SCRIPTORVM GRAECORVM

QVI CHRISTIANAM

IMPVGNAVERVNT RELIGIONEM

QVAE SVPERSVNT

COLLEGIT RECENSVIT

PROLEGOMENIS INSTRVXIT

CAROLVS IOANNES NEVMANN

(Fasc. 1–2 never appeared!)

FASCICVLVS III

IVLIANI LIBROS CONTINENS

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXX.

IVLIANI IMPERATORIS
LIBRORVM
CONTRA CHRISTIANOS
QVAE SVPERSVNT

COLLEGIT RECENSVIT

PROLEGOMENIS INSTRVXIT

CAROLVS IOANNES NEVMANN

INSVNT CYRILLI ALEXANDRINI

FRAGMENTA SYRIACA

AB EBERHARDO NESTLE EDITA

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXX.

LIPSIAE, TYPIS B. G. TEVBNERI.

ALFREDO · DE · GVTSCHMID

ADOLFO · HARNACK

LVDOVICO · LANGE

SERVATAE · FIDEI

DOCVMENTVM

LIPSIAE, TYPIS B. G. TEVBNERI.

ALFREDO · DE · GVTSCHMID

ADOLFO · HARNACK

LVDOVICO · LANGE

SERVATAE · FIDEI

DOCVMENTVM

Praefatio.

Scriptorum Graecorum qui Christianam impugnaverunt religionem fasciculus primus Celsi librum continebit, alter Porphyrii et Hieroclis fragmenta. Non deerunt philosophi crimina a Macario Magnete servata. Primos nunc publici iuris facio Iuliani imperatoris libros, cum eos tantum edendi initio consilium ceperim.

Iam vero gratias ago viris doctis omnibus, quorum auxilio in paranda editione usus sum exoptatissimo; eorum nomina in ipso libro tibi occurrent. Fragmentis Cyrilli Syriacis nunc primum editis et in Latinum sermonem conversis haec editio careret, nisi Eberhardus Nestle linguae Syriacae imperito officiosam voluntatem commodasset. Praeter ceteros autem de hac qualicumque opera meriti sunt praeceptores carissimi Alfredus de Gutschmid, Adolfus Harnack, Ludovicus Lange, quibus quicquid praestiti grato animo me debere confiteor. Adolfus Harnack etiam plagulas corrigendi molestias mecum suscepit.

Scribebam Halis Saxonum, mense Septembri a. MDCCCLXXX.

Carolus Ioannes Neumann.

PROLEGOMENON

CAPITA TRIA

PROLEGOMENON

CAPITA TRIA

Caput I.

De fatis librorum Iuliani imperatoris contra Christianos scriptorum.

Iulianum imperatorem in Christianorum communionem baptismo receptum esse exstitit nuper qui negaret Alfonsus Muecke. Qui in vitae Iuliani fasciculo altero p. 70 negat veterum scriptorum aut Christianorum aut paganorum quemquam de baptismo Iuliani quicquam rettulisse. Atque argumentatione sua Fridericum Rode libro qui inscribitur „Geschichte der Reaction Kaiser Iulians gegen die christliche Kirche" Ienae a. 1877 publici iuris facto de temporibus rerum a Iuliano gestarum accuratius discribendis optime meritum si minus in partes suas duxit, at certe commovit, ut in suspenso relinqueret quaestionem; cf. Rodium p. 33 adn. 13. Neque tamen recte dicunt ne unum quidem veterum scriptorum de baptismo Iuliani verba fecisse. Exstat enim locus Cyrilli Alexandrini, cuius haec sunt in acclamatione ad religiosissimum imperatorem Theodosium p. 3B Aub.: ἦν μὲν γὰρ (sc. Ἰουλιανὸς) πρὸ τῶν τῆς βασιλείας καιρῶν τοῖς πιστεύσασιν ἐναρίθμιος· ἠξιώθη δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ[1]) ἁγίου βαπτίσματος, ἐνήσκητο δὲ καὶ βίβλοις ταῖς ἱεραῖς· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἄνδρες αὐτῷ μιαροί τε καὶ δεισιδαίμονες γεγονότες γνώριμοι τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀποστασίας καθῆκαν λόγους. εἶτα σύνοπλον εἰς τοῦτο λαβόντες τὸν σατανᾶν παρεκόμισαν εἰς τὰ Ἑλλήνων ἔθη καὶ λάτριν ἀπέφηναν δαιμονίων ἀκαθάρτων τὸν ἁγίαις ἐκκλησίαις καὶ μοναστηρίοις ἐντεθραμμένον. Quo

---

1) Aubertus καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματὸς. Sed Michael Glycas p. 470, 3 ed. Bonn., qui Cyrilli verba exscripsit: ἠξιώθη δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ θείου βαπτίσματος. Oecolampadius verba quae in codice Capnionis invenerat ita vertit: assequutus autem erat et ipsum sacrosanctum baptisma. Neque repugnat scriptura cod. Marciani 123 saec. XIII. Ubi lacuna invenitur inter voces ἠξιώθη δὲ καὶ et τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, in qua nihil nunc comparet nisi accentus circumflexus ante voces τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

loco id nobis non curandum est, quod coniecit Cyrillus rectae fidei defensor de diabolo Iuliani defectionis auctore neque dubitandum, quin verbis τὸν ἁγίαις ἐκκλησίαις καὶ μοναστηρίοις ἐντεθραμμένον rhetorice dictis nihil significare voluerit, nisi Iulianum Christiana institutione usum esse. Quae si statuimus, iam nunc recte se habent omnia: fuisse Iulianum antequam rerum potiretur in Christianorum numero, assidue lectitasse sacra eorum scripta, concepisse veteris religionis amorem auctoribus philosophis renatae doctrinae Platonicae asseclis. Quae cum ita sint, non licet aspernari Cyrilli de baptismo Iuliani testimonium. Quod si ex aliquo scriptore hausit nunc deperdito, gratias ei agemus quod solus nobis servavit huius rei notitiam; sin autem, id quod veri similius est, scripto libro non adhibito quod memoria tenebat litteris condidit, colligendum inde erit non dubitasse eos qui tunc fuerunt homines, quin baptismo in Christianorum numerum receptus esset Iulianus, neque quisquam mirabitur scriptores nihil de ea re litteris prodidisse quae dubitationem non haberet. Neque neglegendum est Cyrilli locum de quo egimus esse in acclamatione ad imperatorem Theodosium. Neque minus quam Cyrilli verba fabulosa de Iuliano narratio Syriace scripta de ipsius baptismo neminem dubitasse confirmat. De quo libello, qui invenitur in codice musei Britannici Rich. 7192 saec. VII. nuper egit Theodorus Noeldeke in actis societatis Germanicae Orientalis vol. XXVIII. a. 1874 p. 660 sqq. Ubi haec inveniuntur a Noeldekio Germanice reddita: p. 668 da sagte er (sc. der Engel) ihm (sc. dem Heiligen): ich wische ihm (sc. dem Julian) das heilige Christentum ab, mit dem er aus der Taufe her bekleidet war; p. 670 ferner sagte der Philosoph Theon, der den Julian aus der Taufe gehoben hatte; p. 670 als eines Tages . . . . der Philosoph Theon zum Julian sprach: . . . . Sage mir also, wenn . . . du Kaiser wirst, was thust du dann mir, der ich dich aus dem Taufwasser gehoben und dir Weisheit gelehrt habe? Quae quamquam in fabulosa narratione inveniuntur, luculenter tamen ostendunt, quae de Iuliani baptismo senserint qui saec. VI. fuerunt homines. Ei enim tempori tribuendam esse narrationem probavit Noeldekius l. l. Quae cum ita sint, causam esse nego, cur assentiamur Mueckio aut Rodio. Neque vero confidenter pronuntiare dubito Iulianum baptismi participem factum esse, cum Adolfus Harnack animum meum advertisset ad Socratis

verba hist. eccl. V 22 (vol. II. p. 633 Hussey) haec: Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ Ἀλεξανδρείᾳ ἀναγνῶσται καὶ ὑποβολεῖς ἀδιάφορον εἴτε κατηχούμενοί εἰσιν εἴτε πιστοί, τῶν πανταχοῦ ἐκκλησιῶν πιστοὺς εἰς τὸ τάγμα τοῦτο προβαλλομένων. Nam Iulianum sacra scripta coram populo recitasse inter omnes constat; cf. Gregor. Naz. or. IV. p. 88 A ed. Bened.: Τῷ μέν γε κλήρῳ φέροντες ἑαυτοὺς ἐγκατέλεξαν, ὥστε καὶ τὰς θείας ὑπαναγινώσκειν τῷ λαῷ βίβλους; neque minus notum est non Alexandriae eum recitasse. Neque igitur iam dubitari potest de baptismo Iuliani. Qui cum postea ad philosophiam Platonicam institutus veterem religionem amplexus esset, dum vivit Constantius, celavit animi commutationem. Sed ubi primum regnum occupavit, continuo orbi terrarum patefecit reliquisse se novam Galilaeorum sectam. Quod si consideramus summo eum studio se dedisse philosophiae, iam antea orationibus scribendis operam navasse, non ita fuisse ab omni ostentatione liberum, ut non necessitatem sibi iniunctam esse censeret cunctis hominibus causas exponendi, quibus permotus relicta Christianorum religione ad maiorum sacra revertisset: peculiari eum opere nemo mirabitur aggressum esse Christianos, deorum cultores defendisse, praesertim cum speraret sine dubio posse se si non omnes at certe multos a foeda superstitione revocare. Atque aperte dicit in epistula LXXIX. Hertl. p. 605 sq., quam in Latinum sermonem conversam servavit Facundus, iniisse se consilium eius modi libri conscribendi; id quod nemo adhuc quod sciam animadvertit. Sed cum secutus morem a Christianis tunc receptum, cuius exemplum luculentissimum exstant Italae quae dicitur sacrorum librorum interpretationis reliquiae, verbum fere de verbo exprimeret Facundus, effecit id, ut Iuliani epistula intellegi vix possit nisi Graecae linguae reddita. Scripsit autem Iulianus haec in epistula ad Photinum haeresiarcham data: „Tu quidem, o Photine, verisimilis videris et proximus salvari[1]), benefaciens nequaquam in utero inducere quem credidisti deum. Diodorus autem Nazaraei magus eius pigmentalibus manganis[2]) acuens irrationabilitatem, acutus apparuit sophista religionis agrestis.“ Vertenda autem videntur hunc fere in modum: Cὺ

1) 'Salvare' in 'salvari' mutavi.

2) Ita scribendum esse existimo pro tradita scriptura 'manganes', a qua ne Hertlenius quidem recessit.

μὲν, ὦ Φωτεινὲ, πιθανὸς φαίνῃ καὶ ἐγγύτατος τοῦ σώζεσθαι, εὖ ποιῶν ἐν μήτρᾳ μηδαμῶς εἰσάγειν ὃν ἐπίστευσας θεόν· Διόδωρος δὲ ὁ τοῦ Ναζωραίου μάγος αὐτῆς καλλωπιστικοῖς μαγγάνοις ἀκονῶν παραδοξίαν ὀξὺς ἀνεφάνη σοφιστὴς θρησκείας ἀγροίκου. Iam vero paucis verbis intermissis „quod si nobis" inquit „opitulati fuerint dii et deae et musae omnes et fortuna, ostendemus infirmum et corruptorem legum et rationum et mysteriorum paganorum et deorum infernorum[1]) et illum novum eius (sc. Diodori) deum Galilaeum, quem aeternum fabulose praedicat[2]), indigna morte et sepultura denudatum confictae a Diodoro deitatis". Graece: Εἰ τοίνυν ἡμῖν ἐπίκουροι γενήσονται θεοὶ καὶ θεαὶ καὶ Μοῦσαι πᾶσαι καὶ Τύχη, δείξομεν ἀσθενῆ καὶ λυμεῶνα νόμων καὶ λόγων καὶ μυστηρίων Ἑλληνικῶν καὶ θεῶν χθονίων καὶ τὸν νέον αὐτοῦ θεὸν Γαλιλαῖον, ὃν αἰώνιον μυθωδῶς δοξολογεῖ, ἀναξίῳ θανάτῳ καὶ ταφῇ ἀπογυμνωθέντα τῆς συμπλασθείσης ὑπὸ Διοδώρου θεότητος. Quibus verbis quod in animum se induxisse pronuntiaverat Iulianus perfecit, cum relicta Constantinopoli per hibernum a. 362/363 tempus Antiochiae commoraretur. Ubi scripsisse eum libros diis opitulantes memoriae prodidit Libanius, cuius haec sunt in ea oratione, quae inscribitur ἡ ἐπὶ Ἰουλιανῷ μονῳδία (ed. Reisk. I 513, 3 sqq.): ἧκεν (sc. Ἰουλιανὸς) εἰς τὴν μεγάλην τὴν Ἀντιόχου πόλιν, ἤ, εἰ βούλει γε, Ἀλεξάνδρου, τοῦ φίλου τε αὐτῷ καὶ οὐκ ἐῶντος καθεύδειν, ὥσπερ δή τινα στρατηγὸν στρατηγὸς, Ἀθηναῖος Ἀθηναῖον. οὗ δὴ μυρίαι μὲν δικαζόμεναι δίκαι, πολλῶν δὲ θέσεις νόμων, βιβλίων τε συγγραφαὶ βοηθούντων θεοῖς. Quo loco respexisse Libanium ad Iuliani libros contra Christianos editos plane apparet ex eius verbis, quae inveniuntur in epitaphio I 581, 17 sq. R. Ubi postquam narravit imperatorem bellum contra Persas parantem per novem menses in Syria commoratum esse (I 576, 14 sqq. coll. cum I 578, 14 sqq.): τοῦ χειμῶνος δὲ, inquit, τὰς νύκτας ἐκτείνοντος, ἄνευ πολλῶν καὶ καλῶν ἑτέρων λόγων ἐπιθέμενος ταῖς βίβλοις, αἳ τὸν ἐκ Παλαιστίνης ἄνθρωπον θεόν τε καὶ θεοῦ παῖδα ποιοῦσι, μάχῃ τε μακρᾷ καὶ ἐλέγχων ἰσχύι γέλωτα ἀποφήνας

1) Falso etiam Hertlenius post vocem 'infernorum' commate interpunxit.

2) Comma post 'praedicat' omisit, post 'sepultura' posuit Hertlenius.

καὶ φλήναφον τὰ τιμώμενα[1]), σοφώτερος ἐν τοῖς αὐτοῖς δέδεικτο τοῦ Τυρίου γέροντος (sc. Πορφυρίου). Iam vero cum Iulianum Antiochiam reliquisse constet a. d. III. Non. Mart.[2]), cognoscimus inde terminum, ante quem scripti sint necesse est ii de quibus agimus libri, si quidem recte statuimus Antiochiae eos ad finem perductos esse. Atque hoc quidem negavit Teuffelius (Pauly's Realencyclopaedie IV 416) tum demum eos perfectos esse contendens, cum Iulianus relicta Antiochia bellum contra Persas gereret. Mirum certe non est imperatorem etiam per armorum strepitum et tubarum sonitum litteris vacasse; neque tamen satis grave est quo Teuffelius nititur Hieronymi testimonium; quem non nego ad accuratiorem notitiam rerum a Iuliano gestarum pervenire potuisse, nam Apollinarem Laodicenum frequenter sese Antiochiae audivisse pronuntiat in epistula LXXXIV. ad Pammachium et Oceanum data I 523 E Vall.². Neque tamen urgenda sunt eius verba, quae inveniuntur in epistula LXX. ad Magnum data (ibid. p. 427 E): Iulianum Augustum VII libros in expeditione Parthica adversum Christum evomuisse; Parthica enim expeditio fieri coepta est relicta Constantinopoli. Neque videtur esse neglegendum Libanii epitaphium esse in numero earum orationum, quae demonstrativae vocabantur; atque in ea oratione veri simillimum est futurum fuisse, ut laudator, qui discipulum admiraretur, verba faceret de philosopho imperatore ne in castris quidem litterarum immemore, si re vera tum demum ad finem perducti essent contra Christianos libri. De quorum tempore exstat etiam Theophanis testimonium (ed. Bonn. p. 80, 13 sqq.), qui eorum mentionem fecit, cum narraret res anno mundi 5855 i. e. a. p. C. n. 362/363 gestas. Ergo non repugnat rationi quam Libanio nixi instituimus. Neque vero Theophanis dissensus ullius momenti esset, quem hausisse sua hoc loco infra ostendemus ex Cyrilli prooemio librorum contra Iulianum scriptorum; ubi cum temporis notitia adscripta

1) Τὰ τιμώμενα exhibet codex Bavaricus. Quam scripturam esse recipiendam, reiciendam alteram τὰ λεγόμενα efficitur ex Socratis hist. eccl. III 23, ubi in allato hoc Libanii loco eadem lectio exstat τὰ τιμώμενα.

2) Amm. Marc. XXIII 26: iamque apricante caelo tertium nonas Martias profectus Hierapolim solitis itineribus venit.

sit nulla, ad arbitrium rem egisse Theophanem in anno eligendo plane apparet.

Iam vero quis est qui nesciat Iuliani de quibus agimus libros ad nostram non pervenisse aetatem? Interierunt autem eadem ratione ac ceteri libri, quos perditos esse valde lugemus; qui quidem maximam partem eo perierunt, quod occupatis hominum ani-
4 mis aliarum rerum studiis neque legebantur neque describebantur amplius; id quod eorum qui contra Christianam religionem scripserant libris accidisse iam quarto saeculo exeunte testis est Ioannes Chrysostomus ab anno 398 usque ad annum 404 Constantinopolitanorum episcopus. Ἀλλὰ τοϲοῦτόϲ ἐϲτι, inquit, τῶν ὑπ' αὐτῶν γεγραμμένων ὁ γέλωϲ, ὥϲτε ἀφανιϲθῆναι καὶ τὰ βιβλία πάλαι καὶ ἅμα τῷ δειχθῆναι καὶ ἀπολέϲθαι τὰ πολλά. Εἰ δὲ πού τι καὶ εὑρεθείη διαϲωθὲν, παρὰ Χριϲτιανοῖϲ τοῦτο ϲωζόμενον εὕροι τιϲ ἂν (λόγοϲ εἰϲ τὸν μακάριον Βαβύλαν καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸϲ Ἕλληναϲ. Ioh. Chrys. ed. Montefalconius II 339 D). Huc accedit, quod Porphyrii libros contra Christianos scriptos apud quemcumque inventi essent Theodosius Augustus iussit comburi lege a. d. XIV. Kal. Mart. Constantinopoli Zenone Postumiano coss. (i. e. a. 448) lata. Iniuria autem viri docti qui de hac re scripserunt ad unum omnes contenderunt idem fieri iussisse Theodosium de Celsi, Hieroclis, Iuliani libris. Nituntur autem ipsius legis verbis quae inveniuntur in codice Iustinianeo, ubi non de solo agitur Porphyrio (I, 1, 3): Θεϲπίζομεν πάντα ὅϲα Πορφύριοϲ ὑπὸ τῆϲ ἑαυτοῦ μανίαϲ ἐλαυνόμενοϲ ἢ ἕτερόϲ τιϲ κατὰ τῆϲ εὐϲεβοῦϲ τῶν Χριϲτιανῶν θρηϲκείαϲ ϲυνέγραψε πυρὶ παραδίδοϲθαι. Neque tamen animadverterunt genuinam huius legis formam exstare in actis concilii Ephesini (sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio ed. Mansi vol. V. 417) in qua, quamquam multis locis est plenior, omnino non inveniuntur verba ἢ ἕτερόϲ τιϲ, quibus solis quod sibi proposuerunt possunt probare. Quae verba ne quis censeat librariorum culpa esse omissa: ne in praefectorum quidem, qui promulgaverunt imperatoris legem (Mansi V 420), edicto inveniuntur, quod brevi post scriptum esse eo efficitur, quod iam ἀνεγνώϲθη ἐν τῇ ἐκκληϲίᾳ τῶν μοναζόντων ἐν τοῖϲ ἐρημικοῖϲ Φαρμουθὶ κγ' ἰνδικτιῶνοϲ α' ἔτουϲ Διοκλητιανοῦ ρξδ' (i. e. a. d. XIV. Kal. Mai. a. p. C. n. 448). Nam etiam ibi de solo agitur Porphyrio. Inculcata autem videntur esse verba ἢ

ἕτερός τις ab iis qui a Iustiniano iussi codicem composuerunt. In iis sane libris manu scriptis codicem exhibentibus quos nunc possidemus quoniam Graece exhibetur omissa est Theodosii lex; sed iam pridem ex Basilicorum libris eam suo loco intulerunt iuris consulti. Neque vero ii censendi sunt ea verba inseruisse, qui nono saeculo exeunte Basilicorum libros composuerunt. Neque enim omittuntur illae voces a Theodoro Balsamone, qui fuit Constantinopoli exeunte saeculo duodecimo; exstat enim lex illa Theodosii etiam in illius ecclesiasticarum constitutionum collectione p. 1233 (τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συλλογή), quae impressa invenitur in bibliothecae iuris canonici veteris opera Guilelmi Voëlli et Henrici Iustelli tomo altero Parisiis a. 1661 edito p. 1217 sqq. Neque mutuatum esse Theodorum Balsamonem illam legem a Basilicorum libris, sed hausisse eam ex ipsius codicis Iustinianei exemplari, in quo omissa non erat, pro certo affirmari licet, cum verba in Theodori libro legi praemissa Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς Αὔγουστοι Ὁρμίσδᾳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων in Basilicis non inveniantur. Iam vero quoniam ostendi non saeviisse in Celsi Hieroclis Iuliani libros Theodosium imperatorem, sed mutatam esse eius legem temporibus Iustiniani qui octoginta fere annis post illius mortem ad fastigium regiae maiestatis provectus est, mutata legis forma legis vim adepta est aut a. d. XVI. Kal. Mai. a. 529, quo prior codicis forma, aut a. 534. a. d. IV. Kal. Ian., quo codex repetitae praelectionis augustissimae sanctionis particeps factus est. Neque tamen veri simile est ab eo temporis momento diligenter et accurate inquisitum esse in Christianae religionis inimicorum libros. Vix enim etiam tum opus fuisse inquisitione ex Chrysostomi verbis quae supra adscripsimus plane apparet. Neque quisquam putandus est animadvertisse ad minutam illam legis mutationem, quae in codice tot constitutionum mole referto occultabatur. Ergo conquerenda nobis est temporum invidia, quae nos privavit illis libris, e quibus cum intellegeretur, qualem esse Christianorum religionem putassent philosophi, etiam causae debuerunt cognosci, quibus permoti a deorum cultu non destitissent Graecorum et Romanorum ii, qui litterarum studiis animos excoluerant.

Verissimum autem esse Ioannis Chrysostomi testimonium dicentis libros Christianae religioni infensos, si forte alicubi in-

veniantur, deprehendi apud Christianos, facillime nobis persuadebimus, si ipsam rem spectaverimus. Novae enim sectae asseclis scripti erant illi libri, iis qui maiorum religionem etiam tum pie colerent non item. Quid enim illis opus erat demonstrari foedissimam esse Galilaeorum superstitionem, quae quin perversa esset et longe abicienda numquam dubitaverant? At ipsis Christianis erat probandum longe inferiorem eos profiteri fidem, persuadendum iis erat, ut ad maiorum sacra reverterentur. Imprimis igitur Christianos legisse paganorum libellos nemo iam mirabitur. Habemus autem compertum numquam tergiversatos esse Christianos, cum ad certamen provocarentur. Altero enim saeculo apologiis defendebant crimina, quae ab omnibus in eos intendebantur. Quae peculiaribus libris iis exprobrabant philosophi propulsare studuerunt, quae gravissimam illorum subierant vituperationem summa laude digna esse ut ostenderent vasta conscripserunt volumina. In quibus cum adscribendae essent eae quas refutare voluerunt adversariorum sententiae, iis ipsis refutationibus conservatae sunt permultae illorum librorum reliquiae. Verum enimvero etiam illae Christianae religionis defensiones pleraeque perierunt; nam cum ita corroborati erant Christiani, ut paganos non timerent, quin etiam cum pagani omnino non exstabant, cuius tum intererat cognoscere, quibus ex causis de principio illi recusassent Christianam amplecti religionem?

Ergo nunc agendum nobis de theologis Christianis, qui refutaverunt libros Iuliani imperatoris. Quorum principem esse **Apollinarem Laodicenum** contendit Fabricius (bibl. Graec. VI[4] p. 739), quem secutus est Teuffelius (Pauly's Realencyclopaedie IV p. 416). Teste autem utuntur Sozomeno, qui hist. eccl. V 18, II p. 502 ed. Hussey) de Apollinare οὐκ ἀγεννὴς δὲ, inquit, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα ἤτοι τοὺς παρ' Ἕλληςι φιλοςόφους ἐςτὶν αὐτοῦ λόγος, ὃν ὑπὲρ ἀληθείας ἐπέγραψεν· ἐν ᾧ καὶ δίχα τῆς τῶν ἱερῶν λόγων μαρτυρίας ἔδειξεν αὐτοὺς ἀποβουκοληθέντας τοῦ δέοντος περὶ θεοῦ φρονεῖν. τάδε γὰρ ἐπιτωθάζων ὁ βαςιλεὺς τοῖς τότε διαπρέπουςιν ἐπιςκόποις ἐπέςτειλεν· ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων. τοὺς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιγράψαι· ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως· εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως. Sunt haec Sozomeni verba; sed quomodo ex iis effici potest scripsisse Apollinarem librum suum qui pro veritate inscriptus erat, ut refutaret Iuliani

libros? Num etiam censent δίχα τῆς τῶν ἱερῶν λόγων μαρτυρίας refelli potuisse Iuliani in Christianos accusationes, quarum plerisque vituperabantur sacrae scripturae enuntiata? Neque temporum ratio videtur esse neglegenda. Per hibernum enim anni 362/363 tempus opus suum aggressus est imperator, et quamquam a. d. VIII. Kal. Iul. a. 363 supremum diem obiit, antea iam legisse statuendus est Apollinaris refutationem. En miram Apollinaris festinationem. Cuius librum re vera legit imperator, nam causa non est cur dubitemus de lepido illo dicto, quod ingenio eius minime repugnat. Dubitandum sane est de episcoporum responso. Non dico non ausuros fuisse episcopos tam impudenter respondere imperatori; neque in ea re offendo, quod Sozomenus memoriae prodidit[1]) pro certo affirmari non posse, quis composuerit epistulam; in qua ne potuit quidem auctoris nomen afferri, cum scripta esse statuenda esset multorum episcoporum nomine. Gravissimam autem movet dubitationem, quod ubi de Iuliani epistula verba facit Sozomenus, indicativi forma utitur (ὁ βασιλεὺς — ἐπέστειλεν); episcoporum autem meminit responsi accusativo usus coniuncto cum infinitivo (τοὺς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιγράψαι). Ergo ipse veritus est ne temere pronuntiaret de re ea, de qua ne tunc quidem satis constaret. Iam vero exstitisse eo tempore episcoporum epistulam plane apparet ex Sozomeni verbis: ἀλλ' εἴτε αὐτοῦ εἴτε ἄλλου ταῦτά ἐστιν, ἄγασθαι δίκαιον ἀνδρείας καὶ παιδεύσεως τὸν γράψαντα. Neque enim potuit laudare eruditionem, nisi aut ipse legerat eam aut is quem auctorem hoc loco secutus est. Quae cum ita sint, conicio composuisse postea episcopos quosdam epistulam et finxisse ea re vera se imperatori respondisse, quae si respondissent, suorum procul dubio habituri fuerunt admirationem.

Neque vero temere nos negasse Iuliani libros impugnavisse Apollinarem etiam magis apparebit, si spectaverimus qua occasione libri qui pro veritate inscribebatur mentionem fecerit Sozomenus. Narraverat autem duodevicesimo quinti libri capite Christianorum eos, qui Graecis litteris summopere studerent, gravissime afflictos esse Iuliani lege (a. d. XV. Kal. Iul. a. 362 data), ne liceret Christianis Graecas litteras edoceri; quarum eo tempore inter hos

1) Eccl. hist. V 18 (II p. 503 ed. Hussey): εἰσὶ δὲ οἱ Βασιλείῳ τῷ προστάτῃ τῆς Καππαδοκῶν ἐκκλησίας ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ἀνατιθέασι· καὶ οὐκ ἀπεικός.

maxime studiosos fuisse cum Basilium et Gregorium Cappadoces, tum Apollinarem Laodicenum. Atque hunc quidem illa lege permotum, ut restitueret detrimentum, consilium cepisse materia ex sacris libris deprompta heroica carmina pangendi, Pindari lyram imitandi, quin etiam Menandri comoedias superandi[1]); neque minus scripsisse contra Iulianum imperatorem et Graecorum philosophos librum qui pro veritate inscriberetur. Dubium igitur esse non potest, quin etiam huius libelli conscribendi causa exstiterit Apollinari lex illa supra commemorata[2]). Quem si consideramus scriptum esse non soli Iuliano, sed etiam aliis Graecorum philosophis, qui cum a veritate aberrassent ea quae non deceret de Deo sentirent, deperditi[3]) libri argumentandi rationem nemo non potest divinare, qui paullum modo versatus sit in hoc litterarum genere. Inhonestos esse et turpes de quibus poëtae agerent deorum mores, philosophorum autem quantam esse dissensionem! Inveniri sane in nonnullorum philosophorum scriptis bonas quasdam sententias neque abiciendas; eas autem depromptas esse omnes ex Mosis scriptis, quem antiquissimis fuisse temporibus et aetate longe anteire omnes Graecorum et poëtas et philosophos satis constaret. Quod si statuimus fuisse libelli argumentum, iam nunc intellegimus quomodo fieri potuerit, ut in eo sacrae scripturae loci non invenirentur. Nam etiam ut Mosis aetatem certis finibus circumscriberent, Graecorum chronographis utebantur Christiani. Huic igitur libello ut responderet dedit Iulianus epistulam suam ad episcoporum eos qui maxime inter ceteros excellebant. Exstat autem eius epistula ad Basilium data inter epistulas Basilii quadragesima (Basilii opera ed. Benedict. III 123) in cuius fine inveniuntur verba ἃ δὲ ἀνέγνων, ἔγνων καὶ κατέγνων, quae cum rebus in epistula tractatis minime cohaerent. Quae sive spuria est sive a Iuliano non abiudicanda: quae modo attuli verba cum non invenirentur

1) Unde efficitur scripsisse contra Iulianum Apollinarem patrem; eum enim poematis conscribendis studuisse, filium contra cui non minus nomen erat Apollinari Platonem imitatum evangelia et apostolorum dogmata in dialogorum formam redegisse auctor est Socrates h. e. III 16.

2) Haud iniuria igitur Theophanes pag. 74, 5 sqq. ed. Bonn., qui hoc loco aut ipso Sozomeno utitur aut ex eodem atque ille haurit fonte Apollinaris librum scriptum esse statuit a. mundi 5854, i. e. a. p. C. n. 362.

3) Nil mirum periisse Apollinaris librum haeresiarchae.

in codicibus Mediceo et Coisliniano, apparet esse interpolata, fortasse a librario eo qui codicem scripsit Harleianum, in quo uno inveniuntur. Idem insequenti epistulae, qua Basilius respondit Iuliano adiunxisse censendus est verba ἃ μέντοι ἀνέγνως, οὐκ ἔγνως· εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως, neque ea ullo vinculo coniuncta cum iis quae antecedunt et scripta in solo codice Harleiano.

Praeter Apollinarem alius quoque eorum qui iisdem temporibus fuerunt contra Iulianum aliquid conscripsisse dicitur. Ebedjesu enim episcopus Sobensis, qui annos p. C. n. 1318 diem supremum obiit, in catalogo librorum omnium ecclesiasticorum exstare tradidit S. **Ephraem Syri** solutionem impietatis Iuliani; cf. Assemani bibl. orient. Clementino-Vatic. III 1, 63a. Atque librum qui inscriberetur solutio impietatis Iuliani pertinuisse ad Iuliani libros veri specie carere non videtur; neque tamen re vera pertinuit. Meminit enim Ebedjesu solutionis eo loco, ubi S. Ephraem Syri attulit carmina. Qua re permotus iam Assemanus recte contendit eandem esse solutionem impietatis Iuliani atque carmen quod S. Ephraem conscripsit 'de persecutione impii Iuliani adversus ecclesiae pastores'. Cf. S. Ephraem acta ex anonymo excerpta in Assemani bibl. or. I 50b. XXVII[1]). Ergo non magis nobis curandus est S. Ephraem quam Gregorius Nazianzenus qui duabus orationibus Iulianum impugnavit.

Primus igitur Iuliani libros refutasse censendus esset **Ioannes Chrysostomus**, si fides esset tribuenda Ioanni Damasceno. In sacris enim parallelis (Ioann. Dam. ed. Lequien II 339) afferuntur Ioannis Chrysostomi verba, quae excipiuntur hoc fragmento: Οὐχ[2]) οἱ ἀσεβοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ δυνάμενοι μὲν ἀπαγαγεῖν τῆς ἀσεβείας, μὴ βουλόμενοι δὲ δι' ὄκνον ἢ διὰ νώθειαν[3]) ὁμοίως κολάζονται. In margine autem scriptum est τοῦ αὐτοῦ (i. e. Chrysostomi) et in codice Rupefucaldino, quo quasi fundamento recensionis nititur Lequien, τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ α' πρὸς (sic!) Ἰουλιανόν. Neque tamen inveniuntur ea verba in

1) Ephraemi contra Iulianum carmina edidit Overbeck, S. Ephr. Syri etc. opera sel. Oxonii 1865, vertit Bickell, Zeitschr. f. kathol. Theologie II 1878 p. 335—356.

2) Οὐκ in οὐχ mutavi.

3) Νώθειαν scripsi pro νοθείαν.

Chrysostomi oratione in Babylam habita adversus Iulianum et gentiles (I. Chr. ed. Montefalconius II) neque de hac oratione cogitandum esse efficitur ex codicis Rupefucaldini scriptura ἐκ τοῦ α′ πρὸς Ἰουλιανόν. Nam oratio illa in libros non est divisa. Ergo censendus esset Chrysostomus conscripsisse opus contra Iulianum quod duobus certe libris constaret. Neque tamen id unquam exstitisse credo. Non haereo in ea re, quod nusquam eius mentio facta est; sed saepe aut ipse Ioannes Damascenus aut librarii ii qui sacra parallela descripserunt erraverunt in scriptorum nominibus indicandis. Exempli gratia p. 753 Iustini verba afferuntur ita: ἐκ τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἀντώνιον[1]) αὐτοκράτορα; antecedit autem Clementis Alexandrini locus ex libro VII. strom. Eodem modo pag. 752 Philonis: τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν ἐξόδῳ ζητημάτων. Praemittuntur autem Εἰρηναίου ἐκ τοῦ τετάρτου ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. Facillime igitur etiam Chrysostomo tribui poterant quae minime ab eo erant profecta. Quod autem in Ioannis Damasceni libro permulta afferuntur loca ex Cyrilli Alexandrini contra Iulianum libris deprompta neque alterius libri mentio fit contra Iulianum scripti, Cyrilli esse ea censeo, quae Chrysostomi esse nego. De quibus infra disputabo plura, ubi de Cyrillo verba faciam et de altero Iuliani libro.

Apollinarem ostendimus impugnasse Iulianum neque tamen eius libros; **Macarium Magnetem** non negandum est scripsisse contra libros Christianae religioni infestos, neque tamen eos fuisse Iuliani erit nobis demonstrandum. Anno autem 1867 repertus est Athenis codex Macarii Magnetis, qui quondam exstitit Venetiis in bibliotheca Marciana. Eundem enim esse codicem Atheniensem atque Marcianum recte contendisse videtur in dissertatione sua, quae est de Macario Magnete et scriptis eius Parisiis a. 1877 publici iuris facta p. 4. L. Duchesne, cuius sententia novo firmari potest argumento. Est enim codex Atheniensis 'chartaceus in 4°, fol. 125, saec. XV., initio et fine mutilus'. Describitur autem codex Marcianus in codicum indice manu scripto, quem ut inspicerem Venetiis factum est insigni Ioannis Veludo praefecti bibliothecae ad Divi Marci Venetiarum voluntate. Inscribitur autem catalogus ita: „Index librorum reverendissimi quondam Cardinalis

1) Scribe Ἀντωνῖνον.

Niceni[1]) confectus mandato clarissimorum Doctorum Dominorum Sebastiani Foscareni, Marci Antonii Venerii, et Nicolai de' Ponte' Gimnasii reformatorum, ut senatus consultum a XV viris factum tertio calendas januarii exsequerentur, ordine literarum servato. M. D. XLV[2])." In quo ita agitur de Macario Magnete: '14 A. Magnetis contra Grecos, sine tabulis in papyro. n⁰. 625'. Fuit igitur Venetus codex chartaceus neque id dubium esse potest, quin initio fuerit et fine mutilus, cum tabularum caruerit tegumento. Fortasse ad certum finem perduci potest quaestio codice Atheniensi iterum inspecto, in quo complurium inveniuntur librariorum manus. Notum autem est permulta Bessarionem in codicibus suis adnotasse, notissimum minutum ipsius et difficile lectu chirographum; atque eius fortasse exstant exempla in codice nunc Atheniensi.

Quomodo autem inscriptus esset Macarii Magnetis liber non recte explorasse videtur mihi Carolus Blondel, a quo Parisiis a. 1876 editus est Μακαρίου Μάγνητος ἀποκριτικὸς ἢ μονογενής. Neque haesit in inscriptione L. Duchesne. Inveniuntur autem verba haec libro tertio et quarto praemissa, quibus totius operis inscriptionem contineri dicit Blondelius. Ante tertium igitur librum posita sunt haec: Μακαρίου Μάγνητος Ἀποκριτικὸς ἢ Μονογενὴς πρὸς Ἕλληνας περὶ τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ζητημάτων καὶ λύσεων; quarto praemittuntur haec: Μακαρίου Μάγνητος Ἀποκριτικὸς ἢ Μονογενὴς πρὸς Ἕλληνας περὶ τῶν ἀπορουμένων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ζητημάτων καὶ λύσεων. Quid autem sibi vult Μονογενὴς πρὸς Ἕλληνας? Luce clarius est transponenda esse verba et scribendum: Μ. Μ. Μονογενὴς ἢ Ἀποκριτικὸς πρὸς Ἕλληνας. Quae emendatio aliis etiam comprobatur argumentis. Leguntur enim etiam haec ante tertium librum: Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ τρίτῳ τεύχει τῶν ἀποκριτικῶν πρὸς Ἕλληνας λόγων; et ante quartum: Τάδε περιέχει ἡ τετάρτη βίβλος τῶν Ἀποκριτικῶν πρὸς Ἕλληνας λόγων. Et ipse Duchesne p. 6 in quattuor codicibus Parisinis, in quibus exstat Ioannis Antiocheni synopsis, ita induci dicit fragmentum Macarianum: Μακαρίου Μάγνητος ἐκ

---

1) I. e. Bessarionis.

2) Huius indicis apographum esse mihi videtur index quem exhibet codex bibl. Colbertinae 2145, quem publici iuris fecit Montefalconius bibl. biblioth. I 467 sqq.

τῶν πρὸς Ἕλληνας αὐτοῦ ἀποκρίσεων; et p. 7 in codice Vaticano 840 locum Magnetis inveniri f⁰. 166 cum inscriptione τοῦ Μακαρίου Μάγνητος ἐκ τῶν πρὸς Ἕλληνας αὐτοῦ ἀποκρίσεων. Iam nunc oritur difficultas utrum fides habenda sit verbis tertio libro praemissis περὶ τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ζητημάτων καὶ λύσεων, an eis quae ante librum quartum reperiuntur περὶ τῶν ἀπορουμένων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ζητημάτων καὶ λύσεων. Totius sane operis inscriptionem inesse non posse in prioribus verbis nemo negabit, cum libro quarto non de evangelio, sed de epistularum imprimis agatur locis. Sed dixerit forte quispiam peculiarem tertii libri eo contineri inscriptionem. Neque vero is rem acu tetigerit. Nam in medio tertio libro transitus fit ad tractandos actorum et epistularum locos. Inveniuntur autem haec in indice rerum post caput tertium decimum: Ἑτέρας ὑποθέσεως ἀρχὴ ἐκ τῶν Πράξεων καὶ τοῦ Ἀποστόλου. Epistulae enim novi testamenti inde ab exeunte saeculo II. ὁ ἀπόστολος dicebantur[1]). Exstabant igitur in totius operis inscriptione verba ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ. Latent autem etiam aliae corruptelae in verbis tertio et quarto libro praemissis. Quid enim est ἀποκριτικὸς περὶ λύσεων? Neque recte dicuntur ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ζητήματα p. 49, optime autem p. 155 περὶ τῶν ἀπορουμένων ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ζητήματα. Tum veteres scriptores libros ita inscribere solebant, ut in ipsa uniuscuiusque libri inscriptione inveniretur libri numerus. Quae cum ita sint, a vero vix aberrabimus, si ita inscriptos fuisse censemus quinque (de numero cf. Duchesne p. 15 sq.) Macarii Magnetis libros: Μακαρίου Μάγνητος Μονογενὴς ἢ ἀποκριτικὸς πρὸς Ἕλληνας. Περὶ τῶν ἀπορουμένων ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ζητημάτων καὶ λύσεων λόγος α', β', γ', δ', ε'. In quibus invenitur disputatio philosophi cuiusdam Graeci, qui Christianam accusat religionem, cum Macario Magnete habita. Quam re vera numquam ita habitam esse ostendit orationum longitudo et servatus in Macarii refutationibus philosophi criminationum ordo. Atque effecit Duchesne p. 21 ex diverso sermonis genere, quo uterentur philosophus et Macarius, mutuatum esse illum philosophi crimina ex libro quodam contra Christianos scripto. Quam comprobavit con-

---

1) De quibus actorum et epistularum locis quaestiones institutae sint, intellegitur ex indicibus libris tertio et quarto praemissis.

iecturam Theodorus Zahn eo quod redargui non potest argumento. Animadvertit enim in dissertatione sua de Macario scripta (Brieger's Zeitschrift für Kirchengeschichte II 3 1878 p. 453) eorundem interdum locorum ex libris sacris repetitorum alias inveniri scripturas apud philosophum alias apud Macarium. Sed unde deprompta sunt philosophi crimina? Nam ea ex complurium libris esse compilata credat Iudaeus Apella. Unum enim in omnibus est dicendi genus, una argumentandi ratio. Ac de Iuliano quidem cogitavit Moellerus (Schuerer's theologische Literaturzeitung 1877 Nr. 19 p. 525), cogitasse videtur Theodorus Zahn (loco supra allato p. 452), permotus uterque duobus Macarii locis, ubi philosophus sui temporis rationem reddere videtur. Pagina enim 163 plus trecentos annos dicit transiisse post extremas Christi orationes. Καὶ ἰδοὺ, inquit, τριακόσια ἢ καὶ περαιτέρω διΐππευσεν ἔτη; pagina autem 160, 6 post scriptam Pauli ad Thessalonicenses epistulam priorem itidem trecentos annos. Dubium enim non est, quin Blondelius recte mutaverit ἔτη τριάκοντα in ἔτη τριακόσια. Atque etiam afferre quaedam possum, quae in philosophi verbis Iulianum olent. Ita p. 55, 2 verba quaedam Matthaei ὕθλων καπηλικὸν dicit philosophus: Iulianus apud Cyrillum p. 238 E Christianos vituperat, quod cauponum vitam imitentur: βίοις ἀνθρώπων ἑτέρων, καπήλων ... ἁρμόττειν ψήθητε χρῆναι τὰ παρ' ὑμῖν. Idem p. 39 A profitetur τὰς αἰτίας ἐκθέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις ὑφ' ὧν ἐπείσθη[ν], ὅτι τῶν Γαλιλαίων ἡ σκευωρία πλάσμα ἐστίν. Eodem modo philosophus p. 56, 10 εἰ γὰρ ὄντως ἀληθὲς τοῦτο καὶ μὴ πλάσμα τυγχάνει; p. 57, 12 ὅθεν, ὡς ἐγὼ κρίνω, πλάσμα τῆς ἱστορίας ταύτης ἡ ἀφήγησις; p. 57, 14 εἰ δ' οὖν πλάσμα τυγχάνει et saepius. Optime etiam exclamari potuerunt a Iuliano voces p. 55, 15 φεῦ τῆς ἀπαιδευσίας! φεῦ τῆς κωμικῆς πλάνης! et si philosophus p. 55, 11 ὢ μῦθος, inquit, ὢ λῆρος, ὢ γέλως ὄντως πλατὺς respondent Iuliani verba ironice dicta p. 224 D ὢ μέγεθος ἀρετῆς! ὢ σοφίας πλοῦτος! Atque etiam ea quae p. 56, 20 sqq. de barbarorum pugnis dicuntur, facile possunt esse Iuliani. Maximi autem momenti videtur hoc esse. Iam supra dixi in medio libro tertio transitum fieri a tractatis evangeliis ad examinandos reliquos novi testamenti libros. Iam si consideramus perditos esse primum et quintum Macarii librum, collecta philosophi crimina idem statuenda sunt spatium occupasse atque duo

Iuliani libri. Quid? quod ipse Iulianus p. 218 A profitetur peculiariter se acturum esse de evangeliorum prodigiis? id quod fecisse eum altero operis sui libro efficitur ex p. 261 E, ubi in Christi genealogiam, in qua referenda differant Matthaeus et Lucas, diligenter se inquisiturum esse dicit in altero libro. Tertio autem verisimile esse in examen eum vocasse reliqua novi testamenti scripta in altero prolegomenon capite exponemus. Haud absona igitur videtur esse coniectura servatam esse in Macarii Magnetis apocritico magnam alterius et tertii librorum Iulianeorum partem, et alterius finem, tertii initium in medio libro tertio apocritici inveniri, ubi exstant verba ἑτέρας ὑποθέσεως ἀρχὴ ἐκ τῶν πράξεων καὶ τοῦ ἀποστόλου. Blanda coniectura — neque tamen accipienda. Multa enim sunt in philosophi fragmentis quae a Iuliano aut dici non potuerint aut dicta non esse possit demonstrari. Iam initium faciamus ab iis rebus, quae minoris momenti sunt. Dicit philosophus p. 23, 16 sqq.; 162, 6 sqq. de innumerabili Christianorum multitudine fidei causa ad mortem ducta; id quod melius dixisse Porphyrium vel Hieroclem, qui libros suos scripserunt dum persequuntur Christianos, quam Iulianum imperatorem, quem constat vim in illos non adhibuisse, unusquisque sibi persuadebit. Pagina autem 57, 16 philosophi inveniuntur verba ἐν Ἰουδαίᾳ γῇ, cum Iulianus semper dicat ἡ Ἰουδαία aut γῆ Ἰουδαία, Ἰουδαία γῆ non item. Quid? quod cum ne uno quidem loco Christianorum nomine utatur Iulianus, quos semper Galilaeos vocet, in philosophi fragmentis Galilaeorum non fit mentio, quin etiam p. 201, 5 memorantur Χριστιανοί?[1]) Gravissima autem argumenta eo sunt repetenda, quod apud alios scriptores exstant Iuliani librorum fragmenta, quibus de iisdem rebus agatur atque philosophi quibusdam locis, sed ita, ut aut proferatur sententia, quae philosopho repugnet, aut eadem sententia aliis verbis sit consignata atque eo modo, ut non idem esse Iuliani atque philosophi fragmentum plane appareat neque potuisse Iulianum alio loco de eodem scripturae versu ita agere, ut inde depromptum esse videretur philosophi Macariani fragmentum. Non dico philo-

1) Hiatus quoque evitandi etiam studiosior Iuliano fuisse videtur philosophus Macarianus. Qua tamen e diversitate cave argumentum petas. Nam cum ipse Macarius severior esset in hiatu admittendo, fieri potuit, ut etiam philosophi verba consuetudini suae accommodaret.

sophi verba p. 53 sequi debuisse Iuliani fragmentum a Theodoro Mopsuesteno servatum (Th. M. in N. T. comm. ed. Fritzsche p. 16) neque tamen hoc in Macario inveniri; dixerit enim forte quispiam omissum id esse a Macario. Sed p. 98 vituperat Christum, quod non morigeratus diabolo iubenti eum de templo se demittere responderit οὐκ ἐκπειράϲειϲ κύριον τὸν θεόν ϲου. Accurate autem etiam Iulianum in historiam tentationis Christi inquisivisse compertum habemus ex eodem Theodoro p. 12 sqq. Atque ipsum etiam in examen vocasse illud Christi responsum intellegitur ex Theodori verbis p. 13, 19 sqq. Sed alia praemissa erant Iuliani verba, quae ipsa quoque ad tentationem Christi pertinebant. Cf. Th. M. p. 13, 11 sqq., 13, 17 sqq., 14, 19 sqq., 15, 2 sqq. Neque vero hoc loco tam facile statuendus est Macarius quaedam omisisse; nam hic quae omissa essent non secuta esse, sed praemissa statuenda essent. Verum enim vero philosophi verba inducuntur verbis his: φέρε δέ ϲοι κἀκείνην τὴν λέξιν εἴπωμεν, unde intellegitur ad novam rem tractandam transitum fieri; neque causa omittendi satis appareret. Pagina autem 198 Pauli dictum vituperat philosophus quod invenitur in epistula ad Corinthios data prima cap. 6, v. 11. Quid? quod eandem sententiam aliis verbis explanavit Iulianus in fragmento a Cyrillo servato p. 245 A sqq.? Statuere autem poterimus de controversia duobus locis in medium prolatis. Eadem enim sententia, sed aliis omnino verbis philosophus egit de Matthaei v. 21 capitis IX: πώληϲόν ϲου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸϲ πτωχοῖϲ καὶ ἕξειϲ θηϲαυρὸν ἐν οὐρανοῖϲ, aliis omnino Iulianus de Lucae cap. 12, 33: πωλήϲατε τὰ ὑπάρχοντα καὶ δότε πτωχοῖϲ.[1]) ποιήϲατε ἑαυτοῖϲ βαλλάντια μὴ παλαιούμενα. Utriusque autem verba praestat, ut opinor, adscribere.

Philosophus pag. 58, 15 sqq.

Ὅθεν δοκεῖ μοι ταῦτα (Matth. XIX 24) μὲν τοῦ Χριϲτοῦ μὴ τυγχάνειν τὰ ῥήματα, εἴ γε τὸν τῆϲ ἀληθείαϲ παρεδίδου κανόνα, ἀλλὰ πενήτων τινῶν τὰϲ τῶν πλουτούντων οὐϲίαϲ ἐκ τοιαύτηϲ κενοφωνίαϲ ἀφαιρεῖϲθαι θελόν-

Iulianus ap. Photium, Amphil. 100 ed. Oeconomus (Athenis 1858) = 101 ed. Hergenroether (Patrol. Graec. cur. Migne vol. CI. p. 617 A).[2])

Ἀκούϲατε καλοῦ καὶ πολιτικοῦ παραγγέλματοϲ·

1) ἐλεημοϲύνην exhibet Lucas.

2) Ne mireris, quod patrologiam Graecam a Mignio editam hoc

των. ἀμέλει γοῦν χθὲς, οὐ πάλαι, γυναιξὶν εὐςχήμοςι ταῦτ' ἐπαναγινώςκοντες 'πώληςόν cου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θηςαυρὸν ἐν οὐρανοῖς', ἔπειςαν πᾶςαν οὐςίαν ἣν εἶχον καὶ ὕπαρξιν διανεῖμαι πένηςι, καὶ αὐτὰς εἰς ἔνδειαν ἐλθούςας ἐρανίζεςθαι ἐξ ἐλευθερίας εἰς ἄςεμνον ἀπαίτηςιν ἐλθούςας, ἐλεεινὸν ἐξ εὐδαιμονίας ἐπελθούςας πρόςωπον, καὶ τέλος ἀναγκαςθείςας ἐπὶ τὰς ἐχόντων οἰκίας ἀπιέναι, ὅπερ ἐςτὶ τῆς πρώτης, μᾶλλον δ' ἐςχάτης ὕβρεώς τε καὶ ςυμφορᾶς, τῶν οἰκείων ἐκπεςεῖν εὐςεβείας προςχήματι, καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐρᾶν ἀνάγκῃ τῆς ἐνδείας. Ἐξ ὧν δοκεῖ μοι ταῦτα γυναικὸς εἶναι καμνούςης τὰ ῥήματα.

'πωλήςατε τὰ ὑπάρχοντα καὶ δότε πτωχοῖς· ποιήςατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα'. ταύτης τίς εἰπεῖν ἔχει πολιτικωτέραν τῆς ἐντολῆς; εἰ γὰρ πάντες ςοι πειςθεῖεν, τίς ὁ ὠνηςόμενος; ἐπαινεῖ τίς ταύτην τὴν διδαςκαλίαν, ἧς κρατυνθείςης οὐ πόλις, οὐκ ἔθνος, οὐκ οἰκία μία ςυςτήςεται; πῶς γὰρ πραθέντων ἁπάντων οἶκος ἔντιμος εἶναι δύναταί τις ἢ οἰκία; τὸ δὲ, ὅτι πάντων ὁμοῦ τῶν ἐν τῇ πόλει πιπραςκομένων, οὐκ ἂν εὑρεθεῖεν οἱ ἀγοράζοντες, φανερόν ἐςτι καὶ ςιωπώμενον.

Quis igitur est qui fieri potuisse censeat, ut Iulianus cum altero loco philosophi verbis usus esset, altero ea quae a Photio servata sunt proferret? Philosophi igitur fragmentum non depromptum est ex Iuliani libris. Est autem operae pretium animadvertere, quanta sit dicendi differentia: sedata enim oratione argumentatur philosophus, alacre et excitatum Iuliani ingenium apparet ex oratione interrogationibus referta. Neque minus insigne est alterum exemplum. Philosophus enim negat exstare quicquam librorum a Mose scriptorum; omnes enim, qui eius nomine ferrentur postea ab Esdra esse conscriptos. Nam Μωυςέως, inquit p. 54, 3, οὐδὲν ἀποςώζεται. ςυγγράμματα γὰρ πάντα ςυνεμπεπρῆςθαι τῷ ναῷ λέγεται. ὅςα δ' ἐπ' ὀνόματι Μωυςέως ἐγράφη μετὰ ταῦτα, μετὰ χίλια καὶ ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη τῆς Μωυςέως τελευτῆς ὑπὸ Ἔςδρα καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ςυνεγράφη. De Iuliano autem Cyrillus p. 168 A ποτὲ μέν φηςι, inquit, τὸν ἱεροφάντην Μωυςέα δημαγωγοῦντα μᾶλλον ἢ ἀληθεύοντα τοὺς

loco laudavi: quaestionum Amphil. editio, quae vol. CI. continetur, non veterem quandam editionem repetivit, sed novam praebet Hergenroetheri recensionem.

περὶ θεοῦ ποιήσασθαι λόγους, οὔτε ἔχοντας ὀρθῶς οὔτε μὴν ἐοικότως αὐτῷ (sc. θεῷ) γεγονότας. ποτὲ δὲ τὸν Ἔσδραν ἀπὸ γνώμης ἰδίας προσεπενεγκεῖν τινα διατείνεται. Differt igitur Iulianus eo a philosopho, quod cum ille quicquam Mosis servatum esse neget, omnia ab Esdra esse supposita contendat, ipse exstare quidem censet Mosis libros, sed ab Esdra esse quaedam adiecta. Iam nunc dubium non est, quin alius sit philosophus Macarianus, alius Iulianus imperator. Sed meminerit forte quispiam trecentorum illorum annorum, quos post Christi mortem transiisse philosophus dicit. Sed eum memorem esse iubeo dialogum finxisse Macarium. Itaque quam in libro quem exscripsit invenit temporis discriptionem — quam non adiectam esse ab eo, sed ab ipso pagano positam sententiarum ordo docet — mutatam suae accommodavit aetati.[1]) Neque vero quicquam eum mutasse censeo nisi quod trecentos posuit annos, ubi ducenti in codice exstabant. Quod si mecum statuis in Porphyrium quadrat temporum ratio, quem refutatum esse a Macario Wagenmannus iam coniecit, cuius de Porphyrio et fragmentis anonymi Macarianis exstat disputatio in annalibus iis, qui inscribuntur Jahrbücher für deutsche Theologie. vol. XXIII. 1878 fasc. 2. p. 269 sqq. Quibus de fragmentis cum accuratius mihi agendum sit in scriptorum Graecorum qui Christianam impugnaverunt religionem fasciculo altero, quo fragmenta Porphyrii et Hieroclis collecta proponentur, nunc satis habeo duo argumenta attulisse, quibus confirmare me posse puto Porphyrii magnam partem a Macario nobis esse servatam. In eo enim, de quo modo egi fragmento p. 54, 5 mille centum et octoginta annis post Mosis mortem sua Esdras dicitur conscripsisse. Ubi minime intererat scire quantum fuisset tempus inter Mosem et Esdram, nedum opus fuisset tam accurata temporum discriptione. Quid igitur verisimilius quam ab eo hunc locum esse scriptum, qui temporum rationibus definiendis maximam operam navaverat, qui ipse quoque opus chronologicum conscripserat, h. e. a Porphyrio? Quem autem potiore ratione statuemus p. 94 sq. vehementissime invectum esse in sacramentum corporis dominici, quod immane esset hominis carne hominem vesci, quam eum qui ab animalibus omnino iuberet abstinere, cuius etiam nos gaudemus quattuor libris περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων?

1) De Macarii aetate cf. digressionem infra positam.

Digressio de aetate Macarii Magnetis.

Ostendit Theodorus Zahn commentatione sua doctrinae et bonae frugis plena, quae exstat in Briegeri annalibus historicis ecclesiasticis vol. II. 3 p. 452 sqq. 1878, scriptum esse Macarii Magnetis apocriticum circa exitum saeculi quarti. Neque iniuria dicit, si exploratum esset tempus, quo Babylon Assyriorum metropolis a Persis vastata esset, fore ut statuere possimus, utrum circa annum 390 an 410 libros suos Macarius conscripserit. Nam de Babylonis vastatione recentissima egit Macarius VI 11 p. 170, 10 sqq.: μέχρι τοῦ νῦν βασιλικὴ τῶν Ἀccυρίων μητρόπολιc γέγονεν ἡ καλουμένη Βαβυλὼν, ὀκτακοcίουc καὶ πεντήκοντα cταδίουc ἐν κύκλῳ περιβαλοῦcα, εἶτ' ἐπὶ πεντήκοντα πήχειc τοῦ περιβόλου τὸ πλάτοc εὐρύναcα, καὶ διακοcίουc καὶ πεντήκοντα τὸ ὕψοc ἐπάραcα, ἄμαχόc τιc οὖcα καὶ ἀνάλωτοc, δεύτερον δ' ὑπὸ[1]) Περcῶν ἐρημωθεῖcα οὐδ' ἴχνοc τῆc παλαιᾶc εὐδαιμονίαc cώζει. Iam vero Babylon erat deserta, postquam a Traiano vastata est et ab Avidio Cassio funditus eversa; Macarius autem suo tempore urbem de qua egit dirutam esse tradidit neque a Romanis, sed a Persis. Quae cum ita sint, statuendus est confudisse Babylonem et Ctesiphontem loquendi more adductus. Ctesiphon autem Persarum caput a Persis vastari non potuit nisi orto bello intestino. Iam vero haec inveniuntur apud Amri interpolatorem de Achaeo Ctesiphontis episcopo (Assemani bibl. orient. III 1 p. 369a): 'Achaeum Iezdegerdes singulari benevolentia complectebatur, et paullo post assumptum episcopatum in Persidem eum ablegavit ad componenda quaedam magni momenti dissidia, quae ipsi Iezdegerdi cum Bihuro Saporis filio[2]) suoque germano Persidis principe emerserant. Illuc itaque profectus Achaeus negotium pro quo legatus fuerat, ex sententia expedivit'. Episcopus autem Ctesiphontis erat Achaeus ab anno 411 usque ad annum 416 (cf. Assemani III 1 p. 369a III); itaque non multo post annum 411 legatione functus est. Inde autem, quod anno 410 synodus habita

1) δ' ante ὑπὸ adieci.

2) Cui non Bihuro nomen fuisse, sed Behwaro vel Behbôdho adnotavit Noeldeke v. ill., Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden. Aus der Arabischen Chronik des Tabari übersetzt etc. Leyden 1879 p. 75 adn. p. 436a adn. 10.

est Seleuciae, efficitur eo tempore integram fuisse etiam Ctesiphontem; quam nunc contendimus aut exeunte anno 410 aut anno 411 vel 412 vastatam esse. Neque enim quicquam compertum habemus de altero bello intestino iis temporibus coorto, quamquam non ita tenui eorum temporum notitia instructi sumus. Ergo scripsit Macarius libros suos post annum 410. Remanet autem difficultas ea, quod re vera eum de vetere Babylone verba facere ex descriptione urbis apparet. Eo igitur in errorem inductus, quod Ctesiphon tunc saepissime diceretur Babylon, re vera putasse censendus est Babylonem tunc vastatam esse. Quod autem ita errare ne is quidem potuit, qui in Syria vitam degeret, etiam eo refutatur Duchesnii coniectura, quam Zahnius l. l. p. 452 iam redarguit, comprobatur Lequienii sententia a Moellero et ipso Zahnio accepta, fuisse Macarium episcopum Magnesiae prope Maeandrum sitae.

Iam vero de studiis Iulianeis **Theodori Mopsuesteni** agamus. Quorum accuratiorem notitiam assecuti sunt viri docti anno 1788, quo Fridericus Muenterus in libri qui inscribitur fragmenta patrum Graecorum fasciculo primo Hafniae edito p. 72 sqq. sex edidit Theodori fragmenta quae „exscripserat in bibliotheca Corsiniana Romae ex apographo viri cuiusdam docti, quem Fogginum fuisse suspicatur, sumpta ex codice Palatino XX catenam Patrum in Lucam exhibente“. Ac primo quidem fragmento praemissa sunt verba haec: Θεοδώρου Μοψουεστίας ἐκ τῆς πρὸς τὰ κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας Ἰουλιάνου[1]) τοῦ παραβάτου. E quibus effecit Muenterus scripsisse Theodorum Mopsuestenum contra Iulianum librum, qui inscriptus esset Θεοδώρου Μοψουεστίας κατηγορία πρὸς τὰ κατὰ Χριστιανῶν Ἰουλιάνου[2]) τοῦ παραβάτου. Neque tamen ita inscribi potuit. Neque enim accusationi locus, sed refutatione opus erat. Quod autem maximi momenti est: non permittunt linguae Graecae rationes, ut coniungantur voces ita ut voluit Muenterus. Concedet autem unusquisque corruptum esse locum neque negabit lenissima mutatione scribendum esse πρὸς τὰς κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας. Tunc sane deest genetivus

1) Scribe Ἰουλιανοῦ.
2) Cf. quae supra adnotavi.

substantivi cum articulo τῆς coniungendi; sed supplendum sine dubio συγγραφῆς eodem modo, quo in verbis quinto fragmento praemissis ἐκ τῆς πρὸς Ἰουλίανον.[1]) Quid? quod fieri potest, ut non recte legerit Muenterus quod in codice scriptum erat? Inveniuntur enim verba haec in Leonis Allatii diatriba de Theodoris (Mai, nova patrum biblioth. VI p. 30): „Adversus Iuliani apostatae calumnias in Christianos, laudatur in catena Graeca ad Lucam: Θεοδώρου Μοψουεστίας ἐκ τῶν πρὸς τὰς κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου. Ex commentariis Theodori Mopsuesteni adversus Iuliani desertoris criminationes in Christianos". Ac recte legisse Allatium veri simile mihi videtur etiam aliam ob scripturam, in qua differt a Muentero; veri similius enim esse in codice ἐκ τῶν quam ἐκ τῆς πρὸς τὰς κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας scriptum esse inde efficitur, quod alteri Theodori fragmento praemittuntur verba Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν. Eo igitur modo, quo Muenterus putavit, non inscriptus erat Theodori contra Iulianum liber. Quem omnino non exstitisse ostendebat Otto Fridolinus Fritzsche qui de Theodori Mopsuesteni vita et scriptis commentationem historicam theologicam Halis anno h. s. 36 publici iuris fecit.[2]) Contendit autem Fritzschius p. 81 fuisse ea quae Muenterus publicavit fragmenta in commentario, quo Theodorus evangelium Lucae illustrasset. Id quod mihi non persuasit. Neque enim probavit Theodorum peculiari opere Iulianum non impugnasse et gravissimae accepta Fritzschii sententia oriuntur difficultates. Levissimum enim est quod dicit manifestum esse verba Θεοδώρου Μοψουεστίας ἐκ τῶν πρὸς τὰς κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου non continere titulum libri Theodorei, sed eius esse qui illa excerpserit. Putat igitur finxisse excerptorem ea quae scripsit; id quod statuere vetamur arte ac ratione, nisi causae exstant gravissimae. Gravissimum autem certe non est, quod Fritzschius „illud etiam" inquit „Muenteri coniecturam aliquatenus infringit, quod illa fragmenta in catena exhibita sunt atque in iis ipsis istius modi libri nullum indicium est". Num igitur omnes libros exstitisse negandum est, quorum in uno tantum

1) Scribe Ἰουλιανόν.

2) Huius commentationi debeo notitiam sententiarum Muenteri, cuius librum mihi comparare non potui.

libro mentio fiat? Et quid mirum in catena inveniri fragmenta librorum contra Iulianum scriptorum, in quibus fieri non potuerit, quin innumerabiles sacrae scripturae loci illustrarentur? Quid mirum, cum in catenis a Cramero Oxoniae editis multa inveniantur ex Cyrilli Alexandrini contra Iulianum libris hausta? Neque concedere possum facilius Theodorum Lucae v. II 32 provocatum esse statui ut ea quae primo fragmento continentur disputaret, quam eo ipso qui ea excerpsisset commotum esse, ut ex istiusmodi Theodori libro fragmentum illud catenae insereret. In Iuliani enim verbis[1]) τοῦ χάριν πολὺ μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔπεμπε τὸ προφητικὸν χάρισμα καὶ τὸν Μωυσέα καὶ τὸ χρῖσμα καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὸν νόμον καὶ τὰ παράδοξα καὶ τὰ τεράστια τῶν μύθων; Ἀκούεις γὰρ αὐτῶν βοώντων· ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος. Ἐπὶ τέλους δὲ καὶ τὸν Ἰησοῦν ἔπεμψεν ἐκείνοις nihil ex Luca depromptum impugnatur, quin etiam ne invenitur quidem. Ac ne iis quidem verbis, quibus Theodorus Iuliano adversatur, ex Lucae evangelio quicquam affertur. Qui autem ex celeberrimorum patrum scriptis catenam congerere studeret, eum nemo mirabitur multa in usum suum convertisse, quae quamquam non de industria ad illustrandum aliquem sacrae scripturae locum scripta erant, re vera eum illustrabant aut illustrare videbantur. Atque etiam eum de quo nunc disserimus excerptorem ita egisse nil mirum. Sunt enim in fragmento primo p. 11, 12 sqq. verba haec: Ὑφ' ἕνα ἄνδρα τοσούτων γενομένων ἐθνῶν καὶ θεῶν τῶν ἀρξάντων ποτὲ, πάλαι μὲν ὑπὸ Μακεδόσι μόνοις γεγενημένων, εἶτ' αὖθις ὑπὸ Ῥωμαίοις, καὶ ζητούντων θεὸν, ᾧ περ ἀσφαλῶς καταπιστεύσειαν ἑαυτοὺς, ἐν τούτοις ὤφθη Χριστὸς καὶ δεομένοις ἐπεφάνη κατὰ καιρὸν, πρότερον μὲν οὐ κατὰ ἔθνη, ἀλλὰ κατὰ ἄνδρα ἐκλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οὓς ἀνεύρισκε πειθομένους, νῦν δὲ κατὰ ἔθνη. Quae quidem procul dubio potuerunt afferri ad illustrandum sermonem Symeonis Luc. II 30 sqq. εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ. Sed quae ab excerptore afferri, ab eo qui in perpetuo

1) Theodori episcopi Mopsuesteni in novum testamentum commentariorum quae reperiri potuerunt. ed. O. F. Fritzsche. Turici 1847. p. 10, 2.

commentario eum locum illustrare vellet, scribi non potuerunt. Neque alia est res in fragmento altero. In eo quo de Lucae versu disserere voluisset Theodorus neque Fritzschius dixit neque equidem dicere possum. Sed cum in eo quaeratur, qua de causa saepissime commutatum sit orbis terrarum imperium, non difficile est intellectu, qua re permotus etiam hunc locum exscripserit excerptor. Agitur enim in iis ipsis quae modo attuli Theodori verbis de omnibus hominibus tempore Christi in unius populi potestatem redactis. Iam vero omnia quae Muenterus attulit Theodori fragmenta propter Iuliani quasdam sententias disputata sunt; atque in altero etiam et sexto fragmento rem ita se habere in capite altero ostendam, ubi uberius de iis agendum erit. Quae cum ita sint, mirum sine dubio videtur in omnibus his fragmentis de Iuliano agi, si re vera ex commentario in Lucae evangelium scripto excerpta sunt; praesertim cum in aliis commentariis ne uno quidem loco Iuliani mentionem fecerit Theodorus. Quem etiam in commentario in XII prophetas scripto uberius contra Iulianum disseruisse falso dixit Fritzschius p. 81; in vasto enim volumine ne unus quidem eius modi locus invenitur. Carere igitur omni veritatis specie Fritzschii sententiam quoniam ostendi, nunc rem afferre mihi liceat meo quidem iudicio gravissimam. De eo fragmento nobis agendum est, quo Theodorus impugnat censuram quam historiae tentationis Christi egit Iulianus p. 12, 22 sqq. Neque enim Christianae religionis adversarius huius rei fonte omnino usus est Lucae evangelio, sed qui ab illo compluribus in rebus differt Matthaeo; id quod fugisse videtur theologum doctissimum. Nam ad versum ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ, pag. 13, 18, libere adnotat: cf. Luc. 4, 4. At enim is versus in Lucae evangelio omnino non invenitur, sed a Matthaeo (IV, 4) petitus est, cuius verba haec sunt: οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ. Neque rectius ad Lucae v. IV 3 Fritzschius nos revocat in adnotatione ad p. 13, 20: εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι ἄρτοι γίνωνται, cum Lucae verba haec sint: εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος, Matthaei autem (IV 3) εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται fontem Iuliani hoc loco se esse luculentissime demonstrent. Nec magis p. 14, 19 verba τί δὲ θαυμάζεις, ὅ τι μὴ ὄντος ὄρους ὑψηλοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ λέγεται ὁ διάβολος ἀναγαγεῖν αὐτὸν εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν;

scribi potuerunt Matthaei evangelio non adhibito; ubi vox ἀναγαγεῖν fortasse ex Luc. IV 5 deprompta est, cum Matthaeus ibi usus sit verbo παραλαμβάνειν; sed verba εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν etiam hoc loco a Matthaeo (IV 8) petita sunt atque ea ipsa quam maxime esse urgenda quis est quin videat? Certum igitur est non in commentario evangelii S. Lucae haec scripsisse Theodorum. Ac ne excerptor quidem recte egit, qui hoc fragmentum in catenam ad Lucae evangelium recepit; sed excusari potest, cum in historia tentationis Christi referenda Lucas et Matthaeus non nimis inter se differant et uno saltem loco dubium non sit, quin Lucae verbis usus sit Theodorus: verba enim p. 14, 21 ἐν στιγμῇ χρόνου, quae apud Matthaeum non inveniuntur, ex Luca (IV 5) deprompta sunt. At obiciet fortasse Fritzschius exstare Theodori Mopsuesteni fragmentum in actis c. C., quod de commento secundum Lucam evangelii depromptum esse apertissime traditum sit. Cf. p. 12, 6 sqq. Sane. Sed quid refert? Num impugnatur eo Iulianus aut saltem aliqua eius sententia ibi affertur? Minime. Quid ergo pluribus opus est verbis? Duo statuendus est Theodorus Mopsuestenus scripsisse opera, alterum contra Iulianum, ex quo exscripta sunt fragmenta a Muentero edita; altero illustravit secundum Lucam evangelium.

Necesse autem est scripta sit ea de qua agimus operis Iulianei refutatio ante exitum anni 428/429, quo mortuus est Theodorus. Quem diem supremum obiisse ante exitum a. 428 dixit Fritzschius p. 2. Cuius argumentatio cum fere ubique corrigenda et supplenda sit, denuo quaestio est instituenda. Positum autem est disquisitionis fundamentum in loco Theodoreti h. e. V 40 (p. 495 ed. Gaisford), quo quibus temporibus gestae essent res quas narrat indicavit. Πέντε μέντοι, inquit, καὶ ἑκατὸν ἐτῶν ἤδε ἡ ἱστορία περιέχει χρόνον· ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ τῆς Ἀρείου λύττης, δεξαμένη δὲ πέρας τῶν ἀξιεπαίνων ἀνδρῶν, Θεοδώρου καὶ Θεοδότου τὴν τελευτήν. Duxit igitur narrationem a rebus Arianis. Iam vero in eiusdem operis praefatione (h. e. I 1 p. 2 ed. Gaisford), Εὐσέβιος μὲν οὖν, inquit, ὁ Παλαιστινὸς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων τῆς ἱστορίας ἀρξάμενος μέχρι τῆς Κωνσταντίνου θεοφιλοῦς βασιλείας τὰ ταῖς ἐκκλησίαις συμβεβηκότα συνέγραψεν· ἐγὼ δὲ τῆς συγγραφῆς ἐκείνης τὸ τέλος ἀρχὴν τῆς ἱστορίας ποιήσομαι. Quibus verbis cum putare vetemur iniisse Theodoretum centum

quinque illorum annorum rationem a primis litis Arianae initiis, dubium esse non potest, quin illo loco ad synodum Nicaenam respexerit tamquam historiae suae primordium neque ob aliam causam narraverit capitibus 1—5 res Arianas antea gestas nisi quod earum mentionem Eusebius fecerat nullam. Quae cum ita sint, a recta via aberrasse mihi videtur Fritzschius, qui a victo Licinio et Constantino rerum potito historiae initium cepisse contendit Theodoretum nisus eius verbis in praefatione positis. Annorum enim centum quinque cum mentio facta sit libri V. cap. 39 fieri non potest, ut neglegatur lis Ariana eodem loco memorata, recipiatur tempus aliud alio loco dictum. Iam vero synodus Nicaena facta est a die XIII. Kal. Iul. usque ad diem XIII. Kal. Sept. anni 325. Iam vero Theodoretus fuit episcopus Cyrensis, quae paroecia pars erat dioecesis Antiochenae. Initium autem, quo tempore scripsit Theodoretus, cepit Syrorum annus a Kalendis Octobribus; cf. Ideleri epitomes temporum a. 1831 editae p. 181. Exstant sane scriptores quidam Syriaci, qui, indictionum rationem Constantinopolitanam secuti, Kalendas Septembres esse voluerunt anni initium; cf. Idelerum l. l. p. 191. 408. Sed fuisse hos perpaucos, a Kalendis Octobribus non recessisse scriptores Syriacos longe plerosque ac ne eos quidem, qui Graeca lingua uterentur, benignissime me docuit Alfredus de Gutschmid. Id autem dubium esse potest, quem annum centum quinque illorum primum esse voluerit Theodoretus, utrum eum ipsum, quo habitum est concilium Nicaenum, an sequentem, qui initium cepit a Kal. Oct. 325. Alterum si statueris, mortuum esse Theodorum censebis anno 428/429, sed anno 429/430, si alterum veri similius tibi visum erit. Id quod futurum esse haud crediderim. A. d. enim IV. Id. Apr. a. 428 episcopatum Constantinopolitanum suscepisse Nestorium testis est Socrates h. e. VII 29. Continuo coortae sunt controversiae illae Nestorianae, quarum vis in dies augebatur. Neque fieri potuit, quin iis implicaretur Theodorus Mopsuestenus, si vixit etiam anno 429/430. Neque minoris momenti altera res est. Voluit Theodoretus res ecclesiae posteris tradere a lite Ariana usque ad coortas controversias Nestorianas. Iam vero si h. e. V 40 operis finem esse dixit Θεοδώρου καὶ Θεοδότου τὴν τελευτήν, vixisse eos duos fere annos post litis primordia nemo crediderit. Mortuus igitur est uterque anno 428/429. Neque repugnat

Theodoreti epistula LXXXIII. ad Dioscorum Alexandrinum data (edit. Schulzianae IV 1146 sq.), in qua haec inveniuntur: ἓξ μὲν γὰρ ἔτη διετέλεςα διδάςκων ἐπὶ τοῦ τῆς μακαρίας καὶ ὁςίας μνήμης Θεοδότου[1]) Ἀντιοχέων ἐπιςκόπου — τριςκαίδεκα πάλιν ἕτερα ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου[2]) — πρὸς δὲ τούτοις ἕβδομόν ἐςτιν ἔτος τοῦ θεοφιλεςτάτου ἀρχιεπιςκόπου Δόμνου. καὶ μέχρι τῆς ςήμερον ἡμέρας τοςούτου παρελθόντος χρόνου κτέ. Scripta autem sit necesse est ante synodum Constantinopolitanam eam, quae initium cepit a. d. VI. Id. Nov. a. 448. Nam si quis perlegerit epistulam, infitias non ibit fieri non potuisse, quin synodi mentionem in ea faceret Theodoretus, si facta tunc iam esset, neque cogitari potest postea eum Dioscori animum sibi offensiorem recolligere studuisse. — Neque vero ex Marii Mercatoris epistula a Fritzschio allata potest concludi mortuum esse Theodotum Antiochenum si minus sub exitu a. 428, at certe initio a. 429. Ubi sane appellatur Theodotus (bibl. vett. patr. cura Gallandii vol. VIII p. 650 D) sanctae memoriae episcopus; neque vero quicquam inde colligi potest nisi fuisse tunc Theodoti mortis nuntium non recentissimum. Neque vero quicquam constat (cf. eiusdem operis p. 648 C) de Marii Mercatoris commonitorii tempore nisi scriptum esse Florentio et Dionysio coss., qui inierunt consulatum Kal. Ian. a. 429; eo igitur ne prohibemur quidem statuere mortuum esse Theodotum pridie Kal. Oct. a. 429. Theodorus vero Mopsuestenus ante Theodotum diem supremum obiit teste Theodoreto. Qui quidem h. e. V 40 p. 494 κατ' ἐκεῖνον δὲ, inquit, τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ θεῖος Θεόδοτος τὴν Ἀντιοχέων ἴθυνεν ἐκκληςίαν, Θεόδωρος ὁ Μοψουεςτίας ἐπίςκοπος, πάςης μὲν ἐκκληςίας διδάςκαλος κατὰ πάςης δὲ φάλαγγος αἱρετικῆς ἀριςτεύςας, τοῦ βίου τὸ τέλος ἐδέξατο. Quibus e verbis procul dubio efficiendum est haud ita breve fuisse tempus inter supremos Theodori et Theodoti dies. Quae cum ita sint, id certe statuere possumus non in extrema parte anni centesimi quinti Theodore-

1) Vocem τῆς post Θεοδότου a Sismondo adiectam eieci.

2) Vulg. ἐπὶ τοῦ τῆς ὁςίας καὶ μακαρίας μνήμης Ἰωάννου τοῦ ἐπιςκόπου. Recepi codicis Sirmondiani scripturam, cuius etiam ea quae sequuntur verba ὃς τοςοῦτον ἰαίνετο ὑπὸ διαλεγομένων ἡμῶν praeferenda esse appareat vulgatae scripturae ὃς τοςοῦτον ἐγάννυτο (sic) διαλεγομένων ἡμῶν.

tiani ponendam esse Theodori Mopsuesteni mortem; quam cur cum Fritzschio in eiusdem prima parte ita collocemus, ut ante exitum a. 428 illum contendamus supremum diem obiisse, causa non est.

Iam vero Theodori vita accuratius examinata angustioribus fortasse terminis circumscribere poterimus temporis spatium, quo refutavit Iulianum. Constat autem — cf. Fritzschium p. 5 sqq. — una cum Ioanne Chrysostomo amico interfuisse eum scholis, quas Antiochiae habuit Libanius, quo postea relicto eiusdem Chrysostomi hortatu formatus est praeceptis et institutione Diodori Tarsensis. Dein aliquot annos presbyter Antiochiae commoratus Tarsum migravit, qua relicta per triginta sex annos episcopus fuit Mopsuestenorum. Quibus autem rebus commoveri potuit, ut refutaret Iuliani imperatoris contra Christianos libros? Cuius rei causas si coniectando assequi volumus, ne immemores simus benevolentiae, qua Photinum prosecutus est Iulianus; quibus contumeliis laceraverit Diodorum.[1]) In epistula enim LXXIX: Σὺ μὲν, inquit, ὦ Φωτεινὲ, πιθανὸς φαίνῃ καὶ ἐγγύτατος τοῦ σώζεσθαι, Diodorum autem Nazaraei magum appellavit, omne eius corpus consumptum esse, malas concidisse, cutem rugis sulcatam esse (pag. 606, 25 Hertl.) contendit propter flagitiorum multitudinem a dis immortalibus poena affecti, denique probaturum se esse Galilaeum illum, cui iniuria Diodorus divinum honorem tribuisset, leges et mysteria corrupisse ipse pronuntiaverat (p. 606, 6 sqq.). Quae cum ita sint, ratione carere non videbimur, si statuerimus Theodorum Diodori discipulum[2]) gratiam magistro rettulisse refutatis Iuliani contra Christia-

1) Scite Neander in libro qui inscribitur allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche II 1, 1829 p. 82 Iulian, inquit, meinte durch seine Künste das irre geleitete Volk gewinnen zu können, wenn ihm nur nicht die Bischöfe entgegenwirkten. Und besonders verhasst waren ihm — diejenigen Bischöfe, welche die hellenische Literatur eifrig studirt hatten und diese selbst zum Dienste des Christenthums und gegen das Heidenthum gebrauchten, z. B. die Männer, mit denen er als Jüngling in Athen studirt hatte, die beiden Freunde Basilius, Bischof von Caesarea, und Gregor von Nazianz, wie diejenigen, welche unter seiner Regierung hellenische Wissenschaft zur Bekämpfung des Heidenthums und Vertheidigung des Christenthums zu benutzen wagten, ein Apollinaris von Laodicea, und ein Diodorus, Bischof von Tarsus in Cilicien. Conferendus hic Iulianus ed. Hertl. p. 606, 15 sqq.

2) Theodoreti h. e. V 40 p. 494 οὗτος τῆς μὲν Διοδώρου τοῦ πάνυ

nos libris. Iam vero cum id dubium esse non possit, quin in libro Diodori gratia contra Iulianum scripto etiam Photinum haeresiarcham aggressus sit ille, cuius mentionem fecisset Iulianus in libris suis contra Christianos scriptis,[1]) fieri non potest, ut ante annum 378/379, qui initium cepit a Kal. Oct. anni 378, scriptam esse Theodori censeamus refutationem, quem quinquaginta paene annis fortiter repugnasse cunctis haeresibus memoriae tradidit Ioannes episcopus a Facundo laudatus.[2]) Qua autem potissimum in urbe putandus est Theodorus refutavisse Iulianum? Commoratum eum esse non ignoramus Mopsuestiae, Tarsi, Antiochiae. Antiochiae autem quoniam ipse Iulianus imperator per hiemem anni 362/363 versatus familiarissime usus erat Libanio, iratus qui ipsum oderant Antiochenis, non sine aliqua veritatis specie statuemus Theodorum in hac ipsa urbe refutationem suam scripsisse, Antiochenis sine dubio ne mortuum quidem imperatorem grata memoria prosecutis, vivo etiamtum Libanio, a quo desciverat Theodorus, cum initio eius disciplina usus esset.[3]) Iam vero nunc alterum terminum indagare possumus, ante quem ponendus sit Theodori liber. Ex Theodoreti enim verbis h. e. V 39 ἓξ δὲ καὶ τριάκοντα ἐν τῇ προεδρίᾳ διετέλεσεν ἔτη efficitur anno 392/393 episcopatum Mopsuestenum eum assecutum esse, neque vero statim

---

διδασκαλίας ἀπήλαυσεν. Ἰωάννου δὲ τοῦ θειοτάτου γεγένηται κοινωνός τε καὶ συνεργός. κοινῇ γὰρ τῶν πνευματικῶν Διοδώρου ναμάτων ἀπήλαυον.

1) Cyrilli Alex. c. Iul. VIII pag. 262. Quo loco quamquam Iulianus ne Photinum quidem laudibus effert, allata tamen eius sententia Diodoro minime probata occasio data erat Theodoro in adversarium invehendi.

2) Ioannis episcopi verba ap. Facund. pro defensione trium capitulorum lib. II. (Gallandii bibl. patr. XI p. 680ᵇB): 'sed et qui bene de vita profectus est Theodorus et quinque et quadraginta annis clare in doctrina praefulsit'; p. 680ᵇC: 'Theodorus enim, quem quando dicimus, virum dicimus in episcopatu clarum finem habentem et quinquaginta paene annis fortiter repugnantem cunctis haeresibus' sqq.

3) Socratis h. e. VI 3. Πείθει δὲ (sc. Ἰωάννης) καὶ Θεόδωρον καὶ Μάξιμον, συμφοιτητὰς αὐτῷ ὄντας παρὰ τῷ σοφιστῇ Λιβανίῳ, καταλιπεῖν μὲν τὸν χρηματιστικὸν βίον, μετιέναι δὲ τὸν λιτόν. Ὧν Θεόδωρος μὲν ὕστερον Μοψουεστίας τῆς ἐν Κιλικίᾳ πόλεως ἐπίσκοπος γέγονε, Μάξιμος δὲ Σελευκείας τῆς ἐν Ἰσαυρίᾳ. Τηνικαῦτα οὖν οὗτοι σπουδαῖοι περὶ τὴν ἀρετὴν γενόμενοι, μαθητεύουσιν εἰς τὰ ἀσκητικὰ Διοδώρῳ καὶ Καρτερίῳ κτέ.

relicta Antiochia Mopsuestiam migravit, sed antea Tarsum se contulit teste Hesychio.[1]) Quod si censemus voluisse Theodorum libro suo gratiam referre Diodoro, facti sui rationem Libanio probare, haud absonum videtur de quo quaestionem instituimus temporis momentum propius abesse ab anno 378/379 quam ab eo, quo Tarsum se contulit Theodorus.

Iam vero temporum disquisitione ad finem perducta nunc possumusne etiam cum quadam probabilitatis specie conicere, quales fuerint Theodori libri videamus. Qua de re nihil aperte traditum esse nemo mirabitur, cum fieri potuerit, ut exstitisse eos omnino negaretur. Neque enim quicquam de librorum numero effici potest ex iis verbis, quae inveniuntur ante fragmenta primum, alterum, quintum. Ex vocibus enim ἐκ τῆς πρὸς Ἰουλιανὸν non colligendum est uno tantum libro Theodorum Iuliano adversatum esse; nam eodem iure quo vox βίβλου, immo meliore in inferioris aetatis scriptore, suppleri potest συγγραφῆς. Eadem autem sunt dicenda de iis verbis, quae leguntur ante fragmentum primum; quo quidem loco etiam id dubium esse, utrum ἐκ τῆς scribendum esset an ἐκ τῶν supra breviter exposui. Ac ne tum quidem, si ἐκ τῶν vera sit scriptura, quae est etiam ante fragmentum alterum (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν), ex sola hac colligi potest constitisse Theodori refutationem libris compluribus. Posse enim voces τῶν αὐτῶν esse genetivum pluralem neutrius generis negari nequit. Verum enim vero cum in eiusmodi refutationibus adversariorum verba fere integra in contextum orationis essent recipienda iisque ipsa censura esset addenda, unum Celsi octo libris impugnavit Origenes, Porphyrii quindecim viginti quinque Eusebius, Apollinarius triginta, Methodius decem milibus versuum. Quae cum ita sint, confidenter negamus parvo libello Theodorum insectatum esse Iulianum. Qua de re plura si conicere vellemus, nimiae curiositatis vituperationem merito subiremus. Inscripti autem erant singuli libri Θεοδώρου Μοψουεστίας πρὸς τὰς κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου βιβλίον πρῶτον seu τόμος πρῶτος, βιβλίον δεύτερον seu τόμος δεύτερος etc. Id quod efficitur ex verbis frag-

1) Harduini acta conciliorum. Parisiis. 1714. fol. III p. 104 A: Antiochia relicta in Tarsum transmigravit: ex qua in Mopsuestiam transiit, ordinatus in ea episcopus.

mento primo praemissis, quae supra exposuimus ita scribenda esse: Θεοδώρου Μοψουεςτίας ἐκ τῶν πρὸς τὰς κατὰ Χριςτιανῶν κατηγορίας Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου. Iam vero consentaneum est Theodorum Diodori discipulum Iuliani impetum repressisse opposita scholae Antiochenae doctrina. Quae quidem fuit talis, ut eam si sequebatur Theodorus, non omnia quae dixerat Iulianus impugnare, immo nonnulla non posset non comprobare. Discessit enim ab ea quae illo tempore ab omnibus fere recepta erat doctrina, cum in veteris testamenti scriptis negaret dictum esse de Christo dei patris filio. Eam autem fuisse eius sententiam intellegitur ex commentario in Zach. I 7—11 (Theodori Antiocheni Mopsuestiae episcopi quae supersunt omnia ed. A. F. V. a Wegnern. vol. I. p. 538), ubi inveniuntur haec: Πολλῆς δὲ πλάνης καὶ ἀνοίας ἐςτὶ μεςτὸν καὶ οὐδὲ ἀςεβείας ἀφεςτὸς τὸ παρά τινων λεγόμενον, ὅτι τὸν υἱὸν ἑώρα (sc. Zacharias) τοῦ θεοῦ, δήλου γε ὄντος, ὅτι τῶν πρὸ τῆς τοῦ δεςπότου Χριςτοῦ παρουςίας οὐδεὶς ἠπίςτατο πατέρα καὶ υἱόν, οὐ πατέρα θεὸν υἱοῦ θεοῦ πατέρα, οὐχ υἱὸν θεὸν υἱὸν πατρὸς θεοῦ τοῦτο ὄντα ὅπερ ἐςτὶν ὁ πατήρ, ἅτε καὶ ὄντα ἐξ αὐτοῦ. Et post paullulum: πατέρα δὲ θεόν, ὥςπερ οὖν ἔφην ἤδη, υἱοῦ θεοῦ καὶ υἱὸν θεὸν θεοῦ πατρὸς ἠπίςτατο τῶν τότε καθάπαξ οὐδείς. Permulta igitur, quae de eadem re in eandem sententiam disputaverat Iulianus, ea impugnare in mentem venire non poterat Theodoro. Afferuntur autem etiam haec ipsius verba:[1]) „Homo homini consubstantialis, Deus autem Deo consubstantialis. Quomodo ergo Deus et homo unus per unitatem esse possunt? Salvus et qui salvatur? Qui ante saecula et qui ex Maria apparuit?“ Et Leontius Byzantinus contra Nestor. et Eutych. lib. III. (Gallandi XII p. 686^{b}C): „Hic exsecrabilis“ inquit „in celeberrima ecclesia Antiochiae, ut quondam vocabatur, nunc autem Theopolis, cum explanaret scripturas, ausus est cum multa alia, tum vocem θεοτόκος, id est, Deipara, vituperare, ut ita inde totum contra se populum commoveret.“ Ergo ne ea quidem displicere poterant Theodoro, quae exposuerat Iulianus ap. Cyr. p. 262C sqq. 276E sq.

Iisdem fere temporibus quibus Theodorus Mopsuestenus aggressus esse Iuliani libros censendus est **Philippus Sideta.** De

1) Harduini coll. concil. III p. 99 C.

quo haec sunt Socratis in historia ecclesiastica VII 27: Ἐφιλοπόνει δὲ καὶ περὶ λόγους καὶ πολλὰ καὶ παντοῖα βιβλία συνῆγε. Ζηλώσας δὲ τὸν Ἀσιανὸν τῶν λόγων χαρακτῆρα πολλὰ συνέγραφε, τά τε τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ κατὰ Χριστιανῶν βιβλία ἀνασκευάζων καὶ Χριστιανικὴν ἱστορίαν συνέθηκεν, ἣν ἐν τριάκοντα ἓξ βιβλίοις διεῖλεν. Neque Philippi refutatio ad nostram pervenit aetatem; quam scriptam esse ante perfectam historiam Christianam non sine aliqua veritatis specie eo efficere possumus, quod Socrates eo quem modo attulimus loco, ubi ex professo de Philippo verba facit, prius dicit de libro eius contra Iulianum scripto quam de historia Christiana. Eodem autem capite cum Socrates Philippum vituperet, quod non satis diligens sit in temporibus definiendis,[1]) vix ipse censendus est eodem loco neglexisse legem quam non observasse aliis exprobraverat. Nondum autem perfecta erat historia Christiana anno 426 Theodosio XII Valentiniano II coss. Refert enim Socrates h. e. V 26 mortuo Attico episcopo Constantinopolitano cum novus eligendus esset episcopus electum esse Sisinnium, repulsam tulisse Philippum Sidetam presbyterum. Quam cum aegre ferret, in historia Christiana vehementissime eum invectum esse in Sisinnium. Sunt autem haec Socratis verba h. e. VII 26: καὶ χειροτονεῖται Σισίννιος τῇ εἰκάδι ὀγδόῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τῇ ἑξῆς ὑπατείᾳ, ἥ τις ἦν Θεοδοσίου τὸ δωδέκατον καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ νεωτέρου Αὐγούστου τὸ δεύτερον. ἐπὶ τούτῳ Φίλιππος ὁ πρεσβύτερος, ὅτι αὐτοῦ προεκρίθη ἕτερος, πολλὰ τῆς χειροτονίας καθήψατο ἐν τῇ πεπονημένῃ αὐτῷ Χριστιανικῇ ἱστορίᾳ, διαβάλλων καὶ τὸν χειροτονηθέντα καὶ τοὺς χειροτονήσαντας καὶ πολλῷ πλέον τοὺς λαϊκούς. Minimi autem est faciendus Theophanes, qui pag. 135, 13 Bonn. anno mundi 5922. i. e. anno p. C. n. 430 scriptam esse tradidit Philippi historiam; nam solum hoc loco auctorem secutus Socratem erravit in anni adnotatione. Iam ne quis putet per breve temporis spatium Philippum operam dedisse operi suo conscribendo: iam ante annum 405 magnam eius partem perfectam esse ostendi potest. Exstat enim historiae Christianae fragmentum in bibliotheca Caesarea Vindobonensi, cuius nondum editi[2]) notitia invenitur in Petri

1) Socr. h. e. VII 27: ἐγὼ δὲ ἐκεῖνό φημι, ὅτι τοὺς χρόνους τῆς ἱστορίας συγχέει.

2) Ipse hoc fragmentum publici iuris faciam.

Lambecii bibliothecae Caesareae Vindobonensis libri quinti editione altera, quam curavit Kollarius, publici iuris facta a. 1778 p. 289. Sunt autem haec prima fragmenti verba: τὰ γενόμενα ἐν Περσίδι μεταξὺ Χριστιανῶν Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων. Φίλιππος πρεσβύτερος καὶ σύγκελλος γενόμενος Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου ἀνέθετο[1]) ἱστορήσας περὶ Χριστοῦ καὶ τῶν Μάγων. Ex eo igitur libro depromptum est fragmentum, ubi de Christo nato referebat Philippus. Qui dicit hoc loco syncellum se esse Ioannis Chrysostomi archiepiscopi Constantinopolitani. Qui cum adeptus sit episcopatum a. d. IV. Kal. Mart. a. 398, in exilium exactus a. d. XII. Kal. Iul. a. 404, cognoscimus inde temporis spatium, quo scriptus sit necesse est is de quo agimus historiae Christianae liber. Qui tamen minime totius operis fuit primus. Testis enim est Photius, in bibliothecae codice 35, initium eum fecisse a mundi creatione. Ἀπάρχεται δέ, inquit, ἀπὸ τοῦ ‘ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν’ καὶ διέξεισι τὰ μὲν συντέμνων τὴν Μωσαϊκὴν ἱστορίαν, ὅμως οὖν πολλοὺς ἐν πᾶσι λόγους ἀναλίσκων. Iam vero cum libris triginta sex constitisset historia, minime statuendus est Philippus iam primo libro ad Christum natum narrationem deduxisse. Ergo multo ante scriptus est primus historiae Christianae liber et etiam prius conscripta librorum Iulianeorum refutatio. Quos ut impugnaret quibus causis permotus sit Philippus omnino ignoramus. Neque tamen videtur neglegendum esse fuisse Ioannem Chrysostomum ipsum quoque Libanii discipulum; conferas velim ea quae supra exposui de Theodoro Mopsuesteno. Secutus autem est etiam Philippus scholae Antiochenae doctrinam, id quod pertinere ad refutandi libri Iulianei rationem eodem loco explanavi. Neque vero traditum est, quomodo inscripta fuerit Philippi refutatio neque quot libris constiterit. Quorum non parvum fuisse numerum facile statues, si Philippi spectaveris scribendi genus. Cuius sententiae etiam exstat Liberati testimonium, qui in breviarii capite VII. (Gallandi, bibl. vet. patr. XII p. 131a): „His ita“ inquit „provenientibus, de electione episcopi rursus quaestio exorta est. Multi enim Philippum quaerebant presbyterum, qui a beato Ioanne cognomento Chrysostomo diaconus fuerat ordinatus multa-

1) Scribendum esse mihi videtur συνέθετο.

que conscripserat volumina contra imperatorem Iulianum apostatam." Neque tamen huius testimonio niti licet. Unum enim Socratem hoc loco exscripsit Liberatus[1]) neque id satis accurate. Multa enim Philippum contra Iulianum scripsisse volumina non poterat efficere ex Socratis verbis h. e. VII 28, nisi neglexisset vocem τὲ positam in verbis πολλὰ cυνέγραφε τά τε τοῦ βαcιλέωc Ἰουλιανοῦ κατὰ Χριcτιανῶν βιβλία ἀναcκευάζων. Haec de Philippo Sideta.

Post quem refutavit Iuliani libros violentissimus ille et superbissimus **Alexandrinorum episcopus Cyrillus.** Qui quidem Iuliani scriptis vastum opposuit opus, cuius libri primus usque ad decimum ad nostram pervenerunt aetatem. Cuius operis mentionem fecit Theodoretus episcopus Cyrensis in epistula 83, quam anno 448 datam esse supra exposuimus, ubi egimus de Theodoro Mopsuesteno. Inveniuntur autem illius verba in editionis Schulzianae vol. IV. p. 1150 sq. haec: Ὅτι δὲ καὶ ὁ τῆc μακαρίαc μνήμηc Κύριλλοc πολλάκιc ἡμῖν ἐπέcτειλεν, οἶμαι καὶ τὴν cὴν[2]) caφῶc εἰδέναι τελειότητα. καὶ ἡνίκα δὲ κατὰ Ἰουλιανοῦ cυγγράμματα εἰc τὴν Ἀντιόχειαν ἐκπέπομφεν, ὡcαύτωc δὲ καὶ τὰ εἰc τὸν ἀποπομπαῖον γραφέντα, τὸν μακάριον ᾔτηcε Ἰωάννην τὸν τῆc Ἀντιοχέων ἐπίcκοπον ἐπιδεῖξαι ταῦτα τοῖc κατὰ τὴν ἑῴαν διαπρέπουcι διδαcκάλοιc, καὶ δὴ τοῖc γράμμαcιν εἴξαc ὁ μακάριοc Ἰωάννηc πέπομφεν ἡμῖν τὰc βίβλουc καὶ ἀναγνόντεc ἐθαυμάcαμεν καὶ ἐπεcτείλαμεν τῷ τῆc μακαρίαc μνήμηc Κυρίλλῳ. καὶ ἀντέγραψε πάλιν ἡμῖν καὶ ἀκρίβειαν ἡμῖν καὶ διάθεcιν μαρτυρῶν. καὶ cώζεται ταῦτα τὰ γράμματα παρ' ἡμῖν — quae quidem non supersunt. Efficitur autem ex Theodoreti verbis modo allatis scriptos esse Cyrilli libros et eum quo de apopompaeo egit et eos ipsos, quibus Iuliani libros impugnavit, si minus omnes, at certe primam decadem[3]) inter a. 429 et a. 441, quo quidem tem-

1) Errat Garnerius, qui septimi capitis fontem praeter Socratem esse contendit acta concilii Ephesini. Omnia enim Liberati verba inveniuntur in Socr. h. e. VII 16. 17. 18. 19. 28.

2) Dioscorum episcopum Alexandrinum alloquitur Theodoretus.

3) De quinorum librorum coniunctione vide ea, quae infra disputabo. Neque tamen primam pentadem, sed decadem mitti potuisse censeo, quod libro octavo ea refutantur, quae p. 276 E de voce θεοτόκοc dixerat Iulianus doctrinae Antiochenae haud dissimilia. Cuius refutan-

pore episcopum Antiochenum fuisse Ioannem ex alio eiusdem epistulae loco colligitur, qui invenitur p. 1146 sq. Ubi dicit Theodoretus iam nunc — id est anno 448 — septimum esse annum Domni archiepiscopi Antiocheni, ante quem per tredecim annos docuerit ipse archiepiscopo Ioanne. Rectissime autem observavit Tillemont libros suos mittere Ioanni non potuisse Cyrillum ante annum 432, quo quidem sibi reconciliavit episcopos orientales Nestorii asseclas. Atque eo ipso anno scriptos esse contra Iulianum libros statuit idem libri sui quem inscripsit 'mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique' vol. XIV. p. 671 editionis Venetae.[1]) Quo quidem anno scripsisse Cyrillum de apopompaeo minime nego, de quo egit in epistula ad Acacium data, quae inserta est ss. conciliorum collectioni a Mansio in lucem editae vol. V. p. 327—344. Quae quin missa sit Ioanni Antiocheno brevi post quam scripta est cur dubitemus causa non est. Minime autem censere cogimur Theodoreti verbis misisse Cyrillum libros contra Iulianum scriptos una cum epistula de apopompaeo data; neque ante eam scripti esse ideo sunt statuendi, quod priores memorantur. Theodoretum enim temporum ordinem servavisse ne in iis quidem quos ipse composuerat libris enumerandis et ex epistula eius 82 intellegitur (ed. Schulze IV 1143 sq.) et ex epistulae 113 loco, de quo infra nobis erit agendum. Admirandus autem sine dubio esset Cyrillus, si per violentissimas controversias Nestorianas anno 428 exortas, quibus ipse multimodis sese implicaverat, vacasset conscribendo operi quod viginti certe libris constabat, cum praesertim alia multa tunc ei essent scribenda, quae ad controversias illas quam maxime pertinerent, quibuscum libri contra Iulianum scripti societatis vinculo continebantur nullo. Quos si quis opinetur scriptos esse ante annum 428, causae ei

---

dae consilium etiam in libris Cyrilli contra Iulianum scriptis apparere infra exponam.

1) Erravit Heumannus, si quidem is in Fabricii bibl. Gr. IX 4 p. 471 diversa esse contendit in sententia La Croze, hist. christ. Ind. lib. I. p. 16. Quo loco re vera exponit ille admiratione minime dignam esse Cyrilli eruditionem. L'érudition, inquit, de Cyrille étoit fort légère et son éloquence médiocre etc. Iam vero cum sequantur in Fabricii bibliotheca verba haec: 'Hoc (sc. Cyrilli) praeclarum atque eruditum opus' sqq., dubium esse non potest, quin ea quae Heumannus recte adnotaverat, falso loco postea sint posita.

erunt adferendae, cur opus iam pridem scriptum Ioanni miserit Cyrillus. Quid? Quod ipsius Cyrilli comprobatur verbis scriptos esse c. Iul. libros post damnatum Nestorii errorem? Pagina enim 279 E, ubi de duabus naturis mirum in modum in Christo coniunctis verba fecisset, καὶ τὸ ἀπιστεῖν, inquit, οὐκ ἀζήμιον οἷς ἂν λέγοιτο δρᾶν (sc. ὁ πάντα ἰσχύων), κἂν εἴπερ τῳ δοκῇ μὴ εὐθὺ φέρεσθαι τοῦ εἰκότος. Iam vero ne id quidem satis intellegere possum, quomodo factum sit, ut tanti operis conficiendi otium contingeret Cyrillo ante annum 435, quo sedatae sunt paulisper controversiae illae nimis turbulentae. Quod si postea scriptum esse statuimus, etiam id lucramur, ut nunc plane intellegatur, quibus causis permotus aggressus sit Cyrillus Iuliani libros refutare, qui eo tempore ne legebantur quidem amplius, si Chrysostomo credere fas est. Novae enim anno 435 exortae erant controversiae de libris Theodori Mopsuesteni principis scholae Antiochenae, cuius assecla fuerat ipse Nestorius, cuius libros lectitabant qui haeresin relinquere nolebant Nestorianam. Atque anno 435 concilio Antiocheno actum est de libris Theodori,[1]) contra quem Cyrillum eodem temporis momento constat libros tres scripsisse. Nil mirum igitur Cyrillum etiam ad eorum librorum tunc notitiam pervenisse, quibus Iuliani libros refutare studuerat ille quinquaginta fere annis ante. Neque fieri potuisse, quin in iis quoque appareret doctrina scholae Antiochenae supra exposuimus. Cuius odio cum flagraret, censendus est Cyrillus opposuisse Theodori librorum Iulianeorum refutationi libros suos, qui rectae fidei prae se ferunt defensorem. Huc accedit, quod refutatis Iuliani libris impugnavit eos quoque homines, qui Alexandriae etiam tum inveniebantur a Christianorum religione alieni. Inveniebantur sine dubio. Quanta enim non ita multis annis ante fuerat Hypatiae admiratio! Ac post annum 435 vacare tanto operi iam supra memoravi Cyrillum facile potuisse, cuius prior certe decas perfecta fuit sine dubio anno 441, qui Ioannis vitae erat extremus.

Iam vero in codicibus manu scriptis quini Cyrilli libri artiore quodam vinculo inter se coniuncti sunt; nam quini τόμοι efficiunt unum βιβλίον. Ita res est in optimo codice Marc. 123 sec. XIII.

---

1) Cf. Mansi V p. 1181 sq.

et eius apographo[1]) cod. Marc. 124 sec. XV.; in codice Mediomontano 1444 sec. XV. teste Haenelio (catalogi librorum mss. 1830 p. 832); neque codicum Scorialensium aliam esse rationem indicavit Plueerus (Fabr. bibl. Gr. IX⁴ p. 472). Neque neglegendum est in codice Marciano 122 saec. XIV. non servatos esse nisi libros I.—V. Profectam autem esse hanc coniunctionem ab ipso Cyrillo verisimile mihi videtur. In fine enim librorum quinti et decimi invenitur sollemne precationis carmen, in fine librorum 1. 2. 3. 4. 6. 7. 9 non item. Neque eo redarguitur nostra sententia, quod etiam exstat in fine libri 8. Nam ibi in Pauli verbis 2 Cor. 4, 4 cum nominatus esset Christus, occasio data erat adiungendi verba 'δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ἡ δόξα cὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰc τοὺc αἰῶναc. ἀμήν', quae in librorum quinti et decimi fine praesto non erat. Huc accedit quod longior est conclusio librorum 5 et 10, quae in libro 10 incipit p. 361 E a verbis ἡμεῖc δὲ τοὺc κτέ., in libro 5 p. 181 E a verbis οὐκοῦν εἰ τῷ κτέ. Quibus argumentis si cui persuaderi non potest ab ipso Cyrillo hanc librorum divisionem esse profectam: anno certe p. C. n. 680 eam iam fuisse potest ostendi. In concilio enim Constantinopolitano III. actione decima die XVIII. Martii a. 680 habita laudantur verba Κυρίλλου ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Ἰουλιανοῦ δογμάτων βιβλίου τρίτου ἀπὸ λόγου δωδεκάτου. Cf. Mansi, ss. concil. nova coll. XI p. 409 D. Cui divisioni tribuendum sine dubio, quod decem libri, id est duae pentades ad nostram pervenerunt aetatem; constitisse autem Cyrilli opus pluribus libris vel inde efficitur, quod multa in libris servatis non inveniuntur, quae dicturum se esse ille promiserat; verbi gratia p. 261 D. Exstant autem etiam multa librorum undecimi usque ad undevicesimum fragmenta. Iam vero si quinorum librorum meminimus coniunctionis, dubium esse non potest quin viginti certe libris constiterit Cyrilli opus. Quod autem tres Iuliani libros refutare sibi proposuerat Cyrillus et quod libros primum usque ad decimum non opposuit nisi primo Iuliani libro, quod denique veri simile est libris undecimo usque ad vicesimum non refutatum esse nisi alterum illius librum, id quod in altero capite mihi

1) Codicem 124 codicis 123 esse apographum in tertio capite demonstrabo iis quae redargui non posse confido argumentis.

ostendendum erit, triginta censeo constitisse libris vastam Cyrilli refutationem. Quamquam obstat ea res, quod fragmenta pentadis neque quintae neque sextae supersunt. Notissimum autem est tanti operis descriptos esse et lectos plerumque primos libros; neque absonum est primam decadem integram servatam esse, alterius ad nos nonnulla pervenisse fragmenta, tertiae nullum exstare vestigium[1]). Iam vero pentades tertia et quarta exstabant etiam temporibus Ioannis Damasceni, qui diem supremum obiit circa annum 760; exstitisse eas etiam nono saeculo Photii aetate infra comprobare studebo. Librario autem ei qui saec. XIII. codicem scripsit Marcianum 123 praesto non erant. Nam ad fragmentum Iuliani p. 261 E in margine adnotavit haec: Cн (i. e. cημεῖον) ὅτι καὶ δεύτερον βιβλίον ὁ ἀλιτήριος ἔγραψε. καὶ ζητέον (sic!) καὶ τὰς πρὸς αὐτὸ τοῦ πρς'' ἀντιρρήσεις. Tertiam autem decadem etiam Suidae temporibus exstitisse ne tum quidem pro certo adfirmari licet, si recte statuo Iuliani verba, quae s. v. ἀπόνοια ille affert, ex tertio contra Christianos libro esse deprompta. Quamquam enim id dubium non est, quin non ex ipsius operis Iulianei codice, sed ex refutatione quadam sint deprompta: cuius fuerit haec refutatio ignoramus.

Iam vero inde, quod a Moyse Barcepha, qui fuit episcopus

1) Iis quae de Cyrilli librorum numero exposui, etiam Alfredus de Gutschmid assentitur, cui non minus quam mihi persuasum est refutasse Cyrillum denis libris singulòs Iuliani. Sed in ea re haeret, quod tertiae decadis nullum fragmentum ad nos pervenit. Mirum certe est neque Leontium neque Ioannem Damascenum neque eos qui catenas composuerunt theologos neque Graecos neque Syros, qui alterius decadis multos servaverunt locos, tertiam decadem inspexisse. Quam difficultatem eo tollit Gutschmidius, quod statuit re vera Cyrillum cogitasse de refutando tertio Iuliani libro libris vicesimo primo usque ad tricesimum, sed permotum causis quibusdam, quas compertum non habemus, consilium mutasse. Ad finem igitur eum opus suum perduxisse Gutschmidius negat. Cuius sententiae minime repugnant Theodoreti verba quae supra attuli (ep. 83 ed. Schulze IV 1150 sq.) narrantis Antiochiam misisse Cyrillum libros quos contra Iulianum scripserat. Nam κατὰ Ἰουλιανοῦ inquit συγγράμματα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐκπέπομφεν. Neque enim, quamquam inde nihil concludi potest, quod deest articulus ante κατὰ Ἰουλιανοῦ, quicquam obstat, quominus eas Ioanni Antiocheno pentades Cyrillum misisse statuamus, quas eo ipso temporis momento perfecerat.

urbis Mosul et diem supremum obiit anno p. C. n. 913 (cf. Assemani bibl. orient. II p. 127), in commentario de paradiso laudantur quaedam Cyrilli ex libris contra Iulianum deprompta, effecit Fabricius fuisse eos etiam in Syriacam linguam versos. Neque tamen hoc argumento niti licet. Fuit enim Moyses Barcephas e monophysitarum numero, in quibus etiam decimo saeculo inveniebantur viri Graecae linguae minime imperiti. Ac ne Londiniensibus quidem fragmentis Cyrilli Syriacis demonstrari necessariam esse Fabricii coniecturam Eberhardus Nestle modo exponet.

Edidit autem Angelus Maius Cyrilli fragmenta librorum undecimi usque ad undevicesimum in Leontii atque Ioannis rerum sacrarum libro servata in novae patrum bibliothecae tomo II. Romae a. 1844 edito p. 488—492. Quibus ea sunt adiungenda, quae in Ioannis Damasceni sacris parallelis (I. D. ed. Lequien t. II. Parisiis 1712 fol.) passim occurrunt neque minus in catenis ad illustrandos sacrae scripturae libros compositis tam Graecis quam Syriacis. Omnia autem Cyrilli a libro undecimo fragmenta collecta[1]) ac disposita hoc loco proponenda esse duxi, quod opus est iis ad restituendos Iuliani libros. Syriaca autem Cyrilli fragmenta ex codicibus Musei Britannici describenda curavi per Hormizdam Syrum Nestorianum, quem Londini versari certior factus est Eberhardus Nestle per F. Baethgenum doctorem Kiloniensem. Atque ipse quoque Baethgenus quaedam descripsit. Atque ea etiam fragmenta Syriaca publici iuris facere visum est, quae ex prima Cyrilli decade deprompta sunt. Qua re viris Syriacae linguae peritis facultas data erit iudicandi de versionis Syriacae ratione. Reliquis autem fragmentis Syriacis excepto uno, quod etiam Graece exstat apud Leontium et Ioannem p. 100, adiecta est interpretatio Latina ab Eberhardo Nestle confecta, qui ipse quoque verba Syriaca constituit. Iam vero ipse diversorum librorum fragmenta ita disposui, ut primo loco collocarentur ea, de quorum ordine certius aliquid statuere licuit sive per ipsa sive per Iuliani sententias ex iis efficiendas. Sequuntur reliqua a Ioanne Damasceno, Leontio et Ioanne, in catenis Graecis et Syriacis servata, atque ita quidem, ut in libris alterum ab altero excipitur.

1) In fragmentis colligendis me adiuvit admirabilis Fabricii diligentia, cui non semper posteri meritam laudem tribuerunt.

Cyrilli Alexandrini librorum contra Iulianum fragmenta Syriaca

edidit

E. Nestle.

Cyrilli Alexandrini librorum contra Iulianum fragmenta Syriaca quae sequuntur, deprompta sunt ex septem Musei Britannici codicibus, in quibus ea superesse Guilelmus Wright in clarissimo libro qui inscribitur Catalogue of the Syriac Manuscripts in the British Museum indicavit. Sunt autem codices quorum descriptionem accuratissimam in opere laudato invenies hi:

A Add. 12155 (saec. VIII., Wr. p. 921/55), demonstrationes patrum adversus varias haereses, in primis Iulianistas collectae a pluribus Monophysiticae fidei sectatoribus, inter quos nominatur Mār Sergius ܕܣܘܪܘܢ. In hoc codice exstant fragmenta 2—10. 14. 16. 17. 19—21. 23. 24.

B Add. 14532 (saec. VIII., Wr. p. 955/67). Catena patrum dogmatica, magna ex parte eadem collectio ut **A**, exhibet frr. 2—10. 12—14. 16. 17. 20. 23. 24.

C Add. 17214 (saec. VII., Wr. p. 915/7). Sententiae patrum de variis S. Scripturae locis. Frr. 11. 15. 18.

D Add. 17191 (saec. IX. vel X., Wr. p. 1008/15) codex palimpsestus; sententiae patrum de variis S. Scripturae locis et rebus. Fr. 1.

E Add. 17193 (A. Chr. 874, Wr. p. 989/1002) volumen demonstrationum, collectionum, epistularum. Fr. 2.

F Add. 14536 (saec. VIII., Wr. p. 742/4) breves sententiae patrum de variis rebus theologicis. Fr 4.

G Add. 12144 (A. Chr. 1081, Wr. p. 908/14). Catena patrum exegetica a Severo Monacho Edesseno († 861) compilata, 10860 scholia complectens. Fr. 22.

Satis amplam fragmentorum seriem cum ex libris Graece servatis, tum ex iis qui Graece iam dudum perierunt, Syriaci hi codices nobis praestant; neque tamen Fabricio assentiri audeo e locis nonnullis apud Mosem bar Cepham laudatis colligenti, totius Cyrilliani operis versionem quondam apud Syros exstitisse. Nam

1) omnia fere fragmenta ex uno fonte (codd. AB) prodeunt; apud ceteros Syros horum librorum vix ullum invenies vestigium;

2) plenas exstitisse versiones omnium scriptorum Graecorum in collectionibus **AB** laudatorum vix veri simile est.

3) Mar Sergius e ܪܘܣܝ, cuius neque patriam neque aetatem scimus (nisi idem est ac Mār Sergius, abbas Monasterii Arabum, cuius tractatus adversus sectatores Pauli e Beth Ukkame [Assem., B. O. II, 69. 331] in eodem codice f. 125b laudatur), duo tantum Cyrilli libros, tertium et quartum, cognovisse videtur, quum ex iis solis sententias Cyrilli afferat (frr. 2—10).

4) fragmentum 22 a Severo Edesseno († 861) servatum alium translatorem prodit (ܦܫܩܐ pro ܣܘܟܐ); inde Severum versionem Syriacam ignorasse, ex ipso Graeco textu transtulisse concludas.

Ad diiudicandam quaestionem accurata collectionis in AB servatae investigatione opus est, quam instituere hic nequeo; id tamen, quod Fabricii opinioni favere videtur, lectores ignorare nolo, vertendi genus in his fragmentis (22 excepto) exhibitum idem inveniri apud eum qui eiusdem Cyrilli in Lucam commentarios Syriace convertit. E paucis Syris est, qui sensum magis quam singula verba reddiderunt. Ego in vertendis Syriacis minus Latinae quam Syriacae linguae rationem habui; in constituendo textu apographa[1]) presse secutus sum, scripturae varietatem integram adnotavi, vocabula rariora in fine congessi.

I. Fragmenta librorum qui Graece exstant.

1) Lib. I. ed. Aub. p. 20 A7—20 D11,
2) „ III. „ „ p. 78 A1—78 D1,

1) Fragmenta 1. 2. 11. 15. 18 ipse Fr. Baethgen, doctor Kiloniensis, cetera Hormizdas Nestorianus exscripsit.

3)	Lib.	III.	ed.	Aub.	p.	83 B 5—83 C 7,
4)	„	„	„	„	p.	86 B 6—86 C 9,
5)	„	„	„	„	p.	91 C 5—91 D 4,
6)	„	„	„	„	p.	110 A 2—110 C 9,
7)	„	„	„	„	p.	113 A 2—113 C 10,
8)	„	IV.	„	„	p.	136 B 2—136 D 1,
9)	„	„	„	„	p.	146 C 1—146 E 5,
10)	„	„	„	„	p.	147 B 10—147 C 9,
11)	„	VII.	„	„	p.	231 D 3—231 E 3,
12)	„	VIII.	„	„	p.	264 A 7—264 B 6,
13)	„	„	„	„	p.	271 B 7—271 C 8,
14)	„	„	„	„	p.	277 D 7—277 E 8.

II. Fragmenta librorum deperditorum.

15)	Lib.	XI.	[vers.	latin.	3],
16)	„	„	„	„	4,
17)	„	XIV.	„	„	17,
18)	„	„	„	„	18,
19)	„	XV.	„	„	19,
20)	„	„	„	„	20,
21)	„	XVI.	„	„	29,
22)	„	„	„	„	31,
23)	„	„	„	„	32,
24)	„	„	„	„	33,
25)	„	„	„	„	34,
26)	„	„	„	„	35,
27)	„	XVIII.	„	„	48.

[1] ܡܛܠ ܗܠܝܢ ܬܠܬܐ ܫܢܝܢ ܕܐܬܚܪܘ ܠܐܒܪܗܡ. ܘܩܪܝܒܐ ܡܢܝܢܗܘܢ. ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܩܪܝܐ ܕܒܡܫܝܚܐ ܘܒܝܢܬܗܘܢ ܣܢܐ..

ܡܢ ܡܛܠ ܕܬܠܬ ܘܠܐ ܝܬܒ: ܘܠܐ ܦܫܩ ܠܚܕܐ ܐܢܫܝܬܐ ܕܠܘܬܐ ܘܠܡܫܝܚܐ ܘܩܠܐ ܕܒܠܚܘܕ ܗܘܝ: ܐܒܘܬܐ ܡܫܬܡܥܝܢ ܘܡܒܪܟ ܠܗܘܢ ܡܢ ܐܠܗܐ ܕܫܦܪ ܠܗܘܢ. ܟܕ ܐܫܬܡܥܬ ܘܐܬܦܫܛܬ ܕܒܫܝܢܬܐ ܡܠܟܝܢ. ܘܗܘܐ ܐܡܪܝܢ ܕܐܝܟܢ ܡܫܝܚܐ ܐܒܪܗܡ. ܟܠܗ ܥܡܐ ܒܠܘܗܝ ܕܐܝܟ ܗܘܝܐ. ܕܐܬܓܠܝ ܠܗܘܢ ܐܠܗܐ ܒܠܘܗܝ ܒܝ ܠܟ ܐܝܟ ܒܠܘܗܝ ܘܡܫܬܪܐ: ܟܠ ܐܢܫܐ ܕܡܫܝܚܐ ܒܟܠܝܗ ܕܫܡܝܐ. ܐܦܠܐ ܕܝܢ ܒܢܝܢܗܘܢ ܘܒܪܐ܂ ܘܗܘܐ ܬܠܬܐ ܫܢܝܢ ܫܡܝܢ ܟܠܗ ܡܢܗ. ܘܪܘܚܐ ܠܐܦܪܗܡ ܡܢ ܐܦܪܗ ܕܡܫܝܚܐ. ܘܫܡܥ ܠܗܘܢ ܟܠܗ ܐܦܠܐ ܘܐܡܪ. ܡܪܝ. ܠܝ ܐܫܟܚܬ ܬܫܥܐ ܒܚܟܝܡ ܠܐ ܐܬܒܪܗܘܢ ܠܒܝܬ. ܘܟܕ ܐܦܝܢ ܐܡܪ ܕܐܡܪ ܠܟܘܠܗ. ܐܝܟܐ ܗܘ ܫܪܐ ܐܠܗܝ. ܗܘ ܕܝܢ ܐܡܪ ܠܗ. ܕܗܐ ܒܡܫܝܚܐ. ܐܡܪ ܕܝܢ ܕܒܟܠܐ ܗܘܐ ܐܬܦܫܛ ܠܟܠܝ܂ ܘܗܘܐ ܒܪܐ ܠܫܪܐ ܐܠܗܝ. ܗܘܐ ܒܚܟܡܬܐ ܕܐܬܚܙܝ ܠܗ ܐܠܗܐ ܐܡܪ. ܘܐܬܚܙܝܘܢ ܬܠܬܐ ܫܢܝܢ ܗܠܝܢ ܕܐܬܚܪܘ. ܘܟܕ ܦܪܫ ܐܒܪܗܡ ܠܟܠܗܘܢ܂ ܠܗ ܐܝܟ ܕܬܠܬܐ ܐܡܪ. ܘܐܡܪ ܠܝ ܐܫܟܚܬ ܬܫܥܐ ܒܚܟܝܡܝܢ ܠܐ ܠܒܝܬܗܘܢ ܠܟܠܗܘܢ. ܡܢܐ ܕܝܢ ܐܫܬܘܕܥ ܠܬܠܬܝܗܘܢ ܡܢܗܘܢ܂ ܐܝܟ ܕܒܪ ܕܫܦܪ ܘܡܢܗ ܢܬܬܒܗ. ܡܛܠ ܕܐܦ ܟܕ ܚܕ ܐܬܚܙܝ ܠܬܠܬܝܗܘܢ. ܐܝܟ ܕܡܢ ܦܪܘܫܐ ܕܝܢ ܬܘܒ ܡܛܠ ܒܥܘܢ. ܘ ܐܝܟܐ ܗܘ ܫܪܐ ܐܠܗܝ. ܗܘ ܒܗܘܐ ܗܒܐ ܐܬܦܫܛ. ܚܕ ܡܢܗܘܢ ܠܦܪܫܗ ܕܐܬܚܙܝ ܠܗ ܕܬܠܬܐ ܐܠܗܘܢ. ܒܝ ܡܐܡܪ ܒܠܒܝ ܡܢܗܘܢ ܒܢܝܢܗܘܢ. ܘܒܟܠܗܝ ܕܫܡܝܐ ܒܢܝܢܗܘܢ ܒܝ ܠܒܝ ܡܬܒܢܝܢ: ܘܫܡܥ ܫܬܐܝܠ ܗܘܐ ܒܟܝܢ. ܐܠܐ ܕܒܢܝܢܗܘܢ

2. ܡܢܝܢܗܘܢ sic apogr. 3. apogr. ܝܬܒ sic.

ܕܗܘܘ ܡܫܩܝܢ ܐܢܘܢ܆ ܘܫܒܩܝܢ ܡܢ ܥܘܙܐ. ܗܘܘ ܕܝܢ ܫܡܥܝܢ ܠܒܪܢܫܐ ܕܗܠܝܢ ܕܠܥܠ ܡܢ ܡܠܬܐ ܘܗܘܝܐ ܐܬܡܠܠܝ܀

[Lib. I. p. 20 A 7—20 D 11 ed. Aub.] D f. 43b.

[2] ܡܫܠܡܝܢ. ܕܡܛܠ ܡܢܐ ܠܗ ܓܝܪ ܐܦܠܐ ܐܝܟ ܐܢܫ. ܐܠܐ ܓܝܪ ܚܕ ܡܢ ܗܘ̈ܢܝܗܘܢ ܐܬܝܠܕܬ ܐܢܫܘܬܐ. ܘܡܢܝܐ ܡܘܪܒܝܢܘܗܝ. ܡܢ ܡܬܐܪܐ ܕܐܠܗܐ ܕܒܡܘܡܠܐ ܡܠܝܢܗܘܢ ܣܗܕܐ

ܚܕ ܠܟܝ ܐܡܬܐ ܕܚܝܡܬܐ ܘܡܫܬܡܥܢܘܬܐ ܗܘܬ ܐܬܬܐ܆ ܐܝܟ ܕܚܝܠܗ ܕܐܠܗܐ. ܟܕ ܛܠܝ ܓܝܪ ܡܫܡܫ ܗܘܐ܆ ܘܐܦ ܠܡܘ ܚܝܐܬ ܠܒܢܝܗ̇. ܘܢܦܩ ܠܒܪܐ ܡܢ ܐܦܝܐ ܘܒܚܠܝܗ̇ ܕܡܫܐ ܐܝܟ܆ ܗܘܐ ܠܐ ܚܙܐ. ܐܠܐ ܕܢܗܘܐ ܫܡܥܗ ܒܝܢܬ ܒܢܝܗ̇܆ ܢܫܬܡܥ ܡܢܗ ܐܬܦܪܢܣ ܡܢ ܗܘ̈ܢܝܗܘܢ. ܟܕ ܦܠܛ ܕܘܚܬܐ ܕܢܫܬܡܥ ܡܢܗ̇. ܘܡܚܒܪܗ̇ ܘܡܢܗܪܗ̇ ܠܗܘܢ ܟܕ ܝܗܒܐ ܒܚܝܠܐ ܐܠܗܐ.

[L. III. p. 78 A. 1] A f. 82b, B f. 84a, E f. 46b.

[3] ܡܫܠܡܝܢ. ܕܡܛܠ ܡܢܐ ܗܘ ܐܢܬܬܐ ܠܡܪܬܗ ܕܦܢܝܚܬܐ ܢܝܚ ܗܘܬ. ܕܠܗ ܕܡܢܝܐ ܡܘܪܒܝܢܘܗܝ. ܡܢܗ ܕܡܬܐܪܐ ܕܐܠܗܐ ܕܒܡܘܡܠܗ ܘܡܠܝܢܗܘܢ.

ܘܟܕ ܐܡܪ ܐܢܫ܆ ܕܫܦܝܪ ܗܘܬ ܕܒܢܝܚܘܬܗ ܕܦܢܝܚܬܐ ܘܒܝܘܒܠܐ ܘܠܐ ܒܥܠܐ: ܦܠܐ ܗܘܬ ܕܒܬܫܥܝܬܐ ܗܘܬ ܗܘ ܐܢܬܬܐ ܕܒܠܐ ܗܘܬ ܓܝܪ ܡܬܘܒܠܐ܆ ܘܠܐ ܒܚܝܠܗ ܐܡܬܐ: ܢܣܒܗ̇ ܠܒܪܬܐ ܕܐܠܗܝܢ ܕܗܝܡ ܠܡܬܘܒܠܐ ܡܢܗ. ܘܡܢܐ ܠܒܪ ܗܘܬ ܐܡܪܝܢ. ܡܟܪܙܘܬܐ ܗܘܬ ܚܡܫܬܐ ܕܟܝܢܬܐ ܕܐܠܗܐ. ܕܒܪܬܗ ܕܢܛܠܐ ܘܠܐ ܢܬܢܝܚ. ܡܬܒܥܠ ܗܘܬ ܓܝܪ ܠܐܠܗܐ ܕܢܝܚ ܠܗ܆ ܕܡܢܗ ܕܠܗ ܘܐܡܠܐ ܗܘܘ ܒܗܘܢ ܠܗܘܢ ܠܡܫܝܚܐ ܡܠܟܫܬܐ. ܘܓܝܪ ܗܘܬܐ ܢܒܝܐ ܡܬܦܪܣܗ ܕܗܘ ܕܒܠܐ ܠܟܝܢ܆ ܘܡܛܠ ܢܡܘܣܐ ܗܘ܆ ܘܡܪܐ ܢܒܝܐ ܢܒܘܝܗܘܢ.

[L. III. p. 83 B 5.] A f. 82b, B f. 84b.

5. BC om ܣܗܕܐ 6. A ܓܝܪ pro ܠܟ 7. C ܘܟܕ | C ܚܝܠܬܐ 8. B ܘܢܦܩ | C ܕܢܒܚܠܝܗ̇ 11. B ܕܐܢܫܐ 12. A ܠܡܪܬܗ̇ | B ܢܦܩܬ 13. A ܕܡܢܗ 13/14. B ܕܒܡܘܡܠܐ ܡܠܝܢܗܘܢ 17. B ܠܐܠܗܝܢ 18. B ܐܡܪܝܢ ܚܝܐ 20. A om ܕܐܡܠܐ 21. A ܘܓܝܪ | A om ܢܒܝܐ

[4] ܡܛܠܝ܆ ܕܕܝܢܐ ܐܠܗܘܗܝ ܗܘܐ ܗܘ ܕܟܝܢܐ ܕܝܢܐ ܡܠܠ ܠܗܘܢ ܐܢܫܐ. ܕܝܠܗ ܕܩܘܪܝܠܠܘܣ ܡܢܗ ܕܡܐܡܪܐ ܕܬܠܬܐ ܕܠܩܘܒܠܗ ܕܝܘܠܝܢܘܣ ✧

ܡܬܝܦܪ ܐܠܐ ܕܝܢ ܕܒܝ ܚܟܡܬܐ ܗܘ. ܘܟܡܢܝܢܐ ܐܝܟ ܕܦܩܕ ܦܝܪܘܫ. ܘܟܡܐ ܕܟܬܝܒ ܐܦ ܠܒܪ ܡܢ ܡܬܬܓܡܢܐ ܠܐܦܟܡܬܗ ܦܩܕ: ܠܐ ܐܬܦܬܟܠ ܕܒܪܐܠܐ ܗܘ ܕܡܬܦܪܘܫܬܐ ܗܘܐ ܗܘܬ ܕܝܢܐ ܘܕܝܢܐ ܕܟܢܫܐ: ܘܡܣܟܢܘܬܐ ܕܠܘܬܗ ܚܕܝܢ ܣܓܝܘ ܕܝܘܡܐ. ܟܕ ܓܝܪ ܠܟܠ ܗܘܐ ܗܘܐ ܡܢܗ ܚܣܝܘܬܐ ܘܡܠܠܐ܆ ܡܢ ܦܣܝܩܘܬܐ ܡܬܚܝܠܬܐ ܡܬܒܢܐ ܐܢܫܬܐ. ܘܟܕ ܐܦ ܠܚܝ̈ܘܬܐ ܐܟܣܢܝܬܐ ܝܗܘܒ ܕܢܬܩܢܝ ܟܕ ܩܠܠ ܕܐܝܬܝܐ. ܘܠܐ ܕܝܢ ܡܬܩܢܝܢ ܦܘܚܐ ܦܪ̈ܫܝܬܐ ܕܐܦ ܒܗܘܢ ܢܬܩܢܝ ܡܛܠ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܡܬܒܥܐ܆ ܡܛܠܗ ܕܡܟܝܠ ܕܗܘܐ ܠܡܪܢ.

[L. III. p. 86 B 6.] A f. 82ᵇ, B f. 84ᵇ, F f. 2ᵃ.

[5] ܡܛܠܝ. ܕܡܬܦܠܓ ܡܢܐ ܐܝܬܘܗܝ ܡܫܡܫ ܐܚܪܢܐ. ܕܝܠܗ ܕܩܘܪܝܠܠܘܣ ܡܢܗ ܕܡܐܡܪܐ ܕܬܠܬܐ ✧

ܚܕ ܗܘܟܝܠ ܐܝܬܝ ܡܫܡܫܢܐ ܕܩܕܡܝܐ ܡܫܬܠܛ ܗܘܐ. ܠܗ ܠܟܘܢ ܓܝܪ ܦܪܝܫܬܐ ܐܡܪ ܠܟܘܢ ܐܠܗܐ. ܐܠܐ ܕܝܢ ܒܟܘܢ. ܘܟܠ ܠܟܘܢ ܒܫܡܝܐ ܘܠܐ ܠܐܪ̈ܥܐ. ܐܝܟ ܗܘ ܕܐܡܪ ܕܐܠܗܘܬܐ ܗܘܝܢ ܐܝܟ ܐܢܐ ܐܡܪ ܐܢܫ. ܕܚܝ ܗܘܟܝܠ ܐܦ ܠܗ ܠܚܢܐ ܡܬܒܥܐ. ܘܦܪ̈ܫܝܬܐ ܕܝܢ ܘܡܬܦܠܓ ܠܐܠܗܐ ܒܩܢܘܡܐ ܕܩܘܫܬܐ ܐܦܪܫ. ܘܡܬܦܠܓ ܗܘܐ ܐܦ ܐܚܪܢܐ ܘܦܪܝܫܐ ܕܦܩܚܐ ܐܣܟܡܗ ✧

[L. III. p. 91 C 5.] A f. 83ᵃ, B f. 85ᵇ.

[6] ܡܛܠܝ. ܕܠܐ ܐܢܫ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܗܘܘ ܡܢ ܐܝܟ ܕܒܗܠ ܠܒܢܝ. ܐܬܦܪܫ ܒܡܫܝܚܘܬ ܠܟܠܗ. ܘܕܟܡܐ ܥܡܝܐ ܐܠܗܘܗܝ ܕܝܢ. ܕܝܠܗ ܕܩܘܪܝܠܠܘܣ ܡܢܗ ܕܡܐܡܪܐ ܕܬܠܬܐ ܕܠܩܘܒܠ ܝܘܠܝܢܘܣ.

ܗܠܝܢ ܓܝܪ ܕܡܬܦܠܓܢ ܘܡܬܦܠܓܢ ܠܟܠܗܝܢ ܕܡܢ ܥܠܡ ܡܢܗ܆ ܘܒܡܫܝܚܘܬܗ ܕܡܫܝܚܘܬܐ ܕܠܐܠܗܐ ܗܘ. ܡܬܚܙܝ ܡܢ ܐܝܟ ܠܟܠ ܢܫܐ܆

1. F ܕܕܝܢܐ ܕܝ | F om ܗܘܐ 3. A ܕܩܘܪܝܠܘܣ, BF ܕܠܘܩܒܠ ܝܘܠܝܢܘܣ
4 F ܕܦܩܕ 7. A ܕܠܘܬܗ 8. F ܕܐܦܢ 11. F om ܕܗܘܐ 13. B ܡܢ ܡܐܡܪܐ
15. B ܦܪܝܫܬ 17. A ܕܩܘܫܬܐ 21. A ܒܡܫܝܚܘܬ 22. A ܕܩܘܪܝܠܘܣ
23. B ܕܡܬܦܠܓܬ | AB ܡܢܗ

ܡܢܝܢܐ ܕܡܢܘܗܝ ܕܫܢܝܐ܆ ܕܒܟܘܡܪܐ ܕܢܒܝ ܕܩܛܠܝܢ ܩܛܠܝܢ܆ ܕܗܘܐ ܐܝܟ ܕܒܟܘܫܠܐ ܒܠܘܗ ܡܢܝܢܐ܆ ܐܢܝܢ ܐܠܦܝܢ ܘܐܪܒܥ ܡܐܐܬܝܢ ܫܢܝܢ܂ ܒܟܬܒܐ ܕܝܢ ܕܡܘܫܐ܆ ܟܕ ܗܘ ܠܐ ܡܬܚܫܒܢ ܕܐܝܟ ܕܡܢ ܐܒܘܗܝ ܕܒܪܗ ܪܒܠܐ ܐܬܝܠܕ ܠܫܬ ܡܢܝܢܐ ܕܝܘܡܢ ܕܫܬܝܢ ܠܐܕܡ. ܡܢܫܬ ܗܘܘ ܓܒܪ̈ܐ ܒܐܬܝܚܕܐ. ܘܒܗ ܡܬܚܙܝܐ ܐܝܟܘ ܕܡܢ ܡܥܡܘܠܐ. ܢܦܠܘ ܠܗܘܢ ܟܠ ܒܢܝ̈ ܐܠܗܐ. ܡܛܠ ܕܝܢ ܕܢܦܠܘ ܒܢܝ̈ܬܐ ܐܝܟ ܕܐܡܪܢܐ. ܐܦܠܐ ܒܢܝ ܡܢܗܘܢ ܡܬܒܥܝܢ ܕܐܬ ܗܘܐ. ܡܢ ܒܬܪ ܕܝܢ ܛܘܦܢܐ ܡܢ ܒܢܘܗܝ ܕܢܘܚ: ܐܬܝܠܕܘ ܗܘܘ ܓܒܪ̈ܐ ܠܡܠܟܐ܆ ܐܝܟ ܕܡܢ ܩܢܛܐ ܐܝܬܝܠܕ܆ ܓܒܪܐ ܕܒܢܝ̈ܢܫܐ ܠܡܫܬܠܛܘ ܡܢܝܢܐ ܐܠܦܝܢ. ܡܢ ܕܝܢ ܕܒܬܪ ܠܡܫܬܐ ܘܐܪܒܥ ܘܐܬܪ̈ܝܢ ܫܢܝܢ܆ ܐܠܬܘܪܐ ܠܡܠܟܘܬ ܢܦܩܘ ܡܢ ܗܢܘܢ ܕܢܦܩܘ ܒܫܢܬܐ. ܘܡܢܘ ܕܩܕܡܝܐ ܡܢ ܩܕܡ ܒܝܬ ܐܠܗܐ܆ ܒܪܘ ܐܬܘܪܝܐ ܕܐܬܚܙܝܘ ܗܘܘ. ܒܕܘܟܬܐ ܘܐܬܘܪܝܐ܆ ܓܒܪܐ ܚܠܝܨܐ ܘܡܫܬܥܠܝܢܐ ܐܪܘܟܡܘܣ. ܗܢܐ ܡܢܫܬ ܡܢ ܒܢܝܢܐ ܕܡܢܗܘܢ ܥܡܡܐ ܕܐܒܪܗܡ ܘܢܦܩܘ ܡܢ ܢܘܚ ܕܝܢ ܕܐܝܬ ܐܒܘܗܝ ܦܠܓܐ: ܘܟܠܗ ܐܬܘܪܝܐ ܡܢܩܛܐ ܕܐܝܬ ܐܝܬܝܗܘܢ ܟܕ ܡܢܚܝܢ ܘܫܠܝܛ ܠܗ.

[L. III. p. 110 A 2.] A f. 82[b], B f. 85[a].

[7] ܡܛܠܗܘܢ. ܘܡܠܐ ܗܘ ܗܘ ܕܒܢܐ ܡܓܕܠܐ ܘܐܒܕܐ ܟܠܗ ܒܢܝ̈ܢܫܐ܆ ܟܠ ܠܐܪܥܐ ܘܟܠ ܐܪܒܥܐ ܕܝܢ ܠܦܠܓܘܬܗܘܢ. ܕܒܗ ܕܡܬܦܠܓܘܢ ܗܘܘ ܕܐܬܡܢܝ ܘܠܫܢܐ ܕܠܡܦܠܓܘ ܕܒܗ ܕܐܬܦܠܓܘ.

ܘܐܡܪܝܢ ܗܘܘ ܐܢܫ. ܕܒܢܐ ܡܓܕܠܐ ܘܐܬܒܕܪܘ ܟܠ ܒܢܝ̈ܢܫܐ. ܟܠ ܠܐܪܥܐ ܘܟܠ ܐܪܒܥܐ ܕܝܢ. ܘܒܗ ܡܬܚܙܝܐ: ܕܡܠܟܐ ܗܘܐ ܗܘ ܕܠܦܠܓܘܬܗܘܢ. ܡܢ ܗܘܐ ܕܗܘܐ ܒܡܕܝܢܬܐ ܠܒܒܠ ܐܝܟ ܕܟܬܝܒ ܘܠܐ ܡܬܒܩܝܐ ܕܡܢܐ ܕܟܠ. ܐ̈ܝܟ ܗܘܘ ܢܦܩܝܢ ܐܢܫܝܢ ܡܢ ܒܢܝ̈ܢܫܐ܆ ܕܦܫܝܢ ܘܢܦܩܝܢ ܠܚܘܒܐ܆ ܘܒܗܘܢ ܫܪܝܘ ܕܒܗܘܢ ܡܠܟܘ ܕܦܠܓܘܬܐ ܢܗܘܘܢ. ܒܢܝܢܐ ܢܦܩܘ ܠܡܠܟܐ. ܘܠܐ ܒܥܡܐ ܕܡܠܟܘܬܗܘܢ ܢܦܩ ܡܢܗܘܢ ܒܢܝܢܐ: ܢܡܪܘܕ ܠܗܘܢ ܐܦ ܠܗܘܢ ܠܐܬܪܐ: ܐܝܟܢܐ ܕܝܢ ܒܪܐ ܠܡܠܟܐ: ܒܥܠ ܙܒܘܒ

1. B ܡܢܘܗܝ | B ܕܗܘܝܐ 2. B ܡܢܝܐ 4. A ܡܢܫܬܐ 9. B ܠܟܣܝܬܐ | B ܐܬܚܙܝܘ 12. B ܐܪܘܟܡܘܣ, Graece: *ἀνὴρ ἀλαζὼν καὶ ὑπέροφρυς ἄρα Βῆλος* 14. A ܡܠܟܘ | B ܘܡܠܟܐ 16. B ܡܢ ܡܠܟܐ 17. B ܕܠܡܦܠܓ ܦܠܓܘܬܗܘܢ 20. B ܡܬܒܩܝܐ 23. B ܕܡܠܟܘܬܗܘܢ | B ܠܥܡܡܐ 24. A ܕܐܦ

ܢܛܪܘ ܐܡܪܘ܇ ܗܢܘܢ ܕܝܢ ܕܡܢ ܗܢܘܢ ܠܘܬ܇ ܡܢ ܡܫܒܚܘܬܐ ܕܐܒܗܘܗܝ ܠܐ ܢܬܟܠܘܢ ܠܫܒܪܗ܇ ܢܗܘܘܢ ܕܝܢ ܚܟܝܡܐ ܐܝܟ ܕܣܒܝܪܝܢ ܗܘܘ܇ ܘܠܐ ܡܫܬܟܚܐ ܢܗܘܘܢ܆ ܗܝܕܝܢ ܢܦܩܬ ܦܩܘܕܐ ܕܡܠܟܘܬܗܘܢ ܠܟܠܗܘܢ ܡܕܝܢܬܐ. ܕܟܠ ܕܐܝܬ ܐܟܘܬܗܘܢ ܒܟܬܒܘ܆ ܘܡܪܐ ܕܡܫܡܠܝܐ ܘܫܠܡܘܗ܇ ܠܡܘܩܕܘ ܕܝܢ ܐܦ ܟܬܒܘ ܕܓܠܝܠܝܐ܆ ܕܗܢܘܢ ܗܘܐ ܕܝܢ ܐܦܝܣ ܫܠܝܚܐ. ܐܡܪ ܕܝܢ. ܕܚܘܒܐ ܕܡܫܝܚܐ ܗܘ ܠܥܠܡ. ܒܬܪ ܕܝܢ ܠܐ ܡܨܚܐ ܫܟܚܘ ܕܐܟܘܬܗ. ܘܠܐ ܐܚܪܢܐ ܡܨܚܐ ܫܟܚܘ ܕܢܬܒܪܘܢ. ܒܠܐ ܐܢܫ ܒܫܟܚܘ ܕܡܫܝܚܐ ܒܗ ܢܣܒܘ. ܗܘܘ ܕܝܢ ܟܠܠܐ ܕܓܠܝܠܝܐ܆ ܕܪܒܢ ܟܬܒܘܗ. ܘܠܐ ܡܫܬܟܚܝܢ ܗܘܐ ܗܘܘ ܒܗܘܢ ܢܬܩܛܠܘܢ܀

[L. III. p. 113 A 2.] A f. 83[a], B f. 85[b].

[8] ܡܛܠ ܗܢܐ. ܟܠ ܗܘ ܕܢܩܒܠ ܠܟܬܒܘܗܝ ܕܦܘܪܩܢܐ ܕܡܠܐ ܠܓܠܝܠܝܐ. ܡܬܩܛܠܝܢ ܗܘܘ ܟܠܗܘܢ ܠܥܡܐ ܕܗܢܘܢ ܕܟܬܒܘ ܐܟܘܬܗ. ܘܫܠܡܐ ܕܡܫܡܠܝܐ ܕܦܘܠܝܢܐ. ܘܕܝܠܗ ܒܥܕܢܐ ܐܚܪܝܬܐ ܗܘܐ ܟܕ ܡܠܐ ܠܗܘܢ. ܕܠܗܘܢ ܕܡܬܩܛܠܝܢ ܡܢ ܡܠܟܐ ܕܢܩܒܠܘܢ ܠܟܬܒܘܗܝ.

ܟܠܗܘܢ ܕܝܢ ܕܡܬܟܬܒܝܢ ܐܝܟ ܐܠܦܐ ܠܡܠܟܘܬܗ. ܠܘܬ ܦܘܪܩܢܐ ܕܡܠܐ ܠܓܠܝܠܝܐ. ܐܝܟ ܕܗܘܐ ܐܡܝܪ. ܕܟܠܗܘܢ ܠܟܬܒܘܗܝ ܕܐܝܟ ܕܫܡܥ ܗܘܘ ܡܢܗ. ܐܠܐ ܟܬܒܘ ܕܝܠܗ ܐܝܟ. ܕܐܦܠܘ ܐܢܫ ܡܢ ܟܬܒܐ ܡܕܡ. ܡܛܠ ܗܢܐ ܕܗܘܘ ܐܢܫ ܕܢܗܘܘܢ ܡܫܬܟܚܝܢ: ܡܛܠ ܕܢܟܬܒ ܘܐܬܡܨܝ ܒܗܘܢ: ܐܝܟܢܐ ܟܬܒܘܗ ܐܦܘ ܡܢ ܦܘܪܩܢܐ ܕܐܢܬ ܟܬܒܘܗܝ ܠܓܠܝܠܝܐ. ܡܢ ܗܕܐ ܕܐܠܗܐ ܗܘܘ. ܘܠܐ ܠܘܬ ܟܕ ܗܘܢ ܗܘܝܐ ܢܬܟܬܒܘܢ. ܒܚܝܠܐ ܗܢܘܢ ܩܢܘܡܐ ܕܐܒܘܗܝ. ܘܡܬܢܛܪܝܢ ܗܘܘ ܠܡܬܩܒܠܘܬܐ ܘܠܐ ܫܠܡܘ. ܘܐܝܟ ܗܘ ܕܠܟܬܒܐ ܫܠܡܐ ܕܓܠܝܠܝܐ ܡܚܝܡ ܗܘܘ ܐܠܗܐ. ܘܡܨܛܠܐ ܕܡܛܠ ܠܓܢܒܐ ܕܝܢܐ. ܟܕ ܡܬܚܙܝܢ ܗܘܘ ܕܦܠܓܝܢ ܗܘܘ ܡܢ ܚܕܐ ܕܫܘܒܚܐ: ܠܝ ܠܘܬ ܐܢܐ ܗܘܐ ܟܠܗܘܢ ܒܪܘܚܢܘܗܝ ܕܡܪܘܡܐ܀ ܘܒܬܪ ܡܠܠܐ܀ ܕܠܐ ܗܘܐ ܢܦܫܗ ܐܝܟ ܕܐܠܗܐ ܘܒܕܠܗ ܛܠܝܐ

2. A ܕܢܗܘܘܢ 3. A ܕܡܠܟܘܬܗܘܢ 4. A ܘܐܟܘܬܗ 5. B ܠܡܘܩܕܘ | A ܕܐܦ 6. B ܐܡܪ 10. B om ܡܛܠ ܗܢܐ | B ܕܢܩܒܠ 12. B om ܠܡܘܩܕܘ — ܘܫܠܡܐ 13. B ܕܠܟܬܒܘܗ ܕܦܘܪܩܢܐ sic 16. B ܚܕ 17. A ܕܟܠܗܘܢ 18. A ܐܝܟ ܕܗܘܐ 21. A ܕܫܠܡܐ 22. A om ܗܘܘ sec. 23. B ܢܚܬܐ pro ܫܠܡ | A ܠܝ 24. B ܗܘܘ pro ܗܘܐ

ܘܠܐ ܡܬܒܪܝܢ. ܓܒܪ ܐܝܟ ܐܠܗܐ ܡܫܠܛ ܠܚܫ̈ܝܗܘܢ. ܟܕ ܗܘ ܗܘܐ ܕܣܡܐ ܚܠܦ ܡܣܡܡ ܒܢܝܢܫܐ ܠܡܣܝܘ܀

[L. IV. p. 136 B 2.] A f. 83ª, B f. 85ᵇ.

[9] ܡܫܠܡܝܢ. ܟܠ ܗܘ ܕܢܛܪ ܦܘܩܕܢܘܗܝ ܕܛܘܒܢܐ ܡܫܝܚܐ: ܘܡܢ ܚܝܠ ܠܗ ܕܢܐܬܐ ܐܠܗ̈ܐ ܠܗܘܐ ܢܦܫ. ܘܗܘܐ ܠܗ ܓܒܪ ܡܢ ܗܘ ܕܐܡܪ: ܠܘ ܚܘܠܐ ܘܢܦܠܝܢ ܐܝܟ ܠܡܬܐ.. ܕܠܗ ܕܡܦܪܢܣܝܢ ܡܢ ܡܠܐܟܐ ܕܐܬܪ̈ܘܬܐ ܕܠܫܡܥܐ ܡܫܝܚܝܢ.

ܡܢܝܢ ܐܦܝ ܓܠܝܢܐ. ܘܐܦܠܐ ܟܕܐ ܐܡܪ ܡܫܝܚܐ ܕܢܬܠܘ ܠܗ ܐܠܗܐ ܕܢܫܬܠܛܘܢ ܠܡܪܐ. ܐܠܐ ܟܠܗܘܢ ܗܘܐ ܐܡܪ. ܠܘ ܚܘܠܐ ܢܦܠܝܢ ܠܡܬܝܗܘܢ. ܐܝܟܐ ܗܘ ܡܢܐ ܕܐܡܪ ܡܪܝܐ. ܘܐܠܗ̈ܐ ܕܦܪܫܝܢ ܐܦܪ ܠܗܘܢ. ܘܕܡܝܢ ܠܡܬܘ ܟܕܢܐ ܠܐܠܗܝܢ ܕܢܬܠܘ ܐܦܪ. ܟܕ ܓܝܪ ܓܠܝܢܐ ܠܗ ܚܙܐ ܐܢܝ ܟܠܗܘܢ ܦܩܪܝܢ ܛܘܒܢܐ ܡܫܝܚܐ ܠܐܠܗ̈ܐ ܕܟܠܐ. ܟܠܝ ܕܝܢ ܟܠܗܘܢ ܐܡܪ ܠܡܫܡܫܝܢ. ܠܡܪܢܐ ܠܗ ܓܝܪ ܐܠܗܐ ܡܫܝܚܘܗܝ. ܘܠܗ ܟܠܗܘܢ ܦܠܚܝܢ. ܘܐܘܦ ܗܘ ܕܙܟܐ ܠܐܠܗ̈ܐ ܢܡܘܣܐ ܢܐܡܪ. ܟܕ ܡܢ ܕܠܡܪܢܐ ܟܠܗܘܢ. ܐܡܪ ܕܝܢ ܐܦ ܡܢ ܦܪܘܫ ܐܠܗܐ. ܘܠܐ ܢܗܘܘܢ ܠܟ ܐܠܗ̈ܐ ܐܚܪ̈ܢܐ ܠܒܪ ܡܢܝ. ܘܐܝܟܢܐ ܐܠܗ̈ܐ ܐܚܪ̈ܢܐ ܢܗܘܐ ܗܘܐ ܕܢܬܠܘ ܘܡܫܡܫܘ ܡܢܗ. ܕܠܝܬ ܠܟܠܗ ܐܝܠܝܢ ܐܠܗܐ ܟܠܗܘܢ ܩܕܝ. ܐܠܐ ܐܢܫܐ ܠܗ ܗܘ ܕܠܘ ܗܘܝ ܘܢܬܠܘ ܟܠ ܚܕ ܡܫܡܫܘ. ܠܐ ܢܛܪܘ ܠܫܡܫܐ ܕܚܕ ܗܘ ܐܠܗܐ ܘܠܐ ܕܟܠܐ ܕܐܠܗܘܬܐ ܒܬܠܝܬܝܘܬܐ ܡܫܝܚܐ ܡܫܬܡܥܝܢ: ܐܒܐ ܘܒܪܐ ܘܪܘܚܐ ܩܕܝܫܐ܀

[L. IV. p. 146 C 1.]

[10] ܘܟܕ ܡܠܟܐ: ܚܙܐ ܗܘܐ ܡܢ ܡܫܝܚܐ ܠܚܝܠܐ ܡܣܓܝܐ ܕܐܠܗܘܬܐ. ܘܟܠܗܝܢ ܡܬܩܪܝܢ ܐܠܗܘܗܝ.. ܘܡܛܠ ܠܗܘܐ ܟܕܢ ܚܕ ܡܢܟܠ ܦܠܐܬ ܠܟܠܗ. ܟܕܢ ܕܝܢ ܟܠܗܐ ܕܡܫܝܚܝܢ. ܐܝܟ ܗܘ ܕܢܕܢ ܟܪ ܐܢܫܐ ܟܪܝܟ ܘܟܒܫܘܗܝ. ܠܗ ܓܝܪ ܠܐܢܫܐ ܦܫܠܐ ܗܘܐ ܟܠܗ ܡܫܐܠܐ ܐܠܗܐ ܟܠܡܫܘ ܕܟܪ ܐܢܫܐ. ܐܠܐ ܟܪܘܟ ܕܢܕܢ ܘܟܪܘܟ ܕܐܝܟ ܕܡܫܠܡ.

---

2. lege ܦܪܡܩܘܢ, φάρμακον . 4. B ܚܝܠ 5. A ܠܘܕ :ܕܐܡܪ | B om ܐܝܟ
9. A ܗܘܝ | A ܐܡܪ 11. B ܕܟܠܝ 12. B ܡܫܝܚܘܗܝ 13. B ܦܠܚܝܢ 14. A ܟܠܗܘܢ |
A om ܐܦ | B ܦܪܘܫܐ ܕܐܠܗܐ 16. B ܕܡܫܡܫܘ 17. A ܕܠܘܬ, Gen. 11, 5. 7,
19. A ܡܫܬܡܥܝܢ | B ܘܒܪܐ 21. A (apogr. i. f. pag.) om ܘܡܛܠ — 22. ܠܟܠܗ

ܡܣܘܒܪܐ ܗܘܐ ܕܒܣܝܡ ܕܬܠܡܝܕܘܬܐ. ܩܕܡ ܐܦ ܗܘܢܐ: ܒܘܩܕ ܕܠܘ ܢܣܒܬ ܘܢܦܠܘܢ ܠܥܡ̈ܡܐ. ܠܗ ܠܐܠܗܘܬܐ ܢܘܟܪ̈ܝܬܐ ܘܐܢܫܐ ܡܣܬܘܕܝܢ: ܠܟܠ ܐܢܫ ܓܝܪ. ܐܠܐ ܩܪܝܐ ܡܚܣܢ ܕܬܠܡܝܕܘܬܐ ܓܠܐ.

[L. IV. p. 147 B 10.] A f. 83[b], B f. 86[a].

[11] ܡܛܠ ܕܡܫܝܚܐ ܗܘ ܡܫܬܐܠ ܐܠܦ ܒܟܬ̈ܒܐ. ܕܡܫܝܚܐ ܡܪܕܝܢܘܬܗ ܡܢ ܡܠܦܢ̈ܐ ܕܡܗܝܪܐ ܕܒܚܟܡܬܐ ܡܚܣܢܘ.

ܐܘܠܦܢܗܘܢ ܟܬܒ ܠܡܨܪ̈ܝܐ ܒܟܬܒܐ ܕܒܢܝ ܥܡܗܘܢ: ܒܪܘܦܐ ܕܒܢܝ ܟܠ ܡܠܟ̈ܐ ܕܝܘܕ̈ܝܐ: ܐܡܪ ܓܝܪ ܕܐܝܬ ܡܫܝܚܐ ܠܗܘܢ ܕܗܘܐ ܣܓܝܐ ܘܡܬܩܢܢܘܬܐ ܐܠܦܗ ܠܝܘܕ̈ܝܐ. ܗܘ ܕܒܪܘܦܘ ܙܒܢܐ ܐܚܪܢ ܣܓܝܐܐ ܗܘܐ. ܦܘܢܝܩܐ ܕܝܢ ܡܢܗܘܢ ܡܚܠܡܢ ܠܚܕܐ. ܡܛܠ ܕܡܟܬ̈ܒܝܢ ܗܘܘ ܕܝܘܕ̈ܝܐ ܡܚܒ ܠܡܨܪܝܢ. ܘܠܡܢܐ ܡܕܡܘܢ ܕܐܢܐ ܠܟܠܗܘܢ ܐܠܦܗ. ܘܗܘ ܐܠܦ ܒܟܬ̈ܒܐ ܡܕܡ ܀

[L. VII. p. 231 D 3.] C f. 36[b].

[12] ܕܡܫܝܚܐ ܡܘܪܕܝܢܘܬ. ܡܢ ܡܠܦܢ̈ܐ ܕܐܠܗ̈ܝܐ: ܕܒܚܟܡܬܐ ܡܚܣܢܘ ܣܓܝܐ: ܡܛܠ ܕܫܠܡܐ ܕܒܪ̈ܢܫܝܘܬܐ.

ܐܦ ܓܝܪ ܚܕ ܗܘ ܕܐܠܗܘܬܐ ܒܟܠܗ ܡܢ ܡܫܡܗܐ ܡܬܡܠܝܐ. ܒܐܝܕܐ ܘܒܓܒܪܐ ܘܒܪܢܫܐ ܡܫܝܚܐ. ܡܬܦܫܫܐ ܕܝܢ ܡܢܗ ܘܠܐ ܒܚܕ ܡܢ ܐܪ̈ܟܝܢ ܠܐܢܫܘܬܐ ܒܟܠܐ. ܐܦ ܠܐ ܕܝܢ ܡܢ ܚܙܘܐ ܒܡܘܟܪ̈ܝܬܐ ܐܘܣܝܬܐ ܡܦܢܝܢ ܗܠܝܢ ܕܐܬܡܠܝܘ. ܚܕܐ ܕܝܢ ܘܗܘ ܟܕ ܗܘ ܡܠܬܐ ܘܟܠܗ ܒܟܠܗ ܠܐܠܗܘܬܐ ܐܠܗܐ. ܘܟܕ ܟܠܗ ܐܢܫܐ ܡܬܠܒܫ. ܐܦ ܟܠܐ ܚܕ ܡܢܗܘܢ ܕܡܦܠܡ ܒܝܬܗ ܘܡܣܝܒܪ.

[L. VIII. p. 264 A 7.] B f. 203[a].

[13] ܬܘܒ ܡܢܗ ܕܡܠܦܢܐ

ܡܕܡ ܬܠܬܐ ܐܟ̈ܘܬ ܘܠܐ ܟܠ ܚܕܘ ܦܪܘܫ ܚܕ. ܦܪܘܫ ܚܕ ܕܝܢ ܒܣܓܝܘܬܐ ܐܟ̈ܘܬ ܒܟܠ ܦܪ̈ܨܘܦܐ. ܚܣܝܐ ܡܢ ܓܝܪ ܠܬܠܝܬܝܘܬܐ ܒܥܘܒ ܒܐܘܣܝܐ ܗܘ ܡܢ. ܗܘ ܕܐܠܗܐ ܘܒܪܢܫܐ ܡܫܝܚܐ. ܘܡܠܬܐ ܚܕ ܒܟܠ ܡܫܝܚܐ ܕܐܠܗܘܬܐ ܗܘܝܐ ܕܐܬܡܠܝܘ ܦܪܨܘܦܐ ܚܕ. ܘܒܟܠܗܘܢ ܠܐܦ̈ܐ

---

1. B ܡܣܘܒܪ 3. A ܐܬ̈ܪܐ | B ܓܠܐ 16. ܐܘܣܝܐܝܬ? οὐσιωδῶς. 18. ܘܟܕ

ܘܠܐ ܛܠܐ ܢܘܚܐ. ܘܐܦ ܠܐ ܕܝܢ ܠܟܢܫܐ ܣܥܪܘ ܥܠ ܗܠܝܢ ܡܢ ܐܛܠ ܕܬܪܥܘܬܐ ܡܫܬܪܝܢ. ܘܠܐ ܡܢ ܒܢܐ ܠܟܘܫܐ ܩܛܝܠܐ. ܘܐܬܚܙܝܘ ܕܝܢ ܠܐܢܫ ܒܫܘܠܛܢܐ ܘܕܝܢܘܬܐ ܗܘ ܕܒܗܠܝܢ ܣܥܪܘ ܗܘ ܒܪ ܗܘ ܐܬܚܙܝ. ܣܘܟܪ ܟܝܬ ܐܢܫ ܠܐ ܢܦܠ ܠܗܠܝܢ ܡܫܠܡܢܐ܀

[L. VIII. p. 271 B 7.] B f. 203[b].

[14] ܘܕܠܗ ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܐܦܝܣܩܘܦܐ ܕܠܘܩܝܐ ܠܡܢܣܘܪ ܕܐܡܪ ܡܛܠ ܐܝܟ܀

ܡܛܠ ܕܐܦ ܐܝܟ ܠܟܘܢ ܗܘܐ. ܐܬܐܝܢ ܒܗ ܣܟܪ ܡܛܠ ܒܝ ܗܘܐ ܐܡܪ ܠܗ. ܠܗܠ ܗܘܐ. ܒܗܝ ܕܒܡܫܡܥܬܐ ܐܟܘܬ ܐܢܬܘܢ. ܘܐܬܪܒܝ ܗܠܝܢ ܕܠܘܬܢ ܒܝܬ. ܒܬܪܝܢ ܕܝܢ ܒܫܥܬܐ ܡܬܚܫܒ ܗܘܐ. ܘܣܥܪܐ ܐܬܚܙܝܘ ܒܝܬܝܐ ܡܬܚܫܒܘ ܗܘܐ. ܒܝ ܛܒ ܗܘܐ ܠܗ ܕܒܬܝܩܘܬܗܘܢ ܘܡܥܠܐ ܢܛܠܐ ܘܡܬܒܥܠܐ ܢܘܗܪܐ. ܐܠܐ ܘܠܒܪ ܡܢ ܒܝܬ ܢܛܠܐ ܡܢ ܒܫܡܐ. ܠܐ ܡܬܡܪܚܐ ܕܝܢ ܡܢ ܘܠܐ ܡܢܘܬ ܐܝܬ ܠܗܘܢ ܒܟܘܪܐ ܘܐܠܗܐ ܕܥܠ. ܐܠܐ ܕܝܢ ܒܫܡܫ ܠܗ. ܘܠܗܘܢ ܕܡܢ ܣܛܪܐ ܡܬܝܒܫܝܢ ܐܝܟ ܕܠܝܬ ܠܥܠܡܐ ܕܥܠ ܕܠܗ. ܦܠܛ ܡܢ ܣܛܪܐ ܣܘܥܪܢܗ. ܘܡܬܐ ܐܬܝܒ ܠܥܠܡܐ ܢܛܘܪܘܗܝ܀

[L. VIII. p. 277 D 7.] A f. 62[b], B f. 36[b].

[15] ܘܡܢܗܐ ܡܦܪܫܝܢ ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܣܝܒܪܘܬܐ ܕܠܘܩܝܐ ܠܡܢܣܘܪ ܣܗܕܐ.

ܡܫܐ ܗܘ ܣܝܡܐ ܐܘ ܣܛܪܢ. ܠܝ ܒܪܫܝܬ ܕܐܠܗܐ ܐܢܬܘܢ ܒܥܠܡܐ ܕܠܐ ܒܟܝܢܗ ܕܝܠܗ: ܕܘܟܬܐ ܕܐܬܚܙܝ ܠܟܘܢ ܡܛܠܐ. ܘܐܝܟ ܡܫܬܪܝܢ ܡܢܗ ܗܘܐ. ܠܐ ܒܥܠܐ ܪܒܝܢ ܡܛܠ ܕܡܬܢܝܢ ܕܗܘܝܢ ܒܥܠܡܐ ܠܟܠ ܐܢܫܝܢ ܒܥܠܡܐ. ܦܘܩ ܕܐܦ ܡܫܟܚ ܐܢܬܘܢ: ܐܘ ܕܒܪܝܫܐ ܕܡܢܐ. ܐܢܫܐ ܕܝܢ ܐܦ ܕܐܬܚܙܝܘ ܡܫܬܪܝܢ. ܒܥܠܡܐ ܕܝܢ ܗܘܐ. ܠܗ ܚܕ ܗܘܐ ܡܢ ܗܠܝܢ ܐܚܪܢܐ. ܘܠܐ ܐܝܟ ܕܗܘܐ ܐܡܪ ܒܥܠܡܐ ܢܦܫܐ. ܠܐܬܪ ܩܕܡ ܣܛܪ ܕܝܠܗ ܒܥܠܡܐ. ܒܝ ܚܝܠܐ ܠܗܘ ܕܡܫܝܚܐ ܕܒܣܛܪ. ܡܛܠ ܕܝܢ

8. A ܒܪܘܚ ܒܪܘܚ 11. Posteriora verba sic citantur A f. 118[b] ܠܐ ܕܝܢ ܒܬܚܘܡ ܠܗ ܣܛܪܐ ܕܠܗ ܣܘܥܪܢܗ 14 A 118[b] ܠܒܪ ܒܟܘܪܐ ܕܥܠ ܐܠܗܐ. ܘܠܒܪ ܡܢ

ܕܐܬܐ ܗܘܐ ܠܒܝܬ ܡܫܟܢܬܐ ܠܩܕܝܫܐ. ܡܕܡ ܕܠܐ ܐܝܬ ܕܝܢ ܠܡܬܒܣܡܘܬܐ ܕܡܛܠܬܗ ܢܒܝܐ ܘܫܠܝܚܘܗܝ ܕܡܫܝܚܐ: ܘܒܝܕܗܘܢ ܡܕܡ ܡܬܚܫܚ ܗܘܘ ܒܗ ܒܡܫܡܫܢܘܬܐ. ܚܙܘ ܐܝܟ ܠܡܫܡܫܐ ܕܡܫܝܚܐ ܕܢܗܪ ܢܘܗܪܗ ܘܫܡܫܐ ܒܪܘܚܗ ܡܢ ܡܫܝܚܐ ܕܝܗܒ ܠܗܘܢ: ܘܫܡܥܘ ܐܝܟ ܠܒܝܗܘܢ. ܕܝܢ ܡܢ ܦܠܚܐ ܕܫܡܥܘܗܝ ܐܬܩܢ. ܟܕ ܕܝܢ ܠܐ ܡܫܡܫܝܢ ܗܘܘ ܕܐܬܪܗ ܕܡܫܝܚܐ ܡܫܡܫܝܢ ܗܘܐ. ܐܡܪܘ ܕܝܢ ܕܐܝܬ ܦܢ ܕܗܘ ܐܬܩܢ ܒܡܫܡܫܢܘܬܐ ܕܝܠܗܘܢ. ܘܐܬܐ ܐܡܪܝܢ ܕܐܝܟ ܦܠܚܐ ܕܝܗܘܕܝܐ ܕܐܬܩܢ. ܐܬܪܘܡ ܕܝܢ ܗܪܘܕܣ ܘܡܠܟܐ ܗܘܐ ܠܗܘܢ: ܕܐܡܪ ܐܬܚܙܝ ܠܗܘܢ ܒܡܫܡܫܐ. ܡܢ ܒܬܪ ܕܝܢ ܕܝܠܗ ܕܡܢ ܡܕܡ ܠܐܚܪܝܢ ܦܢܝܢ ܐܬܩܢܘܢ ܕܝܠܗ. ܢܓܕ ܦܬܓܡܐ ܠܒܢܝܢܘܢ ܠܒܢܝܐ ܕܒܝܬ ܠܚܡܐ. ܡܢ ܒܪ ܬܪܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܠܬܚܬ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܕܐܝܟ ܠܗ ܒܗܝ ܙܒܢܐ ܕܝܠܕ ܡܫܝܚܐ. ܒܝ ܓܝܪ ܡܬܚܡܐ ܒܐܪܥܐ ܐܬܚܙܝܘܢ ܠܓܒܪܐ: ܕܐܝܟ ܒܗ ܒܒܝܬ. ܘܠܐ ܐܬܩܢܘܢ ܒܪ ܝܘܡܐ ܫܢܝܢ. ܘܠܐ ܒܕܡܘܬܐ ܡܬܚܡܝܢ ܠܐܘܪܫܠܡ. ܘܡܢ ܗܘ ܡܬܚܡܐ ܐܝܟ ܕܡܬܝܕܥ ܕܡܫܝܚܐ. ܡܢ ܡܬܚܙܝܢܐ ܗܘ ܗܘܐ ܠܝܗܘܕܝܐ. ܡܫܡܫ ܗܘ ܠܡܬܩܢܢܘܬܗ. ܐܦ ܠܐ ܗܘܐ ܒܡܫܡܫܐ ܗܘ ܕܝܘܡܐ ܠܝܘܡܐ. ܘܠܐ ܐܬܚܙܝ ܚܕ ܡܢ ܗܠܝܢ ܐܢܫܝܐ ܐܬܩܢܘܢ ܗܘܐ. ܘܠܐ ܒܡܫܡܫ ܢܒܝܐ ܐܘ ܒܫܡܐ ܐܘ ܒܡܠܬܐ. ܐܦ ܕܝܢ ܠܡܠܟܐ ܕܒܝܬ ܠܚܡ ܡܠܟ ܘܟܠ ܒܢܝܐ: ܘܡܠܟܐ ܕܝܘܡܬܐ ܕܐܪܥܐ ܗܘܐ ܒܗ ܓܒܪܐ. ܠܐ ܐܝܬ ܕܢܫܟܚ ܟܠ ܗܘܐ. ܐܠܐ ܕܢܬܒܥ ܒܫܠܐ ܐܬܪܘܗ ܕܐܠܗܐ. ܟܠ ܕܗܘܝܢ ܒܝܘܡܐ ܠܡܬܩܢܢܘܬܐ ܕܦܢܝܢ ܕܝܠܗ. ܢܦܫܐ ܓܝܪ ܕܡܬܚܡܝܢ ܕܒܪܒܢܐ ܗܘܘ ܡܬܩܢܐ. ܘܐܬܩܢܬܐ ܗܝ ܓܝܪܐ: ܕܐܬܪܐܘܡܝܬܐ ܠܗ ܡܬܒܠ ܡܠܟܗ ܕܡܛܠܬܐ. ܘܡܫܬܡܫܝܢ ܗܘܘ ܡܬܚܘܝܢ ܡܢܗ.

[L. XI., lat. 3.] C f. 38[a].

[16] ܕܡܢܫܐ ܗܘܐ ܦܪܨܘܦܗ ܕܡܫܝܚܐ ܠܟܠ ܬܪܥܝܬܐ. ܕܡܢܝܐ ܡܬܪܥܝܢ. ܡܢ ܡܬܡܪܐ ܕܚܝܠܘܗܝ ܕܠܡܫܡܫܐ ܘܠܒܢܝܗܘܢ. ܡܢ ܡܬܐܠܐ ܕܡܠܐ. ܒܗܝܕܐ ܗܘܬ ܒܬܘܠܬܐ ܡܢܝܬܐ ܠܡܠܟܘܬܗ ܕܦܪܨܘܦܐ. ܟܕ ܕܝܢ ܡܢܫܐ ܗܘܐ ܦܪܨܘܦܗ ܕܡܫܝܚܐ ܠܬܪܥܝܬܐ. ܠܗ ܚܫܬܐܬ ܚܕܐ ܗܘܬ ܠܐܪܙܐ ܕܝܠܗܘܢ.

[L. XI. lat. 4.] A f. 73[b], B f. 60[b].

20. Apogr. ܡܦܩܢܐ

[17] ܕܡܚܝܠܐ ܡܩܪܒܘܬܗ ܡܢ ܡܠܐܟ̈ܐ ܕܐܬܒܠܒܠܘ܆ ܕܠܡܩܒܠܘ ܡܗܝܡܢܘܬܗ.

ܡܟܝܠ ܗܘܐ ܠܟ ܒܡܠܐ ܦܫܝܛܐ ܡܚܝܠܐ ܡܠܬܐ ܘܠܐ ܢܫܡܐ.

[L. XIV., lat. 17.] A f. 70b, B f. 52b.

[18] ܡܛܠ ܕܐܪܒܥ ܡܢܝܢ ܐܒܗܬܐ ܠܗ ܐܘܣܝܛܩܘܬܐ. ܘܠܐ ܐܬܚܘܝ ܕܠܡܣܒܠ ܕܚܕܐ. ܒܗܘ ܕܚܕ ܡܢ ܐܒܐ ܕܒܪܫܝܬ ܐܝܬ ܗܘܐ ܠܡܠܬܐ ܘܐܚܝܕ ܒܟܠ. ܕܡܚܝܠܐ ܡܩܪܒܘܬܗ ܡܢ ܡܠܐܟ̈ܐ ܕܐܬܒܠܒܠܘ܆ ܕܠܡܩܒܠܘ ܡܗܝܡܢܘܬܗ ܣܓܝ.

ܡܛܠ ܗܘܝ ܕܠܐܘܣܝܛܩܘܬܐ ܡܚܝܠܐ܆ ܕܠܡܩܒܠ ܚܕܐ ܒܗܘܢ ܐܡܪ܆ ܡܢܝܢ ܠܗ ܠܟ ܡܫܒܚܬܐ ܘܡܢܝܢ ܐܚܪܢܐ ܒܗܢܐ. ܒܪܫܝܬ ܒܡܠܬܐ ܒܗ ܕܝܢܗ ܚܕ ܒܡܠܬܐ ܐܝܬ ܠܡܠܬܐ. ܘܗܘܝܢ ܕܝܢ ܕܠܗܘܢ ܡܪܫܝܬ܆ ܡܢ ܕܝܢܗ ܘܡܫܒܚ ܫܡܫܐ. ܘܗܘܝܢ ܕܠܗܘܢ ܡܫܒ ܡܠܐܟܐ ܚܝܐ. ܗܘܝܢ ܕܝܢ ܕܠܗܘܢ ܡܪܫܝܬ ܠܠܡܐ. ܘܗܘܝܢ ܕܠܗܘܢ ܡܫܚ܆ ܐܝܟܢ ܘܡܫܒܚܝܢ ܠܡܠܟܘܬܐ ܟܠ ܡܫܡܫܝܢ ܕܡܫܝܚܐ. ܗܘܝܢ ܕܝܢ ܕܠܗܘܢ ܡܪܫܝܬ܆ ܫܡܫܝܢ ܕܠܐܝܬ ܡܟܝܠ ܠܐ ܐܡܪܝܢ. ܒܗܘܝܢ ܡܫܒܐ ܒܪܫܐ ܟܠ ܒܡܫܝܚܘܬܗ ܕܡܚܝܠܐ ܘܐܡܪ܆ ܕܠܡܩܒܠ ܚܕܐ ܡܫܡܫ. ܐܟܙܐ ܕܝܢ ܠܡܫܒܚ ܡܫܡܠܝܐ ܠܗܘܝܢ ܕܒܗܠܝܢ ܠܗܘܢ ܟܠ ܫܡܪܝܐ܆ ܕܐܪܒܥ ܡܢܝܢ ܡܫܒܚܝܢ ܠܗ ܐܘܣܝܛܩܘܬܐ. ܚܕܐ ܠܐܒܘܗܝ ܕܡܪܝ. ܘܐܚܪܬܐ ܠܡܫܝܚܘܬܐ. ܘܬܠܬܐ ܠܗܘܢ ܕܡܠܘܫܐ. ܘܕܐܪܒܥ ܒܗ ܗܘܝܢ܆ ܠܗܘܢ ܕܒܫܡܫ ܘܕܫܡܫܐ. ܡܫܚ ܗܘܝܢ ܐܡܪ. ܡܢܝܢ ܗܘ ܡܫܝܚܘܬܐ ܘܐܚܪܬܐ ܡܢܝܢ܆ ܒܪܫܝܬ ܐܝܬ ܠܗܘܢ ܡܠܐ. ܡܪܫܝܬ ܕܝܢ ܡܫܒܚ ܠܗܘܢ ܡܫܝܚܘܬܐ܆ ܘܠܡܢܝܢ ܗܘ ܕܫܡܫܐ. ܗܘ ܠܟ ܐܬܚܘܝ ܗܘ ܕܒܫܡܫ. ܘܐܡܪ ܕܐܝܬ ܡܫܝܚ ܐܝܟ ܕܡܫܡ ܗܘܐ. ܘܠܡܫ ܐܡܪ. ܕܡܢ ܕܒܟܘܢܐ ܫܒܚܐ ܡܢܝܢ ܗܘ ܕܫܡܫ ܘܡܠܘܫܐ ܙܟܝ ܗܪܫܝܬ܆ ܘܐܝܬ ܒܪܫܝܬ ܠܡܠܬܐ܆ ܡܢܝܢ ܡܫܝܚܐ ܘܚܝܐ ܐܘܪܚܐ ܗܘܐ ܡܬܐܡܪܝܢ ܠܡܠܬܐ܆ ܕܡܢܝܢ ܡܫܝܚܘܬܐ ܘܙܘܗܝ ܕܫܡܫ. ܐܚܪܬܐ ܕܝܢ ܕܬܠܬܝܢ ܒܪܫ ܗܘ ܡܫܝܚܐ. ܡܢܝܢ ܗܘ ܕܫܡܫ ܘܡܠܘܫܐ. ܘܡܛܠ

3. B om ܗܘܐ   11. cod. ܕܠܗܘܢ   14. ܒܗܘܝܢ usque 18 ܘܕܫܡܫܐ exstat etiam D f. 53b   15. ܐܟܙܐ usque 18 ܘܕܫܡܫܐ etiam E f. 5a   16. E ܠܗܘܢ | E om ܠܗܘܢ   17. C om ܕܡܪܝ

ܗܘ ܡܢ ܒܢ̈ܝܐ ܕܡܢ ܐܢܛܝܘܟܝܐ. ܕܐܝܟ ܗܘ ܕܐܬ̈ܠܝܢ ܐܘܪ̈ܫܝ ܠܐ̈ܬܐ ܗܠܝܢ ......ܐ. ܠܗܠܝܢ ܓܝܪ ...... ܐܬ .... ܐܡܪ ܕܡܠܐܟܐ ܐܠܗܐ ܠܗܘܢ ܘܐܡܪ ܠܗܘܢ ܕܡܢ ܠܗ ܡܫܝܚܐ. ܘܕܢܬܪ̈ܘܢ ܢܡܘܣ̈ܝ ܟܠܕܝ̈ܐ ܘܐܠܗ̈ܝ ܠܗܘܢ ܕܡܢ ܠܗ ܡܫܝܚܐ. ܘܠܘܬ ܗܘ ܡܫܠܡ ܐܠܗܐ ܠܗܘܢ. ܘܐܡܪ ܕܠܐܠܗ̈ܝ ܠܐܣ̈ܩܘܦܐ ܕܢܦܩܣܢܘܢ ܠܓܠܝ̈ܠܐ: ܘܕܐܠܐ ܘܐܡܪܝܢ ܟܠܕܝ̈ܐ ܕܐܠܗܝܢ ܠܓܠܝ̈ܠܐ. ܡܪܕܘܬ ܕܝܢ ܐܝܟ ܕܐܦܢܝ ܒܪܓܙܐ ܡܣܝܐ ܕܥܒܕܘ ܫܒܩܐ: ܠܗܝ ܗܪܘܡܐ ܐܦܢܝ ܕܐܬ̈ܐ ܢܬܐ. ܘܐܬ̈ܐ ܒܠܒܐ ܘܕܫܩ̈ܠܝܢ ܕܡܢ ܠܗ ܡܫܝܚܐ. ܘܕܐܠܐ ܕܐܡܪ ܠܐܣ̈ܩܘܦܐ ܕܦܝܡ ܠܗܘܢ ܠܓܠܝ̈ܠܐ. ܠܐ ܕܝܢ ܐܡܪ ܕܐܠܗܐ ܠܗܘܢ ܡܫܝܚܐ. ܘܠܐ ܕܐܡܪ ܗܘܝܘ ܡܕܡ ܟܠܕܝ̈ܐ. ܡܕܡ ܠܗܡ ܓܝܪ ܠܐܢܫ ܠܐ ܐܡܪܝܢ ܀

[L. XIV., lat. 18.] C f. 65a.

[19] ܠܗܠܝܢ ܠܗܘܢ ܡܫܪ ܘܡܦܝܠ ܡܘܪܟܘܢ. ܒܝ ܒܡܠܐܡܪܐ ܕܡܫܡܠܝܢ ܕܠܡܟܠܐ ܥܠܝܗܘܢ ܣܗܠ ܗܘܝܠ ܐܡܪ.

ܙܕܩ ܓܝܪ ܐܝܟ ܕܦܩܕ ܐܢܐ. ܕܢܣܘܓܪ̈ܐ ܐܠܗܝ ܕܥܠܝ ܐܢܫ ܟܠ ܡܢ ܕܗܘ: ܠܐܣܛܐ ܢܩܦܝ. ܐ ܕܝܢ ܡܣܒܠ ܠܗܘܢ ܗܘܐ ܒܝ ܒܝܠ ܕܢܦܩܝܢ: ܡܦܩܕܢܘܬܐ ܕܢܗܘܘܢ ܢܦܠܐ. ܘܦܩܝܕ ܒܝܕܐ. ܟܠܐ ܥܠ ܓܝܪ ܗܘ ܕܢܦܩܝܢ ܐܢܫ ܐܝܟ ܕܗܘܐ ܥܡܠܝܬܐ ܐܠܗܝ. ܘܗܘ ܕܠܐ ܢܫܒܘܩ ܒܩ̈ܠܐ ܒܥܕܬܐ ܐܠܗܘ. ܗܘ ܕܝܢ ܕܟܠܐ ܗܠܝܢ ܕܐܡܪ ܐܢܫ ܢܫܒܘܩ ܠܐܣܛܐ. ܕܗܠܝܢ ܒܠܚܘܕ ܕܝܒܝܢ ܡܕܪܐ ܐܠܗܘ.

[L. XV., lat. 19.] A f. 153a.

[20] ܡܟܠܐܟ ܕܐܟܠ ܗܘܐ ܡܢܝ ܘܡܟܐ܀ ܘܡܦܝܠ ܡܘܪܟܘܢ. ܡܢ ܡܠܐܡܪܐ ܕܡܫܡܠܝܢ ܕܠܡܟܠܐ ܥܠܝܗܘܢ ܒܝ ܗܘ ܥܠܝܗܘܢ ܦܩܕܬ ܒܗܘ ܕܐܟܠ ܗܘܐ ܡܢܝ ܘܡܟܐ.

ܐܠܐ ܓܝܪ ܐܟܠ ܗܘܐ ܠܗܡ ܘܡܟܐ ܦܪܘܫܐ. ܐܠܐ ܠܗ ܐܒܠܐ ܘܡܟܐ ܡܥܕܐ: ܐܟܠܐ ܕܐܡܪܗ ܕܠܐܡܪܝ ܪܘܚ̈ܐ. ܘܡܣܒ ܓܝܪ ܡܡܠܠ ܐܠܗܘܬܐ: ܒܝ ܟܕ ܗܘܐ ܒܝܫܐ ܒܡܕܒܪܐ: ܩ̈ܡܪܐ ܐܟܠ ܗܘܐ ܘܕܒܫܐ ܕܒܪܐ. ܡܫܝܚܐ ܕܝܢ ܡܥܠܝܗ ܘܐܟܠ ܐܬ: ܘܠܐ ܕܝܢ ܡܕܡ ܦܝ ܒܩ̈ܘܠܐ ܡܫܬܐܠ. ܘܡܣܒ ܓܝܪ ܡܡܠܠ ܐܠܗܘܬܐ. ܡܫܒܚ ܗܘܐ ܥܠ ܒܩ̈ܠܐ ܕܒܢ ܒܗܘܢܐ.

---

1. Apogr. ܐܘܪ̈ܫܝ 21. B ܐܠܗܘܗ 23. B ܕܒܪܐ̣ 25. B ܡܢ ܘܡܢ pro ܦܝ

ܕܟܕ ܫܡܥ ܠܐܪܟܠܐ ܕܟܡܪܐ: ܡܫܬܡܥ ܟܘܢ ܘܬܢܝܢܐ ܕܙܢܝܐ. ܘܗܘ ܕܢܦܩ ܡܢ ܡܐܪܟܬܐ܀ ܕܦܫܛܐ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܬ ܠܗ. ܘܠܘܬ ܕܙܘܓ ܕܡܫܚ ܕܢܗܘܐ ܐܝܬ ܠܗ. ܦܘܡܐ ܗܘ ܘܢܦܫܐ. ܦܪܘܡܐ ܕܝܢ ܡܡܪܐ ܕܟܠܐ܀ ܟܠܠ ܐܠܝܢ ܒܩܛܠܐ ܡܫܡܫ ܗܘܐ܀ ܟܕ ܡܝܬܐ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܐ ܒܚܝܠܐ ܡܡܫܝܚܐ ܕܟܠܐ܀ ܘܠܐ ܢܦܠ ܣܗܡܐ. ܠܗܘ ܕܝܢ ܩܘܒܘ ܐܪܫܡ ܡܢ ܡܐܪܟܬܐ܀ ܕܣܠܩܐ ܡܥܠܝܐ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܬ܀ ܕܠܡܐ ܐܦ ܢܦܩܘܢ ܠܠܘܬܗ ܐܬܩܢ܀ ܕܐܝܟ ܦܢ ܕܢܩܛܠ ܘܡܫܬܩܦܢ ܠܐ ܡܬܐܡܪ ܗܘܐ ܕܢܬܦܩܘܢ܀ ܐܘ ܗܘܟܠܐ ܕܐܦ ܗܘ ܐܟܠܝ ܟܠܐ ܒܩܛܠܐ ܕܟܘܡܬܐ ܐܬܡܢܝܘܢ܀ ܟܠܗܘܢ ܕܢܥܒܕ ܐܦܢ ܐܢܐ: ܕܟܘܪܐ ܕܡܫܪܐ ܐܠܗܐ ܐܝܬ ܢܚܐ. ܐܠܐ ܟܕ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܐ ܠܐ ܢܗܘܐ.

[L. XV., lat. 20.] A f. 73[b]. B f. 60[a].

[21] ܕܩܪܝܐ ܡܬܩܪܝܢܘܢ: ܡܢ ܡܠܐܟܐ: ܕܗ̄ܘ: ܕܠܡܫܬܥܠܐ: ܠܡܫܝܚܘܬ ܢܦܫܐ܀

ܡܫܬܥܠܐ ܗܘܟܠܐ ܠܐܣܘܬܐ܀ ܚܪܘܪܐ ܕܡܣܝܒܐ. ܘܦܘܪܩܢܐ. ܘܠܗ ܣܘܓܐܐ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܡܫܝܚܘܬ ܢܦܫܐ: ܘܡܫܬܥܠܐ ܒܟܠܐ ܘܗܘܕܝܘܬܐ. ܐܠܐ ܡܠܟܝ ܣܓܝܐ ܒܟܠܐ ܕܒܟܠܐ ܠܠܒܐ. ܗܘܟܠܐ ܓܝܪ ܐܝܬ ܦܪܝܐ ܕܢܦܪܘܩ ܐܢܘܢ܀ ܐܠܝܢ ܕܠܢܦܫܝ ܗܘܝܢ ܕܠܐܣܝܪܐ܀

[L. XVI. lat. 29.] G f. 200[a].

[22] ܕܩܪܝܐ ܡܬܩܪܝܢܘܢ ܡܢ ܡܠܐܟܐ ܕܡܫܠܡܢܘܬ ܕܠܡܫܬܥܠܐ ܠܡܫܝܚܘܬ ܣܓܝܐ. ܕܟܕ ܗܘ ܦܠܛ ܗܘܐ ܠܡܫܝܚܐ: ܕܟܕ ܗܘܐ ܠܟܘܢ ܐܡܪ: ܕܢܦܩܘܢ ܡܫܝܚܐ ܐܢܐ܀ ܘܟܠܐ ܕܫܡܝܢܐ ܒܟܘܪܐ ܢܦܫܐ ܘܢܦܩܘܢ ܗܘܟܠܐ ܠܚܝܠܘܬܐ: ܒܪܚܐ ܕܡܪܐ܀ ܦܪܐ ܫܡܥܐ. ܘܐܡܪ ܠܟܘܢ ܕܡܪܘܗܝ ܗܘ ܕܫܡܥܐ ܒܪܗ ܕܐܝܬܐ. ܘܒܠܗ ܡܝܢ ܕܢܦܠܐ ܠܡܫܡܥܐ ܡܫܡܥܐ ܠܟܘ. ܟܕ ܢܫܡܫܐ ܡܫܡܥܐ ܠܡܐܪܟܬܐ. ܗܘ ܕܝܢ ܡܝܬܐ ܡܬܩܪܝܢܘܢ ܐܡܪ ܠܡܫܬܥܠܐ ܗܘܟܠܝ ܗܘܟܠܐ.

ܕܢܦܩܘܢ ܦܢ ܢܫܡܫܐ ܐܢܐ܀ ܐܡܪ ܐܢܐ ܐܦ ܐܢܐ. ܘܟܠܐ ܦܢ ܕܗܘ ܗܘ ܕܐܝܬ ܠܗ ܚܝܠܐ ܣܓܝܐܐ ܘܦܘܪܩܢܐ ܕܒܐܝܕܐ ܡܝܬܐ. ܐܝܟ ܕܝܢ ܡܫܝܚܐ ܐܝܟ ܗܘ ܕܡܫܠܡܢܘܬܐ ܕܢܫܡܫܐ ܗܘܦܝ ܓܒܠܐ ܠܟܘܢ ܫܪܪܐ: ܘܗܘܟܠܝ

3. B ܠܗܘܐ 5. B ܗܘ 8. B ܒܩܛܠ 9. B ܕܟܘܪܗ 12/15. cf. Gregorii Abulfarag Bar Ebhraya in Evangelium Matthaei Scholia e recognitione Joh. Spanuth. Gottingae 1879. p. 43, 28 et R. Payne Smith, Thesaurus Syriacus col. 736.

ܕܒܛܘܟܣܐ ܒܫܡܐ ܡܫܡܫܝܢ ܡܢܗܘܢ ܠܗܘܢ ܕܡܢ ܟܠܐ܀ ܠܗ ܠܛܘܒܬܐ ܢܡܘܣܐ ܟܢ ܗܘܐ. ܐܝܟܐ ܕܡܬܟܬܒܐ ܡܬܒܥܝܢ ܘܐܦܢ܀ ܐܠܐ ܡܠܟܐ ܠܥܕܪܐ ܦܘܩܕܢܐ: ܠܗܘܢ ܕܢܛܠܩܘܢ ܐܝܟ ܕܐܡܪܬ ܕܡܛܠ ܕܥܕܪܐ. ܐܝܟ ܐܢܐ ܗܘܝܬ ܕܢܘܩܪܐ ܘܐܣܝܘܬܐ ܡܫܝܢܬܐ ܕܩܢܘܢܐ܀ ܥܒܕ ܒܪܘܫܡܐ ܡܢܟܪܐ ܚܕܐ ܬܘܒ ܕܢܟܪܝܐ ܟܕ ܠܐ ܡܫܬܡܥ ܠܗܘܢ: ܐܠܐ ܡܬܐܡܪܐ. ܚܘܝܐ ܗܘ ܕܫܒܩܐ ܫܡܝܐ܀ ܗܘܝܐ ܡܢܐ ܕܟܠ ܘܡܬܚܫܒܐ ܘܟܠܗ ܣܘܥܪܢܐ: ܘܟܕ ܝܕܥ ܗܘܐ ܡܛܠ ܕܢܗܘܐ ܒܢܝܫܐ ܢܡܘܣܐ: ܘܐܝܟ ܕܒܬܫܒܘܚܬܐ ܠܗܘܢ ܕܗܘܝܢ ܦܘܩܕ ܘܢܦܩ ܐܙܠ: ܒܪܟܬܐ ܕܡܠܟܐ ܕܟܠܗ܀ ܒܐܝܕܝܗܘܢ ܕܡܫܟܢܬܐ ܚܕܐ. ܗܘ ܕܟܕ ܬܒܥ ܐܦܣܩܘܦܐ ܘܩܫܝܫܐ ܘܥܡܐ܀ ܠܗܠܝܢ ܕܡܢ ܩܕܡ ܦܩܕ ܐܬܟܢܫܘ. ܐܢܐ ܕܝܢ ܐܝܟ ܫܦܝܪ ܕܐܦ ܠܒܐ ܡܗܝܡܢܘܬܐ ܫܠܡܬܐ ܕܬܐܘܠܘܓܘ: ܢܣܒܘ ܠܩܫܝܫܐ ܕܐܬܘ ܥܡܗ. ܦܩܕ ܗܘܟܢܐ ܢܡܘܣܐ ܕܟܕ ܡܫܡܥ ܕܢܛܠ ܟܬܒܐ ܘܕܟܘܪܟܐ ܕܝܫܘܥ ܐܝܟ ܕܢܬܠܬܘܢ ܩܕܡ ܐܠܗܐ. ܡܛܠ ܗܘܐ ܓܝܪ ܣܒܐ ܢܬܟܠ ܕܥܡ ܩܕܡܘܗܝ ܒܢܘܟܪܝܐ ܐܢܫܝܢ. ܒܝܘܡ ܘܒܗ ܟܬܒܐ ܦܢܝܢ ܗܘܘ ܠܥܡܠܐ ܕܩܘܕܫܐ܀ ܗܠܝܢ ܕܡܬܒܥܝܢ ܠܗܘܢ ܡܟܪܘܙܘܬܐ. ܡܬܦܢܝܢ ܗܘܘ ܓܝܪ ܠܐܬܪܘܬܐ ܕܟܠ ܟܠ ܗܠܝܢ ܕܡܬܒܥܝܢ ܒܢܡܘܣܐ. ܘܐܠܐ ܒܠܒܐ ܐܝܟ ܕܐܝܬ ܠܗܘܢ ܡܡܘܢܬܐ. ܠܐ ܓܝܪ ܡܬܢܨܚܐ ܗܘܬ ܡܢ ܫܒܝܐ ܕܒܢܡܘܣܐ ܢܦܫܗ ܟܢܫܐ ܕܒܗܠܝܢ. ܫܡܝܢ ܗܘܘ ܕܝܢ ܘܐܡܪܘ ܕܡܫܬܒܚܝܢ ܗܘܘ܀ ܘܠܐ ܡܬܒܥܐ ܗܘܬ ܐܦ ܠܗܘܢ ܟܠ ܠܡܩܕܫܘ. ܘܠܐ ܠܒܪ ܡܢܗܘܢ ܠܒܝܬ ܘܢܦܩܘܢ ܡܢ ܡܬܟܢܫܘܢ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܕܐܦ ܟܠܗ ܒܡܫܒܚܬܗܘܢ ܘܠܐ ܢܦܩܘܢ ܚܕܐ ܡܢ ܒܫܬܡܗܘܢ ܟܠ ܚܕ ܡܢܗܘܢ ܒܡܫܐ ܕܡܟܪܐ. ܘܠܐ ܫܘܡܠܝܐ ܕܝܢ ܥܒܕ ܗܘܐ ܘܦܘܠܚܢܐ ܕܡܟܪܐ. ܐܦ ܗܘܟܢܐ ܡܢܐ ܐܡܪ ܠܗܘܢ ܗܠܝܢ ܡܬܟܬܒܢ. ܦܢܘ ܡܫܡܫܢܐ ܐܘ ܣܦܪܐ. ܡܛܠ ܡܢܐ ܓܝܪ ܟܕ ܦܩܕ ܢܡܘܣܐ܀ ܕܙܕܩ ܒܗ ܟܠ ܒܟܠ ܘܡܟܪܐ ܕܐܢܫܝܢ܀ ܡܫܡܠܐ ܗܘܬ ܠܥܒܕܐ ܕܒܢܝܢܝܗܘܢ ܕܗܠܝܢ: ܬܫܒܚܢ ܕܝܢ ܐܦ ܫܘܠܛܢܐ. ܐܘ ܐܝܟܐ ܐܝܬܝܗ ܗܘܬ ܠܗ ܠܗܘܢ ܕܦܩܕܗ܀ ܗܘ ܕܝܬܒܐ ܒܗܐ ܘܐܬܠܐ ܠܟܢ ܕܡܢ ܡܬܒܥܐ: ܡܛܠ ܗܢܐ ܕܝܢ ܦܩܕ ܗܘܘ ܡܬܟܢܫܝܢ ܠܗܘܠܡܢܐ. ܐܝܟ ܡܢ ܕܠܐ ܡܬܒܥܘ ܗܘܐ ܢܡܘܣܐ ܒܥܒܕܐ.

---

4. Apographum: ܕܩܢܝܢܐ܀ 5. Apogr. ܠܗܘܢ 8. ܗܘܝ 11. cod. ܢܡܘܣܐ
14. Apogr. ܕܡܬܒܥܝܢ

ܕܡܢ ܦܣܩ ܠܬܚܬܐ ܕܒܥܡܪܐ: ܡܬܚܬܟ ܒܗ ܘܬܢܝܢܐ ܕܢܓܕܐ. ܘܗܘ ܕܢܦܩ ܡܢ ܡܪܟܒܬܐ. ܕܦܩܥܐ ܐܬܝܗ ܗܘܬ ܠܗ. ܘܠܗܘ ܕܪܕܐ ܕܩܫܝܢ ܕܬܗܘܐ ܐܝܬ ܠܗ. ܢܬܠܐ ܗܘ ܡܢܟܝܐ. ܦܪܘܫܐ ܕܝܢ ܡܟܪܐ ܕܥܠ: ܥܠ ܐܝܟ ܚܝ̈ܠܐ ܡܟܝܟ ܗܘܐ. ܟܕ ܡܩܝܡܐ ܐܬܝܗܘܢ ܗܘܐ ܒܗܝܠܐ ܡܬܡܩܝܡܐ ܕܥܠ. ܘܠܐ ܢܦܠ ܣܗܕܐ. ܠܗ ܕܝܢ ܘܗܘ ܐܢܫ ܡܢ ܡܪܟܒܬܐ. ܕܢܦܠܬܐ ܡܥܠܬܐ ܐܬܝܗ ܗܘܬ. ܕܠܗܠ ܐܦܐ ܢܦܩܘܢ ܠܗܘܢ ܐܢܫܝܢ. ܕܐܝܟ ܗܘ ܕܢܩܫ ܘܡܬܩܢܝܢ ܠܐ ܡܬܡܛܐ ܗܘܐ ܕܢܬܦܩ. ܐܘ ܗܘܠܐ ܕܐܦ ܗܘ ܐܬܒܠܝ ܥܠ ܚܝ̈ܠܐ ܕܒܥܘܠܐ ܐܬܡܪܚ. ܠܗܘܢ ܕܢܩܕܫ ܐܡܪ ܐܢܐ: ܕܒܝ̈ܬܐ ܕܟܡܪܐ ܐܠܝܬܗ ܢܦܠܐ. ܐܠܐ ܠܟܠܗܘܢ ܗܘܝ ܠܐ ܠܗܘܐ.

[L. XV., lat. 20.] A f. 73b. B f. 60a.

[21] ܕܩܕܝܫܐ ܩܘܪܝܠܠܘܣ: ܡܢ ܡܐܡܪܐ: ܕ̄ܗ: ܕܠܘܩܒܠ ܝܘܠܝܢܘܣ ܦܓܢܐ܀

ܡܫܟܠ ܗܘܐ ܠܐܣܘܬܐ: ܚܙܘܪܐ ܘܡܣܟܢܐ. ܘܦܓܪܐ. ܘܡܠܗ ܚܘܠܢܐ ܐܝܟ ܕܐܡܪ: ܝܘܠܝܢܘܣ ܦܓܢܐ: ܘܡܫܟܠ ܒܟܠ ܘܡܪܘܬܐ. ܐܠܐ ܡܠܝܢ ܣܓܝܐ ܒܟܐ ܕܒܟܠ ܠܠܒܐ. ܗܘܟܢ ܣܝܡ ܠܗ ܐܢܫ ܕܢܦܩܘܢ ܐܢܘܢ. ܐܝܟ ܕܠܢܫܐ ܗܠܝܢ ܕܠܐܣܝܐ܀

[L. XVI. lat. 29.] G f. 200a.

[22] ܕܩܕܝܫܐ ܩܘܪܝܠܠܘܣ ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܬܠܬܝܢ: ܕܠܘܩܒܠ ܝܘܠܝܢܘܣ ܚܢܦܐ. ܕܟܕ ܗܘ ܥܒܕ ܗܘܐ ܠܡܟܬܒ: ܘܟܕ ܗܘܐ ܠܟܘܢ ܐܡܪ: ܕܢܦܠܐ ܢܘܡܘܣܐ ܐܬܐ. ܘܡܛܠ ܕܡܘܡܝܢ ܒܗܝܢ ܢܦܩܐ ܘܫܠܛ ܗܘܐ ܠܓܢܣܐ: ܒܪܢܫܐ ܢܡܘܣܐ. ܦܪܐ ܥܒܕܐ. ܘܐܡܪ ܠܟܘܢ ܕܡܢܗ ܗܘ ܕܥܒܕܐ ܒܪܗ ܕܐܢܫܐ. ܘܪܒܐ ܡܘܡܐ ܕܫܠܠ ܠܢܡܘܣܐ. ܡܫܡܠܐ ܠܗܘ. ܟܕ ܢܡܘܣܐ ܡܫܡܠܐ ܠܡܪܟܒܬܐ. ܗܘ ܕܝܢ ܩܕܝܫܐ ܩܘܪܝܠܠܘܣ ܐܡܪ ܠܘܩܒܠܗ ܗܟܢܐ.

ܕܢܦܠܐ ܦܝ ܢܡܘܣܐ ܐܬܐ. ܐܡܪ ܐܢܐ ܐܦ ܐܢܐ. ܘܡܛܠ ܦܝ ܕܗܘ ܗܘ ܕܐܬ ܠܗܘ ܒܝܬܐ ܣܗܕܬܐ ܘܦܓܪܐ ܕܒܢ̈ܝܐ ܡܩܝܡܐ. ܐܝܟ ܕܝܢ ܡܬܒܪܐ ܐܝܟ ܗܘ ܕܐܬܚܒܠܬܐ ܕܢܡܘܣܐ ܗܦܟ ܢܦܠ ܠܗܘ ܥܒܪܐ: ܘܗܘܝܢ

3. B ܠܗܘܐ 5. B ܗܘܘ 8. B ܚܝ̈ܠܐ 9. B ܕܟܡܪܘܗܝ 12/15. cf. Gregorii Abulfarag Bar Ebhraya in Evangelium Matthaei Scholia e recognitione Joh. Spanuth. Gottingae 1879. p. 43, 28 et R. Payne Smith, Thesaurus Syriacus col. 736.

ܕܒܬܘܩܦܐ ܕܫܡܝܐ ܡܫܝܚܐ ܡܢܘܚܬ ܠܘܬ ܕܡܪܢ ܓܠܐ. ܠܗ ܠܡܫܒܚܘ ܢܡܘܣܐ ܚܕܬ ܗܘܐ. ܐܚܐ ܕܡܫܡܫܢܘܬܐ ܡܫܒܚ: ܘܐܡܪ. ܐܠܐ ܡܠܟ ܠܡܪܐ ܦܘܠܘܣ: ܠܘܬܗ ܕܢܦܠ ܐܝܟ ܕܐܡܪܢܐ ܕܡܫܒܚܬ ܕܡܪܐ. ܐܝܟ ܐܢܐ ܗܘܝܬ ܕܦܘܠܐ ܘܐܦܘܣܬܘܠܐ ܡܫܝܚܝܐ ܕܦܩܕܢܐ. ܦܫܩ ܒܦܘܡܐ ܡܬܘܕܐ ܗܘܐ ܚܙܐ ܕܝܘܢܝܐ ܟܕ ܠܐ ܡܫܪܝܢ ܠܗܘܢ: ܐܠܐ ܡܬܐܡܪܐ. ܠܚܝܐ ܗܘ ܕܫܪܝܪܐ ܡܫܡܫ. ܗܘܝܐ ܡܪܐ ܕܟܠ ܘܡܕܒܪܢܐ ܘܡܠܟܗ ܡܫܡܫܢܐ: ܘܟܕ ܝܗܒ ܗܘ ܡܛܠ ܒܢܝܫܐ ܢܡܘܣܐ: ܘܐܝܟ ܕܒܬܫܡܫܬܐ ܠܘܬܗ ܕܗܘܝܢ ܦܩܕ ܘܢܗܘܐ ܙܝܐ: ܒܟܬܒܐ ܕܡܫܠܡܐ ܕܠܥܠܡ. ܟܐܢܘܬܗ ܕܡܫܡܫܢܐ ܚܕܐ. ܗܘ ܕܟܕ ܬܟܘ ܐܡܫܝܚܐ ܘܩܕܡܝܐ ܘܐܚܪܝܐ. ܠܗܘܢ ܕܒܢ ܡܢܗ ܦܩܕ ܐܡܫܒܚܝܢ. ܐܢܐ ܕܝܢ ܐܝܟ ܫܟܪ ܕܐܦ ܠܘܬܐ ܡܬܘܕܝܘܬܐ ܫܠܝܛܐ ܕܐܬܘܪܝܘܣ: ܢܫܡܫ ܠܩܬܘܠܝܩܝܐ ܕܐܬܘ ܡܢܗ. ܦܫܩ ܗܘܝܐ ܢܡܘܣܐ ܕܟܕ ܡܫܡܫ ܕܒܬܠܐ ܠܟܬܒܐ ܘܕܦܘܠܘܣ ܢܡܫܝܚ ܐܝܟ ܕܡܬܚܙܐ ܚܙܝ ܐܬܚܙܝ. ܡܛܠ ܗܘܐ ܓܝܪ ܫܡܥܐ ܢܦܩܬܐ ܕܡܢ ܦܘܡܗ ܒܪܘܚܐ ܐܬܟܡܠܘ. ܒܪܝܡ ܡܢܗ ܒܟܬܒܐ ܦܪܝܫ ܗܘܘ ܠܚܟܝܡܐ ܒܩܘܫܬܐ. ܗܠܝܢ ܕܡܫܒܚܝܢ ܠܗܘܢ ܡܬܘܕܝܘܬܐ. ܡܦܪܫܝܢ ܗܘܘ ܓܝܪ ܠܐܠܗܐ ܕܟܠ ܟܠ ܗܠܝܢ ܕܡܫܒܚܝܢ ܒܢܡܘܣܐ. ܘܐܠܐ ܕܟܠܐ ܐܠܗܘܬܐ ܗܦܟ ܠܗܘܢ ܡܫܡܫܢܐ. ܠܐ ܓܝܪ ܡܫܡܫܝܢ ܗܘܐ ܡܢ ܫܡܝܐ ܕܒܢܡܘܣܐ ܐܢܫܐ ܚܕܐ ܕܒܗܠܝܢ. ܫܡܥܝܢ ܗܘܘ ܕܝܢ ܕܐܡܪܝܢ ܕܡܫܒܚܝܢ ܗܘܘ. ܘܠܐ ܡܫܡܫܐ ܠܗܘܐ ܐܦ ܠܗܘܢ ܟܠ ܒܡܫܡܫܘܬܗܘܢ. ܘܠܐ ܠܟܢ ܠܐܢܫܝܢ ܕܝܢ ܘܢܫܡܥ ܡܢ ܡܫܡܫܢܘܬܗܘܢ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܕܐܦ ܟܠܗ ܒܡܫܡܫܢܘܬܗܘܢ ܘܠܐ ܬܫܡܫ ܫܒܝܐ ܡܢ ܒܫܡܫܗܘܢ ܟܠ ܚܕ ܡܢܗܘܢ ܒܫܡܐ ܕܡܫܡܫܐ. ܘܠܐ ܫܡܫܢܘܬܐ ܕܝܢ ܫܡܫ ܗܘܐ ܘܓܡܘܪܘܬܐ ܕܒܡܫܡܫܐ. ܐܦ ܗܘܝܐ ܡܢܐ ܐܡܪ ܠܗܘܐ ܗܠܝܢ ܡܫܡܫܢܐ. ܦܘܫ ܡܫܡܫܢܐ ܐܘ ܫܟܢ. ܡܛܠ ܡܢܐ ܓܝܪ ܟܕ ܦܫܩ ܢܡܘܣܐ. ܕܐܦ ܡܢ ܟܠ ܟܬܠܐ ܘܟܬܒܐ ܠܐܢܫܝܢ. ܡܫܡܫܐ ܗܘܐ ܠܟܘܠܐ ܕܟܬܒܝܗܘܢ ܒܗܠܝܢ: ܠܡܫܒܚܢ ܕܝܢ ܐܝܟ ܓܘܢܐ. ܐܘ ܐܝܟ ܐܠܗܘ ܗܘܐ ܠܗ ܠܘܬܗ ܕܡܫܡܫ. ܗܘ ܕܝܗܒ ܢܦܠ ܘܐܙܠ ܠܟܢ ܕܝܢ ܡܫܡܫܐ: ܡܛܠ ܡܢܐ ܕܝܢ ܦܩܕܝܢ ܗܘܘ ܡܬܚܙܝܢ ܠܐܢܫܐ. ܐܝܟ ܡܢ ܕܠܐ ܡܫܡܫ ܗܘܐ ܢܡܘܣܝܢ ܒܟܬܒܐ.

4. Apographum: ܕܦܩܕܢܐ. 5. Apogr. ܠܚܝܐ 8. ܗܘ̈ 11. cod. ܢܡ̈ܘܣܐ
14. Apogr. ܕܡܫܒܚ

ܐܬܐ ܠܗ ܠܥܠܡܝܢ ܐܡܝܪ ܟܝܢܐ: ܕܐܦ ܟܠܗ ܨܠܡܐ ܩܕܡ ܕܡܢܐ ܒܥܘܠܡ: ܠܐ ܡܫܬܪܝܐ ܗܘ ܟܠ ܟܠܗ ܢܡܘܣܐ. ܡܫܬܡܠܝܢ ܓܝܪ ܒܡܡܫܝܐ. ܟܕ ܡܬܟܠܒܝܢ ܠܗ ܡܢ ܚܒܪܐ ܕܓܘܐ: ܘܐܠܝܢ ܕܙܩܦܐܝܬ ܠܐ ܐܝܬ ܒܐܐ ܒܘܡܝ ܐܝܟ ܢܘܡܝ ܡܢ. ܐܠܐ ܡܢ ܗܘ ܕܒܪܐ ܠܡܡܫܢ ܒܡܠܐ. ܦܬܓܡܐ ܗܘ ܓܝܪ ܗܘܐ ܫܡܝܐ ܘܐܡܝܪܐ. ܒܪܡ ܡܢ ܡܫܬܘܕܥܢܐ ܡܢܥܐ ܠܐ ܡܬܪܢܝܢ ܣܝ. ܐܠܝܢ ܕܐܦ ܦܢܐ ܦܟܝܗܐ ܐܬܝܘܢ ܡܬܚܝܠܝܢ ܠܐܘܪܚܐ. ܕܟܠܝܢ ܡܢ ܕܝܢ ܒܡܫܬܘܬܐ ܕܠܒܐ ܘܡܬܢܝܚܝܢ ܒܢܦܫܗܝܢ ܠܗܘ ܗܘܐ. ܡܬܘܕܥܐ ܦܓܪܝܢ ܡܫܡܫ. ܗܘ ܕܙܕܩ ܡܢ ܩܕܡ ܡܫܐ ܢܦܩܘܢ ܢܟܦܐ ܫܪܒܬܐ. ܕܟܕ ܡܫܬܡܠܝܢ ܓܝܪ ܡܬܚܝܠܝܢ: ܢܘܟܪܝܐ ܗܘ ܕܥܘܪܢܐ ܘܠܐ ܟܥܠܝܐ ܕܐܬܝܐ ܡܫܬܡܠܝܢ. ܡܫܘܐ ܠܘܬ ܦܫܩܐ. ܡܬܟܪܝܢ ܕܝܢ ܡܢ ܟܠ ܡܫܬܠܐ. ܟܕ ܦܓܪܝܢ ܫܝܢܬܐ ܡܬܚܐ ܘܬܡܗܐ. ܐܬܦܠܝܢ ܓܝܪ ܒܡܡܫܝܐ. ܘܠܐ ܢܦܩܘܢ ܡܢ ܡܡܫܝܐ ܩܪܝܒܐ. ܐܠܐ ܦܢܝܢ ܡܢ ܫܢܬܗܘܢ ܘܢܦܠ ܒܡܫܟܢܐ ܕܚܝܐ. ܗܘܐ ܗܘ ܓܝܪ ܫܢܬܐ ܡܡܫܝܐ ܩܪܝܒܐ ܘܐܠܗܝܐ ܠܗܘܢ ܕܟܕ ܡܬܚܝܢ. ܒܚܘܐ ܕܠܐܝܬ ܐܠܗܐ ܘܫܡܝܐ ܕܒܪܝܬܐ ܦܬܓܡܐ ܟܕ ܐܡܪܝܢ. ܕܢܟܦܘ ܡܬܦܠܚܝܢ ܡܪܝܐ ܕܫܠܝܘܬܐ. ܡܫܬܡܠܝܢ ܘܡܬܦܩܕܝܢ ܢܥܫ ܒܪܘܪܐ ܕܡܪܝܐ. ܡܢܗ ܐܝܟ ܕܡܢ ܗܘ ܕܐܬܐ: ܒܥܝܪܘܬܐ ܕܫܠܝܬܐ ܠܐ ܡܫܬܪܝܐ ܐܬܝܘܢ ܢܡܘܣܐ ܕܟܕ ܡܫܡܐ. ܠܝ ܕܝܢ ܕܬܘܫܘ ܕܦܓܪܐ ܟܠܗ ܫܪܐ ܘܡܫܬܟܠ ܦܘܠܚܢܐ ܦܐܪܐ ܕܡܫܝܚܐ ܡܫܬܠܐ. ܘܡܚܘܬܐ ܕܡܫܒܚܬܐ ܕܐܬܝܢ ܦܬܓܡܐ ܠܝ ܗܘ ܕܝܢ ܕܢܟܦ ܩܕܡ ܦܓܪܝܐ. ܡܢܐ ܐܬܝܘܢ ܕܫܟܢܐ ܒܪܘ ܕܐܝܬܐ. ܐܦܫܘ ܓܝܪ ܠܢܒܘܐܐ ܗܘ ܡܫܝܚܐ: ܟܕ ܠܗܘ ܘܠܐܒܐ ܢܣܒ. ܕܠܗ ܕܠܐ ܒܚܒܪܐ ܗܘ ܘܒܪܗ ܒܡܫܚܐ. ܐܒ ܠܫܡ ܓܝܪ ܒܝܬܐ ܠܒܝܬܐ ܦܪܝ. ܘܐܠܐ ܦܪܝ ܐܠܐ. ܢܝܫ ܕܝܢ ܕܒܦܓܪܐ ܕܒܫܡܐ. ܩܪܒܐ ܕܝܢ ܕܝܠܡܫܝܚܐ. ܡܫܬܡܠܝܢ ܕܠܗ ܦܢܝܢ ܕܪܘܚ ܩܕܝܫܐ. ܗܘܝܐ ܓܝܪ ܡܫܠܠ ܠܐܢܫܘ ܣܟܠ ܒܗܘܢ ܒܟܠ: ܟܕ ܗܘܐ ܦܓܪܢܐ ܒܟܪ ܡܫܡܐ. ܐܠܐ ܐܠܗ ܡܪܐ ܠܐ ܐܬܝܘܢ ܒܪܘ ܕܐܝܬܐ ܐܝܟ ܕܡܫܚܐ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܦܪܘܩܐ. ܠܒܢܐ ܠܐ ܗܘܐ ܠܟܪܐ ܣܟܠ ܕܪܓܐ ܒܡܫܚܐ. ܟܬܒ ܓܝܪ ܕܠܘܬܗ ܗܘ ܟܠ ܦܢܝ ܕܠܐ ܡܬܚܝܠ ܟܠ ܗܠܝܢ ܕܟܬܝܒܢ ܒܟܬܒܐ ܕܢܡܘܣܐ ܗܘܐ ܕܒܟܢ ܐܢܝ[:] ܐܠܐ ܡܪܝܢ ܗܘܐ ܟܠ ܐܢܫܘ. ܠܗ ܟܕ ܠܐ ܦܫܩ ܠܐܠܗܐ ܡܠܟܝ ܕܝܢ ܒܪ ܐܢܫܐ ܐܬܝܘܢ ܗܘܐ ܠܗܘ.

16. Apogr. ܕܫܠܝܢܬܐ vel ܕܫܠܝܢܐ

ܘܟܠܗ ܡܢ ܒܥܡܪܐ ܕܟܘܬܐ ܥܒܕܐ ܡܫܬܟܚܝܢ ܗܘܘ ܕܢܐܟܠܘܢ. ܐܠܐ ܡܬܦܠܛܝܢ ܗܘܘ ܠܡܕܝܢܬܐ ܕܢܐܬܘܢ ܐܝܟ ܘܢܬܒܥܘܢ ܟܠ ܡܦܩܘܕܝܬܐ. ܘܟܢܡܘܣܐ ܕܡܪܟܐ ܟܠ ܡܕܡ ܢܕܚܠܘܢ. ܘܗܘ ܕܢܣܒܘܢ ܡܢ ܒܩܠܐ ܕܣܘܡܟܪܐ ܡܣܘܡܐ ܠܦܘܡܗܘܢ ܕܗܡܘܢ. ܐܡܪ ܐܢܐ ܕܝܢ. ܘܟܠܗ ܠܦܘܡܗ ܕܡܐܡܪ ܢܡܘܣܐ ܕܒܠܐ ܒܛܥܝܬܐ ܕܥܒܕܐ ܕܠܐ ܪ̈ܚܡܐ ܗܘܐ܀

ܘܚܕܐ ܐܚܪܢܝܬܐ܀

ܢܡܘܣܐ ܕܝܢ ܡܡܘܕܥܢܘܬܐ ܕܡܡܠܠܐ ܕܦܩܕ ܡܠܟܐ ܐܚܪ ܠܗ ܟܡܐ ܫܢܝܐ. ܛܠܠܐ ܕܝܢ ܕܫܢܘܬܐ ܣܓܝܐܬܐ ܘܬܟܢܝܬܐ ܘܐܘܠܨܢ ܕܟܡܢܐ. ܐܝܬ ܐܝܟ ܕܡܢܐ: ܠܪܚܡܐ ܘܠܣܒܪܐ ܕܚܫܒܘܢܐ ܘܢܛܪܝܢ ܡܦܩܕܝܢ. ܗܟܢ ܕܢܣܒ ܡܢ ܡܘܬܒܘܗܝ ܕܡܘܗܒܬܐ ܗܘܬ: ܠܐܝܠܝܢ ܕܪܚܡ ܕܐܝܟ ܠܐܪܙܐ ܡܕܡܘܬܐ. ܡܣܟܠܝܢ ܕܝܢ ܠܟܬܒܐ ܠܡܫܡܫܐ ܒܝܫܐ ܒܝܫܐ. ܗܟܢ ܕܝܢ ܐܦ ܗܟܢܐ. ܕܐܝܟ ܐܝܬ ܕܡܬܬܟܪ ܐܢܐ: ܢܗܘܐ ܐܢܐ ܐܘ ܗܢܐ: ܐܘ ܐܘܢܝܐ. ܟܕ ܗܘܐ ܕܐܝܟ ܗܘܐ ܐܠܗܐ ܢܦܠ. ܒܫܘܠܡ ܙܥܝܪ ܕܢܣܒ ܡܢ ܛܠܝܐ ܘܡܢ ܟܬܒܐ ܢܡܘܣ. ܟܠܗܘܢ ܕܝܢ ܕܗܘ ܕܡܘܗܒ ܗܘܐ ܣܟܠܐ ܣܟܠܐ ܢܗܘܐ. ܗܘ ܕܝܢ ܕܡܘܗܒ ܗܘܐ ܡܫܠܡ ܠܡܝܬܘ܀ ܘܠܘܬ܀ ܗܘܐ ܣܓܝܐ ܚܟܝܡܐ ܢܗܘܐ. ܘܗܘܐ ܡܪܐ ܠܐ ܡܚܣܢ ܠܐ ܡܣܟܠ ܢܗܘܐ. ܘܗܘܐ ܡܪܐ ܢܗܘܐ. ܘܗܘܐ ܡܫܬܠܛ ܠܬܘܪܬܐ ܐܝܟܐ ܗܘܝܘ ܕܐܡܪ ܡܚܣܢܐ: ܕܠܗ ܗܘ ܕܢܐܠܐ ܠܢܡܘܣܐ ܡܢܡܘܣ ܠܟܪܝܗܐ. ܠܐ ܗܘܝܢ ܢܡܘܣܐ. ܐܝܟ ܕܝܢ ܕܛܠܝܘܬܐ ܐܚܪܢܐ ܘܛܘܦܣܐ. ܘܟܕ ܗܘ ܡܠܟܐ ܕܐܝܟ ܐܢܫ ܕܢܣܒܘܢ ܡܢ ܛܠܝܐ. ܗܟܢ ܡܫܪ ܡܫܬܠܛܐ. ܡܬܚܫܒܐ ܕܝܢ ܠܐ ܡܣܬܒܪܐ ܠܗ ܟܠܗ ܐܟܘܬܐ. ܘܠܐ ܕܝܢ ܠܝ ܡܬܚܫܒ ܡܬܬܪܓܡܝܢ. ܘܠܐ ܠܝ ܠܐ ܡܬܚܫܒ ܡܦܩܝܢ. ܐܝܟ ܕܟܬܒ. ܩ̈ܛܝܢܐ ܕܝܢ ܡܢܗܪܬܐ ܗܠܝܢ ܕܡܫܠܡ ܟܡ ܦܘܡܐ ܘܟܠܝܐ. ܪ̈ܚܡܐ. ܡܬܬܘܪܐ. ܘܡܬܦܠܛ ܩܢܝܐ. ܪ̈ܘܚܐ. ܘܛܘܪ̈ܛܐ ܕܡܢ ܟܠܐ. ܐܝܟ ܕܡܢ ܡܬܚܫܒܐ ܒܩ̈ܠܐ. ܗܠܝܢ ܐܝܬܝܗܝܢ ܗܠܝܢ ܕܩܛܝܢܐ ܠܟܪ̈ܝܗܐ ܐܝܟ ܟܪܝܐ ܟܠܐ ܕܦܪܘܩܝܢ. ܟܠ ܕܝܢ ܡܬܚܫܒܐ ܡܫܪܐ. ܘܟܠܗ ܡܕܡ ܕܦܫܡܢ ܐܝܟ ܛܠܝܐ ܒܒܝܫܐ. ܡܬܚܫܒ ܕܝܢ ܟܡ ܡܠܬܐ ܕܐܟܘܬܐ ܘܢܟܠܐ.

[L. XVI., lat. 31.] A f. 100b.

---

19. Apogr. ܕܛܠܝܬܐ

[23] ܕܐܝܟܢܐ ܙܕܩ ܟܪܝܗܐ ܢܣܬܡܟܐ ܥܡ ܚܠܝܡܘܬܗܘܢ܀ ܕܡܫܝܚܐ ܡܦܫܩܘ. ܡܢ ܡܫܪܐ ܕܠܡܫܡܫܘ: ܕܠܡܥܒܕܘ ܥܠܝܡܘ܀

ܒܫܢܐ ܓܝܪ ܩܕܡܝܐ ܕܒܗ ܐܡܪܐ ܐܝܟ ܢܣܬܡܟܐ ܕܩܕܡܝܐ ܡܬܩܒܠܐ ܗܘܐ܆ ܐܝܟ ܗܘ ܩܕܡ ܕܒܗܠ ܕܢܐܬܐ. ܘܡܛܠ ܠܐܘܪܚܬܐ ܡܕܒܪܐ ܐܢܫܐ ܕܐܦܪܝܐ܆ ܘܡܥܕܪ ܟܠܗܘܢ. ܐܝܟܢܐ ܓܝܪ ܟܪܝܗܐ ܥܡ ܚܠܝܡܘܬܗܘܢ. ܗܢܘ ܓܝܪ ܕܢܬܥܒܕ ܟܪܝܗܐ܆ ܘܠܐ ܩܕܡ ܐܢܫ ܢܬܠܘܢ. ܐܠܐ ܕܢܥܒܕܘܢ ܐܡܪܐ ܒܥܡܠܐ ܕܐܪܥܢܝܐ ܕܫܢܐ ܥܡܗ ܚܫܚܐ܆ ܘܢܬܥܒܕܘܢ ܒܥܡܠܐ ܘܐܫܬܐ ܦܬܓܡܐ ܥܡ ܡܥܝܢܐ.

[L. XVI., lat. 32.] A f. 75[b], B f. 65[b].

[24] ܕܐܝܟܢܐ ܗܝ ܕܥܒܕܘ ܡܢ ܡܫܪܐ ܕܡܫܡܫܢ: ܕܠܡܥܒܕܘ ܥܠܝܡܘ܀

ܐܦܢ ܓܝܪ ܕܡܫܡܫܝܢ ܠܐܚܐ ܗܠܝܢ ܕܩܪܝܒܝܢ܆ ܐܠܐ ܐܝܟ ܕܫܠܡܐ ܡܛܠ ܫܪܝܪܐ ܙܕܩܐ ܐܚܘܐ ܢܫܡܫ. ܘܗܠܝܢ ܕܐܝܟܢ ܢܗܝܢ ܐܝܟ ܒܚܝܠܐ ܒܠܐ ܕܢܣܝܒܬ ܚܘܒܐ. ܠܐܒܝܠܐ ܕܝܢ ܘܗܘ ܚܘܒܐ ܕܝܢ ܒܢܝܐ ܠܐܚܐ ܘܡܢ ܐܚܐ ܠܒܢܝܐ. ܘܡܬܦܢܝܢ ܗܠܝܢ ܕܢܣܒܝܢ ܡܢܗ ܡܢ ܟܠ. ܗܘܐ ܓܝܪ ܘܡܕܘܒܪܐ ܐܚܪܢܐ ܦܠܚ ܠܝ ܒܝ ܐܡܪ. ܕܗܘ ܕܢܣܒ ܐܢܐ ܐܘ ܐܢܐ ܡܢ ܗܘ ܠܡܫܘܗܝ ܕܫܐܠ ܠܝ܆ ܘܗܘ ܕܢܣܒ ܒܪܐ ܐܘ ܒܪܬܐ ܡܢ ܗܘ ܠܐ ܫܐܠ ܠܝ. ܠܐܚܘܐ ܓܝܪ ܙܕܩ ܡܫܡܫܘ ܕܢܩܕܡ ܢܣܝܒ ܗܘ ܕܙܕܩ ܕܢܐܬܐ܆ ܐܝܟ ܒܫܘܠܐ ܗܘ ܕܡܬܩܪܒ ܠܗܠܝܢ ܕܡܢ ܕܡܢܐ ܘܡܢ ܐܚܝܢܘܬܐ. ܡܛܠ ܕܐܝܟ ܕܟܠܢ ܐܚܐ ܐܢܚܢܢ ܐܒܐ ܘܐܡܐ. ܘܡܛܠܗܕܐ܆ ܒܗܘ ܕܗܘ ܡܫܬܡܫܢܐ ܒܪܘܚܐ: ܘܢܦܩ ܗܘ ܕܢܗܘܐ ܐܚܝ. ܘܡܫܡܫ ܕܝܢ ܠܟܠ ܗܠܝܢ ܐܝܟ ܡܫܡܫܢܘܬܐ ܕܗܘ ܕܫܡܫ ܢܗܘܐ. ܘܡܥܒܕ ܘܟܠܠ ܦܢ ܗܠܝܢ ܕܐܡܪ ܕܝܢ ܒܠܐ ܒܥܕܢܐ ܫܠܡܐ ܕܟܠܗ ܐܚܘܐ: ܐܝܟ ܕܗܠܝܢ ܦܢ ܕܒܥܝܢ ܕܗܠܝܢ ܕܠܗ ܢܬܦܪܢܣܘܢ. ܗܠܝܢ ܕܝܢ ܕܢܣܝܒܝܢ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܫܦܝܪ. ܘܢܥܒܕ ܠܡܫܡܫܢܐ ܕܐܝܟܢܐ. ܠܐ ܓܝܪ ܙܕܩ ܕܢܩܛܠ ܢܦܫܗ ܥܠ ܬܠܡܝܕܐ. ܐܠܐ ܢܬܦܢܐ ܡܫܬܐܠܐ ܠܗܠܝܢ ܕܦܠܚܝܢ ܕܗܠܝܢ ܕܡܬܪܢܝܢ ܢܬܦܪܢܣܘܢ. ܠܝ ܕܝܢ ܦܢܝ ܦܢ ܡܫܡܫܢܐ. ܕܙܕܩ ܕܢܬܦܢܐ ܦܘܪܫܢܐ ܢܣܒܐ: ܐܝܟ ܕܢܬܚܝܒ ܕܢܬܦܪܢܣ ܗܠܝܢ ܕܠܗ. ܘܡܬܦܪܢܣ ܠܗ ܒܟܠ ܩܕܡ ܗܘܘ ܐܢܫܝܢ ܕܡܬܐ. ܠܟܠ ܗܘܐ. ܘܢܣܬܠܩ ܒܛܘܒܬܐ ܢܦܫܐ ܐܢܫܐ܆ ܡܛܠ ܠܦܪܘܣ ܗܘܐ

2. ܕܠܡܫܡܫܢ sic AB, de ordine vide infra 4. A om ܗܘ 16. plane sic apogr., annon ܕܡܬܠܝܒ? 25. cod. ܢܬܦܪܢܣ, lege ܢܬܦܪܢܣܘܢ?

ܒܢܩܘܫܐ ܐܠܗܝܐ. ܐܘ ܡܢܐ ܡܣܒܠ ܠܡܫܡܘܥܬܐ ܕܦܠܛܗ ܕܢܣܛܘܪܣ. ܗܘܐ ܓܝܪ ܦܠܛܗ ܗܘܐ ܕܢܣܛܘܪܣ: ܕܡܫܒܚܐ ܡܘܬܪܬܐ ܐܝܬ ܠܗ ܠܘܩܒܠ ܗܠܝܢ ܕܝܢ ܕܐܦܘܗ ܒܙܘܥ ܕܢܛܪܘܢ ܐܢܘܢ. ܐܝܟ ܡܫܡܥܘܬܐ ܘܡܣܡܟܐ ܐܠܗܝܘܬܗ. ܘܐܦ ܠܦܘܪܥܢܐ ܢܦܫܐ ܐܢܫܝܐ ܢܦܩܘܢ. ܘܠܐ ܚܕܐ ܡܠܬܐ ܡܢ ܕܡܫܒܚܬܐ ܡܫܒܚܝܢ. ܠܝ ܕܝܢ ܡܢܘܗܝ ܐܢܫ ܡܢ ܡܙܪܐ ܘܐܣܛܪܐ ܕܡܠܟܐ ܦܩܕܘ: ܘܚܠܦܘ ܠܡܫܚܠ. ܘܐܙܠܘ ܠܐܚܐ ܕܠܐ ܡܫܪ. ܠܗ ܠܦܠܛܗ ܕܢܣܛܘܪܣ ܕܢܘܒܠ. ܐܠܐ ܦܠܛܗ ܠܗܘܢ ܠܒܝܬܗ. ܠܝ ܙܒܢܐ ܕܐܝܟ ܡܚܝܠܐ ܗܘܐ ܘܕܢܐ ܠܦܘܪܥܢܐ. ܘܗܘܘ ܕܝܢ ܒܬܪܝܢ ܫܠܡܐ ܒܝܘܡܐ ܕܡܫܝܚܐ. ܒܠܘܗܝ ܐܝܠܝܢ ܕܐܬܬܣܡܟܘ ܒܠܒܗܘܢ ܡܢܗ ܐܚܪ. ܡܡܠܠܐ ܕܬܪܥܘܬܐ ܒܪܘܚܬܐ: ܡܢܗܝܢ ܡܢ ܫܢܝ ܦܘܠܘܣ ܡܫܠܠ ܠܐܠܗܘܬܐ ܒܗ ܦܠܚ. ܚܠܦ ܡܫܝܚܐ ܕܡܠܠ ܠܒܪܢܫܐ ܐܠܗܝܐ. ܐܝܟ ܗܘ ܕܐܠܗܐ ܡܫܡܫ ܠܐܒܘܗܝ، ܒܒܢܝ ܚܠܦ ܡܫܝܚܐ ܐܬܐ ܠܐܠܗܐ. ܡܬܐܡܪܝܢ ܕܝܢ ܠܐܠܗܐ. ܒܡ ܢܦܫ ܚܕ ܠܡܫܡܫܘܬܗ ܠܐܠܗܐ: ܡܬܐܢܫܝܢ ܒܡ ܡܫܝܚܐ. ܒܡ ܦܓܪܐ ܐܢܫܐ ܕܢܣܒ ܐܦܝܢ ܫܠܡܐ ܒܒܝܬ ܡܪܘܬܐ. ܢܡܪܘܢ ܕܝܢ ܒܢܝܐ ܕܐܠܗܐ ܘܦܢܝܢ ܒܐܠܗܘ: ܐܝܟ ܕܡܫܡܫ ܠܗ ܠܦܪܩܐ ܕܐܢܫܐ ܘܠܐ ܢܚܙܘܢ ܠܗ. ܘܐܝܟ ܕܡܫܬ ܠܗ ܠܐ ܙܒܢ ܕܐܬܪܝܢ ܘܒܬܪܝܢ:

[Lib. XVI., lat. 33.] A f. 107ᵇ.

[25] ܕܐܡܪ ܡܫܝܚܐ ܐܦ ܠܒܪܘܝܐ ܕܥܡܢܘܐܝܠ: ܕܢܒܝܐ ܡܦܪܠܗܘܢ. ܡܢ ܡܠܦܢܐ ܕܐܬܠܡܝܕܘܗܝ ܕܠܡܫܝܚܐ ܥܠܝܗܘܢ.

ܟܕ ܗܘܐ ܒܪܢܫܐ ܐܢܫܝܐ ܡܠܬܐ ܕܐܠܗܐ: ܘܐܬܚܙܝ ܒܓܘܫܡܐ ܥܠ ܐܪܥܐ. ܠܗ ܒܠܚܘܕ ܠܗܘܢ ܕܒܪܘܚܐ ܚܙܝ ܐܝܟ ܡܫܒܚܐ ܕܫܠܝܚܐ. ܐܠܐ ܓܝܪ ܟܕ ܡܬܚܫܒ ܒܪܫܝܬ ܐܢܫܝܘܬܐ ܘܠܐ ܡܬܦܫܩܐ. ܕܐܘܠܬܐ ܕܢܦܫܐ ܚܙܩ ܗܘܐ ܐܦ ܠܒܪܘܝܐ ܕܥܡܢܘܐܝܠ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܐܦ ܠܗܘܢ. ܘܐܪܡܝ ܠܬܪܝܢ ܕܥܡܢܘܐܝܠ: ܠܗܘܢ ܕܟܡܫܘܬܐ. ܗܘܐ ܓܝܪ ܡܫܝܚܐ ܡܢܐ ܐܦ ܠܡܫܝܚܐ ܘܠܒܢܝܐ. ܘܦܪܫ ܟܕ ܗܘܡܢܐ ܠܗܘܢ ܘܠܗܘܢ. ܐܢܫܐ ܗܘܝܢ ܡܦܪܫ ܐܝܟ ܕܠܒܪܘܝܐ ܐܡܪ ܠܗ. ܐܝܟ ܡܢ ܕܐܬܟܬܒ ܦܢ ܒܦܘܡܗ ܡܬܡܠܐ. ܦܠܓ ܕܝܢ ܠܡܫܡܫ ܠܗܘܢ ܕܒܬܪܐ ܐܢܫܐ ܦܪܫܐ ܡܦܪܫܐ ܕܡܢ ܡܫܝܚܐ: ܘܐܢܫܐ ܕܐܦܪܫ ܗܘܐ. ܐܦ

---

18. A (apogr.) ܕܠܬܠܡܝܕܘܗܝ (= XIX, sic), B ܕܐܬܠܡܝܕܘܗܝ 25. A ܕܐܡܪܘ

ܠܥܡܝܬܐ ܘܠܟܝܢܐ ܦܪܝܫ ܡܢ ܦܘܠܚܢܐ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܐܦ ܠܐܘܣܝܐ ܕܟܠܗ ܐܡܪܐ: ܕܠܐ ܐܬܦܫܩܘ ܒܪܚܡ ܐܝܟ ܕܦܠܓ

[L. XVI., lat. 34.] A f. 81a, B f. 79b.

[26] ܠܘܬ ܕܠܗܘ ܡܢ ܡܠܦܢܐ ܕܡܬܠܡܕܢ.

ܦܠܘܛܪܟܘܣ ܕܝܢ ܒܡܐܡܪܐ ܕܡܬܦܢܝܐ ܐܡܪ ܡܬܚܙܐ ܕܢܝܬ. ܘܕܚܙܐ ܒܡܟܪ ܙܘܓ. ܘܕܒܥܐ ܗܘܠܝܢ ܢܬܦܩܕܘܢ ܐܝܟ ܢܡܘܣܐ ܕܫܒܬܐ. ܡܢ ܐܝܠܝܢ ܕܒܥܐ ܠܗ ܕܢܗܘܐ. ܕܗܘܐ ܡܟܝܠ ܙܝ. ܗܘ ܕܕܝܢܘܬ ܡܢܝ ܠܗ. ܘܐܡܪ ܠܗ ܠܒܪܗ ܕܡܫܟܢ. ܒܬܪ ܐܦܠܘ ܕܡܠܦܢܐ ܕܕܘܒܪܐ ܐܡܪܝ ܕܡܪܢ.

[L. XVI., lat. 35.] A f. 101b.

[27] ܕܠܗܘ ܡܢ ܕܠܗܘ ܡܢ ܡܠܦܢܐ ܕܐܣܬܟܠܘܢ. ܡܢ ܡܬܚܙܝܢ ܗܘܐ ܡܬܝܗܒ ܒܬܪܡܝܬܐ ܕܡܢܘܢ ܠܥܒܕܐ ܐܡܪ ܠܡܫܡܠܝܘ ܗܘܝܐ܀ ܠܘ ܓܝܪ ܠܥܡܝܬܐ ܒܕܒܪ ܐܠܗܐ. ܘܠܐ ܡܬܛܝܒܐ ܕܡܬܐܚܕܐ ܡܢ ܠܐܠܗܐ ܠܡܚܝܐ ܦܠܛܝܢ. ܘܠܐ ܠܥܒܕܐ ܡܢܝܐ ܒܗܘܐ ܡܬܡܛܝܢ. ܐܘ ܡܢܗܘܢ ܡܐܟܠܝܢ ܛܒܬܐ ܕܡܬܝܩܪܐ ܡܢ ܐܠܗܐ. ܐܠܐ ܡܬܦܪܫܝܢ ܦܠܓܢ ܐܝܟ ܕܒܓܒܪܐ ܡܢܝܐ ܕܢܛܪܘ ܘܡܫܘܐ: ܘܦܩܕܘܢ ܦܩܪ ܡܦܠܓܢ ܒܡܫܡܠܝܘܬܐ ܕܓܒܪܘܬܐ ܦܫܝܪܬܐ: ܘܐܬܟܢܫܘ ܒܡܬܠ ܠܟܫܠܐ ܘܪܡܐ: ܘܐܣܦܪܘ ܐܣܛܘܟܣܐ ܕܥܡܝܐ ܘܢܪܝܚ ܓܒܪܘܬܐ ܛܒܬܐ܀

ܘܟܕ ܡܠܠ ܡܢ ܐܡܪ ܕܐܦ ܠܘܬ ܚܝܘܬܐ ܡܢܡ ܡܡܠܠܐ:

ܒܐܬܪܘܬ ܓܝܪ ܠܐܠܗܐ ܕܦܪܩܘ ܗܘܘ ܒܡܫܝܚܘܬ ܚܠܦ ܐܢܫܐ. ܒܡܩܒܠܬܐ ܕܒܟܠ ܥܠ ܐܝܬ ܗܘܘ ܠܗܘܢ ܡܫܬܒܚܐ ܕܢܦܠܘܢ. ܘܠܗܘܢ ܕܚܝܠ ܡܒܥܐ ܐܪܥܐ ܗܘܘ. ܐܠܗܐ ܕܐܡܪ ܕܝܢ ܗܘܝܢ ܐܝܬܝܐ ܐܝܬ ܗܘܐ ܠܗܘܢ ܠܥܠܡ ܙܒܢܐ. ܘܐܬܪܘ ܗܘ ܕܢܪܥܘܢ ܒܥܩܪܐ ܠܡܣܝܒܘܬ. ܐܠܐ ܠܘ ܐܝܟ ܕܠܐܠܗܐ ܡܫܡܫܝܢ ܗܘܘ ܡܢ ܐܒܐ. ܐܠܐ ܐܝܟ ܡܐ ܕܐܬܦܫܩܘ ܚܠܦ ܦܘܪܫܢܐ ܕܟܝܢܗ. ܘܚܠܦ ܚܪܘܬܐ ܕܢܦܫܐ ܦܪܩܘ ܗܘܘ ܒܡܫܝܚܘܬܗܘܢ܀

ܘܟܕ ܡܠܠ. ܡܢ ܐܡܪ ܕܗܘܠܝܢ ܠܐܠܗܐ ܕܫܒܩܐ ܐܢܫܐ ܗܘܘ

---

1. B ܢܣܒ 15. cod ܐܣܦܪܘ

ܕܐܬܠܝܘ ܡܢܗ ܘܐܫܬܠܡܘ. ܘܐܬܐ ܡܢ̈ܬܐ ܕܐܬܥܡ ܡܢܗܘܢ ܘܐܦ̈ܢ: ܗܝܟܠܐ.

ܡܟܝܠ: ܗܝܟܠܐ ܒܡܕܝܢܬܐ ܕܐܬܒܢܐ ܐܘܪ ܗܘ ܕܒܢܐ ܟܠܐ ܢܘܪ. ܕܣܘܩܣܡܘܣ ܕܝܢ ܠܘܬ ܚܠܕܐ ܕܐܦܠܘ: ܗܘ ܕܡܬܒܩܪܐ ܕܕܗܘܒܠ. ܗܘ ܗܘܐ ܕܝܢ ܡܪܘܡܐ ܐܦܠܘ. ܗܢܘ ܡܢ ܒܢܟܣܘܣ ܡܪܘܡܐ. ܘܡܢ ܗܘܟܠ ܐܦܢܝ ܕܐܬܡܪ ܒܢܟܣܘܣ. ܡܛܠ ܠܘܬ ܟܢ̈ܫܐ ܕܒܢܟܣܘܣ: ܐܠܗܝ ܕܠܗܘܢ ܩܦܠܣܘܣ ܟܕܘ ܕܐܘܪ ܘܢܛܠܒ ܐܬܐ ܟܝ ܡܢܗ. ܐܝܟ ܕܡܬܐ ܠܐܦܣܘܪܣܘܣ.

[L. XVIII., lat. 48.] A f. 101b.

ܐܘܡܪܘܣ 63, 8 — ܐܘܦܠܡܘܣ *Εὐπόλεμος* 51, 6 — ܐܚܪܢܝܘܬܐ ܕܟܝܢܐ *ἑτερότης τῶν φύσεων* 51, 16 — ܐܝܘܕ̈ܝܐ, ܐܝܘܕܝ *Ἰδαῖοι*, *Ἰδαῖον* 62, 4. 63, 3 — ܐܠܠܐ Hellas 62, 18 — ܐܦܠܘ 62, 7. 63, 4. 5 — ܐܪܒܝܠܘܣ, ܐܪܐܒܝܠܘܣ *ἄρα Βῆλος* 48, 12 — ܐܬܢܘܣ 62, 17 — ܒܪ ܢܫܐ 58, 28 — ܕܘܩܝܕܣ *δοκίδες* 52, 22 cf. Lagarde, Symmicta 93, 45 — ܕܝܘܣ 62, 6 — ܕܝܘܢܘܣܘܣ 63, 4 — ܙܘܪ 62, 5. 63, 3. 7 — ܙܢ *Ζάν* 63, 6 — ܙܢܘܦܣܘܣ 63, 5. 6. — ܚܠܐ ܚܘܡܣ 58, 24 — ܚܘܡܣܢܘܬܐ 57, 15 — ܛܘܟܣܐ ܚܒܪ *ἱστορικός* 51, 6 — ܚܟܝܡܘܬܐ 60, 19 — ܟܠܝܘܬܐ *σκαιότης* 47, 7 — ܟܦܪ 63, 6 — ܟܪܙ, Aph. ܐܟܪܙܘ 61, 3; ܟܪܝܗܐܝܬ *ὀκνηρῶς* 49, 4 — ܢܒܠܐ 49, 28 — ܢܘܟܪܝܘܬܐ 57, 10 — ܢܘܟܪܝܘܬܐ *τὸ ὀθνεῖον* 51, 16 — ܣܒܠܐ ܚܒܠܐ 56, 13 — ܣܒܬܐ 62, 7 — ܣܘܪܝܝܐ 59, 23 — ܚܒܪ ܚܘܫܐ 55, 23, ܚܘܫܚܐ, I Cor. 15, 33 *ὁμιλίαι* 59, 11 — ܦܘܣܩܢܐ 51, 9 — ܦܠܘܛܘܣ 63, 7 — ܦܘܫܚܐ (ܦܘܫܚܐ) 57, 4 — ܦܝܠܣܘܦܘܣ 62, 4 — ܦܝܠܣܘܦܘܬܐ 53, 19 — ܐܦܢܩܝ *φενακίζω* 52, 7 — ܩܘܡܘܣ 51, 10 — ܩܘܡܐ ܕܩܢܘܡܐ *ἰδιοσυστάτως ὑφεστάναι* 51, 18 — ܩܘܩܝܬܐ 52, 21 — ܩܘܫܬܐ ܕܡܠܬܐ *ἰσχνομυθία* 47, 23 — ܩܪܘܢܝܩܘܣ 45, 2 — ܪܘܚܢܐ, cf. Bar Hebr. in Mtth. 4, 1, 48, 19 — ܪܘܫܥܘܬܐ *ἔγκλημα* 48, 4. 61, 3 — ܫܕܪ *ἐνίημι* (*τὸν νοῦν*) 47, 5.

ܠܥܡܬ̈ܐ ܘܠܚܢ̈ܫܐ ܦܪܝܫ ܡܢ ܡܬܘܬܐ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܐܦ ܠܒܘܠܡܐ ܕܒܥܕܐ ܐܡܝܪܐ: ܕܠܐ ܐܬܚܫܒܘ ܒܐܒܐ ܐܝܟ ܕܥܠܡܐ

[L. XVI., lat. 34.] A f. 81[a], B f. 79[b].

[26] ܠܘܬ ܕܠܗܘ ܡܢ ܡܠܦܢܐ ܕܡܬܠܡܕܢ̈ܐ.

ܦܠܘܛܘܢܘܣ ܕܝܢ ܒܡܐܡܪܐ ܕܡܬܬܪܓܡܐ ܐܝܟ ܡܬܬܪܓܡ ܕܝܠܗ. ܘܕܒܪ ܒܡܢܐ ܢܦܫܐ. ܘܕܝܢ ܕܗܠܝܢ ܢܦܫܬ̈ܐ ܐܝܟ ܢܦܫܐ ܕܚܝ̈ܘܬܐ. ܡܢ ܐܢܫܘܬܐ ܒܟܠ ܚܕ ܕܒܗܐ. ܘܗܘܐ ܡܢܗ ܓ̈. ܗܘ ܕܢܦܫ ܡܢܗ ܠܗ. ܘܐܡܪ ܕܠܗ ܠܒܪܗ ܕܥܠܡܐ. ܠܗܠ ܐܦܠܐ ܕܡܠܦܢܐ ܕܕܘܒܐ ܐܢܫ ܕܥܒܕ.

[L. XVI., lat. 35.] A f. 101[b].

[27] ܕܠܗ ܕܝܢ ܕܠܗ ܡܢ ܡܠܦܢܐ ܕܐܦܠܛܘܢ. ܟܕ ܡܬܬܥܝܪ ܗܘܐ ܡܬܚܫܒ ܒܒܪܢܫܘܬܐ ܕܡܢܗܝܢ ܠܡܬܝܕܥ ܐܡܪ ܠܡܫܡܥܗ ܗܘܐ܀ ܠܐ ܓܝܪ ܠܥܡܬܐ ܒܒܪܝܢ ܐܠܗܐ. ܘܠܐ ܡܬܚܙܝܐ ܕܡܬܢܣܒܐ ܡܢ ܐܠܗܐ ܠܒܪܢܫܐ ܢܦܫܢ. ܘܠܐ ܠܡܬܚܙܐ ܡܬܚܫܒ ܒܟܘܠܐ ܡܫܡܥܝܢ. ܐܘ ܡܢܗܘܢ ܡܠܬܐ ܢܦܫܬܐ ܕܡܬܝܕܥܢ ܡܢ ܐܠܗܐ. ܐܠܐ ܡܢܗܝܢ ܦܠܓܝܢ ܐܝܟ ܕܒܪܝܬܐ ܡܬܚܫܒ ܕܡܢܗ ܘܡܬܝܕܥܐ: ܘܦܠܓ ܡܢ ܡܦܠܓܝܢ ܒܡܣܒܪܢܘܬܐ ܕܒܪܝܬܐ ܡܢܗ ܐܠܗܐ: ܘܐܬܒܪܝܘ ܒܡܠܬܐ ܠܒܢܝܢܐ ܘܒܕܡܐ: ܘܐܬܡܠܟܘ ܘܡܬܚܫܒܐ ܕܡܠܟܐ ܘܒܪܝܐ ܒܪܝܬܐ ܢܦܫܬܐ܀

ܘܒܬܪ ܡܠܬܐ ܕܝܢ ܐܡܪ ܕܐܦ ܠܗܘܢ ܢܦܫܐ ܡܢܗ ܡܬܒܪܝܢ: ܒܐܠܗܘ ܓܝܪ ܠܐܠܗܐ ܕܦܪܫܗ ܗܘܐ ܠܡܬܒܪܝܘ ܥܠܝܗ ܠܐܝܠܝܢ ܕܡܬܝܕܥܐ ܕܒܟܠܐ ܐܬ ܗܘܐ ܠܗܘܢ ܡܬܚܫܒܐ ܕܢܦܠܝܢ. ܘܠܗܘܢ ܕܢܦܫ ܡܢܗ ܐܬܐ ܗܘܐ. ܐܠܝܢ ܕܝܬܝܪ ܕܝܢ ܗܘܠܝܢ ܐܢܫܐ ܐܬ ܗܘܐ ܠܗܘܢ ܠܡܐ ܙܕܩ. ܘܐܬܪܝ ܗܘ ܕܢܦܠܝܢ ܒܟܠܐ ܠܡܬܬܐܡܪ. ܐܠܐ ܠܗ ܐܝܟ ܕܐܠܗܐ ܡܬܚܫܒ ܗܘܐ ܡܢ ܐܢܫܐ. ܐܠܐ ܐܝܟ ܡܐ ܕܐܬܒܪܝܘ ܥܠܝܗ ܦܘܪܫܢܐ ܕܒܠܝܘ. ܘܥܠܝܗ ܚܪܘܬܐ ܕܢܦܫܐ ܦܪܝܫ ܗܘܐ ܒܡܬܚܫܒܘܬܐ܀

ܘܒܬܪ ܡܠܬܐ. ܟܕ ܐܡܪ ܕܗܠܝܢ ܐܠܗܐ ܕܢܦܫܐ ܐܝܟ ܗܢܘܢ

1. B ܡܠܟܐ 15. cod ܐܡܠܟܘܢ

ܕܐܬܠܒܗ ܡܢܒܗ ܘܐܬܢܚܠܗ. ܘܐܢܐ ܡܟܬܒܐ ܕܐܬܩܢ ܡܢܗܘܢ ܘܐܦܪܫ ܗܟܝܠ.

ܡܟܝܢ ܗܘܟܠܐ ܠܡܟܢܫܐ ܕܐܬܝܠ ܐܘܪ ܗܘ ܕܒܢ ܟܠܐ ܐܘܪ. ܕܝܘܣܩܘܣ ܕܝܢ ܠܟܐ ܠܗܐ ܕܐܦܠܗ: ܗܘ ܕܡܒܡܪܐ ܕܕܘܟܠ. ܗܘ ܗܘ ܗܘܐ ܕܝܢ ܡܘܡܠ ܐܦܠܗ. ܠܗܡ ܡܢ ܝܘܠܝܢܘܣ ܡܠܟܐ. ܘܡܢ ܗܘܐ ܐܦܢܝ ܕܐܬܡܢ ܝܘܠܝܢܘܣ. ܡܛܠ ܠܐ ܠܟܬܒܐ ܕܝܘܠܝܢܘܣ: ܐܠܐ ܕܠܗܘܢ ܗܦܠܐܡܘ ܟܬܒܘ ܕܐܘܪ ܘܒܗܘܗ ܐܟ ܡܢ ܡܒܝܗ. ܐܝܟ ܕܢܩܙܐ ܠܐܡܬܪܘܢ.

[L. XVIII., lat. 48.] A f. 101[b].

Cyrilli Alexandrini librorum contra Iulianum XI—XX fragmenta Graeca et Syriaca Latine reddita

disposuit

C. I. Neumann.

Ex libro XI.

1.

Ex Leont. et Ioann. vat. p. 104. Τοῦ μακαρίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ ια΄ λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς ὁ κατοιόμενος καὶ καταφρονητὴς ἀνὴρ ἀλαζὼν οὐδὲν μὴ περάνῃ[1]) κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· οἴησις γὰρ προκοπῆς ἐκκοπὴ κατὰ τὸν κοινὸν καὶ ἐν στόμασι τῶν πολλῶν ὄντα λόγον.

2.

Ex Leont. et Ioann. p. 104. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Οἴησις προκοπῆς ἐκκοπή· τὸν μὲν γὰρ ὁμολογοῦντα τὴν ἄγνοιαν ῥᾷον ἄν τις ἐπιστήσειεν τοῖς οὔπω διαγνωσμένοις· τόν γε μὴν[2]) ἐν δοκήσει τοῦ εἰδέναι [καὶ][3]) ἄσοφόν τε καὶ ἀμαθῆ πάντῃ τε καὶ πάντως ἀποτελεῖ τὸ εἰδέναι δοκεῖν· οὐ γάρ τοι προσίεται τοὺς τῶν διδασκόντων λόγους.

Deprompta esse videntur fragmenta 1 et 2 ex undecimi libri exordio. Alterius autem verba prima οἴησις προκοπῆς ἐκκοπή si lemma esse censes, iam nunc fragmentum alterum optime cohaeret cum primo, lacuna non interposita.

3.

S. Cyrilli. Ex libro XI. adversus Iulianum Apostatam.

Quid illud est novi, amice, si voluntate Dei stella contra con-

---

1) πέραν ἢ Maius. περάνῃ Mignius Patrol. Graec. vol. LXXVI. p. 1057 C secundum Habacuc 2, 5.

2) τόν γε μὴν Mignius. τῷ γε μὲν Maius.

3) καὶ delevi.

suetudinem suam orta est, quo tempore Deus-Verbum incarnatus est, et ut evangelista praeivit? Quam saepe ob res magnas in orbe terrarum accidentes stellae apparuerunt, quae et cometae i. e. crinitae dicuntur; aliae autem etiam δοκίδες nominantur. Stella autem illa non ex numero harum ordinariarum erat neque ἑωσφόρος, ut iste eam dicit. Per duos enim annos apparebat in caelo, indicans nativitatem Christi in corpore. Quia autem consuetudo et cura erat Chaldaeis, ante omnes autem Magis, motiones stellarum accurate observare et ut portento hac re uti, nonnulli stellam viderunt in Oriente, cuius cursus praeteribat et motus transmigrabat ab Oriente usque ad Iudaeam, et opinati sunt iuxta consuetudinem suam, eorum aliquem qui reges dicuntur natum esse. Cum vero non crederent mysterium Christi latere et opinarentur hominem quendam in regno Iudaeae natum esse, venerunt et interrogaverunt: ubi est qui natus est rex Iudaeorum? Turbatus autem est Herodes et sciscitabatur ex illis, quando stella ipsis apparuisset. Et postquam cognovit duobus annis ante apparuisse stellam, mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem duos annos nati et minores. Opinabatur enim se capere illum cum his quos tam crudeliter occidit, cum rursus Magi in pannis invenirent puerum, qui hoc ipso tempore natus fuerat et nondum octo dies vixerat nondumque Hierosolyma ascenderat, ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege. Inde comprehenditur hoc miraculum et dignum est quod credatur, quamquam iam non manet haec stella usque ad id locorum neque una erat ex notis illis neque Venus neque Pleïades neque Arcturus. Neque vero si stabat supra Bethlehem et domum et locum, ubi puer erat, dubitabit quisquam hac de re, sed admirabitur vim signorum Dei, quae re vera facta sunt ad conversionem errantium. Primitiae enim vocationis gentium erant Magi et clarum testimonium, concussam esse vim Satanae et arma eius adempta.

4.

Corpus Christi incrementi indiguisse. S. Cyrilli ex libro XI. adversus Iulianum, ex quaestione sexta.[1])

1) Ita libros suos Cyrillus instituit, ut amplum Iulianum fragmentum a se exscriptum sequi vellet refutationem. Sexta igitur quaestio

Memor erat virgo sancta verborum Gabrielis, sed cum corpus Christi incrementi indigeret, non plane intellegebat mysterium personae eius.

5.

Ex Ioannis Damasceni sacris parallelis p. 339.

Οὐχ[1]) οἱ ἀσεβοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ δυνάμενοι μὲν ἀπαγαγεῖν τῆς ἀσεβείας, μὴ βουλόμενοι δὲ δι᾽ ὄκνον ἢ διὰ νώθειαν,[2]) ὁμοίως κολάζονται.

In margine adnotatum est τοῦ αὐτοῦ, i. e. Ioannis Chrysostomi, cuius praemittuntur verba. Esse autem hoc fragmentum Cyrillo tribuendum supra exposui. Iam vero codex Rupefucaldinus hanc inscriptionem habet: τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ α′ πρὸς (sic) Ἰουλιανόν. In primo autem Cyrilli libro cum haec verba non inveniantur neque in altero usque ad decimum, α′ corruptum esse mihi videtur ex ια′; qua emendandi ratione etiam saepius opus erit.

Ex libro XII.

6.

Initium cepit liber duodecimus a verbis πειρᾶται μὲν ὁ δι᾽ ἐναντίας. Cf. Mansi, sacr. concil. nova collectio XI p. 409 D: Ἔτι ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ κωδικίου χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Ἰουλιανοῦ δογμάτων βιβλίου τρίτου ἀπὸ λόγου δωδεκάτου, οὗ ἡ ἀρχή· πειρᾶται μὲν ὁ δι᾽ ἐναντίας κτέ.

7.

Ex Ioann. Damasc. p. 593. Cod. Rupef.: τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ ιβ′ βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.[3])

Δέχεται καὶ λίαν ἀσμένως τῶν μετανοούντων τὸν θρῆνον πρὸς ἀνάληψιν εὐδοκιμήσεως καὶ εὐκοσμίας λυσιτελῆ·[4]) καὶ ἄμεινον τὸ, πρὶν παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, παντὸς

---

est Iuliani fragmentum, quod in libro XI. sexto loco positum erat, una cum Cyrilli responso.

1) Οὐκ Lequien.

2) νώθειαν scripsi. νοθείαν Lequien.

3) Ἰουλιανόν Lequien. Ἰουλιανοῦ scripsi.

4) λυσιτελῆ scripsi. λυσιτελὲς Lequien.

ἐγκλήματος ἀπαλλάττεσθαι, καὶ τοῖς αἰτιᾶσθαι μέλλουσιν προαπονέμειν[1]) τὰς θεραπείας καὶ πάσης αἰτίας προαπονίψασθαι[2]) ῥύπον, πρὶν ἂν πέσωμεν εἰς τὰς περὶ τούτων κολάσεις καὶ εἰσπραχθῶμεν τὰς δίκας παρὰ τοῦ δικαίου κρίνοντος.

8.

Ex Leont. et Ioann. p. 103. Ἐκ τοῦ ιβ' τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Ἄριστον καὶ σοφὸν εἶναί μοι δοκεῖ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος μὴ ἀφαμαρτάνειν πράγμασιν.

9.

Ex Leont. et Ioann. p. 102. Ἐκ τοῦ ιβ' τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Οὐχ ἁπλῶς ὁ ἀγωνοθέτης τοῖς ἐθέλουσι τῶν ἀθλητῶν τὰς ἐξαιρέτους χαρίζεται τιμάς, ἀναλόγως δὲ μᾶλλον τοῖς[3]) τῶν ἀθλούντων εὐδοκιμήσασι[4]) διανέμει τὰ γέρα.

10.

Ex Leont. et Ioann. p. 102. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Τὸ νέμειν ἴσα τοῖς ἀνίσοις τῆς μεγίστης ἐστὶν ἀδικίας.

Cur ita disposuerim fragmenta 7. 8. 9. 10. ex iis apparebit, quae in capite altero disputabo de Iuliani sententiis ex duodecimo Cyrilli libro efficiendis.

11.

Mansi, sacr. concil. nova coll. XI p. 409 D sqq. Ἔτι ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ κωδικίου[5]) χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Ἰουλιανοῦ δογμάτων βιβλίου τρίτου ἀπὸ λόγου δωδεκάτου, οὗ ἡ ἀρχὴ ʽπειρᾶται μὲν ὁ δι' ἐναντίας', ἔχουσα οὕτως·

---

1) προαπονέμειν scripsi. προσάπονέμειν (sic) Lequien.

2) προαπονίψασθαι scripsi. προσάπονίψασθαι (sic) Lequien.

3) τοῖς scripsi. ταῖς Maius.

4) εὐδοκιμήσασι scripsi. εὐδοκιμήσεσι Maius.

5) Mansi XI p. 392 E sqq. καὶ Σολομὼν ὁ θεοσεβέστατος διάκονος καὶ νοτάριος τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίνου πόλεως τὸ εἰρημένον τῶν χρήσεων κωδίκιον ἀνέγνω, ἔχον ἐν προγραφῇ ἐπὶ λέξεων οὕτως· χρήσεις ἁγίων καὶ ἐκκρίτων πατέρων παριστῶσαι (sic! scribe παριστᾶσαι) δύο θελήματα καὶ δύο ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Sequuntur verba deprompta ex Leonis papae Romani, Ambrosii, Ioannis Chrysostomi, aliorum, Cyrilli Alexandrini scriptis.

ܕܟܕ ܦܣܩ ܠܦܪܬܐ ܕܫܒܪܐ: ܡܫܒܫܒ ܒܗ ܗܘ̈ܢܝܐ ܕܪܓܬܐ. ܘܗܘ ܕܢܚܘܐ ܡܢ ܡܠܐܟܐ܆ ܕܦܣܩܐ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܐ ܠܗ. ܡܛܠ ܕܙܕܩ ܕܢܫܪܐ ܕܢܗܘܐ ܐܝܬ ܠܗ. ܢܣܒܬܐ ܗܝ ܘܫܟܝܚܐ. ܦܪܘܫܐ ܕܝܢ ܡܦܣܪ ܕܡܠܐ܆ ܠܡܐ ܐܝܟ ܒܥ̈ܠܐ ܡܦܣܩ ܗܘܐ܆ ܟܕ ܡܥܡܠ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܐ ܒܡܠܐ ܡܦܣܩܢܐ ܕܡܠܐ. ܘܠܐ ܢܒܥ ܫܩܠܐ. ܠܗ ܕܝܢ ܘܗܘ ܐܣܩ ܡܢ ܡܠܐܟܐ܆ ܕܫܠܛܐ ܡܦܫܩܐ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܐ܆ ܕܠܒܐ ܐܦ ܕܢܦܩܢܘܢ ܠܟܠܗܘܢ ܐܢܫܝܢ܆ ܕܐܝܟ ܦܢ ܕܡ̈ܠܐ ܘܡܬܦܠܓܢ ܠܐ ܡܬܐܡܪܐ ܗܘܐ ܕܢܦܣܩ܆ ܐܘ ܗܘܠܐ ܕܐܦ ܗܘ ܐܝܟ ܟܠ ܒ̈ܥܠܐ ܕܒܣܪܐ ܐܡܦܝܣ. ܠܗܘܢ ܕܢܦܩܘܢ ܐܡܪ ܐܢܐ: ܕܒܗ̈ܘܪܐ ܕܫܒܪܐ ܐܝܟܢܐ ܢܣܒ. ܐܠܐ ܠܡܐܪܗ ܗܘܐ ܠܐ ܠܢܦܠ.

[L. XV., lat. 20.] A f. 73b. B f. 60a.

[21] ܘܩܝܡܐ ܡܦܪܫܝܢ: ܡܢ ܡܐܡܪܐ: ܕܗ̄ܘ: ܕܠܡܫܒܩܘ ܚܘܒ̈ܝܗܘܢ ܢܦܫܐ܀

ܡܫܒܩܐ ܗܘܐ ܠܚܛܗ̈ܐ܆ ܚܙܪܐ ܕܗܝܟܠܐ. ܘܫܒܝܠܐ. ܘܠܗ ܚܘܠܐ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܚܘܒ̈ܝܗܘܢ ܢܦܫܐ: ܡܫܒܩܐ ܒܟܠ ܗܘܕܝܬܐ. ܐܠܐ ܡܠܟܐ ܫܠܝܐ ܒܟܠ ܕܟܠܐ ܠܚܝܐ. ܗܟܢܐ ܓܝܪ ܐܝܬ ܚܙܐ ܕܢܦܩ ܐܢܘܢ܆ ܐܠܐ ܘܡܢܗܘܢ ܗܠܝܢ ܕܒܚܛܗ̈ܐ܀

[L. XVI. lat. 29.] G f. 200a.

[22] ܘܩܝܡܐ ܡܦܪܫܝܢ ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܡܬܠܡܕܝܢ ܕܠܡܫܒܩܘ ܚܘܒ̈ܝܗܘܢ ܚܕܐ. ܕܟܕ ܗܘ ܚܙܐ ܗܘܐ ܠܥܡܐ: ܕܟܕ ܗܘ ܠܟܘܢ ܐܡܪ: ܕܢܦܩܘܢ ܢܒܝܘܬܐ ܐܝܬ. ܘܟܠܐ ܕܩܕܝܫܐ ܪܒܘܬܐ ܕܢܒܪܐ ܘܢܦܩ ܗܘܟܢܐ ܠܚ̈ܝܘܬܐ: ܒܪܝܬܐ ܢܒܝܐ. ܫܪܐ ܥܒܕܐ. ܘܐܡܪ ܠܟܘܢ ܕܡܪܗ ܗܘ ܕܥܒܕܐ ܒܪܗ ܕܐܢܫܐ. ܘܕܠܗ ܩܕܡ ܕܫܠܐ ܠܥܡܐ ܡܬܚܙܐ ܠܗ. ܟܕ ܢܒܝܘܬܐ ܡܬܚܙܐ ܠܡܠܐܟܐ. ܗܘ ܕܝܢ ܩܝܡܐ ܡܦܪܫܝܢ ܐܡܪ ܠܡܫܒܩܘ ܗܟܢܐ ܗܘܟܢܐ. ܕܢܦܩܘܢ ܦܢ ܢܒܝܘܬܐ ܐܝܬ. ܐܡܪ ܐܝܬ ܐܦ ܐܝܬ. ܘܟܠܐ ܦܢ ܕܗܘ ܗܘ ܕܐܝܬ ܠܗ ܚܝܠܐ ܫܠܝܛܐ ܘܡܠܟܘܬܐ ܕܥ̈ܠܡܐ ܩܝܡܐ. ܐܝܟ ܕܝܢ ܡܬܚܙܐ ܐܝܟ ܗܘ ܕܒܥܠܝܬܐ ܕܢܒܝܘܬܐ ܗܘܦ ܦܬܓܡܐ ܠܗܘܢ ܚܙܪܐ: ܘܗܘܠܝܢ

3. B ܠܗܘܐ 5. B ܗܘ 8. B ܒܥܠܐ 9. B ܕܒܗܘ̈ܪܐ 12/15. cf. Gregorii Abulfarag Bar Ebhraya in Evangelium Matthaei Scholia e recognitione Joh. Spanuth. Gottingae 1879. p. 43, 28 et R. Payne Smith, Thesaurus Syriacus col. 736.

ܕܒܛܘܩܣܐ ܕܟܗ̈ܢܐ ܡܫܬܡܥܝܢ ܡܢܗܘܢ ܠܘܬ ܕܐܡܪ ܓܠܐ܂ ܠܗ ܠܡܩܒܠܘ ܢܡܘܣܐ ܚܕܬ ܗܘܐ܂ ܐܝܟܢܐ ܕܡܡܘܟܟܐ ܡܣܒܪ ܘܐܡܪ܂ ܐܠܐ ܡܠܟܐ ܠܡܪܐ ܩܘܡܘܠ: ܠܘܬܗ ܕܢܚܬ ܐܝܟ ܕܐܡܪܢܐ ܕܡܘܒܠܐ ܕܥܡܪܐ܂ ܐܝܟ ܐܠܐ ܗܝܟܠܐ ܕܝܘܩܕܐ ܘܐܩܝܡܘܬܐ ܡܥܢܝܬܐ ܕܩܒܝܪܐ܂ ܚܝܢ ܕܢܘܡܣܐ ܡܩܒܠܘܬ ܚܘܐ ܕܝܩܪܐ ܟܕ ܠܐ ܡܫܢܝܢ ܠܗܘܢ: ܐܠܐ ܡܫܪܐܬ܂ ܠܚܝܠܐ ܗܘ ܕܥܠܝܐ ܡܟܠܝܢ܂ ܗܘܝܐ ܡܢܐ ܕܟܠ ܡܫܪܝܐ ܘܟܠܗ ܣܦܩܬܐ: ܘܟܕ ܝܗܒ ܗܘܘ ܩܒܠܐ ܒܢܝܫܐ ܢܡܘܣܐ: ܘܐܝܟ ܕܒܛܝܠܬܐ ܠܘܬܗܘܢ ܕܗܘܝܢ ܩܕܡ ܡܢܗܘܢ ܐܪܐܐ: ܒܥܒܕܐ ܕܡܘܠܟܐ ܕܟܠܡܐ܂ ܒܐܝܕܝܗܘܢ ܕܡܡܘܟܟܐ ܗܢܘܢ܂ ܗܘ ܕܟܕܝ ܬܚܘ ܐܡܪܝܢܐ ܘܩܘܫܡܐ ܘܥܡܪܐ܂ ܠܗܘܢ ܕܝܢ ܐܝܟ ܩܝܡ ܐܡܪܐ ܕܡܫܒܚܢܐ܂ ܐܢܫܐ ܕܝܢ ܐܝܟ ܗܕܐ ܕܐܦ ܠܗܘܐ ܡܬܘܬܒܘܬܐ ܫܠܡܐ ܕܐܬܬܘܬܘ: ܢܬܩܘܢ ܠܩܫܝܫܐ ܕܐܬܬܗ ܡܢܗ܂ ܗܦܟ ܗܘܟܠ ܢܡܘܣܐ ܕܟܕ ܡܬܒܥܐ ܕܢܓܠܐ ܒܥܕܬܐ ܘܕܩܘܪܒܢܐ ܠܐܢܫܐ ܐܝܟܢ ܕܡܬܢܗܘܢ ܩܝܡ ܐܬܚܙܝܘ܂ ܡܛܠ ܗܘܐ ܓܝܪ ܫܡܐ ܢܩܦܠܐ ܕܡܢ ܩܕܡܘܗܝ ܒܪܘܟܬܐ ܐܬܚܙܝܘ܂ ܒܪܝܟ ܘܒܢܘ ܒܥܕܬܐ ܩܪܒܝܢ ܗܘܘ ܠܩܛܠܐ ܒܩܢܝܐ܂ ܗܠܝܢ ܕܡܚܝܕܝܢ ܠܗܘܢ ܡܩܒܠܘܬܐ܂ ܡܩܪܒܝܢ ܗܘܘ ܓܝܪ ܠܐܠܗܐ ܕܟܠ ܟܠ ܗܠܝܢ ܕܡܚܝܕܝܢ ܒܢܡܘܣܐ܂ ܘܠܐ ܚܝܠܐ ܐܠܗܘܬܐ ܗܘܐ ܠܗܘܢ ܡܡܟܟܢܐ. ܠܐ ܓܝܪ ܡܫܬܟܚܐ ܗܘܐ ܡܢ ܗܟܢܐ ܕܒܢܡܘܣܐ ܐܝܟܢܐ ܚܕܬܐ ܕܒܗܠܝܢ. ܗܟܝܠ ܗܘܘ ܕܝܢ ܕܐܡܬܝ ܕܡܩܪܒܝܢ ܗܘܘ܂ ܘܠܐ ܡܩܒܠܐ ܗܘܐ ܐܝܟ ܠܗܘܢ ܟܠ ܟܠܩܕܡܘܗܝ. ܘܠܐ ܠܥܠ ܠܐܠܗܝ ܠܗܘܢ ܘܢܦܫܗܘܢ ܡܢ ܡܬܩܒܠܘܬܗܘܢ܂ ܐܡܪ ܓܝܪ ܕܐܦ ܒܠܚܘܕ ܒܡܡܟܟܢܘܬܗ ܘܠܐ ܐܬܩܝܡ ܝܠܕܐ ܡܢ ܒܪܝܬܗܘܢ ܟܠ ܚܕ ܡܢܗܘܢ ܒܢܡܘܣܐ ܕܡܠܟܐ܂ ܘܠܐ ܣܘܡܟܢܐ ܕܝܢ ܗܘܐ ܗܝܟܠܐ ܘܓܘܪܐ ܕܒܥܕܬܐ. ܐܦ ܗܘܟܠ ܡܢܐ ܐܡܪ ܠܗܘܬ ܗܠܝܢ ܡܡܘܟܟܐ. ܡܢܗ ܡܡܘܟܢܐ ܐܘ ܚܕܢܐ. ܡܛܠ ܡܢܐ ܓܝܪ ܟܕ ܗܦܟ ܢܡܘܣܐ܂ ܕܪܘܫ ܡܢ ܟܠ ܒܥܠܐ ܘܢܟܪܐ ܠܐܢܫܝܢ܂ ܡܫܝܚܐ ܗܘܐ ܠܥܘܬܐ ܕܟܬܒܝܗܘܢ ܢܘܠܟܗܘܢ: ܠܡܣܒܪ ܕܝܢ ܐܦ ܓܝܪܐܐ. ܐܘ ܐܝܟܐ ܐܠܗܘܗ ܗܘܐ ܠܗ ܠܘܬܗ ܕܢܣܒܗ܂ ܗܘ ܕܝܗܒܐ ܢܦܫܐ ܘܠܐܠܗܐ ܠܒܪ ܡܢ ܡܒܣܒܪܐ: ܡܛܠ ܡܢܐ ܕܝܢ ܩܝܡܝܢ ܗܘܘ ܡܬܒܥܝܢ ܠܐܘܪܚܐ܂ ܐܝܟ ܡܢ ܕܠܐ ܡܬܝܩܪ ܗܘܐ ܢܡܘܣܗ ܒܥܕܬܐ.

4. Apographum: ܕܩܢܝܐ܂ 5. Apogr. ܠܚܘܢ 8. ܘܗܝ 11. cod. ܢܡܘܣܐ
14. Apogr. ܕܡܚܝܕܝܢ

ܐܬܐ ܠܗ ܠܥܠܡ ܐܡܝܪ ܥܠܡܐ: ܕܐܝܟ ܠܡܗ ܙܒܢܐ ܩܕܡ ܕܡܫܪܐ ܒܥܠܡܝܢ: ܠܐ ܡܬܬܙܝܥ ܗܘܐ ܥܠ ܥܠܘ ܢܡܘܣܐ. ܡܗܝܡܢܝܢ ܓܝܪ ܒܡܫܝܚܐ. ܟܕ ܡܬܥܠܝܢ ܠܗ ܡܢ ܒܢܝܐ ܕܝܗܘܕܐ: ܘܐܝܠܝܢ ܕܙܕܩܝܢ ܠܐ ܐܝܟ ܟܐܢܐ ܒܪܘܚ ܐܦ ܢܘܚܡ ܗܢܝ. ܐܠܐ ܡܢ ܗܘ ܕܒܪܐ ܠܥܡܡܐ ܒܥܠܡܐ. ܟܝܢܐ ܗܘ ܓܝܪ ܗܘܐ ܡܫܪܐ ܘܡܬܒܪܐ. ܟܕ ܡܢ ܡܩܒܠܝܢ ܡܫܝܚܐ ܠܐ ܡܬܪܚܩܝܢ ܣܓܝ. ܐܝܠܝܢ ܕܐܦ ܦܪܝܫܐ ܟܡܐ ܐܢܘܢ ܡܬܝܚܕܝܢ ܠܐܠܗܐ. ܘܟܠܗܝܢ ܡܢ ܕܝܢ ܒܣܘܬܦܘܬܐ ܕܢܦܫܐ ܘܡܬܝܩܪܝܢ ܬܒܥܝܢ ܠܗܘ ܗܕܐ. ܡܘܕܝܐ ܦܢܝܢ ܫܦܝܪ. ܗܢܘ ܕܙܕܩ ܡܢ ܩܕܡ ܫܒܐ ܢܩܪܘܢ ܢܦܫ ܩܪܒܬܐ. ܕܟܕ ܡܫܒܚܝܢ ܓܝܪ ܡܬܝܚܕܝܢ: ܠܐܝܬܝܬܐ ܗܢܘ ܕܒܪܘܚܐ ܘܠܐ ܒܟܝܢܐ ܕܐܢܫܐ ܡܫܒܠܝܢ. ܡܘܕܝܢ ܐܘܟ ܠܫܡܫܐ. ܡܬܟܪܝܢ ܕܝܢ ܡܢ ܟܠ ܡܡܠܠ. ܟܕ ܦܪܝܢ ܣܓܝܐܐ ܫܡܝܢܐ ܘܬܡܝܗܐ. ܐܙܕܩܝ ܓܝܪ ܒܡܫܝܚܐ. ܘܠܐ ܢܦܩܝܢ ܡܢ ܡܫܒܚܐ ܩܕܝܫܐ. ܐܠܐ ܦܪܫܝܢ ܣܓܝ ܡܬܐܪܐ ܕܢܟܪܝ ܒܡܠܟܐ ܕܥܠܬܐ. ܗܕܐ ܗܝ ܓܝܪ ܡܬܐܪܐ ܡܫܒܚܐ ܩܕܝܫܐ ܘܠܐܠܗܐ ܠܗܘ ܕܡܢ ܡܬܟܢܫܝܢ. ܒܟܘܬܐ ܕܠܥܠ ܐܠܗܐ ܘܡܫܝܚܐ ܕܐܘܪܫܠܡ ܟܢܘܫܝܐ ܟܕ ܐܡܪܝܢ. ܕܢܒܥܘܢ ܡܩܒܠܝܢ ܡܪܢܐ ܕܫܠܡܘܬܐ. ܘܡܬܢܚܡܐ ܘܡܬܦܨܚܐ ܢܦܫ ܒܪܬܐ ܕܡܪܢܐ. ܡܢܝܢ ܐܝܟ ܕܡܢ ܗܘ ܕܐܬܐ. ܒܡܫܠܡܢܘܬܐ ܕܗܝܡܢܘܬܐ ܠܐ ܡܬܬܙܝܥ ܐܠܗܘܬܗ ܢܡܘܣܐ ܕܟܕ ܡܫܡܠ. ܠܝ ܕܝܢ ܕܐܘܕܝܬ ܕܐܝܬܝܗ ܥܠܬܐ ܫܪܪܐ ܘܡܬܒܩܝܢ ܦܘܫܩܗ ܦܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܡܫܡܠܝܐ. ܘܡܬܪܚܩܝܢ ܕܡܫܒܚܢܐ ܕܐܠܗܝ ܦܪܫ ܠܝ ܗܘ ܕܝܢ ܕܒܥܝܬ ܡܢ ܩܕܡ ܝܘܡܢܐ. ܡܪܐ ܐܠܗܘܬܗ ܕܡܫܒܚܐ ܟܪܘ ܕܐܢܫܐ. ܐܦܣܩ ܓܝܪ ܠܬܘܕܝܬܐ ܗܘ ܡܫܝܚܐ: ܟܕ ܠܗܘ ܘܠܐܠܐ ܗܢܘ. ܕܠܗ ܕܠܐ ܒܟܢܐ ܗܘ ܘܒܪܗ ܒܥܠܡܐ. ܐܝܟ ܠܗܘ ܓܝܪ ܕܡܢ ܠܒܢܝܐ ܟܢܫܐ. ܘܐܝܟ ܟܢܫ ܐܬܐ. ܕܒܗ ܕܝܢ ܕܟܢܘܫܝܐ ܕܥܠܡܐ: ܡܬܡܠܝܐ ܕܝܢ ܕܐܘܡܢܘܬܐ: ܡܫܒܚܝܢ ܕܠܗ ܦܢܝܢ ܒܪܘܚ ܩܕܝܫܐ. ܗܘܝܐ ܓܝܪ ܫܦܝܪ ܠܐܢܫܘܬ ܢܦܫܗ ܒܟܠ: ܟܕ ܗܘܐ ܦܪܝܫܐ ܒܥܠܡܐ ܡܫܝܚܐ. ܐܠܐ ܐܠܗ ܡܪܐ ܠܐ ܐܠܗܘܬܗ ܟܢܘ ܕܐܝܬܐ ܐܦ ܕܡܬܠܐ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܩܕܝܫܐ. ܠܥܠܡܐ ܠܐ ܗܘܐ ܠܟܠ ܢܦܫ ܕܝܢܐ ܒܥܠܡܐ. ܒܗܕܐ ܓܝܪ ܕܠܡܗ ܗܘ ܥܠ ܦܝ ܕܠܐ ܡܬܡܢܐ ܥܠ ܗܠܝܢ ܕܒܠܝܢ ܒܥܠܡܐ ܕܡܫܝܚܐ ܗܘܐ ܕܢܥܒܕ ܐܬܝ[:] ܐܠܐ ܡܕܝܢ ܗܘܐ ܥܠ ܐܢܫܘ. ܠܗ ܟܕ ܠܐ ܫܪܝ ܠܐܠܗܐ ܡܠܟ ܕܝܢ ܒܪ ܐܢܫܐ ܐܠܗܘܬܗ ܗܘܐ ܠܗܘ.

16. Apogr. ܕܡܬܚܫܒܢܐ vel ܕܡܬܚܫܒܐ

ܘܠܗ ܡܢ ܒܥܕܢܐ ܕܠܗܠ ܫܒܩܐ ܡܫܒܚܝܢ ܗܘܘ ܕܢܒܥܘܢ. ܐܠܐ ܡܬܒܛܠܝܢ ܗܘܘ ܡܬܐܡܪܐ ܕܢܒܥܘܢ ܐܚܐ ܘܢܬܒܥܘܢ ܥܠ ܡܫܝܚܝܐ. ܘܒܝܢܬ ܥܡܡܐ ܕܡܪܒܐ ܥܠ ܡܢܬܐ ܢܒܥܘܢ. ܘܗܦ ܕܢܣܒܘܢ ܡܢ ܒܬܐ ܕܥܡܡܝܐ ܡܣܩܐ ܠܒܢܝܘ ܕܡܫܝܚ. ܐܡܪ ܐܢܐ ܕܝܢ. ܘܠܗ ܠܒܢܘ ܕܡܠܟ ܢܡܘܣܐ ܕܥܠ ܒܛܠܬܐ ܕܥܒܕܐ ܕܠܐ ܙܕܩܐ ܗܘܐ܀

ܘܒܬܪ ܐܚܪܢܝܬܐ܀

ܢܡܘܣܐ ܓܝܪ ܡܡܘܕܥܢܐ ܘܡܡܟܢܫܢܐ ܕܦܝܣܐ ܡܘܬܪ ܚܒܝܒ ܠܗ ܡܢ ܫܪܪܐ. ܛܒܬܐ ܓܝܪ ܕܝܠܝܕܬܐ ܝܬܝܪܬܐ ܘܡܫܬܡܠܝܢ ܕܒܫܪܐ. ܐܝܟ ܐܝܠܝܢ ܕܡܫܬܠܛ: ܠܒܢܝܐ ܘܐܘܠܨܢܐ ܘܒܥܠܕܒܒܐ ܕܢܛܪܝܢ ܡܣܬܒܪܝܢ. ܗܠܝܢ ܕܝܢ ܡܢ ܥܡܠܐ ܕܡܬܥܒܕܝܢ ܘܐܦ ܚܫܐ: ܠܐܝܠܝܢ ܕܪܕܝܢ ܕܢܛܪܝܢ ܠܐܝܬܝܗ ܘܢܡܘܣܝܗ. ܡܣܒܪܝܢ ܓܝܪ ܠܐܢܫܐ ܒܡܫܘܚܬܐ ܒܝܬܐ ܒܝܬܐ. ܟܕ ܕܝܢ ܐܦ ܒܡܘܠܕܗ. ܕܐܝܟ ܐܢܫ ܕܡܬܬܙܝܥ ܐܡܪ: ܢܗܘܐ ܐܢܐ ܐܘ ܢܗܘܐ: ܐܘ ܐܬܬܥܝܪ: ܟܕ ܗܘܐ ܕܐܝܟ ܗܘܝܐ ܐܝܟܐ ܢܬܚܙܐ. ܒܝܘܡ ܙܢܐ ܕܢܗܘܐ ܡܢ ܛܘܒܐ ܘܡܢ ܒܝܫܐ ܢܗܘܐ. ܒܟܠ ܓܝܪ ܕܗܘ ܕܡܬܚܙܐ ܗܘ ܚܕ ܚܕܐ ܚܕܐ ܢܗܘܐ. ܗܘ ܕܝܢ ܕܡܬܚܙܐ ܟܕ ܡܩܒܠ ܢܦܫܗ܀ ܘܐܬܒ܀ ܟܕ ܚܕܐ ܚܕܐ ܠܗܘܐ. ܘܟܕ ܓܒܪܐ ܠܐ ܡܚܝܠܐ ܠܗܘܐ. ܘܟܕ ܓܒܪܐ ܓܒܪܐ ܠܗܘܐ. ܘܟܕ ܡܫܬܡܠܐ ܠܐܬܒܥܐ. ܐܦܢ ܗܘܟܢܐ ܕܐܦ ܡܫܚܠܐ: ܕܠܗ ܗܘ ܕܓܠܐ ܠܒܣܡܐ ܡܫܡܫܐ ܠܒܪܢܫܐ. ܠܐ ܗܘܦܟ ܢܡܘܣܐ. ܢܦܠ ܓܝܪ ܕܛܠܝܡܐ ܐܝܬܘܗܝ ܘܛܘܒܬܐ. ܘܒܗܘ ܦܠܛ ܕܢܚܘܒ ܐܢܫ ܕܢܫܒܘܢ ܡܢ ܛܒܬܐ. ܗܟܢ ܥܒܕ ܡܬܬܡܪܐ. ܡܬܒܥܐ ܓܝܪ ܠܐ ܡܫܬܡܠܐ ܠܗ ܟܠܗ ܐܝܟܘܐ. ܘܠܐ ܓܝܪ ܠܝ ܢܬܒܥܘܢ ܡܬܬܦܪܫܝܢ. ܘܠܐ ܠܝ ܠܐ ܢܬܒܥܘܢ ܢܦܩܘܢ. ܐܝܟ ܕܒܥܠܕ. ܩܛܝܠܐ ܓܝܪ ܥܒܝܕܐܝܬ ܗܠܝܢ ܕܢܦܩܝܢ ܡܢ ܦܘܡܐ ܘܠܒܐ. ܙܒܢܐ. ܡܬܘܕܐ. ܘܡܬܚܫܒܝܢ ܦܪܘܩܐ. ܝܘܩܪܐ. ܘܛܘܒܬܐ ܕܡܢ ܠܥܠ. ܐܝܟ ܕܡܢ ܡܫܬܡܠܝܢ ܒܥܠܡܐ. ܗܠܝܢ ܐܬܚܘܝ ܗܠܝܢ ܕܩܛܝܠܐ ܠܒܪܢܫܐ ܐܝܟ ܒܪܐ ܡܠܐ ܕܦܪܘܩܐ. ܒܟܠ ܓܝܪ ܡܬܒܥܝܐ ܡܫܡܠܝܐ. ܘܟܠܗ ܡܕܡ ܕܦܩܕ ܐܝܟ ܛܥܢܐ ܒܒܝܬܐ. ܡܬܚܫܒ ܓܝܪ ܒܝܕ ܡܠܬܐ ܕܐܠܗܐ ܘܦܩܘܕܐ.

[L. XVI., lat. 31.] A f. 100b.

19. Apogr. ܕܛܠܝܡܐ

[23] ܕܐܬܠ ܡܪܝ ܚܢܢܝܐ ܢܨܝܚܐ ܥܡ ܬܠܡܝܕܘܗܝ܀ ܕܡܒܥܐ ܡܥܪܬܗܘܢ. ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܬܫܥܝܬܗܘܢ ܕܩܕܝܫܐ ܡܕܢܚܝܐ܀

ܒܫܢܐ ܓܝܪ ܩܕܡܝܐ ܕܒܗ ܐܡܪܐ ܐܝܟ ܢܨܝܚܐ ܕܩܕܡܐ ܡܬܝܒܠ ܗܘܐ. ܐܦ ܗܘ ܩܕܡ ܟܠ ܕܢܐܒ. ܘܥܒܕܗ ܠܐܘܪܚܗܘܢ ܡܬܠܬ ܐܚܪܢܐ ܘܐܦܪܐ. ܘܡܥܒܕ ܒܪܐ. ܐܬܠ ܓܝܪ ܚܢܢܝܐ ܥܡ ܬܠܡܝܕܘܗܝ. ܗܘ ܓܝܪ ܕܐܬܩܛܠ ܚܢܢܝܐ. ܘܠܐ ܩܕܡ ܐܢܫ ܐܬܚܙܝ. ܐܠܐ ܕܢܒܥܘܢ ܐܡܪܐ ܒܥܡܡܐ ܘܐܪܥܡܬܐ ܕܢܫܐ ܠܗܠܝܢ ܦܬܓܡܐ: ܘܐܬܟܠܘ ܒܥܡܪܐ ܘܒܝܫܬܐ ܦܫܛܐ ܥܡ ܡܪܝܐ.

[L. XVI., lat. 32.] A f. 75b, B f. 65b.

[24] ܕܝܠܗ ܕܝܢ ܕܡܢܗ ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܬܫܥܝܬܐ ܕܩܕܝܫܐ ܡܕܢܚܝܐ܀

ܐܬܪܐ ܓܝܪ ܕܡܬܒܥܝܢ ܠܐܒܗܬܐ ܗܠܝܢ ܕܡܬܩܦܝܢ ܐܠܐ ܐܝܟܐ ܕܫܠܝܐ ܡܛܠ ܥܡܪܐ ܕܐܦܠܐ ܐܝܟܢܐ ܕܐܡܪ. ܘܗܠܝܢ ܕܝܠܗܘܢ ܕܢܬܒܝܢ ܐܦ ܒܚܝܠܐ ܚܝܠܐ ܕܢܟܝܬ ܚܘܒܐ. ܬܬܒܥܐ ܕܝܢ ܘܗܘܝ ܚܘܒܬܐ ܕܡܢ ܒ̈ܢܝܐ ܠܐܒ̈ܗܬܐ ܘܡܢ ܐܒ̈ܗܬܐ ܠܒ̈ܢܝܐ. ܘܡܬܦܪܫܝܢ ܗܠܝܢ ܕܢܟܝܬܝܢ ܡܪܢ ܡܢ ܟܠ. ܗܘܐ ܓܝܪ ܘܡܕܘܒܪܐ ܐܝܢܐ ܦܠܚ ܠܝ ܕܝܢ ܐܡܪ. ܕܗܘ ܕܢܟܝܬ ܐܢܐ ܐܘ ܐܢܐ ܡܪܢ ܡܢܝ ܠܡܘܗܝ ܕܫܦܐ ܠܝ. ܘܗܘ ܕܢܟܝܬ ܒܪܐ ܐܘ ܒܪܬܐ ܡܪܢ ܡܢܝ ܠܐ ܫܦܐ ܠܝ. ܠܐܒܗܬܐ ܓܝܪ ܙܕܩ ܡܪܢܐܝܬ ܕܢܩܝܡ ܢܩܝܡ ܗܘ ܕܙܕܩ ܕܢܐܬܐ. ܐܦ ܠܫܘܒܚܐ ܗܘ ܕܡܬܢܨܒ ܠܐܒܗܝܢ ܕܡܢ ܕܡܐ ܘܡܢ ܐܚܝܕܘܬܐ. ܡܛܠ ܕܐܦ ܕܟܠܗܘܢ ܐܒܗܘܗܝ ܐܢܐ ܘܐܡܐ. ܘܡܠܦܢܐ. ܒܗܘܢ ܕܗܘ ܡܬܡܨܝܠ ܒܪܘܚܐ: ܘܡܪܘܒ ܗܘ ܕܗܘܐ ܐܒܐ. ܡܬܟܬܫ ܕܝܢ ܟܠ ܗܠܝܢ ܐܦ ܡܬܢܨܚܢܐ ܕܗܘ ܕܡܫܪܐ ܢܘܗܪܐ. ܡܚܝܪ ܕܟܠ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܡܢ ܕܡܢ ܟܠ ܟܫܝܪܐ ܚܘܒܐ ܕܟܠܗ ܐܒܗܘܗܝ: ܐܝܟܘ ܕܗܠܝܢ ܡܢ ܢܟܝܢ ܕܗܠܝܢ ܕܝܠܗ ܢܛܪܝܢ. ܗܠܝܢ ܕܝܢ ܕܢܚܫܘܢ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܢܦܩܝܢ. ܘܫܡܥܝܢ ܠܓܘܡܪܐ ܕܐܒܗܬܐ. ܠܐ ܓܝܪ ܙܕܩ ܕܢܩܫܐ ܢܫܡܥܘܢ ܟܠܐ ܬܘܟܠܐ. ܐܠܐ ܬܫܥܐ ܡܥܢܝܢܐ ܠܗܠܝܢ ܕܦܩܕܝܢ ܕܗܠܝܢ ܕܡܬܠܬܝܢ ܢܛܪܝܢ. ܠܝ ܕܝܢ ܦܩܕ ܡܢ ܡܫܝܚܐ. ܙܕܩ ܕܢܛܪܘܢ ܦܘܩܕܢܐ ܢܫܡܥܘܢ: ܐܝܠܝܢ ܕܢܟܝܢ ܕܡܬܦܪܫܝܢ ܗܠܝܢ ܕܝܠܗܘܢ. ܘܡܬܦܪܫܝܢ ܠܗ ܒܟܠ ܩܕܡ ܗܘܘ ܐܟܡܐ ܕܐܡܪܢܐ. ܠܟܠ ܗܘܐ. ܘܡܥܠܘ ܒܪܚܡܬܐ ܢܦܫܐ ܐܢܫܝܐ. ܡܛܠ ܬܦܢܝܬܐ ܗܘܐ

2. ܕܬܫܥܝܬܗܘܢ sic AB, de ordine vide infra 4. A om ܗܘ 16. plane sic apogr., annon ܕܡܬܠܒܝܒ? 25. cod. ܢ̇ܛܪܝܢ, lege ܢܛܪܝܢ?

ܠܦܬܟܪ̈ܐ ܐܠܗ̈ܐ. ܐܘ ܡܢܐ ܡܛܠ ܠܡܫܝܚܐ ܕܩܪܐܝܬ ܢܡܘܣܐ. ܗܢܐ ܓܝܪ ܩܪܐܝܬ ܗܘܐ ܢܡܘܣܐ܆ ܕܡܫܡܠܐ ܡܬܬܪܐ ܐܝܬ ܠܗ ܠܒܘܫ ܗܠܝܢ ܕܝܢ ܕܐܦܠܘ ܡܢ ܙܪܥ ܕܝܗܘܕ̈ܝܐ ܐܢܘܢ. ܠܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ ܘܡܫܡܠܝܐ ܐܬܚܙܝܘ. ܘܐܦ ܠܪܗܘܡܝܐ ܢܫܐ ܐܢܫܐ ܢܒܥܘܢ. ܘܠܐ ܚܙܐ ܡܛܠ ܡܢ ܕܡܫܡܠܝܐ ܡܫܡܠܝܢ. ܐܝ ܕܝܢ ܘܢܦܫܗ ܐܢܫ ܡܢ ܡܪܐ ܘܐܣܘܪܐ ܕܫܠܡܐ ܦܢܝܘܗ܆ ܘܚܠܦܘ ܠܡܫܝܚܐ. ܘܐܬܠܗ ܠܐܚܪܐ ܕܠܐ ܡܫܪ. ܠܗ ܠܩܪܐܝܬ ܢܡܘܣܐ ܕܢܦܘܠ. ܐܠܐ ܦܠܚܝܢ ܠܗܘܢ ܠܒܘܫܝܗܘܢ. ܐܝ ܙܒܢܐ ܕܐܝܬ ܚܫܒܐ ܢܗܘܐ ܘܕܢܐ ܛܒܐ. ܕܗܘܘ ܕܝܢ ܠܒܢ̈ܝ ܡܠܟܐ ܒܝܘܡܐ ܕܡܫܝܚܐ. ܟܠܗܘܢ ܐܝܠܝܢ ܕܐܬܬܡܫܟܢ ܠܠܗܘܢ ܡܢܗ ܐܚܪܐ. ܡܡܩܢܝܢܐ ܕܬܪܥܘܬܐ ܒܩܝܣܬܐ܆ ܡܠܝܢ ܫܡܥ ܚܘܝ ܦܘܠܘܣ ܡܫܠܡܢܐ ܠܐܘܪܚܬܐ ܡܢ ܡܠܟܐ. ܚܠܦ ܡܫܝܚܐ ܗܘܝܘ ܠܟܢܝܫܬܐ ܐܠܗܝܬܐ. ܐܝܟ ܗܘ ܕܐܠܗܐ ܡܫܡܗ ܠܟܢܫ، ܟܢܫ ܚܠܦ ܡܫܝܚܐ ܐܬܪܗ ܠܐܠܗܐ. ܡܬܪܚܩܝܢ ܕܝܢ ܠܐܠܗܐ. ܡܢ ܢܡܘܣ ܚܝ ܠܡܫܡܫܘܬܐ ܐܠܗ̈ܐ: ܘܡܬܢܟܦܝܢ ܡܢ ܡܫܝܚܐ. ܡܢ ܦܪܝܫ ܐܝܟܐ ܕܗܘܐ ܐܦܢܐ ܣܓܝܐܬ ܠܟܢܫܐ ܡܬܒܪܬܐ. ܢܬܦܢܘܢ ܕܝܢ ܒܢ̈ܝܐ ܕܐܠܗܐ ܘܦܠܚܝܢ ܠܐܠܗܝܢ. ܐܝܠܝܢ ܕܡܬܡܟܝܢ ܠܗ ܠܒܘܫܝܗ ܕܐܚܝܢ ܘܠܐ ܚܒܝܢ ܠܗ. ܘܐܝܠܝܢ ܕܡܫܬܝܢ ܠܗ ܠܐ ܙܕܩ ܕܢܬܦܢܘܢ ܘܢܚܒܘܢ:

[Lib. XVI., lat. 33.] A f. 107b.

[25] ܕܐܡܪ ܡܫܝܚܐ ܐܦ ܠܒܪܢܫܐ ܕܒܫܡܝܐ: ܕܡܫܝܚܐ ܡܛܠܬܗܘܢ. ܡܢ ܡܠܟܐ ܕܐܬܡܠܟܘܢ ܕܠܗܘܢ ܡܠܟܘܬܗܘܢ.

ܡܢ ܗܘܐ ܒܫܢܬ ܐܪܒܥܝܢ ܡܢܗ ܕܐܠܗܐ: ܘܐܬܒܪܝ ܒܚܕܘܬܐ ܟܠܗ ܐܪܥܐ܆ ܠܗ ܒܠܚܘܕ ܠܒܪܝܬܐ ܕܒܟܠܗ ܚܕ ܡܢ ܡܫܡܠܝܐ ܕܫܘܒܚܐ܆ ܐܠܐ ܓܝܪ ܡܢ ܡܬܢܣܒ ܒܢܝܫܗ ܐܢܫܐ ܕܠܐ ܡܬܦܢܝܢ܆ ܡܛܠ ܕܢܦܠ ܚܘܒ ܗܘܐ ܐܦ ܠܒܪܢܫܐ ܕܒܫܡܝܐ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܐܦ ܠܒܪܢܫܐ. ܘܐܢܫ ܠܐܪܥܐ ܕܫܡܝܐ: ܠܒܪܢܫܐ ܕܒܫܡܝܐ. ܗܘܐ ܓܝܪ ܡܫܝܚܐ ܡܢܐ ܐܦ ܠܒܢ̈ܝܐ ܘܚܝܝܐ. ܘܦܪܘܩ ܡܢ ܗܡܢܘܬܐ ܠܒܪܢܫܐ ܘܠܒܪܢܫܐ. ܐܢܫܐ ܗܘܝܘ ܡܦܢܝܢ ܐܝܬ ܕܠܐܠܗܐ ܐܡܪ ܠܗ܆ ܐܝܟ ܡܢ ܕܐܬܚܙܝ ܦܢ ܒܦܪܘܩ ܡܪܝܐ. ܦܠܚܝܢ ܕܝܢ ܠܡܫܝܚܐ ܠܒܪܢܫܐ ܕܒܢ̈ܝܐ ܐܢܫܐ ܦܪܝܫܐ ܘܡܫܡܠܝܐ ܕܟܠ ܡܫܝܚܐ: ܘܐܢܫܐ ܕܐܦܢܐ ܗܘܐ. ܐܦ

---

18. A (apogr.) ܕܐܬܡܠܟܘܢ (= XIX, sic), B ܕܐܬܡܠܟܘܢ 25. A ܕܐܡܪ

ܠܥܕ̈ܬܐ ܘܠܒ̈ܢܝܐ ܦܩܕ ܩܕܡ ܠܫܒܬܐ. ܐܡܪ ܓܝܪ ܐܦ ܠܩܢܘܢܐ ܕܟܢܘܫܝܐ ܐܡܪܐ: ܕܠܐ ܐܬܟܦܦܘ ܒܪ̈ܟܐ ܐܝܟ ܕܟܠܗ

[L. XVI., lat. 34.] A f. 81ᵃ, B f. 79ᵇ.

[26] ܠܘܬ ܕܝܠܗ ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܡܬܠܚܡܢ.

ܦܠܘܓܘܬܐ ܕܝܢ ܒܡܕܝܢܬܐ ܕܡܬܐܡܪܐ ܐܝܟ ܡܬܐܡܪ ܕܝܠܗ. ܘܕܒܪ ܒܡܕܒܪ ܙܒܢ. ܘܕܕܒܚ ܗܘܠܝ ܢܡܘܣܝܩܬܐ ܐܝܟ ܢܡܘܣܐ ܕܫܢ̈ܝܐ. ܡܢ ܐܠܗܘܬܐ ܒܟܠ ܚܕ ܕܘܟܬܐ. ܕܗܘܐ ܡܩܕܡ ܙ. ܗܘ ܕܕܝܠܗ ܡܢܗ ܠܗ. ܘܠܘܬ ܗܠܝܢ ܠܚܕܐ ܕܡܕܡ. ܠܗܠ ܐܦܠܐ ܕܡܐܡܪܐ ܕܕܘܟܐ ܐܡܪܢ ܕܡܢ.

[L. XVI., lat. 35.] A f. 101ᵇ.

[27] ܕܝܠܗ ܕܝܢ ܕܝܠܗ ܡܢ ܡܐܡܪܐ ܕܐܬܟܠܠܢ. ܕܝܢ ܡܬܚܫܒ ܗܘܐ ܡܠܝܢܢ ܒܟܪ̈ܣܛܝܢܐ ܕܡܦܩܝܢ ܠܥܡܘܕܐ ܐܦ ܠܡܫܒܚܘ ܗܘܐ܀

ܠܗ ܓܝܪ ܠܥܕ̈ܬܐ ܒܟܠܗܝܢ ܐܬܪ̈ܘܬܐ. ܘܠܐ ܡܬܝܗܒܐ ܕܡܬܐܡܪܐ ܡܢܗ ܠܐܝܘܢ ܠܒܝܬ ܫܠܝܚܐ. ܘܠܐ ܠܥܡܘܕܐ ܡܬܝܗܒܐ ܒܟܘܬܐ ܡܡܫܝܚܐ. ܐܘ ܡܢܗܘܢ ܡܠܐܟܐ ܠܟܠܗ ܕܡܬܩܪܒܢ ܡܢ ܐܝܘܢ. ܐܠܐ ܡܬܩܪܒܢ ܦܠܓܐ ܐܝܟ ܕܠܒܪ ܡܫܝܚܐ ܕܒܗܘ ܗܘ ܡܫܘܚܬܐ: ܘܡܫܚܐ ܡܫܚ ܡܩܠܠ ܒܡܥܡܘܕܝܬܐ ܕܠܒܪ ܗܘ ܡܫܝܚܝܐ: ܘܐܬܟܠܠܘ ܒܪܘܚܐ ܠܒܫܡܐ ܘܒܡܝܐ: ܘܐܬܡܘܗܘ ܠܡܥܡܘܕܝܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܘܢܣܒܘ ܠܒܪ ܗܘ ܬܠܝܬܝܐ܀

ܘܒܬܪ ܡܠܬܐ ܕܝܢ ܐܡܪ ܕܐܦ ܠܗܘ ܫܢ̈ܝܐ ܡܢܗ ܡܡܠܠܝܢ:

ܒܐܝܠܝܢ ܓܝܪ ܠܐܢܫܝܢ ܕܦܩܕܘ ܗܘܘ ܒܡܫܝܚܘܬܐ ܚܠܦ ܐܝܟܢ. ܒܡܫܝܚܘܬܐ ܕܒܟܠ ܚܕ ܐܝܟ ܗܘܘ ܠܗܘܢ ܡܫܝܚܝܢ ܕܢܩܠܝܢ. ܡܠܬܗܘܢ ܕܒܝܘܡ ܡܥܡܘܕܝܬܐ ܐܠܝܢ ܗܘܘ. ܐܝܠܝܢ ܕܗܘܢ ܕܝܢ ܕܐܝܟ ܐܝܬܝܗ ܐܝܬ ܗܘܐ ܠܗܘܢ ܠܡܫܚܐ ܕܢܘܪܐ. ܘܐܬܪ ܗܘ ܕܢܫܟܢܘܢ ܒܩܠܐ ܠܡܫܝܚܘܬܗ. ܐܠܐ ܠܗ ܐܝܟ ܕܠܐܝܘܬܐ ܡܫܡܫܝܢ ܗܘܘ ܡܢ ܐܝܟܐ. ܐܠܐ ܐܝܟ ܡܐ ܕܐܬܟܠܠܘ ܚܠܦ ܦܘܪܫܢܐ ܕܒܠܒܗ. ܘܚܠܦ ܚܘܪܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܦܩܕܘ ܗܘܘ ܒܡܫܝܚܘܬܗܘܢ܀

ܘܒܬܪ ܡܠܬܐ. ܕܝܢ ܐܡܪ ܕܗܠܝܢ ܐܬܪ̈ܘܬܐ ܕܫܢ̈ܝܐ ܐܝܟܐ ܕܗܘܘ

---

1. B ܦܩܘܕ   15. cod ܐܬܡܘܗܘ

ܕܐܬܠܒܘ ܡܢܗܘܢ ܘܐܬܢܣܒܘ. ܘܐܢܐ ܡܟܝܠ ܕܐܬܚܝܢ ܡܢܗܘܢ ܘܐܦܪ ܗܘܝܬ.

ܡܟܝܠ ܗܘܟܝܠ ܒܡܟܬܒܢܐ ܕܐܬܝܠ ܙܘܪ ܗܘ ܕܒܟܝܢ ܟܠܐ ܙܘܪ. ܕܣܘܡܡܣܘ ܕܝܢ ܠܘܬ ܢܝܠܐ ܕܐܦܠܛܘ: ܗܘ ܕܡܕܡܪܐ ܕܕܘܟܠ. ܗܘ ܗܘܐ ܕܝܢ ܩܘܡܠ ܐܦܠܛܘ. ܗܢܐ ܡܢ ܙܝܢܘܦܘܣ ܩܘܡܠ. ܡܢ ܗܘܢܐ ܐܦܠܛ ܕܐܬܡܢ ܙܝܢܘܦܘܣ. ܡܛܠ ܠܗ ܒܢܝܐ ܕܙܝܢܘܦܘܣ: ܐܠܐ ܕܠܘܗ ܦܘܠܡܘܣ ܒܙܘ ܕܙܘܪ ܘܦܓܥ ܐܠܐ ܡܢ ܡܟܝܠ. ܐܝܟ ܕܐܡܪܐ ܠܐܘܡܝܪܘܣ.

[L. XVIII., lat. 48.] A f. 101[b].

ܐܘܡܝܪܘܣ 63, 8 — ܐܘܦܘܠܡܘܣ *Εὐπόλεμος* 51, 6 — ܐܚܪܢܝܘܬܐ ܕܟܝܢ̈ܐ *ἑτερότης τῶν φύσεων* 51, 16 — ܐܝܕܝܐ, ܐܝܕܝܘܢ *Ἰδαῖοι*, *Ἰδαῖον* 62, 4. 63, 3 — ܐܠܕܐ Hellas 62, 18 — ܐܦܠܛܘ 62, 7. 63, 4. 5 — ܐܪܒܝܠܘܣ, ܐܪܒܝܠܘܣ *ἄρα Βῆλος* 48, 12 — ܐܛܠܘܣ 62, 17 — ܒܪ ܢܫܐ 58, 28 — ܕܘܩܝܕܝܣ *δοκίδες* 52, 22 cf. Lagarde, Symmicta 93, 45 — ܕܝܘܣ 62, 6 — ܕܝܘܢܘܣܘܣ 63, 4 — ܙܘܪ 62, 5. 63, 3. 7 — ܙܢ *Ζάν* 63, 6 — ܙܝܢܘܦܘܣ 63, 5. 6. — ܒܟܠܐ ܕܘܟ 58, 24 — ܡܟܬܒܢܘܬܐ 57, 15 — ܟܬܒ ܫܥܝ̈ܬܐ *ἱστορικός* 51, 6 — ܡܟܬܒܢܘܬܐ 60, 19 — ܣܟܠܘܬܐ *σκαιότης* 47, 7 — ܦܓܥ 63, 6 — ܡܛܝ, Aph. ܐܡܛܝ 61, 3; ܡܛܠܛܠ *ὀκνηρῶς* 49, 4 — ܢܟܠܐ 49, 28 — ܡܙܘܪܘܬܐ 57, 10 — ܢܘܟܪܝܘܬܐ *τὸ ὀθνεῖον* 51, 16 — ܡܟܠ ܟܠܐ 56, 13 — ܣܡܡܐ 62, 7 — ܣܦܪ̈ܘܬܐ 59, 23 — ܥܢܝ ܒܝܫܐ 55, 23, ܥܢܝܢܐ, I Cor. 15, 33 *ὁμιλίαι* 59, 11 — ܦܘܠܡܐ 51, 9 — ܦܐܠܘܣ 63, 7 — ܦܬܟܐ (ܦܬܟܐ) 57, 4 — ܦܠܘܛܪܟܘܣ 62, 4 — ܡܦܠܣܦܘܬܐ 53, 19 — ܐܬܦܢܩ *φενακίζω* 52, 7 — ܩܝܡܘܡܘܣ 51, 10 — ܕܩܢܘܡܐ ܒܩܢܘܡܗ *ἰδιοσυστάτως ὑφεστάναι* 51, 18 — ܩܘܣܛܐ 52, 21 — ܩܛܝܢܘܬܐ ܕܡܠܐ *ἰσχνομυθία* 47, 23 — ܩܪܢܝܠܝܘܣ 45, 2 — ܡܪܡܫܐ, cf. Bar Hebr. in Mtth. 4, 1, 48, 19 — ܡܪܡܣܘܬܐ *ἔγκλημα* 48, 4. 61, 3 — ܫܪܐ *ἐνίημι (τὸν νοῦν)* 47, 5.

---

explicavit, tempore consummationis mundi per res ipsas idem significavit, quod per innumerabiles formas, typos et nutus hominibus prioribus praenuntiatum erat. Agedum, si placet, ad maiorem investigationis perspicuitatem leges afferamus, quae ab eo venerunt. Itaque praecipit lex per Moysem data, ut vacemus in sabbato et cibis utamur, qui propter sabbatum antea praeparati sint, propter quod dies sabbato praecedens παρασκευὴ dicitur. Sed et in ipso sabbato offerebant operationes sacerdotales, quae secundum munus sacerdotale constitutae sunt. Offerebant enim Deo, qui est super omnes, quae in lege constituta sunt; et sine reprehensione erat iis operatio neque enim condemnatur harum rerum cura sententiis legis. Iussi autem erant sabbatum celebrantes nullum onus gestare in humeris neque egredi foras neque discedere tentoriis suis. Dicit enim: Maneat unusquisque in tentoriis vestris neque efferatis onus ex domibus vestris unusquisque in die sabbati (Ex. 16, 29; Ier. 17, 22). Sine mulcta autem permisit etiam circumcisionem in sabbato. Quid ergo contra haec dicit adversarius? Qualis est res, amice? Cur enim, dum lex imperat, ut ab omni operatione et labore removeantur, permissum erat sacerdotibus in consuetudinibus suis incedere, circumcisionem quoque perfici, aut licere sabbatum agenti onus ferre et extra tentorium exire? Cur autem edulia antea praeparanda erant, quasi non liceret ita operari in sabbato? Nonne ergo unicuique manifestum est, nisi sit imago veritatis in his, nihil valere universam hanc legem? Sabbatizamus enim in Christo, dum nos prohibemus non ab operibus in universum, et de quibus merito nemo queritur, etiamsi a nobis fiunt, sed a concupiscentia mali. Id enim est cessatio pulchra et mirabilis, sed a curis sanctis non abstinemur, quae sunt odor suavis Deo intellectualiter. Sed unumquemque nostrum in communione bonorum operum antea ab ipso peractorum permanere, indicat nobis pulcherrime, quod oportet ante sabbatum praeparare cibos. Et sabbatizantes intellectualiter nos circumcisionem spiritualem non manibus factam recipere, rursus indicat typus. Soluti enim sumus ab omni onere, abicientes peccatum grave et impurum; iustificamur enim in Christo. Neque egredimur e tabernaculo sancto, sed amamus potius permanere in doctrina ecclesiae. Haec enim vere est tabernaculum sanctum et divinum, quod amantes precationes ad Deum et psalmos et

laudes facimus dicentes (Ps. 84, 2): Quam dilecta tabernacula tua, Domine: concupiscit et sperat anima mea in atriis Domini. Unde elucet legem, sicut in infirmitate umbrae nihil valet, sic ad veritatem per Moysem datam transformatam et spiritualiter intellectam mysterium Christi nobis explicare et scientiam rerum necessariarum nobis afferre. Quod autem corporaliter aliquid agimus — dominus sabbati est filius hominis. Ostendit enim Christus Iudaeis se ipsum et patrem demonstrans non sine opere illum et in sabbato: Pater meus usque modo operatur et ego operor (Io. 5, 17). Scimus autem, cessationem in sabbato, dico corporalem, inveniri saepe non curatam a sanctis. Ita enim cepit Hierichontem Iosua sanctissimus, cum esset dux exercitus post Moysem; sed, nisi dominus fuisset filius hominis etiam sabbati, ut dicit Salvator, cur non maledictus est Iosua, quod in sabbato vicit? Scriptum enim est: Maledictus est omnis, qui non permanserit in iis, quae scripta sunt in libro legis huius, ut faciat ea (Deut. 27, 26). Armatus autem erat contra Hierichontem, in quo non displicebat Deo, sed potius vir armorum erat ei. Neque propter verecundiam sabbati prohibiti sunt vincere, sed magis excitati, ut arma moverent et clamarent contra adversarios. Et in lege belli quodcumque faciant et eos vacare laboribus poenae, indicabat illius aetatis hominibus, ne legis latoris quidem voluntatem esse de cessatione in sabbato.

Et post alia:

Lex enim demonstrationem rerum multo praestantium nobis facit per nutum. Impura enim animalia irrationalia et volucra et illa in mari ut imago interdum sumuntur et typus hominum impurorum et contaminatorum, a quorum communione recedere lucrum est iis, qui iuste et iuxta legem vivere volunt; nam corrumpunt mores bonos colloquia mala (I Cor. 15, 33). Scribit autem etiam Paulus (I Cor. 5, 11): Si is, qui frater nominatur, est fornicator aut ebriosus aut maledicus, cum eiusmodi viro ne cibum quidem sumamus. Necesse igitur est rebus immundis recedamus et a malis nos secludamus. Scriptum enim est (Prov. 13, 20): Qui cum sapienti graditur, sapiens erit, qui autem cum stultis graditur, cognoscetur. Et iterum (Ps. 18, 26): Cum sancto sanctus eris et cum viro innocenti innocens eris et cum electo electus eris et cum perverso perverteris. Itaque eo quod dicit Christus

'non quod intrat in os, contaminat hominem', non subvertit legem; scit enim umbram eam esse ac typum et, quo magis homines praeferrent recedere ab impuris (hominibus), eo pulchrius impleri. Neque enim esca nos commendat Deo, neque vero si manducaverimus, deficiemus, sicut scriptum est (I Cor. 8, 8). Contaminant autem re vera, quae exeunt per os et linguam: convicia, reprehensiones, calumniae, blasphemiae et quae ebulliunt ex corde, i. e. ex malis cogitationibus: haec sunt, quae contaminant hominem secundum dictum Salvatoris (Matth. 15, 19). Omnis enim cibus pulcher et nihil reiciendum quasi natura impurum. Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem (I Tim. 4, 5).

32.

Capitulum. Dominum nostrum pascha legitimum cum discipulis suis comedisse. S. Cyrilli ex libro XVI.[1]) adversus Iulianum.

Mense enim primo, quo secundum legem Moysis amnus mactandus erat, et ipse praesciebat se passurum esse et consulto, ut dixi, Hierosolyma petivit et festum celebravit. Comedit enim pascha cum discipulis suis. Quod enim pascha comedit, nihil aliud est nisi quod amnum XIV. die mensis ad vesperam mactaverunt et carnem et panem azymum cum amaris comederunt.

33.

Ex Ioanne Damasc. p. 662. Κυρίλλου. Cod. Rupef. Ἐκ τοῦ ις′ βιβλίου.

Εἴκειν ἀναγκαῖον πατράσι τοὺς παῖδας· ἀλλ' ἔνθαπερ ὁ περὶ τῆς ἀληθείας εἰσελαύνει λόγος, τιμάσθω θεὸς καὶ νικάτω τὰ αὐτοῦ καὶ φιλοστοργίας δύναμιν φυσικήν. Neglegatur[2]) autem et amor filiorum erga patres et patrum erga filios et separentur quae ante omnia amantur. Id enim et alio loco docet nos dicens (Matth. 10, 37): Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, et rursus: qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus. Deo enim nos decet ante omnia offerre etiam victum amorem, quem illis debemus qui a sanguine et a fraterni-

1) Cod. Syr. XIX. Quam numerum in XVI. mutavi, quod argumentum fg. 32 cum fg. 31 cohaeret. Neque obstant numerorum Syr. formae.

2) Fragmentum Syriacum, quod inscribitur 'eiusdem ex libro XVI. adversus Iulianum', etiam Graeca quae antecedunt verba exhibet.

tate; quia et uniuscuiusque est pater et caput et genitor in eo quod creator cognoscitur, et is qui nobis dat vitam et addit ad haec etiam spem bene vivendi. Separat igitur eos, qui vel proximi sunt, amor erga deum, si hi volunt res ipsius cogitare, illi recedere ab iis quae utilia sunt et abire in foveam perditionis. Neque enim decet sapientes adhaerere indoctis, sed perversa amantes illis qui ea quae iuvant cogitare assueti sunt. Si autem iubet quidem Christus tenere in aequitate animam eos qui sua cogitare volunt, et si nonnulli postea non omnino cauti sunt hac in re et in humanam incidunt pusillanimitatem, quid hoc obtrectat legibus divinis aut imminuit gloriam legislatoris? Is enim tulit legem, cuius perfectio utilis est; qui autem cessant, ubi perficienda erat, sub vituperationem et crimen sunt, etiamsi pusillanimitati humanae obnoxii sunt, et ne unum quidem verbum remissionis inveniunt. Si autem et nonnulli recedunt a veritate et vincula pacis dissecant et descendunt et abeunt ubi non bene, ne legislatorem reprehendamus, immo illos ipsos, si vult hominem sapientem esse et iudicem praestabilem. Esse autem pacificos in similitudine Christi, omnes, quibus ab eo imposita erat manus, diaconos praedicationum divinarum, pulcherrime ostendit Paulus divina loquens, dum scribit (II Cor. 5, 20): 'Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam deo exhortante per nos; obsecramus pro Christo: reconciliamini deo.' Reconciliamur autem deo adhaerescendo legibus eius divinis et adhaerendo per sanctificationem, abiciendo, ut nunc dixi, peccato quod facit perversitatem. Vocabuntur autem filii dei rectissime ii qui adducunt ei eos, qui remoti erant eumque ignorabant et quod ei placet neque cogitare neque facere volebant.

34.

Christum etiam iis qui in carcere erant praedicasse. S. Cyrilli ex libro XVI. adversus Iulianum.

Cum filius hominis esset verbum unigenitum Dei et in terra in forma nostra appâreret, non iis tantum, qui tum temporis vixerunt, condonavit remissionem peccatorum, sed amore praeditus generis humani immenso, eandem gratiam etiam spiritibus in carcere donavit. Praedicavit enim etiam illis et aperuit portas carceris illis qui erant in tenebris. Erat enim Christus dominus et mortuorum et viventium et salvavit per fidem hos et illos. Quo igitur

modo tu audes ⟨eum⟩ reprehendere, dic mihi, quasi neglexisset illos priores et vix illis, qui in extremis temporibus, vocationem et salvationem per Christum distribuisset? Et ut supra dixi, etiam mortuis et vivis gratiam praedestinavit; praedicavit enim spiritibus in carcere, qui increduli fuerant aliquando, sicut scriptum est (I Petr. 3, 19. 20).

35.

Eiusdem ex libro XVI.

Pythagoras autem in antrum quod dicitur Idaeum fertur descendisse[1]) et in illius Iovis sepulcro moratus esse et sacrificia ordinata iuxta legem ethnicorum tulisse. Et cum exiret, haec scripsit supra locum: Hic iacet Ζὰν, quem Δία[2]) vocant.[3]) Et filium rursus Semeles iuxta Apollinem qui dicitur aureus ferunt sepultum esse.[4])

Videtur fuisse fg. 35 in disputatione, quam inceperat Cyrillus fg. 34. Argumentandi autem ratio fortasse haec fuit: Christus praedicavit spiritibus qui erant in carcere. Ac ne mireris eum ad inferos se contulisse: etiam Pythagoram dicitis in antrum Idaeum descendisse.

Ex libro XVII.

36.

Ex Ioann. Damasc. p. 515 et p. 780. — P. 515. Rupef.: Κυρίλλου, ἐκ τοῦ ιϛ′ βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.[5]) — P. 780. Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου,[6]) ἐκ τοῦ ιϛ′ βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Χρὴ τὸν[7]) προεστῶτα ἀνεπίληπτον[8]) ἐκμελετᾶν καὶ ἀσκεῖσθαι βίον καὶ μηδὲν ἀνεπιτήδευτον ἔχειν[9]) τῶν ἀρεσκόντων θεῷ.

---

1) Porphyr. v. Pyth. 17. Cyr. Alex. c. Iul. p. 342 C.
2) Syr. Διός.
3) ὧδε θανὼν κεῖται Ζὰν, ὃν Δία κικλήσκουσιν. Porph. l. l.
4) Cyr. Alex. c. Iul. p. 11 B. Περσεὺς Διόνυσον ἀναιρεῖ, οὗ καὶ τὴν ταφὴν εἶναί φασιν ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸν χρυσοῦν Ἀπόλλωνα.
5) Scripsi. Ἰουλιανόν cod. et Lequien.
6) Scripsi. Κυρίου Lequien.
7) τὸν 515. τῶν 780.
8) ἀνεπίληπτον 515. ἀνεπίπληκτον 780.
9) ἀνεπιτήδευτον ἔχειν 515. ἔχειν ἀνεπιτήδευτον 780.

37.

Ex Ioann. Damasc. p. 780. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Τοῖς ἡγεῖσθαι λαχοῦσι καὶ οἷον ἐν μέσῳ κειμένοις καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανεστέροις πᾶσά πως ἀνάγκη τῷ τῆς εὐζωίας καταφαιδρύνεσθαι[1]) κάλλει καὶ ἀπόλεκτον ὡς ἀληθῶς ἐξασκῆσαι βίον, ὥστε καὶ ὑποτύπωσιν αὐτοὺς γενέσθαι τοῖς ὑπὸ χεῖρα κειμένοις, δρῶντας μὲν ἐπιδεικτικῶς ἢ φιλοδόξως οὐδέν, ὠφελείας δὲ χάριν, καὶ ἑτέροις πρόφασιν τὰ καθ' ἑαυτοὺς ποιεῖσθαι σπουδάζοντας. ἀεὶ γάρ πως τῶν ἐν μέσῳ καὶ ἐπισήμων ὁ βίος ὑπὸ πάντων κρίνεται καὶ δοκιμάζεται. κἂν ἔχοι τὸ ἀνεπίληπτον, οὐκ ἀνόνητόν ἐστι τὸ χρῆμα τοῖς εἰδόσιν αὐτόν· εἰ δὲ ἀποφέροιτο τοῦ εἰκότος καὶ διαπίπτοι πρὸς ἃ μὴ θέμις, οὐ πρὸς καλὸν μὲν ἔσται τισὶ, πρὸς ζημίαν δὲ μᾶλλον καὶ βλάβας. εἰ γὰρ οὐκ οἶδεν ὀρθοποδεῖν καὶ διαβιοῦν ἀστείως ὁ παιδαγωγός, ποία ἔσται παρ' αὐτοῦ τοῖς παιδαγωγουμένοις ὠφέλεια;[2])

Fragmenta 36 et 37 videntur fuisse in libro prooemio.

38.

Ex Ioann. Damasc. p. 782. Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐκ τοῦ ιζ' ⟨τῶν⟩[3]) κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Ἀρχὴ καὶ ῥίζα καὶ οἷον πηγὴ καὶ γέννησις τῶν ἐν ἡμῖν ἐστι παθῶν ἡ πρὸς κακίαν ὄρεξις, ἐπ' αὐτοῖς καλοῦσα τὸν νοῦν καὶ καταγοητεύουσα μὲν ἐν ἀρχαῖς, βιαζομένη δὲ καὶ μετὰ τοῦτο καὶ κατασείουσα καὶ ἀβουλήτως ἔσθ' ὅτε. καπνοῦ γὰρ δίκην ἢ ὥσπερ τινὲς ἀτμοὶ τῶν ἐμφύτων ἡδονῶν ἀνίσχουσιν ἐν ἡμῖν[4]) κακαὶ[5]) ὀρέξεις. ἀλλ' ὁ μὲν σώφρων νεανίσκος ἐπιτιμᾷ τοῖς κινήμασι καὶ περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἐᾷ· διὸ[6]) καὶ ἀδρανὲς ὂν ἔτι τὸ πάθος ἥττηται ῥᾳδίως. ὁ δέ γε ῥᾴθυμος καὶ κατημελημένος εἰσδέχεται τὰς τῶν ἡδονῶν ἀρχὰς ὡς ἐννοίας ἔτι ψιλὰς, ἐπιτρέψας δὲ προελθεῖν εἰς πλάτος, δυσχερεστάτην εὑρήσει τὴν ἀντίστασιν. ὁ γὰρ προαλοὺς καὶ προηττημένος οὐ τῶν ἰδίων ἐστὶ θελημάτων ἔτι κύριος· ὑποκείσεται δὲ μᾶλλον καθάπερ

---

1) καταφραιδύνεσθαι Lequien.

2) ποῖα — ὠφελεία cod. Lequien vocem ὠφέλεια e textu eiecit, quam retinendam esse statuo, sed vocem ποῖα mutandam in ποία.

3) τῶν adieci.

4) ἐν ὑμῖν Lequien. ἐν ἡμῖν scripsi.

5) κακαὶ scripsi. τὰς Lequien.

6) διὸ scripsi. ὃ Lequien.

βαρβάρῳ τῷ νικήσαντι πάθει. ἐγκρατείας οὖν ὁ 'πανάριστος τρόπος πρῶτός τε καὶ εὐκλεέστατος τὸ μήτε προήκασθαι τὰς τοῦ πάθους ἀρχὰς μήτε μὴν ἁλῶναι ταῖς ἐπιθυμίαις· δευτέρα δὲ μετ' ἐκείνην ἐγκράτεια καὶ ῥύπου μεστὴ τὸ ἀπέχεσθαι θέλειν τῶν ἀποτελεσμάτων προηλωκότος τοῦ νοῦ τῇ ἐπιθυμίᾳ.[1])

39.

Ex Leont. et Ioann. p. 154.

Ἐπιπλήττει εἰκῇ τοῖς ὑπέρ γε τῶν ἐν ἀδικίαις παρακαλοῦσι θεὸν καὶ ἀφαμαρτάνειν τοῦ εἰκότος ᾠήθη, καὶ λέγει τοὺς ἐποικτείροντας τοὺς κακούργους κακούς. καίτοι πῶς ὁ τοῦτο λέγων οὐ τὸ ἀπηνὲς καὶ ἀνήμερον ἀποδέχεται, θαυμάζει δὲ[2]) τοὺς ἀτεράμονας ὁμοῦ τε καὶ μισαλλήλους; χρῆναι γὰρ ἔγωγέ φημι τοὺς ἅπαξ εἰλημμένους τοῖς ἰδίοις πταίσμασι καὶ δίκας ὑπέχοντας[3]) τοῖς κολάζουσι νόμοις ἐποικτείρειν μᾶλλον ὡς πεπραχότας ἀθλίως, ὡς ἐξ ἀσθενείας ἀνθρωπίνης ἐμπεσόντας εἰς τοῦτο, ὡς διαβολικῆς σκαιότητος γενομένους θήραμα, καὶ μὴ πεσοῦσιν αὐτοῖς ἐπιμειδιᾶν καὶ οἷον ἐπορχεῖσθαι κειμένοις καὶ καταφροντίζειν αὐτοῖς ἀφιλοστοργίαν.

Cui fragmento haec in codice praemittuntur: τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ζ' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ, neque tamen exstat in septimo libro neque omnino in prima decade. Quam difficultatem Angelus Maius ita tollere studuit, ut in lacuna quae invenitur in fine libri VII. p. 250 D posita olim fuisse contenderet fg. 39 et quod sequitur 40. Neque tamen intellegere possum, quomodo id fieri potuerit. Redarguitur autem Mai sententia eo, quod alio modo suppletur lacuna in optimo codice Marciano 123 saec. XIII., qui haec exhibet verba: ἢ τάχα που τοῦ πρώτου τὸ δεύτερον ἡττῷτο ἂν κατά γε τὸν ἀκριβῆ καὶ εὖ ἔχοντα λογισμόν· ⟨μεῖζον γὰρ οἶμαι τὸ παρενεγκεῖν εἰς ὕπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτὲ ἢ τὸ ἤδη παρενηνεγμένον⟩ καί τι τῶν ἀδοκήτων ὑποστὰν ἀνακομίσαι πάλιν εἰς ὅπερ ἦν ἐν ἀρχαῖς. Atque eodem modo lacunam explevit codex deperditus Capnionis, quem in interpretandis Cyrilli libris

1) προηρωτηκότος τοῦ νοῦ τῆς ἐπιθυμίας cod. προηρτηκότος τοῦ νοῦ τῆς ἐπιθυμίας Lequien; sed dici debuit προηρτημένου. προηλωκότος τοῦ νοῦ τῇ ἐπιθυμίᾳ scripsi.

2) ἀποδέχεται; θαυμάζει Lequien ἀποδέχεται, θαυμάζει δὲ scripsi.

3) ὑπέχοντας Mignius. ἐπέχοντας Maius.

Oecolampadius adhibuit. Cuius verba sunt haec f. 64a editionis a. 1528: 'Num forsitan primo secundum minus erit iuxta mentem sanam? Maius enim opinor esse producere aliquid ex nihilo, quam iam productum et grave aliquid passum, reduci denuo in id quod principio erat.' Reiecta igitur Mai coniectura dubium non est, quin numerus sit corruptus. Scribendum autem esse mihi videtur ιζ′ pro ζ′. Ergo etiam ea quae sequuntur verba, quibus in codice praemittantur verba ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ex libro XVII. deprompta esse censeo.

40.

Ex Leont. et Ioann. f. 154. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Περιφανὴς καὶ ἀξιοζήλωτος ἀγαθότης ἐστὶ, δηλαδὴ τὸ ὀρέγειν ἔλεον τοῖς μισεῖν ἡμᾶς ᾑρημένοις καὶ χεῖρα νέμειν ἐπίκουρον, βούλεσθαι δὲ καὶ σώζειν αὐτοὺς, οὐκ ἐπεμβαίνοντας, μᾶλλον δὲ καὶ οἷον κειμένοις ἐπορχουμένους καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀθλιότητος καταμειδιῶντας ἀφιλοικτιρμόνως,[1]) δρῶντας δὲ μᾶλλον ἐκεῖνα, δι' ὧν ἂν[2]) ἔξω γένοιντο παγίδος,[3]) ποιουμένους δὲ καὶ λιτὰς πρὸς τὸν τῶν ὅλων ὑπὲρ αὐτῶν ἐξουσιάζοντα θεόν.

Ex libro XVIII.

41.

Ex Leont. et Ioann. p. 105. Ἐκ τοῦ ιη′ λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Εἰσί τινες, πλεῖστοι δὲ οὗτοι κατὰ τὸν βίον, οἳ τὸ σφίσιν αὐτοῖς ⟨δοκοῦν⟩[4]) εὖ ἔχειν ὑπειλημμένοι ἀβασανίστως κρατύνουσιν· οἴονται δὲ, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως σοφὰ λαλοῦσι καὶ ἀναμφίβλητα. πλὴν μέχρι τοσούτου τὴν τοῦ δοκεῖν εἶναι σοφοὶ καὶ ἀγχίνοι[5]) κλέπτουσι δόξαν, ἄχρις ἂν αὐτοῖς ὁ πρὸς τῶν ἑτερογνωμονούντων ὑπαντήσῃ λόγος, γοργοτέροις ἐλέγχοις ἀντανιστάμενος.

Videntur haec fuisse prima libri verba.

---

1) Scripsi. ἀφιλοικτειρμόνως Maius.
2) τὰ cod. ἂν scripsi. Maius delevit.
3) γένοιτο παγίς cod. γένοιντο παγίδος Maius.
4) δοκοῦν adiecit Mignius.
5) ἀγχίνοοι Maius. ἀγχίνοι scripsi cll. Cyr. Alex. c. Iul. p. 5 A.

42.

Ex Leont. et Ioann. p. 105. Ἐκ τοῦ ιη' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Ἐν τῷ μηδὲν ἄγαν εἶναι τὸ εὖ ἔχον, ἐν δὲ τῷ περιττῷ τὰς διαβολάς.

Quae verba esse extremam alicuius enuntiati partem inde intellegitur, quod necesse est praemissum sit verbum a quo pendeat accusativus cum infinitivo coniunctus. Deprompta autem esse ex eadem libri parte qua fg. 41 videntur esse propter voces τὸ εὖ ἔχον.

43.

Ex Ioann. Damasc. ἐκλογῶν βιβλ. ed. Lequien II p. 752. Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐκ τοῦ ιη' τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Δεῖν οἶμαι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀβασανίστως[1]) τῇ πίστει τιμᾶν· ἀσθενεῖ γάρ πως ἀνθρώπινος νοῦς εἴς γε τὸ δύνασθαι συνιέναι πάντα.

44.

Ex Ioann. Damasc. p. 778. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ιη' βιβλίου.

Οὐδὲν οὕτω[2]) κεκαθαρμένους ἡμᾶς ποιεῖ ὡς αἱ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων λαμπρότητες καὶ τό γε ἐποικτείρειν τοὺς ἐν ἐνδείᾳ καὶ τῶν ἀναγκαίων σπάνει. γράφει γάρ που καὶ ὁ παροιμιαστής, ὅτι ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσι ἀποκαθαίρονται αἱ ἁμαρτίαι (Tob. 12, 9).

45.

Ex Ioann. Damasc. p. 778. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Πρῶτον ⟨ὅτι⟩[3]) καὶ ἄριστον ἀνδραγάθημα τὸ διανεῖμαι τοῖς δεομένοις τὰ ὄντα καὶ κατευμεγεθῆσαι τῆς ἐκ τοῦ πλούτου τρυφῆς καὶ κατασωρεῦσαι μᾶλλον ἐν οὐρανοῖς ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν καὶ τῶν προσκαίρων ἀλλάξασθαι τὰ διηνεκῆ καὶ ἀνθελέσθαι[4]) τὰ μένοντα τῶν σεσαλευμένων, ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεὶς τῶν εὖ φρονεῖν εἰωθότων.

---

1) ἀβασανίστως scripsi. ἀβασανίστῳ Lequien.
2) οὕτω scripsi. οὕτως Lequien.
3) ὅτι adieci.
4) ἀνθελέσθαι scripsi. ἀνελέσθαι Lequien.

46.

Ex Leont. et Ioann. p. 94. Ἐκ τοῦ ιη' βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.[1]

Ἕκαστος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τῶν ἑαυτοῦ θελημάτων διέλαχε[2]) τὰς ἡνίας καὶ ἐθελοντὴς ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν ἴεται,[3]) τουτέστιν ἢ ἐπὶ ἀρετὴν ἢ πρός γε τὰ χείρω.

47.

Ex Leont. et Ioann. p. 108. Ἐκ τοῦ ιη' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.[4])

Τοῖς οὐκ ἔχουσι βίον τὸν ἐπιεικῆ καὶ τεθαυμασμένον φορτικόν, ὡς ἔοικε, τὸ εὐδοκιμεῖν ἑτέρους εὐζωίᾳ καὶ ἀρετῇ· ἔγκλημα γὰρ τῆς ἑαυτῶν φαυλότητος ποιοῦνται χρήματα, καὶ ταῖς ἑτέρων εὐκλείαις ἐπηρεθισμένοι τὴν τῆς βασκανίας[5]) ὠδίνουσι[6]) φλόγα. καίτοι μᾶλλον ἐχρῆν ζηλοῦντας ἑλέσθαι τὸ ἄμεινον καὶ πάντα σείοντας κάλων[7]) ἁμιλλᾶσθαι φιλεῖν τοῖς ὧδε λαμπροῖς, οὐ φιλοψογίας ποιήσασθαι πρόφασιν ἃ κατορθοῦν οὐ δεδύνηνται.[8])

48.

Eiusdem ex libro XVIII. Cum Iulianus Christianos irrideret, quod martyres colerent, dixit (sc. Cyrillus) hoc modo:

Neque enim mortuos colimus ut deos neque adorationem quae Deo nobis debetur, hominibus tribuimus neque martyribus sanctis precationem porrigimus aut ab illis petimus bona quae Deus largitur, sed honoramus potius tales sanctos viros, qui fidem servaverunt et pulcherrime coronati sunt gloria pulchrae

1) Ἰουλιανοῦ Mignius. Ἰουλιανόν Maius.
2) διέλαχε scripsi. διέλαχεν Maius.
3) ἴεται scripsi. ἵεται Maius.
4) Ἰουλιανοῦ Mignius. Ἰουλιανόν Maius.
5) βασκανίας Mignius. βασκανίαις Maius.
6) ὠδίνουσι Mignius. ὠδύνουσι Maius.
7) πάντας ἰόντας καλὸν Maius. πάντα σείοντας κάλων Mignius. Laudatur hic Cyrilli locus etiam in Georgidae gnomologio (anecd. Graeca ed. Boissonade I p. 98) ita: Χρὴ μᾶλλον ζηλοῦντας ἑλέσθαι τὸ ἄμεινον καὶ πάντας ἰόντας καλὸν ἁμιλλᾶσθαι φιλεῖν τοῖς ὧδε λαμπροῖς. In quo gnomologio etiam alii Cyrilli loci inveniuntur, fortasse ex libris contra Iulianum deprompti, quos non recepi, quod deest inscriptio. Neque quicquam ex iis de Iuliani sententiis elucet.
8) δεδύνηνται Mignius. δεδύνηται Maius.

virtutis et pugnaverunt usque ad vitam et sanguinem et testati sunt gloriam Christi et victores facti fortitudine bonitatis.

Et post pauca, ubi dicit (sc. Cyrillus), apud gentiles quoque facinus honorari:

(Athenis enim, ut eorum, qui propter Graeciam periclitati sunt, mortem quotannis celebrationibus colerent, curas agunt): ad sepulcra egrediuntur ii, quibus prae ceteris est diserta lingua, et mirabiliter verbis felicitare student neque tamen ut Deos eos colunt, sed quod pugnaverunt pro salute omnium et pro libertate Graecorum iverunt in pericula.

Et post pauca, ubi dicit, ethnicorum deos homines fuisse, qui nati, mortui, corrupti sint, et sepulcra nonnullorum eorum memorat, haec dicit:

Sepultus igitur est in antro Idaeo Iuppiter, ille super omnia excelsus; Dionysus autem iuxta altare Apollinis qui dicitur aureus; hic ipse vates Apollo super tripode divinanti, et inde, dicunt, Tripus nomen accepit ob tres filias Triopi quae hunc Pythium, filium Iovis et Latonae querebantur, cum mortuus esset secundum placitum Homeri.[1])

Ex libro XIX.

49.

Ex Leont. et Ioann. p. 106. Ἐκ τοῦ ιθ' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.[2])

Πολὺ λίαν παρὰ τοῖς ἔξω κεῖται τὸ τῆς εὐστομίας χρῆμα καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς λέξεως, ἔνι δὲ ὅμως τῶν ὀνησιφόρων οὐδέν. τὸν γὰρ φύσει θεὸν καὶ δημιουργὸν οὐκ ἔγνωσαν, ἀναριθμήτους δὲ θεοὺς τῷ βίῳ κομίζουσι.

Incertae sedis fragmenta.

50.

Ex Ioann. Damasc. p. 408. Κυρίλλου. Rupef.: ἐκ τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.

---

1) Porph. v. Pyth. 16: ἐκηδεύθη δ' ἐν τῷ καλουμένῳ Τρίποδι, ὃς ταύτης ἔτυχε τῆς ἐπωνυμίας διὰ τὸ τρεῖς κόρας τὰς Τριόπου θυγατέρας ἐνταῦθα θρηνῆσαι τὸν Ἀπόλλωνα. Cf. Cyr. Alex. c. Iul. p. 342 B.

2) Ἰουλιανοῦ Mignius. Ἰουλιανόν Maius.

Φιλόδακρύ πως ἀεὶ τὸ θῆλυ γένος καὶ τὸν νοῦν εἰς ἔλεον εὐδιάθρυπτον ἔχει.

51.

Ex Ioann. Damasc. p. 654. Κυρίλλου. Rupef.: ἐκ τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ.[1])

Ποῖον οὕτω θηρίον ὠμὸν καὶ ἀνήμερον ὡς δύσοργος ἀνὴρ καὶ ἀκράτῳ θυμῷ τυραννούμενος; ποία δὲ οὕτω θάλασσα ῥαγδαίων αὐτῇ καταχεομένων πνευμάτων ταῖς τῶν πετρῶν ἐγκειμέναις ἐρρήγνυται; ἢ ποῖον οὕτω[2]) πικρὸν καὶ ἰοβόλον ἑρπετὸν τοῖς πέλας ἰοῦσι δριμέως ἐπιπηδᾷ ὡς ἀνὴρ ἀκάθεκτος καὶ δριμὺς καὶ ἀχάλινος εἰς ὀργὰς καὶ ὅλας ὥσπερ τῷ πάθει διδοὺς τὰς ἡνίας;

52.

Ex Ioann. Damasc. p. 654. In margine excidisse mihi videtur τοῦ αὐτοῦ.

Τί ἂν γένοιτο χεῖρον ὀργῆς; ἐκθηριοῖ γὰρ τὸν ἄνθρωπον, ἀσχήμονα καὶ ἀμείλικτον, ἀσυναλλαγῆ καὶ ἀνόσιον ἀποφαίνουσα καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν οὐδὲν ἡγεῖσθαι παρασκευάζουσα.[3]) ποίων γὰρ ἐγχειρημάτων οὐχ[4]) ἅψεται πονηρῶν ἢ ποίων ἀφέξεται λόγων, ἀκατεύναστον ἔχων εἰς νοῦν ἔσω τὴν φλόγα καὶ ἀναζέων τὸν θυμόν;

Etiam Cyrilli adversarius, **Alexander** episcopus **Hierapolitanus** Iuliani libros refutavit. Haec enim sunt Ebedjesu verba (Assemani, bibl. orient. III, 1, p. 197: „Alexander, episcopus Hierapolis. Alexander composuit librum solutionis nugarum Iuliani.“ Quam ab Alexandro non scriptam esse coniecit Assemanus l. l adnot. 2. „Quid?“ inquit „si libros decem sancti Cyrilli Alexandrini adversus Iulianum e Graeco in Syriacum conversos Nestoriani eiusdem S. Doctoris hostes infensissimi Alexandro suo supposuerunt?“ Quae Assemani sententia probanda non est. Fieri enim non potuit, ut Cyrilli libri, qui multis locis rectae fidei apertissime demonstrant defensorem, ei supponerentur, qui toto pectore

1) Ἰουλιανοῦ scripsi. Ἰουλιανόν Rupef.
2) οὕτω scripsi. οὕτως Lequien.
3) παρασκευάζουσα scripsi. παρασκευάζουσαι Lequien.
4) οὐχ scripsi. οὐκ Lequien.

deditus erat haeresi Nestorianae. Qua in re etiam si non offendas, non eandem esse Alexandri ac Cyrilli refutationem inde apparet, quod unius libri ab Alexandro scripti mentionem fecit Ebedjesu, Cyrilli contra librorum numerus erat maximus. Ergo dubitandum non est, quin etiam Alexander Iulianum refutare studuerit. Recte autem Assemanus p. 197 adn. 2. mihi videtur adnotasse, eo loco Alexandri mentionem fecisse Ebedjesu, ubi de scriptoribus Syris ageret; ergo in manibus Ebedjesu fuit Syriaca libri Alexandri versio. Neque vero quicquam habemus compertum de tempore libri ab Alexandro compositi; ne id quidem cognovimus, utrum ante Cyrilli libros scriptus sit an postea.

Artis autem plus in refutandis Iuliani libris Garnerio videtur habuisse **Theodoretus** episcopus **Cyrensis**, quam Cyrillus Alexandrinus. 'Hic enim' inquit[1]) 'ad singulas Iulianei libri περικοπὰς responsionem subiungens hominem pressis vestigiis etiam evagantem sequitur; ille collectis in concinnum ordinem Iuliani obiectionibus, singulas ita repellit, ut corpus inde duodecim partibus efflorescens conficiat.' Sed utinam id, quod Fabricio[2]) Schroeckhio[3]) aliis persuasit, Iuliani libros impugnavisse Theodoretum, re vera ita se habere Garnerius ostendisset! Verum enimvero argumento ne uno quidem adiecto, quo sententiam suam probaret, fidem sibi haberi voluit. Quid? quod in duodecim libris qui inscribuntur 'Ἑλληνικῶν θεραπευτικὴ παθημάτων ἢ εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἐξ 'Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπίγνωσις, duobus tantum locis Iuliani mentionem fecit Theodoretus? Quorum alter invenitur in libro IX. p. 347, 9 Gaisf., ubi de Christianorum persecutionibus verba fecit Theodoretus: 'Ὁποῖα δὲ, inquit, κἀν τῇ Ἰουλιανοῦ βασιλείᾳ τετόλμηται, ἴσασι μὲν οἱ γεγηρακότες, ἀκηκόαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς διηγουμένων τῶν τὴν τραγῳδίαν ἑωρακότων; alter in disputatione X. p. 382, 13 G, ubi de oraculis egit. Sunt autem eius verba haec: παραπλήσιον δέ τι δέδρακε (sc. ὁ Πύθιος) καὶ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τὴν ὁρμὴν ἔχοντος κατὰ τῶν Ἀσσυρίων. Librorum

1) Garnerii dissertatio II. de libris Theodoreti § IV, 17: Theod. opp. ed. Schulze V p. 401.

2) Fabricii delectus scriptorum, qui verit. rel. Christ. asseruerunt. 1725. p. 98: Theodoreti — libri XII, quos — Iuliano imperatori singillatim oppositos Garnerius annotavit.

3) Schroeckh, Kirchengesch. VI 336.

igitur Iuliani neutro loco meminit ac ne eo quidem, quo fortasse censendus est perstrinxisse Iulianum: nam libri III. p. 149, 12 G de Satana δηλοῖ δὲ, inquit, τοὔνομα τὸν ἀποστάτην κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνήν. καλεῖ δὲ αὐτὸν (sc. τὰ θεῖα λόγια) καὶ διάβολον. Quibus verbis Theodoretus fortasse significare voluit Iulianum apostatam ipsum esse diabolum. Sed ne hoc quidem loco de libris agitur apostatae. Huc accedit, quod ipse Theodoretus in operis sui prologo p. 1 sqq. profitetur aggressum se esse scribere libros quibus curaret Graecorum affectiones, cum saepenumero accidisset, ut pagani secum congressi deriderent fidem Christianam, agrestes incultosque fuisse dicerent apostolos, vituperarent sanctorum martyrum cultum aliaque eius modi adicerent. Quid autem fuit causae, cur dissimularet impugnaturum sese esse Iulianum, si id re vera sibi proposuerat? Cur libros suos ita inscripsit, ut divinare ante Garnerium nemo posset eius consilium? Cur eos ita instituit, ut accusaret potius paganos, quod falsa de deo sentirent, quam refutaret argumenta, quibus illi Christianae religioni adversati erant? Cur studuit ostendere etiam philosophorum Graecorum quosdam, inprimis Platonem, eadem fere de rebus divinis censuisse atque Christianos et ita re vera effecit εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπίγνωσιν? Quid denique sibi voluit, cum p. 16 sqq. adversarios suos, qui negarent Graecos multa a barbaris mutuatos esse, ita rudes esse diceret, ut ne possent quidem ea Graecorum scripta legere, quibus meliora docerentur? Εἰ δὲ, inquit p. 18, 11 G καὶ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τῶν δαιμόνων τὰς τελετὰς καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα παρὰ βαρβάρων ἐδιδάχθησαν Ἕλληνες καὶ ἐπὶ τοῖς διδασκάλοις ἐναβρύνονται, τί δήποτε ὑμεῖς οὐδὲ συνιέναι τὰ ὑπ᾽ ἐκείνων συγγεγραμμένα δυνάμενοι παραιτεῖσθε μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν κτέ. Et p. 16, 7 G: οἱ δὲ ὀλίγα μὲν παρὰ ποιητῶν, ὀλίγα δὲ παρὰ ῥητόρων ἐρανισάμενοι, τῶν δέ γε φιλοσόφων οὐδὲ αὐτὰς τὰς προσηγορίας μεμαθηκότες, πλὴν δυοῖν ἢ τριῶν τῶν ἐπισήμων, βάρβαρον μὲν τὴν θείαν γραφὴν ὀνομάζουσι, μαθεῖν δὲ τἀληθὲς παρὰ ταύτης αἰσχρὸν ὑπειλήφασιν. ἐξ ἀγνοίας[1]) δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθείας ἐπιγίνεται πάθημα. εἰ γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς ἀνεγνώκεισαν ἱστορίας, ἔγνωσαν ἂν δήπουθεν, ὡς καὶ τὰς περιφανεῖς ἐπιστήμας καὶ τῶν τεχνῶν τὰς

1) Ita scribendum esse censeo. Gaisfordius exhibet ἀνοίας.

πλείστας παρὰ βαρβάρων ἐπαιδεύθησαν Ἕλληνες. Haec sunt Theodoreti verba. Num vero censendus est is qui Iuliani libros refutare sibi proposuerat, non cognovisse id quod ille disseruerat (p. 178 ABC Cyr.) de Babyloniis, Aegyptiis, Phoenicibus litterarum inventoribus. Num omnino eum fugit, quantum omnium moturus esset risum, si paucos modo Graecorum scriptores legisse diceret imperatorem philosophum, quin etiam ita fuisse ab omni eruditione destitutum, ut eos ne posset quidem legere? Sat igitur superque de levissima Garnerii coniectura.

Verum enimvero etiam si negavimus id fuisse Theodoreti consilium, ut refutaret Iuliani libros, ei non adversabimur, si quis ad eorum certe cognitionem illum venisse contendat. Porphyrii enim libros, quis ille scripserat contra Christianos, ipse duobus laudat locis. Quorum alterum quem protulit p. 76, 13 G, potuit mutuari ex Eusebii praep. evang. I 9, 21, ubi idem affertur, alter qui p. 488, 1 legitur, apud Eusebium non invenitur. Nil mirum igitur etiam Iuliani libros legisse Theodoretum. Quod quamquam certis argumentis firmari non potest, cum ne unus quidem locus in therapeuticae libris ex Iuliani scriptis afferatur, ea tamen proferam argumenta, quibus hanc coniecturam non omni probabilitate carere ostendam. Vituperaverat Iulianus Christianos, quod cum relictis paganorum sacris Iudaeorum sequi maluissent religionem, ne eam quidem pie colerent, sed omissis doctrinis laude dignis recepissent vituperandas. Νῦν δὲ, inquit p. 202 A, ὑμῖν συμβέβηκεν ὥσπερ ταῖς βδέλλαις τὸ χείριστον ἕλκειν αἷμα ἐκεῖθεν, ἀφεῖναι δὲ τὸ καθαρώτερον. Et respexit fortasse hunc Iuliani locum, quocum hirudinibus comparantur Christiani, Theodoretus p. 55, 15 G, ubi optima quaeque cum dixisset eos ubique collecta in usum suum conferre, καὶ μὲν δὴ, inquit, καὶ ταῖς μελίτταις οὗτος ὁ νόμος ἐμπέφυκεν. οὐ γλυκέσι γὰρ μόνοις, ἀλλὰ καὶ πικροῖς ἄνθεσιν ἐφιζάνουσαι τὴν μὲν γλυκεῖαν ἀνιμῶνται ποιότητα, τὴν δὲ πικρὰν ἀποστρέφονται. Idem cum invectus esset in sacrificia Graecorum: μὴ τοίνυν, inquit p. 292, 12 G., τῆς τῶν ὑμετέρων θυμάτων κατηγορίας ἀπολογίαν τὴν ἀντικατηγορίαν ἔχειν νομίζητε. Quibuscum conferas velim Iuliani fragmentum, quod servatum est a Cyrillo p. 41 E: Μέλλων δὲ ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων δογμάτων ἁπάντων ποιεῖσθαι τὸν λόγον ἐκεῖνο βούλομαι πρῶτον εἰπεῖν, ὅτι χρὴ τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἴπερ ἀντι-

λέγειν ἐθέλοιεν, ὥςπερ ἐν δικαστηρίῳ μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμονεῖν, μηδὲ, τὸ λεγόμενον, ἀντικατηγορεῖν, ἕως ἂν ὑπὲρ τῶν πρώτων ἀπολογήςωνται κτέ. Iam vero Iulianus, ubi de legibus a Numa latis verba facit, auctores bonorum illorum urbi datorum dicit fuisse oracula divino spiritu praedita. Sunt autem haec eius verba p. 194 B: Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ κατοχῆς καὶ ἐπιπνοίας θείας ἔκ τε τῶν τῆς Cιβύλλης καὶ τῶν ἄλλων, οἳ δὴ γεγόνασι κατὰ τὴν πάτριον φωνὴν χρηςμολόγοι, φαίνεται δοὺς ὁ Ζεὺς τῇ πόλει; idem p. 198 B: τὸ γὰρ ἐκ θεῶν εἰς ἀνθρώπους ἀφικνούμενον πνεῦμα σπανιάκις μὲν καὶ ἐν ὀλίγοις γίνεται κτέ. Divina igitur praedicat oracula, θείαν significat esse ἐπίπνοιαν et κατοχήν. Contra atque Iuliano placuit, de chresmologis Theodoretus p. 374, 5 G: καὶ τὰ ἔπη οὐκ ἔκ τινος θειασμοῦ καὶ κατοχῆς λέγειν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς Ἐμπεδοκλέους συλῶντας ποιήσεως. Neque neglegendum est quibusdam locis Galilaeorum nomine uti Theodoretum et iis quidem quibus maiora quam Romanos exponit illos effecisse; unde videtur esse colligendum eum his locis perstrinxisse Iulianum, quem minimi sese aestimare Christianos eo ostendisse nemo nescit, quod alio numquam eos nomine nisi Galilaeorum significaret. Inveniuntur autem eius modi loci in Theodoreti libris tres: Primus p. 337, 10 G: εὑρήσει γὰρ τοὺς μὲν (sc. Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων νομοθέτας) οὐδὲ τοὺς ὁμόρους πείσαντας κατὰ τοὺς σφῶν πολιτεύεσθαι νόμους· τοὺς δὲ Γαλιλαίους οὐ μόνον Ῥωμαίους πεπεικότας, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τῶν βαρβάρων τὰ φῦλα τὴν εὐαγγελικὴν νομοθεσίαν ἀσπάσασθαι. Alter p. 352, 6 G, ubi de Persis agitur: καὶ τούσδε τοὺς νόμους παρ᾽ ἀνδρῶν Γαλιλαίων ἐδέξαντο· καὶ τὴν μὲν Ῥωμαίων δυναστείαν οὐκ ἔδεισαν, τῇ δὲ τοῦ σταυρωθέντος ὑπετάγησαν βασιλείᾳ. Tertio autem loco p. 406, 2 G, ubi cum falsis Graecorum oraculis verissima et saluberrima comparat Iudaeorum et Christianorum, haec eius inveniuntur verba: τὴν γὰρ δὴ μίαν τῶν ἀποστόλων γλῶτταν, Γαλιλαίαν οὖσαν, εἰς τὰς ἁπάντων τῶν ἐθνῶν κατεμέρισε γλώττας, καὶ προσενήνοχεν ἅπασι τὴν σωτήριον κλῆσιν. Simillimus etiam Iuliano argumentandi ratione est Theodoreti locus p. 362 G. sqq., ubi comparantur detestabiles Platonis leges cum Christianorum institutis admiratione dignissimis. Et Theodoretus quidem utitur verbis ἐκ παραλλήλου τιθέναι, Iulianus saepissime dicit παραβάλλειν. Quem comparandi modum, quem sese adhibiturum esse professus est in prologo

et in toto opere fideliter servavit Theodoretus, repetitum esse a Iuliano haud facile negaverim. Sed aliud est legisse aliquem librum et ex eo percepisse aliquid utilitatis, aliud eum ipsum librum refutasse.

Quod si quaeris quo tempore scripti sint therapeuticae libri: exstant a Garnerio iam allata ipsius Theodoreti verba in epistula 113 ad Leonem episcopum Romanum data (ed. Schulze IV p. 1191). Quae quidem scripta est exeunte anno 449, nam conqueritur ea Theodoretus de iis rebus, quas passus sit in concilio Ephesino, quod constat initium cepisse a. d. VI. Id. Aug. a. 449. Ἔστι γάρ μοι, inquit Theodoretus, τὰ μὲν πρὸ εἴκοσι ἐτῶν συγγεγραμμένα, τὰ δὲ πρὸ ὀκτωκαίδεκα, τὰ δὲ πρὸ πεντεκαίδεκα, τὰ δὲ πρὸ δυοκαίδεκα, τὰ μὲν πρὸς Ἀρειανοὺς καὶ Εὐνομιανούς, τὰ δὲ πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας, τὰ δὲ πρὸς τοὺς ἐν Περσίδι μάγους, ἄλλα περὶ τῆς καθόλου προνοίας, ἕτερα δὲ περὶ θεολογίας καὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Ac ne quis putet quattuor temporum momentis respondere operum allatorum seriem: non quattuor memorantur, sed quinque aut singula opera aut plura coniuncta. Temporum autem ordinem non servatum esse luculentissime eo demonstratur, quod duae solum re vera exstant operum series: altera eorum quibus adversarii impugnantur, alteris agitur de doctrinis Christianorum. Quam divisionem non fortuitam esse, sed ab ipsius auctoris consilio profectam inde apparet, quod in altera serie adhibentur voces τὰ μὲν, τὰ δὲ, τὰ δὲ, in altera ἄλλα, ἕτερα δέ. Itaque in vetitum niteremur, si opus contra Graecos scriptum, id est therapeuticae libros, quod secundo loco nominatur, in iis esse adfirmaremus, quos duodeviginti annis ante se scripsisse Theodoretus autumavit. Neque enim quicquam ex eius verbis efficere possumus nisi prodiisse duodecim libros contra Graecos eo temporis spatio, cuius primus annus viginti, duodecim annis ultimus ab epistulae 113 tempore seiunctus erat; eo igitur qui fuit inter exitus annorum 429 et 437 p. C. n. Quo redarguitur tam Baronii sententia a Garnerio allata, qui anno 439 scriptos esse censuit eos de quibus agimus libros, quam ipsius Garnerii, qui mavult annum 427. Est autem etiam alius locus in Theodoreti libris, ex quo certius aliquid efficere conatus est Garnerius. Nam sub finem disputationis VII. p. 298, 11 G mentio fit legum contra paganos latarum verbis his: τὰ μὲν ὀψοποιοῖς

καὶ κρεοπώλαις ἁρμόττοντα μισήσατε (sc. ὦ Ἕλληνες) θύματα, τὴν δὲ τῆς αἰνέσεως θυσίαν τῷ ποιητῇ προσενέγκατε. πειθέτω δὲ ὑμᾶς τοῦτο ποιεῖν μὴ τῶν βασιλευόντων οἱ νόμοι μηδὲ τῆς τιμωρίας τὸ δέος, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας τὸ κράτος κτέ. Exstant autem duae Theodosii iunioris leges, quibus pagani vetantur diis sacrificare; quarum altera (cod. Theod. XVI. Tit. X. 23) data est anno p. C. n. 423, altera (cod. Theod. XVI. Tit. X. 25) Garnerii temporibus tribuebatur anno 426. Et hanc quidem spectasse Theodoretum cum contenderet Garnerius, scripsisse eum censuit anno 427; id quo fieri non posse supra indicavimus. Huc accedit quod ea lex, qua Garnerius nititur, minime data est anno 426; cuius subscriptionem 'Dat. XVIIII. Kalend. Decemb. C. P. Theod. XII. ex Valent. IIII. AA. conss.' ita scribi non potuisse, sed mutandam esse in 'Dat. XVIII. Kalend. Decemb. C. P. Theod. XV. et Valent. IV. AA. conss.' iam diu intellectum est et ab Haenelio in editione animadversum. Ergo data est lex illa anno p. Ch. n. 435. Post quam si re vera scripti sint therapeuticae libri, ponendi sine dubio in illis, quos ante duodecim annos se scripsisse indicavit Theodoretus, ergo anno 437 censendus ille Graecorum religionem impugnasse. Sed etiam ad hanc legem pertinere eius verba quamquam contendit Garnerius, argumentis non firmavit neque firmare potuisse mihi videtur. Utraque enim lege sacrificiis interdicitur paganis. Ergo fieri etiam potest, ut solam priorem legem anno 423 datam spectaverit Theodoretus; quod qui statuit nil certius adfirmare potest nisi circumscribi id quo scripta est therapeutica temporis spatium exitu annorum 429 et 435, scriptam esse eam anno aut 429 aut 431 aut 434.

Iam omnes enumeravimus scriptores, qui Iuliani crimina defendere studuerunt, quo corrigerent paganorum errores. Neque enim quisquam post controversias Nestorianas studuit libris Iulianeis, nisi post quadringentos annos **Photius** patriarcha **Constantinopolitanus**. Cuius tempore quamquam fuerunt etiam homines in iis regionibus quae quondam fuerant Romani imperii provinciae, quamquam etiamtum fuere qui paganorum sacra amplecterentur: Constantinopoli non inveniebantur. Paganis igitur persuadendi, ut sententiam mutarent, consilium habere non potuit Photius, cum ipse quoque Iuliani libros redargueret. Quod ut faceret duabus causis poterat commoveri. Vocaverat enim Iulianus in examen

etiam eos sacrae scripturae locos, de quibus ipsi dissidebant, de quibus acerrime disputabant Christiani. Ita offenderat Amphilochius in Christi verbis πωλήcατε τὰ ὑπάρχοντα καὶ δότε πτωχοῖc κτέ.; quem non recte offendisse, sed in eodem errore versari atque Iulianum apostatam exposuit Photius quaest. Amph. 101.[1]) Eadem est res in quaestione 109.[2]) Atque ad disputandi studium accessit excerpendi industria. Si minus triginta, at certe viginti libris constabat Cyrilli operis Iulianei refutatio. Haud facile igitur a recta via aberrabimus, si Photii librum statuemus fuisse Cyrilliani operis epitomen. Quod si statuimus, negare non cogimur de suo quaedam Photium adiecisse. Sic vituperatio sacrorum Cain et Abel a Iuliano facta reprobatur a Photio in quaestione 109 p. 650 B ad 652 A (ed. Hergenroether) ita, ut omnia ex Cyrilli opere p. 347 sqq. sint deprompta praeter ea, quae 650 C inveniuntur a Photio adiecta. Quamquam refutaretur mea sententia qua dixi in angustum Cyrilli libros Photium coegisse, si tota quaestio Amph. 101 ex refutatione librorum Iuliani esset deprompta. Quae cum in editione Migniana inveniatur a p. 616 D ad 633 B: statuendum inde esset copiosiorem ne Cyrilli quidem fuisse defensionem. Verum enimvero haec sunt Photii verba p. 617 A: ἃ γοῦν ἐν τοῖc πρὸc ἐκεῖνον (sc. Ἰουλιανὸν) εἶπον καὶ ὧν ἡ μνήμη τὴν cωτηρίαν ἔχει, τοῦτο δή coι ἀναγράφων κτέ. Ergo refutationem suam Photius hoc loco non exscripsit, sed eas res litteris mandavit, quarum scribenti in mentem venit; nisi forte, cum in Amphilochiis omnes quaestiones uberrime et verbose tractaret, ipsum Cyrilli adhibuit opus. Quod evolvere iam debebat, ut ad notitiam veniret sententiarum Iuliani. Abicienda enim est Oeconomi, qui a. 1858 Athenis quaest. Amph. edidit, sententia[3]) censentis etiam Photii temporibus superstites fuisse Iuliani libros; id quod numquam coniecisset, si memor fuisset verborum Ioannis Chrysostomi iam saepius a nobis allatorum. Habemus autem compertum Cyrilliani operis exemplar servatum esse in bibliotheca patriarchei Constantinopolitani. Cf. extrema verba fragmenti undecimi Cyrilliani, quod exstat apud Mansium, sacr. conc. nova coll. XI. p. 409 D sqq. Iam vero de

1) ed. Hergenroether (Patr. Gr. cur. Migne vol. CI.).
2) ed. Hergenroether.
3) p. 168 adn. 6.

tempore refutationis a Photio scriptae nil adfirmare possumus, cum ne quaestionum quidem Amph. tempus notum sit.

Romanum neminem cognovimus ad redarguendos Iuliani libros accessisse. Soli in mentem eius rei venerat **Hieronymo**, qui in epistula LXX. ad Magnum data ed. Vallarsi[2] I 427 E: „Iulianus Augustus" inquit „septem libros in expeditione Parthica adversum Christum evomuit. Si contra hunc scribere tentavero, puto, interdices mihi" etc. Quo loco quamquam Hieronymus aperte non dicit contra libros Iuliani se scripturum esse, librorum tamen procul dubio spectavit refutationem, cum antea de libris egisset apostatae. Cuius consilii auctor fortasse exstiterat Apollinaris Laodicenus, Hieronymi magister, qui oderat Iulianum. Iam vero utrum consilium persecutus sit Hieronymus necne ignoramus.

Omnes de quibus usque adhuc egimus scriptores redarguere studuerunt Iulianum; restituendis e Cyrilli opere deperditis ipsius libris saeculo proximo operam navavit **Dargensius**. Verum is utinam maiorem adhibuisset diligentiam, utinam linguae Graecae fuisset peritior! Neque enim quicquam fecit nisi quod exscripta ex editione Aubertiana in unum congessit ea Iuliani fragmenta, quae in decem Cyrilli libris ita exstant, ut litteris maiusculis iis praemittatur vox Iuliani. Adiecit autem interpretationem Francogallicam, quae qualis sit verbis dici nequit. Ita factum est, ut ne minimam quidem utilitatem ex eius libro percipere possem. Qui Berolini primum prodiit anno 1764 ita inscriptus: Défense du paganisme par l'empereur Iulien, en Grec et en François etc. Par Mr. le Marquis D'Argens etc. 2 voll. 8°. Altera editio est anni 1767. Tertiam mihi comparare non potui. Quae auctore Alfonso Muecke (de vita Iuliani II p. 343) publici iuris facta est anno 1768 remotis Graecis Iuliani fragmentis ita inscripta: Discours de l'empereur Iulien contre les Chrétiens. Avec de nouvelles notes de divers auteurs.

Caput II.

De Iuliani libris restituendis.

Fragmentorum Iuliani pars longe maxima servata est in Cyrilli Alex. contra Iulianum libris; nonnulla exstant in Theodori Mopsuesteni reliquiis, in Hieronymi Photii Suidae libris, sed eorum ne unum quidem amplitudine aequat pleraque Cyrilli. Atque de argumentandi ratione qua usus est Iulianus ut certius possimus iudicare, digerere oportet et recte inter se coniungere quae in unum contulimus fragmenta. Initium autem capiat dissertatio a duabus quaestionibus, altera quot libris constiterit Iuliani opus contra Christianos scriptum, altera quomodo eos ipse inscriptos esse voluerit.

Ac de numero librorum Iuliani duobus agitur locis, altero Hieronymi, altero Cyrilli. Atque Hieronymus quidem in epistula ad Magnum data (Hieronym. ed. Vallarsi[2] vol. I. p. 427 E): „Iulianus" inquit „Augustus septem libros in expeditione Parthica adversus Christum evomuit." Cyrillus contra Alexandrinus trium modo meminit librorum in acclamatione ad religiosissimum imperatorem Theodosium, quam praefationis loco posuit in fronte librorum suorum, quibus impugnavit Iulianum. Sunt autem haec ipsius verba p. 3 D Aub. Ἔχων τοίνυν εὐφυᾶ τὴν γλῶτταν κατέθηξεν αὐτὴν τοῦ πάντων[1]) ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· καὶ δὴ τρία συγγέγραφε βιβλία κατὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων καὶ κατὰ τῆς εὐαγοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας. In antiquissimo sane qui exstat Cyrilli codice Marciano 123 saec. XIII. librorum numerus omnino non agitur; sed lacunae in eo inveniuntur multae et ipsa de quibus agimus Cyrilli verba etiam altero loco tradita sunt in eo corrupta. Scripta

1) κατὰ τοῦ πάντων Aub. τοῦ πάντων cod. Marc. 123 saec. XIII. et Michael Glycas p. 470 Bonn.

enim sunt ita: καὶ δὴ συγγέγραφαι βιβλία, ubi συγγέγραφαι mendose scriptum esse pro συγγέγραφε nemo non videt. Exstabat autem librorum numerus in codice vetustissimo Capnionis, cuius verba ita vertit Oecolampadius f. 1b: 'et tres conscripsit libros adversus sancta Evangelia' etc. Huc accedit quod vox τρία non desideratur, ubi haec Cyrilli verba a Michaële Glyca laudantur p. 470 Bonn.[1]) Neque parvi aestimandam esse eius auctoritatem inde efficitur, quod annales eius prius compositi sunt quam scripti Cyrilliani operis codices qui ad nostram pervenerunt aetatem ad unum omnes, et quod deprompsisse eum Cyrilli verba ex optimae notae codice intellegitur ex scriptura ea, quam supra adnotavi dissentientem a scriptura quam vocamus vulgata, consentientem cum cod. Marciano 123. Ergo dubitandum non est, quin re vera trium modo Iuliani librorum mentionem fecerit Cyrillus. Iam vero quaestio orta est, utri fides sit habenda, Hieronymo an Cyrillo. Quam cum in dubio reliquisset Spanhemius, qui in praefatione editionis suae operum Iuliani p. 47 de ea re disseruerat, Fabricius ita solvit vel solvisse videbatur, ut sententiam suam omnibus probaret, qui post eum paullo accuratius de Iuliani libris egerunt. Protulit autem Fabricius coniecturam suam in bibl. Graec. vol. VI[4]. p. 738 sq. Atque secutus Hieronymum constitisse censet opus Iuliani libris septem atque ex iis tres sacris evangeliis oppositos decem libris Theodosio iuniori imperatori dicatis confutatos esse a Cyrillo Alexandrino. Atque eos quidem fuisse ἀνατροπὴν illam τῶν εὐαγγελίων, cuius mentionem fecerint Theophanes et Cedrenus. Sed Cedrenum ut mittamus, qui ex Theophane sua hausit:[2]) ne Theophanis quidem verba ullius sunt momenti, cum auctor eius sit ipse Cyrillus. Sunt autem Theophanis haec p. 80, 13 sqq. Bonn.: ἀνατροπὴν δὲ

1) Non discrepat scriptura Michaëlis Glycae codicis Marciani 402 saec. XIII. scripti, quem a Bekkero praetermissum ipse Venetiis inspexi.

2) Cedreni p. 537, 14 sqq. Bonn. verba sunt haec: οὗτος ὁ δυσσεβὴς καὶ τὴν τῶν θείων εὐαγγελίων ἀνατροπὴν ἔγραψεν, ἣν ὁ μέγας Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλοι φιλόχριστοι ἐπηνωρθώσαντο. Quo loco ex memoria adiecit καὶ ἄλλοι φιλόχριστοι neque minus ea quae sequuntur καὶ πᾶσαν δὴ ἄλλην γραφὴν αὐτός τε καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῦ διέβαλον, ὑπὸ δὲ ὀρθοδόξων ἐξεβλήθησαν τὰ τούτων νοθεύματα (scr. νωθεύματα), nisi forte quae Theophanes l. l. de Porphyrio attulit, ex libidine mutavit.

'Ιουλιανὸς ὁ δυσσεβὴς ἔγραψε τῶν θείων εὐαγγελίων, ἣν ὁ μέγας Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἐν ἐξαιρέτῳ πραγματείᾳ λαμπρῶς ἐπανέτρεψεν. Cyrilli autem haec p. 3 D: καὶ δὴ τρία συγγέγραφε βιβλία κατὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων καὶ κατὰ τῆς εὐαγοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας, quorum partem mutuatus est, neglexit partem Theophanes. Ex Cyrilli autem verbis intellegi non potest cognovisse eum 'alios Iuliani quattuor libros, quibus alia sacra volumina videretur ille calumniatus esse'.[1]) Quos ignorasse Cyrillum si exstabant nemo sanus adfirmabit. Quos si cognovit non potuit non refutare, si re vera id assequi voluit quod sibi se proposuisse p. 4 autumavit. Dixit enim aggressum se esse opus suum scribere, quod multi pagani, ut Christianam religionem suo iure respuere viderentur, niterentur Iuliani libris. Num vero tam stupidus erat Cyrillus, ut in mentem ei non veniret minime fore, ut solis tribus refutatis Iuliani libris reliquos quattuor in usum suum conferre pagani desinerent? Neque quicquam efficitur ex Fabricii coniectura nisi non legisse eum decem Cyrilli contra Iulianum libros. Quibus re vera refutatur pars Iuliani librorum ea, qua minime in censuram ille vocaverat evangelia. Neque enim ita multum a vero aberravit Bessario, quem diligenter perlustrasse Cyrilli libros demonstrant scholia quae ipse adscripsit margini codicis sui nunc Marciani 123. In cuius folio 153b inveniuntur haec in fine decimi libri ipsius Bessarionis manu exarata: ταῦτα δὲ (sic) εἰ-ιν τῶν κατὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἰουλιανοῦ λόγων ἀντιρρήσεις μόνον. τὰ γὰρ πρὸς τὰ κατὰ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου εἰρημένα, οὐχ εὕρηταί πω. Quod si reliquis libris nunc deperditis refutabantur ea, quae contra evangelia Iulianus disputaverat: eo opere, cuius decem consumebantur libri ad alia eiusdem crimina defendenda, nihil aliud sibi proposuisse Cyrillum nisi ut redargueret ἀνατροπὴν εὐαγγελίων nemini persuadebit Fabricius. Alio modo difficultatem tollere studuit Teuffelius, cuius coniectura invenitur in libri ab Augusto Pauly editi, qui inscribitur 'Realencyclopaedie der classischen Alterthumswissenschaft' vol. IV. p. 416. Fieri enim potuisse dixit, ut, cum duobus modis in libros discriptum esset Iuliani opus, alteram divisionem spectaret Cyrillus, Hieronymus alteram. Iam vero cum quarto p. C. n. saeculo librorum

1) Fabric. l. l.

divisiones ab iis ipsis profecti essent qui eos composuerant, censuit sine dubio Teuffelius ipsum Iulianum duobus modis opus suum discripsisse. Putavit fortasse ita distributos esse eius libros, ut cum argumenti vinculo et communi inscriptione inter se coniuncti essent libri tres et bis bini aut bis ternis ita iunctis restaret singularis, tria efficerentur corpora, quorum librorum summa aequaret numerum ab Hieronymo relatum. Quae coniectura niti posset ipsius Iuliani testimonio, qui p. 261 E [1]) laudat δεύτερον suum cύγγραμμα, si vox cύγγραμμα eo tempore quo scripsit Iulianus nihil aliud nisi quod antiquioribus temporibus significasset. Cuius vis quae initio, quae postea fuerit cum ne in Stephani quidem thesauro exponatur, hoc loco paullo accuratius in eam mihi inquirendum est. Nota omnibus sunt Thucydidis verba, quibus libros suos inauguravit haec: Θουκυδίδηc Ἀθηναῖοc ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννηcίων καὶ Ἀθηναίων ὡc ἐπολέμηcαν πρὸc ἀλλήλουc. Voce igitur cυγγράφειν de totis operibus utebantur qui tunc fuerunt homines neque alio modo uti poterant, cum nondum moris esset singula opera in plures libros dividere. Quod ubi factum est, opus etiam erat nomine, quo significarentur singulae operis alicuius partes. Ita factum est ut voces βίβλοc et βιβλίον promiscue adhiberentur ut significarentur et tota opera et singulae eorum partes. Id quod posterioribus temporibus etiam in voce cύγγραμμα usu venisse iis demonstrabo exemplis, in quae forte fortuna incidi. Origenis contra Celsum VII 1: Ἐν ἓξ τοῖc πρὸ τούτων — ἀγωνιcάμενοι — βιβλίοιc πρὸc τὰc Κέλcου κατὰ Χριcτιανῶν κατηγορίαc, — ἀρχώμεθα καὶ ἑβδόμου cυγγράμματοc κτέ. Herodiani ab exc. divi Marci III 1, 1: Τὸ μὲν δὴ Περτίνακοc τέλοc — ἐν τῷ πρὸ τούτου cυγγράμματι δεδήλωται. V 1, 1: Ὅπωc μὲν δὴ ὁ Ἀντωνῖνοc ἦρξέ τε καὶ ἐτελεύτηcε, δεδήλωται ἐν τῷ πρὸ τούτου cυγγράμματι. Eusebius contra Hieroclem p. 428 (Philostratus ed. Kayser I p. 369) τὰ λοιπὰ τῶν ἐν τῷ (sc. Ἱεροκλέουc) Φιλαλήθει — ἀνατέτραπται καὶ προαπελήλεγκται ἐν ὅλοιc ὀκτὼ cυγγράμμαcι τοῖc Ὠριγένει γραφεῖcι κτέ. Theodoretus Graec. aff. cur. II. p. 81, 9 G τὰ Μωυcέωc τοῦ μεγάλου cυγγράμματα memorat. Idem p. 97, 3 G

---

1) Ubi haec inveniuntur in margine codicis Marc. 123: C̄η (i. e. cημεῖον) ὅτι καὶ δευτε΄ .βιβλίον ὁ ἀλιτε΄ (i. e. ἀλιτήριοc) ἔγραψε. καὶ ζητέον (sic) καὶ τὰc πρὸc αὐτὸ τοῦ πρc΄ ἀντιρρήcειc.

ἐν τοῖς Εὐσεβίου τοῦ Παλαιστίνου ξυγγράμμασιν, εὐαγγελικὴν δὲ προπαρασκευὴν τόνδε τὸν πόνον ἐκεῖνος ὠνόμασεν. De integris autem operibus etiam inferioribus temporibus vocem σύγγραμμα saepissime adhibitam esse nemo nescit. Ea vis si etiam Iuliani tempore sola fuisset, grave esset eius testimonium p. 261 E editum, quod nunc nihil valet ad quaestionem diiudicandam. Ergo ne hoc quidem loco niti potest artificiosa Teuffelii coniectura, cui aliam rem impedimento esse ostendam. Totum enim Iuliani opus Cyrillum refutare voluisse Teuffelius nec negavit nec negare potuit. Neque decem libris qui supersunt aliud quicquam impugnasse eum nisi primum Iuliani librum infra videbimus. Ergo aut septuaginta libros contra Iulianum scripsisse Cyrillus esset statuendus aut libris undecimo sqq. ei brevitati studuisse, quam neque in decem prioribus libris neque usquam alibi sequebatur. Sed discrepantia illa quae est inter Hieronymum et Cyrillum aliquo modo est solvenda. Quae ne librarii quidem errore orta esse potest. Quem statuere non dubitarem, si in sola epistula LXX. ad Magnum data (I p. 427 Vall.[2]) septem Iuliani librorum mentionem fecisset Hieronymus. Sed etiam alio loco, quem neglexerunt usque adhuc viri docti, septimi libri Iulianei meminit. Haec enim inveniuntur in ipsius commentariorum in Osee l. III. c. XI. (VI p. 123 C Vall.[2]): 'Hunc locum (Osee XI 1) in septimo volumine Iulianus Augustus quod adversum nos, id est, Christianos evomuit, calumniatur' etc. Quibus verbis vetamur procul dubio in epistula ad Magnum data signum VII mutare in III. Neque tamen desperandum est de tollenda difficultate. Infra enim ostendemus a Socrate h. e. III 23 afferri quaedam tamquam ex tertio Iuliani libro deprompta, quae quin in primo exstiterint dubium non est; in errorem autem Socratem eo adductum esse, quod non ipsos Iuliani libros adhibuit, sed Cyrilli refutationem, in cuius tertio libro refutantur Iuliani verba a Socrate allata. Eodem modo Hieronymum errasse statuo. Neque enim ipsum Iuliani opus videtur inspexisse, sed refutationem quandam septem libris absolutam, aut Theodori Mopsuesteni aut Philippi Sidetae. Septimo igitur Iuliani libro ea tribuit verba, quorum in septimo refutationis exstabat vituperatio. Etsi septem libris confectum erat opus quod scripserat Christianae religionis defensor, totidem inimicum consumpsisse opinabatur.

Iam ad alteram quaestionem tractandam accedamus, quomodo

libros suos inscripserit Iulianus. Quorum inscriptionem non inveniri in Cyrilli verbis p. 3 D Aub. καὶ δὴ τρία συγγέγραφε βιβλία κατὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων καὶ κατὰ τῆς εὐαγοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας vel inde efficitur, quod verba ἁγίων et εὐαγοῦς loqui hic Cyrillum luculentissime demonstrant. Neque vero quicquam nos prohibet statuere κατὰ Χριστιανῶν λόγοι fuisse operis inscriptionem, quae videtur esse efficienda ex Cyr. p. 39 A ἄρχεται τοίνυν τοῦ καθ' ἡμῶν λόγου. Neque enim quicquam interest verborum Socratis h. e. III 1 καὶ τοὺς κατὰ Χριστιανῶν λόγους συνέγραψε et h. e. VII 27, cum ex Cyrillo hausisse videatur operis Iulianei notitiam. Sed crediderit forte quispiam aliam inscriptionem esse efficiendam ex Theodoro Mopsuesteno et ex ipsorum librorum argumento. Ita enim constituimus ea verba, quae in codice Corsiniano praemittuntur Theodori fragmentis ex ipsius refutatione librorum Iuliani haustis: Θεοδώρου Μοψουεστίας ἐκ τῶν πρὸς τὰς κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου. Atque iudiciali dicendi genere usum esse Iulianum in libris suis, quos scripsit contra Christianos et ex inquirendi ratione intellegitur, quam eum adhibuisse unusquisque ex fragmentis persuadere sibi potest, et ipse pronuntiavit in operis sui prooemio p. 41 E apud Cyr. Haec enim sunt ipsius verba: μέλλων δὲ ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων δογμάτων ἁπάντων ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἐκεῖνο βούλομαι πρῶτον εἰπεῖν, ὅτι χρὴ τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἴπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμονεῖν μηδὲ, τὸ λεγόμενον, ἀντικατηγορεῖν, ἕως ἂν ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀπολογήσωνται. Ἄμεινον μὲν γὰρ οὕτω καὶ σαφέστερον ἰδίαν μὲν ἐνστήσασθαι πραγματείαν, ὅταν τι τῶν παρ' ἡμῖν εὐθύνειν θέλωσιν· ἐν οἷς δὲ πρὸς τὰς παρ' ἡμῶν εὐθύνας ἀπολογοῦνται, μηδὲν ἀντικατηγορεῖν. Praeterea autem si meminerit ille inveniri haec in Cyrillo p. 39 A: ἄρχεται τοίνυν τοῦ καθ' ἡμῶν λόγου; p. 38 E: ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ λόγῳ διὰ πλείστων μὲν ὅσων ἐννοιῶν ἔρχεται; p. 38 E: τοὺς τῆς ἀντιρρήσεως λόγους ἀποφήνειεν ἂν οὐκ ἐν κόσμῳ τάχα που γεγενημένους etc. etc., hanc fortasse statuet fuisse operis Iulianei inscriptionem: Ἰουλιανοῦ Αὐτοκράτορος κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας λόγος πρῶτος (δεύτερος, τρίτος). Cui tunc assentiri non dubitarem, si Theodori verba non essent πρὸς τὰς κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίας, sed πρὸς τὴν κατὰ Χριστιανῶν κατηγορίαν.

Ita autem Theodorus in constituenda refutationis suae inscriptione non statuendus est ipsorum Iuliani librorum titulos respexisse, nisi ita conformati erant: Ἰουλιανοῦ Αὐτοκράτορος κατὰ Χριστιανῶν κατηγοριῶν λόγος α΄, β΄, γ΄. Quos ita non fuisse inscriptos, inde elucet, quod dissonae sunt voces in easdem litteras cadentes Χριστιανῶν κατηγοριῶν. Ergo dubitandum esse non videtur de inscriptione initio a nobis constituta.

Iam vero verbo tenus sese attulisse Iuliani verba ipse Cyrillus pronuntiavit p. 38 C: ἐκτιθέμενοι δὲ τοὺς στίχους ἐπὶ λέξεως αὐτῆς ἀντεποίσομεν τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐν κόσμῳ τῷ δέοντι ταῖς ἐκείνου καταρρήσεσιν. Nonnulla autem profitetur sese omisisse, gravissima scilicet Iuliani in Christum convicia, quae ne legere quidem quisquam posset quin labes ei adspergeretur. Eodem enim loco iis quae modo attuli verbis adiecit haec: Ἐπειδὴ δέ, ὥς ἔφην, ἀπύλωτον ἀνοιγνὺς τὸ στόμα πλείστην ὅσην πεποίηται τὴν συκοφαντίαν κατὰ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ καὶ παλιμφήμους ῥίπτει κατ' αὐτοῦ φωνάς, τῶν μὲν τοιούτων οὐ διαμεμνήσομαι. παρελάσας δὲ καὶ μάλα ἐμφρόνως τὰ δι' ὧν ἄν τις καταμιαίνοιτο, κἂν εἰ μόνον ταῖς αὐτοῦ προσβάλλοι φωναῖς, τοῖς ἀναγκαίοις ἀνταναστήσομαι. Inveniuntur autem in fragmentis a Cyrillo servatis quaedam, in quibus gravissima in Christum fiunt convicia; ergo haud ita magnam esse operis Iulianei partem censeo, quam hac causa permotus omiserit Cyrillus; atque exstitisse quae omisisset maximam partem in iis Iuliani libris, qui undecimo libro sqq. refutabantur. In iis enim quae decem prioribus libris Cyrillus redarguere studebat, ne potuisse quidem Iulianum multa de Christo verba facere ex iis quae de operis Iulianei consilio continuo disputabimus apparebit.

Ac servatum esse prima Cyrilli decade primum Iuliani librum argumentis his ostenditur.[1]) Praemittuntur primo Iuliani fragmento haec Cyrilli p. 39 A: ἄρχεται τοίνυν τοῦ καθ' ἡμῶν λόγου καί φησι. Neque invenitur in iis quae servata exstant fragmentis locus quo transitum fieri ad alterum librum perspiciatur. Accedit quod p. 261 E Iulianus ad ea lectores reicit, quae in altero libro ex-

1) Id quod recte iam animadvertit Ellies Du Pin, nouvelle bibliothèque des auteurs ecclésiastiques. 1690. III 2 p. 112: 'il paroît qu'il n'a refuté que son premier livre'; neque tamen quod contendit argumentis firmare studuit.

positurus sit. Neque tamen quicquam probarent haec quae modo attuli argumenta, nisi talia essent Iuliani fragmenta a Cyrillo nobis servata, ut eis coniunctis perpetua quaedam efficeretur oratio; neque enim sunt talia, qualia poetarum scaenicorum Graecorum et Latinorum aliorumque scriptorum fragmenta apud varios scriptores passim laudata, sed totus fere liber commode ex iis restitui potest. Indicavit autem ipse Iulianus (apud Cyr. 42 E sq.), quam argumentandi rationem in primo libro observasset. Sunt enim haec eius verba: Μικρὸν δὲ ἀναλαβεῖν ἄξιον, ὅθεν ἡμῖν ἥκει καὶ ὅπως ἔννοια θεοῦ τὸ πρῶτον, εἶτα παραθεῖναι τὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ὑπὲρ τοῦ θείου λεγόμενα, καὶ μετὰ τοῦτο ἐπανερέσθαι τοὺς οὔτε Ἕλληνας οὔτε Ἰουδαίους, ἀλλὰ τῶν Γαλιλαίων ὄντας αἱρέσεως, ἀνθ' ὅτου πρὸ τῶν ἡμετέρων εἵλοντο τὰ παρ' ἐκείνοις, καὶ ἐπὶ τούτῳ, τί δήποτε μηδ' ἐκείνοις ἐμμένουσιν, ἀλλὰ κἀκείνων ἀποστάντες ἰδίαν ὁδὸν ἐτράποντο. Quibus verbis normam nobis dedit Iulianus, a qua nusquam recedendum est. Cuius semper memores esse debemus, cum in primo libro refutando non eundem ubique atque Iulianum sese observasse ordinem et Iuliani quaedam alio loco posuisse atque in ipsius libro exstabant ipse Cyrillus profiteatur. Pagina enim 38 D sq.: ἰστέον μέντοι, inquit, κἀκεῖνο· ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ λόγῳ διὰ πλείστων μὲν ὅσων ἐννοιῶν ἔρχεται ἄνω τε καὶ κάτω τὰ αὐτὰ περιστρέφων καὶ ἀνακυκλῶν οὐ παύεται· καὶ ὅπερ ἂν ἐν ἀρχαῖς εὑρίσκοιτο λέγων, τοῦτο καὶ διὰ μέσου καὶ τοῖς τελευταίοις ἐκτιθεὶς[1]) τοὺς τῆς ἀντιρρήσεως λόγους ἀποφήνειεν ἂν οὐκ ἐν κόσμῳ τάχα που γεγενημένους.[2]) πᾶσα γάρ πως ἀνάγκη τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις φιλονεικεῖν ᾑρημένους οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πλειστάκις περὶ τῶν αὐτῶν ἀειλογοῦντας ὁρᾶσθαι. διελόντες τοίνυν ἐν τάξει τινὶ[3]) πρεπωδεστέρᾳ τὸν παρ' αὐτοῦ λόγον καὶ τὰς ἐν αὐτῷ διανοίας συνενεγκόντες κατ' εἶδος οὐχ ἑκάστην πλειστάκις, ἀποχρώντως δὲ ἅπαξ καὶ ἐντέχνως ὑπαντήσομεν.[4]) Ac plerumque eum ordinem mutavisse initio primi libri continuo videbimus. Ea sane fragmenta, quibus totius operis constitit prooemium attulit ordine non mutato. Atque exordiri

1) ἐκτιθεὶς Marc. 123. ἐντιθεὶς Aub.
2) Ita Marc. 123. γεγεννημένους Aub.
3) ἐν τάξει τινὶ scripsi. ἐν τάξει τῇ Marc. 123 et Aub.
4) Marc. 123. ὑπαντήσωμεν.

opus suum Iulianum fragmento 39 A sq. ipse Cyrillus indicavit verbis his p. 39 A: ἄρχεται τοίνυν τοῦ καθ' ἡμῶν λόγου καί φηcι. Quod sequitur fg. p. 41 E sq. Optime enim Iulianus cum dixisset causas sese expositurum, quibus permotus fraudem esse censeret Christianam religionem, quo modo se gererent lectoribus pronuntiavit. Quae ubi explanavit fg. p. 42 E sq. indicat operis sui consilium iis quae modo attulimus verbis. Primum paucis se repetiturum, unde et quomodo hominibus primum in mentem venerit Dei notitia. Deinde sese comparaturum Graecorum et Iudaeorum de deo sententias. Tum sese interrogaturum Christianos, cur, cum relictis Graecorum doctrinis in Iudaeorum partes transiissent, ne in eorum quidem sententiis et victu perseverarint, sed novam religionem composuerint pessima quaeque quae et apud Graecos et apud Iudaeos reperirentur in usum suum conferendo. Atque hoc quidem loco terminatur prooemium.

Ex prima autem disputationis parte quicquam nobis servatum esse negavit libri, quem initio dissertationis meae laudavi, p. 98 etiam Rodius ceteroquin diligentissimus. Exstant autem p. 52 BC duo Iuliani fragmenta, quae separantur lacuna ab ipso Cyrillo verbis καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν indicata, quorum altero dei notitiam hominibus natura datam esse exponitur, altero quantum valeat caelum in hominum de deo sententiis. Ergo dubium esse non potest, quin deprompta sint haec fragmenta ex prima dissertationis parte. Cuius initium nobis servatum esse non videtur, cum vox τοῦτο in fragmenti p. 52 B allati verbis ὅτι δὲ οὐ διδακτὸν, ἀλλὰ φύcει τοῦτο τοῖc ἀνθρώποιc ὑπάρχει spectet aliquid quod praemissum erat; verba scilicet τὸ εἰδέναι θεόν. Grammatica nisi intercederet ratio, nihil prohiberet nos putare initium cepisse primam dissertationis partem ab eo cuius mentionem modo feci fragmento. Cui quae sententia praemitti potuerit equidem ignoro. Iam vero antecedunt Iulianeis haec Cyrilli verba: διιcχυρίζεται μὲν γὰρ (sc. Ἰουλιανόc) ὡc ἀδίδακτόν τι χρῆμα καὶ αὐτομαθέc ⟨ἐcτιν⟩[1]) ἀνθρώποιc τὸ εἰδέναι θεόν· φηcὶ δὲ οὕτωc· —. Quae Cyrillus cum scripsisset, non potuit non mutare Iuliani verba, si loco verbi τοῦτο inveniebantur verba τὸ εἰδέναι θεόν. Quae censeo subroganda esse in locum vocis τοῦτο. Quod si statueris, causa non est, cur initium cepisse neges

1) Vocem ἐcτιν equidem adieci.

Iuliani dissertationem a verbis his: ὅτι δὲ οὐ διδακτὸν, ἀλλὰ φύσει τὸ εἰδέναι θεὸν τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχει κτέ. Iam vero post verba quaedam non servata sequitur alterum fragmentum, quo omnes homines natura cum caelo coniunctos esse contenditur. Quod fragmentum cum antea non notum fuerit, non miror ne id quidem fragmentum in prima parte positum esse, quod invenitur p. 69 B sq. Quod si coniungere studueris cum iis Iuliani verbis, quae in Cyrilli refutatione antecedunt p. 65 A sqq., frustra laboraveris. Quod si secutum esse censes fg. 52 B sq., omnia recte nunc procedunt. Quo fragmento natura omnes homines cum caelo coniunctos esse contenderat Iulianus. Nonne optime perrexit p. 69 A: τί δεῖ μοι καλεῖν Ἕλληνας καὶ Ἑβραίους ἐνταῦθα μάρτυρας; οὐδεὶς ἔστιν ὃς οὐκ ἀνατείνει μὲν εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας εὐχόμενος, ὀμνύων ⟨δὲ⟩ θεὸν ἤτοι θεοὺς, ἔννοιαν ὅλως τοῦ θείου λαμβάνων, ἐκεῖσε φέρεται et quae sequuntur in eandem sententiam dicta? Atque etiam ex verbis ἔννοιαν ὅλως τοῦ θείου λαμβάνων colligendum est depromptum esse hoc fragmentum ex prima dissertationis parte; eodem modo quo verba οὐρανὸν — θεοῦ θρόνον ὑπέλαβον coniungendum id esse cum fg. 52 B sq. haud dubie demonstrant. Itaque sic constituenda videtur libri primi prima pars: fg. 52 B. Lacuna. fg. 52 BC. fg. 69 B sqq. Neque licet nos mirari tam brevi eam spatio confici; ipse enim dixerat Iulianus paucis sese repetiturum esse, quomodo orta sit dei notitia (42 D μικρὸν δὲ ἀναλαβεῖν ἄξιον, ὅθεν ἡμῖν ἥκει καὶ ὅπως ἔννοια θεοῦ τὸ πρῶτον).

Iam nunc ad alteram partem restituendam transeamus, qua comparavit Iulianus Graecorum et Iudaeorum de rebus divinis sententias. Ubi a recta via ne aberremus, ne obliviscamur Iulianum, cum assecla esset philosophiae quam vocamus neoplatonicae, prorsus reiecisse fabulas, quas de dis poetae narraverant, toto pectore deditum fuisse philosophiae. Fabulas autem Graecorum quae vehementissime a Iudaeis et Christianis vituperabantur, exspectare debebat ipse sibi exprobratum iri, si iis neglectis philosophiam modo Platonicam comparasset cum Iudaeorum religione. Fabularum igitur mentionem facere debebat neque aliter sine detrimento poterat, nisi ut ipsorum quoque Iudaeorum doctrinam minime vacare fabulis ostenderet aeque atque Graecorum detestandis Quod postquam demonstraverat, tunc demum transire poterat ad

comparandam cum Iudaeorum theologia Platonis philosophiam. Quod si mecum statuis, non mihi adversaberis, si incepisse contendo Iulianum alteram disputationis partem a fragmento p. 44 A sq.: Οὐκοῦν Ἕλληνες μὲν τοὺς μύθους ἔπλασαν ὑπὲρ τῶν θεῶν ἀπίστους καὶ τερατώδεις κτέ. Quid autem sibi vult particula οὐκοῦν? Cuius vim hoc loco si esse statuis eandem atque particulae latinae 'igitur', quo sententiae vinculo coniungatur fragmentum 44 A sq. cum fragmento 69 B sqq., prioris partis ultimo, equidem dicere non possum. Potest autem particula οὐκοῦν etiam idem significare atque 'sane', vernacula lingua 'doch freilich', 'allerdings'; atque eam vim hoc loco stastuendam esse censeo. Fragmento enim 69 B sqq. exposuerat Iulianus rectissime homines sentire, si divinum honorem tribuerent caelo. Attulerat igitur sententiam laude dignam. Iam vero 'fabulas sane' inquit 'fingunt Graeci de dis eas quae credi non possint'. Ergo optime cohaerent Iuliani verba cum iis, quae praemissa esse statui. Nunc vero quaestio est, quae secuta sint fragmentum 44 A sq. Atque Dargensius coniecit secutum esse fragmentum 49 A sqq. Cuius sententia eo non commendatur, quod coactus est lacunam statuere. Adiecit enim interpretationi suae Francogallicae verba haec: 'examinons ce qu'ont dit les législateurs et les philosophes'. Et in adnotatione animadvertit: 'J'ai ajouté cela au texte pour lier le sens, qui paroît ici un peu interrompu'. Quod etiamsi largiamur: minime id egit Iulianus, ut compararet Graecorum fabulas cum philosophorum doctrinis. Huc accedit, quod fg. 49 sqq. conferuntur Platonis et Mosis sententiae. Ergo prorsus reicienda est Dargensii coniectura. Neque vero quicquam vituperari posse puto, si secutum esse censes fragmentum p. 75 A sq. Extrema enim fragmenti 44 A sq. verba fuerant haec: τοιαῦτα οἱ μῦθοι τῶν Ἑλλήνων φασίν. Quae excipiuntur verbis fragmenti 74 A sq. primis: τούτοις παράβαλλε τὴν Ἰουδαϊκὴν διδασκαλίαν etc. Neque repugnat huius fragmenti argumentum. Quo cum de mulieris creatione verba fecisset Iulianus, adiecit ταῦτα γάρ ἐστι μυθώδη παντελῶς. Et in fragmento 86 A, quod excepisse fg. 75 A sq. ipse Cyrillus testis est,[1]) exstant haec: καὶ τί διαφέρει τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι πεπλασμένων μύθων τὰ τοιαῦτα; Eadem igitur usus est

---

1) 85 E προσεπάγει δὲ οἷς ἔφη (Marc. 123 et Aub. ἔφην, 'dixi' Oecol.) καὶ ἕτερα ἄττα συνείρων εὐθὺς ὁ πάνσοφος Ἰουλιανός.

argumentandi ratione; quam solam potuit adhibere. Atque fragmentis 75 A sq. 86 A. 89 A sq. 93 sqq. agitur de rebus in paradiso gestis, quas omnes fabulosas esse ostendere studet Iulianus. Quod igitur etiam per se veri simile videtur, horum fragmentorum aliud alio excipi, ipsis Cyrilli verbis probatur. Fragmento enim 89 A sq. haec praemisit verba p. 88 E: διαπεράνας δὲ κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν τὸν ἐπὶ τῷδε (sc. de serpente quae in paradiso fuit, de qua egerat fg. 86 A) λόγον, καταneανιεύεται πάλιν τῶν ἱερῶν γραμμάτων καί φησι; fragmento autem 93 D sq. haec: cυμπέραcμα γὰρ ὥcπερ[1]) τῶν ἑαυτοῦ ποιεῖται λόγων ὁ φιλόcοφοc Ἰουλιανὸc οὕτω λέγων.[2]) Quae autem hoc loco disputat de deo nimis invido et malevolo, respondent iis quae fg. 44 A sq. de pessimis deorum moribus exposuerat, quales in fabulis Graecorum narrarentur. Itaque pro certo adfirmaverim hunc esse genuinum fragmentorum ordinem et sententiarum nexum. Redargueretur autem coniectura, si fides habenda esset Socrati, qui in h. e. III 23: λαβὼν γάρ τινα,[3]) inquit, ῥήματα (sc. Ἰουλιανὸc), ὅcα χρείαc ἕνεκεν οἰκονομικῶc ἐπὶ τοῦ θεοῦ καὶ[4]) ἀνθρωπικώτερον τέτακται καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἐπιcυνείραc τέλοc ἐπιφέρει κατὰ λέξιν τάδε· Τούτων τοίνυν ἕκαcτον[5]) εἰ μὴ λόγοc ἐcτὶν ἀπόρρητον ἔχων τινὰ θεωρίαν, ὅπερ ἐγὼ νενόμικα, πολλῆc γέμουcιν οἱ λόγοι περὶ τοῦ θεοῦ[6]) βλαcφημίαc. ταῦτα μὲν ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ κατὰ Χριcτιανῶν βιβλίῳ αὐταῖc λέξεcιν εἴρηκε. Inveniuntur autem Iuliani verba a Socrate allata apud Cyrillum p. 93 E sq. Ergo secundum Socratem deprompta sunt ea de quibus modo egimus fragmenta ex tertio Iuliani libro. Quod ne accipiamus impedimur imprimis fragmenti 75 A verbis τούτοιc παράβαλλε τὴν Ἰουδαϊκὴν διδαcκα-

1) ὥcπερ omisit Aub., exhibet Marc. 123. 'quodammodo' Oecol.

2) Quo in fragmento verba καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιφέρει πάλιν οἷc ἔφη Cyrilli esse, non Iuliani neminem adhuc vidisse valde mirum.

3) Secutus sum scripturam codicis Florentini alterius saec. X., littera M ab Husseyo signati.

4) καὶ adieci; fortasse non καὶ post θεοῦ, sed τε post ἀνθρωπικώτερον inserendum.

5) Comma post ἕκαcτον delevi.

6) Ita M. Husseyus alios codices secutus, quibus adiungendi sunt Marciani 339 saec. XIV. et 337 saec. XV. a me inspecti, scripsit περὶ αὐτοῦ.

λίαν, quae ex altera libri primi parte hausta esse apparet. Sed quomodo orta est discrepantia? Putemusne corruptum esse numerum a Socrate relatum? Estne scribendum πρώτῳ pro τρίτῳ? Cui coniecturae obstat Cassiodorii historia tripartita, in qua VII. cap. 2. latine versa leguntur Socratis verba. Atque etiam eo loco tertio libri fit mentio. Ergo brevissimo temporis spatio, quod erat inter Socratem et Cassiodorium, statuenda esset corruptela esse orta. Quod quamquam fieri omnino non potuisse dici nequit, admittendum tamen non est nisi extrema necessitate coactis. Hoc autem loco alia nobis praesto est excusatio. Num constat ipsos Iuliani libros evolvisse Socratem? Quid si sola usus est Cyrilli refutatione? Exstant autem Iuliani verba a Socrate allata in Cyrilli libro tertio. Ergo censeo Socratem Iuliani ea, quae Cyrilli libro tertio refutabantur, tertio contra Christianos libro temere tribuisse.

Post fragmentum 93 D sqq. ad aliam materiam tractandam transiisse Iulianum dicit Cyrillus p. 96 C: Μεθιστὰς δὲ πάλιν ἐφ' ἕτερα τῆς καθ' ἡμῶν σκευωρίας τὸν τρόπον, συγκρίνειν πειρᾶται τοῖς ἑαυτοῦ παναθλίοις δόγμασι τὰ Χριστιανῶν οὕτω λέγων. Atque ex verbo μεθιστάναι seu περιιστάναι mutatam significari materiam, dissolutum fragmentorum ordinem non item, etiam ex ceteris locis intellegitur, qui in Cyrilli libris reperiuntur. Sunt autem hi: μεθιστάναι p. 134 C, περιιστάναι p. 209 C, p. 249 C, quae idem valent ἀποκομίζειν τὸν λόγον 221 D et δι' ἑτέρας ὥσπερ ἵεται τρίβου 333 B. Transit autem Iulianus ad Graecorum et Iudaeorum doctrinas ita inter se comparandas, ut praeferendam esse Platonis philosophiam inde appareat. Incipit autem ita p. 96 C: ὑπὲρ δὲ ὧν ἐκεῖνοί τε ἀληθῶς [ὑπὲρ θεοῦ] δοξάζουσιν ἡμῖν τε ἐξ ἀρχῆς οἱ πατέρες παρέδοσαν, ὁ μὲν ἡμέτερος ἔχει λόγος ᾠδὶ τὸν προσεχῆ τοῦ κόσμου τούτου δημιουργόν. Ubi quid sibi velit vox ᾠδὶ equidem non intellego. Maximi autem momenti est, quod minime concessisse Iulianum, recte de mundi opifice sensisse Iudaeos ex reliquis alterius partis intellegitur fragmentis. Ergo dubium non est, quin medendum sit corruptelae eo, quod vocem ᾠδὶ mutamus in οὐδέ.[1]) Probatur haec coniectura aliis Iuliani verbis p. 49 D: οὐκοῦν ἐπειδήπερ οὐδὲ περὶ τοῦ προσεχοῦς τοῦ

1) Eodem modo in codice Vossiano 77 οὔου scriptum est pro ᾤου; cf. Iulian. ed. Hertl. p. 61, 4.

κόϲμου τούτου δημιουργοῦ πάντα διειλεγμένοϲ φαίνεται Μωυϲῆϲ κτέ. Reliquis autem fragmenti 96 C sq. verbis cum Iulianus sit conquestus Mosem de angelorum creatione nil nuntiasse, comparandam esse dixit Platonis doctrinam fragmento 49 A sqq.: ἐνταῦθα παραβάλωμεν, εἰ βούλεϲθε, τὰ τοῦ Πλάτωνοϲ. Atque argumentandi ordinem eum vult Iulianus esse, ut primum conferantur quae Moses et Plato de mundi creatione censuerint. Afferuntur igitur continuo et vituperantur Mosis verba, dein Platonis laudantur eo quod secutum esse statuo fragmento 57 B sq.: ὅ γε μὴν Πλάτων ἄκουε περὶ τοῦ κόϲμου τί φηϲιν. Quod integrum nobis non servatum esse Spanhemius eo indicavit, quod alio modo imprimenda curavit verba καὶ μεθ' ἕτερα ita, ut Cyrilli esse appareret. Id quod suo iure fecit. Nam verba πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα — μετ' αἰϲθήϲεωϲ sensu omnino carent, nisi adicitur γιγνόμενα καὶ γεννητὰ ἐφάνη. Neque tamen ideo putandus est Iulianus in medium protulisse omnia Platonis verba, quae exstant in Timaeo p. 28 B — 30 B, sed eodem modo quaedam omisisse, ut supra in allatis Mosis verbis. Id quod luculentissime inde apparet, quod p. 29 D Timaei oratio Socratis quibusdam verbis interrumpitur. Neque tamen cognoscere possumus, quae posuerit, quae omiserit Iulianus. Post μεθ' ἕτερα autem voces οὕτωϲ οὖν in εἰ fortasse non librarius, sed Cyrillus mutavit. Iam vero comparatis quae in universum Moses et Plato de mundi creatione disseruerant, fragmento 57 E sqq. conferuntur ea, quae de hominis creatione pronuntiaverant. Afferuntur Mosis verba et Platonis 57 E sqq. Intricata autem Platonis verba interpretatur Iulianus fragmento 65 A sqq.; id quod cum per se iam sit perspicuum, etiam Cyrilli verbis firmatur p. 65 A.: καὶ διατρανοῦν πειρᾶται, καθάπερ οὖν οἴεται, ϲαφῶϲ,[1]) ἣν ἐκ προϲώπου θεοῦ πεποιῆϲθαί φηϲι δημηγορίαν αὐτῷ (sc. τῷ Πλάτωνι).[2])

Iulianus ad finem cum perduxisset Platonis ac Mosis collationem, nunc ea repetivit, quae fg. 96 C sqq. dixerat et iis quae sequebantur fragmentis exposuerat, verbis his fg. 99 D sqq.: οὐκοῦν ἐπειδήπερ οὐδὲ περὶ τοῦ προϲεχοῦϲ τοῦ κόϲμου τούτου δημιουργοῦ πάντα διειλεγμένοϲ Μωυϲῆϲ φαίνεται, τήν τε Ἑβραίων καὶ

1) ϲοφῶϲ Aub. Marc. 123. 'sapienter' Oecol. ϲαφῶϲ scripsi.

2) Aub. adi. verba καί φηϲιν, Oecol.: 'et dicit', quae desunt in Marc. 123.

τὴν τῶν ἡμετέρων πατέρων δόξαν ὑπὲρ ἐθνῶν τούτων ἀντιπαραθῶμεν ἀλλήλαις. Continuo vituperat Iudaeorum sententiam credentium esse se delectum dei populum, cui consulat ille si minus soli at certe praecipue.[1]) Idem autem sensisse Iudaeorum prophetas, Iesum Nazarenum, Paulum ut ostendat profert eorum enuntiata. Ac primum quidem ea, quae ex vetere testamento deprompsit. Ac Cyrillus p. 100 C cum repetivisset Iulianum multa e sacra scriptura adlegasse, communicavit nobiscum ea ipsius verba, quae huius disputationis essent extrema. Neque vero inveniuntur in fragmento p. 99 D sqq. nisi loci ex vetere testamento hausti. Pagina autem 106 A sqq.[2]) Pauli quidem afferuntur dicta, ipsius Christi non inveniuntur. Ergo lacuna est statuenda inter fgg. 99 D sqq. et 106 A sqq.; omissa enim sunt prophetarum et Iesu Nazareni verba. Fg. autem 106 A sqq. ipsum sibi repugnare Paulum dicit Iulianus, cum in ep. ad Rom. data III. 29 Iudaeorum deum etiam paganorum esse contenderit. Sed cur Iudaeis ille, inquit, misit Mosem, prophetas, Christum, nobis nihil? Unde luce clarius demonstrari esse Iudaeorum deum non totius mundi dominum, sed solius Palaestinae. Hic omisisse se quaedam Iuliani indicat Cyrillus verbis καὶ μεθ' ἕτερα p. 106 D. Ubi inserenda esse censeo ea, quae iam supra memoravi a Cyrillo proferri p. 100 C. Quorum sane verborum prima paullum mutasse videtur Cyrillus, qui: εἶτα, inquit, τῶν ἑαυτοῦ λόγων ποιεῖται συμπέρασμα τὸ ὅτι προσήκει τὸν τῶν Ἑβραίων θεόν. Iam vero si omissis verbis omittendis 'τὸ ὅτι' post verbum προσήκει inserimus τοίνυν, Iuliani verba p. 106 D: εἰ γὰρ πάντων ἡμῶν ἐστι θεὸς καὶ πάντων δημιουργὸς ὁμοίως, εἰς τί περιεῖδεν ἡμᾶς; sine ulla difficultate excipiuntur his: προσήκει τοίνυν τὸν τῶν Ἑβραίων θεὸν οὐχὶ δὴ παντὸς κόσμου γενεσιουργὸν ὑπάρχειν οἴεσθαι καὶ κατεξουσιάζειν τῶν ὅλων, συνεστάλθαι δέ, ὡς ἔφην, καὶ πεπερασμένην ἔχοντα τὴν ἀρχὴν ἀναμὶξ

1) P. 99 E exstant haec Iuliani verba: ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων καὶ μικρὸν ὕστερον. Quae pertinere videntur ad verborum quae antecedunt haec: τῶν δὲ ἄλλων ἐθνῶν ὅπως ἢ ὑφ' οἵστισι διοικοῦνται θεοῖς οὐδ' ἡντινοῦν μνείαν πεποίηται (sc. Μωυσῆς). Inveniuntur autem ea, ad quae nos reicit Iulianus fg. 115 D sqq. 141 C sqq., ubi de ceterorum populorum dis ea affert, quae Moses neglexerat.

2) Huius fragmenti pars exstat etiam apud Theodorum Mopsuestenum (comm. in N. T. ed. Fritzsche. p. 10).

τοῖς ἄλλοις νοεῖσθαι θεοῖς. Quae continuo sequi mihi videtur Iuliani locus p. 106 D post voces καὶ μεθ' ἕτερα positus. Qui quid sibi velit sane intellegi non poterit, nisi et interrogationis signo interpunxeris post ῥίζης et vocem ἡμετέρας cum ῥίζης coniunctam, quae est apud Aubertum, optimos codices secutus mutaveris in ὑμετέρας, ut Iudaeorum stirps significetur. Neque difficile est cognitu, quomodo aemulatione sua demonstret Iudaeorum deus non totius mundi sese esse dominum. Neque enim potuit aemulari, nisi alii praeter ipsum dii exstabant. Iam nunc particulario Iudaeorum deo, qui solis Hebraeis consulat, opponitur Graecorum summus, lacuna nulla interposita, quam iniuria Dargensius statuit, fg. 115 D sqq. Esse paganorum deum omnium rerum patrem et regem, distributas autem esse alias gentes aliis dis, qui omnes summo deo oboediant. Atque quod eorum quidem mores sunt diversi, repetendam hinc esse causam omnium gentium diversitatis. Quae quanta sit exponitur f. 131 B sq., quod continuo sequi Cyrillus indicat, cum p. 131 B προσεπάγει, inquit, καί φησι. Cuius diversitatis causam minime recte Mosem exposuisse incredibili sua de orta linguarum differentia narratione; fg. 134 sqq.[1]) Neque enim linguarum diversitate explanari discrimen morum multo maius. Deo igitur a Mose praedicato, qui providentia careat, qui solis Iudaeis miserit prophetas legumque latores, gratias minime esse agendas; fg. 137 E sqq.[2]) Multo autem meliora paganis dedisse quem ipsi censerent esse mundi creatorem, de quo etiam rectius deoque dignius sentirent quam Iudaei, qui minimae terrae dominum eum esse censerent; fg. 141 C sq. Iam nunc alia ratione atque ea quam ipse protulerit explanari non posse dicit Iulianus morum differentiam, quae in omnibus gentibus reperiatur; fg. 143 A sqq. Eo severiore autem vituperatione dignum esse Mosem,[3]) quod repetendam esse differentiae causam a deorum multitudine ipse minime ignorarit, sed occuluerit consulto. Iam disputationis summam fg. 148 B sq. ita indicat: si eundem mundi creatorem praedicent Iudaei et pagani, melius de eo sentire paganos; sin minus, causam non esse, cur Iudaeorum potius colant deum, quam quem usque adhuc coluerint.

1) Cyr. 134 D: ἐπιφέρει πάλιν.

2) Cyr. 137 E: προσεπάγων.

3) 146 A ὅτι δὲ καὶ ὁ Μωσῆς traditur; ἔτι δὲ καὶ ὁ Μωυσῆς conicio.

Ergo de deorum multitudine sermonem ubi ad finem perduxit, vituperavit legem Mosaicam, qua Iudaei stulte gloriarentur. Neque quicquam omissum esse demonstratur his Cyrilli p. 152 B: πρὸς γὰρ οἷς εἰπεῖν τετόλμηκε, καὶ τὸν διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως κακύνει ⟨κείμενον⟩[1]) νόμον. Primum autem in medium profert legem Mosaicam fg. 152 B sqq. In qua quae laude digna sint etiam apud alios populos legis vim habere. Ea autem quae eius sint propria, septimum quemque diem esse celebrandum neque plures deos colendos, prorsus esse abicienda. Sequi autem inde, quod ubique terrarum plures colantur dei, Iudaeorum dei aut non tantam esse vim, ut coli eos possit prohibere, aut omnino non esse in consilio soli sibi divinum honorem tribui. Atque alterum deo esse indignum, alterum Christianos opinari atque eosdem ita repugnare divinae voluntati non dubitare, ut colant filium eius suppositicium. Exponuntur autem haec fgg. 155 C sqq.,[2]) 159 E.[3]) Sequuntur Cyrilli excerptum 160 BC, fragmenta 160 D sqq., 168 B sq. Quibus exponitur deum Platonicum eo quod iracundia careat, superare deum Iudaeorum, cuius cum saevitia comparandam esse Lycurgi, Solonis, Romanorum clementiam. Mirabuntur autem ii, quibus sola uti licet editione Aubertiana, quod fg. 159 E non excipi statuimus fragmento 160 D sqq. Optime enim verba ὑμεῖς δὲ οὐκ οἶδ' ὅθεν ὑποβλητὸν αὐτῷ προςτίθετε sequi videntur haec: τί δὴ τούτοις οὐδαμοῦ χαλεπαίνων ὁ θεὸς φαίνεται. Sed corruptam esse editionis Aubertianae scripturam intellegitur ex codicum memoria. In editione enim post verba ἐπεὶ δέ ἐστι φιλοσκώμμων καὶ θρασὺς εἰς λόγους, φέρε δή, φέρε, καταθρήσωμεν continuo sequuntur τί δὴ τούτοις οὐδαμοῦ χαλεπαίνων κτέ. In codice autem Marciano 123 verba post καταθρήσωμεν inveniuntur haec: τί δὴ τούτοις ἕτερον προσεπινοεῖ τῇ (sic) Χριστιανῶν θρησκεία (sic) μαχόμενος· φησὶ γὰρ πρὸς τούτοις· οὐδαμοῦ χαλεπαίνων κτέ. A qua scriptura codex Marc. 122 non differt nisi in rebus minimis. Oecolampadius autem codicis Capnionei scripturam ita vertit: 'age videamus, quidnam aliud cum his excogitat, quod cum Christiana religione pugnat. Dicit enim: Ad haec deus non videtur aegre

1) κείμενον adieci.

2) Cui praemissa sunt haec Cyrilli: προσεπάγει δέ τι καὶ ἕτερον καί φησιν.

3) προσεπάγει δὲ καί φησιν.

ferre etc. Iam vero Iuliani fragmentum, quod initium capit a verbo οὐδαμοῦ ita non sequi posse fg. 159 E unusquisque intelleget. Sed qua ratione tollenda est difficultas? Ubi exposuit Cyrillus falso credere Iulianum suppositicium Christianos adorare dei filium, p. 160 B cυναcπίζων δὲ, inquit, πανταχοῦ τοῖc τοῦ Πλάτωνοc λόγοιc[1]) καὶ τῶν ἱερῶν γραμμάτων τιθεὶc ἐν ἀμείνοcι τὰ παρ' αὐτῷ[2]) ῥαψῳδούμενα, γράφεται πάλιν ἡμᾶc, ἀνθ' ὅτου δὴ λόγων τῆc Ἑλληνικῆc εὐεπείαc ἀπονοcτήcαντεc τοῖc τῆc ἀληθείαc προcκεχωρήκαμεν[3]) λόγοιc. Ex quibus Iuliani verba restituere dubito, non propter voces τοῖc τῆc ἀληθείαc λόγοιc, sed propter τῆc Ἑλληνικῆc εὐεπείαc. Multis enim locis Cyrillus irridet Graecorum εὐέπειαν, καλλιέπειαν, εὐγλωττίαν neque minus hoc loco, quo de orationis pulchritudine aliquid dicere Iuliano in mentem venire non potuit. Qui quin re vera hoc loco quaesiverit ex Christianis, cur in Graecorum religione non permansissent, cur dubitemus causa non est. Hanc igitur quaestionem collocatam fuisse censeo post fg. 159 E. Quam secutum esse statuo fg. 160 D sqq., neque tamen ita sequi potuit. Sed meminerimus cum Platonis philosophia hoc loco comparatam esse Christianorum religionem. Ergo si statuerimus voces ἐν Πλάτωνοc γὰρ λόγοιc fuisse ante voces οὐδαμοῦ, omnia recte tum procedent. Neque tamen integra exstant Iuliani verba in fg. 160 D sqq. Nam post eius verba p. 161 A τοὺc χιλίουc ἑνὶ lacuna ab ipso Cyrillo indicatur. Finitur autem fragmentum integris rursus Iuliani verbis 161 B: εἰ γὰρ καὶ ἑνὸc ἡρώων κτέ. Qui cum iam fg. 168 B sq. Lycurgi et Solonis meminerit, fg. 171 D sqq. exponit meliora Mosis legibus esse philosophorum praecepta.

Iam ad quartam accedit[4]) alterius partis paragraphum, qua maiora adeo dona data esse Graecis ostendere studet quam Iudaeis. Multos enim viros sapientia floruisse apud barbaros, uno Mose gloriari Iudaeos, quorum etiam rem publicam ita fuisse invalidam,

---

1) Ita Marc. 123. πανταχοῦ δὲ cυναcπίζων τοῖc λόγοιc τοῦ Πλάτωνοc Aub.

2) παρ' αὐτῷ Aub. 'ab illo' Oecol. παρ' αὐτῶν Marc. 123.

3) προcκεχωρήκαμεν Marc. 123. 'concessimus' Oecol. προcκεχωρήκατε Marc. 122. Aub.

4) Cyr. 176 A: προcεπάγει δὲ τούτοιc.

ut ne David quidem vel Samson alios populos subigere possent.[1]) Atque iniuria etiam illos iactare omnium artium elementa ab ipsis esse repetita exponit fg. 178 A sqq. Neque aliter atque in artibus ceteroqui rem se habere continuo apparere, si quot qualesque in utrisque viri excelluerint quaeratur.[2]) Quales enim fuisse Perseum, Aeacum, Minoem, Rhadamanthum! Fg. 190 C sq. Qualem Dardanum! p. 191 CD. De Dardano autem ipsius Iuliani verba non sunt servata, sed summam tantum excerpsit Cyrillus. Idem usu venit in iis, quae de Aenea et Romulo ille dixerat, p. 193 B. Quae cum excepisse dicit Cyrillus de Dardano Iuliani narrationem[3]), sequitur inde hoc ex loco non deprompta esse de Christo verba 191 D sq., quae ubi re vera sint inserenda infra demonstrabimus. De Romulo autem ubi egit Iulianus, de Numa verba fecit fragmento 193 C sq., quod integrum non exstare probant Cyrilli verba 193 D καὶ μεθ' ἕτερα. Eo autem quod sequitur fragmento 194 B sqq. alia enumerantur dona, quae Iuppiter dederit regibus Romae regnantibus. Neque minus ad deorum dona pertinent fg. 197 C παρίημι γὰρ τὰ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν μυστήρια καὶ ζηλῶ τὸν Μάριον et fg. 198 B sqq. τὸ γὰρ ἐκ θεῶν κτἑ. Quae hoc sententiarum vinculo videntur esse coniuncta. A matris deum mysteriis oracula haud fuisse aliena intellegitur ex Plutarchi Mario cap. 17. Neque vero minus quanta fuerit Marii superstitio, summopere eum studuisse futura cognoscere ex vita eius a Plutarcho conscripta perspicitur[4]). Quem cur aemulatus sit Iulianus, causa invenitur in primis fragmenti 198 verbis; nam cum τὸ ἐκ θεῶν εἰς ἀνθρώπους ἀφικνούμενον πνεῦμα σπανιάκις μὲν καὶ ἐν ὀλίγοις inveniatur, aemulatione sine dubio dignus cui tot quot Mario contigerint θεοσημεῖα. Fragmentum autem 198 B sq. excipi fragmento 200 A sqq., quo de Aesculapio agitur, firmatur etiam Cyrilli verbis 199 E προσεπιφέρει καὶ ἕτερον καί φησιν. Haec autem deorum dona paganis data cum enumeraverit, quaerit fg. 201 E sqq. ex Iudaeis, quid eius modi sibi datum esse glorientur, ad quos trans-

1) P. 176 C εἶτα κατασκώπτει κτἑ. sunt Cyrilli, qui ex Iuliani sententiis hoc loco summam excerpsit.

2) 184 A οἷς ἤδη προεῖπεν ἕτερα προστιθεὶς οὕτω φησί.

3) 193 B: ἀποπεράνας δὲ κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν τὸ κενὸν ἐπὶ Δαρδάνῳ ῥαψῴδημα, μέτεισιν εὐθὺς ἐπὶ τὴν Αἰνείου φυγὴν κτἑ.

4) 17 sq. 26. 36. 38. 40. 42. Cf. etiam Val. Maxim. p. 15, 31 Halm.

fugerint Christiani. Atque hoc quidem loco a proposita oratione digressus invehitur Iulianus in Christianos, quod hirudines imitati ex Graecorum et Iudaeorum doctrinis in usum suum converterint pessimas. Quam digressionem non temere a nobis statui, sed ab ipso Iuliano esse profectam demonstrant eius verba, ubi redit ad propositum p. 209 D ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ οἶδ' ὅθεν ὥςπερ ἐπιπνεόμενος ἐφθεγξάμην, ὅθεν δὲ ἐξέβην, ὅτι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ηὐτομολήσατε κτέ. Iam quaeritur, quae fuerit fragmentorum series. Dixerit autem quispiam dubium esse non posse quin post fragmentum 201 E sq. ponendum sit fg. 205 E sqq.; ipsius enim exstare Cyrilli verba p. 205 E προςεπάγει δὲ τούτοις ὁ σοφὸς Ἰουλιανὸς ἕτερα ἄττα κτέ. Quibus re vera effici poni non posse fg. 205 E ante fg. 201 E minime nego; sed lacuna nulla interposita coniuncta fuisse fgg. 201 E et 205 E persuadere mihi non possum. Incipit autem ita fg. 205 E: ἁγνείας μὲν οὐδὲ γὰρ εἰ πεποίηται μνήμην ἐπίστασθε. Quis autem fuerit is, de quo utrum mentionem fecerit sanctimoniae dubitabatur necne, minime dicitur. Solum autem Christi verbum esse posse huius enuntiati subiectum nemo negabit. Quod facillime ex iis quae antecedunt potest suppleri, si ea de quibus modo egimus Iuliani verba posita fuisse statuimus inter fgg. 201 et 205 E, ea scilicet Iuliani, quae p. 191 D sq. non suo loco inveniuntur. Quod si mihi conceditur, etiam id lucramur, quod nunc Christianorum accusationem incipit Iulianus a Christi vituperatione, quem nihil aliud fecisse dicit memoria dignum, nisi quod aegrotis hominibus medicatus esset paucis. Itaque ea quae Christus fecerat optime nunc opponuntur rebus ab Aesculapio praeclare gestis, de quibus egerat Iulianus fragmento 200 A sq., a quo transierat ad Iudaeorum et Christianorum vituperationem. Restat autem difficultas in fragmentis coniungendis, nisi in Iuliani verbis p. 205 E ζηλοῦτε δὲ αὐτῶν τοὺς θυμοὺς scribis ἰουδαίων pro αὐτῶν. Ac traditam scripturam ne tum quidem ferri posse, si fg. 205 E continuo sequi censeas fragmentum 201 E, inde apparet, quod subiectum eorum quae antecedunt verborum εἰ πεποίηται μνήμην dubium non est quin sit Christus. Iam vero ad finem perducta digressione ad propositum redit Iulianus fg. 209 D sqq. Transit[1]) autem ad perstringendam Iudaeorum rem publicam.

1) Cyr. 209 C περιςτὰς δὲ πάλιν τὰς καθ' ἡμῶν λοιδορίας ἐπὶ τὸ αὐτῷ δοκοῦν οὕτω φηςίν.

Animadverti autem iuvat, quem servaverit Iulianus in tractandis deorum donis sententiarum ordinem. Incipit enim ab enumeratione earum rerum quae paganis data sint: ac primum quidem enumerat litteras, deinde viros in re publica excellentes, tertium res sacras[1]). Quibus inverso ordine opponit Iudaeorum et Christianorum Iesum Nazarenum, rem publicam, litteras. Ac de re publica tribus agit fragmentis. Nam fere semper in aliorum populorum potestate narrat fuisse Iudaeos fg. 209 D sqq.; nunc enim Romanis eos esse subditos[2]). Neque minus Iesum Nazarenum in eorum numero fuisse, qui Romanorum imperatori oboedire essent coacti. Ea autem, quibus id exponitur Iuliani verba, fg. 213 A sqq., quo facilius cum antecedentibus coniungerentur, paullum modo ita mutaverim, ut verbis ὁ παρ' ὑμῖν κηρυττόμενος Ἰηcοῦc particulam καὶ praemitterem, quae 'etiam' hoc loco significaret. Neque vero ferri posse tam miserum rei publicae statum ac ne unum quidem inveniri apud Iudaeos ducem, qui cum Alexandro aut Caesare conferri possit, p. 218 sqq. explanat Iulianus. Dein tribus quae sequuntur fragmentis de litteris agit Iudaeorum et Christianorum; exstant autem haec fragmenta p. 221 E sqq., 224 C sqq., 229 C sqq. Quorum primum quid sibi velit frustra eruere laboraveris, nisi verba Iuliani p. 221 E codicem Marcianum 123 secutus ita constitueris: ἀλλ' ὁ τῆc πολιτείαc θεcμὸc καὶ τύποc τῶν δικαcτηρίων, ἡ δὲ περὶ τὰc πόλειc οἰκονομία καὶ τὸ κάλλοc, ἡ δὲ ἐν τοῖc μαθήμαcιν ἐπίδοcιc οὐχ Ἑβραίων μὲν ἦν ἀθλία καὶ βαρβαρική; Tertium autem fragmentum 229 C sqq. lacuna discissum est 229 E. Ubi enim vetuit Iulianus Christianos Graecas litteras edoceri, sequuntur Cyrilli verba καὶ μεθ' ἕτερα. Dein exponit

1) P. 200 A exstant haec Iuliani de Aesculapio verba: ἔλαθέ με μικροῦ τὸ μέγιcτον τῶν Ἡλίου καὶ Διὸc δώρων. Quibus e verbis, imprimis autem eo, quod inter se comparantur Aesculapius et Christus, neque minus ex iis, quae in comparatione de Aesculapio praedicantur, luculentissime apparet, religionem magis quam philosophiam fuisse doctrinam quam vocamus neoplatonicam. Quae qualis fuerit, quid voluerit neque rectius neque pressius definiri posse censeo quam iis verbis quae occasione data Alfredus de Gutschmid pronuntiavit: 'der Neuplatonismus ist eine Contrereligion gegen das Christenthum'.

2) Huc spectant ea, quae ex Theodori Mopsuesteni librorum Iulianeorum refutatione exstant in Fritzschii editione comm. in N. T. p. 11, 22 — 12, 5.

imperator philosophus talia esse sacra volumina, ut si quis eis solis institutus fuerit, ne servos quidem mentis cultura sit superaturus. Comprehendit autem omnia, quae de deorum donis disseruerat, fg. 235 B sqq., et ita finem facit alterius libri primi disputationis. Quam quomodo restituerimus, hoc loco nobis liceat sub uno ponere aspectu:

I. Ineptas sane esse fabulas, quas de dis pronuntiaverint Graecorum poëtae; neque tamen iis vacare Iudaeorum religionem. Fgg. 44 A. 75 A. 86 A. 89 A. 93 A.

II. Ceteroqui res Graecorum meliores esse Iudaeis.

1) Comparantur eorum de summo deo sententiae; ubi de mundi et hominis agendum erat creatione. Fgg. 96 C. 49 A. 57 B. 57 E. 65 A.

2) De deorum minorum multitudine; e quibus unum esse Iudaeorum deum; fgg. 99 D. Lacuna. 106 A. 100 C. 106 E.; a sola deorum minorum multitudine causam repetendam esse morum differentiae, quae in diversis gentibus reperiatur. Fgg. 115 D. 131 B. 134 D. 137 E. 141 C. 143 A. Parva lacuna. 143 C. 146 A. — Conclusio 148 B.

3) Cum Mosis legibus comparantur philosophorum Graecorum quae ad vitam pertinent praecepta. Fgg. 152 B. 155 C. 159 E. 160 BC (Cyrilli excerptum) 160 D. Lacuna. 161 B. 168 B. 171 D.

4) Comparantur deorum dona, quae acceperint pagani et Iudaei.

A) Paganorum dona. Init. 176 B. α) Litterae 176 B. 176 C (Cyr. exc.). 178 A. β) Res publica 184 B. 190 C. 191 C (Cyr. exc.). 193 B (Cyr. exc.). Fg. 193 C parva lacuna discissum. γ) Res sacrae 194 B. 197 C. 198 B. Aesculapius 200 A.

B) Iudaeorum et Christianorum dona. γ) Christus 201 E. 191 D. 205 E. β) Res publica 209 D. 213 A. 218 A. α) Litterae 221 E. 224 C. 229 C. Parva lacuna. 229 E. Conclusio 235 B.

Iam de tertia primi libri parte restituenda nobis agendum erit. Qua invehitur Iulianus in Christianos eosque accusat, quod ne in Iudaeorum quidem doctrina perseverarint, sed etiam ab ea ita recesserint, ut ex ea nihil retinuisse nisi pessima viderentur.

Ita factum esse, ut in usum suum converterent quae apud Graecos et Iudaeos invenirentur turpia, deterrimorum hominum, cauponum, publicanorum, saltatorum, lenonum vitam imitarentur. Haec fragmento p. 238 A sqq. exponuntur. Neque umquam meliorem fuisse Christianorum vitam ex ipsius Pauli verbis intellegi 1. Cor. 6, 9—11, ubi ea vis baptismo tribuatur, quam re vera exstare nemo sanus credere possit; fg. 245 A sqq.[1]). Iam vero esse Christianos Iudaeorum quasi servos fugitivos continuo[2]) exposuerat Iulianus; neque vero integra exstant eius verba, sed summa tantum a Cyrillo excerpta p. 249 C sq. Exstat autem p. 250 B etiam alter locus, quo refertur a Cyrillo vituperasse Iulianum de mortuorum resurrectione doctrinam. Quem apparet nullo sententiae vinculo cum iis rebus quae hic tractantur contineri; suo autem loco demonstrabimus, unde haustus esse videatur.

Quaesiverat Iulianus ex Christianis, cur ne in Iudaeorum quidem permansissent religione. Iam iis quae sequuntur refutare studet eorum defensionem, qui nusquam discrepare suam a Iudaeorum doctrinam atque esse se vere Iudaeos secundum Mosem et prophetas autumarant. Initium autem capit disputatio a fragmento p. 253 A sqq. Ac primum quidem studet demonstrare Iesu Christi cultum prorsus repugnare Mosis et prophetarum placitis. Errare enim Christianos, qui a Mose praedictum esse Christum temere pronuntiare audeant. Quos ita Mosis quosdam locos interpretari, ut inde efficiant tales res, de quibus numquam auctor cogitarit. Refutat autem interpretandi rationem Deut. 18, 18, Gen. 49, 10, Num. 36, 6 fragmentis 253 A sqq. et 261 E sqq., quae artissime inter se cohaerent. Iam vero posteriore loco etiam inde dicit apparere, quantum inter se differant Moses et Christiani, quod ille uni deo soli cultum tribuere iusserit (cf. Deut. 4, 35. 39; 6, 4; 32, 39), duos a Christianis coli ex Ioannis verbis (Io. 1, 1) intellegatur. Ac ne cum prophetis quidem eos consentire eodem fragmento exponit. Interpretatur autem Isaiae locum (7, 14), quem non recte intellegant Christiani; 261 C sq. 276 E sq.[3]). Iam vero

1) Necesse est in fine fragmenti 245 D post vocem ἐξελεῖ interrogationis signum ponas.

2) Cyr. 249 C: περιστὰς δὲ κτέ.

3) Verba 277 A προσεπηνέγκατο γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις καὶ ταῦτα Cyrillo sunt tribuenda.

id se minime negare verba facere Mosem de multis dei filiis; neque vero quemquam eorum ita inter ceteros excellere, ut tanti aestimetur quanti Iesus; quem quidem ipsum deum nominari et una cum patre coli Matthaei loco 28, 19 luculentissime demonstrari. Fg. 290 B sqq.

Nunc altera tertiae partis paragrapho Iulianus demonstrat Christianos Iudaeorum leges et instituta deseruisse. Cuius initium non exstat integrum, sed a Cyrillo brevius redditum. Invenitur autem p. 298 A hoc: οὐ γάρ τοι φηcὶ τοῖc Μωυcέωc νόμοιc ὁμολογεῖν τὰ Χριcτιανῶν οὔτε μὴν αὐτοὺc τοῖc Ἰουδαίων ἔθεcι διαζῆν ἀξιοῦν usque ad p. 298 C καθαριcμοὺc καὶ ὑπὲρ ἁγνείαc. Atque exponitur cum Iudaeorum legibus et institutis, a quibus desciverint Christiani, fere omnino consentire ea quibus pagani utantur. Quin etiam varios sacrificandi ritus a Mose non fuisse alienos. Ac primum quidem agitur de sacrificio placationis. De quo quae fecerat Iulianus verborum prima non servata sunt nisi a Cyrillo excerpta p. 298 E καὶ γοῦν τὸν ἱεροφάντην ψήθη Μωυcέα usque ad 299 A ἐφίcτηcι τρίβοιc; Integrum autem sequitur fragmentum p. 299 A sqq. ὑπὲρ δὲ ἀποτροπαίων κτέ. Quin enim hircus apopompaeo missus, cuius in hoc fragmento mentio fit, non diversus sit a sacrificio eo, quod non ipsi Iudaeorum deo, sed alii fieri verbis a Cyrillo excerptis dictum est, dubium esse nemini potest[1]. Iam vero apparere, Mosem sacrificiorum ritus neque ignorasse neque neglexisse; fg. 305 B. Contra Christianis alia placere. Quos excusari minime posse eo, quod ne Iudaei quidem amplius sacra faciant. Illos enim sacrificare non posse nisi Hierosolymis, id quod facere non iussi sint Christiani. Dicit hic Iulianus sese repetivisse, quae iam antea (298 A) dixisset, ubi omnino consentire exposuerat Iudaeos et paganos nisi eo, quod plures deos colerent ipsi, unum illi; fg. 305 E sqq. Sequi videtur locus quidam, ne is quidem integre servatus, p. 314 A: τῆc ἐν ἀμφοῖν δόξηc (Iudaeorum qui deum unum, paganorum qui plures colant) ἡμαρτηκέναι νομίζει (sc. Ἰουλιανὸc) τὰ καθ' ἡμᾶc (sc. Χριcτιανοὺc)

1) In iis verbis quibus excerptum coniungitur cum fragmento latet corruptela. Quae ita exstant in cod. Marc. 123 et apud Aub.: ἔφη γὰρ τοὺc τῶν θυcιῶν ἀναμετρῆcαι τρόπουc. Sed scribendum est ἀναμετρήcαc, id quod etiam codex Capnionis exhibuisse videtur. Oecolampadius enim ita vertit: Dicit enim sacrificiorum modos commemorans.

διά τοι τὸ μήτε θεοὺς προςίεςθαι πολλούς, μήτε μὴν ἕνα κατὰ τὸν νόμον, τρεῖς γε μὴν ἀνθ' ἑνὸς ὁμολογεῖν. Iam vero ad finem perducta est de sacrificio placationis disputatio.

Quaerit porro[1]) Iulianus ex Christianis, cur non easdem atque Iudaei leges observent de ciborum usu. Quas quod deseruerint, non posse eos defendi Petri illa visione; fg. 314 C sqq. Neque vero accipienda esse, quae de nova dicant lege ipsis data, qua prior sit abolita. Sempiternam enim esse Mosem voluisse eam quam ipse tulerit legem; contra atque Mosi placere Paulo. Quod si non postularent legum Mosaicarum observationem, id agere Christianos ut quam plurimos ad superstitionem suam pellicerent. Exstant autem haec Iuliani verba p. 319 D sqq. Quorum quaedam sese omisisse ipse Cyrillus indicavit p. 319 E: χρήςεις δὲ τούτοις ἐπιςωρεύςας ἑτέρας αἰώνιόν τε νόμον διὰ παςῶν ἐπιδείξας ὠνομαςμένον — χρῆναι γὰρ οἶμαι μακροτέρας τὸν λόγον ἀπαλλάξαι περιόδου — ἐπιφέρει πάλιν. Omisit igitur nonnullos veteris testamenti locos, quibus umquam aboleri vetabatur lex Mosaica. Rursus incipiunt integra Iuliani verba p. 320 A πολλῶν ἔτι τοιούτων παραλελειμμένων κτέ. Neque vero ulla efficitur structura enuntiatorum, si eum qui ubique invenitur retinere vis interpungendi modum. Colon enim est ponendum, non comma, inter voces παρῃτηςάμην et ὑμεῖς. Verba autem πολλῶν ἔτι τοιούτων κτέ. reliquiae sunt eius enuntiati, cuius prior pars a Cyrillo est omissa; qua tale quid necesse est fuerit expressum: ἱκανὰς δὲ δοκῶ μοι χρήςεις ἤδη παρατεθεῖςθαι. Extremis autem huius fragmenti verbis modo exposui causam contineri, qua permoti Mosaicam legem neglexissent Christiani. Quae excipi minime possunt eis Iuliani de Elia verbis, quae excerpta protulit Cyrillus p. 324 CD. Optime autem excipiuntur verbis p. 324 E διαμέμνηται δὲ usque ad 325 A παραλύεςθαι νόμον, quibus quid ipsi apostoli de observanda lege Mosaica censuerint explanatur. Dein p. 325 C καταςκώπτει δὲ usque ad ποτὲ δὲ τοῖς Ἰουδαίων perstringit Petri inconstantiam. Sunt autem ea quae et p. 324 E et p. 325 inveniuntur a Cyrillo excerpta.

Ubi autem de apostolorum egit sententiis, digressione facta ne in eorum quidem doctrina permanere queritur Iulianus Chri-

---

1) Cyr. 314 C: ἃ δέ γε πρὸς τοῖς ἤδη φθάςαςιν ἐγκαλεῖ, τούτων εἰκότως διαμεμνήςομαι. φηςὶ γὰρ πάλιν ἐπὶ τούτοις.

stianos. Et apostolorum quidem neminem ausum esse divinum Iesu honorem tribuere nisi Ioannem; et ne hunc quidem, si recte dicerent Christianorum nonnulli non eundem esse Iesum Nazarenum atque eum quem deum coluisset Ioannes Logum; fg. 327 A sqq. 333 B sqq. Atque p. 327 B eo quod post ἐτόλμηςεν εἰπεῖν aliquid spatii vacuum esse voluit Aubertus, colligendum videtur esse visa ei esse verba μικρὰ δὲ εἰπὼν κτέ. Cyrilli esse excerptum. Quem secuti sunt Spanhemius Dargensius. Quorum alter 'il y a' inquit 'ici une lacune. S. Cyrille place ces paroles dans le texte de Iulien: μικρὰ δὲ εἰπὼν περὶ 'Ιωάννου κτέ.' Neque vero suo iure id statuunt. Vocum enim εἰπὼν et φηςὶ subiectum apparet esse non Iulianum, sed Ioannem evangelistam. — Ac ne alia quidem in re consentire dicit Iulianus eos qui ipsius tempore essent Christianos cum placitis apostolorum. Quin etiam ab ipso Christo martyrum cultum esse condemnatum; 335 B sqq. Brevius autem reddita sunt a Cyrillo ea, quae 335 D sequuntur verba ἐπικαλεῖςθε τὸν θεόν; Deditos autem esse Christianos martyribus colendis propter magicam vim sepulcrorum; fg. 339 E sqq. Qua digressione finita ad ipsam disputationem redit Iulianus. Nunc vituperat Christianos, quod sacra prorsus non faciant, cum antea de solo sacrificio placationis verba fecerit. Neque accipiendam Christianorum defensionem, ignem non amplius de caelo descendere; id quod bis tantum accidisse, prius Mosis, posterius Eliae temporibus. Iubere autem Mosem ignem sacrificiis inferri; neque aliter antea Abraham sensisse effici ex ratione, qua Isaac paraverit immolationem. Postulare autem deum animalium sacrificia intellegi ex sacrae scripturae de Cain et Abel narratione; repudiatum enim esse sacrificium Cain, quod non fuerit animalium. Exposita autem haec sunt fragmentis 343 C sqq. 346 E sqq. Pag. autem 343 D voces διὰ βραχέων sequitur Cyrilli excerptum, quod ea continet, quae postea fg. 346 E ipsis Iuliani verbis disputantur; praeterea autem verba ἀπομνημονεύςας τῆς ἐπί γε τῷ 'Ιςαὰκ ἱςτορίας. Inde sequitur lacunam esse statuendam inter fragmenta 343 C et 346 E, qua omissa est brevis de Isaac narratio.

Dein de circumcisione agitur, qua Christiani non utantur, cum cor circumcidere, non carnem iusserit Paulus. Neque tamen de alia in foedere suo deum et Abraham cogitasse nisi carnis circumcisione; quod rumpi foedus ipsum Christum vetuisse. Hoc est

fragmenti p. 351 A sqq. argumentum. Integra autem servata sunt Iuliani verba a vocibus νυνὶ δὲ ἐπαναληπτέον p. 351 A usque ad p. 351 B καὶ cπέρματόc cου. Sequitur excerptum Cyrilli usque ad voces βαcιλείᾳ τῶν οὐρανῶν p. 351 C, quod excipitur integris Iuliani ὅτε τοίνυν usque ad 351 D οὐ νομοφύλακεc. Sequuntur autem p. 351 D Cyrilli verba, quibus refert quae sequentibus Iulianus disputaverit. Non celebrare pascha Christianos agnis azymisque panibus vescendo; neque posse eos neglegentiam suam eo defendere, quod nusquam liceat sacra facere nisi Hierosolymis. Haec Cyrillus rettulit. Exstat autem magna pars ipsius Iuliani verborum, quibus ea exposuit, quae brevius reddita esse a Cyrillo modo memoravimus. E quibus intellegimus non satis accurate Cyrillum rettulisse. Minime enim neglectum pascha eo excusare studuerunt Christiani, quia extra Hierosolyma sacra facere nefas esset; pascham enim sese eo celebrare negabant, quod unum Christi sacrificium aequaret omnes agnos quotannis a Iudaeis mactatos. Dein Iulianus vituperat Christianos, quod non imitentur Abrahae sacra faciundi ritum, neque eodem modo atque ille futura cognoscere studeant. Neque enim vanam esse rerum futurarum praedictionem, imprimis eam qua utantur auspices pro certo adfirmare sese posse, qua futurum esse, ut rerum ipse potiretur sibi sit nuntiatum. Exponuntur autem haec fragmentis 354 A sqq. 356 C sqq. 358 C sqq. 361 D (Cyr. exc. δεδόcθαι γε μὴν καὶ αὐτῷ φηcιν ὀρνίθων φωνὰc διδαcκούcαc ὅτι τοῖc τῆc βαcιλείαc ἐνιζήcει θάκοιc). Fragmentum autem 354 A ita coniungitur cum antecedentibus Iuliani verbis 351 D οὐ νομοφύλακεc, ut paucis repetatur neglectae circumcisionis vituperatio. Restat autem Iuliani sententia a Cyrillo relata p. 351 D indicantis, quomodo defenderint Christiani sacrorum neglegentiam. Quae optime adiungitur iis Iuliani verbis, quibus de Abrahae egit dei cultu; statuendus enim est ex Christianis quaesivisse, cur non eodem modo sacra facerent atque Abraham. Servasse autem Cyrillum ipsa Iuliani verba a vocibus πρόφαcιc ὑμῖν post καί φηcιν ὅτι positis inde intellegitur, quod traditum est ὑμῖν, non ἡμῖν. Iam vero non dubito, quin hoc loco ponendum sit fragmentum Iuliani servatum in Cyrilli excerpto p. 324 C quod est: καταψέγει δὲ (sc. ὁ Ἰουλιανὸc) πάλιν αὐτοὺc (sc. τοὺc Ἰουδαίουc) ὡc τῶν μὲν ἄλλων ἁπάντων ἀπηρτημένουc, ἀλογώτατα δὲ τὸ θύειν ὀκνοῦνταc, καίτοι φηcὶν Ἡλίου τεθυκό-

τος ἐν τῷ Καρμήλῳ καὶ οὐκ ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει, φημὶ δὴ τῇ Ἱερουσαλήμ. Voces enim καίτοι κτέ. (φημὶ δὴ τῇ Ἱερουσαλὴμ sunt Cyrilli) ita cum Iuliani verbis p. 351 D coniungere licet, ut iis ipsis enuntiatum compleatur. Neque in ea re haerendum est, quod post fg. 361 D Christianos vituperavit Iulianus, p. 324 C reprehendisse videtur Iudaeos. Eo enim loco quo Cyrillus posuit Iuliani verba, ne potuit quidem Christianorum servare nomen. Huc accedit quod Cyrillus Iudaeis Christianorum loco positis id lucratus est, quod nunc ipsum sibi repugnare Iulianum dicere poterat; id quod re vera fecit. Maligne tunc sine dubio egit Cyrillus; verum enimvero in omnibus quas egit rebus, neque minus in ipsius operis Iulianei refutatione tam saepe apparet maligna Cyrilli levitas, ut eam etiam hoc loco statuere non dubitem.

Absolvi fragmenta quotquot in decem Cyrilli libris inveniuntur. Re autem vera iis ad finem perductam esse censeo libri primi Iulianei refutationem, cum quini Cyrilli libri artiore quodam vinculo inter se coniuncti sint. Ergo fragmento 324 C extremam contineri Iuliani censeo Christianorum vituperationem atque totius libri conclusionem.

Placet autem etiam tertiae partis et sententiarum et fragmentorum ordinem sub uno ponere aspectu.

P r o o e m i o quaeritur ex Christianis, cur relictis paganorum sacris ne in Iudaeorum quidem permanserint religione; fg. 238 A. 245 A. 249 C (Cyr. exc.).

Dein enumerantur Iudaeorum et doctrinae et instituta, quae reliquerint Christiani.

I) Christi cultum repugnare unius dei cultui, quem observent Iudaei. A) repugnare eum Mosis doctrinae 253 A. 261 E usque ad 262 C. — B) prophetarum dictis: 262 C. 276 E. — C) de filiis dei narrationi 290 B.

II) Non observare Christianos Iudaeorum leges et instituta.

- A) de sacrificio placationis 298 A (Cyr. exc.). 298 E (Cyr. exc.). 299 A. 305 B. 305 E. 314 A (Cyr. exc.).
- B) de ciborum usu. 314 C. 319 D. Lacuna. 320 A. 324 E (Cyr. exc.). 325 C (Cyr. exc.).
  - Sequitur digressio de relictis a Christianis etiam apostolorum doctrinis:
    - a) de deo Logo. 327 A. 333 B.

b) de cultu martyrum. 335 B. 335 D (Cyr. exc.). 339 E.

C) de sacris faciundis. 343 C. 343 D (Cyr. exc. de Isaac: ἀπομνημονεύϲαϲ — Ἰϲαὰκ ἱϲτορίαν). 346 E.

D) de rupto foedere Abrahae.

1) de circumcisione 351 A B C.

2) de pascha 354 AB.

3) de sacris 354 C. 356 C. 358 C. 361 D. Lacuna. 351 D. 324 C.

In fine huius disputationis agendum mihi est de duobus Iuliani fragmentis a Mose Barcepha allatis in commentatione de Paradiso (de la Bigne, maxima bibliotheca patrum. Lugd. 1677. Fol. tom. XVII.). Quorum prius hoc est (libri III. cap. III. p. 497 D sq.): 'Contra Iuliani apostatae de arbore vitae calumnias. Satius fuisset, ait Iulianus, arborem illam vetitam aut in angulo Paradisi aut loco aliquo obscuriore exstare; ne, dum perpetuo ob oculos esset, nimium sui desiderium in animis parentum nostrorum excitaret. Huic respondit D. Cyrillus oratione tertia, quam adversus eum conscripsit in hanc sententiam' etc. Inveniuntur autem ea, quae hoc loco a Mose Barcepha laudantur verba Cyrilli p. 83 C; quibus antecedunt ea quae Iuliani esse Moses autumavit. Quid? Quod eorum auctor esse minime Iulianus a Cyrillo indicatur, sed fictum ab illo esse crimen apparet e verbis καίτοι φαίη τιϲ ἂν p. 83 B. Levissima ergo est Mosis coniectura et prorsus abicienda. Neque alia est res altero loco, l. III. c. VII. p. 499 C.: 'Alia obiectio Iuliani impii. Ridebat quidem impius Iulianus quod Mosem Ecclesiae doctores dicerent hominem corruptibili natura prognatum fuisse et tamen non fuisse mortuum ita volente Deo.' Sequitur Cyrilli refutatio, quae invenitur p. 90 B Aub. Neque vero umquam ecclesiae doctores Mosem mortuum esse negaverunt, quod si fecissent, repugnassent sacrae scripturae loco Deut. 34, 5 sqq. Ac ne sunt quidem haec Iuliani verba. Crimen autem a Cyrillo depulsum hoc fere modo proferre debuit Moses Barcephas: Ridebat quidem impius Iulianus Mosem et ecclesiae doctores, quod dicerent hominem corruptibili natura prognatum esse, neque tamen futurum fuisse ut moreretur ita volente deo, nisi de arbore edisset.' Ipsum autem Mosem peccasse, non eum qui Syriaca in Latinum sermonem convertit

verba, his causis permotus censeo, quod deest enuntiatum 'nisi de arbore edisset' et quod levissimum fuisse Mosem iam priore loco demonstratum est.

Haec de primo; iam vero

de altero Iuliani libro

videamus, quid nobis sit traditum, quid coniciendo possimus explorare.

Primum librum fere integrum restituere licet, alterum non item. Cuius rei causa haec est, quod ne una quidem alterius libri refutatio ad nostram pervenit aetatem, quod etiam operis Cyrilliani qui decimum sequebantur libri deperierunt ad unum omnes. Censendus autem est Cyrillus iis criminibus, quae altero libro protulerat Iulianus, defendendis consumpsisse operis sui libros undecimum usque ad vicesimum. Quod ut mihi persuaderem, his causis sum permotus. Nam cum alter Iuliani liber magnitudine sine dubio fere aequaret primum neque de minoris momenti ageret rebus, etiam alterius refutatio aequare debuit priorem; et cum quini refutationis libri artiore quodam vinculo inter se coniuncti essent, confici debebant bis quinque libri, si paullum modo aequabilitati studuit Cyrillus. Huc accedit, quod altero libro in evangelia sese invecturum esse pronuntiaverat Iulianus (p. 218 A Cyr. coll. cum 261 E Cyr.); ac ne in uno quidem ex Cyrilli fragmentis, quae haud ita pauca ad nos pervenerunt librorum undecimi usque ad duodevicesimum, de aliis agitur sacrae scripturae locis nisi depromptis ex evangeliis. Disceptatur autem controversia fragmentis, quae ex XV. et XVI. Cyrilli libris deprompta sunt. Nam si duobus Iuliani libris altera decade respondisset, alterum illius librum tertia pentade refutare debuit Cyrillus, quarta tertium. Eiusdem autem libri refutatione libros XV. et XVI. consumptos esse fragmenta demonstrant. Videbimus enim eius partis operis Iulianei, quae in vituperanda Christi oratione in monte habita versabatur, censuram egisse Cyrillum non minus libro XV. quam XVI. Qua observatione quaestio diiudicatur. Videtur autem esse consentaneum eodem fere modo atque primum a Cyrillo refutatum esse librum alterum; neque tamen prorsus eodem. Nam cognovimus illum in primi libri verbis adferendis nonnumquam mutasse ordinem ab ipso Iuliano constitutum. Dixerat autem p. 38 E sqq. de solius libri primi sententiarum ordine melius quibusdam locis

constituendo (ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ λόγῳ διὰ πλείστων μὲν ὅσων ἐννοιῶν ἔρχεται κτέ.). Neque tamen causa erat, ut de solo libro primo faceret verba, si ne reliquorum quidem ei satis fecit sententiarum ordo. Ergo censendus est Cyrillus eodem ordine attulisse Iuliani fragmenta ex altero libro hausta, qua in ipsius opere aliud ab alio excipiebatur. Quae cum ita sint, non aberrabimus a recta via, si eundem constituemus ordinem fragmentorum Iuliani atque Cyrilli eorum, a quibus repetenda sunt illius si minus ipsa verba, at certe sententiae. Ita igitur instituemus disputationem nostram, ut primum in unum conferamus, quae ex fragmentis Cyrillianis librorum undecimi usque ad vicesimum de Iuliani sententiis efficiuntur, si id dubium non est, ex quo Cyrilli libro hausta sint fragmenta, deinde ea tractemus, quae quod ad evangelia pertinent, deprompta esse statuimus ex Iuliani libro altero, si perspectum non habemus, in quo Cyrilli libro peculiariter sint refutata. In quorum numero ponenda sunt et quae in decem libris nobis servatis obiter memoraverat Cyrillus et quae ex decem sequentibus hausta sunt fragmenta librorum numero non allato; neque minus ea Iuliani, quae ab aliis servata sunt atque Cyrillo, si quo in libro ille de iisdem egerit efficere non possimus.

Ex Cyrilli libro XI.

1.

Altero libro in examen vocasse Iulianum evangeliorum narrationes, duobus locis inter se comparatis demonstratur. In altera enim libri primi parte p. 218 A brevi post pronuntiat sese verba facturum de prodigiis quae in evangeliis referantur neque minus de eorum fraudibus. Ταῦτα μὲν οὖν, inquit, καὶ μικρὸν ὕστερον, ὅταν ἰδίᾳ περὶ τῆς τῶν Εὐαγγελίων τερατουργίας καὶ σκευωρίας ἐξετάζειν ἀρξώμεθα. Alio autem loco dicit alia de Christi genere rettulisse Matthaeum, alia Lucam; accuratius autem sese inquisiturum esse in eorum dissensum in libro altero. Sunt autem haec Iuliani verba p. 253E: ἐλέγχονται γὰρ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς περὶ τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ (sc. Χριστοῦ) διαφωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους. Pergit p. 261 E: ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου μέλλοντες ἐν τῷ δευτέρῳ συγγράμματι τὸ ἀληθὲς ἀκριβῶς ἐξετάζειν ὑπερτιθέμεθα. De vi autem vocis σύγγραμμα memineris velim eorum, quae

supra p. 99 sq. exposui. Ergo altero libro Iulianus in examen vocavit evangelia. Neque carere videbimur veri specie, si coniecerimus, alterius libri initium profectum esse a Matthaeo et Luca vituperatis, quod differrent in Christi genere referendo. Cf. Matth. 1, 1—17. Luc. 3, 23—38. Consilium enim quod ceperat persecutum esse Iulianum, testis est Hieronymus comm. in Matth. lib. I. cap. III. (vol. VII. p. 11 Vall.[2]): 'Iacob autem genuit Ioseph (Matth. 1, 16). Hoc loco obiecit nobis Iulianus Augustus dissonantiam evangelistarum, cur evangelista Matthaeus Ioseph dixerit filium Iacob et Lucas eum filium appellarit Heli'. Qui dissensus minime ab ipso Iuliano est detectus; habemus enim compertum ex Eusebii cum alios hist. eccl. I, 7 et VI 31 cum alios tum Iulium Africanum epistula ad Aristidem data operam dedisse, ut neutrum neutri repugnare ostenderet.

2.

Ex 3. fragmento intellegitur miratum esse Iulianum stellam, qua patefactum est sapientibus in oriente, natum esse novum Iudaeorum regem. 'Εωcφόρον autem stellam Iulianus appellaverat. Cyrillus enim 'stella autem' inquit 'illa non ex numero harum ordinariarum erat, ut iste ἑωcφόρον earum dicit'.

3.

Fg. 4. Cyrillus dicit Mariam non plane intellexisse mysterium personae Christi. Id quod bis factum est. Primum post orationem Symeonis (Luc. 2, 29—32); sunt enim haec Lucae verba 2, 33: καὶ ἦν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖc λαλουμένοιc περὶ αὐτοῦ. Alterum, cum filium duodecim annos natum in templo invenisset docentem. Neque enim eius verba τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖc τοῦ πατρόc μου δεῖ εἶναί με; comprehendit; cf. Luc. 2, 50 καὶ αὐτοὶ οὐ cυνῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάληcεν αὐτοῖc. Iam vero videtur Iulianus ideo Mariam miratus esse, quod Gabrielis nuntium accepisse traderetur. Ac fortasse ex Mariae verbis coniecit fictum esse illum nuntium.

Ex libro XII.

4.

Ex fragmento 7. efficiendum esse mihi videtur invectum esse Iulianum in Christi verba a Marco 1, 14 sqq. relata. Sunt autem

Marci haec: Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰηcοῦc εἰc τὴν Γαλιλαίαν, κηρύccων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸc καὶ ἤγγικεν ἡ βαcιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιcτεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. Interrogasse statuo Iulianum quid causae fuisset, cur Iudaeos εἰc μετάνοιαν vocaret Iesus. Qui etiam verbis modo allatis πεπλήρωται, inquit, ὁ καιρόc. Iam vero occasio data erat Iuliano Christi calumniandi, quod ipse sibi repugnaret. Quem alio loco (Matth. 24, 3—25, 13) indicasse postea appariturum esse hominis filium neque certum esse adveniendi tempus. Matth. autem 24, 4 sqq. Iesus enumerat res eas, e quibus brevi sese adventurum esse efficere possint discipuli. Ἐγερθήcεται γὰρ, inquit, ἔθνοc ἐπ' ἔθνοc καὶ βαcιλεία ἐπὶ βαcιλείαν καὶ ἔcονται λιμοὶ καὶ cειcμοὶ κατὰ τόπουc κτἑ. Ad quae Iulianum adnotasse comperimus ex Theodoro Mopsuesteno (p. 18, 3 Fritzsche) haec: τοιαῦτα πολλάκιc ἐγένετο καὶ γίνεται· καὶ πῶc ταῦτα cυντελείαc cημεῖα; Finem autem sermonis sui fecit Iesus narrata parabola illa de decem virginibus, quae non animadverterant sponsi adventum. Matth. 25, 1 sqq. Atque etiam eam in examen vocasse Iulianum efficimus ex fragmento Cyrilli 8: ἄριcτον καὶ cοφὸν εἶναί μοι δοκεῖ τοῦ καιροῦ τοῦ προcήκοντοc μὴ ἀφαμαρτάνειν πράγμαcιν. Quae non temere nos coniecisse etiam eo probatur, quod ad Matthaei verba quae sequuntur spectare videntur alia fragmenta duo, quae ex XII. Cyrilli libro nobis sunt servata. De quibus nunc agendum nobis.

5.

Ex Cyrilli fragmentis 9. et 10. videtur esse colligendum censuram egisse Iulianum parabolae illius a Matthaeo 25, 13 sqq. relatae, qua agitur de diversis praemiis iis datis, qui variis modis usi erant talentis ipsis creditis. Talentorum autem mentio fit Cyrilli fragmento 28. ex libro XVI. hausto. Verum enimvero eo loco obiter ita eorum mentionem fieri, ut exempli gratia allata esse videantur, demonstratur futuro tempore πληροφορήcει.

6.

Iam vero cum ex iis quae ex XII. XIII. XIV. Cyrilli libris servata sunt fragmentis refutata iis esse efficiatur illa Iuliani verba, quibus servato rerum ordine tractaverat quas res Christus

et gesserat et passus erat, suo iure hoc loco poni videbuntur ea, quae in historiam tentationis Christi iecisse illum cognovimus ex fragmento Theodori Mopsuesteni, (Fritzsche p. 12, 22 — 16, 7). Perstrinxisse autem Iulianum Matthaei (4, 1—11), non Lucae narrationem supra exposuimus, ubi verba fecimus de Theodoro Mopsuesteno. Quibus autem ille verbis invectus esset in Matthaeum non ubique cognoscere possumus, quod ea Theodori, quibus Iuliani verba afferebantur procul dubio, servata nobis non sunt. De sententiis autem eius ex Theodori refutatione haec effici possunt: 1) Miratus est Iulianus quod tentare Christum ausus est diabolus princeps daemonum, qui deum illum esse et cognossent et confessi essent; cf. Th. M. p. 12, 22 sqq.: Οὐδὲν καινόν, ἀσεβέστατε Ἰουλιανέ, εἰ καὶ γινώσκεται ὑπὸ τῶν δαιμόνων καὶ ὁμολογεῖται θεὸς καὶ πειράζεται ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμόνων μὴ ὁμολογοῦντος τὴν αὐτοῦ βασιλείαν. 2) Cum Moses et Elias postquam per quadraginta dies cibis sese abstinuerunt magnis praemiis essent affecti, quaesiverat Iulianus quem Iesus percepisset eiusdem ieiunii fructum? Th. M. 13, 11 sqq.: ἀλλὰ Μωυσῆς φησιν ἡμέρας τεσσαράκοντα νηστεύσας ἔλαβε τὸν νόμον, Ἡλίας δὲ τοσαύτας νηστεύσας θείων αὐτοψιῶν ἔτυχεν, Ἰησοῦς δὲ τί μετὰ τοιαύτην νηστείαν ἔλαβεν; Haec praeter adiectam a Theodoro vocem ἀλλὰ ipsa Iuliani esse verba censeo propter interrogationem τί — ἔλαβεν; 3) Quaesiverat Iulianus, qui fieri posset, ut doctrina caelo lapsa famem depellerent homines. Efficitur hoc ex Theodori verbis 13, 15 sqq.: τὸ δὲ ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ οὐ περὶ διδασκαλίας λέγει, ἀλλὰ πρὸς τὸν πορισμὸν τῆς τροφῆς et 13, 25 ῥῆμα λέγων τὴν ποιητικὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ. 4) Interrogaverat Iulianus, cur Iesum tentare diabolo licuisset, Mosem Eliam non item. Th. M. 13, 25 sqq.: Μωυσῆς δὲ καὶ Ἡλίας νηστεύσαντες οὐ συνεχωρήθησαν πειρασθῆναι . . ., ὁ δὲ σωτὴρ ἀναγκαίως συνεχωρήθη κτέ. 5) Iulianus diabolum miratus erat, qui in deserto potuisset Iesum ducere in montem, qui illic non esset. Th. M. 14, 19.: Τί δὲ θαυμάζεις, ὅτι μὴ ὄντος ὄρους ὑψηλοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ λέγεται ὁ διάβολος ἀναγαγεῖν αὐτὸν εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν; Cf. 6) Th. M. 15, 2 sqq.: ἀλλὰ πῶς, φησίν, εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ τὸν κύριον ἀνήγαγεν ὁ διάβολος ὄντα ἐν τῇ ἐρήμῳ; Unde haec Iuliani restituenda: πῶς εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ τὸν Ἰησοῦν ἀνήγαγεν ὄντα ἐν τῇ ἐρήμῳ; Neque enim potuit Iulianus uti voce

κύριος neque iterare ὁ διάβολος eius quoque quod antecedit enuntiati subiectum. 7) Th. M. 15, 14 sqq. exponit, ex verbis οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου minime sequi diabolum tentasse deum, sed hominem. Ergo miratus erat Iulianus diaboli temeritatem in tentationem vocantis deum. Alia fuit Iuliani admiratio, de qua primo loco egimus, ubi non diaboli temeritatem vituperaverat, sed daemones quod alia fecerant atque ipsorum princeps. 8) Negat Th. M. 16, 3 sqq. Christum verbis κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις vetuisse suam ipsius et spiritus sancti adorationem. Ergo vetuisse eum censuerat Iulianus, id quod magni sine dubio est momenti. Aliud enim Celso placuit, qui ab ipso Iesu fraudem esse profectam autumavit. Cf. Orig. c. Cels. II 1. 7.

7.

Neque minus hoc loco ponendum esse aliud Iuliani fragmentum a Theodoro Mopsuesteno servatum eo demonstratur, quod compertum habemus de eadem re Cyrillum egisse libro duodecimo. Cf. undecimum Cyrilli fragmentum (Mansi, s. conc. coll. XI. p. 409D sqq.). Inveniuntur autem Iuliani verba apud Th. M. p. 16, 8 — 16, 17 Fritzsche, quibus de precatione agitur, quam Iesus fecit eo loco cui nomen est Γεθσημανεί (Matth. 26, 36—46).

8.

Libro duodecimo aut tertio decimo necesse est Cyrillus idem defenderit Iuliani crimen, quod propulsavit Theodorus Mopsuestenus p. 18, 17 sqq. Fr. Cuius e verbis hoc intellegimus Iulianum vituperasse Iesum, quod ἐπαχθεὶς πρὸς Ἡρώδην οὐδὲν ἐποίησε σημεῖον[1]). Idem crimen in Iesum intenderat philosophus anonymus a Macario Magnete servatus III 1 p. 52.

E Cyrilli libro XIII.

9.

Certiores nos faciunt verba catenae in apocalypsin a Cramero editae (vol. VIII. p. 287, 6 sqq. cf. Cyr. fg. 11) in subditiciorum

1) Theodori verba p. 18, 17: Ἰησοῦς δὲ ἐπαχθεὶς πρὸς Ἡρώδην οὐδὲν ἐποίησε σημεῖον, καίπερ ἐκείνου ἐπιθυμοῦντος ἰδεῖν ἢ ἀκοῦσαί τι λέγοντος, ἐπειδὴ ᾔδει ὡς οὐκ εὐεργετηθήσεται κτέ.

numero Cyrillum collocasse Christi verba Luc. 23, 34: πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν. Ergo molesta erant Cyrillo, ita statuendus est Iulianus ea in usum suum contulisse, ut, si re vera a Christo erant dicta, efficeretur inde Christi doctrinae repugnare eorum qui Iuliani temporibus fuerunt Christianorum sententiam. Iam vero Christi verba Luc. 23, 34 ad eos pertinent, qui cruci ipsum affixerunt. Quod si nunc spectamus Oecumenii et Arethae verba: οὐ μόνον γὰρ οἱ πιστοὶ διέφυγον τὸν ὄλεθρον τὸν ὑπὸ Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν ἀγνοίᾳ τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου συνηργηκότες κτέ., et extrema: ἀλλ' εἰ ἐκεῖνος οὕτως, ἡμῖν οὐ τοῦτο δοκεῖ· ὅτι μηδὲ πάντες οἱ παρόντες Ἰουδαῖοι τῆς τόλμης τῶν ἀρχιερέων ἐκοινώνουν, οὓς πάντας εἰκὸς ὕστερον σφραγισθῆναι τῇ πίστει κτέ., nunc Cyrilli perspicimus consilium. Notum est Christianos autumasse omnes Iudaeos, quod Iesum Christum cruci affixissent, condemnatum iri et iam esse condemnatos. Quam sententiam repugnare procul dubio dixerat Iulianus ipsius Christi verbis: πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι, τί ποιοῦσιν. Quod apostatae argumentum refellere non potuit Cyrillus nisi eo, quod interpolata esse illa verba contendit. Quae omisit etiam codicis Sinaitici corrector (ℵ[a] apud Tischendorfium).

10.

Cognoscimus ex fragmento 14. animadvertisse Iulianum repugnare Matth. 27, 34 ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον Marco 15, 23 καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ἐσμυρνισμένον οἶνον. Idem exposuerat philosophus Macarianus III 12 p. 20.

Ex libro XIV.

11.

Fg. 17 Cyrillus 'iacebat enim' inquit 'in sepulcro corpus sanctum mortuum et sine anima'. Fortasse igitur contenderat Iulianus Christum si re vera resurrexisset, mortuum non fuisse, sed visum esse.

12.

Exposuit Iulianus repugnare Matth. 28, 1 Marco 16, 2; Matth. 28, 2 Marco 16, 5; Matth. 28, 8 Marco 16, 8. Cf. Cyrilli fg. 18 init., ubi de Iuliani sententia agitur.

Ex libro XV.

13.

Irridebat Iulianus Christum, quod manducabat et bibebat. Cf. Cyr. f. 20. Matth. 11, 9. Luc. 7, 34. Ibi invenitur Christi oratio, qua maiorem se esse Ioanne baptista exponit. Iam vero statuo Ioannem a Iuliano laudatum esse, quod multis cibis abstinuisset, Christum vituperatum, quod Ioannis vestigia non pressisset.

14.

Fragmentis Cyrilli 21 et 22 misericordiae afferuntur fructus. Ergo invectum esse censeo Iulianum in Christi verba quae apud Matthaeum inveniuntur 5, 7 μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Vituperasse autem censendus est causam, quae affertur vocibus ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

15.

Complures hic in examen vocasse videtur Iulianus locos ex oratione haustos ea, quam in monte habuit Christus. Fragmento enim 23 cum Cyrillus exposuerit splendida vestimenta nihili esse facienda, videtur inde esse colligendum Iulianum perstrinxisse Christum, qui Matth. 6, 25: διὰ τοῦτο, inquit, λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε; et Matth. 6, 31 μὴ οὖν μεριμνήσετε λέγοντες· τί φάγωμεν ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλώμεθα;

Ex Cyrilli libro XVI.

16.

Eiusdem orationis quaedam calumniatus esse Iulianus videtur iis verbis, ad quae respondit Cyrillus fragmentis 27 et 28. In qua permulta inveniuntur Christi verba, quibus exposuit quae quasque virtutis sequerentur praemia. Nam Matth. 5, 3 sqq. simplicium hominum esse regnum caeleste, consolationis participes fore lugentes, expletum iri famem eorum, qui iustitiam esurirent etc. Quaesivisse igitur statuendus est Iulianus, cur aliis virtutibus alia praemia essent promissa talia; cui respondit Cyrillus: ἀνάλογος τοῖς ἑκάστου κατορθώμασιν ἡ τῆς ἀμοιβῆς ἀντέκτισις κτέ.

17.

Fragmento Cyrilli 29 demonstratur Iulianum etiam de iis Christi verbis egisse, quae exstant Matth. 19, 24: πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος εἰσελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; cf. Marc. 10, 25. Luc. 18, 25. Atque κάμηλον animal esse recte putaverat. Ex eadem Cyrilli disputatione depromptum esse videtur fg. 30. Iam vero facile intellegitur, quomodo transierit Iulianus ab iis rebus, quas modo tractaverat, ad horum Christi verborum vituperationem.

18.

Contenderat Iulianus de observanda lege aliud docuisse Iesum Matth. 5, 19, aliud Matth. 12, 8 et 15, 11. Deprompta autem etiam haec videntur esse ex censura orationis quam in monte habuit Christus. — Cyr. fg. 31. Ex disputatione autem, quam hoc fragmento instituit Cyrillus, haustum esse videtur etiam fg. 32.

19.

Non solum de lege, sed etiam aliis de rebus aliis locis alia Christum pronuntiasse Iulianus videtur exposuisse. Ex fragmento enim 33 efficiendum est reprehendisse eum Christum, quod Luc. 14, 26 dixerat haec: εἴ τις ἔρχεται πρός με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής. Verisimile autem est Iulianum adnotasse repugnare Christum hoc loco et decalogi parti quartae et sibi ipsum, cum Matth. 19, 19 quendam iussisset patrem colere et matrem, neque minus iis quae Matth. 15, 3 sqq. dixisset.

20.

Ex fg. 34 intellegitur Iulianum in Christum invectum esse, quod non omnes homines, sed paucos salvos reddidisset.

Ex Cyrillo libro XVII.

21.

Ea operis sui parte, ex cuius refutatione deprompta sunt Cyrilli fragmenta 39 et 40, reprehendisse videtur Iulianus Christi

verba, quae exstant in Lucae evangelio 6, 27 sq.: ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, προσεύχεσθε περὶ ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. Ad quae pertinere fragmentum 40 luculenter apparet; neque causa mihi esse videtur, ut ab eo seiungamus fragmentum 39. Neque enim negari potest ἐν ἀδικίαις εἶναι eos, qui alios oderint, offendant, exsecrentur; nemini non videbuntur esse κακοῦργοι.

Ex libro XVIII.

22.

Fragmentis 44 et 45 indicatur magni aestimandum esse τὸ ἐποικτείρειν τοὺς ἐν ἐνδείᾳ καὶ τῶν ἀναγκαίων σπάνει, quin etiam πρῶτον καὶ ἄριστον dicitur ἀνδραγάθημα τὸ διανεῖμαι τοῖς δεομένοις τὰ ὄντα καὶ κατευμεγεθῆσαι τῆς ἐκ τοῦ πλούτου τροφῆς καὶ κατασωρεῦσαι μᾶλλον ἐν οὐρανοῖς ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν. Quae pertinere unusquisque continuo perspicit ad Lucae v. 12, 33 πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην· ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα. Libro igitur duodevicesimo refutaverat Cyrillus Iuliani verba, quae a Photio nobis servata (Amphil. quaest. 101) hoc loco esse ponenda iam nunc nemo infitias ibit.

23.

Cyr. fg. 48. Etiam in altero libro Iulianus Christianos irrisit, quod martyres colerent, id quod iam in primo fecerat; cf. p. 335 B sqq.

Ex incertis Cyrilli libris.

24.

Iulianum in epistula ad Photinum data (LXXIX. Hertl.) professum esse librum contra Christianos se scripturum esse in capite primo monui. Ubi σὺ μέν, inquit, ὦ Φωτεινέ, πιθανὸς φαίνῃ καὶ ἐγγύτατος τοῦ σώζεσθαι, εὖ ποιῶν ἐν μήτρᾳ μηδαμῶς εἰσάγειν ὃν ἐπίστευσας θεόν. Διόδωρος δ' ὁ τοῦ Ναζωραίου μάγος αὐτῆς καλλωπιστικοῖς μαγγάνοις ἀκονῶν παραδοξίαν ὀξὺς ἀνεφάνη σοφιστὴς θρησκείας ἀγροίκου. Diodori autem sententiae adversari voluit Iulianus. Dubium igitur esse vix potest, quin eadem fere

in ipsius opere exstiterint, quae a philosopho Macariano scripta sic leguntur (IV 22 p. 202): Εἰ δὲ καί τις τῶν Ἑλλήνων οὕτω κοῦφος τὴν γνώμην, ὡς ἐν τοῖς ἀγάλμασιν ἔνδον οἰκεῖν νομίζειν τοὺς θεούς, πολλῷ καθαρώτερον εἶχε τὴν ἔννοιαν τοῦ πιστεύοντος, ὅτι εἰς τὴν γαστέρα Μαρίας εἰσέδυ τὸ θεῖον ἔμβρυόν τε ἐγένετο καὶ τεχθὲν ἐσπαργανώθη, μεστὸν αἵματος χόριον καὶ χολῆς καὶ τῶν ἔτι πολλῷ τούτων ἀτοπωτέρων.

25.

Etiam altera de re promisit Iulianus in altero libro verba sese esse facturum. Nam p. 213 A sqq. cum quaesiverit, ob quam causam ne de cognatis quidem suis Iesus bene esset meritus, cur etiam Mose inferior ille, quem deum esse Christiani autumarent, ne Iudaeorum quidem domare potuerit gentem, ταῦτα μὲν οὖν, inquit p. 218 A, καὶ μικρὸν ὕστερον, ὅταν ἰδίᾳ περὶ τῆς τῶν εὐαγγελίων τερατουργίας καὶ σκευωρίας ἐξετάζειν ἀρξώμεθα.

26.

Cyrillus p. 168 A καταψευδόμενος γάρ, inquit, πανταχοῦ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ποτὲ μέν φησι (sc. ὁ Ἰουλιανὸς) τὸν ἱεροφάντην Μωϋσέα δημαγωγοῦντα μᾶλλον ἢ ἀληθεύοντα τοὺς περὶ θεοῦ ποιήσασθαι λόγους, οὔτε ἔχοντας ὀρθῶς οὔτε μὴν ἐοικότως αὐτῷ (sc. θεῷ)[1]) γεγονότας, ποτὲ δὲ τὸν Ἔσδραν ἀπὸ γνώμης ἰδίας προσεπενεγκεῖν τινα διατείνεται. Ac Mosis quidem sententiae primo libro innumerabilibus fere locis sunt vituperatae; aliunde igitur nil adiecit Cyrillus nisi quod de Esdra protulit. Sed qua occasione in Esdram invectus sit Iulianus continuo intellegemus collato philosophi Macariani loco III 3 p. 54. Ubi reprehenduntur Christi verba Io. 5, 46 εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωυσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί. περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Neque enim de Christo quicquam a Mose esse dictum, omnes enim libros, qui Mosis nomine ferantur, ab Esdra esse conscriptos. Simili igitur modo censendus est Iulianus Christum vituperasse. Ratiocinandum enim ei erat hunc fere in modum: Iniuria dixisse Iesum de se ipso verba fecisse Mosem; cuius scripta cum integra non exstarent, sed ab

---

1) Prorsus abicienda est Auberti interpretatio: Mosem ait — de Deo verba fecisse nec recta nec s i b i consentientia.

Esdra essent interpolata, ubique dubium esse, utrum Mosis an Esdrae verba legerentur.

27.

Hieronymus comm. in Osee lib. III. cap. XI. (vol. VI. p. 123 Vall. 2.): 'Hunc locum[1]) in septimo volumine Iulianus Augustus quod adversum nos, id est, Christianos evomuit, calumniatur et dicit: Quod de Israel scriptum est, Matthaeus evangelista[2]) ad Christum transtulit, ut simplicitati eorum, qui de gentibus crediderant, illuderet.'

Supra exposui statuendum esse Hieronymum haec Iuliani ex septimo refutationis cuiusdam libro septem libris absolutae deprompsisse. Qua si singulae eius vituperationes eodem ordine quo scriptae erant defensae erant, e tertio libro haustum est fragmentum ab Hieronymo nobis servatum. Neque vero compertum id habemus. Nil igitur impedit, ne alteri libro, quo de evangeliis agebatur, tribuamus Matthaei reprehensionem.

28.

Matth. 9, 9 καὶ παράγων ὁ Ἰηcοῦc ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Μαθθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰc ἠκολούθει αὐτῷ.

Hieronymus comm. in Matth. lib. I. caput IX. (voc. VII. p. 50 Vall. 2): Arguit in hoc loco (sc. Matth. 9, 9) Porphyrius et Iulianus Augustus vel imperitiam historici mentientis vel stultitiam eorum qui statim secuti sunt salvatorem, quasi irrationabiliter quemlibet vocantem hominem sint secuti.

Tertio libro

censeo egisse Iulianum de novi testamenti praeter evangelia libris. Eodem modo philosophi Macariani περὶ τῶν ἀπορουμένων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ disputationem excipiebat ἑτέραc ὑποθέcεωc ἀρχὴ ἐκ τῶν πράξεων καὶ τοῦ ἀποcτόλου. Cf. Macar. Magn. ed. Blondel p. 48, 2 et 48, 19. Neque vero quicquam Iuliani ita nobis est servatum, ut de tertio contra Christianos libro depromptum esse indicaretur praeter fragmentum illud a Socrate h. e. III 23 alla-

1) Osee XI 1: ex Aegypto vocavi filium meum.

2) Matth. II 15.

tum, quod re vera primo libro tribuendum esse demonstravi. Sed tamen propter argumentum quaedam e tertio libro hausta esse existimo. Cyrillus enim p. 250 B τεύξεσθαι δὲ, inquit, προσδοκῶσι (sc. οἱ Χριστιανοὶ) καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐν Χριστῷ· ὁ δὴ μάλιστα διαγελᾷ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρός, ὥσπερ οὐκ ἐνὸν τῷ πάντα ἰσχύοντι θεῷ καὶ θανάτου κρείττονα ἀποφῆναι τὸν λόγῳ φθορᾶς ὑποκείμενον κατὰ ἰδίαν φύσιν κτέ. De mortuorum autem resurrectione egerat Paulus in epistula prima ad Thessalonicenses data 4, 13 sqq. Ac versibus 16 sqq. dixit Paulus fore ut ipsi in caelum ascenderent. Αὐτὸς, inquit, ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπ᾽ οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα. Iam vero hunc quoque locum perstrinxisse censeo Iulianum libro tertio; fragmentum enim eius a Suida s. v. ἀπόνοια servatum huc pertinere mihi videtur. Quod quamquam a Suida non indicatur ex quo libro sit depromptum, fuisse iudico in libris contra Christianos scriptis propter voces τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας ἐστὶ σημεῖον. Atque fore ut Christiani brevi post ascenderent in caelum cum iniuria Paulus et professus esset et ipse credidisset, Iulianus τὸ μὴ προϊδέσθαι, inquit, τό τε δυνατὸν καὶ τὸ ἀδύνατον ἐν πράγμασι τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας ἐστὶ σημεῖον. Simili modo eadem Pauli verba reprehenduntur a philosopho Macariano IV 2 p. 159.

Caput III.

De Iuliani verbis constituendis.

Ipse operis Iulianei codex, quo usus est Cyrillus Alexandrinus, non omnino librariorum mendis vacasse statuendus est, quamquam quod in verbis ab hoc p. 69 C servatis videtur vituperandum esse, utrum librario an ipsi Iuliano tribuendum sit in medio relinquendum est. Nam Iulianus cum dixisset omnes homines caelum aut deum dicere aut dei sedem: εἰκότως, inquit, (οὐρανὸν) θεὸν καὶ θεοῦ θρόνον ὑπέλαβον. Quae verba in exemplo suo Cyrillum legisse inde intellegitur, quod p. 70 A ita in Iulianum invehitur: ἐπειδὴ δέ φησιν, ἐξ ὧν εἶναι πέφυκεν ὁ οὐρανός, εἰκότως τεθαύμασται καὶ ὑπείληπται παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ θεὸς ὑπάρχειν καὶ θεοῦ θρόνος, διδασκέτω παρελθών, εἰ ταὐτὸν εἶναι νενόμικε καὶ ἐν ἴσῳ τίθησι μέτρῳ τὰ ἐπ' ἀμφοῖν· ἀλλ' οὐκ ἂν οἰηθείην πώποτε πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἀποπληξίας ἐλθεῖν, ὡς κατ' οὐδένα τρόπον διαφέρειν οἴεσθαι τὸ εἶναι θεὸν καὶ θρόνον θεοῦ. Rectius sine dubio se haberent verba θεὸν ἢ θεοῦ θρόνον ὑπέλαβον; sed cum in codice litteris maiusculis exarato Η et ΚΑΙ haud facile confundi potuerint, ipsi Iuliano culpa videtur esse tribuenda. Sed alia res est altero loco. Qui in Cyrilli libris ita scribitur p. 69 CD: τὸ γὰρ τοιοῦτον (sc. caelum) — πάσης καθαρεύει φθορᾶς καὶ γενέσεως, ἀθάνατον δὲ ὂν φύσει καὶ ἀνώλεθρον, παντοίας ἐστὶ καθαρὸν κηλῖδος· ἀίδιον δὲ καὶ ἀεικίνητον, ὡς ὁρῶμεν, ἤτοι παρὰ ψυχῆς κρείττονος καὶ θειοτέρας ἐνοικούσης αὐτῷ φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν δημιουργὸν, ἢ πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὴν κίνησιν, ὥσπερ, οἶμαι, τὰ ἡμέτερα σώματα παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν ψυχῆς παραδεξάμενον τὸν ἄπειρον ἐξελίττει κύκλον ἀπαύστῳ καὶ αἰωνίῳ φορᾷ. Ubi verba ὥσπερ — ἐν ἡμῖν ψυχῆς transponenda esse unusquisque continuo perspicit. Neque enim caelum si circa deum volutatur, ab eodem deo ita moveri potest, ut corpora nostra et quae in ipsis vitam degit anima. Quae cum optime

comparetur cum caeli anima, de qua antea Iulianus dixerat, dubium non est, quin verba ὥςπερ — ἐν ἡμῖν ψυχῆς post ἐνοικούςης αὐτῷ ponenda sint. Neque obstat hiatus αὐτῷ ὥςπερ, quem Iulianum non vitasse suo loco demonstrabimus. Sed obstare videtur Cyrillus, qui p. 71 E: εἶτά φηςιν, inquit, ὅτι παρὰ ψυχῆς κρείττονος καὶ θειοτέρας ἐνοικούςης αὐτῷ φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν δημιουργόν, ἢ πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὴν κίνηςιν ἔχει, ὥςπερ οἶμα τὰ ἡμέτερα ςώματα. Neque igitur negari potest Cyrillum verba ὥςπερ κτέ. eo loco legisse, quo ferri ea non posse modo ostendi. Sed quid multa? Corruptam iam praebuit scripturam Iuliani codex, quem adhibuit Cyrillus. Qui ipse quoque vitium inesse animadvertit et omissis verbis παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν ψυχῆς corrigere studuit; sed oblevit vulnus, non sanavit.

Iam vero deperditis ipsius operis Iulianei codicibus, tota fere quaestio quae est de Iuliani verbis constituendis pendet ex recte aestimandis libris manu scriptis refutationis Cyrillianae. Quam longe emendatiorem legeremus, si etiamnunc exstaret codex Constantinopolitanus, quem a. 680 fuisse in bibliotheca patriarchei docemur actorum synodi Const. loco (Mansi, s. conc. n. coll. XI. 410; cf. supra p. 67 sq.). Quamquam enim verba 'ἥτις χρῆςις ὡςαύτως ἀντεβλήθη πρὸς βιβλίον ἐν ςώμαςι τῆς βιβλιοθήκης τυγχάνον τοῦ ἐνταῦθα εὐαγοῦς πατριαρχείου' de loco quodam dicuntur deprompto ex XIII. Cyrilli libro, etiam primae et alterius pentadis codicem in eadem bibliotheca fuisse vix quisquam infitias ire volet. Atque deperiit etiam alter codex vetustate insignis, qui fuit olim Ioannis Capnionis. Cuius notitiam Andreae Cratandro debemus (Cyrilli opera. Basileae 1528), qui die 24. Augusti a. 1528 haec in praefatione editionis suae scripsit: "Ex Bibliotheca familiae S. Dominici quę hic, pij & religiosi patres, Dialogorū libros cōmunicaverūt: ex Phorcensi autē, iussu illustrissimi ac nobilissimi D. Philippi Marchionis Badensis, patrocinante optimo ac eruditissimo, omniumq; studiosorum patrono, Iacobo Kirshero, duo deprompta sunt exemplaria Graeca, mirae antiquitatis: quae olim doctissimi Ioannis Capnionis fuere. Porrò unum, Ephesini consilij acta cōtinens, unà cum eiusdem sanctissimi et doctissimi viri epistolis, uel (ut alij uocant) libris, quia nunc ob temporis angustiam absolui non potuit, propédiem proprio tomo inuulgabimus. Alterum vero quàm fideliter licuit, versum, iam accipe:

nempe libros decem contra Iulianū, & tres de recta fide." Iam vero quo anno Capnio nactus sit librorum contra Iulianum codicem ignoramus, quem verisimile est antea in Italia fuisse. Maius enim (vita Io. Reuchlini Phorcensis. Francofurti 1687. p. 524) 'ipse quoque' (sc. Capnio), inquit, 'cum in Italiam iter faceret, diligentissime libros undique conquisivit'. Bibliothecam autem suam 'Pforzheimensi collegio per testamentum eum legasse' idem Maius tradidit l. l. p. 523. Quam a. 1565 Pforzhemii vidit Henricus Pantaleo; cf. Mai. p. 524. Sed 'pars eius maxima in funesto bello Germanico (i. e. bello 30 annorum) a Capuccinis Weilerstadium vel ut alii existimant Coloniam delata ibique in expugnatione flammis consumpta est'; Mai. p. 528. Accuratius tempora discribit S. F. Gehres, Weil's der Stadt kleine Chronik (Stuttgart. 1808) p. 119 sqq. Mense enim Sept. a. 1640 Weilerstadii iam erant Capuccini Phorcenses, quibus eo se conferre die 21. Maii eiusdem anni permiserat episcopus Spirensis. Die autem 20. Octobr. a. 1648 Weilerstadium Francogalli flammis tradiderunt. Iam vero Gehres (Pforzheims kleine Chronik. Memmingen 1792 p. 83) auctor est eam librorum Capnionis partem, quae ex ignibus servata esset, Durlacum delatam esse et postea in urbem, cui nomen est Carlsruh. Ubi nunc non exstare librorum contra Iulianum codicem me docuit Guilelmus Brambach. Neque Coloniam eum delatum esse intellegitur ex catalogo codicum mss. ecclesiae metropolitanae Coloniensis, quem scripserunt Jaffé et Wattenbach et ediderunt Berolini a. 1874. Neque Basileae neque Heidelbergae eum inveniri certiorem me fecerunt L. Sieber et C. Zangemeister. Quae cum ita sint, quin a. 1648 deperierit codex Capnioneus, dubitari vix poterit. Quo maiorem gratiam habeamus necesse est Ioanni Oecolampadio, qui codicem nunc deperditum secutus decem Cyrilli contra Iulianum libros ita latine reddidit, ut plerumque etiam nunc cognosci posset, quam ille praebuisset scripturam. Exstat autem Oecolampadii interpretatio in latina Andreae Cratandri Cyrilli Alexandri editione Basileae a. 1528 publici iuris facta tom. III. Notavimus autem codicem Capnioneum littera C, littera O Oecolampadii versionem.

Sed etiam quaeritur, quo tempore exaratus sit codex Capnioneus. Quem litteris minusculis scriptum fuisse inde intellegitur, quod ipse quoque p. 94 A corruptam praebuit scripturam τὸν βίον

τὸν ἀνθρώπινον. Ubi vocem βίον in νοῦν mutandam esse ex apparatu critico ad l. l. apparebit. Neque tamen oriri potuit corruptela, nisi iam in archetypo minusculis litteris exarato littera β similis fuisset litterae latinae μ. Ergo codices neque Capnioneus neque eius archetypus ante saeculum IX. scripti sunt. Accedit, quod p. 49 A ex Oecolampadii versione et ex scriptura codicum Scorialensis Ψ et Venetorum M et V, quos originem accepisse ab ipso codice Capnioneo infra demonstrabo, efficiendum est fuisse in Capnioneo scripturam παραβάλωμεν. In quo fuit παραβαλὼν, si codicis Monacensis B alteram manum spectas. Is autem, quem ex codice Capnioneo ductam scripturae varietatem in margine codicis Monacensis adnotasse suo loco ostendendum erit, ita errare non potuit, nisi littera μ litterae ν minusculae formae fuit simillima et litterarum εν abbreviatio (<) super litteram μ posita paulloque neglegentius exarata cum accentu gravi confundi facile potuit. Quae abbreviatio, quam inveniri in cod. Vindob. phil. 314 anni 924 ex Gardthauseni palaeographia Graeca p. 245 sq. comperi, in codicibus litteris maiusculis scriptis non adhibebatur. Ante annum autem 1343 Capnioneum exaratum esse inde intellegitur, quod tunc codex Venetus V si minus de ipso, at certe de ipsius apographo descriptus est. Neque omnino XIIII. saeculo videtur codex esse tribuendus, quem mirae antiquitatis esse a. 1528 dixit Andreas Cratander. Iam vero etiam codicem Venetum M ex Capnioneo descriptum esse infra demonstrabo. Quae cum ita sint, deperditus quo Oecolampadius usus est Cyrilli codex saeculi IX.—XIII. init. fuisse statuendus est.

Iam vero agendum nobis de iis Cyrilli codicibus, qui etiam nunc exstant in Italiae Austriae Germaniae Britanniae Galliae Hispaniarum bibliothecis.

1) M est codex **Venetus Marcianus 123**, in fol., bombycinus, fol. 153. saec. XIII. Continet s. Cyrilli Alex. contra Iulianum libros decem cum prooemio. De quo codice v. Zanettium, Graeca D. Marci bibliotheca p. 71. Totum codicem a. 1878 tempore paschali ipse Venetiis cum editione Migniana (patrol. Graec. vol. 76) contuli. Litterae τ eam saepissime praebet formam, quae in tabulis Gardthausianis primum in codice a. 1231 comparet (cf. Gardth. l. l. tab. 9). Fuit codex quondam cardinalis Bessarionis, qui in margine multa, in verborum contextu perpauca adnotavit,

quae quamquam ipsius studia Cyrilliana luculentissime confirmant, ad Cyrilli verba constituenda nihil valent. Quae cum intellexissem, plerasque eius adnotationes in exemplo meo non descripsi. Perpauca autem manus prima in margine adnotaverat, ut ἰουλιανοῦ, ubi Iuliani fragmentum incipiebat; quae accuratissime descripsi.

2) Codex **Venetus Marcianus 124**, in 4°., membranaceus, fol. 197, saec. XV. Continet S. Cyrilli Alex. contra Iulianum libros X; cf. Zanetti l. l. p. 71.

3) V est codex **Venetus Marcianus 122**, in fol., chartaceus, fol. 377, saec. XIV. Scriptus enim est a. 1343. . Qui accurate descriptus est a Zanettio p. 70. Exemplum eius exstat in Wattenbachii exemplis n. 23. Sed erravit Zanettius, cum in codice inveniri diceret decem Cyrilli contra Iulianum libros. Desunt enim prooemium et libri VI.—X. Librum quintum sequitur eiusdem Cyrilli contra anthropomorphitas liber. Ipse temporis angustiis prohibitus non contuli codicis nisi folia 202a—210b, quae continent editionis Aubertianae paginas 5—25 C 1. Iuliani fragmenta postea Carolus Praetorius in usum meum contulit.

4) B est codex **Monacensis 65**, quem Hardtius (catal. cod. mss. gr. b. R. Bav.) ita describit: 'chartaceus, charta solida et laevigata, titulis et initialibus minio exaratis, literis minutis et elegantibus manu diversa, in folio mutilus, at ab alio interiectis foliis suppletus, collatus cum prototypo, constans foliis 431, saec. XVI., optime conservatus'. Quintum contra Iulianum librum excipit Cyrilli contra anthromorphitas liber, quem sequuntur libri c. Iul. VI.—X. Quae praeterea in codice exstant, Hardtius enumeravit. Prooemium librorum c. Iul. incipit fol. 1a, liber X. terminatur fol. 200a. Neque tamen foliis 1a—200a respondent paginae 1—399, sed 1—435. Is enim, qui folia numeris signavit, ita erravit, ut numerum 12 omitteret, numeros 115 et 160—179 bis poneret. Neque mutilus est codex, sed quae desunt, iam in archetypo deerant et ex alio codice suppleta sunt. Ita quattuor folia adiecta sunt, primum ad fol. 5a = p. 9, alterum et tertium ad fol. 43b = p. 80, quartum ad fol. 45b = p. 84. Ac primum quidem continet verba Διὸ δὴ βαβυλῶνα — νέος δὲ ὢν, καὶ = p. 9 D 1—10 C 2 Aub., alterum et tertium Βούλει δὴ οὖν — συμβεβούλευκεν οὐκ ὀρθῶς = p. 75 C 4—78 D 4, quartum καὶ μὴν καὶ ἑτέρωθι — ἐδώδιμα. τό γε μὴν 82 C 6—83 B 4 Aub.

Adiecit haec folia eadem manus altera, quae etiam in margine varias scripturas apposuit. Quae ex codicis Monacensis prototypo fluxisse contendit Hardtius, sed iniuria. Alteram autem Monacensis manum notavimus B 2.

5) In codice **Monacensi 547** saec. XV. fol. 354b et 355a exstare fragmenta quaedam Porphyriana, ex Cyrilli contra Iulianum libris deprompta monuit Hermannus Diels in commentationibus in honorem Buecheleri et Useneri Bonnae a. 1873 edito p. 61 sq.

6) **Codex Vindobonensis 78** (Lambecius-Kollarius, bibl. Caes. Vind. V. p. 293 et 299), 'chartaceus, antiquus et bonae notae in quarto, fol. 155 ab Augerio Busbeckio olim comparatus Constantinopoli', fol. 102a — 105b praebet fragmentum Cyrillianum, quod incipit verbis τοιγαροῦν Νῶε p. 8 A 10 Aub.

7) Idem fragmentum exhibet **codex Vindobonensis 19** (Lambecius-Kollarius VI p. 237 et 242) 'chartaceus, antiquus in folio. fol. 376', ipse quoque Busbeckianus. Exstant autem Cyrilli verba fol. 305b — 308a.

8) **Codex** Mediomontanus seu **Middlehillensis**, nunc **Cheltenhamensis, 1444 = Meerm. 85**, de quo haec Haenelius, catalogi libr. mss. p. 832: 'Cyrilli Alexandrini ad Theodosium imperatorem de recta fide liber; eiusdem de adoratione adversus Iulianum imperatorem libri duo; idem ad Calosirium episcopum, adversus anthropomorphitas; saec. XV.'

9) **Codex Regius Parisinus**, chartaceus, exaratus a. 1537. In catalogo codd. mss. bibl. Reg. II p. 268 n°. est MCCLXI (nunc bibl. nation. 1261). Ante hos duos annos Otto Crusius amicus Parisiis codicem inspexit atque haec mihi scripsit: 'Es ist ein Miscellancodex; Cyrillus contra Iulianum geht nur von fol. 128a —171b. Es sind nur die ersten 3 Bücher und vom 3. fehlt der Schlufs. Die letzten Worte fol. 171b col. b sind ὧν ἦν εἰκὸς τῶν ἀρχαίων ἀρρωστημάτων ἀπηλλαγμένον (p. 109 B Aub.). Die Seite ist (anders als bei anderen Schriften dieses Codex) in 2 Columnen getheilt.'

10) Lambert, catalogue des mss. de la bibl. de **Carpentras**: Codex LXXX. fol. 149—156. 'Ex Porphirio in Christianos collecta ab Hugone Grotio (les fragments ou passages sont extraits d'Eusèbe, Praeparatio et Demonstratio evangelicae, gr., de Saint-Jérôme, Praefatio ad Danielem; de Saint-Augustin, de civitate Dei; et

de Saint-Cyrille, patr. d'Alexandrie, contra Iulianum gr.'

11) Ψ est codex Scorialensis, de quo haec Miller, catalogue des mss. grecs de la bibl. de l'Escurial p. 436: "Ψ. — III. — 12. 463. In 4⁰. de 223 feuillets, en papier de coton et du XIIIe siècle. Traité de saint Cyrille contre Julien, en dix livres." Saeculo XIV. codicem tribuit Gustavus Loewe, saec. XIV.—XV. Carolus Graux.

12) Ω est alter codex Scorialensis, de quo Miller p. 478: "Ω. — III. — 5. 534. In fol. en papier et du XVe siècle. 1⁰. Προcφωνητικὸc περὶ τῆc ὀρθῆc πίcτεωc, par Saint Cyrille d'Alexandrie. 2⁰ Traité de Saint Cyrille d'Alexandrie contre Julien, en dix livres." Προcφωνητικὸc est librorum contra Iulianum prooemium. Quem codicem a Millero saeculo XV. recte tributum esse censent Loewius et Grauxius. Codicis autem folia numeris non signata atque singulas paginas binis columnis exaratas esse idem Loewius mihi scripsit. Qui cum anno 1878 in Hispanias proficisceretur a me rogatus est, ut fragmenta Iulianea quae sunt in Cyrilli editione Migniana cum codicibus Scorialensibus conferret[1]). Atque precibus meis praebuit aurem, neque tamen tempus itineri Hispaniensi concessum ut omnia fragmenta conferret ei permisit. Neque igitur varias scripturas adnotavit nisi libri alterius usque ad p. 58 D Aub. Postea autem ad Felicem Ro'anski bibliothecae Scorialensis praefectum litteras dedit, ut de unius loci ex prooemio deprompti scriptura certiorem me faceret et, si quidem fieri posset, reliqua fragmenta in usum meum conferri curaret. Atque alterum mihi contigit, alterum non item, ut fragmentorum scripturas Scorialenses non cognossem nisi a Loewio margini adscriptas.

Iam vero quaerendum nobis, qui codices de quibus sint descripti.

Ac Venetum quidem 124 saec. XV. apographon esse codicis Veneti 123 saec. XIII. (M) pro certo adfirmari licet. Est enim codex M initio mutilus, cum litterae haud paucae aut madefactae evanuerint aut in extrema margine positae charta abscissa deperierint.

---

1) Iam anno 1877 Ludolfus Krehl, bibliothecae Paullinae Lipsiensis praefectus, precibus meis benevolentissime cedens, ut codices Scorialenses Lipsiam mitterentur contenderat; neque tamen mitti potuerunt.

Quas omnes is qui codicem scripsit 124 ita omisit, ut vacuum iis relinqueret spatium. Ita p. 2 A 9 voces exstant παρ' ἑτέρων τὰ εἰς ὑμᾶς, neque tamen in codice M quicquam nunc legitur nisi παρ' ἑτέρων τὰ ε; reliquarum litterarum aliae evanuerunt, aliae abscissae sunt. Ac ne in codice quidem 124 voces εἰς ὑμᾶς scriptae inveniuntur, sed lacuna comparet post παρ' ἑτέρων τὰ; neque minus littera ε, quae in codice M etiam cognosci potest, in codice 124 omissa est. Atque eodem modo p. 2 A 11 vocis χαριστήριοι littera χ etiamnunc integra exstat, litterae χαρ difficile cognoscuntur, reliquae deperierunt. Integram autem vocem χαριστήριοι codex 124 non descripsit. Petiti sunt loci, quos modo attuli, ex Cyrilli prooemio. Sed ne aliorum librorum rationem aliam esse censeas, nunc afferam verba ex libro X. deprompta. Pagina enim 358 A 8 verborum ψευδοεπεῖς καὶ litterae δοεπαῖς καὶ madefactae omnino fere evanuerunt, atque recentior manus eas vestigia primae persecuta delineavit: omisit eas codex 124. Neque tacendum mihi permultis locis, quibus codex M aliam scripturam praebet atque editio Migniana, me codicem 124 inspexisse: ita eum deprehendi vel in accentibus non recte positis persaepe cum codice M consentire.

Neque minus codicem Scorialensem Ω ex codice M descriptum esse ex variis eius scripturis a Loewio adnotatis intellexi. Quae etiam in rebus minimis ita consentiunt cum iis, quae in codice Marciano 123 exstant, ut p. 44 B 6 in utroque μύθοι legatur pro μῦθοι. Quid? Quod p. 49 D 3 ὑγρὰν praebeat codex V et exhibuit codex Capnionis, in Marciano autem M legitur ὑγρᾶν (ξηρὰν supra scriptum), in Scorialensi Ω ὑγρὰν (ξηρὰν supra scriptum)?

Ex codicibus M et V codicem Monacensem B fluxisse nunc ostendam. Atque libros I.—V. ex V descriptos esse mihi persuasi, cum fragmentorum Iulianeorum scripturas, quas B praebet, adnotarem; quas fere semper easdem esse atque codicis V animadverti. Accedit, quod eaedem lacunae in utroque codice inveniuntur, p. 9 D 1—10 C 2, p. 75 C 4—78 D 4 Aub.[1]) Librorum autem

1) Etiam p. 82 C 6—83 B 4 in codice B non inveniuntur; quae quin ne in V quidem exstent, dubitandi causa non est, quamquam h. l. codicem Venetum non inspexi.

VI.—X. fontem esse Marcianum M pro certo adfirmari licet. Eorum enim fragmentorum, quae his libris servata sunt, scripturae in codicibus M et B non differunt nisi in rebus minimis. Quid? Quod p. 358 A 8 verborum ψευδοεπεῖς καὶ litteras δοεπεῖς καὶ, quae in M fere evanuisse supra dixi, in codice B manus prior postea adiecit? Quae cum in codice Veneto 124 omnino omissae sint, intellegitur non ex eo codicem Monacensem esse descriptum, sed ex ipso Marciano M. Ex quo etiam prooemium fluxisse lacunis demonstratur, quas explevit manus altera. Ita p. 2 A 11 litterae χαρ manu 1 exaratae sunt, ιϛήριοι adiecit manus 2. Quo loco quas scripturas M et V praebeant, supra indicavi. Mirum certe est librarium quendam prooemium et libros VI.—X. ex altero codice deprompsisse, ex altero libros I.—V. Sed statuendus est, quo tempore libros contra Iulianum scriptos exarare incepit, unum codicem V cognovisse, quem nec prooemium nec libros VI.—X. exhibere supra dixi. Deinde in manus ei incidit codex M, ex quo ea adiecit, quae nondum exaraverat. Atque ita rem se habere etiam inde efficitur, quod codex B quaternionibus constat, nisi quod praemissa sunt duo folia, quibus prooemium continetur. Unde etiam intellegitur codicem B non ex alio codice descriptum esse, in quo codices M et V iam coniuncti erant, sed ipsius librarium libros primum ita coniunxisse. Neque alius censendus est libros contra Iulianum quintum et sextum separasse interiecto libro contra anthropomorphitas ipso quoque ex V descripto.

Haec de codicis Monacensis manu 1; iam vero de altera disputabo. Quam sua deprompsisse ex 'variis lectionibus in libr. contra Iulianum', quae exstant in editione Aubertiana, fortasse sibi persuadebit, si quis spectaverit scripturas manu altera adiectas non omnes, sed paucas. Mirum certe est Aubertum ad p. 6 C 1 ἐφιστᾶσι τῷ βίῳ in variis lectionibus adnotasse 'alij, τοῦ βίου' et in codice B priorem manum τῷ βίῳ scripsisse, alteram in margine 'alij, τοῦ βίου'. Sed permulta manus altera (B 2) adiecit, quae ex editione Aubertiana repetere non potuit. Ita p. 1 B 5 Aubertus exhibet ἕπεται γὰρ ἀεὶ neque quicquam in 'variis lectionibus' adnotavit: sed B 2 scripturam, quam B 1 praebet eandem atque Aubertiana, non probavit, sed in margine posuit ἕπεται γάρ πως. Neque p. 7 E 4 Aubertus quicquam exhibet nisi σεμνοπρεπῆ, quod etiam B 1 praebet, sed B 2 in margine scripsit 'θεοπρεπῆ

alij'. Huc accedit quod dubitari minime potest, quin etiam folia integra, quibus manus altera prioris lacunas explevit, ex eodem fonte hausti sint; atque eorum verba a scripturis Aubertianis saepissime differunt. Quae cum ita sint, apparet ex codice aliquo alteram codicis Monacensis manum sua deprompsisse. Quem fuisse Capnioneum nunc deperditum pro certo adfirmari licet. Quam rem ita se habere continuo tibi persuadebis, si alterius manus scripturas quarum numerus est permagnus cum Oecolampadii versione contuleris. Ita p. 1 B 5 γάρ πως habet B 2, 'ferme enim' Oecolampadius, p. 3 E 4 τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ Aubertus B 1 M exhibent, B 2 ante σωτῆρος adiecit δεσπότου, '(contra) nostri omnium dominum saluatorem Christum' vertit Oecolampadius. Gravissima autem argumenta haec sunt. Pagina 3 E 5 vocem τρία ante συγγέγραφε omiserunt M et codices omnes qui ex eo prooemium repetiverunt, ergo etiam B 1: sed B 2 in margine adiecit τρία neque minus Oecolampadius habet 'tres'. Neque minus insigne alterum est exemplum. P. 10 C 2 legitur in Aubertiana, quacum consentit M: ἔτους μὲν γὰρ διαγεγονότος τετρακοσιοστοῦ πέμπτου τε (τὲ M) καὶ εἰκοστοῦ μετὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραὰμ τίκτεται μὲν ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῆς. Omisit haec B 1 cum iis quae antecedunt et sequuntur, supplevit B 2; sed cum litteras, quae exstabant post πέμπτου τὲ (ita etiam B 2), in codice legere non potuisset, B 2 vacuum esse voluit earum spatium neque quicquam scripsit nisi στοῦ. Explevit postea tertia manus lacunam adiectis litteris καὶ εἰκο. Et recte explevit; nam codicem M infra ex C descriptum esse ostendam atque eius librarius etiam legere potuit, quae exstabant in codice quem describebat. Quid? Quod eodem loco atque B 2 Oecolampadius non indagavit, quae in suo codice antea legebantur? Vertit enim 'quinto et tricesimo'. Ergo eodem codice B 2 usus est, atque Oecolampadius, i. e. Capnioneo. Sed quid causae est, cur nonnullis scripturis B 2 adiecit vocem 'alij'? Quae si eodem modo in Capnioneo legebantur atque reliquae, adiciendi causa non exstabat. Ergo eas censeo fuisse in margine codicis. Unde etiam intellegitur, quomodo fieri potuerit, ut Oecolampadii versio non cum omnibus scripturis consentiret, quibus B 2 adiecit vocem 'alij'. Ita p. 15 D 2 πλέον τῶν ἄλλων exhibet B 1, 'ἀπάντων alij' B 2, 'prae aliis' vertit Oecolampadius. Ergo codicis Capnionei manus 1 praebuerat ἄλλων, in margine

altera scripserat ἁπάντων; atque prioris scripturam Oecolampadius recepit, alterius reprobavit. Sed p. 7 E 4 B 1 scripsit σεμνοπρεπῆ, B 2 θεοπρεπῆ, Oecolampadius vertit 'deo dignam'. Ergo modo probavit modo respuit quae in Capnionei margine exstabant. Unde efficitur non Oecolampadium eas scripturas adiecisse. Ac ne Capnio quidem eas adscripsit, nam saeculo XIII. iam in codice exstabant, quo tempore Marcianus M ex eo describebatur[1]). Permultas enim earum scripturarum (14 de 23) in contextum recepit codicis M librarius. Quas ex ipso Marciano depromptas Capnionei margini adscriptas esse nemo sanus adfirmabit. Nam etiamsi id mittamus causam non esse, cur reliquarum scripturarum novem alium fontem statuamus: ex decem libris quis censebit quattuordecim quemquam locorum varietates adscripsisse? Quanto plura alteram Monacensis manum ex Capnioneo adnotasse compertum habemus! Sed unde fluxerunt Capnionei notae? Non ex alio codice, opinor, sed ex eodem ac reliqua. Facillime enim fieri potuit, ut librarius quae non recte descripserat in margine corrigeret. Ita in describendo errasse videtur, cum p. 22 C 1 sententiam redderet, non verba et ita in contextu poneret μετὰ βραχέα; dein, codice denuo inspecto, vitium sustulit et adnotavit βραχὺ προελθών[2]). Eodem modo p. 29 D 2 διαλαθεῖν neglegentius scripserat, sed continuo διαμαθεῖν reposuit. Perpaucis sane locis ingenio suo mihi videtur indulsisse et commenta sua adscripsisse. Ita p. 7 E 4 in Capnioneo re vera fuisse censeo σεμνοπρεπῆ, quod M et B 1 exhibent, et vocem paullo rariorem a librario in θεοπρεπῆ mutatam esse.

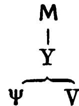
Iam vero mihi agendum est de codicibus Veneto 122 (V) et Scorialensi Ψ. — III. — 12. (Ψ). Quos artiore quodam vinculo inter se contineri nemo infitias ire volet, qui scripturas eorum in apparatu critico adpositas inter se contulerit et cum Marciano M. Luculentissimum autem exemplum exstat p. 44 B, ubi haec leguntur in Marciano M: μητρὶ γὰρ ὁ Ζεὺς ἐμίχθη καὶ παιδοποιησάμενος ἐξ αὐτῆς ἔγημε μὲν αὐτὸς τὴν αὐτοῦ (scribe αὑτοῦ) θυγατέρα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔγημεν αὐτὸς τὴν αὐτοῦ (sic) θυγατέρα, ἀλλὰ μιχθεὶς ἁπλῶς ἄλλῳ παραδέδωκεν αὐτήν. Eandem scriptu-

---

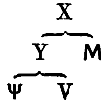
1) Quem Capnionei apographon esse infra probabo.

2) προελθὼν M. παρελθὼν B 2. B 2 in describenda scripturae varietate h. l. errasse videtur.

ram in Capnioneo fuisse Oecolampadii interpretatio docet haec: 'Matri enim Iupiter congressus est, procreavitque ex ea liberos. Idem duxit uxorem filiam suam, imò non duxit uxorem filiam, sed simpliciter congressus cum ea, alteri eam tradidit.' Quibus in verbis apparet corruptelam latere; delenda enim sunt verba αὐτὸς τὴν αὑτοῦ θυγατέρα, quae ante ἀλλὰ leguntur. Neque tamen V vel Ψ medelam praebuerunt, sed mendum etiam gravius. Haec enim in utroque codice inveniuntur: μητρὶ γὰρ ὁ Ζεὺς ἐμίχθη καὶ παιδοποιησάμενος ἐξ αὐτῆς ἔγημεν αὐτὸς τὴν αὐτοῦ (sic) θυγατέρα, ἀλλὰ κτέ. Quae corruptela oriri non potuit nisi ex ea, qua iam Capnioneus inquinatus erat. Neque neglegenda sunt Iuliani verba, quae p. 131 CD leguntur. Ubi haec exhibet codex V: ἀπολαύουσι μόνον τῆς διαλέξεως καὶ τῆς ῥητορείας οἱ λίαν εὐφυεῖς, ἀλλ' οὐδὲ οὐδενὸς μεταλαμβάνουσι μαθήματος[1]). Ubi ἀλλ' οὐδὲ in ἄλλου δὲ mutandum esse unusquisque continuo perspicit. Quid? Quod recta scriptura in M invenitur, sed ita, ut facile intellegatur, quo modo orta sit corruptela; ἄλλουδὲ enim ibi exstat ne minimo quidem spatio inter ἄλλου et δὲ intermisso. Quo ex loco efficiendum est V aut ex ipso codice M aut ex eodem atque is fluxisse fonte. Ex ea autem quam priorem attuli corruptela (p. 44 B) intellegitur Ψ et V ex eodem codice descriptos esse neque tamen ex ipso M vel eius fonte, sed ex apographo quodam. Ergo stemma statuendum est aut hoc:

aut hoc:

Nunc afferenda mihi sunt argumenta, quibus probem non ex M fluxisse codices Ψ et V, sed ex eodem fonte, atque eum quidem ipsum fuisse Capnioneum. Exstant enim loci haud pauci, quibus V[2]) differt a M, sed eandem praebet scripturam, quam in Cap-

1) Quid Ψ hoc loco praebeat ignoro.

2) Quin codex Ψ etiam iis locis, quarum scripturas Loewius in usum meum non adnotavit, cum V consentiat, dubitari non potest.

nioneo fuisse Oecolampadii interpretatione docemur. Ita 43 A ἐπανέρχεσθαι iniuria scribitur in M, ἐπανερέσθαι recte exhibent V et Ψ[1]), Oecolampadius vertit: 'interrogandi erunt'. Neque minus p. 96 C ὑπὲρ οὗ exhibet M, ὑπὲρ θεοῦ V, 'de deo' Oecolampadius. Neque igitur dubium esse etiam potest, quin M et Y (deperditus) apographa fuerint Capnionei[2]).

Codicem Scorialensem Ψ modo ostendi non ex M fluxisse, sed ex eius archetypo. Neque tamen de toto codice sententiam hanc probare possum. Prooemium certe ex ipso codice Marciano M descriptum est aut ex apographo quodam eius. Nam p. 3 E 5 καὶ δὴ τρία συγγέγραφε βιβλία in Capnioneo fuisse Oecolampadii versione et altera codicis Monacensis manu probatur. Deest autem vox τρία ut in Marciano M, ita in Scorialensi Ψ. Iam si memineris prooemium in codice V ipso minime laeso omnino non exstare, dubium esse vix potest, quin ne in codice quidem Y fuerit. Quod autem ne alteram quidem librorum pentadem Venetus V continet, id dubium remanere debet, utrum ipsa in Y fuerit necne, utrum ex Y eam Ψ descripserit an ex eodem codice, de quo prooemium mutuatus est. Alterius enim pentadis scripturas Loewius mecum non communicavit.

Quaestio nunc oritur, quem codicem Aubertus praecipue secutus sit in adornanda editione, quem suum (sc. codicem nostrum) appellarit. Ac deprehendi Aubertianam in libris I.—V. cum codice V consentire, cum M in iis qui sequuntur. Quod ubi animadverti, Monacensem conieci fontem esse editionis Aubertianae. Quae coniectura etiam aliis argumentis probatur. Sunt enim res minimae, quibus Monacensis a codicibus Venetis differat: atque easdem scripturae varietates in editione Aubertiana invenies. Ita 138 A ἄνωθεν αὐτὸ ποιεῖν legitur in V (et M): τὸ pro αὐτὸ praebent B 1 et Aubertiana; p. 218 A διηνεκῶς exhibet M, διηνεκὲς B 1 et Aubertiana. Neque tamen ipso codice Monacensi Aubertus usus est, sed apographo quodam de eo descripto[3]). Omnes enim locos,

---

1) Nisi quod Ψ habet ἐπανέρεσθαι.

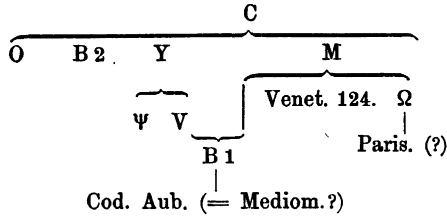
2) Eo igitur tempore, quo M et Y describebantur, non deerant in Capnioneo folia vel folium, quo p. 13 A 4 — 14 E 2 continebatur; cf. Oecol. fol. 3 D.

3) Ex eo igitur Aubertus etiam eas scripturas exscripsit, quae in eius 'variis lectionibus' et in codice Monacensi exstant adiecta voce 'alij'.

quibus 'codicis nostri' scripturas Aubertus aperte indicavit cum in unum contulissem iisque codicis Monacensis verba adscripsissem, plerumque codices consentire animadverti, sed nonnumquam alterum ab altero differre. Ita p. 45 D 7 'in exempl. nostro' inquit Aubertus 'vitiose scriptum erat καὶ λείας', sed Monacensis rectam exhibet scripturam λίαν. Et p. 47 C 8 in 'codice nostro' legebatur εὐψυχῶcθαι: B 1 praebet ἐψυχῶcθαι, sed ita exaratum, ut a librario neglegenti legi potuerit εὐψυχῶcθαι. Neque alia desunt exempla. Sed ubi est apographon illud codicis Monacensis, quod adhibuit Aubertus? In Britannia, opinor. Librum enim Mediomontanum, nunc Cheltenhamensem, unum constat esse praeter Monacensem et Venetum V Cyrilli codicem, qui contra Iulianum libris adiecerit librum contra anthropomorphitas scriptum. Atque in Monacensi quidem quomodo fieri potuerit, ut libri contra Iulianum I.—V. et VI.—X. intermisso libro contra anthropomorphitas separarentur, supra exposui; is, qui Mediomontanum de Monacensi codice descripsit, rectissime ordinem mutavit et librum contra anthropomorphitas posuit post decimum Iulianeum. Quamquam reprobaretur sententia mea, si recte Haenelius saeculo XV. Mediomontanum tribuisset; nam saeculo XVI. Monacensis videtur esse exaratus. Neque tamen ita facile est statuere codicem aliquem saeculo XV., non XVI. exaratum esse neque quisquam negabit Haenelium in ea re errare potuisse.

De uno codice etiam disputandum est, de Parisino Regio anno 1537 exarato. De quo Otto Crusius temporis angustiis inclusus perpauca mecum communicare potuit, cum quattuor locorum scripturas Aubertus indicasset. Quae cum ita sint, certum aliquid de eo statuere non possum, coniecturam propono. Codicis V apographon Parisinus non est, nam exhibet verba 75 C 4 sqq., quae in illo desunt; idem de codice Ψ statuendum erit, si eandem lacunam in eo inveniri verisimile est. Iam vero p. 3 E 5 Parisinus omittit vocem τρία neque in iis verbis, quae extrema exhibet (p. 109 B 1), differt a Marciani M scriptura: nam ἦν εἰκὸc in eo scribitur pro εἰκὸc ἦν. Iam vero si consideraveris praeter eum in solo codice Scorialensi Ω, quem apographon esse constat Marciani M, singulas paginas binis columnis esse exaratas, de ipso Scorialensi Ω Parisinum descriptum esse conicies.

Iam codicum stemma hoc apponere licet:

Quae cum ita sint, quaerendum de principio est quid fuerit in Capnioneo. Quod ubi exploratum est, utrum Capnionei verba ita a Iuliano scribi potuerint necne diiudicandum est.

In verbis autem collocandis Marcianum M potissimum secutus sum. Nam p. 106 C ἐκείνοις ἔπεμψε scribit V, ἔπεμψεν ἐκείνοις M; atque codicis M scriptura etiam legitur, ubi haec Iuliani verba a Theodoro Mopsuesteno (in N. F. comm. ed. Fritzsche p. 10) laudantur, qui non ex Cyrilli refutatione, sed ex ipso Iuliani libro sua hausit.

De editionibus denique operis Cyrilliani Fabricius in bibl. Graec. vol. IX[4] p. 455 sqq. ita egit, ut ego nil adicere possem. Neque enim quisquam in edendis contra Iulianum libris novi aliquid praestitit nisi Oecolampadius, Borbonius, Aubertus. Atque Oecolampadius codicis Capnionei interpretationem Latinam imprimendam curavit a. 1528 Basileae apud Cratandrum. 'Librum primum Graece primus cum nova meliore versione sua a. 1619 ad editionem adornavit Nicolaus Borbonius, professor et interpres regius, in cuius opusculis utraque lingua prodiit Paris. 1630. 1654. 12.' (Fabricius l. l. p. 471.) Ipse editionem Borbonianam mihi comparare usque adhuc frustra quaesivi. 'Totum opus Graece et Latine primum in Auberti editione conspicitur, liber primus ex Borbonii, ceteri ex Auberti interpretatione.' (Fabricius l. l.) Atque editiones Latinae usque ad Aubertianam Oecolampadii interpretationem repetiverunt; Auberti editio denuo impressa est in Iuliani editione Spanhemiana et in Mignii patrologia Graeca, vol. 76.

Haec de arte critica in Cyrillo factitanda; de Photii quaestionum Amphilochianarum codicibus pauca dicenda sunt, quae in apparatu critico suo loco posita reperies.

In testimoniorum autem numerum receptos etiam eos invenies Cyrilli locos ex refutatione depromptos, quibus Iulianea non ad

verbum expressa leguntur. Qui cum non numquam corruptelas medendi ansam praebeant, plerumque scripturas in contextum receptas confirment, laborem haud exiguum frustra me suscepisse non opinor.

Vidimus quaestionem quae est de Iuliani verbis constituendis praecipue in recte aestimandis Cyrilli codicibus positam esse. Neque tamen altera difficultas neglegenda est. Neque enim fieri poterit, quin corruptelis quibusdam non medeamur, quin coniciendo etiam menda inferamus, nisi intellexerimus utrum hiatum Iulianus evitarit necne. Quem ne uno quidem loco hiatum admisisse vix quisquam sibi persuadebit; sed aliarum fortasse vocalium concursum evitasse statuendus est, aliarum non item. Id quod primus animadvertit Carolus Sintenis et exposuit dissertatione ea, quae Hermae vol. I (1866) p. 69 sqq. inserta inscribitur 'Bemerkungen zu den Briefen Iulians'. Ac p. 69 'ich glaube nämlich' inquit 'bemerkt zu haben, dafs Julian zu denjenigen Schriftstellern gehört, welche auf Vermeidung des Hiatus bedacht gewesen sind, in einigen Schriften ihn vielleicht gar nicht zugelassen hat, in der Mehrzahl derselben viel sparsamer als andere Schriftsteller'. Et infra: 'Für diesmal beschränke ich mich auf die Briefe des Julian und bemerke, um Mifsverständnissen vorzubeugen, nur dies noch, dafs von Vermeidung des Hiatus in dem Umfange, wie bei Isokrates, hier nicht die Rede sei, sondern etwa in der Ausdehnung, die ich für Plutarch in der Abhandlung de hiatu etc. festzustellen unternommen habe. Es bleiben demnach alle apostrophierbaren Vokale, Partikeln, Praepositionen, das Pronomen τίς, ἄν mit Optativformen aus dem Spiele; als fehlerhaft oder verdächtig dagegen müssen bis auf weiteres die sich mit andern Vokalen berührenden langen Vokale oder Diphthongen in zwei durch die Interpunktion nicht geschiedenen Worten gelten.' Haec Sintenis. Ac similia sunt Hertlenii viri doctissimi de Iuliano praeter ceteros meriti verba, quae Herm. VIII (1874) p. 171 leguntur: 'So viel ist sicher, dafs Julian den Hiatus zu vermeiden sucht; aber selbst in den sorgfältig geschriebenen Reden, z. B. in der ersten und zweiten, finden sich einzelne Hiatus, die nur auf gewaltsame Weise zu entfernen sein würden, während dieselben in andern Schriften noch zahlreicher sind.' Quae cum ita sint,

dolendum est Hertlenium quaestionem non absolvisse, cum Iuliani librorum editionem pararet sua laude non privandam. Recte enim videtur mihi Alfredus Eberhard (Bursians Jahresbericht V 1 p. 203) adnotasse: 'Was den Hiatus betrifft, scheint Hertlein nicht abschliefsend Stellung genommen zu haben.'

Ac ne mihi quidem de omnibus Iuliani scriptis agendum est, cum eos tantum libros edendi consilium ceperim, qui contra Christianos scripti sunt. Nam de singulis libris quaestiones instituendas esse inde efficitur, quod alios diligentius, alios neglegentius compositos esse constat. Atque id quidem pro certo adfirmari licet Iulianum in libris contra Christianos conscribendis hiatum evitare voluisse. Saepissime enim miraberis artificiosam verborum collocationem, nisi animadverteris immutato verborum ordine foedissimum vocalium concursum oriri. Ita p. 42 E leguntur verba haec: ὅθεν ἡμῖν ἥκει καὶ ὅπως ἔννοια θεοῦ τὸ πρῶτον; ubi voces καὶ ὅπως et ὅθεν interiectis vocibus ἡμῖν ἥκει separandi causa non erat, nisi quod futurum fuit, ut mutato verborum ordine litterae ει et ε concurrerent (ὅθεν καὶ ὅπως ἡμῖν ἥκει ἔννοια θεοῦ). Neque minus animadvertendum est perpaucos exstare hiatus in ipsius Iuliani verbis, in aliorum ab eo allatis permultos. Quam rem ita se habere ex fragmentis infra recensitis unusquisque intellegere potest. Tum hiatuum numerus haud spernendus removetur codicum vel testimoniorum scripturis. Ita 135 A ἀξιοῦτε ἡμᾶς πιστεύειν V: ἀξιοῦτε πιστεύειν ἡμᾶς M; 135 D τὰς διαλέκτους αὐτῶν συγχέῃ ἔτι V: αὐτῶν συγχέει τὰς διαλέκτους ἔτι M; 155 D σοι εἶναι φαίνεται V: εἶναί σοι φαίνεται M; 160 E ἀπέκτεινε αἰσχρῷ V: ἀπέκτεινεν αἰσχρῷ M; 305 B ῥημάτων ἐκείνου ἐπακούσατε V: ἐκείνου ῥημάτων ἐπακούσατε[1]) M. Neque neglegendum est plerisque locis (4 de 5) removeri hiatum eo verborum ordine, qui in codice M invenitur; atque eum quidem cur his ipsis in rebus veras plerumque scripturas servasse statuerem, supra p. 152 exposui. Neque minus memoria dignus est Iuliani locus p. 94 A, qui ita scribitur in codice M: εἰ μὴ μῦθος εἴη ἔχων

---

1) ῥημάτων ἐκείνου M (β- α- supra scriptum); sed vide supra adn. 1. Neque vero quisquam librarium hiatus evitandi studiosum verborum ordinem mutasse censebit. Quis enim ante Benselerum compertum habebat scriptores quosdam orationis pedestris vocalium concursum non admisisse?

ἀπόρρητον θεωρίαν; ubi removetur hiatus scriptura codicis V hac: εἰ μὴ μῦθος ἔχων θεωρίαν ἀπόρρητον εἴη. Neque minus, ubi eadem verba a Socrate h. e. III 23 vituperantur, vitatur vocalium concursus, cum sic scripti sint: εἰ μὴ μῦθός ἐστιν ἀπόρρητον ἔχων τινὰ θεωρίαν. Quae cum ita sint, quin hiatui evitando Iulianus studuerit non dubito; iam vero quaeritur, quarum vocalium quibus locis concursum admiserit.

Atque in allatis quidem aliorum verbis apparet hiatus vitari non potuisse.

Neque minus brevium vocalium concursus Iulianum admisisse negari potest. Qua in re consentire eum cum Plutarcho iam Carolus Sintenis animadvertit. Et re vera refingendi tibi essent Iuliani libri, si brevium vocalium concursus removere studeres. Id quod ne tum quidem ausus sum, si apostropho pro vocali posito hiatus tollitur; nam tot locis veram scripturam depravatam esse credi non potest in libro a librariis mediocriter vitiato. Sed eximenda mihi est vox ἀλλὰ, cuius pro extrema littera, ubi cum altera vocali illa concurrit, omnibus locis apostrophus invenitur nisi uno. Neque eos locos respicio, ubi sequitur longa vocalis seu diphthongus: 52 C ἀλλ' οἷον; 65 A ἀλλ' ἆρα; 65 B ἀλλ' οὗτοι; 93 D ἀλλ' οὐχὶ; 253 D ἀλλ' οὐκ; 261 E ἀλλ' εἴρηται; 262 B ἀλλ' οὗτοι; 276 E ἀλλ' εἰ; 320 C ἀλλ' εἰς. Sed etiam ante brevem syllabam apostrophus ponitur; cf. 69 B ἀλλ' ἐναρμόνιον; 96 B ἀλλ' ὅτι; 99 E ἀλλ' ὑπὲρ; 106 A ἀλλ' ὅτι; 131 C ἀλλ' ἀπολαύουσι; 141 C ἀλλ' ὁρᾶτε; 193 C ἀλλ' ἐπειδὴ; 221 E ἀλλ' ὁ; 224 D ἀλλ' ἐκεῖνος; 253 E ἀλλ' ἐξ; 327 A ἀλλ' ὁ. Quae cum ita sint, uno loco, quo apostrophus non invenitur, p. 178 B ἀλλὰ ἀρχὴν in ἀλλ' ἀρχὴν mutare non dubito. Neque minus lectores benevolos ut compendii memores sint oro, per quod scribitur κατὰ; ergo in nobis positum erit, ut vocem hanc modo breviorem non redditam exhibeamus, modo per apostrophum scribamus.

Molestissimum autem constat esse vocalium concursum, quarum si minus utraque, at certe altera longa est. Neque igitur Iulianus hiatus tales admittendos esse censuit, sed vitare studuit. Tamen cavendum nobis, ne semper librario culpam tribuamus, ubi in Iuliani libris vocalem longam cum altera seu longa seu brevi concurrentem deprehendimus. Neque enim omnes hiatus

imperatori removere licuit, nisi laborem suscipere voluit maiorem quam quem tempora permitterent. Quae cum ita sint, nostrum erit diiudicare, vocalium concursum graviorem quibus locis ipse Iulianus vitare noluerit, quibus librariorum neglegentia intulerit.

Ac primum quidem vocalium concursu hiatus re vera non efficitur, ubi respiratione oratio distincta est. Neque igitur quicquam impedit, ne in brevem vel longam vocalem desinat ultimum enuntiati cuiusdam verbum neve a brevi vel longa incipiat primum eius quod sequitur. Idem valet de eiusdem enuntiati partibus ita distinctis, ut respiratio exsistat. Qua de causa admittitur gravis de quo agimus vocalium concursus

1) ante coniunctionem adversativam ἀλλά. Cf. 100 A: ὅτι — τούτους ἐκλεκτούς φησιν — Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ἐπιδείξω, ἀλλὰ — καὶ Παῦλον. 253 D: οὐκ εἴρηται περὶ τούτου, ἀλλὰ περὶ τῆς τοῦ Δαβὶδ βασιλείας.

2) ante coniunctionem disiunctivam εἴτε. Cf. 96 D: εἴτε ἀγένητοι, εἴτε ὑπ' ἄλλου μὲν γεγονότες, ἄλλῳ δὲ λειτουργεῖν τεταγμένοι εἴτε ἄλλως πως. 262 C: πρὸς τὸν θεὸν εἶναι λέγεται, εἴτε ὁ ἐκ Μαρίας γεννηθεὶς εἴτε ἄλλος τίς ἐστιν.

3) ante coniunctiones disiunctivas ἤ et ἤτοι. Cf. 65 D: τοῖς ⟨νοητοῖς⟩ θεοῖς οὐδὲν ἄλλο τῆς ἀθανασίας αἴτιον καὶ τῷ φαινομένῳ κόσμῳ ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενέσθαι. 143 C: τοιαῦτα δὲ ὄντα ἤτοι φύσεις εἰσὶ τῶν ὄντων ἢ κτέ. 148 C: ἄμεινον — ἀγνοῆσαι ἢ κτέ. 168 B: τῇ Σόλωνος ἀνεξικακίᾳ ἢ τῇ Ῥωμαίων — ἐπιεικείᾳ. 290 D: υἱὸν θεοῦ ἢ κτέ. 306 A: τοῦ θυσιαστηρίου ἢ — τοῦ ἁγιάσματος. Pag. 190 C: Αἰακοῦ ἢ et 224 C: Φωκυλίδῃ ἢ et Θεόγνιδι ἢ dubium est, utrum ob coniunctionem ἤ an nomen proprium hiatus admittatur; pag. 184 B inter ἐπιτηδεύματα et ἢ signum interrogationis posuit Gutschmidius.

4) ante pronomina relativa. Cf. 89 A: φρονήσεως ἀπηγόρευσεν ὁ θεὸς ἀνθρώπῳ γεύσασθαι, ἧς οὐδὲν ἂν εἴη τιμιώτερον. 218 C: οἱ γὰρ δὴ τούτων ἐλάττους — ἀγνοοῦνται, ὧν ἕκαστος κτέ. 96 D: τὰ μέν φησι κελεῦσαι τὸν θεὸν γενέσθαι, ὥσπερ ἡμέραν —, τὰ δὲ ποιῆσαι, ὥσπερ οὐρανόν. Cum etiam post καὶ, τὲ, ἤ, δὲ, περὶ hiatum admitti infra ostendendum sit, nil effici potest ex pag. 138 B: καὶ ὅσα; 206 A: ἄνδρας τε, οἵους; 290 D: υἱὸν θεοῦ ἢ ὅπως ἂν αὐτὸν καλεῖτε;

306 A: θυσιαστηρίου, ἤ, ὡς αὐτοῖς ἔθος λέγειν, τοῦ ἁγιάσματος; 96 C: δὲ ὧν; 100 C: δέ, ὡς; 148 B: δὲ ὥσπερ; 327 C: δὲ ὥσπερ; 49 A: περὶ οὗ; 306 B: περὶ ὧν. De scriptura dubitari potest fragm. II, 7 ἀγγέλου ὅπου.

5) ante coniunctiones consecutivas ὡς et ὥστε. Cf. 52 C: οὐρανῷ — οὕτω — προσηρτήμεθα, ὡς κτέ.; 194 D: εἰς τοσοῦτον ἦλθον ὀλέθρου, ὥστε; 230 A: οὕτως ἐστὲ δυστυχεῖς καὶ ἀνόητοι, ὥστε.

6) post εἶτα. Quae vox cum gravius pronuntiaretur, mora efficiebatur. Cf. 194 C.: εἶτα, ὦ δυστυχεῖς ἄνθρωποι; 230 A: εἶτα, οὕτως ἐστὲ δυστυχεῖς. Pag. 44 B legitur εἶτα οἱ, sed etiam ante articuli formas vocalium concursus admittebatur.

Alterum excusatur hiatuum genus verbis quibusdam, quorum usu frequentissimo carere oratio non possit. Quorum in numero esse consentaneum videtur

7) nomina propria. Cf. 209 E: ἐξ Αἰγύπτου ἐν βραχίονι; 327 C: Χριστοῦ Ἰησοῦ; 351 D: καίτοι Ἡλίου. Reliquis locis in medio relinquendum est, quid nominibus propriis tribuendum sit, quid articulo et vocibus καὶ, ἤ, δὲ, οὐδέ. Cf. 290 E: τοῦ Ἰησοῦ; 253 E: τῷ Ἰησοῦ; 100 A, 261 A, 290 E: τοῦ Ἰσραὴλ; 176 B: καὶ Αἰγύπτιοι; 143 D: καὶ Αἰθιόπων; 235 B: καὶ Ἀπόλλωνι; 176 B: καὶ Ἀσσύριοι; 262 E: καὶ Ἐζεκίας; 235 B: καὶ Ἐνυὼ; 235 B: καὶ Ἑρμῇ; 100 A, 106 B: καὶ Ἰησοῦς; 327 B: καὶ Ἰταλιωτίδων πόλεων; 224 C: Φωκυλίδῃ ἢ Θεόγνιδι ἢ Ἰσοκράτει; 209 E: δὲ Αἰγυπτίοις; 253 D: Ἰούδα οὐδὲ. Iam vero p. 343 D utrum ἐπὶ Ἡλίου scripserit Iulianus an ἐφ' Ἡλίου constituere non possumus.

Neque diligentius vocalium concursus evitatur

8) post et ante articuli formas. Cf. 222 A: βούλεται ὁ; fragm. II, 7: προσεύχεται ὁ; 351 C: ψευδοεπήσει ὁ; 253 D: δὴ ἡ; 306 A: τοῦ ἁγιάσματος; 116 B: τοῦ αὐτομάτου; 324 D: τῇ ἁγίᾳ; 44 B: τοιαῦτα οἱ; 245 A: οἱ ἐξ; 198 C: τὰ αὐτοφυῆ. De hiatus causa dubitari potest locis his: 44 B: εἶτα οἱ; 351 A: τῷ Ἀβραὰμ; 290 E: τοῦ Ἰησοῦ; 253 E: τῷ Ἰησοῦ; 262 A, 290 E: τοῦ Ἰσραὴλ; 146 A, 224 D, 229 C: καὶ ὁ; 100 A, 141 C, 146 B, 245 A: καὶ οἱ; 171 E: δὲ ἡ; 143 E: οὐδὲ ἡ; 306 A: δὲ οἱ; frag. II, 7: οὐδὲ οἱ; 291 A: ὁ οὖν.

9) post coniunctionem καί. Cuius usus tam ingens exstat exemplorum numerus, ut ultro unicuique se offerant. Quae cum

ita sint, quae collegi hoc loco in medium non proferenda esse duxi.

10) post voces τὲ, οὔτε, ὥςτε. Cf. 141 D: τε ἡμῖν; fragm. II, 7: οἷοί τε ἦςαν; 354 B: τε ὢν; praeter 206 A: τε οἵους. — 69 B: οὔτε αὐξόμενον; 138 C: οὔτε εὐνομίας; 290 E: οὔτε ᾔδει; 138 C: οὔτε ἠθῶν; 138 C: οὔτε ἡμῖν. — 333 C: ὥςτε αὖθις; 335 C: ὥςτε οἴεςθαι; praeter 327 A: ὥςτε οὐδὲ.

11) ut ante, ita etiam post coniunctionem ἤ. Cf. 161 B: ἢ ἀγγέλλοις; fragm. II, 12: ἢ οἰκία; 290 D: ἢ υἱὸν; 99 E: ἢ ὑφ'; praeter 290 D: ἢ ὅπως; 306 A: ἢ ὡς; 224 C: ἢ Ἰςοκράτει; 155 D: ἢ οὐδὲ.

12) post voces δὲ, οὐδὲ, ἐνθένδε. Cf. 137 E: δὲ αὖθις; 213 B: οὐδὲ αὐτὸς; 200 A: δὲ αὐτὸ; 290 E: δὲ αὐτοῦ; 49 E: δὲ αὐτῆς; 327 B, 333 B, 347 B: δὲ αὐτὸν; 116 B: δὲ αὐτὰ; 205 E[1]), 218 C: δὲ αὐτῶν; 152 D: δὲ αὐτοῖς; 327 B: δὲ εἰπὼν; 235 B: δὲ εἰς; 200 B: ἐνθένδε εἰς; 213 A: δὲ ἤδη; 347 C: δὲ ἥμαρτε; 161 A, 262 E: δὲ ἡμεῖς; 262 B: οὐδὲ ἡμεῖς; 253 B: δὲ ἡμῖν; 347 B: δὲ ἠπάτα; 224 E: δὲ οἰκείᾳ; 96 D: δὲ οὐρανοῦ; 290 E: δὲ υἱὸν; 135 A, 213 B, 262 D, 335 D: δὲ ὑμεῖς; 202 A: δὲ ὑμῖν. Accedunt loci haud pauci, quibus dubium est, utrum vox δὲ an altera hiatum excuset.

13) ante οὐ, οὐκ, οὐχ, οὐχὶ, οὐδὲ, οὔτε. Cf. 354 A: πάςχα οὐ; 290 C: φάναι οὐκ; 69 B: τοῦτο οὐκ; 335 C: καίτοι οὐκ; 206 A: ἀπεςφάξατε οὐχ; 290 E: τί οὐχὶ; 245 D: βάπτιςμα οὐδὲ; 160 D: φαίνεται οὐδὲ; fragm. II, 7: διὸ οὐδὲ; 49 D: θεοῦ οὔτε. Nec desunt loci, ubi hiatus ferri potest etiam ob alteram vocem aut ob comma in medio positum.

14) Ante particulam negationis οὐ hiatus non evitabatur, quod saepissime ea opus erat. Neque rarius adhibenda erat vox μή. Quae cum non eodem modo atque οὐ littera consonanti augeri potuerit, ne pag. quidem 351 D, ubi post μὴ altera legitur vocalis, μὴ ἐξεῖναι mutandum esse censeo.

Neque minus admittitur vocalium concursus

15) ante οὖν. Cf. 190 C: τίνα οὖν; 347 A: ἀκοῦςαι οὖν; 335 C: ἀκούετε οὖν; 235 C, 333 C, 340 A: ςκοπεῖτε οὖν; 65 C: ςκόπει οὖν; 58 B: δὴ οὖν; 148 B, 224 D, 333 D: τί οὖν; 65 D: ὅτι οὖν; 229 D: ὅτῳ οὖν; praeter 291 E: ὁ οὖν.

---

1) Quem locum alia de causa corruptum esse censeo; cf. proleg. p. 115.

16) post praepositionem περὶ. Cf. 213 B: περὶ αὐτοῦ; praeter 49 A: περὶ οὗ et 306 B: περὶ ὧν.

17) Utrum ante ἂν c. opt. hiatus evitatus sit necne diiudicare non audeo. Unus legitur locus p. 229 C: σκανδαλισθείη ἂν καθ' ὑμᾶς, atque etiam is facile corrigi potest verborum ordine ita mutato: ἡ δὲ συνείδησις τοῦ βλέποντος ἀδελφοῦ καθ' ὑμᾶς ἂν σκανδαλισθείη.

18) Inveterata dicendi consuetudo agnoscenda esse mihi videtur in coniunctis verbis p. 224 D: εὖ οἶδα et 218 B: εὖ οἶδ'.

Haec de vocalium concursu, quem admisisse censeo Iulianum. Restant autem loci quidam, quibus hiatus neque respiratione excusatur neque frequenti vocis usu neque dicendi consuetudine. Ubi librario culpam tribuo medelasque adhibendas esse statuo; ac re vera lenissima plerumque mutatione corruptelas tollere possumus. Iam vero de singulis agamus locis emendationesque proponamus.

Pag. 43 B: τοῦτο τὴν ἀρίστην θεοσέβειαν ὀνομάζεσθαι ἠθέλησαν MV: ἠθέλησαν ὀνομάζεσθαι.

52 B: πάντες γὰρ ἄνθρωποι οὐρανῷ καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ φαινομένοις θεοῖς οὕτω δή τι φυσικῶς προσηρτήμεθα: delenda est vox ἄνθρωποι.

49 D: τὴν ἄβυσσόν φησι πεποιῆσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ: πεποιῆσθαί φησιν ὑπό.

100 A: τούτους ἐκλεκτούς φησιν εἶναι αὐτός: dele vocem εἶναι.

106 B: καίτοι τοῦτο ἄξιον θαυμάσαι[1]) ὑπὲρ τοῦ Παύλου: ἄξιον θαυμάσαι περί.

135 B: φημὶ μὲν γὰρ ἐγὼ καὶ τοῦτο εἶναι παραπλησίως ἐκείνῳ μυθῶδες: εἶναι post μυθῶδες videtur esse ponendum.

143 C: τοῦ θεοῦ δὲ ὑπάρχοντος ἀϊδίου καὶ τὰ προστάγματα τοιαῦτα εἶναι προσήκει: τοιαῦτ' εἶναι.

171 E: φαίνεται ἀφεὶς τὴν ἀγανάκτησιν: ἀφεὶς τὴν ἀγανάκτησιν φαίνεται.

178 C: ἢ ὅτι μάλιστα τούτου ἐγγύς: ἢ ὅτι τούτου μάλιστα ἐγγύς.

184 BC: ἐπιεικέστερον χρησάμενοι τοῖς τὰ μέγιστα ἠδικηκόσιν ἢ Μωυσῆς: τοῖς ἠδικηκόσι τὰ μέγιστα. Neque enim vocalium concursus ante vocem ἢ vitatur.

1) θαυμάσαι (β-) ἄξιον (α-) M: θαυμάσαι ἄξιον V.

194 D: εἰς τοῦτο ἦλθον ὀλέθρου: τοσοῦτον ἦλθον.

200 B: ᾤχετο εἰς Κῶ: ᾤχετο ⟨δὲ⟩ εἰς Κῶ.

209 D: πάροικος ἦν ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ: vox γῇ delenda est.

213 A: φατὲ μέντοι αὐτὸν ἀπογράψασθαι μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός: μετὰ τοῦ πατρὸς post μέντοι inserendum videtur.

213 B: οὐκ ἠθέλησαν, φασίν, ὑπακοῦσαι αὐτῷ: τῷ Ἰησοῦ.

218 A: τὸ διηνεκῶς μὲν εἶναι ἐλεύθερον: ἐλεύθερον εἶναι.

224 D: εἰ δὲ πεπιστεύκατε εἶναι σοφόν: εἶναι sive delendum est sive post σοφὸν ponendum.

235 B: Ἰᾶται ἡμῶν Ἀσκληπιὸς τὰ σώματα: Ἀσπληπιὸς ἡμῶν. Hiatum enim verborum ἰᾶται Ἀσκληπτιὸς propter nomen proprium ferri potest.

235 C: οὗ ἁπανταχοῦ M: πανταχοῦ recte Aubertus coniecit.

238 D: μάλα εἰκότως: μάλ' εἰκότως.

253 B: κατὰ τί μάλιστα αὐτοῖς ὁμολογοῦσιν: μάλιστα ὁμολογοῦσιν αὐτοῖς.

253 D: ἢ δὴ καταλῆξαι φαίνεται εἰς Σεδεκίαν βασιλέα: κατέληξεν.

262 A: ὅποι ἐγὼ πολλὰς πάνυ: ὅποι πολλὰς πάνυ ἐγώ.

305 B: ἀκάθαρτα αὐτὰ ἐνόμισεν εἶναι: ἀκάθαρτα ἐνόμισεν αὐτὰ scribendum est deleta voce εἶναι.

305 E: ἀλλ' ἔγωγε αὐτὸν ἀμβλυώττοντα δεινῶς ἀπελέγξω: ἀμβλυώττοντα δεινῶς αὐτόν.

320 A: ποῦ εἴρηται τὸ παρὰ τοῦ Παύλου μετὰ τοῦτο τολμηθέν: εἴρηται post τολμηθέν videtur ponendum esse.

327 C: ὅτι ἄρα οὗτός ἐστιν: ἄρ' οὗτος.

335 D: εἰ τοίνυν ἀκαθαρσίας Ἰησοῦς ἔφη εἶναι πλήρεις τοὺς τάφους: ἔφη πλήρεις εἶναι.

351 A: τοῦτο εἶναι etiam sententiae causa mutandum est.

351 A: τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν ὁ θεὸς λέγεται δοῦναι εἰς διαθήκην: εἰς διαθήκην post περιτομὴν ponendum esse conicio.

356 E: εἴπατέ μοι ἐνταῦθα: vox μοι delenda videtur.

358 E: ὅτι ἄνευ ἀληθείας πίστις ἠλιθιότης ἔοικέ τις εἶναι: ἀληθείας ἄνευ.

Fragm. II, 7: οἷα ἄθλιος ἄνθρωπος: οἷα ἄνθρωπος ἄθλιος.

Fragm. II, 7: οὐδὲ οἱ τότε παρόντες εὐχομένῳ ἰδεῖν οἷοί τε ἦσαν: κατιδεῖν.

IULIANI IMPERATORIS

LIBRORUM

CONTRA CHRISTIANOS

QUAE SUPERSUNT

INDEX SIGLORUM.

A Aubertus.
B Codex Monacensis 65 saec. XVI.
B1 Codicis Monacensis manus prior.
B2 Codicis Monacensis manus altera.
C Codex deperditus Capnionis.
M Codex Venetus Marcianus 123 saec. XIII.
O Oecolampadius.
V Codex Venetus Marcianus 122 saec. XIV.
Υ archetypus codicum V et Ψ deperditus.
Ψ Codex Scorialensis Ψ. — III. — 12. saec. XIV—XV.
adi adiecit, adiecerunt.
corr correxit, correxerunt.
del delevit, deleverunt.
ins inseruit, inseruerunt.
m manus.
mg margo.
om omisit, omiserunt.
pos posuit, posuerunt.
meri paginarum numeri in margine editionis et in apparatu positi ad Cyrilli libros pertinent.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟϹ ΚΑΤΑ ΧΡΙϹΤΙΑΝΩΝ ΛΟΓΟϹ Α.

39 A Καλῶϲ ἔχειν ἔμοιγε φαίνεται τὰϲ αἰτίαϲ ἐκθέϲθαι πᾶϲιν
ἀνθρώποιϲ, ὑφ' ὧν ἐπείϲθην, ὅτι τῶν Γαλιλαίων ἡ ϲκευωρία
39 B πλάϲμα ἐϲτὶν ἀν | θρώπων ὑπὸ κακουργίαϲ ϲυντεθέν. ἔχουϲα
μὲν οὐδὲν θεῖον, ἀποχρηϲαμένη δὲ τῷ φιλομύθῳ καὶ παιδαριώδει καὶ ἀνοήτῳ τῆϲ ψυχῆϲ μορίῳ τὴν τερατολογίαν εἰϲ πίϲτιν ἤγαγεν ἀληθείαϲ. |

41 E Μέλλων δὲ ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῖϲ λεγομένων δογμάτων
ἁπάντων ποιεῖϲθαι τὸν λόγον, ἐκεῖνο βούλομαι πρῶτον εἰπεῖν, ὅτι χρὴ τοὺϲ ἐντυγχάνονταϲ, εἴπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὥϲπερ ἐν δικαϲτηρίῳ μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμονεῖν μηδέ, τὸ λεγόμε-

Varietas Scripturae. 1 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | ἔμοι γε V, quem solum hoc loco codicum C et Υ scripturam servasse censeo: μοι MΨ *mihi* O | 3 ὑπὸ κακουργίαϲ VΨ: ὑποκακουργίαϲ M | 4 τῷ φιλομύθῳ καὶ παιδαριώδει MΨ *fabulosa, puerili* O: τῷ παιδαριώδει καὶ φιλομύθῳ V | 5 τὴν τερατολογίαν: *monstriloquentia et prodigiosorum narratione* O | εἰϲ: τὲ ante εἰϲ adi, sed punctis del M | 7 ἰουλιανοῦ M mg V mg Ψ mg *Iulianus* O | 9 *quod oporteat eos qui contradicere voluerint* O | 10 μηδέ: μήδε M.

Testimonia. 2 ἐπείϲθην: 41 C 7 cf. πεπεῖϲθαί φηϲιν 41 C 5 | πεπεῖϲθαι λεγέτω 41 D 6 | Γαλιλαίων: 39 B 7 | ϲκευωρία: 40 D 3 | 3 πλάϲμα — ϲυντεθέν: τὸ κακόηθεϲ πλάϲμα ϲυντεθείκαϲι 40 D 1 | τὸ πλάϲμα τὸ κακούργωϲ ϲυντεθέν 40 E 6 | ἔχουϲα — θεῖον: οὐκ ἐνθέου 40 A 7 θεῖον ἔχειν οὐδέν 41 B 2 | 4 τῷ φιλομύθῳ — ἀνοήτῳ: τὸ μυθῶδεϲ 40 C 6 | τὸ φιλόμυθον καὶ παιδαριῶδεϲ 40 E 8 | τὸ μυθῶδεϲ πολὺ καὶ ἀϲύφηλον καὶ παιδαριῶδεϲ, ψυχρόν τε καὶ εἰκαιόβουλον καὶ ἀϲυνεϲίαϲ ἁπάϲηϲ ἔμπλεων 39 E 8 | 5 μορίῳ: 41 B 10 | τερατολογίαν: 39 B 8, 40 E 8 | τερατολογίαϲ 41 B 4, ubi τερατολογίαν scribendum esse mihi videtur | εἰϲ πίϲτιν — ἀληθείαϲ: εἰϲ πίϲτιν ἀληθείαϲ ἀγαγεῖν ἐπιχειροῦϲι τὸ ψεῦδοϲ 40 A 3 | εἰϲ πίϲτιν ἀληθείαϲ — ἐπενεγκεῖν ἐϲπούδαϲαν 40 C 6 | 9 χρὴ — ἀντικατηγορεῖν: ὁ δὴ χρῆναι λέγων τοὺϲ ἐντυγχάνονταϲ αἷϲ ἂν καθ' ἡμῶν ποιοῖτο ϲυκοφαντίαιϲ, εἴπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὥϲπερ ἐν δικαϲτηρίῳ μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμονεῖν μηδὲ τὸ δὴ λεγόμενον ἀντικατηγορεῖν 43 B 6 | χρή: cf. χρῆναι 43 C 7, 43 D 8 | τοὺϲ ἐντυγχάνονταϲ: cf. τοῖϲ ἐντευξομένοιϲ 43 C 9 | 10 μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμονεῖν μηδὲ τὸ λεγόμενον ἀντικατηγορεῖν mantissa proverbb. cent. II 8 (paroemiogr. Gr. ed. Gotting. II 700).

νον, ἀντικατηγορεῖν, ἕωϲ ἂν ὑπὲρ τῶν παρ᾽ αὐτοῖϲ ἀπολογήϲων-
ται. | ἄμεινον μὲν γὰρ οὕτω, καὶ ϲαφέϲτερον ἰδίαν μὲν ἐν- 42 A
ϲτήϲαϲθαι πραγματείαν, ὅταν τι τῶν παρ᾽ ἡμῖν εὐθύνειν θέλω-
ϲιν, ἐν οἷϲ δὲ πρὸϲ τὰϲ παρ᾽ ἡμῶν εὐθύναϲ ἀπολογοῦνται, μη-
δὲν ἀντικατηγορεῖν. |

Μικρὸν δὲ ἀναλαβεῖν ἄξιον, ὅθεν ἡμῖν ἥκει καὶ ὅπωϲ ἐν- 42 E
νοια θεοῦ τὸ πρῶτον, εἶτα παραθεῖναι τὰ παρὰ τοῖϲ Ἕλληϲι
καὶ παρὰ τοῖϲ Ἑβραίοιϲ ὑπὲρ | τοῦ θείου λεγόμενα, καὶ μετὰ 43 A
τοῦτο ἐπανερέϲθαι τοὺϲ οὔτε Ἕλληναϲ οὔτε Ἰουδαίουϲ, ἀλλὰ
τῆϲ Γαλιλαίων ὄνταϲ αἱρέϲεωϲ, ἀνθ᾽ ὅτου πρὸ τῶν ἡμετέρων
εἵλοντο τὰ παρ᾽ ἐκείνοιϲ, καὶ ἐπὶ τούτῳ, τί δή ποτε μηδ᾽ ἐκεί-
νοιϲ ἐμμένουϲιν, ἀλλὰ κἀκείνων ἀποϲτάντεϲ ἰδίαν ὁδὸν ἐτρά-
ποντο. ὁμολογήϲαντεϲ μὲν οὐδὲν τῶν καλῶν οὐδὲ τῶν ϲπου-
δαίων οὔτε τῶν παρ᾽ ἡμῖν τοῖϲ Ἕλληϲιν οὔτε τῶν παρὰ τοῖϲ ἀπὸ
Μωυϲέωϲ Ἑβραίοιϲ, ἀπ᾽ ἀμφοῖν δὲ τὰϲ παραπεπηγυίαϲ ⟨τούτοιϲ⟩
τοῖϲ ἔθνεϲιν ὥϲπερ τινὰϲ Κῆραϲ δρεπό | μενοι, τὴν ἀθεότητα μὲν 43 B
ἐκ τῆϲ Ἰουδαϊκῆϲ ῥᾳδιουργίαϲ, φαῦλον δὲ καὶ ἐπιϲεϲυρμένον
βίον ἐκ τῆϲ παρ᾽ ἡμῖν ῥᾳθυμίαϲ καὶ χυδαιότητοϲ, τοῦτο τὴν
ἀρίϲτην θεοϲέβειαν ἠθέληϲαν ὀνομάζεϲθαι. |

1 παρ᾽ αὐτοῖϲ scripsi cf. test.: πρώτων MVΨ *de primis* O | ἀπολογήϲωνται Aubertus: ἀπολογήϲονται MVΨ | 3 θέλωϲιν MV: ἐθέλωϲιν Ψ | 4 μηδὲν V *nihil* O: μηδὲ Ψ μὴδέ M | 6 ἰουλιανοῦ M mg V mg Ψ mg | 9 ἐπανερέϲθαι V ἐπανέρεϲθαι Ψ *interrogandi erunt* O: ἐπανέρχεϲθαι M | 11 τὰ παρ᾽ ἐκείνοιϲ: *suam* O | μηδ᾽: μὴδ᾽ M μηδὲ VΨ *non* O | 12 ἐμμένουϲιν MΨ: ἐμμένουϲι V | 14 *neque ex his quae Hebraei a Mose habent* O | 15 Μωυϲέωϲ *scripsi*: Μωϲέωϲ MVΨ | τούτοιϲ *adieci* | 16 Κῆραϲ: *ceram* O | 19 ἠθέληϲαν ὀνομάζεϲθαι scripsi hiatus evitandi causa cf. proleg. p. 159: ὀνομάζεϲθαι ἠθέληϲαν MΨ *nominari voluerunt* O ὀνομαθέϲθαι ἠθέληϲαν V.

1 παρ᾽ αὐτοῖϲ: πῶϲ ἂν ἔτι δικαίωϲ ἐπιτιμήϲειεν (Iulianus), εἰ τοῖϲ ἑαυτῶν ϲυνειπεῖν ᾑρημένοι καὶ τῆϲ Ἑλλήνων δυϲϲεβείαϲ τὸ αἶϲχοϲ ἀπογυμνοῦν ϲπουδάζομεν; 42 C 10 | 4 εὐθύναϲ: cf. εὐθυνομένουϲ 42 E 4 | 7 παραθεῖναι — λεγόμενα: ἐπαγγέλλεται ϲαφῶϲ ἐν τούτοιϲ παρατιθέναι (Aubertus, *oppositurum se* O, cf. ἀντιπαραθέϲεωϲ τρόποϲ 43 C 3: διϊέναι M) τὰ (Aubertus, *quae* O: τὴν M) παρὰ τοῖϲ Ἕλληϲι καὶ παρὰ τοῖϲ Ἑβραίοιϲ ὑπὲρ τοῦ θείου λεγόμενα | 11 εἵλοντο: προτιθεὶϲ 44 A 1 | τὰ Ἑλλήνων ἀφέντεϲ τὰ παρὰ τοῖϲ Ἑβραίοιϲ τετιμήκαμεν 44 A 4 | 13 τῶν ϲπουδαίων: τῶν ϲπουδαίων ἢ ἀγαθῶν οὐδὲν παρ᾽ ἡμῖν εἶναι διατείνεται 44 D 7 | πῶϲ γὰρ τῶν ϲπουδαίων οὐδέν ἐϲτι παρ᾽ ἡμῖν 44 D 9 | 16 τὴν ἀθεότητα κτἑ.: οὐκοῦν οὐκ ἀπό γε τῆϲ Ἑβραίων δόξηϲ τὴν ἀθεότητα μεμαθήκαμεν 45 A 3 | 17 φαῦλον κτἑ.: βίον δὲ φαῦλον καὶ ἐπιϲεϲυρμένον ἐκ τῆϲ παρ᾽ αὐτοῖϲ ῥᾳθυμίαϲ ἑλέϲθαι φηϲὶν (Iulianus) ἡμᾶϲ, χυδαιότητά τε καὶ ῥᾳθυμίαν ὀνομάζων Ἑλληνικὴν τὸ κτἑ. 45 A 9.

52B Ὅτι δὲ οὐ διδακτὸν, ἀλλὰ φύcει ⟨τὸ εἰδέναι θεὸν⟩ τοῖc
ἀνθρώποιc ὑπάρχει, τεκμήριον ἡμῖν ἔcτω πρῶτον ἡ κοινὴ πάν-
των ἀνθρώπων ἰδίᾳ καὶ δημοcίᾳ καὶ κατ᾽ ἄνδρα καὶ ἔθνη περὶ
τὸ θεῖον προθυμία. ἅπαντεc γὰρ ἀδιδάκτωc θεῖόν τι πεπιcτεύ-
καμεν, ὑπὲρ οὗ τὸ μὲν ἀκριβὲc οὔτε πᾶcι ῥᾴδιον ⟨γινώcκειν⟩
οὔτε τοῖc ἐγνωκόcιν εἰπεῖν εἰc πάνταc δυνατόν . . . . . ταύτῃ
δὴ τῇ κοινῇ πάντων ἀνθρώπων ἐννοίᾳ πρόcεcτι καὶ ἄλλη. πάν-
52C τεc γὰρ [ἄνθρωποι] οὐρανῷ | καὶ τοῖc ἐν αὐτῷ φαινομένοιc
θεοῖc οὕτω δή τι φυcικῶc προcηρτήμεθα, ὡc καὶ εἴ τιc ἄλλον
ὑπέλαβε παρ᾽ αὐτοὺc τὸν θεὸν, οἰκητήριον αὐτῷ πάντωc τὸν
οὐρανὸν ἀπένειμεν, οὐκ ἀποcτήcαc αὐτὸν τῆc γῆc, ἀλλ᾽ οἷον
ὡc εἰc τιμιώτερον τοῦ παντὸc ἐκεῖνο τὸν βαcιλέα καθίcαc τῶν
69B ὅλων ἐφορᾶν ἐκεῖθεν ὑπολαμβάνων τὰ τῇδε. | τί δεῖ μοι κα-
λεῖν Ἕλληναc καὶ Ἑβραίουc ἐνταῦθα μάρτυραc; οὐδεὶc ἔcτιν,
ὃc οὐκ ἀνατείνει μὲν εἰc οὐρανὸν τὰc χεῖραc εὐχόμενοc, ὀμ-
νύων ⟨δὲ⟩ θεὸν ἤτοι θεοὺc, ἔννοιαν ὅλωc τοῦ θείου λαμβάνων,
ἐκεῖcε φέρεται. καὶ τοῦτο οὐκ ἀπεικότωc ἔπαθον. ὁρῶντεc γὰρ
οὔτε ἐλαττούμενόν τι τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν οὔτε τρεπόμενον
οὔτε πάθοc ὑπομένον τι τῶν ἀτάκτων, ἀλλ᾽ ἐναρμόνιον μὲν

1 ἰουλιανοῦ M mg | ἀλλὰ φύcει — ὑπάρχει omisit O | τὸ εἰδέναι θεὸν scripsi cf. proleg. p. 104 et test.: τοῦτο Cyrillus | 3 καὶ ἔθνη MV: καὶ κατ᾽ ἔθνη? | 4 μὲν post ἅπαντεc adi VΨ | πεπιcτεύκαμεν MB 2 mg Ψ *credidimus* O: πεπιcτεύκαcιν V | 5 γινώcκειν adieci cf. Platon. Tim. 28 C τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸc εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὑρόντα εἰc πάνταc ἀδύνατον λέγειν | 8 ἄνθρωποι delevi propter hiatum cf. p. 159 | 9 ὡc καὶ MV: ὡc Ψ | 10 τὸν οὐρανὸν ἀπένειμεν MΨ: ἀπένειμεν τὸν οὐρανὸν V | 12 καθίcαc τῶν ὅλων MΨ: τῶν ὅλων καθίcαc V | 13 ὑπολαμβάνων V colligens O: ὑπολαμβάνει MΨ, quam in scripturam duo librarii facillime incidere potuerunt | 13 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | δεῖ V opus est O: δέ M | καλεῖν V: καλλεῖν M | 14 μοι post ἐνταῦθα adiecit M | μαρ· τυραc (inter ρ et τ rasura) V | 15 οὐκανατείνει M | 16 δὲ post ὀμνύων adieci: om MV: *deum, hoc est deos, vel orans vel iurans — et numinis quandam cogitationem concipiens* O, quem re vera in codice invenisse εὐχόμενοc ἢ ὀμνύων θεὸν ἤτοι θεοὺc καὶ ἔννοιαν haud crediderim. | 18 οὔτε τρεπόμενον V (cf. κατ᾽ ἀλλοίωcιν καὶ τροπὴν 69 C): om MO | 19 ὑπομένον Aubertus: ὑπομένοντα MV.

1 τὸ εἰδέναι θεόν: διϊcχυρίζεται μὲν γὰρ, ὡc ἀδίδακτόν τι χρῆμα καὶ αὐτομαθέc ⟨ἐcτιν⟩ ἀνθρώποιc τὸ εἰδέναι θεόν 52 A 9 | 5 τὸ μὲν ἀκριβὲc: 53 B 2 | 15 ὃc οὐκ ἀνατείνει κτέ.: ἐπειδὴ δὲ ἀποχρήcειν αὐτῷ πρὸc ἀπόδειξιν, οὐκ οἶδ᾽ ὅπωc, ὑπείληφε τοῦ (scripsi: τὸν MA) θεὸν εἶναι τὸν οὐρανὸν [ὡc ἀπό γε τοῦ] τὸ τάc χεῖραc αἴρειν ὑψοῦ καὶ μέντοι τοὺc ὀφθαλμοὺc τοὺc εὔχεcθαι διανοουμένουc κτέ. 69 D 8, ubi καὶ μέντοι τοὺc ὀφθαλμοὺc cur Cyrillus inseruerit, ex ipsius quae sequuntur verbis intellegitur | 19 οὔτε πάθοc κτέ.: οὐδὲν ὑπομείναc τῶν ἀτάκτων ὁ οὐρανὸc ἐμμελῆ ποιεῖται τὴν τάξιν αὐτῷ. εἶτα τίc ὁ τά-

αὐτοῦ τὴν κίνηϲιν, ἐμμελῆ δὲ τὴν τάξιν, ὡριϲμένουϲ δὲ φωτιϲμοὺϲ ϲελήνηϲ, ἡλίου δὲ | ἀνατολὰϲ καὶ δύϲειϲ ὡριϲμέναϲ ἐν 69 C ὡριϲμένοιϲ ἀεὶ καιροῖϲ, εἰκότωϲ θεὸν καὶ θεοῦ θρόνον ὑπέλαβον. τὸ γὰρ τοιοῦτον, ἅτε μηδεμιᾷ προϲθήκῃ πληθυνόμενον μηδὲ ἐλαττούμενον ἀφαιρέϲει, τῆϲ τε κατ' ἀλλοίωϲιν καὶ τροπὴν ἐκτὸϲ ἱϲτάμενον μεταβολῆϲ πάϲηϲ καθαρεύει φθορᾶϲ καὶ γενέϲεωϲ, ἀθάνατον δὲ ὂν φύϲει καὶ ἀνώλεθρον παντοίαϲ ἐϲτὶ καθαρὸν κηλῖδοϲ· ἀΐδιον δὲ καὶ ἀεικίνητον, ὡϲ ὁρῶμεν, ἤτοι παρὰ ψυχῆϲ κρείττονοϲ | καὶ θειοτέραϲ ἐνοικούϲηϲ αὐτῷ, ὥϲπερ, οἶμαι, 69 D τὰ ἡμέτερα ϲώματα παρὰ τῆϲ ἐν ἡμῖν ψυχῆϲ, φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν δημιουργόν, ἢ πρὸϲ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὴν κίνηϲιν παραδεξάμενον τὸν ἄπειρον ἐξελίττει κύκλον ἀπαύϲτῳ καὶ αἰωνίῳ φορᾷ. |

1 δὲ MV: *quoque* O | φωτιϲμοὺϲ scripsi cf. test.: θεϲμοὺϲ MV *leges* O | 3 καὶ MV *et* O cf. test.; rectius Iulianus ἢ scripsisset | 4 μὴδὲμιᾶ M | 5 μὴδὲ M | ἀφαιρέϲει V: ἀφερέϲει M | τῆϲ τε — μεταβολῆϲ: *absque mutatu et versione externa* O | 6 ἐκτὸϲ ἱϲτάμενον μεταβολῆϲ M: μεταβολῆϲ ἐκτὸϲ ἱϲτάμενον V | 8 κηλίδοϲ MV | ἀεικίνητον scripsi: *semper mobile* O ἀκίνητον M ἀκίνητον ὂν V | 9 ὥϲπερ, οἶμαι, — ψυχῆϲ transposui cf. proleg. p. 138.: inter κίνηϲιν et παραδεξάμενον haec verba posuerunt MVO.

ξιν αὐτῷ καὶ τὴν ἐμμελῆ κίνηϲιν ὁριϲάμενοϲ 71 A 6 | εὔτακτόν τε (γὰρ Aubertus: om M) καὶ ἐναρμόνιον καὶ ἐμμελῆ ποιεῖται τὴν κίνηϲιν 70 C 2 | κίνηϲιν εὔτακτόν τε καὶ ἐναρμόνιον καὶ δὴ καὶ (scripsi: καὶ οὐκ M Aubertus) ἐμμελῆ λαχοῦϲαν τὴν κίνηϲιν 70 E 9 | 1 ὡριϲμένουϲ δὲ φωτιϲμοὺϲ κτέ.: ὡριϲμένουϲ δὲ φωτιϲμοὺϲ ἥλιόϲ τε καὶ ϲελήνη ποιεῖϲθαι πεφύκαϲιν, ἄϲτρων τε ἀνατολαὶ καὶ δύϲειϲ κτέ. 70 C 4 | τίϲ ὁ τοῖϲ τῆϲ ϲελήνηϲ φωτιϲμοῖϲ τοὺϲ ἑκάϲτῳ πρέποντας ἀπονείμαϲ καιρούϲ; τίϲ ὁ μέτροιϲ ὑποθεὶϲ τὸν ἡλίου δρόμον 71 A 9 | 2 ἐν ὡριϲμένοιϲ ἀεὶ καιροῖϲ: ἐν καιρῷ παντί 70 C 7 | 3 θεὸν — ὑπέλαβον: θεὸν γὰρ εἶναι διϊϲχυριζόμενοϲ τὸν οὐρανὸν 69 A 8 ἐπειδὴ δέ φηϲιν, ἐξ ὧν εἶναι πέφυκεν ὁ οὐρανὸϲ, εἰκότωϲ τεθαύμαϲται καὶ ὑπείληπται παρὰ τοῖϲ πολλοῖϲ καὶ θεὸϲ ὑπάρχειν καὶ θεοῦ θρόνοϲ κτέ. 70 A 1 | οὐκ ἂν οἰηθείην πώποτε πρὸϲ τοῦτο αὐτὸν ἀποπληξίαϲ ἐλθεῖν, ὡϲ κατ' οὐδένα τρόπον διαφέρειν οἴεϲθαι θεὸν καὶ θρόνον αὐτοῦ 70 A 6 | ἢ θεὸν εἶναί φηϲιν ἢ θεοῦ θρόνον τὸν οὐρανὸν 70 C 1 | εἰϲ ἔννοιαν ἦλθον θεοῦ (θεοῦ adieci) οὐρανοῦ 70 E 7 | θεοῦ θρόνον: cf. 70 B 2; 72 B 7 | 5 τῆϲ τε κατ' ἀλλοίωϲιν κτέ.: (οὐρανὸϲ) ἀλλοιώϲεώϲ τε καὶ τροπῶν ἐκτὸϲ ἱϲτάμενοϲ καὶ μεταβολῆϲ ἁπάϲηϲ, καθαρεύων δὲ καὶ φθορᾶϲ καὶ γενέϲεωϲ ἀθάνατόϲ τε ὑπάρχων φύϲει καὶ ἀνώλεθροϲ. πῶϲ, εἰπέ μοι, τροπῆϲ τε καὶ ἀλλοιώϲεωϲ καὶ μεταβολῆϲ ἀμοιρῆϲαι φῂϲ τὸν γενητὸν οὐρανόν; 71 B 7 | τροπὴ δὲ τοῦτο καὶ μετάϲταϲιϲ 71 C 3 | ἀλλοίωϲιϲ καὶ τροπὴ 71 C 6 | ἄφθαρτοϲ . . καὶ ἀνώλεθροϲ, ἀλλοιώϲεωϲ ἐπέκεινα καὶ τροπῆϲ, ἀγένητοϲ, ἀΐδιοϲ, κηλῖδοϲ ἁπάϲηϲ ἀπηλλαγμένη (sc. θεοῦ φύϲιϲ 72 A 8) | ἀθάνατον φύϲει 71 C 9; 71 D 6 | ἀνώλεθρον 71 D 7 | ἔξω — φθορᾶϲ 71 C 8 | ἀΐδιον 71 D 2 | 8 παρὰ ψυχῆϲ κτέ.: ὁ ἀγένητοϲ κατὰ ϲὲ καὶ ἄφθαρτοϲ καὶ ἀνώλεθροϲ ὁ ἄτρεπτόϲ τε καὶ ἀναλλοίωτοϲ οὐρανὸϲ, ὁ πάϲηϲ καθαρεύων κηλῖδοϲ, ὃν δὴ φῂϲ καὶ ἀΐδιον, παρὰ ποίαϲ κρείττονοϲ ἢ θειοτέραϲ διοικεῖται ψυχῆϲ; 71 E 8 | παρὰ ψυχῆϲ κρείττονοϲ καὶ θειοτέραϲ ἐνοικούϲηϲ αὐτῷ

44A Οὐκοῦν Ἕλληνες μὲν τοὺς μύθους ἔπλαϲαν ὑπὲρ τῶν θεῶν
ἀπίϲτους καὶ τερατώδεις. καταπιεῖν γὰρ ἔφαϲαν τὸν Κρόνον
44B τοὺς παῖδας ⟨καὶ⟩ εἶτ' | αὖθις ἐμέϲαι. καὶ γάμους ἤδη παρα-
νόμους· μητρὶ γὰρ ὁ Ζεὺς ἐμίχθη καὶ παιδοποιηϲάμενος ἐξ αὐ-
τῆς ἔγημε μὲν αὐτὸς τὴν αὑτοῦ θυγατέρα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ
ἔγημεν [αὐτὸς τὴν αὑτοῦ θυγατέρα], ἀλλὰ μιχθεὶς ἁπλῶς ἄλλῳ
παραδέδωκεν αὐτήν. εἶτα οἱ Διονύϲου ϲπαραγμοὶ καὶ μελῶν
75A κολλήϲεις. τοιαῦτα οἱ μῦθοι τῶν Ἑλλήνων φαϲίν. | τούτοις
παράβαλλε τὴν Ἰουδαϊκὴν διδαϲκαλίαν, καὶ τὸν φυτευόμενον Gen. 2, 8
ὑπὸ τοῦ θεοῦ παράδειϲον καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ πλαττόμενον Gen. 2, 7.
Ἀδάμ, εἶτα τὴν γινομένην αὐτῷ γυναῖκα. λέγει γὰρ ὁ θεός Gen. 2, 21. 22
«οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήϲωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' Gen. 2, 18
αὐτόν», πρὸς οὐδὲν μὲν αὐτῷ τῶν ὅλων βοηθήϲαϲαν, ἐξαπατήϲαϲαν
δὲ καὶ γενομένην παραίτιον αὐτῷ τε ἐκείνῳ καὶ ἑαυτῇ τοῦ πεϲεῖν Gen. 3, 23
75B ἔξω τῆς | τοῦ παραδείϲου τρυφῆς. ταῦτα γάρ ἐϲτι μυθώδη
παντελῶς. ἐπεὶ πῶς εὔλογον ἀγνοεῖν τὸν θεόν, ὅτι τὸ γινόμε-

1 ἰουλιανοῦ M mg | 3 καὶ ante εἶτ' adieci: om MVΨ *et iterum* O | 5 ἔγημε μὲν — μᾶλλον δὲ οὐδὲ om VΨ | αὑτοῦ scripsi: αὐτοῦ M | 6 αὐτὸς τὴν αὑτοῦ θυγατέρα delevi | 8 τοιαῦτα MΨ: *talia* O ταῦτα V | μύθοι M | 8 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 10 παράδειϲϲον M | 11 γινομένην M: γενομένην V *factam* O, sed etiam γινομένην O ita vertere potuit. | 12 κατ' αὐτὸν M *simile sibi* O: om V | 14 παραίτιον M: παραιτίαν V | 15 ἔξω τῆς τοῦ παραδείϲου (παραδείϲϲου M) τρυφῆς MV: *ab horto delitiarum* O | 16 ἀγνοεῖν τὸν θεὸν om O | τὸ post ὅτι om M | γινόμενον MV: *factum* O.

φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν δημιουργόν, ἢ πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὴν κίνηϲιν ἔχει, ὥϲπερ, οἶμαι, τὰ ἡμέτερα ϲώματα 71 E 3 cf. proleg. p. 138 | 1 τοὺς μύθους ἔπλαϲαν κτέ.: ἀποφέροντες (Moses et prophetae) τῶν μύθων καὶ τερατείας ἁπάϲης 44 C 7 | πέπλαϲται δὲ παρ' αὐτοῖς οὐδὲν οὔτε μὴν ἀπίθανον ἔχει (scripsi: ἔχοι M Aubertus) τῶν ἐννοιῶν τὴν ἀπόδοϲιν 44 C 9 | 8 τοιαῦτα οἱ μῦθοι κτέ.: μυθολογίαν ποιητικὴν εἶναι τὸ χρῆμα ἐρεῖ 86 E 6 | 9 καὶ τὸν φυτευόμενον κτέ.: καὶ ἐφύτευϲεν ὁ θεὸς παράδειϲον Gen. 2, 8 | ἀπιϲτεῖ μὲν οὖν, ὅτι πεφύτευταί τις παράδειϲος παρὰ τοῦ (M) θεοῦ 75 B 5 | 10 τὸν ὑπ' αὐτοῦ κτέ.: καὶ ἔπλαϲεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον Gen. 2, 7 γέλωτος δὲ ποιεῖται πρόφαϲιν τὸ διαπεπλάϲθαι τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ γυναῖκα 75 B 8 | 12 οὐ καλὸν — βοηθὸν κατ' αὐτὸν Gen. 2, 18 | 13 πρὸς οὐδὲν κτέ.: γέγονε μὲν γὰρ ὡς ἐπικουρήϲουϲα καὶ πρὸς ὠφελείας τινὸς ἐϲομένη τῷ ἀνδρί, πέπραχε δὲ τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ' ἔκ γε τῶν ἐναντίων οὐκ εὐκαταφρόνητον ὁρᾶται προϲενεγκοῦϲα ζημίαν ἑαυτῇ τε κἀκείνῳ. 77 B 4 | 14 τοῦ πεϲεῖν ἔξω κτέ.: τῆς γὰρ τοῦ παραδείϲου τρυφῆς ἄμφω τε διωλιϲθήκαϲι κτέ. 77 B 9 | ἐκ τοῦ παραδείϲου τῆς τρυφῆς Gen. 3, 23 | 16 ἀγνοεῖν τὸν θεόν: οὔτε μὴν φαμεν ἠγνοηκέναι τὰ ἐϲόμενα τὸν ἀκήρατόν τε καὶ ὑπὲρ πάντα νοῦν 84 E 1 | τὸ γινόμενον ὑπ' αὐτοῦ κτέ.: οὐ γάρ τοι, φηϲί, πρὸς καλοῦ γέγονε τῷ Ἀδάμ, πρὸς ἀπάτης δὲ μᾶλλον καὶ ἀπεμπολῆς καὶ παραδείϲου καὶ τρυφῆς 75 C 1 | γέγονε μὲν εἰς ἐπικουρίαν

νον ὑπ' αὐτοῦ πρὸϲ βοήθειαν οὐ πρὸϲ καλοῦ μᾶλλον, ἀλλὰ
Gen. 3, 1—5 πρὸϲ κακοῦ τῷ λαβόντι γενήϲεται; | τὸν γὰρ ὄφιν τὸν διαλε- 86 A
γόμενον πρὸϲ τὴν Εὔαν ποδαπῇ τινι χρῆϲθαι φήϲομεν διαλέκτῳ;
ἆρα ἀνθρωπείᾳ; καὶ τί διαφέρει τῶν παρὰ τοῖϲ Ἕλληϲι πε-
Gen. 2, 17 πλαϲμένων μύθων τὰ τοιαῦτα; | τὸ δὲ καὶ τὸν θεὸν ἀπαγο- 89 A
ρεύειν τὴν διάγνωϲιν καλοῦ τε καὶ φαύλου τοῖϲ ὑπ' αὐτοῦ
πλαϲθεῖϲιν ἀνθρώποιϲ ἆρ' οὐχ ὑπερβολὴν ἀτοπίαϲ ἔχει; τί γὰρ
ἂν ἠλιθιώτερον γένοιτο τοῦ μὴ δυναμένου διαγινώϲκειν καλὸν
καὶ πονηρόν; δῆλον γάρ, ὅτι τὰ μὲν οὐ φεύξεται, λέγω δὲ τὰ
κακά, τὰ δὲ οὐ μεταδιώξει, λέγω δὲ τὰ καλά. κεφάλαιον δέ,
φρονήϲεωϲ ἀπηγόρευϲεν ὁ θεὸϲ ἀνθρώπῳ γεύϲαϲθαι, ἧϲ οὐδὲν
ἂν εἴη | τιμιώτερον αὐτῷ· ὅτι γὰρ ἡ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χείρο- 89 B
νοϲ διάγνωϲιϲ οἰκεῖόν ἐϲτιν ἔργον φρονήϲεωϲ, πρόδηλόν ἐϲτί
που καὶ τοῖϲ ἀνοήτοιϲ· | ὥϲτε τὸν ὄφιν εὐεργέτην μᾶλλον, ἀλλ' 93 D
Gen. 3, 13 sqq. οὐχὶ λυμεῶνα τῆϲ ἀνθρωπίνηϲ γενέϲεωϲ εἶναι. | ἐπὶ τούτοιϲ ὁ 93 E
θεὸϲ δεῖ λέγεϲθαι βάϲκανοϲ. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε μεταϲχόντα τῆϲ
φρονήϲεωϲ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μή, φηϲί, γεύϲηται τοῦ ξύλου
τῆϲ ζωῆϲ, ἐξέβαλεν αὐτὸν τοῦ παραδείϲου διαρρήδην εἰπών·
Gen. 3, 22 «ἰδού, Ἀδὰμ γέγονεν ὡϲ εἷϲ ἐξ ἡμῶν τοῦ γινώϲκειν καλὸν καὶ

2 τῷ λαβόντι om O | ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | τὸν διαλεγόμενον πρὸϲ τὴν εὔαν M: τὸν πρὸϲ τὴν εὔαν διαλεγόμενον V | 3 χρῆϲθαι φήϲομεν M: φήϲομεν χρῆϲθαι V | 5 τοιαῦτα M: τοιάδε V | ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 8 δυναμένου MV: *posse* O | 10 οὐ οὐ V ‖ 12 αὐτῷ scripsi: ἀνθρώπῳ MV *quo nihil homo habet dignius* O | 14 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 15 οὐχὶ M: οὐ V | γενέϲεωϲ εἶναι M: εἶναι γενέϲεωϲ V | γενέϲεωϲ MV: *generi* O | 16 δεῖ λέγεϲθαι scripsi: λέγεται MV *dicitur* O | ἐπειδὴ γὰρ τὸν ἄνθρωπον εἶδε τῆϲ φρονήϲεωϲ μεταϲχόντα V | 18 παραδείϲϲου M.

ἡ γυνή 77 C 3 | παρελήφθη δὲ μᾶλλον εἰϲ ἐπικουρίαν 77 D 6 | οὐ πρὸϲ ζημίαϲ τινὸϲ ἢ βλάβουϲ (M: βλάβηϲ Aubertus) γεγονὸϲ τῷ ἀνδρὶ τὸ γύναιον καταθρῆϲαι τιϲ ἂν 84 D 9 | 2 τὸν γὰρ ὄφιν κτἑ.: οὐκ ἂν τῷ γυναίῳ προϲδιείλεκτό τι μόνοϲ ὢν καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ ὄφιϲ 88 D 4 | 4 ἆρα ἀνθρωπείᾳ: ἴϲον δὲ οἶμαι καὶ τὸν ὄφιν εἰπεῖν μὴ ἂν ἰϲχῦϲαί ποτε τῇ κατ' ἄνθρωπον χρῆϲθαι φωνῇ Καύκαϲόν τε τὸν ποταμόν 87 E 1 | καὶ τί διαφέρει κτἑ.: τοῖϲ ἀληθέϲιν ἐπιτιμᾷ καὶ μύθοιϲ αὐτὰ προϲεοικέναι φηϲὶ τοῖϲ Ἑλληνικοῖϲ 86 A 7 | 6 τὴν διάγνωϲιν κτἑ.: εἰδέναι — καλόν τε καὶ φαῦλον 89 C 6 | τὸ εἰδέναι καλὸν καὶ πρόϲ γε τούτῳ τὸ ἔμπαλιν 92 E 5 | 7 τί γὰρ ἂν ἠλιθιώτερον κτἑ.: τὸ μὲν γὰρ ὁλοτρόπωϲ ἀγνοεῖν, τί μέν ἐϲτι τὸ ἀγαθόν, τί δὲ δὴ καὶ τὸ ἀνάπαλιν, κτηνοπρεπὲϲ ἂν εἴη 89 C 1 | 15 λυμεῶνα: μαθημάτων ὀλεθρίων γέγονεν εὑρετὴϲ 91 C 6 | ὀλέθριον μάθημα ταῖϲ τῶν πρώτων ἐνῆκε ψυχαῖϲ· καὶ διάβολοϲ μὲν ὠνόμαϲται ταύτῃ τοι 91 D 2 | 16 ἐπειδὴ γὰρ κτἑ.: οὐ γάρ τοι φρονήϲεωϲ μετεϲχηκότα — ἀπεϲόβηϲε τοῦ παραδείϲου τὸν ἄνθρωπον ὁ τῶν ὅλων θεόϲ 94 B 6 | 19 ἰδοὺ — ἐξ ἡμῶν: 96 B 1; 96 B 7.

πονηρόν. καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.» [καὶ Gen. 3, 23 ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυ-
94 A φῆς.] τούτων τοίνυν ἕκαστον | εἰ μὴ μῦθος ἔχων θεωρίαν ἀπόρρητον εἴη, ὅπερ ἐγὼ νενόμικα πολλῆς γέμουσιν οἱ λόγοι περὶ τοῦ θεοῦ βλασφημίας. τὸ γὰρ ἀγνοῆσαι μέν, ὡς ἡ γινομένη βοηθὸς αἰτία τοῦ πτώματος ἔσται καὶ τὸ ἀπαγορεῦσαι καλοῦ καὶ πονηροῦ γνῶσιν, ὃ μόνον ἔοικε συνέχειν τὸν νοῦν τὸν ἀνθρώπινον, καὶ προσέτι τὸ ζηλοτυπῆσαι, μὴ ⟨τοῦ ξύλου⟩ τῆς ζωῆς μεταλαβὼν ⟨ἄνθρωπος⟩ ἀθάνατος ἐκ θνητοῦ γένηται, φθονεροῦ καὶ βασκάνου λίαν ἐστίν. |

96 C Ὑπὲρ δὲ ὧν ἐκεῖνοί τε ἀληθῶς [ὑπὲρ θεοῦ] δοξάζουσιν ἡμῖν τε ἐξ ἀρχῆς οἱ πατέρες παρέδοσαν, ὁ μὲν ἡμέτερος ἔχει λόγος οὐδὲ τὸν προσεχῆ τοῦ κόσμου τούτου δημιουργόν. ὑπὲρ γὰρ ⟨θεῶν⟩ τῶν ἀνωτέρω τούτου Μωυσῆς μὲν εἴρηκεν οὐδὲν
96 D ὅλως, ὅς γε οὐδὲ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀγγέλων ἐτόλμησέ τι φύ | σεως· ἀλλ' ὅτι μὲν λειτουργοῦσι τῷ θεῷ πολλαχῶς καὶ πολλάκις εἶπεν,

1 ἐκτείνῃ M: ἐκτείνει V | 2 καὶ ἐξαπέστειλεν — τῆς τρυφῆς delevi | 3 παραδείσσου M | 4 μῦθός ἔχων θεωρίαν ἀπόρρητον εἴη V: μῦθος εἴη ἔχων θεωρίαν ἀπόρρητον M | 7 πτώματος M: παραπτώματος V *lapsus* O | 8 τὴν ante γνῶσιν adi V | συνέχειν ἔοικε V | τὸν νοῦν τὸν ἀνθρώπινον scripsi cf. 89 A τί γὰρ ἂν ἠλιθιώτερον γένοιτο τοῦ μὴ διαγινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν;: τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινον M τὸν ἀνθρώπινον βίον V *humana vita* O | 9 τοῦ ξύλου adieci cf. test. | 10 ἄνθρωπος adieci | 12 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | ὑπὲρ θεοῦ V *de deo* O ὑπὲρ οὗ M: delevi | 14 οὐδὲ scripsi: ὡδί MV om. O | 15 θεῶν adieci cf. test. | Μωσῆς MV | ὅλως οὐδὲν V | 17 πολλαχῶς καὶ πολλάκις scripsi: *saepe et multis modis* O πολλαχοῦ καὶ πολλάκις MV.

1 αὐτοῦ post τὴν χεῖρα ut Iulianus omiserunt LXX codd. Alexandrinus (A), Bodleianus (E), Basileensis (r): cf. Genes. Graece ed. de Lagarde ad pag. 11, 13 | 4 τούτων τοίνυν — βλασφημίας: Socrates hist. eccl. III 23 cf. proleg. p. 107 | εἰ μὴ λόγος ἐστὶν ἀπόρρητον ἔχων τινὰ θεωρίαν Socrates l. l. | μυθολογίαι μὲν ἥκιστά γε ταυτί, λόγοι δὲ μᾶλλον σοφοί 95 A 2. | 6 περὶ τοῦ θεοῦ Socr. l. l. cod. Flor. saec. X (M), περὶ αὐτοῦ alii Socratis codices; cf. prolegg. p. 107. | 9 τὸ ζηλοτυπῆσαι: ἀλλ' οὐδὲ φθόνου καὶ βασκανίας ἔργον ἦν, καθὰ τετόλμηκεν εἰπεῖν, τὸ ἀπεῖρξαι φαγεῖν αὐτὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἵνα μὴ ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα 94 B 9 | 11 φθονεροῦ κτέ.: οὐκ ἐφθόνησε θεός. ἀλλ' οὐδὲ ζήλου κέντροις ἡττῷτο ἂν 96 A 2. | 14 ὑπὲρ γὰρ θεῶν κτέ.: διαψεύδεται, μηδὲν τὸ παράπαν εἰρῆσθαι λέγων περὶ τοῦ, καθά φησιν αὐτός, ἀνωτάτω θεοῦ 97 A 7 | οὐδὲν τὸ παράπαν λέγων ἀποφήνασθαι (Mosem) περὶ τοῦ πρώτου τε καὶ ἀνωτάτου θεοῦ 98 B 7 | 16 οὐδὲ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀγγέλων κτέ.: οὐδέν, φησί, περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων γενέσεως γεγραφὼς εὑρίσκεται 98 C 1.

εἴτε δὲ γεγονότες, εἴτε ἀγένητοι, εἴτε ὑπ᾽ ἄλλου μὲν γεγονότες,
ἄλλῳ δὲ λειτουργεῖν τεταγμένοι, εἴτε ἄλλως πως, οὐδαμόθεν
διώρισται. περὶ δὲ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ [καὶ]
Gen. 1, 3. 1, 6 τίνα τρόπον διεκοσμήθη διέξεισι. καὶ τὰ μέν φησι κελεῦσαι
Gen. 1, 1. 1, 16 τὸν θεὸν γενέσθαι, ὥσπερ [ἡμέραν καὶ] φῶς καὶ στερέωμα, τὰ
δὲ ποιῆσαι, ὥσπερ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἥλιόν τε καὶ σελήνην, τὰ
Gen. 1, 9 δὲ ὄντα, | κρυπτόμενα δὲ, τέως διακρῖναι, καθάπερ ὕδωρ, οἶ- 96 E
μαι, καὶ τὴν ξηράν. πρὸς τούτοις δὲ οὐδὲ περὶ γενέσεως ἢ περὶ
Gen. 1, 2 ποιήσεως τοῦ πνεύματος εἰπεῖν ἐτόλμησεν, ἀλλὰ μόνον «καὶ
πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος»· πότερον δὲ ἀγένη-
τόν ἐστιν ἢ γέγονεν, οὐδὲν διασαφεῖ. |

Ἐνταῦθα παραβάλωμεν, εἰ βούλεσθε, τὴν Πλάτωνος φωνήν. 49 A
τί τοίνυν οὗτος ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ λέγει καὶ τίνας περιτίθη-
σιν αὐτῷ φωνὰς ἐν τῇ κοσμογενείᾳ σκόπησον, ἵνα τὴν Πλάτω-
νος καὶ Μωυσέως κοσμογένειαν ἀντιπαραβάλωμεν ἀλλήλαις.
οὕτω γὰρ ἂν φανείη, τίς ὁ κρείττων καὶ τίς ἄξιος τοῦ θεοῦ
μᾶλλον, ἆρ᾽ ὁ τοῖς εἰδώλοις λελατρευκὼς Πλάτων ἢ περὶ οὗ
Num. 12, 8 φησιν ἡ γραφή, ὅτι στόμα κατὰ | στόμα ὁ θεὸς ἐλάλησεν αὐτῷ. 49 B
Gen. 1, 1. 2 «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ἡ
δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς
Gen. 1, 3 ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. καὶ
Gen. 1, 4 εἶπεν ὁ θεός ««γενηθήτω φῶς»» καὶ ἐγένετο φῶς. καὶ εἶδεν ὁ

1 δὲ M: ὅ V | 2 ἄλλῳ V *alij* O: ἄλλως M | 3 δὲ om V | καὶ delevi | 5 γενέσθαι τὸν θεὸν V | ἡμέραν καὶ delevi cf. Gen. 1, 5 καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν | 7 διακρίναι M | καθάπερ — ξηράν om O | 8 περὶ γενέσεως ἢ περὶ ποιήσεως τοῦ πνεύματος M cf. test.: περὶ γενέσεως τοῦ παντὸς ἢ περὶ ποιήσεως V *neque de generatione neque de formatione universi* O | 12 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | παραβάλωμεν MV: *conferri vellim* O παραβαλὼν B 2 mg | τὴν Πλάτωνος φωνήν MΨ: *Platonis vocem* O τὰ τοῦ Πλάτωνος V | 13 ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ — φωνὰς MΨ: λέγει ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τίνας αὐτῷ φωνὰς περιτίθησιν V | 14 κοσμογενείᾳ MΨ: κοσμογονίᾳ V | 15 Μωϋσέως MVΨ | κοσμογένειαν MΨ: κοσμογονίαν V *verba de creatione mundi* O | ἀντιπαραβάλωμεν MV: ἀντιπαραβάλλωμεν Ψ | 16 ὁ omisit V: consulto articulum retinui | 18 ἐλάλησεν ὁ θεὸς αὐτῷ VΨ.

1 εἴτε δὲ γεγονότες κτέ.: ὅτι γὰρ γενητοί, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις λειτουργοὺς αὐτοὺς ὀνομάζοντος 98 C 9 | 4 καὶ τὰ μέν φησι κτέ.: αἰτιᾶται δὲ πρὸς τούτοις τὸν πανάριστον Μωυσέα, ἅτε δὴ τὸν τῶν ὅλων ἡμῖν εἰσκομίσαντα θεὸν ποτὲ μὲν λόγῳ παρενεγκόντα πρὸς ὕπαρξιν τῶν ὄντων τινά, ποτὲ δὲ καὶ πεποιηκότα 99 A 1 | 8 περὶ ποιήσεως τοῦ πνεύματος: οὐδὲν γάρ φησι περὶ τοῦ θείου πνεύματος εἰπεῖν αὐτόν, πότερόν ποτε γενητὸν ἢ ἀγένητον, πλὴν ὅτι μόνον· πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος 98 D 7 | 18 στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ Num. 12, 8.

θεὸc τὸ φῶc, ὅτι καλόν. καὶ διεχώριcεν ὁ θεὸc ἀνὰ μέcον τοῦ
φωτὸc καὶ ἀνὰ μέcον τοῦ cκότουc. καὶ ἐκάλεcεν ὁ θεὸc τὸ Gen. 1, 5
φῶc ἡμέραν καὶ τὸ cκότοc ἐκάλεcε νύκτα. καὶ ἐγένετο ἑcπέρα
καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· γενηθήτω Gen. 1, 6
49C cτερέωμα ἐν μέcῳ τοῦ ὕδατοc. καὶ ἐκάλε | cεν ὁ θεὸc τὸ cτε- Gen. 1, 8
ρέωμα οὐρανόν. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· cυναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ Gen. 1, 9
ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰc cυναγωγὴν μίαν καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά.
καὶ ἐγένετο οὕτωc. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· βλαcτηcάτω ἡ γῆ βο- Gen. 1, 11
τάνην χόρτου καὶ ξύλον κάρπιμον. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· γενη- Gen. 1, 14
θήτωcαν φωcτῆρεc ἐν τῷ cτερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα ὦcιν
εἰc φαῦcιν ἐπὶ τῆc γῆc. καὶ ἔθετο αὐτοὺc ὁ θεὸc ἐν τῷ Gen. 1, 17
49D cτερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥcτε | ἄρχειν τῆc ἡμέραc καὶ τῆc
νυκτόc.»

Ἐν δὴ τούτοιc ⟨Μωυcῆc⟩ οὔτε τὴν ἄβυccον πεποιῆcθαί
φηcιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ οὔτε τὸ cκότοc οὔτε τὸ ὕδωρ· καίτοι
χρῆν δήπουθεν εἰπόντα περὶ τοῦ φωτόc, ὅτι προcτάξαντοc θεοῦ
γέγονεν, εἰπεῖν ἔτι καὶ περὶ τῆc νυκτὸc καὶ περὶ τῆc ἀβύccου
καὶ περὶ τοῦ ὕδατοc. ὁ δὲ οὐδὲν εἶπεν ὡc περὶ γεγονότων
ὅλωc, καίτοι πολλάκιc ἐπιμνηcθεὶc αὐτῶν. πρὸc τούτοιc οὔτε
τῆc τῶν ἀγγέλων μέμνηται γενέcεωc ἢ ποιήcεωc οὐδ᾽ ὅντινα
49E τρόπον παρήχθηcαν,, | ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν μόνον καὶ
περὶ τὴν γῆν cκηνωμάτων, ὡc εἶναι τὸν θεὸν κατὰ τὸν Μωυcέα
ἀcωμάτων μὲν οὐδενὸc ποιητήν, ὕληc δὲ ὑποκειμένηc κοcμήτορα.
τὸ γὰρ «ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατοc καὶ ἀκαταcκεύαcτοc» οὐδὲν ἕτερόν Gen. 1, 2

3 ἡμέραν ΜΨ: ἡ ἡμέραν V | 5 ἐν μέcῳ τοῦ ὕδατοc ΜΨ: *in medio aquae* O ἐν μέcῳ τοῦ ὕδατοc *alij* B 2 mg καὶ ἔcτω διαχωρίζον ἀνὰ μέcον ὕδατοc καὶ ὕδατοc V | 14 Μωυcῆc adieci | πεποιῆcθαί φηcιν scripsi propter hiatum cf. prol. p. 159: φηcι πεποιῆcθαι ΜVΨ | 15 τοῦ θεοῦ ΜV: θεοῦ Ψ | 16 χρῆν ΜΨ: ἐχρῆν V | 17 ἔτι ΜΨ: τι V: | τῆc νυκτὸc VΨ: νυκτὸc Μ | καὶ post νυκτὸc om Μ | 19 ἐπιμνηcθεὶc αὐτῶν ΜΨ: αὐτῶν ἐπιμνηcθείc V | 20 ἢ ΜVΨ: *neque* O | οὐδ᾽ ΜΨ: *neque* O οὐχ V | 21 τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν ΜV: *de coelis* O | 22 cκηνωμάτων ΜΨ: cωμάτων V: *corporibus* O | 24 τὸ γὰρ ἡ δὲ γῆ V: *namque dicit: Terra enim* O | τὸ δὲ (δε Μ) ἡ γῆ ΜΨ, quem in errorem uterque librarius incidere potuit, etiamsi C et Υ exhibuerunt τὸ γὰρ ἡ δὲ γῆ.

14 οὔτε τὴν ἄβυccον κτέ.: τί γὰρ ἔδει ποία μέν ἐcτιν ἡ τῶν ὑδάτων φύcιc εἰπεῖν ἢ καὶ ὅπωc γέγονε τὴν ἀρχὴν ἀναμετρῆcαί τε καὶ (καὶ adi Μ) ἀβύccουc καὶ οὐρανοῦ φύcιν καὶ τῆc τῶν ἀγγέλων ὑπάρξεωc πολυπραγμονῆcαι τὸν τρόπον 50 E 7. | 18 ὁ δὲ οὐδὲν κτέ.: τῆc Μωυcαϊκῆc εὐτεχνίαc — περίεργον — λαλούcηc οὐδέν 52 E 3 | εἰ δέ coι δοκεῖ τῶν ἀναγκαίων εἰπεῖν οὐδὲν 53 A 9 | 20 οὐδ᾽ ὅντινα τρόπον κτέ.: τίνα δὲ τρόπον δημιουργεῖ 54 C 8 | 24 ἡ δὲ γῆ LXX.

εἴτε δὲ γεγονότες, εἴτε ἀγένητοι, εἴτε ὑπ' ἄλλου μὲν γεγονότες,
ἄλλῳ δὲ λειτουργεῖν τεταγμένοι, εἴτε ἄλλως πως, οὐδαμόθεν
διώρισται. περὶ δὲ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ [καὶ]
Gen. 1, 3. 1, 6 τίνα τρόπον διεκοσμήθη διέξεισι. καὶ τὰ μέν φησι κελεῦσαι
Gen. 1, 1. 1, 16 τὸν θεὸν γενέσθαι, ὥσπερ [ἡμέραν καὶ] φῶς καὶ στερέωμα, τὰ
δὲ ποιῆσαι, ὥσπερ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἥλιόν τε καὶ σελήνην, τὰ
Gen. 1, 9 δὲ ὄντα, | κρυπτόμενα δὲ, τέως διακρῖναι, καθάπερ ὕδωρ, οἶ- 96 E
μαι, καὶ τὴν ξηράν. πρὸς τούτοις δὲ οὐδὲ περὶ γενέσεως ἢ περὶ
Gen. 1, 2 ποιήσεως τοῦ πνεύματος εἰπεῖν ἐτόλμησεν, ἀλλὰ μόνον «καὶ
πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος»· πότερον δὲ ἀγένη-
τόν ἐστιν ἢ γέγονεν, οὐδὲν διασαφεῖ. |

Ἐνταῦθα παραβάλωμεν, εἰ βούλεσθε, τὴν Πλάτωνος φωνήν. 49 A
τί τοίνυν οὗτος ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ λέγει καὶ τίνας περιτίθη-
σιν αὐτῷ φωνὰς ἐν τῇ κοσμογενείᾳ σκόπησον, ἵνα τὴν Πλάτω-
νος καὶ Μωυσέως κοσμογένειαν ἀντιπαραβάλωμεν ἀλλήλαις.
οὕτω γὰρ ἂν φανείη, τίς ὁ κρείττων καὶ τίς ἄξιος τοῦ θεοῦ
μᾶλλον, ἆρ' ὁ τοῖς εἰδώλοις λελατρευκὼς Πλάτων ἢ περὶ οὗ
Num. 12, 8 φησιν ἡ γραφή, ὅτι στόμα κατὰ | στόμα ὁ θεὸς ἐλάλησεν αὐτῷ. 49 B
Gen. 1, 1. 2 «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ἡ
δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς
Gen. 1, 3 ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. καὶ
Gen. 1, 4 εἶπεν ὁ θεός ««γενηθήτω φῶς»» καὶ ἐγένετο φῶς. καὶ εἶδεν ὁ

1 δὲ M: ὅ V | 2 ἄλλῳ V *alij* O: ἄλλως M | 3 δὲ om V | καὶ delevi | 5 γενέσθαι τὸν θεὸν V | ἡμέραν καὶ delevi cf. Gen. 1, 5 καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν | 7 διακρίναι M | καθάπερ — ξηράν om O | 8 περὶ γενέσεως ἢ περὶ ποιήσεως τοῦ πνεύματος M cf. test.: περὶ γενέσεως τοῦ παντὸς ἢ περὶ ποιήσεως V *neque de generatione neque de formatione universi* O | 12 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | παραβάλωμεν MV: *conferri vellim* O παραβαλὼν B 2 mg | τὴν Πλάτωνος φωνήν MΨ: *Platonis vocem* O τὰ τοῦ Πλάτωνος V | 13 ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ — φωνὰς MΨ: λέγει ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τίνας αὐτῷ φωνὰς περιτίθησιν V | 14 κοσμογενείᾳ MΨ: κοσμογονίᾳ V | 15 Μωϋσέως MVΨ | κοσμογένειαν MΨ: κοσμογονίαν V *verba de creatione mundi* O | ἀντιπαραβάλωμεν MV: ἀντιπαραβάλλωμεν Ψ | 16 ὁ omisit V: consulto articulum retinui | 18 ἐλάλησεν ὁ θεὸς αὐτῷ VΨ.

1 εἴτε δὲ γεγονότες κτέ.: ὅτι γὰρ γενητοί, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις λειτουργοὺς αὐτοὺς ὀνομάζοντος 98 C 9 | 4 καὶ τὰ μέν φησι κτέ.: αἰτιᾶται δὲ πρὸς τούτοις τὸν πανάριστον Μωυσέα, ἅτε δὴ τὸν τῶν ὅλων ἡμῖν εἰσκομίσαντα θεὸν ποτὲ μὲν λόγῳ παρενεγκόντα πρὸς ὕπαρξιν τῶν ὄντων τινά, ποτὲ δὲ καὶ πεποιηκότα 99 A 1 | 8 περὶ ποιήσεως τοῦ πνεύματος: οὐδὲν γάρ φησι περὶ τοῦ θείου πνεύματος εἰπεῖν αὐτόν, πότερόν ποτε γενητὸν ἢ ἀγένητον, πλὴν ὅτι μόνον· πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος 98 D 7 | 18 στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ Num. 12, 8.

θεὸc τὸ φῶc, ὅτι καλόν. καὶ διεχώριcεν ὁ θεὸc ἀνὰ μέcον τοῦ
φωτὸc καὶ ἀνὰ μέcον τοῦ cκότουc. καὶ ἐκάλεcεν ὁ θεὸc τὸ Gen. 1, 5
φῶc ἡμέραν καὶ τὸ cκότοc ἐκάλεcε νύκτα. καὶ ἐγένετο ἑcπέρα
καὶ ἐγένετο πρωὶ, ἡμέρα μία. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· γενηθήτω Gen. 1, 6
49 C cτερέωμα ἐν μέcῳ τοῦ ὕδατοc. καὶ ἐκάλε | cεν ὁ θεὸc τὸ cτε- Gen. 1, 8
ρέωμα οὐρανόν. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· cυναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ Gen. 1, 9
ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰc cυναγωγὴν μίαν καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά.
καὶ ἐγένετο οὕτωc. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· βλαcτηcάτω ἡ γῆ βο- Gen. 1, 11
τάνην χόρτου καὶ ξύλον κάρπιμον. καὶ εἶπεν ὁ θεόc· γενη- Gen. 1, 14
θήτωcαν φωcτῆρεc ἐν τῷ cτερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα ὦcιν
εἰc φαῦcιν ἐπὶ τῆc γῆc. καὶ ἔθετο αὐτοὺc ὁ θεὸc ἐν τῷ Gen. 1, 17
49 D cτερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥcτε | ἄρχειν τῆc ἡμέραc καὶ τῆc
νυκτόc.»

Ἐν δὴ τούτοιc ⟨Μωυcῆc⟩ οὔτε τὴν ἄβυccον πεποιῆcθαί
φηcιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ οὔτε τὸ cκότοc οὔτε τὸ ὕδωρ· καίτοι
χρῆν δήπουθεν εἰπόντα περὶ τοῦ φωτόc, ὅτι προcτάξαντοc θεοῦ
γέγονεν, εἰπεῖν ἔτι καὶ περὶ τῆc νυκτὸc καὶ περὶ τῆc ἀβύccου
καὶ περὶ τοῦ ὕδατοc. ὁ δὲ οὐδὲν εἶπεν ὡc περὶ γεγονότων
ὅλωc, καίτοι πολλάκιc ἐπιμνηcθεὶc αὐτῶν. πρὸc τούτοιc οὔτε
τῆc τῶν ἀγγέλων μέμνηται γενέcεωc ἢ ποιήcεωc οὐδ᾿ ὅντινα
49 E τρόπον παρήχθηcαν, | ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν μόνον καὶ
περὶ τὴν γῆν cκηνωμάτων, ὡc εἶναι τὸν θεὸν κατὰ τὸν Μωυcέα
ἀcωμάτων μὲν οὐδενὸc ποιητὴν, ὕληc δὲ ὑποκειμένηc κοcμήτορα.
τὸ γὰρ «ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατοc καὶ ἀκαταcκεύαcτοc» οὐδὲν ἕτερόν Gen. 1, 2

3 ἡμέραν ΜΨ: ἡ ἡμέραν V | 5 ἐν μέcῳ τοῦ ὕδατοc ΜΨ: *in medio aquae* O ἐν μέcῳ τοῦ ὕδατοc *alij* B 2 mg καὶ ἔcτω διαχωρίζον ἀνὰ μέcον ὕδατοc καὶ ὕδατοc V | 14 Μωυcῆc adieci | πεποιῆcθαί φηcιν scripsi propter hiatum cf. prol. p. 159: φηcι πεποιῆcθαι ΜVΨ | 15 τοῦ θεοῦ ΜV: θεοῦ Ψ | 16 χρῆν ΜΨ: ἐχρῆν V | 17 ἔτι ΜΨ: τι V: | τῆc νυκτὸc VΨ: νυκτὸc Μ | καὶ post νυκτὸc om Μ | 19 ἐπιμνηcθεὶc αὐτῶν ΜΨ: αὐτῶν ἐπιμνηcθείc V | 20 ἢ ΜVΨ: *neque* O | οὐδ᾿ ΜΨ: *neque* O οὐχ V | 21 τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν ΜV: *de coelis* O | 22 cκηνωμάτων ΜΨ: cωμάτων V: *corporibus* O | 24 τὸ γὰρ ἡ δὲ γῆ V: *namque dicit: Terra enim* O | τὸ δὲ (δε Μ) ἡ γῆ ΜΨ, quem in errorem uterque librarius incidere potuit, etiamsi C et Υ exhibuerunt τὸ γὰρ ἡ δὲ γῆ.

14 οὔτε τὴν ἄβυccον κτέ.: τί γὰρ ἔδει ποία μέν ἐcτιν ἡ τῶν ὑδάτων φύcιc εἰπεῖν ἢ καὶ ὅπωc γέγονε τὴν ἀρχὴν ἀναμετρῆcαί τε καὶ (καὶ adi Μ) ἀβύccουc καὶ οὐρανοῦ φύcιν καὶ τῆc τῶν ἀγγέλων ὑπάρξεωc πολυπραγμονῆcαι τὸν τρόπον 50 E 7. | 18 ὁ δὲ οὐδὲν κτέ.: τῆc Μωυcαϊκῆc εὐτεχνίαc — περίεργον — λαλούcηc οὐδέν 52 E 3 | εἰ δέ coι δοκεῖ τῶν ἀναγκαίων εἰπεῖν οὐδὲν 53 A 9 | 20 οὐδ᾿ ὅντινα τρόπον κτέ.: τίνα δὲ τρόπον δημιουργεῖ 54 C 8 | 24 ἡ δὲ γῆ LXX.

ἐστιν ἢ τὴν μὲν ὑγρὰν καὶ ξηρὰν οὐσίαν ὕλην ποιοῦντος, κοσμήτορα δὲ αὐτῆς τὸν θεὸν εἰσάγοντος.

Ὅ γε μὴν Πλάτων ἄκουε περὶ τοῦ κόσμου τί φη | σιν. 57B
Plat. Tim. 28 BC «ὁ δὴ πᾶς οὐρανὸς ἢ κόσμος — ἢ καὶ ἄλλο, ὅ τί ποτε ὀνομα- 57C
ζόμενος μάλιστα ἂν δέχοιτο, τοῦτο ἡμῖν ὠνομάσθω — πότερον
ἦν ἀεί, γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ᾽ ἀρχῆς
τινος ἀρξάμενος; γέγονεν· ὁρατὸς γὰρ ἁπτός τέ ἐστι καὶ σῶμα
ἔχων. πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα αἰσθητά, ⟨τὰ δὲ αἰσθητά⟩, δόξῃ
περιληπτὰ μετὰ αἰσθήσεως, ⟨γιγνόμενα καὶ γεννητὰ ἐφάνη⟩ ....
Plat. Tim. 30 B οὕτως οὖν κατὰ τὸν λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν τόνδε τὸν
κόσμον ζῷον ἔμψυχον ἔννουν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ
γενέσθαι | πρόνοιαν.» | 57D

Ἓν δὲ ἐνὶ παραβάλωμεν μόνον· τίνα καὶ ποδαπὴν ποιεῖ- 57E
ται δημηγορίαν ὁ θεὸς ὁ παρὰ Μωυσῇ καὶ ποδαπὴν ὁ παρὰ
Πλάτωνι;

Gen. 1, 26 «Καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμε- 58A
τέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν. καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς
Gen. 1, 27 γῆς. καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ

ξηρὰν .
1 ὑγρὰν καὶ ξηρὰν Aubertus coniecit: ὑγρᾶν M ὑγρὰν V *humidam* O ξηρὰν Ψ | 3 Platonis verba constituere nolui nisi ita, ut ea scripsisse censendus est Iulianus | 4 ἢ καὶ — ὠνομάσθω: *uel qualiter quis nominare mauult* O | ὅ adieci ex Platon. Tim. 28 B cf. test. | 7 γέγονεν om O | 8 τὰ δὲ αἰσθητὰ adieci ex Platon. Tim. 28 B | 9 γιγνόμενα καὶ γεννητὰ ἐφάνη adieci ex Platon. Tim. 28 C cf. prolegg. p. 109 | 10 οὕτως οὖν scripsi sec. Platon. Tim. 30 B: εἰ δὴ MVΨ *iam* O | τὸν λόγον MΨ: λόγον V | 13 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 14 δημηγορίαν scripsi: δημιουργίαν MVΨ *opificium* O | Μωσεῖ Ψ | ὁ post ποδαπὴν om O | 16 κατεικόνα M | 19 καὶ VΨ: καὶ καὶ M | 20 κατεικόνα M.

1 τὴν μὲν ὑγρὰν κτέ.: οὐ γάρ τι (M: τοι Aubertus) συνάναρχον καὶ συναΐδιον τῷ θεῷ καὶ ἀγένητον κατά τινας ἐφίησι καὶ αὐτὸς νοεῖσθαι τὴν ὕλην 54 A 8 | οὐ δή πού φησιν ἔτι προϋποκειμένης καὶ προεξευρημένης τῆς ὕλης κοσμήτορα καὶ τεχνίτην ἁπλῶς γενέσθαι θεὸν 54 B 9 | 4 ὁ δὴ πᾶς κτέ.: Πλάτων σύμπαντα τὸν κόσμον ἢ ὅ τί ποτε ἂν λέγοιτο γενητόν τε εἶναι καὶ ἀπ᾽ ἀρχῆς τινος ἦρχθαι διαβεβαιοῦται καὶ μὴν ἁπτόν τε καὶ ὁρατὸν καὶ ἐνσώματον καὶ δοξαστὸν μετὰ αἰσθήσεως καὶ κατά γε τὴν τοῦ δημιουργοῦ πεποιῆσθαι πρόνοιαν 57 D 2 | 8 δόξῃ κτέ.: δοξαστὰ μετ᾽ αἰσθήσεως 66 B 1 | 11 κόσμον ζῷον κτέ.: οὔτε ζῷόν ἐστιν ὁ οὐρανὸς ἤγουν ὁ κόσμος ἁπλῶς οὔτε μὴν ἔμψυχος ὅλως 60 A 7 | τὸν κόσμον ἢ ὅ τί ποτέ ἐστι τόδε τὸ πᾶν (ἔφη γὰρ οὕτως αὐτὸς) οὔτε ἔμψυχον οὔτε μὴν νοερὸν εἶναι λέγειν ἐφίησι τῆς ἀληθείας ἡ δύναμις 60 B 5 | 20 καὶ ἐποίησεν κτέ.: σμικρὸν οἴεται τῇ ἀνθρώπου φύσει δεδόσθαι

ἐποίηcεν αὐτόν· ἄρcεν καὶ θῆλυ ἐποίηcεν αὐτοὺc λέγων· αὐξάνεcθε Gen. 1, 28
καὶ πληθύνεcθε καὶ πληρώcατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύcατε αὐ-
58B τῆc. καὶ ἀρχέτωcαν τῶν ἰχθύων | τῆc θαλάccηc καὶ τῶν πε-
τεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάcηc
τῆc γῆc.»

Ἄκουε δὴ οὖν καὶ τῆc Πλατωνικῆc δημηγορίαc, ἣν τῷ τῶν ὅλων περιτίθηcι δημιουργῷ.

«Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸc πατήρ τε ἔργων ἄλυτα Plat. Tim. 41 ABC
ἔcται ἐμοῦ γε ἐθέλοντοc. τὸ μὲν δὴ δεθὲν πᾶν λυτόν, τό γε
μὴν καλῶc ἁρμοcθὲν καὶ ἔχον εὖ λύειν ἐθέλειν κακοῦ. διὸ
ἐπείπερ γεγένηcθε, οὐκ ἀθάνατοι μέν ἐcτε οὐδὲ ἄλυτοι τὸ πάμ-
παν, οὔτι γε μὴν λυθήcεcθε οὐδὲ τεύξεcθε θανάτου μοίραc,
58C τῆc | ἐμῆc βουλήcεωc μείζονοc ἔτι δεcμοῦ καὶ κυριωτέρου λα-
χόντεc ἐκείνων, οἷc ὅτε ἐγίνεcθε ξυνεδεῖcθε. νῦν οὖν ὃ λέγω
πρὸc ὑμᾶc ἐνδεικνύμενοc μάθετε. θνητὰ ἔτι γένη λοιπὰ τρία
ἀγέννητα, τούτων δὲ μὴ γενομένων οὐρανὸc ἀτελὴc ἔcται. τὰ
γὰρ πάντα ἐν αὐτῷ γένη ζῴων οὐχ ἕξει· ὑπ᾿ ἐμοῦ δὲ ταῦτα
γενόμενα καὶ βίου μεταcχόντα θεοῖc ἰcάζοιτο ἄν. ἵν᾿ οὖν θνη-
τά τε ᾖ τό τε πᾶν τόδε ὄντωc ἅπαν ᾖ, τρέπεcθε κατὰ φύcιν

1 καὶ εὐλόγηcεν αὐτοὺc ὁ θεὸc ante λέγων adi V, om ΜΨΟ | αὐξάνεcθε ex αὐξάνεcθαι corr M | 3 ἀρχέτωcαν ΜΨ *imperent* O: ἄρχετε V | 6 Πλατωνικῆc δημηγορίαc ΜΨV: *Platonis opificium* O | 8 ἃ δι᾿ ἐμοῦ γενόμενα post ἄλυτα adi M m 2 (Bessarionis) | 10 διό MV cf. test.: διόπερ Ψ | 12 οὔτι V cf. test.: οὔτε ΜΨ *neque* O | γε μὴν scripsi cf. test. et Ps.-Philo περὶ ἀφθαρcίαc κόcμου ed. Bernays p. 223, 13 | 14 ἐγίνεcθε ΜΨ: ἐγίνεcθαι V | 17 αὐτῷ: αὐτῷ ΜΨ ταυτῷ V | 18 ἰcάζοιτο scripsi sec. Platon. Tim. 41 C ἰcάζοιτ᾿: ἰcάζοιντο ΜVΨ.

παρὰ θεοῦ τὸ κατ᾿ εἰκόνα τὴν πρὸc αὐτὸν καὶ ὁμοίωcιν γενέcθαι παρ᾿ αὐτοῦ 58 E 3 | τί γὰρ ἄμεινον . . τοῦ τὴν θείαν ἡμῖν ὁμοίωcιν ἐνcεcημάνθαι λέγειν 58 E 8 | 2 κατακυριεύcατε κτέ.: καταcκώπτει δὲ ἀνθ᾿ ὅτου καὶ τό γε δὴ δεῖν ἀρχῇ τετιμῆcθαι τῇ κατὰ πάντων — τὸν ἄνθρωπον; 59 A 7 | 6 τῆc Πλατωνικῆc δημηγορίαc κτέ.: θαυμάcαc ἔχει — τὴν — αὐτῷ (sc. Πλάτωνι) πεπλαcμένην δημηγορίαν, ἣν δὴ πεποιῆcθαί φηcιν τὸν τῶν ὅλων θεὸν πρὸc γενητούc τιναc καὶ ψευδωνύμουc θεούc 59 B 5 | τῷ προcώπῳ τοῦ θεοῦ περιτίθηcι λόγουc 59 C 1 | ἐκ προcώπου θεοῦ πεποιῆcθαί φηcι δημηγορίαν αὐτῷ (sc. Πλάτωνι) 65 A 4 | τὴν Πλάτωνοc δημηγορίαν 74 B 1 | 8 ἄλυτα κτέ.: κατ᾿ ἰδίαν φύcιν ἄφθαρτον ἢ ἀθάνατον ἢ ἄλυτον οὐδέν 63 B 8 | ἀθάνατον ἢ ἄλυτον οὐδέν, ἡ δὲ ἐφ᾿ ἑκάcτῳ τῶν πεποιημένων τοῦ θεοῦ βούληcιc, τοῦτο φύcιc αὐτῷ 63 C 7 | 10 διὸ ἐπείπερ — οὔτι γε μὴν — ἐγίνεcθε ξυνεδεῖcθε 90 B 2 | 15 θνητὰ ἔτι γένη κτέ.: τί — ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸc ἑτέροιc θεοῖc ἐνεχείριcε τὸ χρῆναι πονεῖν περὶ τὴν τῶν τριῶν γενῶν δημιουργίαν; 60 C 3 | τὰ τρία θνητὰ δημιουργῆcαι γένη 63 C 1 | 17 ὑπ᾿ ἐμοῦ κτέ.: ἦν γὰρ δή που καὶ ἀναγκαῖον, εἰ παρὰ θεοῦ γένοιτό τι, τοῦτο δὴ πάντωc κρεῖττον εἶναι τοῦ τεθνάναι καὶ φθείρεcθαι 62 E 3.

ὑμεῖϲ ἐπὶ τὴν τῶν ζῴων δημιουργίαν, μιμούμενοι τὴν ἐμὴν
δύναμιν περὶ τὴν ὑμε | τέραν γένεϲιν. καὶ καθ' ὅϲον μὲν αὐ- 58D
τῶν ἀθανάτοιϲ ὁμώνυμον εἶναι προϲήκει, θεῖον λεγόμενον ἡγε-
μονοῦν τε ἐν αὐτοῖϲ τῶν ἀεὶ δίκῃ καὶ ὑμῖν ἐθελόντων ἕπεϲθαι,
ϲπείραϲ καὶ ὑπαρξάμενοϲ ἐγὼ παραδώϲω. τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖϲ,
ἀθανάτῳ θνητὸν προϲυφαίνοντεϲ ἀπεργάζεϲθε ζῷα καὶ γεννᾶτε
τροφήν τε διδόντεϲ αὐξάνετε καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεϲθε.» |
Ἀλλ' ἆρα μὴ τοῦτο ὄναρ ἐϲτὶν ἐννοήϲοντεϲ αὐτὸ μαθέτε. 65A
θεοὺϲ ὀνομάζει Πλάτων τοὺϲ ἐμ | φανεῖϲ, ἥλιον καὶ ϲελήνην, 65B
ἄϲτρα καὶ οὐρανόν, ἀλλ' οὗτοι τῶν ἀφανῶν εἰϲιν εἰκόνεϲ· ὁ
φαινόμενοϲ τοῖϲ ὀφθαλμοῖϲ ἡμῶν ἥλιοϲ τοῦ νοητοῦ καὶ μὴ
φαινομένου, καὶ πάλιν ἡ φαινομένη τοῖϲ ὀφθαλμοῖϲ ἡμῶν ϲε-
λήνη καὶ τῶν ἄϲτρων ἕκαϲτον εἰκόνεϲ εἰϲὶ τῶν νοητῶν. ἐκεί-
νουϲ οὖν τοὺϲ νοητοὺϲ καὶ ἀφανεῖϲ θεοὺϲ ἐνυπάρχονταϲ καὶ
ϲυνυπάρχονταϲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ γεννηθένταϲ καὶ
προελθόνταϲ ὁ Πλάτων οἶδεν. εἰκότωϲ οὖν φηϲιν ὁ δημιουρ-
Plat. Tim. 41 A γὸϲ ὁ παρ' αὐτῷ «θεοί», πρὸϲ τοὺϲ ἀφανεῖϲ | λέγων, «θεῶν», 65C
τῶν ἐμφανῶν δηλονότι. κοινὸϲ δὲ ἀμφοτέρων δημιουργὸϲ οὗ-
τόϲ ἐϲτιν ὁ τεχνηϲάμενοϲ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλαϲϲαν καὶ
ἄϲτρα ⟨καὶ⟩ γεννήϲαϲ ἐν τοῖϲ νοητοῖϲ τὰ τούτων ἀρχέτυπα.
Plat. Tim. 41 B ϲκόπει οὖν, ὅτι καὶ τὰ ἐπὶ τούτοιϲ καλῶϲ. «λείπει» γάρ

2 γένεϲιν MΨ: γέννηϲιν V | καθ' ὅϲον MΨ, καθόϲον V | αὐτῶν scripsi sec. Plat. l. l.: αὐτοῖϲ MVΨ *ipsis* O | 3 ὁμώνυμον scripsi sec. Plat. l. l.: ὁμωνύμωϲ VΨ ὁμωνύμωϲ (ου supra) M *cognomines* O | 4 ἕπεϲθαι MV: ἕπεϲθε Ψ | 6 προϲυμφαίνοντεϲ M | 7 huc usque varias scripturas codicis Ψ Loewius adnotavit | 8 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | ἆρα Aubertus: ἄρα MV | 10 εἰϲιν εἰκόνεϲ M *sunt imagines* O: εἰκόνεϲ εἰϲιν V | 11 *enim* ante τοῖϲ adi O | ἡμῶν ante ἥλιοϲ om M | 14 νοητοὺϲ καὶ ἀφανεῖϲ scripsi cf. test.: ἀφανεῖϲ MV *mentales occultos* O ἀφανεῖϲ (supra) νοητοὺϲ videtur habuisse C | 20 καὶ ante γεννήϲαϲ adieci: om MVO | 21 τούτοιϲ M *illis* O: τούτων V | λείπει M *deerant* O: λοιπὰ V.

5 τὸ δὲ λοιπὸν κτέ.: πῶϲ ἂν ἑτέρωϲ δημιουργοὶ γεγόναϲιν οἱ θεοὶ τῶν θεῶν, ἀθανάτῳ θνητὸν προϲυφαίνοντεϲ, καθὰ τῷ Πλάτωνι δοκεῖ 75 E 2 | 10 ἀφανῶν εἰϲιν εἰκόνεϲ: τοὺϲ ἐμφανεϲτέρουϲ τῶν θεῶν εἰκόναϲ εἶναί φηϲι τῶν ἀφανεϲτέρων, ἃ καὶ νοητὰ καὶ αἰϲθητὰ καλεῖν ἐδόκει τῷ Πλάτωνι 66 A 8 | 14 τοὺϲ νοητοὺϲ καὶ ἀφανεῖϲ κτέ.: τοὺϲ νοητοὺϲ καὶ ἀφανεϲτέρουϲ τῶν θεῶν ἐνυπάρχοντάϲ τε καὶ ϲυνυπάρχονταϲ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθένταϲ τοῦ δημιουργοῦ καὶ προελθόνταϲ οἶδεν ὁ Πλάτων 66 C 7 | πῶϲ — φηϲιν αὐτοὺϲ ϲυνυπάρχειν καὶ ἐνυπάρχειν αὐτῷ 66 D 5 | ἐνυπάρξει D 8 | ϲυνυπάρχειν D 10 | ἐνυπάρχειν μὲν αὐτῷ, προελθεῖν δὲ γεννητῶϲ ἐξ αὐτοῦ E 1 | ἐνυπάρχειν δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθῆναι καὶ προελθεῖν E 4 | 18 κοινὸϲ κτέ.: καὶ τῶν ἐμφανῶν καὶ τῶν νοητῶν δημιουργόϲ ἐϲτιν ὁ τῶν ὅλων θεόϲ, ὁ γῆν καὶ οὐρανὸν τεχνηϲάμενοϲ 66 C 10 | τούτων τε κἀκείνων γενεϲιουργόϲ ἐϲτιν ὁ ἀγένητοϲ θεὸϲ D 4 | 21 λείπει κτέ.:

φηcι «τρία θνητὰ γένη», δηλονότι τὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ τῶν
ζῴων καὶ τὸ τῶν φυτῶν· τούτων γὰρ ἕκαcτον ἰδίοις ὥριcται
λόγοις. «εἰ μὲν οὖν» φηcι «καὶ τούτων ἕκαcτον ὑπ' ἐμοῦ Plat. Tim. 41 C
65 D γέ | νοιτο, παντάπαcιν ἀναγκαῖον ἀθάνατον αὐτὸ γενέcθαι.»
καὶ γὰρ τοῖς ⟨νοητοῖς⟩ θεοῖς οὐδὲν ἄλλο τῆς ἀθαναcίας αἴτιον
καὶ τῷ φαινομένῳ κόcμῳ ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενέcθαι.
ὅτι οὖν φηcιν «ὁπόcον ἐcτὶν ἀθάνατον, ἀναγκαῖόν ἐcτι[ν ἐν] Plat. Tim. 41 C
τούτοις {εἶναι} παρὰ τοῦ δημιουργοῦ δεδόcθαι», τοῦτο δέ ἐcτιν
ἡ λογικὴ ψυχή. [τῶν οὖν ἀεὶ δὴ καὶ ὑμῶν ἐθελόντων cπείρας
καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώcω.] «τὸ δὲ λοιπόν» ⟨φηcιν⟩ Pl.T.41 E
65 E «ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν | προcυφαίνετε.» δῆλον οὖν ὅτι παρα-
λαβόντες οἱ δημιουργοὶ θεοὶ παρὰ τοῦ cφῶν πατρὸς τὴν δη-
μιουργικὴν δύναμιν, ἀπεγέννηcαν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ θνητὰ τῶν
ζώων. εἰ γὰρ μηδὲν ἔμελλε διαφέρειν οὐρανὸς ἀνθρώπου καὶ
ναὶ μὰ Δία θηρίου καὶ τελευταῖον αὐτῶν τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν
ἐν τῇ θαλάccῃ νηχομένων ἰχθυδίων, ἔδει τὸν δημιουργὸν ἕνα
καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι πάντων. εἰ δὲ πολὺ τὸ μέcον ἐcτὶν ἀθα-
66 A νάτων καὶ θνητῶν, οὐδεμιᾷ προcθήκῃ μεῖζον | οὐδὲ ἀφαιρέcει
μειούμενον [πρὸς τὰ θνητὰ καὶ ἐπίκηρα], αἴτιον εἶναι προcήκει
τούτων μὲν ἄλλους, ἑτέρων δὲ ἑτέρους. |
99 D Οὐκοῦν ἐπειδήπερ οὐδὲ περὶ τοῦ προcεχοῦς τοῦ κόcμου

1 φηcι Aubertus: φηcιν MV | τρία θνητὰ γένη M *tria mortalia genera* O: θνητὰ γένη τρία V | 3 τούτων MV: *haec* O | 5 νοητοῖς adieci: om MVO | 6 καὶ post αἴτιον om MV: *et* O, ut videtur, coniectura | 7 ὅτι scripsi: τί MV *quid* O | 8 τούτοις scripsi: ἐν τούτοις εἶναι MV *in illis esse* O | ante δὲ rasura, ubi scriptum erat δὲ M | 9 τῶν οὖν ἀεὶ δὴ V: τούτων οὖν τὰ εἴδη M *horum itaque species* O | ὑμῶν ἐθελόντων MV: *nolentibus vobis* O | τῶν οὖν — παραδώcω delevi | 10 φηcιν adieci | 11 ἀθανάτῳ θνητὸν MV: *immortale mortali* O | 14 μηδὲν M *nihil* O: κατὰ μηδὲν V ex 68 B interpolavit cf. test. | 15 ναὶ μὰ Δία M *profecto per Iovem* O: μὴν καὶ V ex 68 B interpolavit cf. test. | 16 ἰχθυδίων V *pisciculis* O: ἰχθύων M | 17 πάντων MB2 mg *omniū* O: om V | 18 οὐδὲ μιᾷ M | 19 πρὸς τὰ θνητὰ καὶ ἐπίκηρα delevi | 21 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | οὐδὲ om M.

τὰ τρία θνητὰ λείποντά τε τῷ παντὶ παρακόμιζε γένη 67 B 1 | 7 ὁπόcον κτέ.: cοῦ γὰρ διδόντος ψυχὴν 67 B 3 | 11 ὑμεῖς κτέ.: ἡμεῖς τὸ cῶμα προcθήcομεν, ἀθανάτῳ θνητὸν προcυφαίνοντες 67 B 3 | 12 δημιουργοὶ θεοί: τῶν τριῶν γενῶν οἱ δημιουργοί 67 E 2 | 13 ἀπεγέννηcαν: εἰργάcθαι φηcὶ τοὺς γενητοὺς θεοὺς τὰ λοιπὰ τρία γένη 68 D 7 | 14 εἰ γὰρ κτέ.: εἰ νοοῖτο τῶν ὅλων εἷς τε καὶ μόνος ὁ δημιουργός, οὐρανὸς μὲν ἀνθρώπου κατ' οὐδένα διοίcει τρόπον καὶ μὴν καὶ θηρίου καὶ τῶν ἐν θαλάccῃ διανήχεcθαι πεφυκότων καὶ μέντοι καὶ ἑρπετῶν 68 B 7 | 19 αἴτιον κτέ.: οὐκοῦν ἕτερος μὲν ὁ ἀνθρώπων (sc. δημιουργὸς) —, τόcοι δὲ τῶν ἄλλων, ὅcαπερ ἂν εἶεν τὰ πεποιημένα 68 E 9 | 21 τοῦ

τούτου δημιουργοῦ πάντα διειλεγμένος Μωυςῆς φαίνεται, τήν
τε Ἑβραίων καὶ τὴν τῶν ἡμετέρων πατέρων δόξαν ὑπὲρ
ἐθνῶν τούτων ἂν | τιπαραθῶμεν ἀλλήλαις. 99 E

Ὁ Μωυςῆς φηςι τὸν τοῦ κόςμου δημιουργὸν ἐκλέξαςθαι
τὸ τῶν Ἑβραίων ἔθνος καὶ προςέχειν ἐκείνῳ μόνῳ καὶ ἐκείνου
φροντίςαι καὶ δίδωςιν αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ μόνου. τῶν
δὲ ἄλλων ἐθνῶν, ὅπως ἢ ὑφ' οἷςτιςι διοικοῦνται θεοῖς, οὐδ'
ἡντινοῦν μνείαν πεποίηται· πλὴν εἰ μή τις ἐκεῖνα ςυγχωρήςειεν,
Deut. 4, 19 ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῖς καὶ τὴν ςελήνην ἀπένειμεν. ἀλλ' ὑπὲρ
μὲν τούτων καὶ μικρὸν ὕςτερον. | πλὴν ὅτι τοῦ Ἰςραὴλ αὐτὸν 100 A
μόνου θεὸν καὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ τούτους ἐκλεκτούς φηςιν
[εἶναι] αὐτός τε καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον προφῆται καὶ Ἰηςοῦς ὁ
Ναζωραῖος ἐπιδείξω, ἀλλὰ καὶ τὸν πάντας πανταχοῦ τοὺς πώ-
ποτε γόητας καὶ ἀπατεῶνας ὑπερβαλλόμενον Παῦλον. ἀκούετε
Exod. 4, 22 δὲ τῶν λέξεων αὐτῶν, ⟨καὶ⟩ πρῶτον μὲν τῶν Μωυςέως· «ςὺ
Exod. 4, 23 δὲ ἐρεῖς τῷ Φαραῷ· υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰςραήλ. εἶπον δέ·
ἐξαπόςτειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι λατρεύςῃ. ςὺ δὲ οὐκ ἐβου-

1 μωςῆς φαίνεται M: φαίνεται μωςῆς V | 3 ἐθνῶν scripsi: αὐτῶν MV | ὑπὲρ αὐτῶν τούτων om O | 4 μωςῆς MV | 8 ἐκεῖνα om O | 10 αὐτὸν scripsi: αὐτοῦ MV om O | 11 τῆς Ἰουδαίας V *Iudaeae* O: γῆς ἰουδαίας M | φηςιν V: φηςι M | 12 εἶναι delevi propter hiatum cf. proleg. p. 159 | 14 γόητας καὶ om V | 15 καὶ ante πρῶτον adieci | μὲν post πρῶτον om V | μωςέως MV | 16 φαραὼ MV | τάδε λέγει κύριος ante υἱὸς adi LXX | εἶπον δέ MV: om O: εἶπα δέ ςοι LXX | 17 ςὺ δὲ — αὐτόν: εἰ μὲν οὖν μὴ βούλει ἐξαποςτεῖλαι αὐτούς LXX.

προςεχοῦς κτέ.: τὸν προςεχῆ τοῦ κόςμου δημιουργόν, καθά φηςι καὶ αὐτὸς 115 C 3 et similia saepius | 4 τὸν τοῦ κόςμου κτέ.: ἀφειδῆςαι μὲν ὁλοτρόπως αὐτὸν (sc. τὸν τῶν ὅλων θεὸν) τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀποτεμέςθαι (M deputatū O: ἀπονέμεςθαι A) δὲ μόνην (μόνην om A) τὴν Ἰουδαίαν καὶ μόνοις τοῖς ἐξ αἵματος Ἰςραὴλ τῆς ἑαυτοῦ βαςιλείας ἐπιθεῖναι (scripsi cf. ἐπιτιθεὶς τὸν ζυγὸν 102 A 5: εἶναι A *esse* O ἐνεῖναι M falsa coniectura ex 101 A 3 deprompta) τὸν ζυγόν 100 E 1 | πῶς ἀλογῆςαι μέν φηςι τὸν τῶν ὅλων θεὸν τῆς ἑτέρας πληθύος τῶν ἐθνῶν, κατάρξαι δὲ μόνων (M: μ. δ. κ. A) τῶν ἐξ Ἰςραὴλ καὶ αὐτοῖς τὴν ἰδίαν ἀπονεῖμαι πρόνοιαν —; 102 C 5 | 8 πλὴν εἰ — ἀπένειμεν 102 D 3 | 10 ὅτι τοῦ Ἰςραὴλ κτέ.: ἀπόλεκτον δέ φηςι (sc. Μωυςῆς) τὸ ἐξ Ἀβραὰμ ποιήςαςθαι γένος καὶ οἷόν τι πρωτοκόμιον τῶν ἄλλων ἐθνῶν 104 A 5 | ἀπὸ μόνου ἐκλέξαςθαι τὸν Ἰςραὴλ τὴν τοῦ θεοῦ βαςιλείαν ὁρίζειν ἐπιχειρεῖ (sc. Ἰουλιανός) 104 B 1 | ἐπειδὴ δὲ ὅροις καὶ μέτροις τὴν τοῦ — θεοῦ βαςιλείαν ὑπάγειν ἀποτολμᾷ χρήςεις ἁγίων παρατιθεὶς καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ πανςόφου Μωυςέως παρακομίζων φωνάς, δι' ὧν ὁρᾶται θεὸς ἴδιον κλῆρον ὀνομάζων τὸν Ἰςραὴλ 104 C 6 | 13 τὸν πάντας κτέ.: γόητα δὲ καὶ εἰς λῆξιν τοῦ παντὸς ἥκοντα κακοῦ τὸν Παῦλον εἰπὼν (M = O: τὸν δὲ θεςπέςιον Παῦλον ἀπατεῶνα εἰπὼν A) 107 A 6 | 16 πρωτότοκος: ἐπειδὴ δὲ πρωτότοκος ὁ Ἰςραὴλ ὠνόμαςται 105 C 2 | εἴπερ ἐςτὶ θεοῦ πρωτότοκος ὁ Ἰςραὴλ 105 C 6.

100B λου ἐξαποςτεῖ | λαι αὐτόν.» καὶ μικρὸν ὕςτερον· «καὶ λέγουςιν Exod. 5, 3
αὐτῷ· ὁ θεὸς τῶν Ἑβραίων προςκέκληται ἡμᾶς. πορευςόμεθα
οὖν εἰς τὴν ἔρημον ὁδὸν ἡμερῶν τριῶν, ὅπως θύςωμεν κυρίῳ
τῷ θεῷ ἡμῶν.» καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ὁμοίως· «κύριος ὁ θεὸς Exod. 7, 16
τῶν Ἑβραίων ἐξαπέςταλκέ με πρὸς cὲ λέγων· ἐξαπόςτειλον τὸν
λαόν μου, ἵνα μοι λατρεύςωςιν ἐν τῇ ἐρήμῳ.» desunt verba
106A prophetarum et Jesu. ἀλλ' ὅτι μὲν Ἰουδαίων μόνων ἐμέ | ληςε
106B τῷ θεῷ τὸ ἐξ ἀρχῆς καὶ κλῆρος αὐτοῦ γέγονεν οὗτος | ἐξαίρε-
τος, οὐ Μωυςῆς μόνον καὶ Ἰηςοῦς, ἀλλὰ καὶ Παῦλος εἰρηκὼς
φαίνεται· καίτοι τοῦτο ἄξιον θαυμάςαι περὶ τοῦ Παύλου. πρὸς
γὰρ τύχας, ὥςπερ ⟨χρῶτα⟩ οἱ πολύποδες πρὸς τὰς πέτρας,
ἀλλάττει τὰ περὶ θεοῦ δόγματα, ποτὲ μὲν Ἰουδαίους μόνον
τὴν τοῦ θεοῦ κληρονομίαν εἶναι διατεινόμενος, πάλιν δὲ τοὺς
Ἕλληνας ἀναπείθων αὐτῷ προςτίθεςθαι, λέγων· «μὴ Ἰουδαίων Rom. 3, 29
ὁ θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν· ναὶ καὶ ἐθνῶν». δίκαιον οὖν
106C ἐρέςθαι τὸν | Παῦλον, εἰ μὴ τῶν Ἰουδαίων ἦν ὁ θεὸς μόνον,
ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν, τοῦ χάριν πολὺ μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους

2 προςκέκληται M: προςκέκληνται V | 3 εἰς M *in* O: πρὸς V | κυρίῳ om O | 7 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 8 τὸ ἐξ ἀρχῆς β- ἐμέληςε τῷ θεῷ V | τὸ ἐξ ἀρχῆς om O | 9 μωςῆς V | 10 θαυμάςαι α- ἄξιον M: θαυμάςαι ἄξιον V | περὶ scripsi propter hiatum cf. prol. p. 159: ὑπὲρ MV | 11 γὰρ τύχας M: τὰς τύχας γὰρ V ex Cyrillo, ut saepius, interpolavit; cf. 107 A 9 | χρῶτα adieci | 12 τοῦ ante θεοῦ adi V | 13 τὴν κληρονομίαν τοῦ θεοῦ M | τοὺς Ἕλληνας MV: *Iudaeis* O | 14 αὐτῷ scripsi: αὐτῷ MV | αὐτῷ προςτίθεςθαι om O | λέγων om M | 15 ὁ θεὸς μόνον M nov. test. *solum deus* O: μόνων ὁ θεὸς V | ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν V *sed et gentium* O οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; M nov. test. | 16 ἐρέςθαι Fritzsche, Theodori Mops. in nov. test. comm. p. 10: ἔρεςθαι MV | ἦν ὁ θεὸς μόνον M: μόνων ἦν ὁ θεὸς V | 17 ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν MV: *an non et gentium? imò et gentium* O | εἰς τοὺς Ἰουδαίους μὲν πολὺ τὸ προφητικὸν ἔπεμψε πνεῦμα V.

3 εἰς — τριῶν: ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἔρημον LXX | 6 λατρεύςωςιν: λατρεύςῃ LXX | 7 ἀλλ' ὅτι κτέ.: ἀλλ' ὅτι μὲν τῶν ἐξ αἵματος Ἰςραὴλ ἐμέληςε τῷ θεῷ, καθά φηςιν αὐτὸς 106 E 7 | 8 κλῆρος κτέ.: κλῆρον ἔχουςι τὸν ἐξῃρημένον 109 B 8 | 10 πρὸς γὰρ τύχας κτέ.: ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὰς τύχας μεταμορφοῦν αὐτὸν ἔφη (M: αὐ. ἔ. μ. A) τὰς μυςταγωγίας διά τοι τὸ φάναι καὶ μάλα ὀρθῶς «ἢ ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνων, οὐχὶ δὲ (δὲ om A) καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν, ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς» κτέ. 107 A 9 | μή: ἢ nov. test. | 17 τοῦ χάριν κτέ.: ἀντεπερωτᾷ Ἰουλιανὸς καὶ «τοῦ χάριν» φηςὶν «πολὺ μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔπεμπε τὸ προφητικὸν χάριςμα καὶ τὸν Μωυςέα καὶ τὸ χρῖςμα καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὸν νόμον καὶ τὰ παράδοξα τεράςτια τῶν μύθων; ἀκούεις γὰρ αὐτῶν βοώντων· «ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος. ἐπὶ τέλους δὲ καὶ τὸν Ἰηςοῦν ἔπεμψεν ἐκείνοις Theod. Mops.

ἔπεμπε τὸ προφητικὸν χάριϲμα καὶ τὸν Μωυϲέα καὶ τὸ χρῖϲμα καὶ τοὺϲ προφήταϲ καὶ τὸν νόμον καὶ τὰ παράδοξα καὶ τὰ
Ps. 77, 25 τεράϲτια τῶν μύθων; ἀκούειϲ γὰρ αὐτῶν βοώντων· «ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωποϲ.» ἐπὶ τέλουϲ δὲ καὶ τὸν Ἰηϲοῦν ἔπεμψεν ἐκείνοιϲ, ἡμῖν δὲ οὐ προφήτην, οὐ χρῖϲμα, οὐ διδάϲκαλον, οὐ κήρυκα περὶ τῆϲ μελλούϲηϲ ὀψέ ποτε γοῦν ἔϲεϲθαι καὶ εἰϲ ἡμᾶϲ ἀπ' αὐτοῦ φιλανθρω | πίαϲ. ἀλλὰ καὶ περιεῖδεν ἐτῶν 106 D
μυριάδαϲ, εἰ δὲ ὑμεῖϲ βούλεϲθε, χιλιάδαϲ ἐν ἀγνωϲίᾳ τοιαύτῃ τοῖϲ εἰδώλοιϲ, ὥϲ φατε, λατρεύονταϲ τοὺϲ ἀπὸ ἀνίϲχοντοϲ ἡλίου μέχρι δυομένου καὶ τοὺϲ ἀπὸ [μέϲων] τῶν ἄρκτων ἄχρι μεϲημβρίαϲ ἔξω καὶ μικροῦ γένουϲ οὐδὲ πρὸ διϲχιλίων ὅλων ἐτῶν ἑνὶ μέρει ϲυνοικιϲθέντοϲ τῆϲ Παλαιϲτίνηϲ. εἰ γὰρ πάντων ἡμῶν ἐϲτι θεὸϲ καὶ πάντων δημιουργὸϲ ὁμοίωϲ, τί περιεῖδεν ἡμᾶϲ; |
προϲήκει ⟨τοίνυν⟩ τὸν τῶν Ἑβραίων θεὸν οὐχὶ δὴ παντὸϲ κόϲ- 100 C
μου γενεϲιουργὸν ὑπάρχειν οἴεϲθαι καὶ κατεξουϲιάζειν τῶν ὅλων,

1 ἔπεμπε recepi ex Theod. Mops. cf. test.: ἔπεμψε MV | χάριϲμα Theod. Mops.: πνεῦμα MV | μωϲέα MV | χρίϲμα MV | 2 καὶ τοὺϲ προφήταϲ delere non ausus sum | 3 γὰρ Theod. Mops.: τε MV | 4 τέλουϲ Theod. Mops.: τέλει MV | 5 ἔπεμψεν ἐκείνοιϲ M Theod. Mops. *misit illis* O: ἐκείνοιϲ ἐκείνοιϲ ἔπεμψε V | προφήτην V Theod. Mops. *prophetam* O: προφήταϲ M | χρίϲμα MV | 6 περὶ post κήρυκα om V | γοῦν om M | καὶ εἰϲ ante καὶ εἰϲ adi, sed del M | καὶ ante εἰϲ om O | 7 ἀπ' αὐτοῦ M: τοῦ θεοῦ V: om O | 10 ἀπὸ μέϲων τῶν ἄρκτων MV: *a septentrione* O, neque tamen inde efficiendum est in C vocem μέϲων quam delevi non exstitisse | 11 ἔξω καὶ M *et extra* O: ἔξω V | ὅλων ἐτῶν V: ἐτῶν M (ὅλων suprascr.) | 13 τί περιεῖδεν scripsi: ἐϲτιν, οὐ περιεῖδεν M *est, contempsit* O εἰϲ τί περιεῖδεν V | 14 τοίνυν adieci cf. prolegg. p. 110 | παντὸϲ κόϲμου M: τοῦ κόϲμου παντὸϲ V | 15 τῶν ὅλων κατεξουϲιάζειν V.

comm. in nov. test. ed. Fritzsche p. 10 | ἦν γὰρ δήπου, φηϲίν, ἀναγκαῖον, εἴπερ ἦν ἐν λόγῳ τὰ ἔθνη παρ' αὐτῷ, καὶ προφητικὸν αὐτοῖϲ ἀποϲτεῖλαι πνεῦμα καὶ μυϲταγωγοὺϲ ἀναδεῖξαι προφήταϲ καί, πρό γε τῶν ἄλλων, τοὺϲ ἱεροὺϲ ἐπιλάμψαι νόμουϲ τοὺϲ διά γέ φημι τοῦ πανϲόφου Μωυϲέωϲ, παραδειχθῆναι δὲ καὶ θεοϲημείαϲ (M: θεοϲημίαϲ A) 108 B 5 | ἀνθ' ὅ του — οὐχὶ δὴ μᾶλλον τοῖϲ ἔθνεϲιν αὐτὸν πέπομφεν ὁ πατὴρ ϲωτῆρα καὶ λυτρωτήν —; 111 C 8 | 14 προϲήκει κτέ.: πῶϲ ἂν ἠθέληϲεν ὀλίγων κρατεῖν, καίτοι μετὸν αὐτῷ (M: αὐτοῦ A) κατευρύνεϲθαι τῶν ὅλων καὶ οὐκ ἀναμὶξ ἑτέροιϲ νοεῖϲθαι θεοῖϲ καὶ μεμετρημένην ἔχειν ἀρχήν; 101 C 6 | κατάρχειν τῶν ὅλων 102 A 6 | οὐκοῦν γενεϲιουργὸν τῶν ὅλων εἰϲκεκόμικεν ἡμῖν τὸν θεὸν ὁ ϲοφώτατοϲ Μωυϲῆϲ 102 A 9 | εἰ γὰρ δὴ (δὴ om A) μόνην (δὴ adi A) τὴν Ἰουδαίαν ὁ τῶν Ἑβραίων θεὸϲ ϲυνεϲτέλλετο καὶ τὸ ϲκῆπτρον ἔχει μεμετρημένον κτέ. 103 D 7 | εἰ μὴ πάντων ἐκράτει, καθά φηϲιν αὐτὸϲ κτέ. 103 E 3 | μὴ χρῆναι λέγειν μερικὸν εἶναι θεὸν καὶ ἕνα τῶν ψευδωνύμων ὑπάρχειν οἴεϲθαι (M: οἴ. ὑ. A) τὸν διὰ Μωυϲέωϲ τῷ κόϲμῳ κεκηρυγμένον 104 A 1 | βραχεῖάν τινα καὶ ϲυνεϲταλμένην ἀρχὴν ἀπετέμετο 105 D 2 | τῶν ὅλων γενεϲιουργὸϲ ὑπάρχων 105 B 4.

ϲυνεϲτάλθαι δέ, ὡϲ ἔφην, καὶ πεπεραϲμένην ἔχοντα τὴν ἀρχὴν
106 DE ἀναμὶξ τοῖϲ ἄλλοιϲ νοεῖϲθαι θεοῖϲ. | ἔτι | προϲέξομεν ὑμῖν, ὅτι
τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἄχρι ψιλῆϲ γοῦν ἐννοίαϲ ὑμεῖϲ ἢ τῆϲ ὑμε-
τέραϲ τιϲ ἐφαντάϲθη ῥίζηϲ; οὐ μερικὰ πάντα ταῦτά ἐϲτι; θεὸϲ Exod. 20, 5
ζηλωτήϲ· ζηλοῖ γὰρ διὰ τί καὶ [θεὸϲ] ἁμαρτίαϲ ἐκδικῶν πατέ-
ρων ἐπὶ τέκνα; |

115D Ἀλλὰ δὴ ϲκοπεῖτε πρὸϲ ταῦτα πάλιν τὰ παρ' ἡμῶν. οἱ
γὰρ ἡμέτεροι τὸν δημιουργόν φαϲιν ἁπάντων μὲν εἶναι κοινὸν
πατέρα καὶ βαϲιλέα, νενεμῆϲθαι δὲ ὑπ' αὐτοῦ τὰ λοιπὰ τῶν
ἐθνῶν ἐθνάρχαιϲ καὶ πολιούχοιϲ θεοῖϲ, ὧν ἕκαϲτοϲ ἐπιτροπεύει
τὴν ἑαυτοῦ λῆξιν οἰκείωϲ ἑαυτῷ. ἐπειδὴ γὰρ ἐν μὲν τῷ πατρὶ
115E πάντα τέλεια καὶ ἓν πάντα, | ἐν δὲ τοῖϲ μεριϲτοῖϲ ἄλλη παρ'
ἄλλῳ κρατεῖ δύναμιϲ, Ἄρηϲ μὲν ἐπιτροπεύει τὰ πολεμικὰ τῶν
ἐθνῶν, Ἀθηνᾶ δὲ τὰ μετὰ φρονήϲεωϲ πολεμικά, Ἑρμῆϲ δὲ τὰ

1 τὴν ἀρχὴν ἔχοντα πεπεραϲμένην V | 2 ἄλλοιϲ V *aliis* O: ὅλοιϲ M | 4 ταῦτα πάντα ἐϲτί V | γὰρ post θεὸϲ adi V | 5 ζηλοῖ γὰρ M *zelat enim* O: ζηλοῖ δὲ V | θεὸϲ delevi | ἐκδικῶν ἁμαρτίαϲ V | 7 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 8 γὰρ om O | φαϲι τὸν δημιουργὸν V | 9 τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν ὑπ' αὐτοῦ V | 11 οἰκείωϲ ἑαυτῷ M: οἰκείωϲ αὐτῷ V: *fideliter* O | 12 πάντα ante τέλεια om M.

4 θεὸϲ ζηλωτήϲ κτέ.: ζηλωτὴν δὲ θεὸν εἰ λέγοι τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν καὶ μὴν καὶ ἀποδιδόντα πατέρων ἁμαρτίαϲ ἐπὶ τέκνα 112 A 9 | ζηλοῦν δὲ λέγεται 112 C 3 | εἰ λέγοιτο ζηλοῦν 112 C 9 | ζηλοῖ τοιγαροῦν 112 E 5 | ἀποδίδωϲι δὲ ἁμαρτίαϲ ἐπὶ τέκνα 113 A 3 | πατέρων ἁμαρτίαϲ ἀποδίδωϲιν ἐπὶ τέκνα 113 D 1 | 8 τὸν δημιουργόν κτέ.: τὸν προϲεχῆ τοῦ κόϲμου δημιουργόν, καθά φηϲι καὶ (M: φηϲιν A) αὐτόϲ, ἀποφαίνει μὲν τῶν ὅλων δεϲπότην 115 C 3 | ὁ πάντων δημιουργὸϲ καὶ πατὴρ 119 A 6 | 9 νενεμῆϲθαι κτέ.: καί τιϲιν ἀναριθμήτοιϲ θεοῖϲ καὶ παρ' αὐτὸν ἑτέροιϲ (M: ἑ. π. αὐ. A) τὴν αὐτοῦ βαϲιλείαν (M: β. αὐ. A) διανέμων 115 C 8 | ἐθνάρχαιϲ τιϲὶ καὶ πολιούχοιϲ δαίμοϲιν ἤτοι κατ' αὐτὸν θεοῖϲ διανενεμῆϲθαί φηϲι (M: φ. δ. A) τὰ ἔθνη 116 C 4 | πολιούχοιϲ θεοῖϲ τὰϲ τῶν ἐθνῶν ἀγέλαϲ διανενεμῆϲθαί φηϲι 116 D 8 | δεδόϲθαι δὲ διατείνεται τοῖϲ πολιούχοιϲ αὐτά, ἵν', ὡϲ αὐτόϲ φηϲιν, ἕκαϲτοϲ ἐπιτροπεύῃ τὴν ἑαυτοῦ (M: αὐτοῦ A) λῆξιν οἰκείωϲ ἑαυτῷ 117 D 5 | πολιούχοιϲ γε μὴν καὶ ἐπιϲτάταιϲ θεοῖϲ — διανενεμῆϲθαι πάϲαϲ (sc. τῶν ἐθνῶν ἀγέλαϲ) 118 E 4 | πολιούχοιϲ θεοῖϲ ὑπετίθει τὰ ἔθνη θεὸϲ 124 A 10 | οἱ δέ, καθά φηϲιν Ἰουλιανόϲ, οἰκείωϲ ἑαυτοῖϲ καὶ ὡϲ ἂν ἕκαϲτοϲ ἔχοι (A: ἔχῃ M) φύϲεώϲ τε καὶ γνώμηϲ διοικοῦντεϲ τὰ ἀνθρώπινα 127 E 3 | πολιούχοιϲ τιϲὶ καὶ ἐθνάρχαιϲ θεοῖϲ ἢ δαίμοϲι καὶ ἀγγέλοιϲ ἐκνενεμῆϲθαι τὰ ἔθνη 132 D 9 | 10 οἱ πολιοῦχοι θεοὶ 121 A 6 121 C 3 | τῶν πολιούχων θεῶν 127 D 7 | 11 ἐπειδὴ γὰρ κτέ.: ἐπειδὴ γὰρ ἐν μὲν τῷ πατρὶ πάντα (AO: om M) τέλεια καὶ ἓν πάντα usque ad Ἀθηνᾶ δὲ 120 B 5 | ἐπειδήπερ πάντα μὲν ἐν τῷ πατρὶ (M: ἐν τ. π. π. μ. A) τέλειά τε καὶ ἕν, ἐν δέ γε τοῖϲ μεριϲτοῖϲ ἡ ἑνὸϲ ὁτουοῦν ἐπιϲτήμη πράγματοϲ 120 B 9 | ὑπὸ θεῷ — ἐν ᾧ πάντα τελείωϲ τὰ ἀγαθὰ 120 C 4 | 13 Ἄρηϲ κτέ.: ἐπιτροπεύει — Ἄρηϲ 119 B 7 | Ἄρηϲ usque ad τὰ ἐπιτροπευόμενα 120 A 6.

ἔπεμπε τὸ προφητικὸν χάριϲμα καὶ τὸν Μωυϲέα καὶ τὸ χρῖϲμα καὶ τοὺϲ προφήταϲ καὶ τὸν νόμον καὶ τὰ παράδοξα καὶ τὰ
Ps. 77, 25 τεράϲτια τῶν μύθων; ἀκούειϲ γὰρ αὐτῶν βοώντων· «ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωποϲ.» ἐπὶ τέλουϲ δὲ καὶ τὸν Ἰηϲοῦν ἔπεμψεν ἐκείνοιϲ, ἡμῖν δὲ οὐ προφήτην, οὐ χρῖϲμα, οὐ διδάϲκαλον, οὐ κήρυκα περὶ τῆϲ μελλούϲηϲ ὀψέ ποτε γοῦν ἔϲεϲθαι καὶ εἰϲ ἡμᾶϲ ἀπ᾽ αὐτοῦ φιλανθρω | πίαϲ. ἀλλὰ καὶ περιεῖδεν ἐτῶν 106 D
μυριάδαϲ, εἰ δὲ ὑμεῖϲ βούλεϲθε, χιλιάδαϲ ἐν ἀγνωϲίᾳ τοιαύτῃ τοῖϲ εἰδώλοιϲ, ὥϲ φατε, λατρεύονταϲ τοὺϲ ἀπὸ ἀνίϲχοντοϲ ἡλίου μέχρι δυομένου καὶ τοὺϲ ἀπὸ [μέϲων] τῶν ἄρκτων ἄχρι μεϲημβρίαϲ ἔξω καὶ μικροῦ γένουϲ οὐδὲ πρὸ διϲχιλίων ὅλων ἐτῶν ἑνὶ μέρει ϲυνοικιϲθέντοϲ τῆϲ Παλαιϲτίνηϲ. εἰ γὰρ πάντων ἡμῶν ἐϲτι θεὸϲ καὶ πάντων δημιουργὸϲ ὁμοίωϲ, τί περιεῖδεν ἡμᾶϲ; |
προϲήκει ⟨τοίνυν⟩ τὸν τῶν Ἑβραίων θεὸν οὐχὶ δὴ παντὸϲ κόϲ- 100 C
μου γενεϲιουργὸν ὑπάρχειν οἴεϲθαι καὶ κατεξουϲιάζειν τῶν ὅλων,

1 ἔπεμπε recepi ex Theod. Mops. cf. test.: ἔπεμψε MV | χάριϲμα Theod. Mops.: πνεῦμα MV | μωϲέα MV | χρίϲμα MV | 2 καὶ τοὺϲ προφήταϲ delere non ausus sum | 3 γὰρ Theod. Mops.: τε MV | 4 τέλουϲ Theod. Mops.: τέλει MV | 5 ἔπεμψεν ἐκείνοιϲ M Theod. Mops. *misit illis* O: ἐκείνοιϲ ἐκείνοιϲ ἔπεμψε V | προφήτην V Theod. Mops. *prophetam* O: προφήταϲ M | χρίϲμα MV | 6 περὶ post κήρυκα om V | γοῦν om M | καὶ εἰϲ ante καὶ εἰϲ adi, sed del M | καὶ ante εἰϲ om O | 7 ἀπ᾽ αὐτοῦ M: τοῦ θεοῦ V: om O | 10 ἀπὸ μέϲων τῶν ἄρκτων MV: *a septentrione* O, neque tamen inde efficiendum est in C vocem μέϲων quam delevi non exstitisse | 11 ἔξω καὶ M *et*
ὅλων
extra O: ἔξω V | ὅλων ἐτῶν V: ἐτῶν M | 13 τί περιεῖδεν scripsi: ἐϲτιν, οὐ περιεῖδεν M *est, contempsit* O εἰϲ τί περιεῖδεν V | 14 τοίνυν adieci cf. prolegg. p. 110 | παντὸϲ κόϲμου M: τοῦ κόϲμου παντὸϲ V | 15 τῶν ὅλων κατεξουϲιάζειν V.

comm. in nov. test. ed. Fritzsche p. 10 | ἦν γὰρ δήπου, φηϲίν, ἀναγκαῖον, εἴπερ ἦν ἐν λόγῳ τὰ ἔθνη παρ᾽ αὐτῷ, καὶ προφητικὸν αὐτοῖϲ ἀποϲτεῖλαι πνεῦμα καὶ μυϲταγωγοὺϲ ἀναδεῖξαι προφήταϲ καί, πρό γε τῶν ἄλλων, τοὺϲ ἱεροὺϲ ἐπιλάμψαι νόμουϲ τοὺϲ διά γέ φημι τοῦ πανϲόφου Μωυϲέωϲ, παραδειχθῆναι δὲ καὶ θεοϲημείαϲ (M: θεοϲημίαϲ A) 108 B 5 | ἀνθ᾽ ὅ του — οὐχὶ δὴ μᾶλλον τοῖϲ ἔθνεϲιν αὐτὸν πέπομφεν ὁ πατὴρ ϲωτῆρα καὶ λυτρωτήν —; 111 C 8 | 14 προϲήκει κτέ.: πῶϲ ἂν ἠθέληϲεν ὀλίγων κρατεῖν, καίτοι μετὸν αὐτῷ (M: αὐτοῦ A) κατευρύνεϲθαι τῶν ὅλων καὶ οὐκ ἀναμὶξ ἑτέροιϲ νοεῖϲθαι θεοῖϲ καὶ μεμετρημένην ἔχειν ἀρχήν; 101 C 6 | κατάρχειν τῶν ὅλων 102 A 6 | οὐκοῦν γενεϲιουργὸν τῶν ὅλων εἰϲκεκόμικεν ἡμῖν τὸν θεὸν ὁ ϲοφώτατοϲ Μωυϲῆϲ 102 A 9 | εἰ γὰρ δὴ (δὴ om A) μόνην (δὴ adi A) τὴν Ἰουδαίαν ὁ τῶν Ἑβραίων θεὸϲ ϲυνεϲτέλλετο καὶ τὸ ϲκῆπτρον ἔχει μεμετρημένον κτέ. 103 D 7 | εἰ μὴ πάντων ἐκράτει, καθά φηϲιν αὐτὸϲ κτέ. 103 E 3 | μὴ χρῆναι λέγειν μερικὸν εἶναι θεὸν καὶ ἕνα τῶν ψευδωνύμων ὑπάρχειν οἴεϲθαι (M: οἴ. ὑ. A) τὸν διὰ Μωυϲέωϲ τῷ κόϲμῳ κεκηρυγμένον 104 A 1 | βραχεῖάν τινα καὶ ϲυνεϲταλμένην ἀρχὴν ἀπετέμετο 105 D 2 | τῶν ὅλων γενεϲιουργὸϲ ὑπάρχων 105 B 4.

ϲυνεϲτάλθαι δὲ, ὡϲ ἔφην, καὶ πεπεραϲμένην ἔχοντα τὴν ἀρχὴν
106 DE ἀναμὶξ τοῖϲ ἄλλοιϲ νοεῖϲθαι θεοῖϲ. | ἔτι | προϲέξομεν ὑμῖν, ὅτι
τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἄχρι ψιλῆϲ γοῦν ἐννοίαϲ ὑμεῖϲ ἢ τῆϲ ὑμε-
τέραϲ τιϲ ἐφαντάϲθη ῥίζηϲ; οὐ μερικὰ πάντα ταῦτά ἐϲτι; θεὸϲ Exod. 20, 5
ζηλωτήϲ· ζηλοῖ γὰρ διὰ τί καὶ [θεὸϲ] ἁμαρτίαϲ ἐκδικῶν πατέ-
ρων ἐπὶ τέκνα; |
115D Ἀλλὰ δὴ ϲκοπεῖτε πρὸϲ ταῦτα πάλιν τὰ παρ' ἡμῶν. οἱ
γὰρ ἡμέτεροι τὸν δημιουργόν φαϲιν ἁπάντων μὲν εἶναι κοινὸν
πατέρα καὶ βαϲιλέα, νενεμῆϲθαι δὲ ὑπ' αὐτοῦ τὰ λοιπὰ τῶν
ἐθνῶν ἐθνάρχαιϲ καὶ πολιούχοιϲ θεοῖϲ, ὧν ἕκαϲτοϲ ἐπιτροπεύει
τὴν ἑαυτοῦ λῆξιν οἰκείωϲ ἑαυτῷ. ἐπειδὴ γὰρ ἐν μὲν τῷ πατρὶ
115E πάντα τέλεια καὶ ἓν πάντα, | ἐν δὲ τοῖϲ μεριϲτοῖϲ ἄλλη παρ'
ἄλλῳ κρατεῖ δύναμιϲ, Ἄρηϲ μὲν ἐπιτροπεύει τὰ πολεμικὰ τῶν
ἐθνῶν, Ἀθηνᾶ δὲ τὰ μετὰ φρονήϲεωϲ πολεμικά, Ἑρμῆϲ δὲ τὰ

1 τὴν ἀρχὴν ἔχοντα πεπεραϲμένην V | 2 ἄλλοιϲ V *aliis* O: ὅλοιϲ M | 4 ταῦτα πάντα ἐϲτί V | γὰρ post θεὸϲ adi V | 5 ζηλοῖ γὰρ M *zelat enim* O: ζηλοῖ δὲ V | θεὸϲ delevi | ἐκδικῶν ἁμαρτίαϲ V | 7 ἰου-λιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 8 γὰρ om O | φαϲι τὸν δημιουρ-γὸν V | 9 τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν ὑπ' αὐτοῦ V | 11 οἰκείωϲ ἑαυτῷ M: οἰκείωϲ αὐτῷ V: *fideliter* O | 12 πάντα ante τέλεια om M.

4 θεὸϲ ζηλωτὴϲ κτέ.: ζηλωτὴν δὲ θεὸν εἰ λέγοι τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν καὶ μὴν καὶ ἀποδιδόντα πατέρων ἁμαρτίαϲ ἐπὶ τέκνα 112 A 9 | ζηλοῦν δὲ λέγεται 112 C 3 | εἰ λέγοιτο ζηλοῦν 112 C 9 | ζηλοῖ τοιγαροῦν 112 E 5 | ἀποδίδωϲι δὲ ἁμαρτίαϲ ἐπὶ τέκνα 113 A 3 | πατέρων ἁμαρ-τίαϲ ἀποδίδωϲιν ἐπὶ τέκνα 113 D 1 | 8 τὸν δημιουργὸν κτέ.: τὸν προϲεχῆ τοῦ κόϲμου δημιουργὸν, καθά φηϲι καὶ (M: φηϲιν A) αὐτὸϲ, ἀποφαίνει μὲν τῶν ὅλων δεϲπότην 115 C 3 | ὁ πάντων δημιουργὸϲ καὶ πατὴρ 119 A 6 | 9 νενεμῆϲθαι κτέ.: καί τιϲιν ἀναριθμήτοιϲ θεοῖϲ καὶ παρ' αὐτὸν ἑτέροιϲ (M: ἑ. π. αὐ. A) τὴν αὐτοῦ βαϲιλείαν (M: β. αὐ. A) διανέμων 115 C 8 | ἐθνάρχαιϲ τιϲὶ καὶ πολιούχοιϲ δαίμοϲιν ἤτοι κατ' αὐτὸν θεοῖϲ διανενεμῆϲθαί φηϲι (M: φ. δ. A) τὰ ἔθνη 116 C 4 | πο-λιούχοιϲ θεοῖϲ τὰϲ τῶν ἐθνῶν ἀγέλαϲ διανενεμῆϲθαί φηϲι 116 D 8 | δε-δόϲθαι δὲ διατείνεται τοῖϲ πολιούχοιϲ αὐτὰ, ἵν', ὡϲ αὐτόϲ φηϲιν, ἕκαϲτοϲ ἐπιτροπεύῃ τὴν ἑαυτοῦ (M: αὐτοῦ A) λῆξιν οἰκείωϲ ἑαυτῷ 117 D 5 | πολιούχοιϲ γε μὴν καὶ ἐπιϲτάταιϲ θεοῖϲ — διανενεμῆϲθαι πάϲαϲ (sc. τῶν ἐθνῶν ἀγέλαϲ) 118 E 4 | πολιούχοιϲ θεοῖϲ ὑπετίθει τὰ ἔθνη θεὸϲ 124 A 10 | οἱ δὲ, καθά φηϲιν Ἰουλιανὸϲ, οἰκείωϲ ἑαυτοῖϲ καὶ ὡϲ ἂν ἕκαϲτοϲ ἔχοι (A: ἔχῃ M) φύϲεώϲ τε καὶ γνώμηϲ διοικοῦντεϲ τὰ ἀνθρώπινα 127 E 3 | πολιούχοιϲ τιϲὶ καὶ ἐθνάρχαιϲ θεοῖϲ ἢ δαίμοϲι καὶ ἀγγέλοιϲ ἐκνενεμῆϲθαι τὰ ἔθνη 132 D 9 | 10 οἱ πολιοῦχοι θεοὶ 121 A 6 121 C 3 | τῶν πολιούχων θεῶν 127 D 7 | 11 ἐπειδὴ γὰρ κτέ.: ἐπειδὴ γὰρ ἐν μὲν τῷ πατρὶ πάντα (AO: om M) τέλεια καὶ ἓν πάντα usque ad Ἀθηνᾶ δὲ 120 B 5 | ἐπειδήπερ πάντα μὲν ἐν τῷ πατρὶ (M: ἐν τ. π. π. μ. A) τέ-λειά τε καὶ ἕν, ἐν δέ γε τοῖϲ μεριϲτοῖϲ ἡ ἑνὸϲ ὁτουοῦν ἐπιϲτήμη πράγματοϲ 120 B 9 | ὑπὸ θεῷ — ἐν ᾧ πάντα τελείωϲ τὰ ἀγαθὰ 120 C 4 | 13 Ἄρηϲ κτέ.: ἐπιτροπεύει — Ἄρηϲ 119 B 7 | Ἄρηϲ usque ad τὰ ἐπιτροπευόμενα 120 A 6.

ϲυνετώτερα μᾶλλον ἢ τολμηρότερα, καὶ καθ᾿ ἑκάϲτην οὐϲίαν
τῶν οἰκείων θεῶν ἕπεται καὶ τὰ ἐπιτροπευόμενα παρὰ ϲφῶν
ἔθνη. εἰ μὲν οὖν οὐ μαρτυρεῖ τοῖϲ ἡμετέροιϲ λόγοιϲ ἡ πεῖρα,
πλάϲμα μὲν ἔϲτω τὰ παρ᾿ ἡμῶν καὶ πιθανότηϲ ἄκαιροϲ, τὰ
παρ᾿ ὑμῖν δὲ ἐπαινείϲθω· εἰ δὲ | πᾶν τοὐναντίον οἷϲ μὲν ἡμεῖϲ 116A
λέγομεν, ἐξ αἰῶνοϲ ἡ πεῖρα μαρτυρεῖ, τοῖϲ ὑμετέροιϲ δὲ λόγοιϲ
οὐδὲν οὐδαμοῦ φαίνεται ϲύμφωνον, τί τοϲαύτηϲ τῆϲ φιλονεικίαϲ
ἀντέχεϲθε; λεγέϲθω γάρ μοι, τίϲ αἰτία τοῦ Κελτοὺϲ μὲν εἶναι
καὶ Γερμανοὺϲ θραϲεῖϲ, Ἕλληναϲ δὲ καὶ Ῥωμαίουϲ ὡϲ ἐπίπαν
πολιτικοὺϲ καὶ φιλανθρώπουϲ μετὰ τοῦ ϲτερροῦ τε καὶ πολεμι-
κοῦ, ϲυνετωτέρουϲ δὲ καὶ τεχνικωτέρουϲ Αἰγυπτίουϲ, ἀπολέμουϲ
δὲ καὶ τρυφηλοὺϲ Cύρουϲ μετὰ τοῦ ϲυνετοῦ καὶ θερμοῦ καὶ
κούφου καὶ εὐμαθοῦϲ. ταύ | τηϲ γὰρ τῆϲ ἐν τοῖϲ ἔθνεϲι δια- 116B
φορᾶϲ εἰ μὲν οὐδεμίαν τιϲ αἰτίαν ϲυνορῴη, μᾶλλον δὲ αὐτά
φηϲι καὶ ἐκ τοῦ αὐτομάτου ϲυμπεϲεῖν, πῶϲ ἔτι προνοίᾳ διοι-
κεῖϲθαι τὸν κόϲμον οἴεται; εἰ δὲ τούτων αἰτίαϲ εἶναί τιϲ τίθεται,
λεγέτω μοι πρὸϲ αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ καὶ διδαϲκέτω. | τοὺϲ 131B
μὲν γὰρ νόμουϲ εὔδηλον, ὡϲ ἡ τῶν ἀνθρώπων ἔθετο φύϲιϲ
οἰκείουϲ ἑαυτῇ, πολιτικοὺϲ μὲν καὶ φιλανθρώπουϲ, | οἷϲ ἐπὶ 131C
πλεῖϲτον ἐντέθραπτο τὸ φιλάνθρωπον, ἀγρίουϲ δὲ καὶ ἀπαν-
θρώπουϲ, | οἷϲ ἐναντία φύϲιϲ ὑπῆν καὶ ἐνυπῆρχε τῶν ἠθῶν.
οἱ γὰρ νομοθέται μικρὰ ταῖϲ φύϲεϲι καὶ ταῖϲ ἐπιτηδειότηϲι διὰ

5 ὑμῖν V: ἡμῖν in ὑμῖν corr M m. pr. | 6 ὑμετέροιϲ M *uestris* O: ἡμετέροιϲ V | 7 ϲύμφωνον M *consonum* O: ϲυμφωνῶν V | τοϲαύτηϲ M *tanta* O: ταύτηϲ V | 8 ἀντέχεϲθε V *obsistitis* O: ἀντέχεϲθαι M | λεγέϲθω γάρ μοι MV: *dicat enim obsecro* O | μὲν καὶ Γερμανοὺϲ εἶναι V | 14 οὐδὲ μίαν M | ϲυνορῴη V *videt* O: ϲυνορῶν M | 16 τιϲ post οἴεται adi V | τιϲ post εἶναι om V | 17 λεγέτω — δημιουργοῦ: *dicat oro per suum opificem* O | ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 19 οἰκείουϲ M *suas* O: οἰκείωϲ V | ἐπὶ πλεῖϲτον M | 21 οἷϲ — ἠθῶν: *quibus diversorū morum inest ingenium* O | 22 μικρὰ MV: *paucas* O | καὶ ταῖϲ ἐ. δ. τ. ἀγωγῆϲ: *et conservationū studijs* O.

1 καθ᾿ ἑκάϲτην κτέ.: τοῖϲ τῶν πολιούχων ἤθεϲί (scripsi: ἔθεϲι MA) τε καὶ νόμοιϲ ὡϲ ἐξ ἀνάγκηϲ κατεϲφιγμένοι 118 B 1 | ἕψεται 118 B 4 | τῇ φύϲει καὶ τῇ γνώμῃ τῶν ἐπιτροπευόντων ἀκολουθεῖν 120 B 2 | καθ᾿ ἑκάϲτην γάρ φηϲιν οὐϲίαν θεῶν ἕπεται καὶ τὰ ἐπιτροπευόμενα παρὰ ϲφῶν ἔθνη 132 E 4 | 8 τοῦ Κελτοὺϲ κτέ.: Κελτοὶ μὲν γάρ εἰϲι Γερμανοί τε πρὸϲ τούτοιϲ θραϲεῖϲ τε καὶ μιαιφόνοι, Ἕλληνεϲ δὲ καὶ Ῥωμαῖοι ὡϲ ἐπίπαν πολιτικοὶ καὶ φιλάνθρωποι, τρυφηλοὶ δὲ Cύροι 117 C 8 | 15 πῶϲ ἔτι προνοίᾳ κτέ.: ποίαϲ ἔτι τοῦτο προνοίαϲ ἔργον εἴη ἄν; 118 A 5 | 18 ἔθετο φύϲιϲ κτέ.: ταῖϲ τῶν φύϲεων ἐπιτηδειότηϲιν ἐοικόταϲ (A *congruas* O: εοικότωϲ M) τίθενται τοὺϲ νόμουϲ 132 A 7.

τῆc ἀγωγῆc προcέθεcαν. οὔκουν Ἀνάχαρcιν οἱ Cκύθαι βακχεύοντα
παρεδέξαντο· οὐδὲ τῶν Ἑcπερίων ἐθνῶν εὕροιc ἄν τιναc εὐκό-
λωc πλὴν ὀλίγων cφόδρα ἐπὶ τὸ φιλοcοφεῖν ἢ γεωμετρεῖν ἤ
τι τῶν τοιούτων ηὐτρεπιcμένουc, καίτοι κρατούcηc ἐπὶ τοcοῦ-
τον ἤδη τῆc Ῥωμαίων ἡγεμονίαc. ἀλλ' ἀπολαύουcι μόνον τῆc
131 D διαλέξεωc καὶ τῆc ῥητορείαc οἱ | λίαν εὐφυεῖc, ἄλλου δὲ οὐδε-
νὸc μεταλαμβάνουcι μαθήματοc. οὕτωc ἰcχυρον ἔοικεν ἡ φύcιc
εἶναι. τίc οὖν ἡ διαφορὰ τῶν ἐθνῶν ἐν τοῖc ἤθεcι καὶ τοῖc
νόμοιc; |

134 D Ὁ μὲν γὰρ Μωυcῆc αἰτίαν ἀποδέδωκε κομιδῇ μυθώδη τῆc
περὶ τὰc διαλέκτουc ἀνομοιότητοc. ἔφη γὰρ τοὺc υἱοὺc τῶν
ἀνθρώπων cυνελθόνταc πόλιν ἐθέλειν οἰκοδομεῖν καὶ πύργον
134 E ἐν αὐτῇ μέ | γαν, φάναι δὲ τὸν θεόν, ὅτι χρὴ κατελθεῖν καὶ
τὰc διαλέκτουc αὐτῶν cυγχέαι. καὶ ὅπωc μή τίc με νομίcῃ
ταῦτα cυκοφαντεῖν, καὶ ἐκ τῶν Μωυcέωc ἀναγνωcόμεθα τὰ
ἐφεξῆc. «καὶ εἶπον· δεῦτε, οἰκοδομήcωμεν ἑαυτοῖc πόλιν καὶ Gen. 11, 4
πύργον, οὗ ἔcται ἡ κεφαλὴ ἕωc τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήcωμεν
ἑαυτοῖc ὄνομα πρὸ τοῦ διαcπαρῆναι ἐπὶ προcώπου πάcηc τῆc
γῆc. καὶ κατέβη κύριοc ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν Gen. 11, 5
ᾠκοδόμηcαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ εἶπε κύριοc· ἰδού, Gen. 11, 6
135 A γένοc ἓν καὶ χεῖλοc ἓν πάντων, καὶ τοῦτο ἤρ | ξαντο ποιῆcαι
καὶ νῦν οὐκ ἐκλείψει ἀπ' αὐτῶν πάντα, ὅcα ἂν ἐπίθωνται
ποιεῖν. δεῦτε, καταβάντεc ἐκεῖ cυγχέωμεν αὐτῶν τὴν γλῶccαν, Gen. 11, 7

2 ἐθνῶν om O | 3 ἠγμένουc post φιλοcοφεῖν adi V, om MO | τὸ ante γεωμετρεῖν adi V | 4 ἐπί ante τι adi V | εὐτρεπιcμένουc M | 5 ῥωμαίων M 2 mg *Romanorum* O: ῥωμαϊκῆc MV | 6 ἄλλουδὲ (sic) M *et praeterea nullam* O: ἀλλ' οὐδὲ V | 8 τῶν ἐθνῶν ἐν τοῖc ἤθεcι scripsi: τῶν ἠθῶν ἐν τοῖc ἔθνεcι MV, sed dubium, utrum V ἠθῶν habeat an ἐθῶν *morum in gentibus* O | 9 νόμοιc M B 2 mg *legibus* O: νομίμοιc V | 10 ἰουλιανοῦ M mg ἰουλιανὸc V mg *Iulianus* O | Μωcῆc MV | 11 ἔφη MV: *dicit* O | 14 αὐτῶν V *illarum* O: om M | 15 καὶ ante ἐκ om V | Μωcέωc MV | ἀναγνωcόμεθα τὰ ἐφεξῆc M *legamus caetera* O: τὰ ἐφεξῆc ἀναγνωcόμεθα V | 16 εἶπον MV: εἶπαν LXX | 22 πάντα M LXX *omnia* O: πάντων V.

1 οὔκουν κτέ.: Cκύθαι, φηcίν, οὐκ ἐδέξαντο βακχεύοντα τὸν Ἀνάχαρcιν 133 A 4 | 2 οὐδὲ τῶν Ἑcπερίων κτέ.: τῶν Ἑcπερίων ἐθνῶν ἀμαθίαν καταψηφίζεται καὶ οὐδένα φηcὶ τῶν ἐγκυκλίων τουτωνὶ μαθημάτων παρ' αὐτοῖc γενέcθαι που ἐπιcτήμονα πλὴν εὐαριθμήτων κομιδῇ 133 B 3 | 18 ἡμᾶc post διαcπαρῆναι ut Iulianus omiserunt LXX cod. et ed. A (Alexandrinus) Є (Bodleianus) a (Aldina) r (Basileensis) cf. Genes. Graece ed. de Lagarde ad p. 39, 4 | 22 καὶ post δεῦτε ut Iulianus om LXX cod. z (zittaviensis) cf. de Lagarde l. l. ad p. 39, 9 | 23 ἐκεῖ nullus LXX codex post καταβάντεc posuit, sed alii post cυγχέωμεν, alii post αὐτῶν cf. de Lagarde ad p. 39, 10.

Gen. 11, 8 ἵνα μὴ ἀκούωcιν ἕκαcτοc τῆc φωνῆc τοῦ πληcίον. καὶ διέcπει-
ρεν αὐτοὺc κύριοc ὁ θεὸc ἐπὶ πρόcωπον πάcηc τῆc γῆc καὶ
ἐπαύcαντο οἰκοδομοῦντεc τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον.» εἶτα
τούτοιc ἀξιοῦτε πιcτεύειν ἡμᾶc, ἀπιcτεῖτε δὲ ὑμεῖc τοῖc ὑφ᾿
Ὁμήρου λεγομένοιc ὑπὲρ τῶν Ἀλωαδῶν, ὡc ἄρα τρία ἐπ᾿
Od. λ, 316 ἀλλήλοιc | ὄρη θεῖναι διενοοῦντο, «ἵν᾿ οὐρανὸc ἀμβατὸc εἴη». 135 B
φημὶ μὲν γὰρ ἐγὼ καὶ τοῦτο παραπληcίωc ἐκείνῳ μυθῶδεc
εἶναι. ὑμεῖc δέ, ἀποδεχόμενοι τὸ πρότερον, ἀνθ᾿ ὅτου πρὸc
θεῶν ἀποδοκιμάζετε τὸν Ὁμήρου μῦθον; ἐκεῖνο γὰρ οἶμαι δεῖν
cιωπᾶν πρὸc ἄνδραc ἀμαθεῖc, ὅτι κἂν μιᾷ φωνῇ καὶ γλώccῃ
πάντεc οἱ κατὰ πᾶcαν τὴν οἰκουμένην ἄνθρωποι χρήcωνται,
πύργον οἰκοδομεῖν οὐ δυνήcονται πρὸc τὸν οὐρανὸν ἀφικνού-
μενον, κἂν ἐκπλινθεύcωcι τὴν γῆν πᾶcαν· ἀπείρων γὰρ δεήcει |
πλίνθων ἰcομεγεθῶν τῇ γῇ ξυμπάcῃ τῶν δυνηcομένων [ἰcχύι] 135 C
ἄχρι τῶν cελήνηc ἐφικέcθαι κύκλων. ὑποκείcθω γὰρ πάνταc
μὲν ἀνθρώπουc cυνεληλυθέναι γλώccῃ καὶ φωνῇ μιᾷ κεχρημέ-
νουc, πᾶcαν δὲ ἐκπλινθεῦcαι τὴν γῆν καὶ ἐκλατομῆcαι, πότε

1 ἀκούωcιν ἕκαcτοc M LXX *audiant unusquisque* O: ἕκαcτοc ἀκού-ωcι V | 2 ἐπὶ πρόcωπον M LXX *super faciem* O: ἐπὶ προcώπου V | 4 ἡμᾶc πιcτεύειν V | δὲ post ἀπιcτεῖτε om, sed postea adi M m 1 | 5 Ἀλωάδων MV | 8 εἶναι post τοῦτο pos MV: post μυθῶδεc posui hiatus evitandi causa cf. proleg. p. 159 | ἀποδεχόμενοι τὸ πρότερον M *recipientes primum* O: τὸ πρότερον ἀποδεχόμενοι V | 11 χρήcωνται M: χρήcονται V | 12 πύργον — ἀφικνούμενον scripsi: πόλιν — ἀφικνουμένην MV *civitatem — pertingentē* O | πόλιν — ἀφικνουμένην M: *civitatē aedificare non possunt ad coelum pertingentē* O: πόλιν πρὸc τὸν οὐρανὸν ἀφικνουμένην οἰκοδομεῖν οὐ δυνήcονται V | 13 πᾶcαν M: ἅπαcαν V | 14 ἰcομεγέθων V | ἰcχύϊ ante ἄχρι M *fortiter* O: om V | 15 τῆc ante cελήνηc adi V | 16 cυνεληλυθέναι μὲν ἀνθρώπουc πάνταc V | κεχρημένουc M: χρωμένουc V | 17 τὴν γῆν ἐκπλινθεῦcαι V.

1 τῆc φωνῆc Iulianus et LXX c (Complutensis) m (Monacensis 9) t (Vindobonensis 3): τὴν φωνὴν cf. de Lagarde l. l. p. 39, 11 | 2 ὁ θεὸc post κύριοc ut Iulianus adi E z cf. de Lagarde l. l. ad p. 39, 11 | ἐκεῖθεν post θεὸc adi LXX | 5 ὑπὲρ τῶν Ἀλωαδῶν: ἐπειδὴ (M: ἐπεὶ A) δὲ διαμέμνηται τῶν Ἀλωαδῶν (A: ἀλωάδων M) 137 B 3 | οἱ δύο παῖδεc Ἀλωέωc (π. ἀ. M.: ἀ. π. V) 137 D 8 | ἣν δή που cκοπὸc αὐτοῖc τάχα που καὶ βάcιμον ἑαυτοῖc ἀποφῆναι τὸν οὐρανόν, εἴπερ ἦν πωc ἐφικτὸν τὰ ὅτι μάλιcτα τῶν ὀρῶν ἡρμένα τὴν ἐπάλληλον (scripsi: ἐπάλληλαν M: ἐπ᾿ ἄλληλα A) θέcιν λαχεῖν (M: λαβεῖν A) 137 C 4 | 9 τὸν Ὁμήρου μῦθον: μυθοποιὸν εἶναί φηcιν, ὃν δὴ ἔχει θαυμάcαc 137 B 4 | Ὁμήρῳ ταῦτα διέψευcται καὶ προcέρριπται κατὰ τὸ μυθῶδεc 137 C 7 | 12 πύργον οἰκοδομεῖν κτἑ.: μὴ ἂν ἰcχῦcαι (A: ἰcχύcαι M) λέγων τοὺc ἐπὶ τῆc γῆc, κἂν εἰ πᾶcαν αὐτὴν ἐκπλινθεύcειαν, μέχρι τῶν (τῆc adi A) cελήνηc ἐφικέcθαι κύκλων 136 A 9.

ἂν μέχρις οὐρανοῦ φθάσειεν, εἰ καὶ λεπτότερον ἁρπεδόνος ἐκμη-
ρυομένων αὐτῶν ἐκταθείη; τοῦτον οὖν οὕτω φανερὸν ὄντα τὸν
μῦθον ἀληθῆ νενομικότες καὶ περὶ τοῦ θεοῦ δοξάζοντες, ὅτι
135 D πεφόβηται τῶν ἀνθρώπων τὴν μιαιφονίαν τούτου τε | χάριν
⟨καταπεφοίτηκεν⟩ αὐτῶν συγχέαι τὰς διαλέκτους, ἔτι τολμᾶτε
θεοῦ γνῶσιν αὐχεῖν; |
137 E 'Επάνειμι δὲ αὖθις πρὸς ἐκεῖνο, τὰς μὲν γὰρ διαλέκτους
ὅπως ὁ θεὸς συνέχεεν. εἴρηκεν ὁ Μωυσῆς τὴν μὲν αἰτίαν, ὅτι
φοβηθεὶς μή τι κατ' αὐτοῦ πράξωσι προσβατὸν ἑαυτοῖς τὸν
138 A οὐρανὸν κατεργασάμενοι, ὁμόγλωττοι ὄντες καὶ ὁμόφρο | νες
ἀλλήλοις· τὸ δὲ πρᾶγμα ὅπως ἐποίησεν ⟨οὐδαμῶς, ἀλλὰ μόνον⟩,
ὅτι κατελθὼν ἐξ οὐρανοῦ — μὴ δυνάμενος ἄνωθεν αὐτὸ ποιεῖν,
ὡς ἔοικεν, εἰ μὴ κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς. ὑπὲρ δὲ τῆς κατὰ τὰ
ἤθη καὶ τὰ νόμιμα διαφορᾶς οὔτε Μωυσῆς οὔτε ἄλλος ἀπεσά-

1 ἂν M: οὖν V | φθάσειεν V: φθάσαιεν M: *pertingent* O | 2 ἐκταθείη V: ἐκτανθείη M | οὖν τὸν μῦθον φανερὸν οὕτως ὄντα νενομικότες ἀληθῆ V | 3 τοῦ ante θεοῦ om V | 4 τὴν ante μιαιφονίαν om V | μιαιφονίαν M: ὁμοφωνίαν V *uocis unitate* O | 5 καταπεφοίτηκεν αὐτῶν συγχέαι τὰς διαλέκτους scripsi cf. test.: αὐτῶν συγχέει τὰς διαλέκτους M τὰς διαλέκτους αὐτῶν συγχέῃ V | τὲ post ἔτι adi M | 7 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | post ἐκεῖνο comma posui: punctum A | 8 ὁ θεὸς συνέχεεν M: συνέχεεν ὁ θεὸς V | ante εἴρηκεν punctum posui: comma OA | Μωσῆς MV | 9 προσβατὸν ἑαυτοῖς scripsi: προσβατὸν αὐτοῖς M ἑαυτοῖς προσβατὸν V | 10 κατεργασάμενοι B 2 mg ἀπεργασάμενοι MV; ergo κατ in C ita scriptum erat, ut facile posset cum ἀπ confundi | τε post ὁμόγλωττοι adi, sed postea del M | 11 δὲ πρᾶγμα M: πρᾶγμα δὲ V | οὐδαμῶς, ἀλλὰ μόνον adieci | 14 ἤθη scripsi: ἔθη MV *consuetudines* O | Μωσῆς MV | οὔτ' ἄλλος V.

3 ὅτι πεφόβηται κτέ.: ᾠήθη γὰρ ὅτι πεφόβηται μὲν ὁ ὑπὲρ πάντα (A: πάντας M) θεὸς τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἔφοδον (M: ὅτι τὴν ἐξ ἀ. ἔφ. πεφ. μὲν ὁ ὑπ. π. θεὸς A), καταπεφοίτηκε δὲ συγχέαι τὰς αὐτῶν γλώσσας (M: γλώσσας αὐτῶν A), ἵνα μὴ πύργον οὐρανομήκη παραδόξως ἀναδειμάμενοι κτέ. 135 D 4 | πῶς ὁ πρός γε τοῦτο δειλίας ἐλάσας, καθὰ νενόμικεν ὁ δεινὸς εἰς λόγους, κατέβη συγχέαι τὰς γλώσσας αὐτῶν —; 135 D 9 | οὐ γάρ τοι πεφοβημένον, καθάπερ οὖν οἴεται, τὸν τῶν ὅλων θεὸν κτέ. 136 B 3 | 5 ἔτι τολμᾶτε κτέ.: ἐπειδὴ δέ φησιν, ὅτι τοῖς Μωυσέως διηγήμασιν ἐνιέντες τὸν νοῦν, ἔτι τολμᾶτε θεοῦ γνῶσιν αὐχεῖν κτέ. 137 D 1 | 8 ὅτι φοβηθεὶς κτέ.: οἴεται γὰρ δὴ καὶ δέους ἡττῆσθαί ποτε τὸν ἀκήρατον νοῦν καὶ οὐδ' ἂν (scripsi: οὐδὲν MA) ἰσχῦσαι διελεῖν εἰς πολυγλωσσίαν τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ καταβέβηκεν ἐν αὐτῇ 138 D 8 | λέγων, ὡς εἰ μὴ κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδ' ἂν (M: οὐδὲ ἂν A) ἴσχυσε τεμεῖν (M: κατατεμεῖν A) εἰς πολυγλωσσίαν τοὺς τὸ τηνικάδε 139 A 4 | κατειρωνεύεται τὴν τοῦ Μωυσέως φωνὴν (M: τὴν φων. κατ. τ. M. A) καθικέσθαι γεγραφότος ἄνωθεν ἐπὶ τῆς γῆς τὸν ὅλων θεὸν 139 B 1 | 13 ὑπὲρ δὲ τῆς κτέ.: πολυπραγμονεῖ, πῶς ἄρα καὶ πόθεν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἠθῶν τε καὶ νόμων ὁρᾶται διαφορά, καὶ Μωυσέα μὲν ἤτοι τοὺς μετ' αὐτὸν γεγονότας προφήτας οὐδὲν τὸ παράπαν περὶ τούτων εἰπεῖν 139 B 7.

φηcέ τις. καίτοι τῷ παντὶ μείζων ἐcτὶν ἡ περὶ τὰ νόμιμα καὶ
τὰ πολιτικὰ τῶν ἐθνῶν ἐν τοῖc ἀνθρώποιc τῆc περὶ τὰc δια-
λέκτουc διαφορᾶc. τίc γὰρ Ἑλλήνων ἀδελφῇ, τίc | δὲ θυγατρί, 138B
τίc | δὲ μητρί φηcι δεῖν μίγνυcθαι; τοῦτο δὲ ἀγαθὸν ἐν Πέρ-
caιc κρίνεται. τί με χρὴ καθ' ἕκαcτον ἐπιέναι, τὸ φιλελεύθε-
ρόν τε καὶ ἀνυπότακτον Γερμανῶν ἐπεξιόντα, τὸ χειρόηθεc καὶ
τιθαcὸν Cύρων καὶ Περcῶν καὶ Πάρθων καὶ πάντων ἁπλῶc τῶν
πρὸc ἕω καὶ πρὸc μεcημβρίαν βαρβάρων καὶ ὅcα καὶ τὰc βαcιλείαc
ἀγαπᾷ κεκτημένα δεcποτικωτέραc; εἰ μὲν οὖν ἄνευ προνοίαc
μείζονοc καὶ θειοτέραc ταῦτα cυνηνέχθη τὰ μείζω καὶ τιμιώτερα,
τί μάτην περιεργαζόμεθα καὶ θερα | πεύομεν τὸν μηδὲν προ- 138C
νοοῦντα; ᾧ γὰρ οὔτε βίων οὔτε ἠθῶν οὔτε τρόπων οὔτε εὐνο-
μίαc οὔτε πολιτικῆc ἐμέληcε καταcτάcεωc, ἆρ' ἔτι προcήκει
μεταποιεῖcθαι τῆc παρ' ἡμῶν τιμῆc; οὐδαμῶc. ὁρᾶτε, εἰc ὅcην
ὑμῶν ἀτοπίαν ὁ λόγοc ἔρχεται. τῶν γὰρ ἀγαθῶν ὅcα περὶ
τὸν ἀνθρώπινον θεωρεῖται βίον, ἡγεῖται μὲν τὰ τῆc ψυχῆc,
ἕπεται δὲ τὰ τοῦ cώματοc. εἰ τοίνυν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ἀγα-
θῶν κατωλιγώρηcεν, οὐδὲ τῆc φυcικῆc ἡμῶν καταcκευῆc προ-
νοηcάμενοc, οὔτε ἡμῖν | ἔπεμψε διδαcκάλουc ἢ νομοθέταc 138D
ὥcπερ τοῖc Ἑβραίοιc κατὰ τὸν Μωυcέα καὶ τοὺc ἐπ' ἐκείνῳ
προφήταc, ὑπὲρ τίνοc ἕξομεν αὐτῷ καλῶc εὐχαριcτεῖν; |
Ἀλλ' ὁρᾶτε, μή ποτε καὶ ἡμῖν ἔδωκεν ὁ θεὸc οὓc ὑμεῖc 141C

1 τῷ παντὶ om O | 2 ἐθνῶν scripsi *gentium* O recte videtur coniecisse: ἐθῶν MV | 4 ἐν Πέρcαιc M *inter Persas* O: Πέρcαιc V | 5 φιλέλευθερόν τε M | 6 ἐπεξιοντα V | 7 τιθαcὸν M: τιθαccὸν V | 8 ὅcα καὶ τὰc V: ὅcα καὶ τὰc M | 9 δεcποτικωτέραc MV: *quae Latinis dominantur* O | προνοίαc ἄνευ V | 10 μείζονοc om M | τιμιώτερα V *digniora* O: τελειώτερα M | τὰ μείζω καὶ τιμιώτερα cum cυνηνέχθη coniunxi, cum περιεργαζόμεθα OA | 11 μάτην ante θεραπεύομεν pos V | μή τε post μηδὲν adi M | 15 ὑμῶν M *uester* O: ἡμῶν V | 16 βίον θεωρεῖται V | 18 οὐδὲ scripsi: οὔτε MV *neque* O | φυcικῆc V *naturalis* O: ψυχικῆc M | 19 ἔπεμψε *scripsi*: πέμψαc MV | 20 κατὰ τὸν Μωcέα MV: *Mosen* O | 21 καλῶc om O | 22 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O.

3 τίc γὰρ Ἑλλήνων κτέ.: Ἕλληcι μὲν καὶ Ῥωμαίοιc δι' ἀπέχθειαν γενέcθαι πολλῆc τὸ μητρογαμεῖν καὶ ἀδελφῶν εὐναῖc ἐπιθήγεcθαι (M: ἐπιτίθεcθαι A), τετιμῆcθαί γε μὴν παρ' ἑτέροιc αὐτὸ (M: αὐτὸ παρ' ἑτέροιc A), ἀποδέχεται δὲ Γερμανῶν τὸ ἐξήνιον (M: τὸ ἐξ. Γερμ. A) καὶ μὴν καὶ τὸ (scripsi: καὶ M τὸ A) χειρόηθεc ἑτέρων 139 C 2 | 18 οὐδὲ τῆc φυcικῆc κτέ.: ῥᾳθυμῆcαι λέγοντοc τὸν δημιουργὸν τῆc φυcικῆc ἡμῶν καταcκευῆc 140 E 2 | 19 οὔτε ἡμῖν ἔπεμψε κτέ.: καὶ Μωυcέα καὶ νόμον καὶ μὴν καὶ προφήταc ταῖc τῶν ἐθνῶν ἀγέλαιc δεδώρηται θεόc 140 E 6 | 22 Ἀλλ' ὁρᾶτε κτέ.: Ὁρᾶτε, φηcί, μήποτε — θεούc

ἠγνοήκατε θεούς τε καὶ προστάτας ἀγαθοὺς, οὐδὲν ἐλάττονας
τοῦ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐξ ἀρχῆς τιμωμένου τῆς Ἰουδαίας, ἧσ-
περ ἐκεῖνος προνοεῖν ἔλαχε μόνης, ὥσπερ ὁ Μωυσῆς ἔφη καὶ
141 D οἱ μετ' ἐκεῖνον ἄχρις ἡμῶν. εἰ δὲ ὁ προσε | χὴς εἴη τοῦ κόσμου
δημιουργὸς ὁ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τιμώμενος, ἔτι καὶ βέλτιον
ὑπὲρ αὐτοῦ διενοήθημεν ἡμεῖς ἀγαθά τε ἡμῖν ἔδωκεν ἐκείνων
μείζονα τά τε περὶ ψυχὴν καὶ τὰ ἐκτὸς, ὑπὲρ ὧν ἐροῦμεν ὀλί-
γου ὕστερον, ἔστειλέ τε καὶ ἐφ' ἡμᾶς νομοθέτας οὐδὲν Μωυ-
σέως χείρονας, εἰ μὴ τοὺς πολλοὺς μακρῷ κρείττονας. |
143 A Ὅπερ οὖν ἐλέγομεν, εἰ μὴ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐθνάρχης
τις θεὸς ἐπιτροπεύων [ἦν] ἄγγελός τε ὑπ' αὐτῷ καὶ δαίμων
143 B καὶ ψυχῶν ἰδιά | ζον γένος ὑπηρετικὸν καὶ ὑπουργικὸν τοῖς
κρείττοσιν ἔθετο τὴν ἐν τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἤθεσι διαφορότητα,
δεικνύσθω, παρ' ἄλλου πῶς γέγονε ταῦτα. καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπόχρη
λέγειν· «εἶπεν ὁ θεὸς καὶ ἐγένετο»· ὁμολογεῖν γὰρ χρὴ τοῖς
ἐπιτάγμασι τοῦ θεοῦ τῶν γινομένων τὰς φύσεις. ὃ δὲ λέγω,
σαφέστερον ἐρῶ. ἐκέλευσεν ὁ θεὸς ἄνω φέρεσθαι τὸ πῦρ, εἰ

1 καὶ ante προστάτας om MV: *ac* recte adi O, coniectura, ut videtur | 2 ἐξαρχῆς M | 3 ἔλαχε μόνης προνοεῖν V | Μωσῆς MV | 4 ἄχρις ἡμῶν M *usque ad nos* O: ἄχρις ὑμῶν V | 5 τοῖς Ἑβραίοις scripsi; cf. p. 185, 2: τῶν Ἑβραίων MV | ἔτι M *adhuc* O: ὅτι V | καὶ post ἔτι non vertit O | 6 ἔδωκεν [β] ἡμῖν [α] M | 7 τε ante περὶ V *tam* O om M | 8 Μωσέως MV | 9 εἰ μὴ MV; *si non et* O | τοὺς πολλοὺς *non vertit* O | 10 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | ἐθάρχης V | 11 ἐπιτροπεύων ἦν MV *curat* O: ἐπιτροπεύων scripsi cf. 115 E | 13 κρείτοσιν M | 15 γὰρ post ὁμολογεῖν M *enim* O: δὲ V | 16 τῶν γινομένων MV: *eorum quae facta sunt* O | 17 ἐκέλευσεν ὁ θεὸς M: ἐκέλευσε θεὸς V.

τε καὶ προστάτας ἀγαθοὺς οὐδὲν ἐλάττονας (MA *minores* O: ἔλαττον B 2 mg) τοῦ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τιμωμένου. ἀγαθοὺς, εἰπέ μοι, προστάτας καὶ θεοὺς σαυτῷ τε καὶ τοῖς ὁμογνώμοσι δεδόσθαι φής; 142 A 4 | Falso Cyrillus Iuliani verba ita reddit: ἀλλ' εἰ μὲν εἴη, φησίν, ὁ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τιμώμενος καθ' ἕνα τῶν ἄλλων μεμετρημένην ἔχων τὴν ἀρχὴν, ἡμεῖς ἐλάχομεν τοὺς ἀμείνους· εἰ δὲ ὁ προσεχὴς εἴη τοῦ κόσμου δημιουργὸς, βέλτιον ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ διενοήθημεν. 142 C 6 | 4 εἰ δὲ ὁ προσεχὴς κτέ.: θεὸν, ὃν καὶ (καὶ A *et* O: om M) προσεχῆ καλοῦσι τοῖς (τοῖς τοῖς M) κτίσμασιν· ἀλλ' εἴπερ οὗτος εἴη, φησί, βέλτιον ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ διενοήθημεν 142 D 7 | φραζέτω δὲ, ὅπως βέλτιον ὑπὲρ αὐτοῦ διανενόηνται 142 E 1 | 8 ἔστειλέ τε κτέ.: ὅτι δὲ τῶν παρ' Ἕλλησι νομοθετῶν ἤτοι σοφῶν τε καὶ διδασκάλων ἀσυγκρίτως ἀμείνους οἱ παρ' ἡμῖν, ἐπὶ καιροῦ διαδείξομεν (MB 2 mg *ostendemus* O: διδάξομεν A) 143 A 1 | 10 εἰ μὴ καθ' ἕκαστον ἔθνος κτέ.: καθά φησιν αὐτὸς, τὸ τὰ ἔθνη ἐκνενεμῆσθαι ἐθνάρχαις θεοῖς καὶ δαίμοσιν ἐπιτρόποις τὴν ἐν τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἤθεσιν ἔθετο διαφορότητα 144 B 4 | 13 τὴν ἐν τοῖς νόμοις κτέ.: τῆς τῶν ἠθῶν (M: ἐθῶν A) τε καὶ νόμων διαφορᾶς 143 E 5 cf. 144 B 8 144 C 6.

τύχοι, κάτω δὲ τὴν γῆν; οὐχ ἵνα τὸ πρόσταγμα γένηται τοῦ
θεοῦ, τὸ μὲν ἐχρῆν εἶναι κοῦφον, τὸ δὲ βρίθειν; οὕτω καὶ ἐπὶ
τῶν ἑτέρων ὁ | μοίωc. Parva lacuna. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ 143 C
τῶν θείων. αἴτιον δὲ, ὅτι τὸ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἐπίκηρόν
ἐcτι καὶ φθαρτὸν γένοc. εἰκότωc οὖν αὐτοῦ φθαρτὰ καὶ τὰ ἔργα
καὶ μεταβλητὰ καὶ παντοδαπῶc τρεπόμενα· τοῦ θεοῦ δὲ ὑπάρ-
χοντοc ἀϊδίου, καὶ τὰ προcτάγματα τοιαῦτ' εἶναι προcήκει. τοι-
αῦτα δὲ ὄντα ἤτοι φύcειc εἰcὶ τῶν ὄντων ἢ τῇ φύcει τῶν ὄν-
των ὁμολογούμενα. πῶc γὰρ ἂν ἡ φύcιc τῷ προcτάγματι μά-
χοιτο τοῦ θεοῦ; πῶc δ' ἂν ἔξω πίπτοι τῆc ὁμολογίαc; | οὐκοῦν 143 D
εἰ καὶ προcέταξεν ὥcπερ τὰc γλῶccαc cυγχυθῆναι καὶ μὴ cυμ-
φωνεῖν ἀλλήλαιc, οὕτω δὲ καὶ τὰ πολιτικὰ τῶν ἐθνῶν, οὐκ
ἐπιτάγματι δὲ μόνον ἐποίηcε τοιαῦτα καὶ πεφυκέναι οὐδὲ ἡμᾶc
πρὸc ταύτην κατεcκεύαcε τὴν διαφωνίαν. ἐχρῆν γὰρ πρῶτον
διαφόρουc ὑπεῖναι φύcειc τοῖc ἐν τοῖc ἔθνεcι διαφόρωc ἐcομέ-
νοιc. ὁρᾶται γοῦν τοῦτο, καὶ τοῖc cώμαcιν εἴ τιc ἀπίδοι Γερ-
μανοὶ καὶ Cκύθαι Λιβύων καὶ Αἰθιόπων ὁπόcον διαφέρου | cιν. 143 E
ἆρα καὶ τοῦτό ἐcτι ψιλὸν ἐπίταγμα, καὶ οὐδὲν ὁ ἀὴρ οὐδὲ ἡ χώρα
τῷ πῶc ἔχειν πρὸc τὸ χρῶμα θεοῖc cυμπράττει; | ἔτι δὲ καὶ ὁ 146 A
Μωυcῆc ἐπεκάλυπτε τὸ τοιοῦτον εἰδὼc οὐδὲ τὴν τῶν διαλέκτων

1 post τὴν γῆν signum interrogationis posui | γένηται τοῦ θεοῦ M: τοῦ θεοῦ γένηται V | 2 ἐχρῆν MV: *oportere* O | εἶναι κοῦφον M: κοῦφον εἶναι V | post βρίθειν punctum pos O | 6 θεοῦ δὲ V: δὲ θεοῦ M | 7 τοιαῦτα εἶναι MV: τοιαῦτ' εἶναι scripsi propter hiatum cf. proleg. p. 159 | 11 εἰ καὶ V *quamuis etiam* O: εἰκῆ M | 13 δὲ ante μόνον adi M: om V | ἐποίηcε τοιαῦτα scripsi: ἐποίηcεν αὐτὰ M ἐποίηcεν αὐτὸ V | οὐδὲ scripsi: δὲ MV | 14 διαφωνίαν V *dissonantiam* O: διακονίαν M | οὕτω δὲ (12) κτέ. ita vertit O: *Sic autem & gentium gubernationem non fecit solo praecepto, sed ad hanc etiam nostrā praeparauit fieri dissonantiam.* | 15 τοῖc — ἐcομένοιc M: τῶν ἐcομένων V | 16 *quantum Germani et Scythae, Libesqȝ et Aethiopes differant* O | 18 χώρα MV *regio* O: χώραc coni Aubertus | 19 τὸ χρῶμα scripsi cf. test.: τὰ οὐράνια MV *coelestia* O | θεοῖc scripsi: θέcεωc MV *ad situm* O: θέcιc coni Aubertus | ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | ἔτι scripsi: ὅτι MV *quod* O | 20 Μωcῆc MV | εἰδὼc ἐπεκάλυπτε τὸ τοιοῦτον V.

2 τὸ μὲν ἐχρῆν κοῦφον κτέ.: ἀναγκαῖον ἦν κοῦφόν γε (γε M: τε A) εἶναι κατὰ φύcιν τὸ πῦρ, ἵνα τὸ ἄνω φέρεcθαι λάβοι (M: λάχῃ A), διαβριθῆ δὲ τὴν γῆν, ἵν' ἔχῃ τὸ κάτω κεῖcθαι 145 A 2 | 14 ἐχρῆν γὰρ πρῶτον κτέ.: ἔδει γὰρ διαφόρουc, φηcὶν (M: φηc. διαφ. A), ὑπεῖναι φύcειc τοῖc μὴ ὁμοίωc ἐcομένοιc, ἵν' ὁμολογῆ (A: ὁμολογῆται M) τὰ πράγματα τοῖc θεcπίcμαcι τοῦ θεοῦ (M: τοῖc τοῦ θεοῦ θεcπ. A) 144 E 8 | 19 πρὸc τὸ χρῶμα: καὶ τῶν cωμάτων τὰ χρώματα πρὸc ἀπόδειξιν δέχεται 145 D 6.

146 B cύγχυcιν ἀνατέ | θεικε τῷ θεῷ μόνῳ. φηcὶ γὰρ αὐτὸν οὐ μόνον κατελθεῖν οὐ μὴν οὐδὲ ἕνα cυγκατελθεῖν αὐτῷ, πλείονας δέ, καὶ τούτους οἵτινές εἰcιν οὐκ εἶπεν· εὔδηλον δέ, ὅτι παραπληcίους αὐτῷ τοὺς cυγκατιόντας ὑπελάμβανεν. εἰ τοίνυν πρὸς τὴν cύγχυcιν τῶν διαλέκτων οὐχ ὁ κύριος μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ cὺν αὐτῷ κατέρχονται, πρόδηλον, ὅτι καὶ πρὸς τὴν cύγχυcιν τῶν ἠθῶν οὐχ ὁ κύριος μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ cὺν αὐτῷ τὰς διαλέκτους cυγχέοντες εἰκότως ἂν ὑπολαμβάνοιντο ταύτης εἶναι τῆς διαcτάcεως αἴτιοι. |

148 B Τί οὖν, ⟨οὐκ⟩ ἐν μακροῖς εἰπεῖν βουλόμενος, τοcαῦτα ἐπεξῆλθον; ὡς, εἰ μὲν ὁ προcεχὴς εἴη τοῦ κόcμου δημιουργὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Μωυcέως κηρυττόμενος, ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ βελτίους ἔχομεν δόξας οἱ κοινὸν μὲν ἐκεῖνον ὑπολαμβάνοντες ἁπάντων δεcπότην, ἐθνάρχας δὲ ἄλλους, οἳ τυγχάνουcι μὲν ὑπ᾽ ἐκεῖνον, εἰcὶ δὲ ὥcπερ ὕπαρχοι βαcιλέως, ἕκαcτος τὴν ἑαυτοῦ διαφερόν-
148 C τως ἐ | πανορθούμενος φροντίδα· καὶ οὐ καθίcταμεν αὐτὸν οὐδὲ

1 μόνω M: μόνον V | *hinc accipe* post μόνῳ adi O | αὐτὸν V *ipsum* O: αὐτὸς M | 2 οὐ μὴν ante οὐδὲ om V | 3 οἵτινες: *qui quales* O | οὐκεῖπεν M | 4 ὑπελάμβανε V | τὴν τῶν διαλέκτων cύγχυcιν V | 6 κατέρχονται — 187, 7 οἱ cὺν αὐτῷ omiserunt B et Aubertus | καὶ post ὅτι non vertit O | τὴν τῶν ἠθῶν cύγχυcιν V | 7 ὁ κύριος MV: *ipse* O | 10 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | οὐκ adieci: om MVO | 12 Μωcέως MV | ὁ κηρυττόμενος ὑπὸ τοῦ Μωcέως V | 14 ὑπεκεῖνον M | 16 καὶ οὐ MV *& non* O: καὶ γάρ? | καὶ οὐ κτέ. ita vertit O: *& non facimus illum in diuersa quadam subditorum deorum regione constitui. At ei quia unius cuiusdam regionis dominū illū facit, opponitur uniuersi principatus* | καθιcτᾶ μὲν M.

1 αὐτὸν οὐ μόνον κατελθεῖν κτέ.: cυγκαταφοιτῆcαί τινας τῷ θεῷ πρὸς τὴν τῶν διαλέκτων cύγχυcιν 146 C 2 | 3 παραπληcίους κτέ.: πῶς αὐτὸς (sc. Iulianus) — θεοὺς εἶναι παραπληcίους καὶ ἰcοcτατοῦντας ἐν δόξῃ τῷ κατὰ φύcιν θεῷ τοὺς καθικομένους φηcί; 146 C 6 | πῶς ἑτέρους οἶδε (sc. Iulianus) θεοὺς (M: οἶδε θ. ἑ. A) cυγκατιόντας τε καὶ cυμπεπραχότας τι τῷ κατὰ φύcιν καὶ ἑνὶ καὶ μόνῳ καὶ ἀληθινῷ; 146 D 7 | 6 πρὸς τὴν cύγχυcιν τῶν ἠθῶν κτέ.: οὐκ αἰcχύνεται (sc. Iulianus) τῷ φιλαρέτῳ θεῷ τὴν τῶν ἀνθρωπίνων ἠθῶν ἀνάπτειν διαcτροφήν, καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν λέγων γεγενῆcθαι τῶν οὕτως αἰcχρῶν καὶ ἀνοcίων πραγμάτων 147 D 8 | 11 εἰ μὲν ὁ προcεχὴς κτέ.: ἔcτι μὲν οὖν ἁπάντων δημιουργὸς ὁ πρὸς τοῦ πανcόφου Μωυcέως (Μωcέως MA) κεκηρυγμένος καὶ αὐτός ἐcτι τῶν ὅλων δεcπότης . . . . οὑτοcὶ (sc. Iulianus) δὲ δὴ πάλιν διανέμων αὐτοῦ τὴν βαcιλείαν ἀποcτάταις (ἀποcτάτοις M) τε (τὲ M) καὶ ἀκαθάρτοις δαίμοcι (M: τὴν ἑαυτοῦ βαc. ἀκαθ. καὶ ἀποcτ. δαιμ. διαν. A), βέλτιον ὑπὲρ αὐτοῦ διανενοῆcθαί φηcιν. εὑρεcιλογεῖ δὲ προcτιθείς, ὡς εἰ μερικὸς εἴη θεὸς ὁ πρὸς ἡμῶν προcκυνούμενος, βέλτιον εἶναι τὸν ἕνα καὶ καθ᾽ ὅλου μὴ ἀγνοεῖν 148 D 1 | 14 ἐθνάρχας δὲ ἄλλους κτέ.: θεοῖς ἑτέροις ὑπάρχοις τε καὶ ἐθνάρχαις τιcὶ λέγων (sc. Iulianus) τὴν ἑαυτοῦ βαcιλείαν τὸν τῶν ὅλων θεὸν 149 A 1.

ἀντιμερίτην τῶν ὑπ' αὐτὸν θεῶν καθιϲταμένων. εἰ δὲ μερικόν
τινα τιμήϲαϲ ἐκεῖνοϲ ἀντιτίθηϲιν αὐτῷ τὴν τοῦ παντὸϲ ἡγεμο-
νίαν, ἄμεινον τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἡμῖν πειθομένουϲ ἐπιγνῶναι
μετὰ τοῦ μηδὲ ἐκεῖνον ἀγνοῆϲαι, ἢ τὸν τοῦ ἐλαχίϲτου μέρουϲ
εἰληχότα τὴν ἡγεμονίαν ἀντὶ τοῦ πάντων τιμᾶν δημιουργοῦ. |
Ὁ νόμοϲ ἐϲτὶν ὁ τοῦ Μωυϲέωϲ θαυμαϲτόϲ, ἡ δεκάλογοϲ 152B
Exod. 20, 14. 15. 16 ἐκείνη· «οὐ κλέψειϲ, οὐ φονεύϲειϲ, οὐ ψευδομαρτυρήϲειϲ.» γε-
γράφθω δὲ αὐτοῖϲ ῥήμαϲιν ἑκάϲτη τῶν ἐντολῶν, ἃϲ ὑπ' αὐτοῦ
φη | ϲι γεγράφθαι τοῦ θεοῦ. 152C
Ex. 20, 2 «Ἐγὼ εἰμι κύριοϲ ὁ θεόϲ ϲου, ὃϲ ἐξήγαγέ ϲε ἐκ γῆϲ Αἰ-
Exod. 20, 3 γύπτου.» δευτέρα μετὰ τοῦτο· «οὐκ ἔϲονταί ϲοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν
Exod. 20, 4 ἐμοῦ. οὐ ποιήϲειϲ ϲεαυτῷ εἴδωλον.» καὶ τὴν αἰτίαν προϲτίθη-
Exod. 20, 5 ϲιν· «ἐγὼ γάρ εἰμι κύριοϲ ὁ θεόϲ ϲου, θεὸϲ ζηλωτήϲ, ἀποδιδοὺϲ
Exod. 20, 7 πατέρων ἁμαρτίαϲ ἐπὶ τέκνα ἕωϲ τρίτηϲ γενεᾶϲ.» «οὐ λήψῃ τὸ
Ex. 20, 8 ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ ϲου ἐπὶ ματαίῳ.» «μνήϲθητι τὴν ἡμέραν
Exod. 20, 12. 13 τῶν ϲαββάτων.» «τίμα ϲου τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα.» «οὐ
Exod. 20, 15 14. 16. μοιχεύϲειϲ.» «οὐ φονεύϲειϲ.» «οὐ κλέψειϲ.» «οὐ ψευδομαρ | τυ- 152D
Exod. 20, 17 ρήϲειϲ.» «οὐκ ἐπιθυμήϲειϲ τὰ τοῦ πληϲίον ϲου.»
Cf. Exod. 20, 5 et 20, 3 Ποῖον ἔθνοϲ ἐϲτί, πρὸϲ τῶν θεῶν, ἔξω τοῦ «οὐ προϲκυνή-
Ex. 20, 8 ϲειϲ θεοῖϲ ἑτέροιϲ» καὶ τοῦ «μνήϲθητι τῆϲ ἡμέραϲ τῶν ϲαββά-

1 ὑπ' αὐτὸν V: ἐπ' αὐτὸν M | 2 ἀντιτίθηϲιν scripsi, id quod etiam O coniecisse videtur: ἀνατίθηϲιν MV | 4 μηδὲ M | 5 εἰληχότα M *sortitum* O: εἰληφότα V | 6 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | Μωϲέωϲ MV | 8 ῥήμαϲιν V *verbis* O: ῥήματα M | 9 φηϲι V *dicit* O: omisit M | τοῦ θεοῦ γεγράφθαι V | 10 ὃϲ M *qui* O: ὅϲτιϲ V | ἐξ-ήγαγέ ϲε MB 2 mg: ἀνήγαγόν ϲε V: *eduxi* O | 13 θεὸϲ ζηλωτὴϲ h. l. pos MO: post ἐπὶ τέκνα pos V | 14 ἁμαρτίαϲ πατέρων V | ἕωϲ τρί-τηϲ γενεᾶϲ M *usq3 in tertiā generationem* O: om V | 15 θεοῦ ϲου M *dei tui* O: θεοῦ V | 16 τῶν ϲαββάτων V: ϲαββάτων M | 18 τὰ post ἐπιθυμήϲειϲ in τῶν mutare nolui, quod accusativum etiam LXX praebet | 20 τῆϲ ἡμέραϲ M *diem* O: om V.

6 Ὁ νόμοϲ κτέ.: πῶϲ οὐκ ἂν ἀγάϲαιτό τιϲ τὸν ϲοφώτατον Μωυϲέα (Μωϲέα MA) καὶ τὸν δι' αὐτοῦ τεθέντα νόμον τοῦ παντὸϲ ἀξιώϲειε (scripsi: ἀξιώϲει MA) θαύματοϲ; 153 D 6 | 10 Exod. 20, 2 ὅϲτιϲ ἐξήγα-γόν ϲε LXX, sed ὁ ἐξαγαγών ϲε Alex. | 13 Exod. 20, 5 ἁμαρτίαϲ πατέρων LXX | ἕωϲ τρίτηϲ καὶ τετάρτηϲ γενεᾶϲ LXX | 16 Exod. 20, 12 τίμα τὸν πατέρα ϲου καὶ τὴν μητέρα ϲου LXX, sed ϲοῦ post μητέρα om Alex. | Exod. 20, 13. 14. 15. LXX, sed 15. 13. 14 Alex. | 18 οὐκ ἐπιθυμήϲειϲ τῶν τοῦ πληϲίον ϲου 154 D 1 | Exod. 20, 17 οὐκ ἐπιθυμήϲειϲ τὴν γυναῖκα τὸν πληϲίον ϲου οὔτε τὸν παῖδα αὐτοῦ . . . . οὔτε ὅϲα τῷ πληϲίον ϲού ἐϲτι | 19 ποῖον ἔθνοϲ κτέ.: ἀλλ' εἰδέναι φηϲὶν αὐτὰ καὶ φυλάττειν πάντα τὰ ἔθνη 153 E 1 | Exod. 20, 3 οὐκ ἔϲονταί ϲοι θεοὶ ἕτεροι et 20, 5 οὐ προϲκυνήϲειϲ αὐτοῖϲ | 20 Exod. 20, 8 τὴν ἡμέραν LXX.

των», ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται χρῆναι φυλάττειν ἐντολάς, ὡς καί
τιμωρίας κεῖσθαι τοῖς παραβαίνουσιν, ἐνιαχοῦ μὲν σφοδροτέρας,
ἐνιαχοῦ δὲ παραπλησίας ταῖς παρὰ Μωυσέως νομοθετείσαις, ἔστι
δὲ ὅπου καὶ φιλανθρωποτέρας; |
155 C Ἀλλὰ τὸ «οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις» — ὃ δὴ μετὰ Exod. 20, 3. 5
μεγάλης περὶ τὸν θεόν φησι διαβολῆς. «θεὸς γὰρ ζηλωτής» Exod. 20, 5
155 D φησι· καὶ ἐν ἄλλοις πάλιν· «ὁ θεὸς ἡμῶν | πῦρ καταναλίσκον.» (Deut. 4, 24) Hebr. 12, 29
εἶτα ἄνθρωπος ζηλωτὴς καὶ βάσκανος ἄξιος εἶναί σοι φαίνεται
μέμψεως, ἐκθειάζεις δέ, εἰ ζηλότυπος ὁ θεὸς λέγεται; καίτοι πῶς
εὔλογον οὕτω φανερὸν πρᾶγμα τοῦ θεοῦ καταψεύδεσθαι; καὶ
γὰρ εἰ ζηλότυπος, ἄκοντος αὐτοῦ πάντες οἱ θεοὶ προσκυνοῦνται
καὶ πάντα τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν τοὺς θεοὺς προσκυνεῖ. εἶτα πῶς
οὐκ ἀνέστειλεν αὐτὸς ζηλῶν οὕτω καὶ μὴ βουλόμενος προσκυ-
νεῖσθαι τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μόνον ἑαυτόν; ἆρ᾿ οὖν οὐχ οἷός τε
155 E ἦν ἢ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἠ | βουλήθη κωλῦσαι μὴ προσκυνεῖσθαι
καὶ τοὺς ἄλλους θεούς; ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἀσεβές, τὸ δὴ λέ-
γειν ὡς οὐκ ἠδύνατο· τὸ δεύτερον δὲ τοῖς ἡμετέροις ἔργοις ὁμο-
λογεῖ. ἄφετε τοῦτον τὸν λῆρον καὶ μὴ τηλικαύτην ἐφ᾿ ὑμᾶς
159 E αὐτοὺς ἕλκετε βλασφημίαν. | εἰ γὰρ οὐδένα θέλει προσκυνεῖσθαι,
τοῦ χάριν αὐτοῦ τὸν νόθον υἱὸν τοῦτον προσκυνεῖτε καὶ ὃν

3 Μωσέως MV | 5 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | θεοῖς θεοῖς V | μετὰ μεγάλης scripsi: μετὰ τῆς M *cum* (*blasphemiā* [sic]) O μέγα τῆς V | 7 ἐν ἄλλοις πάλιν M *alibi iterum* O: ἐν ἄλλοις V | 8 εἶναί σοι M: σοι εἶναι V | 9 ἐκθειάζεις V: ἐκθηάζεις M | 13 οὐκ-ανέστειλεν M | αὐτὸς scripsi: αὐτὸ MV | 14 τοὺς ἄλλους προσκυνεῖσθαι V | μόνον non vertit O | οὖν om V | 15 ἐβουλήθη V | κωλῦσαι (κωλύσαι M) μὴ προσκυνεῖσθαι MV: *adorare* O | 16 δὴ M: om V | 17 ἐδύνατο V | 18 ἄφετε V *desinite* O: ἄφες M | τηλικάτην (υ supra) M | ὑμᾶς V *vos* O: ἡμᾶς M | 19 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 20 τοῦ χάριν αὐτοῦ τὸν νόθον υἱὸν τοῦτον MB 2 mg *quapropter nothum hunc filium* O τοῦ χάριν τὸν υἱὸν τοῦτον V.

5 οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις v. s. test. ad p. 188, 19 | 6 θεὸς γὰρ ζηλωτὴς κτέ.: ταύτῃ τοι καὶ θεὸς ζηλωτὴς καὶ πῦρ καταναλίσκον διὰ τῶν Μωυσέως (Μωσέως MV) ὠνόμασται λόγων 157 A 1 | ζηλωτὴν γὰρ αὐτὸν καὶ δύσοργον ὀνομάζει 160 C 3 | Deut. 4, 24: ὅτι κύριος ὁ θεός σου πῦρ καταναλίσκον ἐστί, θεὸς ζηλωτής; sed Hebr. 12, 29: καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον. Ergo Iulianus, veteris testamenti codice non evoluto, ex memoria Mosis verba attulit | 9 καίτοι πῶς εὔλογον κτέ.: ἀκαλλέστατον (M ἀκαλλαστατον (ε supra) [sic] B 2 mg *turpissimum* O: ἀμελέστατον A) γὰρ εἶναί φησιν εὐηθές τε κομιδῇ (M: κομιδῇ εὔηθες A) καὶ οὐκ ἔξω δίκης (M: δίκης οὐκ ἔξω A) τὸ ζηλωτὴν ὀνομάσαι τὸν θεὸν 156 A 1 | 19 εἰ γὰρ οὐδένα κτέ.: ἀποφάσκει μὲν οὖν τῶν ὅλων θεὸς τὸ δεῖν ἑτέροις προσκυνεῖν 160 A 2 | 20 τὸν νόθον υἱόν: νόθον δὲ

ἐκεῖνος ἴδιον οὔτε ἐνόμισεν οὐθ' ἡγήσατο πώποτε. καὶ δείξω
γε τοῦτο ῥᾳδίως. ὑμεῖς δὲ, οὐκ οἶδ' ὅθεν, ὑπόβλητον αὐτῷ
προστίθετε. | γράφεται (sc. ὁ Ἰουλιανὸς) πάλιν ἡμᾶς (sc. τοὺς Χριστια- 160B
νοὺς), ἀνθ' ὅτου δή, λέγων, τῆς Ἑλληνικῆς εὐεπείας ἀπονοστήσαντες τοῖς
τῆς ἀληθείας λόγοις προσκεχωρήκαμεν. | .... οὐδαμοῦ χαλεπαίνων ὁ 160D
θεὸς φαίνεται οὐδὲ ἀγανακτῶν οὐδὲ ὀργιζόμενος οὐδὲ ὀμνύων
οὐδ' ἐπ' ἀμφότερα ταχέως ῥέπων .., ὡς ὁ Μωυσῆς φησιν ἐπὶ
τοῦ Φινεές. εἴ τις ὑμῶν ἀνέγνω τοὺς ἀριθμούς, οἶδεν ὃ λέγω.
ἐπειδὴ γὰρ Φινεὲς τὸν τελεσθέντα τῷ Βεελφεγὼρ μετὰ τῆς
ἀναπεισάσης αὐτὸν γυναικὸς αὐτοχειρίᾳ λαβὼν ἀπέκτεινεν αἰσχρῷ
καὶ ὀδυνηροτάτῳ τραύματι, διὰ τῆς μήτρας, φησὶ, παίσας τὴν
Num. 25, 11 γυναῖκα, πεποίηται λέ | γων ὁ θεός· «Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ υἱοῦ 160E
Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως κατέπαυσε τὸν θυμόν μου ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ
ἐν τῷ ζηλῶσαί μου τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖς. καὶ οὐκ ἐξανήλωσα

1 οὐθ' V: οὔτε M | 2 ὑποβλητὸν MV | 4 ἀνθ' ὅτου δὴ non vertit O | 5 προσκεχωρήκαμεν M *concessimus* O: προσκεχωρήκατε V | ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | ante οὐδαμοῦ lacuna videtur esse statuenda et hunc fere in modum explenda: ἐν Πλάτωνος γὰρ λόγοις; cf. prolegg. p. 112 sqq. | 7 οὐδ' M: οὐδὲ V | inter ῥέπων et ὡς *neque mutabilis esse* inseruit O; ergo οὐδὲ στρεπτὸς vel οὐδὲ μεταβλητὸς vel verba similia adicienda sunt; cf. test. Quae verba ut codicum neque M neque Y (V) librarii describerent fieri facile potuit, si in codice C prius omissa dein adiecta legebantur | 9 Φινεὲς scripsi: φησι M φησιν V vocem non vertit O | 10 ἀναπεισάσης αὐτὸν V *quae illi suaserat* O: ἀναπεισάσης M | αὐτοχειρίᾳ λαβὼν non vertit O | ἀπέκτεινε V | 11 διὰ τῆς μήτρας MB 2 mg *per uterum* O: om V | φησίν V | 12 ἐλεάζαρ M: ἐλεαζάρου V | υἱοῦ M υἱοῦ υἱοῦ V *filius* O | 13 ἀπὸ υἱῶν M: ἀπὸ τῶν υἱῶν V | 14 ἐν τῷ — ἐν αὐτοῖς: *quia*

καὶ ὑπόβλητον ὀνομάζων υἱὸν (scripsi: *Quod autem nothum & supposititium filium nominat* O υἱὸν δὲ ὀνομάζων ὑποβλητὸν A: καὶ ὑπόβλητον om M) οὐκ οἶδ' ὅτι λέγει 160 A 4 | οὐ νόθον οὐδὲ ὑπόβλητον (ὑποβλητὸν M) ὑφίεμεν υἱόν (M: οὐχ ὑποβλητὸν οὐδὲ νόθον υἱὸν ὑφίεμεν A) τῷ παναγίῳ θεῷ 160 A 9 | 6 ὀργιζόμενος: ταύτῃ τοι (sc θεὸς) καὶ ὠργίσθαι λέγεται 163 E 2 | ὀμνύων: εἰ δὲ δὴ ὀμνύναι λέγεταί τισιν 162 C 5 | ὄμνυσι δὲ κατὰ τῆς οἰκείας δόξας. «ἀρῶ γάρ», φησίν, «εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χεῖρά μου καὶ ὀμοῦμαι τὴν δεξιάν μου» (Deuter. 32, 40). καὶ πάλιν· «κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, λέγει κύριος» (Jerem. 22, 5). οὐ γὰρ ἦν ὀμόσαι καθ' ἑτέρου τινὸς κτἑ. 160 C 7 | 7 οὐδ' ἐπ' ἀμφότερα κτἑ.: τῆς ἐσχάτης ἀξιοῖ διαβολῆς τὸ ἐξ ὀργῆς ἔσθ' ὅτε μεταφοιτᾶν εἰς πραότητα τὸν τῶν ὅλων θεόν 162 D 9 | ἔστι μὲν γὰρ βραδὺς εἰς ὀργὰς ὁ τῶν ὅλων θεὸς — εὐμετακόμιστος δὲ πρὸς τὸ καταλῆξαι θυμοῦ 162 E 6 | ἐπιλανθάνεται γὰρ ἴσως Ὁμήρου λέγοντος περὶ τῶν αὐτοῦ θεῶν· στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοί (Hom. Il. IX 497) 163 D 3 | ἐπὶ τοῦ Φινεές: τῆς κατὰ θεοῦ δυσφημίας ποιεῖται (sc. Iulianus) πρόφασιν ζηλοῦντα τὸν Φινεὲς 164 A 8 | 10 ἀπέκτεινεν αἰσχρῷ κτἑ.: τετίμηται δὲ Φινεὲς, οὐχ ὅτι πονηρῷ τραύματι διεπερονήθη τὸ γύναιον 167 D 7.

τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῷ ζήλῳ μου.» τί κουφότερον τῆς αἰτίας,
δι' ἣν θεὸς ὀργισθεὶς οὐκ ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ γράψαντος ταῦτα
161A πεποίηται; | τί δὲ ἀλογώτερον, εἰ δέκα ἢ πεντεκαίδεκα, κείσθω
δὲ καὶ ἑκατόν, οὐ γὰρ δὴ χιλίους ἐροῦσι — θῶμεν δὲ ἡμεῖς
καὶ τοσούτους τολμήσαντάς τι τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμένων
νόμων παραβῆναι· ἑξακοσίας ἐχρῆν διὰ τοὺς ἅπαξ χιλίους ἀνα-
λωθῆναι χιλιάδας; ὡς ἔμοιγε κρεῖττον εἶναι τῷ παντὶ φαίνεται
χιλίοις ἀνδράσι βελτίστοις ἕνα συνδιασῶσαι πονηρὸν ἢ συνδια-
φθεῖραι τοὺς χιλίους ἑνί. εἶτα τούτοις μακροὺς προσυφαίνει (sc. ὁ
Ἰουλιανὸς) λόγους, μὴ δὴ χρῆναι λέγων τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν
161B ἀ | γρίοις οὕτω κεχρῆσθαι θυμοῖς, ὡς ἅπαν ἐθελῆσαι πολλάκις τὸ τῶν
Ἰουδαίων δαπανῆσαι γένος. εἰ γὰρ καὶ ἑνὸς ἡρώων καὶ οὐκ ἐπι-
σήμου δαίμονος δύσοιστος ἡ ὀργὴ χώραις τε καὶ πόλεσιν ὁλο-
κλήροις, τίς ἂν ὑπέστη τοσούτου θεοῦ δαίμοσιν ἢ ἀγγέλοις ἢ
168B καὶ ἀνθρώποις ἐπιμηνίσαντος; | ἄξιόν γέ ἐστι παραβαλεῖν αὐτὸν

zelando zelatus est illos O | ἐξανήλωσα V: ἐξανάλωσα M | 2 θεὸς M: ὁ θεὸς V | 3 εἰ in ἢ εἰ non mutavi propter anacoluthon | 4 καὶ ἑκατὸν M *et centum* O: ἑκατὸν V | οὐκ ἐροῦσι γὰρ χιλίους V | 7 ὡς ἔμοιγε MV: *et mihi* O | 8 χιλίοις MV: *tot millibus* O | ἕνα MV: *etiam unum* O | 9 τοὺς χιλίους MV: *tot millia* O | 10 τὸν MV: *deum* O | 11 ἅπαν M *totū* O: καὶ ἅπαν V | τῶν Ἰουδαίων non vertit O | 12 γένος δαπανῆσαι V | 13 τε καὶ MV: *ac* O | 14 τοσούτου M: τοῦ τοσούτου V | 15 ἐπιμηνίσαντος MV: *exacerbato et irascente* O | ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | ἐστι V *est* O: ἔσται M.

1 τί κουφότερον κτέ.: κούφην εἶναι τὴν αἰτίαν φησὶν (φησὶν om. A) 165 B 6 | 7 ὡς ἔμοιγε κρεῖττον κτέ.: θεὸς ἑνὸς δικαίου προσίεται λιτὰς 163 C 6 | εἰ γὰρ ἑνὸς δικαίου προσίεται λιτὴν 163 E 8 | ἀρκέσει — εἰς ἐπικουρίαν ἑνὸς δικαίου λιτὴ 164 A 6 | ἕνα πολλῶν ἀντάξιον ἡγεῖται θεὸς καὶ συνδιασώζει μᾶλλον ἑνὶ δικαίῳ καὶ ἀγαθῷ πολυανδροῦσαν πόλιν ἤπερ ἕνα δίκαιον συνδιόλλυσιν ἀσεβέσι πολλοῖς 166 A 1 | οὐ γάρ τοι, καθάπερ ἤδη προεῖπον, συνδιολώλασιν ἀγαθοὶ πονηροῖς, ἀλλ' ἑνὶ μᾶλλον ἀγαθῷ, φημὶ δὴ τῷ Φινεές, πληθὸς πονηρὰ καὶ ἀριθμοῦ κρείττων συνδιεσώζετο (A: διεσώζετο M) 167 D 4 | 15 ἄξιόν γέ ἐστι παραβαλεῖν κτέ.: πῶς οὐ δέδιεν ὁ θρασὺς τὸν ἐπὶ πάντας θεὸν ἀντιπαρεξάγων εἰς σύγκρισιν, μᾶλλον δὲ — τὴν ἁπάντων τεχνίτην (A: τεχνῖτιν M) σοφίαν τῆς ἀνθρώπων ἐπιεικείας ἡττᾶσθαι (M: ἡττῆσθαι A) διατεινόμενος —; 168 C 4 | πρᾳοτάτους ἀνθρώπων γενέσθαι φησὶ Σόλωνά τε καὶ μὴν καὶ (A: καὶ μὴν M) Λυκοῦργον, προσμεμαρτύρηκε δὲ καὶ (καὶ M: om A) τὸ ἀνεξίκακον αὐτοῖς 168 E 7 | εἰ δὲ γέγονεν αὐτοῖς ἐν σπουδῇ — τὸ κατακωλύειν τὰ πονηρά, — ἆρ' οὐκέτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας πρᾷοί τε καὶ ἀνεξίκακοι νοηθεῖεν ἄν; 169 B 4 | εἰσὶ μὲν γὰρ (M: γὰρ om A) πρᾷοί τε καὶ ἀνεξίκακοι 169 C 6 | Σόλων μὲν γὰρ καὶ Λυκοῦργος, οὓς δὴ καὶ ἐκκρίτους νομοθετῶν γενέσθαι φησὶν 170 C 5 | κἂν εἰ πρᾷοί τε εἶεν καὶ (M: κἂν A) ἀνεξίκακοί τινες οἱ θεσμοθετεῖν ὀφείλοντες (M: φυλάττοντες θεσμοθετεῖν A), οὐκ ἂν ἔξω γένοιντο τοῦ εἶναι χρηστοί τε καὶ πρᾷοι κολάζοντες πονηρούς. ἐπειδὴ (M: ἐπεὶ A) δὲ Ῥωμαίους γενέσθαι φησὶ (M: φ. γ. A) χρηστούς τε (τὲ M: om A) καὶ ἀνεξικάκους πρός τινας τῶν ἠδικηκότων κτέ. 171 B 3.

τῇ Λυκούργου πραότητι καὶ τῇ Ϲόλωνος ἀνεξικακίᾳ ἢ | τῇ Ῥω- 168C
μαίων πρὸς τοὺς ἠδικηκότας ἐπιεικείᾳ καὶ χρηστότητι. | πόϲῳ 171D
δὲ δὴ τὰ παρ' ἡμῖν τῶν παρ' αὐτοῖϲ κρείττονα, καὶ ἐκ τῶνδε
ϲκοπεῖτε. μιμεῖϲθαί κελεύουϲιν ἡμᾶϲ οἱ φιλόϲοφοι κατὰ δύναμιν
τοὺϲ θεούϲ, εἶναι δὲ ταύτην τὴν μίμηϲιν ἐν θεωρίᾳ τῶν ὄντων.
ὅτι δὲ τοῦτο δίχα πάθουϲ ἐϲτὶ καὶ | ἐν ἀπαθείᾳ κεῖται, πρόδη- 171E
λόν ἐϲτί που, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω· καθ' ὅϲον ἄρα ἐν ἀπαθείᾳ
γινόμεθα, τεταγμένοι περὶ τῶν ὄντων θεωρίαν, κατὰ τοϲοῦτον
ἐξομοιούμεθα τῷ θεῷ. τίϲ δὲ ἡ παρ' Ἑβραίοιϲ ὑμνουμένη τοῦ
Num. 25, 11 θεοῦ μίμηϲιϲ; ὀργὴ καὶ θυμὸϲ καὶ ζῆλοϲ ἄγριοϲ. «Φινεὲϲ» γάρ
φηϲι «κατέπαυϲε τὸν θυμόν μου ἀπὸ υἱῶν Ἰϲραὴλ ἐν τῷ ζη-
λῶϲαι τὸν ζῆλόν μου ἐν αὐτοῖϲ.» εὑρὼν γὰρ ὁ θεὸϲ τὸν ϲυν-
αγανακτοῦντα καὶ ϲυναλγοῦντα ἀφεὶϲ τὴν ἀγανάκτηϲιν φαίνε-
ται. | ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ θεοῦ ἕτερα πεποίηται λέγων 172A
ὁ Μωυϲῆϲ οὐκ ὀλιγαχοῦ τῆϲ γραφῆϲ. |

1 λυκουργ M | 2 ἰουλιανοῦ M mg V mg Iulianus O | 3 ἡμῖν M: ἡμῶν V | αὐτοῖϲ in ἰουδαίοιϲ mutandum non videtur | 4 κατὰ δύναμιν V *pro viribus* O: om M | 5 τοὺϲ θεοὺϲ MV: *deum* O | ταύτην δὲ εἶναι V | 6 ὅτι δὲ — κεῖται: *quod autem absque perturbatione ac passione fiat* O | ἀπαθείᾳ M cf. O: θεωρίᾳ V | 7 που non vertit O | καθ' ὅϲον ἄρα M: καθ' ὅϲον ὅτι V: *quanto enim magis* O | 8 γινόμεθα M *fuerimus* O: γενόμενοι V | τεταμένοι M | περὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων V | 9 τῷ θεῷ ἐξομοιούμεθα V | ὑμνουμένη M V mg *laudatur* O | 10 γὰρ V *enim* O: om M | 11 ἀπὸ υἱῶν ἰηλ M *a filiis Israel* O: om V | 12 ἐν αὐτοῖϲ M *in illis* O: ἐν υἱοῖϲ Ἰϲραήλ V | 13 φαίνεται post ἀγανάκτηϲιν posui hiatus evitandi causa cf. proleg. p. 159: post ϲυναλγοῦντα pos MV | 14 τὰ τοιαῦτα M: τοιαῦτα V | ἕτερα περὶ θεοῦ V | 15 Μωϲῆϲ V | οὐκολιγαχοῦ M.

4 μιμεῖϲθαι κελεύουϲιν κτέ.: προϲτετάχαϲι γάρ οἱ ϲοφοί, φηϲὶν (M: φ. οἱ ϲοφ. A) ἀπομιμεῖϲθαι τοὺϲ θεοὺϲ (M: τ. θ. ἀ. A) κατά γε τὸ ἐγχωροῦν, κατορθωθείη δ' ἂν οὐχ ἑτέρωϲ τὸ χρῆμα πλὴν ὅτι διὰ μόνηϲ τῆϲ τῶν ὄντων θεωρίαϲ καὶ μέντοι καὶ ἀπαθείαϲ, ἀπάθειαν, οἶμαι, λέγων τὴν ἀοργηϲίαν 172 C 4 | τὴν τοῦ θεοῦ μίμηϲιν (M: τὴν μιμ. τ. θ. A) κατά γε (γε M: τε A) τὸ ἐγχωροῦν ἀναμάττεϲθαι 172 D 2 | τίνοϲ ἂν γένοιτο (sc. τιϲ) μιμητὴϲ τῶν αὐτοῦ (sc. Iuliani) θεῶν; 174 B 5 | πότερα δὴ οὖν, εἰ τοὺϲ Ἑλλήνων τιϲ ἀπομιμοῖτο θεούϲ, πρᾶόϲ τε ἔϲται καὶ ἥμεροϲ ἢ δύϲοργοϲ καὶ βαρύμηνιϲ; 175 D 5 | διδαϲκέτω παρελθών, καθ' ὃν ἄν τιϲ ἴοι τρόπον πέραν θυμοῦ καὶ ὀργῆϲ — τοὺϲ τῶν Ἑλλήνων θεοὺϲ — ἀπομιμεῖϲθαι προθυμούμενοϲ 175 D 9 | 6 δίχα πάθουϲ: δίχα θυμοῦ 174 D 8 | 7 καθ' ὅϲον ἄρα κτέ.: ἓν δὲ δὴ (M: καὶ A) ἀξιόκτητον ἀγαθὸν τῶν εἰωθότων ἡμᾶϲ πρὸϲ θεὸν εἰδοποιεῖν τὸ πέρα κεῖϲθαι θυμοῦ καὶ ἐν ἀπαθείᾳ τῶν ἐξ ὀργῆϲ κυμάτων κατά γε τὸ ἐφικτόν 172 E 2 | 9 τίϲ δὲ ἡ πὰρ' Ἑβραίοιϲ κτέ.: οὐ δέδιεν οὑτοϲί (sc. Μωυϲῆϲ) τὴν παρὰ τοῖϲ (τοῖϲ M: om A) Ἑβραίοιϲ τοῦ θεοῦ μίμηϲιν ὀργὴν καὶ θυμὸν εἶναι λέγων (M: λ. εἶ. A) καὶ ζῆλον ἄγριον 173 A 6 | 10 Φινεὲϲ γὰρ κτέ.: πῶϲ αἰτιᾶται τὸν Φινεὲϲ 175 B 6 | 11 ἐν τῷ ζηλῶϲαί μου τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖϲ LXX.

176 AB "Οτι δὲ οὐχ Ἑβραίων μόνον ἐμέληcε τῷ | θεῷ, πάντων δὲ ἐθνῶν κηδόμενοc ἔδωκεν ἐκείνοιc μὲν οὐδὲν cπουδαῖον ἢ μέγα, ἡμῖν δὲ μακρῷ κρείττονα καὶ διαφέροντα, cκοπεῖτε λοιπὸν τὸ ἐντεῦθεν. ἔχουcι μὲν εἰπεῖν καὶ Αἰγύπτιοι, παρ' ἑαυτοῖc ἀπαριθμούμενοι cοφῶν οὐκ ὀλίγων ὀνόματα, πολλοὺc ἐcχηκέναι τοὺc ἀπὸ τῆc Ἑρμοῦ διαδοχῆc, Ἑρμοῦ δέ φημι τοῦ τρίτου ἐπιφοιτήcαντοc τῇ Αἰγύπτῳ, Χαλδαῖοι δὲ καὶ Ἀccύριοι τοὺc ἀπ' Ὠάννου καὶ Βήλου, μυρίουc δὲ Ἕλληνεc τοὺc ἀπὸ Χείρωνοc. ἐκ
176 C τούτου γὰρ πάντεc | ἐγένοντο τελεcτικοὶ φύcει καὶ θεολογικοί, καθὸ δὴ δοκοῦcι μόνον Ἑβραῖοι τὰ ἑαυτῶν ἀποcεμνύνειν. Cyrilli verba: εἶτα καταcκώπτει (sc. ὁ Ἰουλιανὸc) τὸν μακάριον Δαβὶδ καὶ Cαμψὼν καὶ οὐ cφόδρα γενέcθαι φηcὶν αὐτοὺc ἐν ταῖc μάχαιc ἀλκιμωτάτουc, ἀλλὰ τῆc Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων εὐcθενείαc ἡττῆcθαι παρὰ πολὺ καὶ μόλιc μέχρι τῶν τῆc Ἰουδαίαc τερμάτων τὸ τῆc βαcιλείαc αὐτοῖc ὡρίcθαι μέτρον.

178 A Ἀλλ' ἀρχὴν ἔδωκεν ὑμῖν ἐπιcτήμηc ἢ μάθημα φιλόcοφον;

1 ἰουλιανοῦ M mg V mg *Iulianus* O | 3 λοιπὸν τὸ ἐντεῦθεν MV *autem* (ceterum?) *quid hinc* O | 4 εἰπεῖν V *dicere* O: om M | ἀπαριθμούμενοι MV: *numerari* O | 6 ἐρ' μου M | ἐπιφοιτήcαντοc τῇ αἰγύπτῳ M: τῇ αἰγύπτῳ ἐπιδημήcαντοc VB 1 F ἐπιφοιτήcαντοc B 2 mg | 7 δὲ post Χαλδαῖοι om M | Ἀccύριοι V *Assyrii* O: cύροι M | ἀπ' Ὠάννου scripsi cf. ea quae de Oanne et Belo Eusebius exposuit chron. I p. 14—16 Schoene, quae legisse Iulianum haud absonum: ἀπὸ ἄννου V ab Ano O: ἀπονίνου M. cave ἀπὸ Νίνου receperis Babrii secutus 2. prooem. 1 sqq.: μῦθοc μὲν — Cύρων παλαιόν ἐcτιν εὕρεμ' ἀνθρώπων, οἳ πρίν ποτ' ἦcαν ἐπὶ Νίνου τε καὶ Βήλου | 9 θεολ^ογι^ικοί M | 10 μόνον Ἑβραῖοι δοκοῦcι V | 12 φηcὶν γενέcθαι (^β ^α) αὐτοὺc — ἀλκιμωτάτουc V: φ^ἡ^ αὐτοὺc γενέcθαι ἀλκιμωτάτουc ἐν μάχαιc M | 13 ἑλλήνων καὶ αἰγυπτίων M *Graecis & Aegyptijs* O: αἰγυπτίων καὶ ἑλλήνων V | ἡττῆcθαι παρὰ πολὺ M *inferiores — multis* O: om V | μόλιc μέχρι V: μέχρι μόνηc M: μόλιc non vertit O | 14 τὸ τῆc — μέτρον M: τὸ μέτρον αὐτοῖc ὡρίcθαι τῆc βαcιλείαc V | 15 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | ἀλλ' scripsi cf. prolegg. p. 155: ἀλλὰ MV | ὑμῖν M: ἡμῖν V *nobis* O.

1 Ὅτι δὲ οὐχ Ἑβραίων κτέ.: ποίῳ δὴ ἄρα θεῷ μελῆcαί φηcι τῶν ἐθνῶν, ὡc Ἑβραίοιc μὲν νεῖμαι (A: εἶναι M) cπουδαῖον ἢ μέγα παντελῶc οὐδὲν, Ἕλληcί γε μὴν τὰ πάντων κράτιcτα καὶ ἐξαίρετα; 176 C 10 | πῶc Ἑβραίοιc αυτὸν οὐδὲν τῶν ὀνηcιφόρων ἤγουν ἀναγκαιοτάτων (M: τῶν ἀναγκαίων A) χαρίcαcθαί φηcι – ; 176 E 6 | οἰηθεὶc δὲ ἅπαν μὲν εἶδοc ἀγαθῶν (A: ἀγαθὸν M) ταῖc τῶν Ἑλλήνων ἀγέλαιc δεδωρῆcθαι παρὰ θεοῦ, Ἑβραίοιc γε μὴν τὸ cύμπαν οὐδὲν 178 A 2 | 4 ἔχουcι μὲν εἰπεῖν καὶ Αἰγύπτιοι κτέ.: εἰ δὲ δὴ γεγόναcί τινεc ἢ παρ' (M: παρὰ τοῖc A) Αἰγυπτίοιc ἢ παρὰ τοῖc Ἕλληcι τῆc ἐν κόcμῳ cοφίαc οὐκ ἀγεννῆ λαχόντεc τὴν δόκηcιν (M: τῆc ἐ. κ. cοφίαc post δόκηcιν pos A) 177 D 6 | 11 εἶτα καταcκώπτει κτέ.: ἐμπαροινείτω δὲ μηδαμῶc τοῖc Ἑβραίων cτρατηγοῖc ἤγουν βαcιλεῦcιν (τοῖc Ἑ. δὲ cτρ. ἤ. βαcιλεῦcι μηδ. ἐμπ. A) 177 E 4.

καὶ ποῖον; ἡ μὲν γὰρ περὶ τὰ | φαινόμενα θεωρία παρὰ τοῖς 178B
Ἕλλησιν ἐτελειώθη, τῶν πρώτων τηρήσεων παρὰ τοῖς βαρβά-
ροις ἐν Βαβυλῶνι γενομένων· ἡ δὲ περὶ τὴν γεωμετρίαν ἀπὸ
τῆς γεωδαισίας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ἀρχὴν λαβοῦσα πρὸς το-
σοῦτον μέγεθος ηὐξήθη· τὸ δὲ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τῶν
Φοινίκων ἐμπόρων ἀρξάμενον τέως εἰς ἐπιστήμης παρὰ τοῖς
Ἕλλησι κατέστη πρόσχημα. τὰ δὴ τρία † μετὰ τῆς † συναρίθμου
μουσικῆς Ἕλληνες εἰς ἓν συνῆψαν, ἀστρονομίαν γεωμετρίᾳ προσ-
υφήναντες, ἀμ | φοῖν δὲ προσαρμόσαντες τοὺς ἀριθμοὺς καὶ 178C
τὸ ἐν τούτοις ἐναρμόνιον κατανοήσαντες. ἐντεῦθεν ἔθεντο τῇ
παρὰ σφίσι μουσικῇ τοὺς ὅρους, εὑρόντες τῶν ἁρμονικῶν λόγων
πρὸς τὴν αἴθησιν τῆς ἀκοῆς ἄπταιστον ὁμολογίαν ἢ ὅτι τούτου
μάλιστα ἐγγύς. |

Πότερον οὖν χρή με κατ' ἄνδρα ὀνομάζειν ἢ κατ' ἐπιτη- 184B
δεύματα; ἢ τοὺς ἀνθρώπους, οἷον Πλάτωνα, Σωκράτην, Ἀρι-
στείδην, Κίμωνα, Θαλῆν, Λυκοῦργον, Ἀγησίλαον, Ἀρχίδαμον —
ἢ μᾶλλον τὸ τῶν φιλοσόφων γένος, τὸ τῶν στρατηγῶν, τὸ τῶν
δημιουργῶν, τὸ τῶν νομοθετῶν; εὑρεθήσονται γὰρ οἱ μοχθηρό-
τατοι καὶ βδελυρώτατοι τῶν στρατηγῶν ἐπιεικέστερον χρησάμε-
νοι | τοῖς ἠδικηκόσι τὰ μέγιστα ἢ Μωυσῆς τοῖς οὐδὲν ἐξημαρ- 184C

3 γενομένων ἐν Βαβυλῶνι V | περὶ τὴν superscripsit M m. 1 | 4 γεωδαισίας M: γεωδίας V | 7 μετὰ τῆς συναρίθμου μουσικῆς MV: *cum Musica* O. μετὰ aut delendum aut in μαθήματα mutandum esse mihi videtur. Pro συναρίθμου conicio εὐρύθμου | 9 τοὺς ἀριθμοὺς προσαρμόσαντες V | 10 κατανοήσαντες M B 2 mg *cognoverunt* O: καταστήσαντες V | τῇ — μουσικῇ M *Musicae* O: τὴν — μουσικὴν V | 11 σφίσι M: σφίσιν V | 12 τὴν τῆς ἀκοῆς αἴσθησιν V | τούτου ante μάλιστα posui propter hiatum cf. prolegg. p. 159: post μάλιστα pos MV | 13 Iam nunc codice V caremus | 14 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | ἢ κατ' ἐπιτηδεύματα; A. de Gutschmid: καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα M *studiane* O | 16 Ἀρχίδαμον M: *Archidicum* O | 19 βδελλυρώτατοι M | 20 ἠδικηκόσι τὰ μέγιστα scripsi propter hiatum cf. prolegg. p. 159: τὰ μέγιστα ἠδικηκόσιν M.

3 ἡ δὲ περὶ τὴν γεωμετρίαν κτέ.: τί μὲν ἄρα τῆς γεωμετρίας τὸ χρῆμά ἐστιν (M: τὸ χρ. ἐστι τῆς γεω. A), ἁρμονικῆς τε καὶ ἀριθμητικῆς καὶ τῶν ἑτέρων ἐπιστημῶν, ἃς δὴ καὶ μόνας ἀξιοῦσι τιμῆς (M: τιμᾷν [sic] A) 179 A 1 | 12 ἄπταιστον ὁμολογίαν: cf. ἄπταιστον ἐπιστήμην 178 E 6 | 15 Σωκράτην: ἴδωμεν —, ὁποῖος ἦν ὁ διαβόητος παρ' αὐτοῖς Σωκράτης 185 A 9 | Ἀριστείδην: ὅ γε μὴν Ἀριστείδης κτέ. 188 B 3 | 16 Κίμωνα: Κίμωνα δὲ τὸν πανάριστον ὁποῖος ἦν τοὺς τρόπους, ὁράτω δὴ πάλιν ὁ ἐπ' αὐτῷ μεγάλην ἀνασπάσας ὀφρύν 187 E 4 | 18 εὑρεθήσονται γὰρ κτέ.: ἐπειδὴ δέ φησι τοὺς βδελυρωτάτους (βδελλυρωτάτους M) τῶν παρ' Ἕλλησι στρατηγῶν ἐπιεικέστερον χρήσασθαι τοῖς τὰ μέγιστα ἀδικήσασιν ἢ Μωυσέα τοῖς οὐδὲν ἡμαρτηκόσιν 189 C 1 | 20 ἢ Μωυσῆς: ὠμὸν καὶ ἀπηνῆ γενέσθαί φησι τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα 184 D 5 | αἰτιᾷ δὲ τὸν Μωυσέα καὶ ἄτεγκτον εἶναι φῄς —; 190 B 3 |

190 C τηκόcιν. | τίνα οὖν ὑμῖν ἀπαγγείλω βαcιλείαν; πότερα τὴν Περ-
cέωc ἢ τὴν Αἰακοῦ ἢ Μίνω τοῦ Κρητόc, ὃc ἐκάθηρε μὲν λῃ-
cτευομένην τὴν θάλαccαν, ἐκβαλὼν καὶ ἐξελάcαc τοὺc βαρβά-
ρουc ἄχρι Cυρίαc καὶ Cικελίαc, ἐφ' ἑκάτερα προβὰc τοῖc τῆc
ἀρχῆc ὁρίοιc, οὐ μόνων δὲ τῶν νήcων, ἀλλὰ καὶ τῶν παραλίων
ἐκράτει; καὶ διελόμενοc πρὸc τὸν ἀδελφὸν Ῥαδάμανθυν, οὔτι
τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸc μὲν ἐτί-
θει παρὰ τοῦ Διὸc λανβάνων τοὺc νόμουc, ἐκείνῳ δὲ τὸ δικα-
191 C cτικὸν ἠφίει μέροc ἀναπληροῦν. | Cyrilli verba: μετὰ δέ γε τοὺc
περὶ τοῦ Μίνω λόγουc εἰc πλατὺ διηγημάτων ἀπαίρει (sc. ὁ Ἰουλιανὸc)
191 D πέλαγοc, καὶ ἱcτοριῶν Ἕλληνι | κῶν ποιεῖται μνήμην, τὸν Δάρδανον λέγων
Διὸc μὲν ἐκφῦναι καὶ τῆc Ἀτλαντίδοc Ἠλέκτραc, οἰκιcτὴν δὲ τῆc Δαρ-
193 B δανίαc γενέcθαι καὶ μὴν τεθνεῶτα cυμβαcιλεῦcαι τῷ Διΐ. | ἀποπεράναc δὲ
κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν τὸ κενὸν ἐπὶ Δαρδάνῳ ῥαψῴδημα μέτειcιν εὐθὺc ἐπὶ
τὴν Αἰνείου φυγήν, καὶ τὴν ἐκ Τροίαc ἄπαρcιν ἐπὶ τὰ τῶν Ἰταλῶν ἔθνη
διηγεῖται caφῶc, Ῥώμου τε καὶ προcέτι Ῥωμύλου ποιεῖται μνήμην καὶ
193 C τίνα | τρόπον ἡ Ῥώμη cυνῴκιcται. ἀλλ' ἐπειδὴ κτιcθεῖcαν αὐτὴν
πολλοὶ μὲν περιέcτηcαν πόλεμοι, πάντων δὲ ἐκράτει καὶ κατη-
γωνίζετο καί, παρ' αὐτὰ μᾶλλον αὐξανομένη τὰ δεινά, τῆc ἀcφα-
λείαc ἐδεῖτο μείζονοc, αὖθιc ὁ Ζεὺc τὸν φιλοcοφώτατον αὐτῇ
Νουμᾶν ἐφίcτηcιν. οὗτοc ἦν ὁ καλὸc καὶ ἀγαθὸc ὁ Νουμᾶc,
193 D ἄλcεcιν | ἐρήμοιc ἐνδιατρίβων καὶ cυνὼν ἀεὶ τοῖc θεοῖc κατὰ
τὰc ἀκραιφνεῖc αὐτοῦ νοήcειc. parva lacuna. οὗτοc τοὺc πλεί-
194 B cτουc τῶν ἱερατικῶν κατέcτηcε νόμουc. | ταῦτα μὲν οὖν ἐκ κατο-

1 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 3 καὶ ἐξελάcαc non vertit O | 5 δὲ post μόνων non vertit O | 12 ἐκφύναι M | Ἀτλαντίδοc recte scripsit Aubertus *Atlantide* O: ἀταλαντίδοc M | 13 cυμβαcιλεῦcαι recte Aubertus *regnasse cum* A βαcιλεῦcαι M | 16 Ῥώμου M *Remi* O | προcέτι non vertit O, quae vox ante καὶ ponenda esse mihi videtur | 17 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 19 καὶ παρ' αὐτὰ — δεινὰ O ita vertit: *et cum increscerent pericula* | 20 αὖθιc non vertit O | 23 τοὺc πλείcτουc M: *multas (leges)* O | 24 κατέcτηcε M: an κατεcτήcατο? cf. test. | *Iulianus* O.

τοῖc οὐδὲν ἐξημαρτηκόcιν: τοὺc ταῦτα τολμήcανταc οὐδὲν τὸ παράπαν πλημμελῆcαί φηcι 184 D 1 | 1 Περcέωc: παρείcθω δὲ τὰ Περcέωc 191 C 6 | 2 Μίνω κτέ.: ὁ δὲ cὸc, ὦ κράτιcτε, Μίνωc, καίτοι παρὰ τοῦ Διόc, ὡc ἔφηc, τοὺc νόμουc δεχόμενοc, οὐ τὰ Κρητῶν ἰθύνειν ἤθελε μόνον, ὧν ἀνῆπτο τὴν ἀρχήν, ἀνεπτόητο δὲ οὕτωc εἰc πλεονεξίαν — ὡc πολέμου μὲν νόμῳ τὰc νήcουc ἑλεῖν καὶ ἐν δορικτήτων μοίρᾳ ποιεῖcθαι τοὺc ἐλευθέρουc, ἐπαφεῖναι δὲ καὶ τοῖc (Mignius: τῆc MA) ἀπωτάτω τῆc ἐνούcηc αὐτῷ cκαιότητοc τὴν διὰ πείραc αὐτῆc καὶ πραγμάτων ἀνοcίων (recte coni A: ἀνοcίαν M) ὁρμήν 190 E 7 | 11 τὸν Δάρδανον κτέ.: Δαρδάνου μὲν οὖν πέρι γενναῖον οὐδὲν ἢ καὶ μνήμηc ἄξιον ἴcχυcεν εἰπεῖν 191 E 9 | 21 οὗτοc ἦν ὁ καλὸc κτέ.: ἐπειδήπερ, καθά φηcιν αὐτόc, καλόc τε κἀγαθὸc ὁ Νουμᾶc ἦν, ἀκραιφνεῖc ἔχων νοήcειc, καὶ τοὺc πλείcτουc δὲ

χῆϲ καὶ ἐπιπνοίαϲ θείαϲ ἔκ τε τῶν τῆϲ Ϲιβύλληϲ καὶ τῶν ἄλλων,
οἳ δὴ γεγόναϲι ⟨κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον⟩ κατὰ τὴν πάτριον φωνὴν
χρηϲμολόγοι, φαίνεται δοὺϲ ὁ Ζεὺϲ τῇ πόλει. τὴν δὲ ἐξ ἀέροϲ
πεϲοῦϲαν ἀϲπίδα καὶ τὴν ἐν τῷ λόφῳ κεφαλὴν φανεῖϲαν, ὅθεν, οἶ-
μαι, καὶ τοὔνομα | προϲέλαβεν ἡ τοῦ μεγάλου Διὸϲ ἕδρα, πότερον 194C
ἐν τοῖϲ πρώτοιϲ ἢ τοῖϲ δευτέροιϲ ἀριθμήϲωμεν τῶν δώρων; εἶτα,
ὦ δυϲτυχεῖϲ ἄνθρωποι, ϲωζομένου τοῦ παρ' ἡμῖν ὅπλου διοπε-
τοῦϲ, ὃ κατέπεμψεν ὁ μέγαϲ Ζεὺϲ ἤτοι πατὴρ Ἄρηϲ, ἐνέχυρον
διδοὺϲ οὐ λόγον, ἔργον δέ, ὅτι τῆϲ πόλεωϲ ἡμῶν εἰϲ τὸ διηνε-
κὲϲ προαϲπίϲει, προϲκυνεῖν ἀφέντεϲ καὶ ϲέβεϲθαι, τὸ τοῦ ϲταυ-
ροῦ προϲκυνεῖτε ξύλον, εἰκόναϲ αὐτοῦ ϲκιαγραφοῦντεϲ ἐν τῷ
μετώπῳ καὶ πρὸ τῶν οἰκημά | των ἐγγράφοντεϲ. ἆρα ἀξίωϲ ἄν 194D
τιϲ τοὺϲ ϲυνετωτέρουϲ ὑμῶν μιϲήϲειεν ἢ τοὺϲ ἀφρονεϲτέρουϲ
ἐλεήϲειεν, οἳ κατακολουθοῦντεϲ ὑμῖν, εἰϲ τοϲοῦτον ἤλθον ὀλέ-
θρου, ὥϲτε τοὺϲ αἰωνίουϲ ἀφέντεϲ θεοὺϲ ἐπὶ τὸν Ἰουδαίων
μεταβῆναι νεκρόν; | παρίημι γὰρ τὰ τῆϲ μητρὸϲ τῶν θεῶν μυ- 197C
ϲτήρια καὶ ζηλῶ τὸν Μάριον. | τὸ γὰρ ἐκ θεῶν εἰϲ ἀνθρώπουϲ 198B

1 τε τῶν non vertit O | 2 κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον adieci *per illud tempus* O: om M | 3 τῇ πόλει M: *orbi* O | τὴν δὲ ἐξ ἀέροϲ — Διὸϲ ἕδρα ita vertit O: *sicut et ancilia de coelo sunt lapsa, in crista galeae* (!) *caput apparuit, opinor Numae* (τοὔνομα!) *etiam magni Iouis sellam affuisse* | 5 προϲέλαβεν M: προϲέβαλεν B 2 mg | 6 ἀριθμήϲωμεν scripsi: ἀριθμήϲομεν M *numerabimus* O | 11 ϲκιαγραφοῦντεϲ non vertit O | 12 Interrogationis signum post ἐγγράφοντεϲ in punctum mutavi | 14 τοῦτο M: τοϲοῦτον scripsi propter hiatum cf. proleg. p. 160 | 15 ὥϲτε M: *ut etiam* O: an ὥϲτε καὶ? | Ἰουδαίων M: *Iudaeum* O | 17 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O.

τῶν ἱερατικῶν κατεϲτήϲατο νόμουϲ, πολυπραγμονῶμεν κτέ. 193 D 5 | 3 τὴν δὲ ἐξ ἀέροϲ κτέ.: ἀϲπίδα δὲ τὴν διοπετῆ καὶ μέντοι καὶ κράνοϲ ἤγουν κεφαλὴν οὐκ οἶδ' ὅπωϲ εὑρῆϲθαι λέγων 194 E 5 | 7 ὦ δυϲτυχεῖϲ ἄνθρωποι κτέ.: ἐπειδὴ δὲ δυϲτυχεῖϲ εἶναί φηϲι τοὺϲ ἐν φροντίδι θεμένουϲ — τὸ χρῆναι δὴ πάντωϲ ἐγχαράττειν ἀεὶ καὶ μετώποιϲ τὸ ϲημεῖον τοῦ τιμίου ϲταυροῦ κτέ. 195 A 2 | 14 εἰϲ τοϲοῦτον ἦλθον ὀλέθρου κτέ.: ὀλέθρου γε μὴν εἰϲ ἅπαν ἡμᾶϲ ἀφικέϲθαί φηϲι διά τοι τὸ θεῶν μὲν ἀπαναϲτῆναι τῶν αἰωνίων, τὸν δὲ τῶν Ἰουδαίων ἀνθελέϲθαι νεκρόν. εἶτα πῶϲ, εἰπέ μοι, τοὺϲ γενητοὺϲ καὶ ἐν χρόνῳ πρὸϲ ὕπαρξιν παρενηνεγμένουϲ αἰωνίουϲ εἶναι φήϲ; 196 D 9 | πῶϲ αἰωνίουϲ αὐτοὺϲ εἶναί φηϲι 199 B 2 | πῶϲ οὖν αἰώνιον τὸ ἐν χρόνῳ παρενεχθέν —; 196 E 4 | νεκρὸν δὲ Χριϲτὸν ὀνομάζει 197 A 1 | οὐ γὰρ ἂν ἔφη νεκρὸν τὸν ἐπὶ λύϲει θανάτου θανάτου γευϲάμενον κατὰ ϲάρκα 197 A 3 | 17 ζηλῶ τὸν Μάριον: ἐπαριθμεῖ (ἐπαρίθμει M) δὲ — τοῖϲ ἐκ θεῶν ἀγαθοῖϲ καὶ τὸ δεδόϲθαι Ῥωμαίοιϲ τὸν Μάριον 197 C 8 | εἰ τὸν Μάριον ἐπαινεῖ καὶ τεθαύμακεν 197 E 2 | ἀνθ' ὅτου τεθαύμακε καὶ δῶρον εἶναί φηϲι τῶν θεῶν τὸ ἐξαίρετον, ὃν εἴπερ τιϲ ἕλοιτο ζηλοῦν, ἀνόϲιον ἔϲται —; 198 A 8 | τοῦτο θεῶν, εἰπέ μοι, τὸ δῶρον —; 198 A 10 | οὐχὶ μόνον παρ' αὐτῶν (sc. θεῶν) δεδόϲθαι φηϲὶ τὸν Μάριον 198 B 4 | τὸ γὰρ ἐκ θεῶν κτέ.: πνεῦμα μὲν οὖν ἐκ θεῶν ἐνθάδε τὸ τῶν ψευδομάντεών φηϲιν 198 D 2.

198C ἀφικνούμενον | πνεῦμα cπανιάκιc μὲν καὶ ἐν ὀλίγοιc γίνεται καὶ
οὔτε πάντα ἄνδρα τούτου μεταcχεῖν ῥᾴδιον οὔτε ἐν παντὶ καιρῷ.
ταύτῃ τοι καὶ τὸ παρ' Ἑβραίοιc ⟨προφητικὸν πνεῦμα⟩ ἐπέλιπεν,
οὐκοῦν οὐδὲ παρ' Αἰγυπτίοιc εἰc τοῦτο cώζεται. φαίνεται δὲ
καὶ τὰ αὐτοφυῆ χρηcτήρια ⟨cιγῆcαι⟩ ταῖc τῶν χρόνων εἴκοντα
περιόδοιc. ὁ δὴ φιλάνθρωποc ἡμῶν δεcπότηc καὶ πατὴρ Ζεὺc
ἐννοήcαc, ὡc ἂν μὴ παντάπαcι τῆc πρὸc τοὺc θεοὺc ἀποcτερη-
θῶμεν κοινωνίαc, δέδωκεν ἡμῖν διὰ τῶν ἱερῶν τεχνῶν ἐπίcκε-
198D ψιν, ὑφ' ἧc πρὸc | τὰc χρείαc ἕξομεν τὴν ἀποχρῶcαν βοήθειαν.|
200A Ἔλαθέ με μικροῦ τὸ μέγιcτον τῶν Ἡλίου καὶ Διὸc δώρων.
εἰκότωc δὲ αὐτὸ ἐφύλαξα ἐν τῷ τέλει. καὶ γὰρ οὐκ ἴδιόν ἐcτιν
ἡμῶν μόνον, ἀλλ', οἶμαι, κοινὸν πρὸc Ἕλληναc, τοὺc ἡμετέρουc
cυγγενεῖc. ὁ γάρ τοι Ζεὺc ἐν μὲν τοῖc νοητοῖc ἐξ ἑαυτοῦ τὸν
Ἀcκληπιὸν ἐγέννηcεν, εἰc δὲ τὴν γῆν διὰ τῆc Ἡλίου γονίμου
ζωῆc ἐξέφηνεν. οὗτοc ἐπὶ γῆc ἐξ οὐρανοῦ ποιηcάμενοc τὴν
πρόοδον, ἑνοειδῶc μὲν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ περὶ τὴν Ἐπίδαυ-
200B ρον ἀνεφάνη, | πληθυνόμενοc δὲ ἐντεῦθεν ταῖc προόδοιc ἐπὶ

1 ἀφικνούμενον ex ἀφικοούμενον corr M 1 | μὲν M: *quidem est* O | 3 προφητικὸν πνεῦμα adieci cf. test.: om MO | 5 cιγῆcαι adieci cf. test.: om MO | 6 πατὴρ Ζεὺc M: *pater & Iuppiter* O | 10 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | p. 197, 10 ἔλαθέ με usque ad 198, 1 τὴν cωτήρων ἑαυτοῦ δεξιάν etiam leguntur apud Cyr. p. 287 E 1 — 288 A 5 | μικροῦ om| M p. 287 E, sed ibidem *ferè* O | 13 γάρ τοι M p. 287 E: γὰρ M p. 200 A | 15 ἐξέφηνεν: *apparare fecit* O p. 287 E: *apparuit* O p. 200 A | τὴν πρόοδον M p. 288 A: πρόοδον M p. 200 A | 16 ἑνοειδῶc M p. 288 A: ἐνοειδῶc M p. 200 A | 17 ἀνεφάνη M p. 288 A: ἐφάνη M p. 200 A | πληθυνόμενοc M p. 200 B: πληθυόμενοc M p. 288 A: *multiplicatus* O p. 200 B: *multiplicatis* (sc. ταῖc προcόδοιc) O p. 288 A | ἐντεῦθεν M p. 200 B: ἔνθεν M p. 288 A.

3 ταύτῃ τοι κτέ.: ἐπειδὴ δέ φηcι καὶ παρ' αὐτοῖc τοῖc Ἑβραίοιc τὸ προφητικὸν ἐκλελοιπέναι πνεῦμα, φαμέν, ὅτι τέλοc νόμου καὶ προφητῶν γέγονεν ὁ Χριcτόc 199 D 2 | οὐκοῦν μὴ ἐκλελοιπέναι λεγέτω τὸ πνεῦμα 199 E 5 | 4 φαίνεται δὲ κτέ.: τὸ ἐν τούτοιc οὖν ἄρα πνεῦμα διαβολικὸν ἐκλελοιπέναι φηcί 198 E 2 | ἀποcιγῆcαι δέ, καθά φηcιν αὐτόc, αὐτοφυῆ χρηcτήρια 198 E 5 | τίνα δὴ τρόπον τὰ αὐτοφυῆ χρηcτήρια ταῖc τῶν χρόνων εἴκοντα περιόδοιc cιγῆcαί φηcι; 199 A 6 | ἐπειδὴ τοίνυν, φηcί, cεcιγήκαcι (cεcιγήκαcιν M) τὰ χρηcτήρια —, δέδωκεν ἡμῖν ὁ Ζεὺc τὴν διὰ τῶν ἱερῶν τεχνῶν ἐπίcκεψιν καὶ ἐπικουρίαν 199 B 5 | 8 δέδωκεν ἡμῖν κτέ.: cf. verba modo allata 199 B 5 | τέχναc ἄρα cεπτάc τε καὶ ἱερὰc τὰc ἐπαράτουc ψευδομαντείαc — εἶναι φήc; 199 C 1 | ταύταc πρὸc ἐπικουρίαν ἀνθρώποιc δεδόcθαι φὴc ἥκειν τε αὐτοῖc τὸ δῶρον ὡc ἐκ Διὸc ἐπικούρημα χρειωδέcτατον; 199 C 5 | 10 τὸ μέγιcτον κτέ.: τὸ μέγιcτον καὶ ἐξαίρετον τῶν Διὸc καὶ Ἡλίου δώρων, καθά φηcιν αὐτὸc 201 B 5 | cf. 202 A 9 ad p. 198, 7 | 13 ὁ γάρ τοι Ζεὺc κτέ.: cοβαρεύεται μὲν οὖν, Διὸc ἐκφῦναι (ἐκφύναι M) τὸν Ἀcκληπιὸν ἐν τοῖc νοητοῖc, ὦφθαί γε μὴν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ 200 C 1 | 15 ποιηcάμε-

πᾶϲαν ὤρεξε τὴν γῆν τὴν ϲωτήριον ἑαυτοῦ δεξιάν. ἦλθεν εἰϲ Πέργαμον, εἰϲ Ἰωνίαν, εἰϲ Τάραντα μετὰ ταῦθ', ὕϲτερον ἦλθεν εἰϲ τὴν Ῥώμην. ᾤχετο ⟨δὲ⟩ εἰϲ Κῶ, ἐνθένδε εἰϲ Αἰγάϲ. εἶτα πανταχοῦ γῆϲ ἐϲτι καὶ θαλάϲϲηϲ. οὐ καθ' ἕκαϲτον ἡμῶν ἐπιφοιτᾷ, καὶ ὅμωϲ ἐπανορθοῦται ψυχὰϲ πλημμελῶϲ διακειμέναϲ καὶ τὰ ϲώματα ἀϲθενῶϲ ἔχοντα. |

Τί δὲ τοιοῦτον ⟨ἑαυτοῖϲ⟩ Ἑβραῖοι καυχῶνται παρὰ τοῦ 201E θεοῦ δεδόϲθαι, πρὸϲ οὓϲ ὑμεῖϲ ἀφ' ἡμῶν αὐτομολήϲαντεϲ πείθεϲθε; εἰ τοῖϲ ἐκείνων γοῦν προϲείχετε λόγοιϲ, οὐκ ἂν παντάπαϲιν ἐπεπράγειτε δυϲτυχῶϲ, ἀλλὰ χεῖρον μὲν ἢ πρότερον, ὁπότε ϲὺν ἡμῖν ἦτε, οἰϲτὰ δὲ ὅμωϲ ἐπεπόνθειτε ἂν καὶ φορητά. ἕνα γὰρ ἀντὶ πολλῶν θεῶν ἐϲέβεϲθε ἂν οὐκ ἄνθρωπον, μᾶλλον δὲ πολλοὺϲ ἀνθρώπουϲ | δυϲτυχεῖϲ. καὶ νόμῳ ϲκληρῷ μὲν καὶ 202A τραχεῖ καὶ πολὺ τὸ ἄγριον ἔχοντι καὶ βάρβαρον ἀντὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιεικῶν καὶ φιλανθρώπων χρώμενοι τὰ μὲν ἄλλα χείρονεϲ ἂν ἦτε, ἁγνότεροι δὲ καὶ καθαρώτεροι τὰϲ ἁγιϲτείαϲ. νῦν δὲ ὑμῖν ϲυμβέβηκεν ὥϲπερ ταῖϲ βδέλλαιϲ τὸ χείριϲτον ἕλκειν

2 ὕϲτερον M: *iterum* O | 3 δὲ adieci propter hiatum cf. prolegg. p. 160: om MO | ἐνθένδε M: *et inde* O | 7 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | ἑαυτοῖϲ adieci *sibi* O: om M | 9 οὐκ ἂν scripsi: καὶ οὐ M | οὐκ ἂν — δυϲτυχῶϲ ita vertit O: *non omnibus modis tam infeliciter ageretis* | 10 ἀλλὰ χεῖρον μὲν M: *sed peius nunc habetis* O | 11 ἐπεπόνθειτε scripsi: πεπόνθειτε M | 14 καὶ πολὺ — βάρβαρον M: *agrestemque barbariem spirante* O | 15 *et* ante τὰ μὲν pos O.

νοϲ τὴν πρόοδον κτέ.: ψευδοεπεῖ προελθεῖν ⟨αὐτὸν⟩ (adieci: om M) ἐξ οὐρανοῦ λέγων, ὀρέξαι δὲ καὶ πάϲῃ τῇ γῇ τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα ϲωτήριον 288 B 4 | πᾶϲαν, ὡϲ ἔποϲ εἰπεῖν, περιεφοίτηϲε χώραν 200 D 10 | 7 τί δὲ τοιοῦτον κτέ.: πλεῖϲτα μὲν οὖν ὅϲα καὶ ἀξιόληπτα τοῖϲ Ἑβραίοιϲ δεδωρημένα —, τοιοῦτό γε μὴν οὐδέν, ὁποῖον ϲφᾶϲ αὐτοὺϲ αὐχοῦϲι λαβεῖν παρά τε Ἡλίου καὶ Διὸϲ οἱ τῆϲ ἀληθείαϲ ἀποφοιτήϲαντεϲ 202 A 9 | 9 εἰ τοῖϲ ἐκείνων γοῦν κτέ.: ἐπειδὴ δὲ — ἐπιφύεται λέγων ὅτι «τοῖϲ Χριϲτιανῶν προϲεϲχηκότεϲ λόγοιϲ ἠπάτηϲθε καὶ οὐχ ἕνα μὲν ἔτι ϲέβεϲθε θεόν, ἄνθρωπον δὲ μᾶλλον καὶ πολλοὺϲ ἑτέρουϲ δυϲτυχεῖϲ καὶ νόμῳ ϲκληρῷ καὶ βαρβάρῳ κατεζευγμένουϲ· ἀναγκαῖον οἶμαι καὶ πρόϲ γε ταυτὶ τοὺϲ ἐπικουρεῖν ἰϲχύονταϲ ἀνταναϲτῆϲαι λόγουϲ. ἄνθρωπον μὲν οὖν ὀνομάζει Χριϲτόν, πολλοὺϲ δὲ καὶ δυϲτυχεῖϲ τοὺϲ ἁγίουϲ μάρτυραϲ, οὓϲ καὶ ὑπὸ νόμῳ φηϲὶ γενέϲθαι ϲκληρῷ 202 D 7. Verborum igitur Iuliani alia recte, alia neglegentissime Cyrillus h. l. reddidit | 11 ἕνα γὰρ κτέ.: οὐχ, ὡϲ ϲὺ νενόμικαϲ, τεθεοποιήκαμεν ἄνθρωπον 203 A 9 | οὐκοῦν οὔ, καθάπερ οἴει καὶ λέγειϲ —, ἀνθρωπολατρεία τὸ χρῆμά ποθεν 203 C 8 | οὐκοῦν ἥκιϲτα μὲν ἡμεῖϲ, Ἕλληνεϲ δὲ μᾶλλον καταφωραθεῖεν ἂν γεγονότεϲ ἀνθρωπολάτραι 205 D 8 | 12 μᾶλλον δὲ κτέ.: τούϲ γε μὴν ἁγίουϲ μάρτυραϲ οὔτε θεοὺϲ εἶναί φαμεν οὔτε προϲκυνεῖν εἰθίϲμεθα 203 D 7 | ἡμεῖϲ δέ, ὡϲ ἔφην, οὐ θεοὺϲ γενέϲθαι φαμὲν τοὺϲ ἁγίουϲ μάρτυραϲ 204 B 9.

191 D αἷμα ἐκεῖθεν, ἀφεῖναι δὲ τὸ καθαρώτερον. | ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἀνα-
191 E πείcαc τὸ χείριcτον τῶν παρ' ὑμῖν, | ὀλίγουc πρὸc τοῖc τριακοcίοιc ἐνιαυτοῖc ὀνομάζεται, ἐργαcάμενοc παρ' ὃν ἔζη χρόνον οὐδὲν ἀκοῆc ἄξιον, εἰ μή τιc οἴεται τοὺc κυλλοὺc καὶ τυφλοὺc ἰάcαcθαι καὶ δαιμονῶνταc ἐφορκίζειν ἐν Βηθcαιδᾷ καὶ ἐν Βη-
205 E θανίᾳ ταῖc κώμαιc τῶν μεγίcτων ἔργων εἶναι. | ἁγνείαc μὲν οὐδὲ γὰρ εἰ πεποίηται μνήμην ἐπίcταcθε· ζηλοῦτε δὲ Ἰουδαίων
206 A τοὺc θυμοὺc καὶ τὴν πικρίαν, ἀνατρέποντεc ἱερὰ καὶ βωμοὺc | καὶ ἀπεcφάξατε οὐχ ἡμῶν μόνον τοὺc τοῖc πατρῴοιc ἐμμένονταc, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξ ἴcηc ὑμῶν πεπλανημένων αἱρετικοὺc τοὺc μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑμῶν τὸν νεκρὸν θρηνοῦνταc. ἀλλὰ ταῦτα ὑμέτερα μᾶλλόν ἐcτιν. οὐδαμοῦ γὰρ οὔτε Ἰηcοῦc αὐτὰ παραδέδωκε κελεύων ὑμῖν οὔτε Παῦλοc. αἴτιον δὲ, ὅτι μηδὲ ἤλπιcαν εἰc τοῦτο ἀφίξεcθαί ποτε δυνάμεωc ὑμᾶc· ἠγάπων γὰρ, εἰ θεραπαίναc ἐξαπατήcουcι καὶ δούλουc καὶ διὰ τούτων τὰc γυναῖκαc

1 ἐκεῖθεν non vertit O | δὲ: *et* O | ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 2 ὑμῖν Aubertus ἡμῖν M *nobis* O | 5 δαιμονῶνταc M: *daemones* O | 6 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 7 οὐδὲ γὰρ scripsi γὰρ οὐδὲ Aubertus: γὰρ οὐδὲ γὰρ M | ἁγνείαc — ἐπίcταcθε M: *scitis enim quod sanctificationis ne mentionē quidem fecerint* O | ἰουδαίων scripsi: αὐτῶν M *ipsorum* O | 9 ἀπεcφάξατε M: *occiditis* O | 10 ἐξίcηc M: non vertit O | αἱρετικοὺc scripsi: αἱρετικῶν M *ex haereticis* O | 13 μὴδὲ M | μηδὲ — ὑμᾶc: *unquam eousq; res suas peruenturas* O | 14 ὑμᾶc: ἡμᾶc M et Aubertus, qui tamen vertit *vos*.

1 ὁ δὲ Ἰηcοῦc κτέ.: ὀλίγουc γε μὴν cεcαγηνεῦcθαι λέγων παρὰ τοῦ πάντων ἡμῶν cωτῆροc Χριcτοῦ κτέ. 192 A 1. Reprehendenda est Cyrilli aut incuria levissima aut improba malignitas. | ὅτι δὲ οὐκ ἠπάτηνται μᾶλλον, ἀλλ' ἐκ τῆc Ἑλλήνων ἀπάτηc ἀποcαλεύοντεc μεθορμίζονται πρὸc ἀλήθειαν οἱ τῶν εὐαγγελίων προcιέμενοι λόγον κτέ. 192 A 6. cave ἀναπείcαc in ἀπατήcαc mutaveris | τὰc δέ γε θεοcημείαc, τὰc διὰ Χριcτοῦ δηλονότι, κακύνειν ἀποτολμᾷ 192 A 10 | ἰᾶτο μὲν τοὺc ἐν ἀρρωcτίαιc, τυφλοῖc ἐνίει τὸ φῶc, ἐπέταττε τοῖc ἀκαθάρτοιc δαίμοcι cφᾶc (cφὰc M) αὐτοὺc ἐνιέναι τοῖc τῆc ἀβύccου μυχοῖc 192 D 1 | 6 ἁγνείαc κτέ.: ἀνάγνουc εἶναί φηcι τοὺc ἀπαίρονταc μὲν ἀπάτηc Ἑλληνικῆc 206 B 6 | 7 ζηλοῦτε δὲ κτέ.: ὀργῆc ἡττῆcθαί φηcιν ἡμᾶc καὶ φονᾶν ἀδίκωc 206 D 1 | 8 ἀνατρέποντεc ἱερὰ κτέ.: αἰτιᾶται δὲ ἀνθ' ὅτου τοὺc τεμένεcι καὶ βωμοῖc ἐπαφιένταc τὴν χεῖρα —; 206 D 9 | 11 τὸν νεκρόν: πῶc οὐκ ἐρυθριᾷ νεκρὸν ὀνομάζων τὸν τῶν ὅλων cωτῆρα Χριcτὸν —; 207 A 1 | 14 εἰ θεραπαίναc κτέ.: ἀλλ' ὅτι γύναια πεπιcτεύκαcι, κέκληνται δὲ καὶ οἰκέται καὶ μὴν τῶν κατὰ τὸν βίον ἀcημοτέρων τινὲc, οὐκ ἀκατάψεκτον ἐᾷ τὴν τοῦ cώζοντοc ἡμερότητα 207 A 8 | ἀλλ' ὅτι γυναῖκαc τὸ θεῖον ἡμῶν ὀνίνηcι κήρυγμα, φιλοψογίαc καὶ τοῦτο ποιεῖται πρόφαcιν 209 A 4 | αἰτιᾶται δὴ ἀνθ' ὅτου τοῦ cωτῆροc τοὺc μαθητάc, εἰ γύναιά τε καὶ ἄνδραc λαμπροὺc καὶ ἀcήμουc — καὶ μὴν καὶ ἐξ οἰκετῶν ἐκάλουν τινάc —; 209 C 1 | ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν αἰτιᾶται μάτην τοὺc τῷ θείῳ κηρύγματι cεcαγηνευμένουc —, εἰ μὴ ταῖc ἔξωθεν ὑπεροχαῖc πλεονεκτοῦcιν ἑτέρουc 207 C 7.

Act. 10. 13, 6—12 ἄνδρας τε, οἵους Κορνήλιος καὶ Σέργιος. ὧν | εἷς ἐὰν φανῇ 206 B τῶν τηνικαῦτα γνωριζομένων ἐπιμνηθεὶς — ἐπὶ Τιβερίου γὰρ ἤτοι Κλαυδίου ταῦτα ἐγίνετο —, περὶ πάντων ὅτι ψεύδομαι νομίζετε. |

Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ οἶδ' ὅθεν ὥσπερ ἐπιπνεόμενος 209 D ἐφθεγξάμην, ὅθεν δὲ ἐξέβην, ὅτι «πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ηὐτομολήσατε, τί τοῖς ἡμετέροις ἀχαριστήσαντες θεοῖς;» ἆρ' ὅτι βασιλεύειν ἔδοσαν οἱ θεοὶ τῇ Ῥώμῃ, τοῖς Ἰουδαίοις ὀλίγον μὲν χρόνον ἐλευθέρους εἶναι, δουλεῦσαι δὲ ἀεὶ καὶ παροικῆσαι; σκόπει τὸν Ἀβραάμ· οὐχὶ πάροικος ἦν ἐν [γῇ] ἀλλοτρίᾳ; τὸν Ἰακώβ· οὐ πρότερον μὲν | Σύροις, ἑξῆς δὲ ἐπὶ τούτοις Παλαιστινοῖς, ἐν 209 E
cf. Exod. 6, 6 γήρᾳ δὲ Αἰγυπτίοις ἐδούλευσεν; οὐκ ἐκ οἴκου δουλείας ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ὁ Μωυσῆς ⟨φησιν⟩ ἐξ Αἰγύπτου ἐν βραχίονι ὑψηλῷ; κατοικήσαντες δὲ τὴν Παλαιστίνην, οὐ πυκνότερον ἤμειψαν τὰς τύχας ἢ τὸ χρῶμά φασιν οἱ τεθεαμένοι τὸν χαμαιλέοντα, νῦν μὲν ὑπακούοντες τοῖς κριταῖς, νῦν δὲ τοῖς ἀλλοφύλοις δουλεύοντες; ἐπειδὴ δὲ ἐβασιλεύθησαν — ἀφείσθω δὲ νῦν ὅπως· οὔτε

1 Σέργιος Aubertus *Sergius* O: Σέλγιος M | 2 ἐπιτιβερίου M | 3 ἐγίνετο M: *facta sunt* O | 5 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 6 ηὐτομολήσατε M: *transitis* O | 7 τί non vertit O | ὅτι non vertit O | 8 τοῖς Ἰουδαίοις M: *Iudaeos* O fortasse typothetae vitio | 10 γῇ M *terra* O: delevi propter hiatum cf. proleg. p. 160 | 11 παλαιστηνοῖς M | 12 δὲ M: *et* O | ἐξαγαγεῖν — φησιν: *inquit Moyses ipsos eductos esse* O | 13 φησιν adieci cf. O: om M | 14 πυκνότερον coniecit Aubertus var. lect. ad h. l. *crebrius* O: πικρότερον M | 15 οἱ τεθεαμένοι non vertit O.

6 πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κτέ.: ἐρομένῳ δέ, ἀνθ' ὅτου τοῖς τῶν Ἰουδαίων ἀκαταψέκτοις (A: ἀκαταψέκτους M) ἔθεσί τε καὶ νόμοις προσκεκλίμεθα καὶ παρ' ἐκείνους (A: ἐκείνοις M) ηὐτομολήσαμεν, καὶ μὴν καὶ ἐθέλοντι τὰς αἰτίας ἀναμαθεῖν, δι' ἃς ἀχαριστοῦμεν τοῖς αὐτοῦ θεοῖς κτέ. 210 B 5 | ἀχαριστοῦμεν δὲ σφόδρα τοῖς οὐκ οἶδ' ὅπως νομισθεῖσιν εἶναι θεοῖς 210 D 7 | ἆρ' οὖν οὐκ ἐν δίκῃ χρῆναί γέ (scripsi: τέ M) φαμεν ἀχαριστεῖν αὐτοῖς 211 A 2 | ἀχαριστεῖν οὖν ἄξιον τοῖς Ἑλλήνων — θεοῖς 212 C 5 | 7 βασιλεύειν ἔδοσαν κτέ.: τοῦ πάντα ἰσχύοντος θεοῦ νεύμασιν ἰδίοις τὰ Ῥωμαίων κρατύνοντος, τοὺς οὐδὲν ὄντας θεοὺς χορηγοὺς γενέσθαι φησὶ τῆς εὐκλείας αὐτοῖς 211 B 7 | οἱ — δόντες ἑτέροις τὸ δύνασθαι κρατεῖν, πῶς αὐτοὶ τῆς ἰδίας ἐστήρηνται τιμῆς 211 C 1 | ποῦ τοίνυν ἑτέροις δεδώρηνται τὸ κρατεῖν οἱ τοῦ δύνασθαι κρατεῖν ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐστερημένοι 211 C 7 | 9 δουλεῦσαι δὲ ἀεὶ κτέ.: ἐπειδὴ δὲ καὶ παροίκους καὶ ὑπὸ σκῆπτρά φησι τὰ ἑτέρων γενέσθαι τοὺς ἀμφὶ τὸν θεσπέσιον Ἀβραὰμ κτέ. 211 D 5 | ἀπαλλαττέτω δὴ οὖν αἰτίας — τοὺς ἀμφὶ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, εἰ καὶ ἦσαν ἐπήλυδες 212 B 3 | τῆς δουλείας ζυγὸν ὑπῆλθον 212 C 4 | 14 κατοικήσαντες κτέ.: ὅλην — κατεκτήσαντο τὴν Ἰουδαίαν 212 B 7 | 17 οὔτε γὰρ ὁ θεὸς ἑκὼν κτέ.: ἆρ' αἰσχρὸν αὐτῷ — εἶναι δοκεῖ τὸ βεβασιλεῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ ὑπὸ Σαοὺλ παρά γε τὸ ἀνδάνον (ἀνδάνον M) τῷ ἐπὶ πάντας θεῷ; 212 C 8.

γὰρ ὁ θεὸς ἑκὼν αὐτοῖς τὸ βασιλεύεσθαι συνεχώρησεν, ὡς ἡ
210 A γραφή φησιν, | ἀλλὰ βιασθεὶς ὑπ' αὐτῶν καὶ προδιαστειλάμενος, cf. 1 Sam. 8, 7
ὅτι ἄρα φαύλως βασιλευθήσονται. πλὴν ἀλλ' ᾤκησαν γοῦν τὴν
ἑαυτῶν καὶ ἐγεώργησαν ὀλίγα πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἔτεσιν. ἐξ
ἐκείνου πρῶτον Ἀσσυρίοις, εἶτα Μήδοις, ὕστερον Πέρσαις ἐδου-
213 A λευσαν, εἶτα νῦν ἡμῖν αὐτοῖς. | ⟨καὶ⟩ ὁ παρ' ὑμῖν κηρυττόμενος
Ἰησοῦς εἷς ἦν τῶν Καίσαρος ὑπηκόων. εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, μικρὸν
ὕστερον ἀποδείξω· μᾶλλον δὲ ἤδη λεγέσθω. φατὲ μέντοι μετὰ
τοῦ πατρὸς αὐτὸν ἀπογράψασθαι καὶ τῆς μητρὸς ἐπὶ Κυρηνίου.
213 B ἀλλὰ γενόμενος τίνων | ἀγαθῶν αἴτιος κατέστη τοῖς ἑαυτοῦ
συγγενέσιν; οὐ γὰρ ἠθέλησαν, φασὶν, ὑπακοῦσαι τῷ Ἰησοῦ. τί
δέ; ὁ σκληροκάρδιος καὶ λιθοτράχηλος ἐκεῖνος λαὸς πῶς ὑπή-
κουσε τοῦ Μωυσέως; Ἰησοῦς δὲ, ὁ τοῖς πνεύμασιν ἐπιτάττων Marc. 1, 27 Lc. 4, 36
καὶ βαδίζων ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὰ δαιμόνια ἐξελαύνων, ὡς Matth. 14, 25 Mc. 6, 49
δὲ ὑμεῖς λέγετε, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀπεργασάμενος — Jo. 6, 19
οὐ γὰρ δὴ ταῦτα τετόλμηκέ τις εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ τῶν μαθητῶν,
213 C εἰ μὴ μόνος Ἰωάννης οὐδὲ | αὐτὸς σαφῶς οὐδὲ τρανῶς· ἀλλ'
εἰρηκέναι γε συγκεχωρήσθω — οὐκ ἠδύνατο τὰς προαιρέσεις ἐπὶ

2 προδιαστειλάμενος Aubertus: προδιαστειλόμενος M | 4 ὀλίγα — ἔτεσιν M: *ferè quadringentis annis* O | 6 εἶτα νῦν M *et nunc postremum* O | ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | καὶ adieci | 8 μετὰ τοῦ πατρὸς post μέντοι posui propter hiatum cf. prolegg. p. 160: post ἀπογράψασθαι pos M | 9 ἐπικυρηνίου M | 10 post γενόμενος inserendum esse mihi videtur ἄνθρωπος | 11 φασὶν scripsi: φησὶν M *inquit* O | τῷ Ἰησοῦ scripsi hiatus evitandi causa cf. proleg. p. 160: αὐτῷ M *ei* O |
κάρδιος
12 σκληροτράχηλος (sic) M | 13 μωσέως M | 16 περὶ αὐτοῦ M: *illius* O | 17 οὐδὲ αὐτὸς M: *idque neque* O | 18 οὐκ M: *num* O.

5 Μήδοις κτέ.: δεδουλεύκασι δὲ Πέρσαις καὶ Μήδοις καὶ μὴν καὶ ὁμόροις τισι τῶν ἑτέρων ἐθνῶν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ 212 D 8 | Huc etiam pertinent verba Theodori Mops. comm. in N. T. ed. Fritzsche p. 11, 22—12, 5 | 6 εἶτα νῦν ἡμῖν αὐτοῖς: ἄθρει γὰρ δὴ κατευρυνομένην τῆς ὑπ' οὐρανὸν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν· κεκράτηκε γὰρ οὐχὶ μόνων Ἰουδαίων κτέ. 212 A 2 | 7 Ἰησοῦς εἷς ἦν κτέ.: ὀνείδους πρόφασιν καὶ αὐτῷ ποιεῖται τὸ χρῆμα (sc. τὸ ὑπήκοον εἶναι) Χριστῷ 219 E 1 | 8 φατὲ μέντοι κτέ.: μὴ γὰρ δὴ ποιείσθω πρὸς ὀνείδους ἡμῖν τὴν ἀπογραφὴν 235 D 7 | ὁ τὴν ὑπὸ Καίσαρι Κυρηνίου (coni. Aub. var. lect.: Κυρηνίῳ M) δουλοπρεπεστάτην, ὥς φῄς, ἀνασχόμενος ἀπογραφὴν 220 A 1 | 10 ἀλλὰ γενόμενος κτέ.: ἀλλὰ γενόμενος, φησί, τίνος ἀγαθοῦ αἴτιος κατέστη τοῖς ἑαυτοῦ συγγενέσιν; ἁπάντων μὲν οὖν, εἰ καὶ ἀπειθοῦσί τινες. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ γέγονεν ἄνθρωπος κτέ. 214 C 8. Vocem ἄνθρωπος post γενόμενος si p. 213 A librarii neglegentia omiserat, qui depravatum ibi codicem descripsit ut hoc loco deleret commoveri facile poterat. Animadvertendum autem etiam p. 213 B Iulianum ipsorum Christianorum verba servasse | τίνος ἡμῖν ἀγαθοῦ γέγονεν αἴτιος — ζητεῖς; 214 E 1 | 18 οὐκ ἠδύνατο κτέ.: οὐκ ἐδύνατο, φησί, τῶν ἑαυτοῦ φίλων καὶ συγγενῶν μεταστῆσαι τὰς προαιρέσεις 216 A 9.

ϲωτηρίᾳ τῶν ἑαυτοῦ φίλων καὶ ϲυγγενῶν μεταϲτῆϲαι; | ταῦτα 218A
μὲν οὖν καὶ μικρὸν ὕϲτερον, ὅταν ἰδίᾳ περὶ τῆϲ τῶν εὐαγγε-
λίων τερατουργίαϲ καὶ ϲκευωρίαϲ ἐξετάζειν ἀρξώμεθα. νυνὶ δὲ
ἀποκρίνεϲθέ μοι πρὸϲ ἐκεῖνο. πότερον ἄμεινον τὸ διηνεκῶϲ μὲν
ἐλεύθερον εἶναι, ἐν διϲχιλίοιϲ ⟨δὲ⟩ ὅ | λοιϲ ἐνιαυτοῖϲ ἄρξαι τὸ 218B
πλεῖον γῆϲ καὶ θαλάϲϲηϲ, ἢ τὸ δουλεύειν καὶ πρὸϲ ἐπίταγμα
ζῆν ἀλλότριον; οὐδεὶϲ οὕτωϲ ἐϲτὶν ἀναίϲχυντοϲ, ὡϲ ἑλέϲθαι μᾶλ-
λον τὸ δεύτερον. ἀλλὰ τὸ πολέμῳ κρατεῖν οἰήϲεταί τιϲ τοῦ
κρατεῖϲθαι χεῖρον; οὕτω τίϲ ἐϲτιν ἀναίϲθητοϲ; εἰ δὲ ταῦτα ἀληθῆ
φαμεν, ἕνα μοι κατὰ Ἀλέξανδρον δείξατε ϲτρατηγόν, ἕνα κατὰ
Καίϲαρα παρὰ τοῖϲ Ἑβραίοιϲ. οὐ γὰρ δὴ παρ᾽ ὑμῖν. καίτοι, μὰ
τοὺϲ θεούϲ, εὖ οἶδ᾽ ὅτι περιυβρίζω τοὺϲ ἄνδραϲ, ἐμνημόνευϲα
δὲ αὖ | τῶν ὡϲ γνωρίμων. οἱ γὰρ δὴ τούτων ἐλάττουϲ ὑπὸ τῶν 218C
πολλῶν ἀγνοοῦνται, ὧν ἕκαϲτοϲ πάντων ὁμοῦ τῶν παρ᾽ Ἑβραίοιϲ
γεγονότων ἐϲτὶ θαυμαϲτότεροϲ. |

Ἀλλ᾽ ὁ τῆϲ πολιτείαϲ θεϲμὸϲ καὶ τύποϲ τῶν δικαϲτηρίων, 221E
ἡ δὲ περὶ τὰϲ πόλειϲ οἰκονομία καὶ . . . τὸ κάλλοϲ, ἡ δὲ ἐν τοῖϲ
μαθήμαϲιν ἐπίδοϲιϲ, ἡ δὲ ἐν ταῖϲ ἐλευθερίοιϲ τέχναιϲ ἄϲκηϲιϲ

1 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 2 οὖν non vertit O | εὐαγγε-λίων ϲκευωρίαϲ MB 1 (F adi B 2): F τερατουργίαϲ καὶ ϲκευωρίαϲ B 2 mg (*de*) *euangeliorum monstrosis operibus et doctrina* O | 4 ἀποκρίνεϲθέ μοι Aubertus *respondete mihi* O: ἀποκρίνεϲθαί μοι M | 5 ἐλεύθερον εἶναι scripsi propter hiatum cf. proleg. p. 160: εἶναι ἐλεύθερον M | δὲ adieci *(duobus) que* (*milibus*) O: om M | 10 φαμεν M: *uidentur* O | κατὰ Ἀλέξανδρον: κατ᾽ Ἀλέξανδρον? cf. proleg. p. 155 | 11 παρὰ τοῖϲ Ἑβραίοιϲ M: *Hebraeorum* O | καίτοι M: *et* O | 12 *comparatione* ante περιυβρίζω adi O | 16 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 17 δὲ M: *et* O | ante τὸ κάλλοϲ lacunam statuo fortasse vocibus τῶν πολιτῶν explendam | δὲ M: *et* O | 18 ἐπίδοϲιϲ M *studium* O | ἐλευθερίοιϲ scripsi: ἐλευθέροιϲ M.

6 πρὸϲ ἐπιτάγμα κτέ.: ἀλλὰ τὸ ζῆν πρὸϲ ἐπίταγμα τῶν νόμων καὶ τό γε δὴ δεῖν ταῖϲ κρατούντων ὑπείκειν ὑπεροχαῖϲ εἰ πρὸϲ ὀνείδουϲ ποιεῖταί τιϲιν 219 C 1. De legibus dixisse Iulianum Cyrillus iniuria contendit, sed contendit cf. αἰτιατέον δὲ κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, ἥκιϲτα μὲν οὖν τοὺϲ νόμουϲ 219 C 9 | διαβέβληκεν ἀνθ᾽ ὅτου τὸ πρὸϲ ἐπίταγμα ζῆν 219 D 6 | 10 ἕνα μοι κατὰ Ἀλέξανδρον κτέ.: ἀλκιμώτατοϲ γέγονε ϲτρατηγὸϲ καὶ τεθαύμαϲται πρὸϲ ἁπάντων ὁ Μακεδὼν καὶ μετ᾽ ἐκεῖνον ὁ Καῖϲαρ καὶ μὴν καὶ ἕτεροί τινεϲ· οὐ φθονῶ 220 A 5 | λέγει τῆϲ Χριϲτιανῶν θρηϲκείαϲ ὁ κατήγοροϲ· ἕνα μοι δείξατε παρὰ τοῖϲ Ἑβραίοιϲ κατὰ Ἀλέξανδρον ϲτρατηγὸν ἤγουν (ἢ γοῦν M) κατὰ Καίϲαρα 220 C 5 | 17 ἡ δὲ ἐν τοῖϲ μαθήμαϲιν κτέ.: τὴν ἐν ταῖϲ ἐλευθερίοιϲ τέχναιϲ ἄϲκηϲιν καὶ τὴν ἐν τοῖϲ μαθήμαϲιν ἐπίδοϲιν, ἥπερ ἂν εἴη παρὰ τοῖϲ Ἑλλήνων λογάϲι, τοῦ παντὸϲ ἀξιοῖ θαύματοϲ, ἀγρίαν δὲ καὶ βαρβαρικὴν ὀνομάζει τὴν Ἑβραίων 222 D 8.

222 A οὐχ Ἑβραίων μὲν ἦν ἀθλία καὶ βαρβαρική; | καίτοι βούλεται ὁ P. E. XI 5, 7 = p. 514 b
μοχθηρὸς Εὐσέβιος εἶναί τινα καὶ παρ' αὐτοῖς ἑξάμετρα, καὶ
φιλοτιμεῖται λογικὴν εἶναι πραγματείαν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ἧς P. E. XI 5, 5 = p. 514 a
τοὔνομα ἀκήκοε παρὰ τοῖς Ἕλλησι. ποῖον ἰατρικῆς εἶδος ἀνε-
φάνη παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ὥσπερ ἐν Ἕλλησι τῆς Ἱπποκράτους
224 C καί τινων ἄλλων μετ' ἐκεῖνον αἱρέσεων; | ὁ σοφώτατος Σολο-
μῶν παρόμοιός ἐστι τῷ παρ' Ἕλλησι Φωκυλίδῃ ἢ Θεόγνιδι ἢ
Ἰσοκράτει; πόθεν; εἰ γοῦν παραβάλοις τὰς Ἰσοκράτους παραι-
224 D νέσεις ταῖς ἐκείνου παροιμίαις, εὕροις ἄν, | εὖ οἶδα, τὸν τοῦ
Θεοδώρου κρείττονα τοῦ σοφωτάτου βασιλέως. ἀλλ' ἐκεῖνος,
φασί, καὶ περὶ θεουργίαν ἤσκητο. τί οὖν; οὐχὶ καὶ ὁ Σολομῶν
οὗτος τοῖς ἡμετέροις ἐλάτρευσε θεοῖς, ὑπὸ τῆς γυναικός, ὡς

1 οὐχ Ἑβραίων M: *non ut Hebraeorum* O. Neque tamen ὡς in Capnioneo fuisse censeo, sed particulam *ut* ab Oecolampadio adiectam esse, quippe qui post βαρβαρική non signum interrogationis, sed colon posuisset | 2 καὶ post τινα non vertit O | ἐξάμετρα M | 3 φιλοτιμεῖται M: *cupit* O | ἧς τοὔνομα — παρὰ τοῖς Ἑβραίοις om M B 1: adi B 2 *cuius nomen apud Graecos audiuit. Quae medicae artis species prodijt apud Hebraeos?* O | 5 τῆς Aubertus: τὴν M | ὑπποκρα^τ' M | 6 τινων non vertit O | αἱρέσεων non vertit O | ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 7 παρ' ὅμοιος M | ἢ post Φωκυλίδῃ: *et* O | 8 πόθεν M: *minime* O | 9 ἐκείνου ex ἐκεῖνου corr M | εὖ οἶδα non vertit O | 11 φασὶ Aubertus: φησὶ M *dicet* O | 12 οὗτος non vertit O.

2 ἑξάμετρα: Euseb. praep. ev. XI 5, 7 p. 514b εἶεν δ' ἂν αὐτοῖς (sc. τοῖς Ἑβραίοις) καὶ ἔμμετροι ποιήσεις, ὡς ἡ μεγάλη Μωυσέως ᾠδὴ καὶ τοῦ Δαβὶδ ὁ ριη' ψαλμὸς τῷ καλουμένῳ παρ' Ἕλλησιν ἡρῴῳ μέτρῳ συντεταγμένοι | 3 λογικὴν εἶναι πραγματείαν: Euseb. praep. ev. XI 5, 5 p. 514a: τήν τε λογικὴν πραγματείαν οἰκείως τῇ τῶν ἀνδρῶν σοφίᾳ τε καὶ φωνῇ διὰ πασῶν τῶν παρ' αὐτοῖς προφητικῶν γραφῶν φερομένην, ὅτῳ φίλον, τῆς τούτων ἐντεύξεως τὰς βίβλους ἐπὶ σχολῆς μετὰ χεῖρας λαβὼν εἴσεται | 4 ποῖον ἰατρικῆς εἶδος κτέ.: ᾔσθην δὲ ὅτι καὶ Ἱπποκράτους ποιεῖται μνήμην καὶ τὰς τῶν ἑτέρων ἰατρῶν εὐδοκιμήσεις δέχεται πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ χρῆναι νικᾶν, ὡς γοῦν οἴεται, τὰ αὐτοῦ 223 C 8 | ἆρ' οὐκ ἦσαν ἰατροὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ἐπεί τοι παρ' Ἕλλησιν Ἱπποκράτης ἦν; 223 D 8 | εἶτα τί τοιοῦτον ὁ σὸς Ἱπποκράτης ἤγουν ὕστερός τις τῶν Ἀσκληπιαδῶν ὁρᾶται κατωρθωκὼς 229 A 6 | 6 ὁ σοφώτατος Σολομῶν κτέ.: respicit Iulianus Eusebii verba, praep. ev. XI 5, 4 p. 513c: ταύτῃ τοι πάλιν ὁ σοφώτατος παρὰ τοῖσδε Σολομῶν ἐνθένδε ποθὲν τὴν καταρχὴν τοῦ τῶν παροιμιῶν ἐποιήσατο συγγράμματος | ἐπὶ τὸν Σολομῶντος ἔρχεται βίον 225 A 4 | ἐπειδὴ δὲ τῶν ἑαυτοῦ διδασκάλων κατά γε τὸ εἶναι σοφὸν μείω τε καὶ ἀτεχνεστέρου γενέσθαι φησὶν αὐτόν, μανθανέτω πάλιν, ὅτι πρῶτον μὲν Ὁμήρῳ σύγχρονος ἦν. — εἶτα, μακροῦ μεταξὺ γεγονότος καιροῦ, πεντηκοστῇ καὶ ὀγδόῃ ὀλυμπιάδι, Φωκυλίδης τε καὶ Θέογνις ἐγενέσθην. — Ἰσοκράτην γε μὴν εὐφυᾶ μέν φαμεν γενέσθαι σοφιστήν. 225 B 2 | 12 τοῖς ἡμετέροις ἐλάτρευσε θεοῖς κτέ.: καὶ δὴ καί φησιν αὐτὸν τοῖς Ἑλλήνων λατρεῦσαι θεοῖς, γυναίων ὀθνείων ψιθυρισμοῖς παρενηνεγμένον 226 E 1.

cf. 1. Reg. 11, 4 λέγουϲιν, ἐξαπατηθείϲ; ὢ μέγεθοϲ ἀρετῆϲ. ὢ ϲοφίαϲ πλοῦτοϲ. οὐ περιγέγονεν ἡδονῆϲ, καὶ· γυναικὸϲ λόγοι τοῦτον παρήγαγον. εἴπερ οὖν ὑπὸ γυναικὸϲ ἠπατήθη, τοῦτον ϲοφὸν μὴ λέγετε. εἰ δὲ πεπιϲτεύκατε [εἶναι] ϲοφὸν, μή τοι παρὰ γυναικὸϲ αὐτὸν ἐξηπατῆϲθαι νομίζετε, κρίϲει δὲ οἰ | κείᾳ καὶ ϲυνέϲει καὶ τῇ παρὰ 224E τοῦ φανέντοϲ αὐτῷ θεοῦ διδαϲκαλίᾳ πειθόμενον λελατρευκέναι καὶ τοῖϲ ἄλλοιϲ θεοῖϲ. φθόνοϲ γὰρ καὶ ζῆλοϲ οὐδὲ ἄχρι τῶν ἀρίϲτων ἀνθρώπων ἀφικνεῖται, τοϲοῦτον ἄπεϲτιν ἀγγέλων καὶ θεῶν. ὑμεῖϲ δὲ ἄρα περὶ τὰ μέρη τῶν δυνάμεων ϲτρέφεϲθε, ἃ δὴ δαιμόνιά τιϲ εἰπὼν οὐκ ἐξαμαρτάνει. τὸ γὰρ φιλότιμον ἐνταῦθα καὶ κενόδοξον, ἐν δὲ τοῖϲ θεοῖϲ οὐδὲν ὑπάρχει καὶ τοιοῦτον.

Τοῦ χάριν ὑμεῖϲ τῶν παρ' Ἕλληϲι παρεϲθίετε μαθημάτων, 229C εἴπερ αὐτάρκηϲ ὑμῖν ἐϲτιν ἡ τῶν ὑμετέρων γραφῶν ἀνάγνωϲιϲ; καίτοι κρεῖττον ἐκείνων εἴργειν τοὺϲ ἀνθρώπουϲ ἢ τῆϲ τῶν cf. Rom. 14, 20 ἱεροθύτων ἐδωδῆϲ. ἐκ μὲν γὰρ ἐκείνηϲ, καθὰ καὶ ὁ Παῦλοϲ

2 περιγέγονεν κτέ.: *non uicit uoluptatem & mulierem?* O | λόγοι τοῦτον παρήγαγον non vertit O | παρήγαγον Aubertus: hoc loco om M | 3 ὑπογυναικὸϲ M | ἠπατήθη Aubertus: ἠπατήθη παρήγαγον M | 4 εἶναι M *esse* O: delevi propter hiatum cf. proleg. p. 160 | 6 πειθόμενον scripsi *persuasum* O: πειθόμενοϲ M | 10 *apud uos* post ἐνταῦθα adi O | 11 καὶ ante τοιοῦτον non vertit O | 12 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | υμεῖϲ M | ἔληϲι M.

1 ὢ μέγεθοϲ κτέ.: φέρε δὴ οὖν καὶ ἡμεῖϲ ἐπὶ Cωκράτουϲ λέγωμεν· ὢ μέγεθοϲ ἀρετῆϲ. ὢ ϲοφίαϲ πλοῦτοϲ. οὐ περιγέγονεν ἡδονῆϲ 226 B 4 | cf. ὢ μέγεθοϲ ἀρετῆϲ τῶν Ἰουλιανοῦ θεῶν. ὢ ϲοφίαϲ πλοῦτοϲ. οὐ περιγέγονασιν ἡδονῆϲ καὶ φιλοϲαρκίαϲ 226 C 10 | εἰ δὲ παρώλιϲθέ τιϲ ἐξ ἡδονῆϲ ἐφ' ἃ μὴ προϲῆκε, μὴ πλατὺ γελάτω καθ' ἡμῶν ὁ κατήγοροϲ 225 D 6 | εἰ ϲεϲάλευτό πωϲ καὶ παρακεχώρηκεν ἡδοναῖϲ 226 A 8 | 3 εἴπερ οὖν κτέ: εἰ μὲν ἠπατήθη, φηϲί, μὴ δὴ κεκλήϲθω ϲοφόϲ· εἰ δὲ ϲοφὸν εἶναί φατε, πρόδηλον ἂν εἴη δήπουθεν, ὡϲ τό γε δὴ δεῖν καὶ τοῖϲ ἑτέροιϲ προϲκυνεῖν ἑλέϲθαι θεοῖϲ ϲοφίαϲ ἦν ἔργον αὐτῷ 226 E 5 | 6 θεοῦ διδαϲκαλίᾳ: οὐχ, ὡϲ αὐτὸϲ διατείνεται, θεοῦ χρήϲαντοϲ αὐτῷ κατεκομίϲθη πρὸϲ ἀπόϲταϲιν 227 C 7 | ποῦ τοιγαροῦν ἔχρηϲεν αὐτῷ τὸ καὶ ἑτέροιϲ χρῆναι θεοῖϲ προϲκυνεῖν ὁ οὕτω λελυπημένοϲ (sc. θεόϲ); 228 A 9 | 7 φθόνοϲ γὰρ κτέ.: μὴ γὰρ δὴ λεγέτω —· φθόνοϲ γὰρ καὶ ζῆλοϲ οὐδὲ ἄχρι τῶν ἀρίϲτων ἀνδρῶν ἀφικνεῖται, τοϲοῦτον ἄπεϲτι θεῶν καὶ τῶν ἀγγέλων. οὐ φθόνοϲ ἦν, ὢ κράτιϲτε. οὔτε μὴν βαϲκανίαϲ ἔργον εἶναί φαμεν κτέ. 228 B 1 | ἐπειδή περ, καθά φηϲιν αὐτόϲ, οὐδὲ ἄχρι τῶν ἀρίϲτων ἀνδρῶν ἀφικνεῖται φθόνοϲ | οὐκ ἄν τιϲ οἴοιτο νοῦν ἔχων φθόνῳ καὶ ζήλῳ πρὸϲ τοῦτο (sc. τὸ κολάζειν) ἰέναι τὸν τῶν ὅλων θεόν 228 D 8 | 9 ὑμεῖϲ δὲ κτέ.: θαυμάζω δέ, ὅτι, τῶν ἀκαθάρτων δυνάμεων ἤγουν δαιμονίων προϲκυνητὴϲ ὢν αὐτόϲ, ἡμᾶϲ οὐκ οἶδ' ὅπωϲ περὶ αὐτὰ ϲτρέφεϲθαί φηϲιν 229 A 1 | 12 Τοῦ χάριν κτέ.: τοῦ χάριν usque ad ἀνάγνωϲιϲ 232 A 2 | παρεϲθίοντεϲ τοίνυν, καθά φηϲιν αὐτόϲ, τῶν παρ' Ἕλληϲι μαθημάτων 230 E 6 | 13 αὐτάρκηϲ κτέ.: ἀπόχρη μὲν οὖν ἡ θεόπνευϲτοϲ γραφὴ κτέ. 230 B 7.

λέγει, βλάπτεται μὲν οὐδὲν ὁ προσφερόμενος, ἡ δὲ cυνείδηcιc (cf. 1 Cor. 8, 7. 13) τοῦ βλέποντος ἀδελφοῦ cκανδαλιcθείη ἂν καθ' ὑμᾶc, ὦ cοφώτατοι — † φάναι. διὰ δὲ τῶν μαθημάτων τούτων ἀπέcτη τῆc
229 D ἀθεότητοc | πᾶν ὅτι περ παρ' ὑμῖν ἡ φύcιc ἤνεγκε γενναῖον. ὅτῳ οὖν ὑπῆρξεν εὐφυΐαc κἂν μικρὸν μόριον, τούτῳ τάχιcτα cυνέβη τῆc παρ' ὑμῖν ἀθεότητοc ἀποcτῆναι. βέλτιον οὖν εἴργειν μαθημάτων, οὐχ ἱερείων τοὺc ἀνθρώπουc. ἀλλ' ἴcτε καὶ ὑμεῖc, ὡc ἐμοὶ φαίνεται, τὸ διάφορον εἰc cύνεcιν τῶν παρ' ὑμῖν ⟨γραφῶν πρὸc τὰc ἡμετέραc κακόν, καὶ ὡc ἐκ τῶν παρ' ὑμῖν⟩ οὐδεὶc ἂν γένοιτο γενναῖοc ἀνήρ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐπιεικήc, ἐκ δὲ τῶν παρ' ἡμῖν αὐτὸc αὐτοῦ πᾶc ἂν γένοιτο καλ-
229 E λίων, εἰ καὶ παντάπαcιν ἀφυήc τιc εἴη. φύ | cεωc δὲ ἔχων εὖ καὶ τὰc ἐκ τούτων προcλαχὼν παιδείαc ἀτεχνῶc γίνεται τῶν θεῶν τοῖc ἀνθρώποιc δῶρον, ἤτοι φῶc ἀνάψαc ἐπιcτήμηc ἢ πολιτείαc γένοc … ἢ πολεμίουc πολλοὺc τρεψάμενοc ⟨ἢ⟩ καὶ πολλὴν μὲν γῆν, πολλὴν δὲ ἐπελθὼν θάλαccαν καὶ τούτῳ φανεὶc ἡρωικόc. Lacuna, ubi fuerunt etiam ea Iuliani verba, de quibus Cy-
233 E rillus: ἐνιcταμένῳ δὲ μετὰ τοῦτο καὶ τὴν ἁγίαν τε καὶ θεόπνευcτον κατα-

2 dubium utrum propter hiatum scribendum sit καθ' ὑμᾶc ἂν cκανθαλιcθείη necne; cf. proleg. p. 159 | cοφώτατοι et φάναι M, sed inter has voces vacuum invenitur spatium tantum, quantum expleri possit litteris in superiore lineola supra lacunae spatium scriptis cιc τοῦ βλέποντοc ἀδε. O nil exhibet nisi *sapientissimi*. Vacuum etiam in B invenitur spatium; sed B 2 mg adnotavit: οὐδὲν λείπει. Ipse scribendum esse opinor cοφώτατοι καὶ ὑπερήφανοι | 3 ἀπέcτη M: *deterret* O | 4 ἀθεότητοc Spanhemius *ab impietate* O: θεότητοc M | 5 τούτῳ — cυνέβη — ἀποcτῆναι M: *is* — *deficiet* O | 7 μαθημάτων οὐχ ἱερείων M: *a doctrinis non sacris* O | 9 γραφῶν usque ad παρ' ὑμῖν adieci: M omisit neque tamen vacuum spatium exhibet: integrum locum ita vertit O: *diuersitatē in intelligentia diuinarū scripturā: quae apud uos, collatam cū nostris, malā esse: & sicut ex uestris nullus fit* etc. | 11 αὐτοῦ Mignius: αὑτοῦ M | 13 ἀτεχνῶc κτέ.: enuntiati sententiam non assecutus ita vertit O: *Hominibus enim deorū bona absque multa cōtingent arte, siue lumen accendatur scientiae, uel conuersationis genus doceatur, uel multae hostes repellantur, & per terras multaq; maria peragretur* (sic! scribe *peragrētur*), *& sic appareāt heroici* | 15 lacunam post γένοc statuit Aubertus et explendam opinatur voce quadam quali αἱρούμενοc uel ἐνcτηcάμενοc: *doceatur* O: an ὑφηγηcάμενοc? | ἢ ante καὶ adieci | 16 τούτῳ ex τοῦτῳ corr M.

6 βέλτιον οὖν εἴργειν κτέ.: ἐπειδὴ δέ, φηcίν, ἦν ἄμεινον ἡμᾶc μαθημάτων εἴργειν Ἑλληνικῶν τοὺc πιcτεύcανταc ἤγουν τῶν ἱεροθύτων κτέ. 233 A 1 | 8 τὸ διάφορον εἰc cύνεcιν κτέ.: ἀπόχρη μὲν οὖν ἡ θεόπνευcτοc γραφὴ καὶ πρὸc τὸ δεῖν ἀποφῆναι (scripsi: ἀποφάναι MA) cοφοὺc καὶ δοκιμωτάτουc καὶ διαρκεcτάτην ἔχονταc cύνεcιν τοὺc ἐντεθραμμένουc αὐτῇ 230 B 7 | 11 αὐτοῦ πᾶc κτέ.: ἀπὸ μὲν τῆc θεοπνεύcτου γραφῆc ἑαυτοῦ βελτίων ἂν γένοιτο παcτιcοῦν 232 C 7.

ϲκώπτοντι γραφὴν, ἐπεί τοι τῇ Ἑβραίων ϲύντέθειται γλώττῃ, φαίη ἂν
οἶμαί τιϲ κτέ. | τεκμήριον δὲ τοῦτο ϲαφέϲ· ἐκ πάντων ὑμῶν ἐπιλεξά- 229E
μενοι παιδία ταῖϲ γραφαῖϲ ἐμμελετῆϲαι παραϲκευάϲατε, | κἂν φανῇ 230A
τῶν ἀνδραπόδων εἰϲ ἄνδρα τελέϲαντα ϲπουδαιότερα, ληρεῖν ἐμὲ καὶ
μελαγχολᾶν νομίζετε. εἶτα οὕτωϲ ἐϲτὲ δυϲτυχεῖϲ καὶ ἀνόητοι, ὥϲτε
νομίζειν θείουϲ μὲν ἐκείνουϲ τοὺϲ λόγουϲ, ὑφ᾽ ὧν οὐδεὶϲ ἂν γέ-
νοιτο φρονιμώτεροϲ οὐδὲ ἀνδρειότεροϲ οὐδ᾽ ἑαυτοῦ κρείττων· ὑφ᾽
ὧν δὲ ἔνεϲτιν ἀνδρείαν, φρόνηϲιν, δικαιοϲύνην προϲλαβεῖν, τού-
τουϲ ἀποδίδοτε τῷ ϲατανᾷ καὶ τοῖϲ τῷ ϲατανᾷ λατρεύουϲιν. |
Ἰᾶται Ἀϲκληπιὸϲ ἡμῶν τὰ ϲώματα, παιδεύουϲιν ἡμῶν αἱ 235B
Μοῦϲαι ϲὺν Ἀϲκληπιῷ καὶ Ἀπόλλωνι καὶ Ἑρμῇ λογίῳ τὰϲ ψυ-
χάϲ, Ἄρει δὲ καὶ Ἐνυὼ τὰ πρὸϲ τὸν πόλεμον ϲυναγωνίζεται,
τὰ δὲ εἰϲ τέχναϲ Ἥφαιϲτοϲ ἀποκληροῖ καὶ διανέμει, | ταῦτα δὲ 235C
πάντα Ἀθηνᾶ μετὰ τοῦ Διὸϲ παρθένοϲ ἀμήτωρ πρυτανεύει.
ϲκοπεῖτε οὖν, εἰ μὴ καθ᾽ ἕκαϲτον τούτων ἡμῶν ἐϲμεν κρείττουϲ,
λέγω δὲ τὰ περὶ τὰϲ τέχναϲ καὶ ϲοφίαν καὶ ϲύνεϲιν· εἴτε γὰρ
τὰϲ πρὸϲ τὴν χρείαν ϲκοπήϲειαϲ, εἴτε τὰϲ τοῦ καλοῦ χάριν

3 παραϲκευάϲατε M: *operam dedistis* O | κἂν φανῇ κτέ. M: *etiamsi uideantur magis ad seruilitatem nati* vertit O sententiam non assecutus | 4 νομίζετε M: *censetis* O | 5 ὥϲτε M: *ut et* O | 7 οὐδὲ M: *uel* O | οὐδ᾽ M: *uel* O | 8 δικαιοϲύνην M: *et iustitiam* O | τούτουϲ non vertit O | 9 ἀποδίδοτε Aubertus *traditis* O: ἀποδίδοται M | 10 ἰου-λιανοῦ M mg *Iulianus* O | Ἀϲκληπιὸϲ ἡμῶν scripsi propter hiatum cf. proleg. p. 160: ἡμῶν Ἀϲκληπιὸϲ M | *autem* post παιδεύουϲιν adi O | 12 Ἄρει scripsi: Ἄρηϲ M *Mars* O | δὲ καὶ Ἐνυὼ M: *et Bellona* O | τὰ πρὸϲ τ. πολ. ϲυναγωνίζεται: *in praelijs simul certant* O | 13 ἀπο-κληροῖ: *perficit* O | ταῦτα δὲ πάντα non vertit O | 14 *nobis* ante πρυ-τανεύει adi O | 16 εἴτε Aubertus *siue* O: εἶτα M.

2 ἐκ πάντων ὑμῶν κτέ.: παιδία γε μὴν τοῖϲ ἱεροῖϲ ἐντεθραμμένα γράμμαϲι γένοιτο ἂν εὐθὺϲ τῶν ὅτι μάλιϲτα θεοφιλεϲτάτων, κἂν εἰ μὴ ὁρῷτο προϲὸν αὐτοῖϲ τὸ ἐν λόγοιϲ ἐντριβέϲ. ἀνδραπόδων δὲ αὐτά φηϲι κατ᾽ οὐδένα τρόπον ⟨ἂν⟩ (adieci: om MA) διηνεγκεῖν 234 D 3 | 10 Ἰᾶται Ἀϲκληπιὸϲ κτέ.: πρόδηλοϲ οὖν ὅτι τῶν αὐτοῦ θεῶν οὓϲ δὴ καὶ τεθαύμακεν, οἱ μὲν εἰϲιν ἰατροὶ τὴν τέχνην, ἑτέροιϲ δὲ τὰ εἰϲ λόγουϲ εὖ ἔχει, καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῖϲ ἀρίϲτοιϲ τῶν ϲοφιϲτῶν, οἱ δὲ τὸ χρῆναι μιαιφονεῖν ἐκδιδάϲκουϲι καὶ ἀνδροκταϲιῶν εἰϲιν ἐπιϲτήμονεϲ καὶ ὠμότητοϲ ἐπιμεληταί, τεχνουργοὶ δὲ ἕτεροι καὶ βαναυϲικῶν ἐπιτηδευμάτων εὑρεταί 235 D 6 | οἱ μὲν γάρ, ὡϲ ἔφην, εἰϲὶν ἰατροὶ τὴν τέχνην, οἱ δὲ καὶ βαναυϲικοί, ἐν καλῷ δὲ παιδείαϲ καὶ λόγων ἕτεροι καὶ τῶν τακτικῶν ἐπιϲτήμονεϲ 236 A 10 | ἀποφέροι δὲ τἀληθοῦϲ αὐτόϲ, Ἄρει καὶ Ἡφαίϲτῳ Μούϲαιϲ τε καὶ Ἑρμῇ λογίῳ καὶ Ἀϲκληπιῷ προϲνενεμηκὼϲ ἀνὰ μέροϲ ἕκαϲτα καὶ οἱόν τινα κλῆρον τὴν ἐμπειρίαν διαμοιρήϲαϲθαι λέγων αὐτούϲ 237 D 1 | 15 ὑμῶν ἐϲμεν κρείττουϲ κτέ.: τῆϲ εὐαγοῦϲ τῶν Χριϲτιανῶν θρηϲκείαϲ ἐν ἀμείνοϲιν εἶναί φηϲι τὸ Ἑλλήνων ἄθυρμα, παρατιθεὶϲ εἰϲ ἀπόδειξιν τὸ εἶναί τιναϲ παρ᾽ αὐτοῖϲ ἄριϲτα ζωγραφεῖν εἰδόταϲ, λατύπουϲ τε καὶ ἰατρούϲ 236 D 2.

μιμητικάς, οἷον ἀγαλματοποιητικήν, γραφικήν, ⟨ἢ⟩ οἰκονομικήν,
ἰατρικὴν τὴν ἐξ Ἀσκληπιοῦ, οὗ πανταχοῦ γῆς ἐστι χρηστήρια,
ἃ δίδωσιν ἡμῖν ὁ θεὸς μεταλαγχάνειν διηνεκῶς. ἐμὲ γοῦν ἰά-
σατο πολλάκις Ἀσκληπιὸς κάμνοντα ὑπαγορεύσας φάρμακα· καὶ
235D τούτων μάρτυς ἐστὶ | Ζεύς. εἰ τοίνυν οἱ προσνείμαντες ἑαυτοὺς
τῷ τῆς ἀποστασίας πνεύματι τὰ περὶ ψυχὴν ἄμεινον ἔχομεν
καὶ περὶ σῶμα καὶ τὰ ἐκτός, τίνος ἕνεκεν ἀφέντες ταῦτα ἐπ᾿
ἐκεῖνα βαδίζετε; |
238A Ἀνθ᾿ ὅτου ⟨δὲ⟩ μηδὲ τοῖς Ἑβραϊκοῖς λόγοις ἐμμένετε μήτε
238B ἀγαπᾶτε τὸν νόμον, ὃν δέδωκεν ὁ θεὸς | ἐκείνοις, ἀπολιπόντες
δὲ τὰ πάτρια καὶ δόντες ἑαυτοὺς οἷς ἐκήρυξαν οἱ προφῆται,
πλέον ἐκείνων ἢ τῶν παρ᾿ ἡμῖν ἀπέστητε; τὸ γὰρ ἀληθὲς εἴ
τις ὑπὲρ ὑμῶν ἐθέλοι σκοπεῖν, εὑρήσει τὴν ὑμετέραν ἀσέβειαν
ἔκ τε τῆς Ἰουδαϊκῆς τόλμης καὶ τῆς παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἀδια-
φορίας καὶ χυδαιότητος συγκειμένην. ἐξ ἀμφοῖν γὰρ οὔτι τὸ
κάλλιστον, ἀλλὰ τὸ χεῖρον ἑλκύσαντες παρυφὴν κακῶν εἰργά-
σασθε. τοῖς μὲν γὰρ Ἑβραίοις ἀκριβῆ τὰ περὶ θρησκείαν ἐστὶ

1 ἢ adieci: om MO | 2 πανταχοῦ Aubertus; cf. proleg. p. 160: ἁπανταχοῦ M | 5 εἰ τοίνυν κτέ. hunc in modum pervertit O: *Igitur quae traditis uos apostasiae spiritui? (nos & circa animam melius habemus & circa corpus ac externa) & quare uos relictis illis ad alia uaditis?* | 9 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | δὲ adieci: om MO | μηδὲ M: *neque* O | 10 ἐκείνοις M: *Hebraeis* O | 16 τὸ χεῖρον M: *quod pessimum* O | εἰργάσασθε M: *operamini* O.

3 ἐμὲ γοῦν ἰάσατο κτέ.: τεθαύμακε δὲ τὸν Ἀσκληπιὸν ὡς ὑπαγορεύσαντα, καθά φησιν αὐτός, ἀρρωστοῦντι φάρμακα, καὶ τοῦτο εἰδέναι φησὶ τὸν Δία· εἶτα τοῦ χάριν μάρτυς ἡμῖν ἰατρῶν παρελήφθη καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον αὐτὸς ἰᾶται τοὺς κάμνοντας; ἢ τάχα που μὴ εἰδὼς τὴν τέχνην τεθαύμακε μετὰ σοῦ τοὺς ταύτης ἐπιστήμονας, ὑπηγόρευσε δὲ τὸ φάρμακον ὁ Ἀσκληπιὸς καθάπερ οἶμαί τις τῶν ἐπιδιφρίων ἰατρῶν; 237 A 4 | 5 εἰ τοίνυν κτέ.: εἰ οὖν, φησίν, οἱ προσνείμαντες usque ad βαδίζετε; 237 D 7 | 9 μηδὲ τοῖς Ἑβραϊκοῖς λόγοις κτέ.: ἔφη μὲν γὰρ τῶν Ἑβραϊκῶν ἡμᾶς ἀποφοιτῆσαι λόγων καὶ ὀλιγωρῆσαι τοῦ νόμου, καίτοι δοθέντος παρὰ θεοῦ, προσήκασθαί γε μὴν τὰ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν κηρύγματα 238 E 10 | εἶθ᾿ οὕτως ἡμῖν ἐγκαλείτω τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ τῶν ἱερῶν ἀποφοιτῆσαι νόμων ποιείσθω γραφήν 239 A 6 | 13 εὑρήσει τὴν ὑμετέραν ἀσέβειαν κτέ.: εὑρήσομεν, φησί, τὴν παρ᾿ ὑμῖν ἀσέβειαν ἔκ τε τῆς Ἰουδαϊκῆς τόλμης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς χυδαιότητος συγκειμένην 239 D 6 | πόθεν αὐτῷ παρέστη τὴν Χριστιανῶν θρησκείαν ἀσέβειαν εἰπεῖν, οὐκ ἔχω νοεῖν, ἢ τίνα τρόπον ἡμεῖς τῆς Ἰουδαίων τόλμης γεγόναμεν ζηλωταὶ καὶ τῆς (A: τοῖς M) παρ᾿ Ἕλλησι χυδαιότητος ἐρασταί 239 E 4 | 17 τοῖς μὲν γὰρ Ἑβραίοις κτέ.: ναί, φησίν· ἀκριβῆ μὲν γὰρ τὰ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐστὶ νόμιμα καὶ φυλάγματα καὶ μὴν καὶ ἱερωτάτης δεόμενα ζωῆς. ἀποφάσκοντος δὲ τοῦ νόμου τὸ θεοῖς ἑτέροις προσκυνεῖν πλὴν ἑνί τε καὶ μόνῳ, παρωσάμενοί τε καὶ διαπτύσαντες τὸ χρῆναι βιοῦν ἐννόμως ὑμεῖς μόνον ἡρπάσατε τὸ ὑβρίζειν (ὑβρίνζειν M)

νόμιμα καὶ τὰ cεβάcμα | τα καὶ [τὰ] φυλάγματα μυρία καὶ 238C
δεόμενα βίου καὶ προαιρέcεωc ἱερατικῆc. ἀπαγορεύcαντοc δὲ
τοῦ νομοθέτου τὸ πᾶcι μὴ δουλεύειν τοῖc θεοῖc, ἑνὶ δὲ μόνον,
Deuter. 32, 9 οὗ «μερίc ἐcτιν Ἰακὼβ καὶ cχοίνιcμα κληρονομίαc Ἰcραὴλ», οὐ
Exod. 22, 28 τοῦτο δὲ μόνον εἰπόντοc, ἀλλὰ γάρ, οἶμαι, καὶ προcθέντοc «οὐ
κακολογήcειc θεούc», ἡ τῶν ἐπιγινομένων βδελυρία τε καὶ τόλμα,
βουλομένη πᾶcαν εὐλάβειαν ἐξελεῖν τοῦ πλήθουc, ἀκολουθεῖν
ἐνόμιcε τῷ μὴ θεραπεύειν τὸ βλαcφημεῖν, ὃ δὴ καὶ ὑμεῖc ἐν-
τεῦθεν εἱλκύcατε | μόνον· ὡc τῶν γε ἄλλων οὐθὲν ὑμῖν τέ ἐcτι 238D
κἀκείνοιc παραπλήcιον. ἀπὸ μὲν οὖν τῆc Ἑβραίων καινοτομίαc
τὸ βλαcφημεῖν ⟨τοὺc παρ᾽ ἡμῖν⟩ τιμωμένουc θεοὺc ἡρπάcατε.
ἀπὸ δὲ τῆc παρ᾽ ἡμῖν θρηcκείαc τὸ μὲν εὐcεβέc τε ὁμοῦ πρὸc
ἅπαcαν τὴν κρείττονα φύcιν καὶ τῶν πατρίων ἀγαπητικὸν ἀπο-
λελοίπατε, μόνον δ᾽ ἐκτήcαcθε τὸ πάντα ἐcθίειν ὡc λάχανα
χόρτου. καὶ εἰ χρὴ τἀληθὲc εἰπεῖν, ἐπιτεῖναι τὴν παρ᾽ ἡμῖν
ἐφιλοτιμήθητε χυδαιότητα. τοῦτο δέ, οἶμαι, καὶ μαλ᾽ εἰκότωc, | 238E
cυμβαίνει πᾶcιν ἔθνεcιν· καὶ ⟨γὰρ⟩ βίοιc ἀνθρώπων ἑτέρων,
καπήλων, τελωνῶν, ὀρχηcτῶν, ἑταιροτρόφων καὶ ἁρμόττειν ᾠή-
θητε τὰ παρ᾽ ὑμῖν. |

Ὅτι δὲ οὐχ οἱ νῦν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ ἀρχῆc, οἱ πρῶτοι 245A

1 νόμιμα M *legitima* O: ∗ νόμα B 1 (∗ adi B 2) ∗ νόμιμα B 2 mg | τὰ ante φυλάγματα M: delevi | καὶ δεόμενα — ἱερατικῆc M: *quae ad uitam & sacerdotale institutū pertinent* O | 3 μόνον M: *soli* O | 4 οὐ τοῦτο δὲ μόνον εἰπόντοc M: non vertit O | 6 βδελλυρία τὲ M ‖ 7 ἀκολουθεῖν — βλαcφημεῖν: *sequi putauit non seruiendum dijs, quū non sit blasphemandum* O | 9 ὡc: *quasi* O | ὑμῖν M: *nobis* O | τὲ ἐcτὶ M | 11 τοὺc παρ᾽ ἡμῖν adieci: om MO | 12 εὐcεβὲc B 2 mg: εὐλαβέc M B 1 | τὸ μὲν εὐcεβέc τε — ἀγαπητικόν: *pietatem & diuinum cultum: pietatem, inquam, erga omne quod natura melius, & quod patriam diligit* O | 15 τὴν παρ᾽ ἡμῖν scripsi: τὴν παρ᾽ ὑμῖν M *uestram* O | 16 μαλ᾽ scripsi cf. proleg. p. 160: μάλα M | 17 γὰρ adieci: om MO | 18 ἑταιροτρόφων scripsi: ἑτεροτρόπων M *leuium* O ἑταιροτρόπων coniecit Aubertus | 20 ἰϐλι^αν M mg *Iulianus* O.

εἰc θεούc, καίτοι τοῦ νόμου λέγοντοc ἐναργῶc· «θεοὺc οὐ κακολογήcειc» 239 E 8 | 4 μερὶc κυρίου λαὸc αὐτοῦ Ἰακώβ· cχοίνιcμα κληρονομίαc αὐτοῦ Ἰcραήλ Deuter. 32, 9 | 14 μόνον δ᾽ ἐκτήcαcθε κτέ.: καὶ τὸ ἐπὶ ταῖc ὀψοφαγίαιc ἀδιάφορον ἔγκλημα ποιεῖται Χριcτιανοῖc 241 A 9 | 17 βίοιc ἀνθρώπων ἑτέρων κτέ.: οὑτοcὶ δὲ καπήλοιc καὶ μὴν καὶ τελώναιc παρεικάζειν ἡμᾶc ἀξιοῖ 242 C 6 | 20 οἱ πρῶτοι παραδεξάμενοι κτέ.: οἱ δέ γε τὸν τῆc πίcτεωc προcηκάμενοι λόγον — εἰδωλολάτραι μὲν ἦcαν καὶ πονηρῶν δαιμόνων θεραπευταί, ἀνόcιοι δὲ καὶ βδελυροὶ (A: βδελλυροὶ M) τοὺc τρόπουc καὶ ἁπάcηc ἥττουc ἡδονῆc, πόρνοι καὶ ἀρcενοκοῖται, μαλακοὶ καὶ κάτοινοι καὶ ἁπάcηc ἁπαξαπλῶc φαυλότητοc ἐπιμεληταί 245 E 2.

245B παραδεξάμενοι τὸν λόγον παρὰ τοῦ Παύ | λου τοιοῦτοί τινες
γεγόνασιν, εὔδηλον ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ πρὸς αὐ-
τοὺς γράφων. οὐ γὰρ ἦν οὕτως ἀναίσχυντος, οἶμαι, ὡς μὴ
συνειδὼς αὐτοῖς ὀνείδη τοσαῦτα πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους ὑπὲρ
αὐτῶν γράφειν, ἐξ ὧν, εἰ καὶ ἐπαίνους ἔγραψε τοσούτους αὐ-
τῶν, εἰ καὶ ἀληθεῖς ἐτύγχανον, ἐρυθριᾶν ἦν, εἰ δὲ ψευδεῖς καὶ
πεπλασμένοι, καταδύεσθαι φεύγοντα τὸ μετὰ θωπείας λάγνου
καὶ ἀνελευθέρου κολακείας ἐντυγχάνειν δοκεῖν. ἃ δὲ γράφει
245C περὶ τῶν ἀκροασαμένων αὐτοῦ Παῦλος πρὸς αὐτοὺς | ἐκείνους,
ἐστὶ ταῦτα· «μὴ πλανᾶσθε· οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε 1 Cor. 6,9
μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὐ 1 Cor. 6,10
μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν θεοῦ κληρονομή-
σουσι. καὶ ταῦτα οὐκ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, ὅτι καὶ ὑμεῖς τοιοῦτοι 1 Cor. 6,11
ἦτε· ἀλλ᾽ ἀπελούσασθε, ἀλλ᾽ ἡγιάσθητε ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ
Χριστοῦ.» ὁρᾷς, ὅτι καὶ τούτους γενέσθαι φησὶ τοιούτους, ἁγι-
ασθῆναι δὲ καὶ ἀπολούσασθαι, ῥύπτειν ἱκανοῦ καὶ διακαθαίρειν
245D ὕδατος εὐπορήσαν | τος, ὃ μέχρι ψυχῆς εἰσδύσεται; καὶ τοῦ μὲν
λεπροῦ τὴν λέπραν οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ βάπτισμα, οὐδὲ λειχῆνας

2 αὐτὸς non vertit O | 3 μὴ συνειδὼς αὐτοῖς M: *male sibi conscius* O | 4 τοσαῦτα M: *talia* O | αὐτοὺς non vertit O | 5 ἔγραψε M: *scripsisset* O | 7 καταδύεσθαι non vertit O | φεύγοντα usque ad δοκεῖν M: *fugere tam illiberalem adulationem & mollis blanditiae affectationem* O | 8 δὲ M: *Caeterum* O | 9 αὐτοῦ non vertit O | αὐτοὺς non vertit O | 12 κληρονομήσουσι ex κληρονομῆσουσι corr M | 13 ὑμεῖς ex ἡμεῖς corr M | 16 ἱκανοῦ non vertit O | 17 ὕδατος M: *obtenta aqua, quae* O | εἰσδύσεται M: *ingreditur* O | post εἰσδύσεται signum interrogationis posui | 18 λειχῆνας Aubertus: λειχῖνας M.

7 μετὰ θωπείας λάγνου κτέ.: θωπείας μὲν οὖν ἤγουν (A: ἢ γοῦν M) κολακείας ἀσύνηθες (scripsi: ἀσυνήθως MA), ὦ γενναῖε, κεχρῆσθαι τῷ Παύλῳ 245 D 9 | 13 καὶ ταῦτα *usque ad* τοιοῦτοι ἦτε *Iulianus*: καὶ ταῦτά τινες ἦτε NT | 14 ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε NT | 16 ἀπολούσασθαι κτέ.: cf. ῥύπον ἀπονιψάμενοι 246 B 3 | ἠγνοηκὼς δὲ εἰσάπαν τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δύναμιν κατειρωνεύεται μὲν τῶν ἄγαν σεπτῶν πραγμάτων, διεσμῆχθαι δέ φησι τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν ῥύπτειν ἱκανοῦ τυχόντας ὕδατος. προσεπάγει ⟨δὲ⟩ (δὲ adieci: om MA) τούτοις ἕτερα ἄττα ψυχρὰ καὶ γραοπρεπῆ μυθάρια· φησὶ γὰρ ἀνόνητον εἶναι παντελῶς τοῖς ἐν ἀρρωστίαις σωματικαῖς τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, ἡμᾶς δὲ ληροῦντας οἴεσθαί τε καὶ λέγειν, ὡς τῶν ἐν ψυχαῖς ἀπαλλάττει ῥύπων. ἀλλ᾽, ὦ κράτιστε, φαίην ἄν, οὐκ εἰς ἄκεσιν τῶν τοῦ σώματος παθῶν πάντη τε καὶ πάντως παραλαμβάνεται πρὸς ἡμῶν τὸ σωτήριον βάπτισμα 247 C 7 | οὐ τῶν ἐν σώμασι παθῶν τὴν ἀπεμπολὴν ἐπαγγέλλεται τὸ σωτήριον βάπτισμα 248 A 6 | ἆρ᾽ ἔσθ᾽ ὅπως καὶ ἀρρωστίας ἁπάσης σωματικῆς οὐκ ἂν ἀπέφηνε (sc. Iesus) κρείττονα τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάριν; ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἑτέροις ἡμῖν αὐτὴν δεδόσθαι φαμὲν 248 C 7.

οὐδὲ ἀλφοὺς οὔτε ἀκροχορδῶνας οὐδὲ ποδάγραν οὐδὲ δυςεντερίαν, οὐχ ὕδερον, οὐ παρωνυχίαν, οὐ μικρὸν, οὐ μέγα τῶν τοῦ cώματος ἁμαρτημάτων, μοιχείας δὲ καὶ ἁρπαγὰς καὶ πάσας ἁπλῶς τῆς ψυχῆς παρανομίας ἐξελεῖ; | Cyrilli verba: τοὺς διὰ πίςτεως τῆς ἐν Χριςτῷ 249D ςεςαγηνευμένους εἰς ἐπίγνωςιν καὶ λατρείαν τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ὄντος θεοῦ προςεοικέναι φηςὶν (sc. ὁ Ἰουλιανὸς) ἀνδραπόδοις, ἃ τῆς τῶν δεςποτῶν ἑςτίας ἀπαίροντα δεδυςφορηκότα τε λίαν περὶ τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν πρὸς καλοῦ μὲν ἔςεςθαι ςφίςιν αὐτοῖς τὸ ἀποδρᾶναι νομίζουςιν, ἡμαρτηκόςι δὲ τῆς ἐλπίδος οὐδὲν ὧν ἐςχήκαςιν ἐκβῆναι [τὸ] χεῖρον. |

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς μὲν τοὺς νυνὶ Ἰουδαίους δια | φέρεςθαί 253A φαςιν, εἶναι δὲ ἀκριβῶς Ἰςραηλῖται κατὰ τοὺς προφήτας αὐτῶν, 253B καὶ τῷ Μωυςῇ μάλιςτα πείθεςθαι καὶ τοῖς ἀπ᾽ ἐκείνου περὶ τὴν Ἰουδαίαν ἐπιγενομένοις προφήταις, ἴδωμεν, κατὰ τί μάλιςτα ὁμολογοῦςιν αὐτοῖς. ἀρκτέον δὲ ἡμῖν ἀπὸ τῶν Μωυςέως, ὃν δὴ καὶ αὐτόν φαςι προκηρύξαι τὴν ἐςομένην Ἰηςοῦ γέννηςιν. ὁ τοίνυν Μωυςῆς οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δὶς οὐδὲ τρὶς, ἀλλὰ πλειςτά-

2 οὐχ: *neque* O | οὐ: *neque* O | οὐ: *neque* O | οὐ: *neque* O | τῶν του (sic) cώματος ἁμαρτημάτων M: *corporis peccatum* O | 4 ἐξελεῖ Aubertus *tolleret* O: ἐξελεῖν M | post ἐξελεῖ signum interrogationis posui | τοὺς — ςεςαγηνευμένους M: *qui congregati* O | 5 τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ὄντος θεοῦ M: *veri dei* O | 7 ἑςτίας M: *domo* O | 8 πρὸς καλοῦ κτέ.: *& qui se quidem putant effugisse, sed falluntur spe, neq; lenius habent quam antea* O | 9 τοὺς διὰ πίςτεως τῆς ἐν χῶ ςε post ςφίςιν ins, postea del M | ἀποδράναι M | τὸ M: delevi | 10 ἰουλι^{αν} M mg *Iulianus* O | 11 Ἰςραηλῖται scripsi: Ἰςραηλίτας M | αὐτῶν M: *suos* O | 12 ἀπ᾽ ἐκείνου scripsi *post illum* O: ἀπ᾽ ἐκείνων M | 14 ὁμολογοῦςιν αὐτοῖς scripsi propter hiatum cf. proleg. p. 160: αὐτοῖς ὁμολογοῦςιν M | 16 οὐχ M: *neq;* O.

6 προςεοικέναι φηςὶν ἀνδραπόδοις κτέ.: οὐκοῦν οἱ τοῖς δαιμονίοις λατρεύςαντες, εἴπερ ἕλοιντο μετανοεῖν, νοοῖντ᾽ ἂν εἰκότως οὐ δεςποτῶν ἰδίων ἀποφοιτήςαντες 250 A 5 | 11 εἶναι δὲ ἀκριβῶς κτέ.: Ἰςραηλῖται κατὰ ἀλήθειαν ἡμεῖς οἱ διὰ πίςτεως τῆς ἐν Χριςτῷ δεδικαιωμένοι 254 A 2 | πρέποι ἂν καὶ ἀναμφιβόλως Ἰςραηλίτας ἡμᾶς κατὰ ἀλήθειαν εἶναί τε καὶ ὀνομάζεςθαι 254 B 3 | οὔτε τοῖς Μωυςέως δόγμαςιν οὔτε τοῖς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀντενηνεγμένους πώποτε κατίδοι τις ἂν ἡμᾶς 254 C 7 | 16 ὁ τοίνυν Μωυςῆς κτέ.: ἕνα δὲ ὅτι τὸν φύςει καὶ ἀληθῶς ὄντα θεὸν — διωμολόγηκε μὲν ὁ Μωυςῆς (Μωςῆς MA), πεφανέρωκε δὲ καὶ ἡμῖν, καταρνήςαιτο ἂν οὐδεὶς 254 D 2 | ἑπόμενοι τοίνυν καὶ τοῖς διὰ Μωυςέως (Μωςέως MA) εὖ μάλα τεθεςπιςμένοις καὶ προφητικοῖς κηρύγμαςιν, ἕνα μὲν τὸν φύςει καὶ ἀληθῶς ὁμολογοῦμεν εἶναι θεόν 254 E 9 | κατατέθηπα δὲ, ὅτι, καίτοι διιςχυριζόμενος, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πλειςτάκις ἕνα θεὸν εἶναι καὶ μὴν καὶ ὁμολογεῖν τὸν πανάριςτον Μωυςέα (Μωςέα MA) καὶ ἕτερον ἐπ᾽ αὐτῷ παντελῶς οὐδένα, κυρίους αὐτὸν ἀγγέλους εἰπεῖν καὶ μὴν καὶ θεοὺς πλείονας οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἀποτολμᾷ, ἐξαίρετον δὲ παρὰ τοὺς ἄλλους τὸν πρῶτον· ἀλλ᾽ οὐ τὸ προὔχειν ἑτέρων ἀποχρήςει μόνον εἰς τὸ ἀνελεῖν αὐτούς. εἰ δὲ δὴ μόνος εἴη καὶ

κις ἕνα θεὸν μόνον ἀξιοῖ τιμᾶν, ὃν δὴ καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὀνομάζει,
253 C θεὸν δὲ ἕτερον οὐδαμοῦ· | ἀγγέλους δὲ ὀνομάζει καὶ κυρίους
καὶ μέντοι καὶ θεοὺς πλείονας, ἐξαίρετον δὲ τὸν πρῶτον, ἄλλον
δὲ οὐχ ὑπείληφε δεύτερον οὔτε ὅμοιον οὔτε ἀνόμοιον, καθάπερ
ὑμεῖς ἐπεξείργασθε. εἰ δέ ἐστί που παρ' ὑμῖν ὑπὲρ τούτων μία
Μωυσέως ῥῆσις, ταύτην ἐστὲ δίκαιοι προφέρειν. τὸ γὰρ «προ- Act. 3, 22 cf. Deut. 18, 18 sq.
φήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν
ὑμῶν ὡς ἐμὲ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε» μάλιστα μὲν οὖν οὐκ εἴρηται
περὶ τοῦ γεννηθέντος ἐκ Μαρίας. εἰ δέ τις ὑμῶν ἕνεκα συγ-
253 D χωρήσειεν, | ἑαυτῷ φησιν αὐτὸν ὅμοιον γενήσεσθαι καὶ οὐ τῷ
θεῷ, προφήτην ὥσπερ ἑαυτὸν καὶ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐκ ἐκ
θεοῦ. καὶ τὸ «οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα οὐδὲ ἡγούμενος Gen. 49, 10

2 οὐδαμοῦ M: *minime* O | 3 μέντοι non vertit O | ἐξαίρετον δὲ τὸν πρῶτον M: *et unum praecipuum primum* O | 4 οὐχ M: *neque* O | 5 ἐπεξείργασθε M: *finxistis* O | ὑπὲρ τούτων M *de his* O cf. test. 256 A 1, propter quod ὑπὲρ τούτου scribi nequit | 6 μωσέως M | ταύτην ἐστὲ δίκαιοι προφέρειν M: *iusti eritis si protuleritis* O | 8 ἀκούσεσθε scripsi cf. Act. 3, 22 *audistis* O: ἀκούσεσθε M | 11 ἀλλ' M: *et* O | 12 τὸ M: *quod* O | οὐδὲ M *neque* O.

λέγοιτο κατὰ φύσιν αὐτός, τότε καὶ οὐδεὶς ἔσται σὺν αὐτῷ θεὸς ἀληθῶς. 255 A 8 | οὐ γὰρ ἐξαίρετον παρ' ἑτέρους τὸν ἕνα καὶ ἐπὶ πάντας θεὸν ἠξίου φρονεῖν ἢ λέγειν, ἀσυγκρίτοις δὲ μᾶλλον ὑπεροχαῖς ἠρμένον ὑψοῦ κτέ. 255 C 1 | πῶς ἢ πόθεν ἐνδοιαστόν, ὡς ἑνὸς ὄντος καὶ μόνου κυρίου καὶ θεοῦ, καὶ εἰ λέγοιντό τινες θεοὶ καὶ κύριοι, γυμνῇ τετίμηνται κλήσει —; 255 C 6 | 3 ἄλλον δὲ οὐχ ὑπείληφε κτέ.: τὸ γάρ τοι, καθά φησιν αὐτός, καινοτομοῦντές τι προσειργάσμεθα 255 E 5 | 5 εἰ δέ ἐστί που κτέ.: τὴν Χριστοῦ γένεσιν πολυπραγμονεῖ (A: πολυπραγμονῇ M) καὶ τὸν τοῦ πανσόφου Μωυσέως (Μωσέως MA) περιεργάζεται νόμον· οὐ γὰρ δὴ φάναι τι περὶ τούτων αὐτὸν οὐκ οἶδ' ὅπως διατείνεται 256 A 1 | 6 Deuter. 18, 18 sq.: προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὥσπερ σέ καὶ δώσω τὰ ῥήματα ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθότι ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ· καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἐὰν μὴ ἀκούσῃ ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ. Quae verba Iulianus ex memoria ita attulit, ut exstant in actis apost. 3, 22. | 8 ἀκούσεσθε Act. l. l. | μάλιστα μὲν οὖν κτέ.: οὐκ εἴρηται, φησίν, ἐναργῶς περὶ τοῦ usque ad ἀλλ' οὐκ ἐκ θεοῦ 257 B 6 | ἐπειδὴ δέ φησιν οὐ περὶ τοῦ γεννηθέντος ἐκ Μαρίας γεγράφθαι ταυτὶ κτέ. 257 C 2 | οἴεται μὲν γὰρ κατὰ Μωυσέα (Μωσέα MA) προφήτην καὶ ἄνθρωπον, αὐτὸ δὴ τουτὶ καὶ μόνον, ἐγερθήσεσθαι τὸν προηγγελμένον 257 C 6 | 12 καὶ τὸ «οὐκ ἐκλείψει κτέ.: τὸ «οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται», ἤγουν «τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν», οὐ περί γε τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ ταυτὶ γεγράφθαι φησίν, ἀλλὰ περὶ τῆς τοῦ Δαβὶδ βασιλείας, ἣν δὴ καὶ καταλῆξαί φησιν εἰς τὸν βασιλέα Σεδεκίαν (Spanhemius: ἐζεκῖαν M) 259 D 2 | ψευδοεπεῖ καταλῆξαι λέγων εἰς Σεδεκίαν (scripsi: ἐζεκίαν M) τὴν τοῦ Δαβὶδ βασιλείαν 259 E 2 | πῶς οὖν καταλῆξαί φησιν εἰς Σεδεκίαν (M) τὴν τοῦ Δαβὶδ βασιλείαν 260 B 3 | οὐδὲ Iulianus: καὶ LXX.

ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ» μάλιστα μὲν οὐκ εἴρηται περὶ τούτου,
ἀλλὰ περὶ τῆς τοῦ Δαβὶδ βασιλείας, ἣ δὴ κατέληξεν εἰς Σεδε-
Gen. 49, 10 κίαν τὸν βασιλέα. καὶ δὴ ἡ γραφὴ διπλῶς πως ἔχει «ἕως ἔλθῃ
τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ», παραπεποιήκατε δὲ ὑμεῖς «ἕως ἔλθῃ ᾧ
ἀπόκειται». ὅτι δὲ τούτων οὐ | δὲν τῷ Ἰησοῦ προσήκει, πρό- 253E
δηλον· οὐδὲ γάρ ἐστιν ἐξ Ἰούδα. πῶς γὰρ ὁ καθ᾽ ὑμᾶς οὐκ
ἐξ Ἰωσὴφ, ἀλλ᾽ ἐξ ἁγίου πνεύματος γεγονώς; τὸν Ἰωσὴφ γὰρ
cf. Matth. 1, 1—17 γενεαλογοῦντες εἰς τὸν Ἰούδαν ἀναφέρετε καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐδυ-
Luc. 3, 23—38 νήθητε πλάσαι καλῶς. ἐλέγχονται γὰρ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς
περὶ τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ διαφωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους. |
ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου μέλλοντες ἐν τῷ δευτέρῳ συγγράμματι 261E
τὸ ἀληθὲς ἀκριβῶς ἐξετάζειν, ὑπερτιθέμεθα. συγκεχωρήσθω δὲ
cf. Joh. 8, 42. 47 καὶ ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐ «θεὸς ἐκ θεοῦ» κατὰ τὰ παρ᾽ ὑμῶν
Joh. 1, 3 λεγόμενα οὐδὲ «τὰ πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ
Num. 24, 17 ἐγένετο οὐδὲ ἕν.» ἀλλ᾽ εἴρηται καὶ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς· «ἀνατελεῖ
ἄστρον ἐξ Ἰακὼβ καὶ ἄνθρωπος ἐξ † Ἰσραήλ.» τοῦθ᾽ ὅτι τῷ Δα-

2 κατέληξεν scripsi propter hiatum cf. proleg. p. 160: καταλῆξαι φαίνεται M | Σεδεκίαν Spanhemius *Zedechia* O: ἐζεκϊαν M | 3 καὶ δὴ M: *quamuis &* O | πως non vertit O | 6 γὰρ M: *uel* O | ὑμᾶς ex ἡμᾶς corr M: *uos* O | 7 ἐξ post ἀλλ᾽ non vertit O | τὸν Ἰωσὴφ non vertit O | 11 ἰουλι[αν͂] M mg *Iulianus* O | 12 ὑπερτιθέμεθα M: *dicere differemus* O | 13 καὶ ante ἄρχων non vertit O | 15 οὐδὲ ἓν M: *nihil* O | ἀλλ᾽ M: *enim* O | 16 Ἰσραήλ M *Israel* O: sed obstare

3 post ἔλθῃ alii LXX codices addiderunt ἐάν, alii ἄν | 4 τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ: «sic legit Cyprianus et Cyrillus in Glaphyris, Clemens alexandrinus, Eusebius caesariensis et Origenes. AALL [antiq. libri] ᾧ αποκειται, ut legit Ignatius, Irenaeus, Tertullianus de trinitate, Leo papa, Ambrosius et Theodoretus. Iustinus vero martyr agnoscit utramque lectionem et s item Augustinus». m [cod. monac. gr. 9] t [vindob. theol. gr. 3] z [zittauiensis] horum trium vocabulorum loco ὃ ἀπόκειται. de Lagarde ad Gen. Gr. p. 203, 5 | 5 ὅτι δὲ τούτων οὐδὲν Ἰησοῦ (deest τῷ) προσήκει usque ad πνεύματος γεγονώς 260 E 1 | ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐξ Ἰωσὴφ τὸ πάναγνον αὐτοῦ γέγονε σῶμα, δεδημιούργηται δὲ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀπασιςοῦν, οἶμαι, τῶν εὖ φρονούντων ἐρεῖ 261 A 4 | 7 τὸν Ἰωσὴφ γὰρ κτέ.: ἀλλ᾽ οὐκ ἦν Ἰωσὴφ ἐξ Ἰούδα φησὶν 261 C 8 | 12 ὑπερτιθέμεθα: ὑπερτίθεται δὲ τὴν βάσανον 262 C 9 | 14 τὰ πάντα M: πάντα NT | 15 οὐδὲ ἓν MN[i]T[i] codd. praeter Sinaitici manum pr. (א*), quae exhibet ουδεν | ἀνατελεῖ ἄστρον κτέ.: ἐπειδὴ δὲ καὶ προφητείας ἅπτεται ἑτέρας, τῆς διά γε φημὶ τοῦ Βαλαὰμ εἰπόντος, ὅτι «ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακὼβ καὶ ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ —», καὶ δὴ καὶ ἐφαρμόζεσθαι δεῖν τὰ τοιάδε φησὶ τῷ Δαβὶδ ἤγουν τοῖς κατὰ καιροὺς βεβασιλευκόσι τοῦ Ἰσραήλ, ἴστω κτέ. 263 A 4 | εἰ, καθά φησι, τοῦ Δαβὶδ ἤγουν (A: ἠγοῦν M) τῶν ἑτέρων βασιλέων εἰσεκόμιζε μνήμην τῆς προφητείας ἡ δύναμις, πῶς κτέ. 263 B 9 | 16 καὶ Iulianus et LXX Alex. (A) et Vat. (B) | ἀναστήσεται ante ἄνθρωπος adi LXX.

βὶδ προcήκει καὶ τοῖc ἀπ᾽ ἐκείνου, πρόδηλόν ἐcτί που. τοῦ
γὰρ Ἰεccαὶ παῖc ἦν ὁ Δαβίδ. εἴπερ οὖν ἐκ τούτων ἐπιχειρεῖτε
cυμβιβάζειν, ἐπιδείξατε μίαν ἐκεῖθεν ἑλκύcαντεc ῥῆcιν, ὅποι
πολλὰc πάνυ ἐγώ. ὅτι δὲ θεὸν τὸν ἕνα τὸν τοῦ Ἰcραὴλ νενό-
μικεν, ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φηcίν· «ὥcτε εἰδέναι cε, ὅτι κύριοc Deut. 4, 35
ὁ θεόc cου, οὗτοc ⟨θεὸc⟩ εἷc ἐcτι, καὶ οὐκ ἔcτιν ἄλλοc πλὴν
262 B αὐτοῦ.» καὶ ἔτι πρὸc τούτῳ· «καὶ | ἐπιcτραφήcῃ τῇ διανοίᾳ cου, Deut. 4, 39
ὅτι κύριοc ὁ θεόc cου οὗτοc θεὸc ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ
τῆc γῆc κάτω καὶ οὐκ ἔcτι πλὴν αὐτοῦ.» καὶ πάλιν· «ἄκουε, Deut. 6, 4
Ἰcραήλ, κύριοc ὁ θεὸc ἡμῶν κύριοc εἷc ἐcτι.» καὶ πάλιν· «ἴδετε, Deut. 32, 39
ὅτι ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἔcτι θεὸc πλὴν ἐμοῦ.» ταῦτα μὲν οὖν ὁ
Μωυcῆc ἕνα διατεινόμενοc μόνον εἶναι θεόν. ἀλλ᾽ οὗτοι τυχὸν
ἐροῦcιν· οὐδὲ ἡμεῖc δύο λέγομεν οὐδὲ τρεῖc. ἐγὼ δὲ λέγονταc
μὲν αὐτοὺc καὶ τοῦτο δείξω, μαρτυρόμενοc Ἰωάννην λέγοντα·
262 C «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγοc καὶ ὁ λόγοc ἦν | πρὸc τὸν θεὸν καὶ θεὸc Joh. 1, 1
ἦν ὁ λόγοc.» ὁρᾷc, ὅτι πρὸc τὸν θεὸν εἶναι λέγεται; εἴτε ὁ ἐκ
Μαρίαc γεννηθεὶc εἴτε ἄλλοc τίc ἐcτιν — ἵν᾽ ὁμοῦ καὶ πρὸc

videntur Iuliani verba «τοῦ γὰρ Ἰεccαὶ παῖc ἦν ὁ Δαβίδ». Quare eum scripsisse censeo Ἰεccαί pro Ἰcραήλ ac Cyrillum (cf. test. p. 263 A 4) uel in suo libri Iulianei codice iam Ἰcραήλ legisse vel ipsum peccasse | 1 που non vertit O | 2 εἴπερ coni Aubertus *si* O: ὥcπερ M | 3 *haec* ante cυμβιβάζειν adi O | 4 πολλὰc πάνυ ἐγὼ scripsi propter hiatum cf. proleg. p. 160: ἐγὼ πολλὰc πάνυ M | πολλὰc πάνυ M: *plura* O | *nempe* post ἕνα adi O | 6 θεὸc εἷc scripsi *deus unus* O: εἷc M | 7 καὶ ἔτι πρὸc τούτῳ M: *et praeterea dicit* O | 8 *est* post οὗτοc adi O | θεὸc post οὗτοc om O | 12 μωcῆc M | *dicit* ante ἕνα adi O | μόνον non vertit O | 13 οὐδὲ M: *neque* O | οὐδὲ M: *neque* O | λέγονταc usque ad δείξω M: *hoc ostendam, quod ipsi dicant* O | 16 signum interrogationis post λέγεται pos M.

3 ἐπιδείξατε μίαν κτέ.: Μωυcέωc ἡμᾶc περί γε τούτων αὐτῶν δεῖν ἔφη κἂν γοῦν μίαν παρακομίcαι χρῆcιν 267 D 3 | 4 ὅτι δὲ θεὸν τὸν ἕνα κτέ.: πλεῖcτα μὲν οὖν, ὅcα ῥητὰ καὶ ἐκ τῆc Μωυcέωc (Μωcέωc MA) cυγγραφῆc καὶ ἐκ προφητικῶν κηρυγμάτων ἀπολέγδην cυναγαγὼν cωρηδὸν τοῖc ἰδίοιc ἐγκατέμιξε λόγοιc, ἑνὸc καὶ μόνου μνήμην ἔχοντα θεοῦ 263 E 5 | καὶ δὴ καὶ ἐρεῖ (sc. Iulianus)· — ἔφην γάρ, ὅτι καὶ ὁ τῶν cῶν δογμάτων καθηγητὴc Μωυcῆc, ὃν τεθαύμακαc, ἑνὸc καὶ μόνου διαμνημονεύει θεοῦ. ἔφη γὰρ «ἔμπροcθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλοc θεὸc καὶ μετ᾽ ἐμὲ οὐκ ἔcται», καὶ πάλιν «ἄκουε, Ἰcραήλ, κύριοc ὁ θεόc cου κύριοc εἷc ἐcτιν» ἕτερά τε τούτοιc τὰ παραπλήcια 266 E 6 | 5 εἰδέναι cε M et LXX cod. A (Alex.): εἰδῆcαί cε reliqui LXX codd. | 6 οὗτοc ⟨θεὸc⟩ εἷc ἐcτι: οὗτοc θεόc ἐcτι LXX, sed αὐτὸc θεόc ἐcτι LXX cod. A (Alex.) | ἄλλοc Iulianus et LXX cod. Alex. (A): ἔτι reliqui LXX codd. | 7 cου post διανοίᾳ om LXX | 9 ἔcτι Iulianus: ἔcτιν ἔτι LXX | 10 ἴδετε Iulianus: ἴδετε ἴδετε LXX | 12 τυχὸν ἐροῦcι κτέ.: οἴεται δὲ ἴcωc ταῖc τῶν ἁγίων ἡμᾶc ἀντιφέρεcθαι δόξαιc καὶ θεοὺc εἶναι τρεῖc ὁμολογεῖν 264 A 1.

Φωτεινὸν ἀποκρίνωμαι —, διαφέρει τοῦτο νῦν οὐδέν· ἀφίημι
δῆτα τὴν μάχην ὑμῖν. ὅτι μέντοι φηcὶ «πρὸc θεὸν» καὶ «ἐν
ἀρχῇ», τοῦτο ἀπόχρη μαρτύραcθαι. πῶc οὖν ὁμολογεῖ ταῦτα
τοῖc Μωυcέωc;

Ἀλλὰ τοῖc Ἡcαΐου, φαcὶν, ὁμολογεῖ. λέγει γὰρ Ἡcαΐαc·
Is. 7, 14 «ἰδοὺ ἡ παρθένοc ἐν γαcτρὶ ἕξει καὶ τέξεται υἱόν.» ἔcτω δὴ
καὶ τοῦτο λεγόμενον ὑπὲρ θεοῦ, καί | τοι μηδαμῶc εἰρημένον· 262D
οὐ γὰρ ἦν παρθένοc ἡ γεγαμημένη καὶ πρὶν ἀποκυῆcαι cυγκα-
τακλιθεῖcα τῷ γήμαντι. δεδόcθω δὲ λέγεcθαι περὶ ταύτηc —
μή τι θεόν φηcιν ἐκ τῆc παρθένου τεχθήcεcθαι; θεοτόκον δὲ
Joh. 1, 18. 3, ὑμεῖc οὐ παύεcθε Μαρίαν καλοῦντεc, εἰ μή πού φηcι τὸν ἐκ
16. 18. 1 Joh. 4, 9. — Col. τῆc παρθένου γεννώμενον «υἱὸν θεοῦ μονογενῆ» καὶ «πρωτότο-
1, 15. Joh. 1, 3 κον πάcηc κτίcεωc»; ἀλλὰ τὸ λεγόμενον ὑπὸ Ἰωάννου «πάντα δι'
αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶc αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν» ἔχει τιc ἐν ταῖc
προφητικαῖc δεῖξαι φωναῖc; ἃ | δὲ ἡμεῖc δείκνυμεν, ἐξ αὐτῶν 262E
Is. 26, 13 ἐκείνων ἑξῆc ἀκούετε· «κύριε, ὁ θεὸc ἡμῶν, κτῆcαι ἡμᾶc, ἐκτὸc
cοῦ ἄλλον οὐκ οἴδαμεν»· πεποίηται δὲ παρ' αὐτῶν καὶ Ἑζεκίαc
Is. 37, 16 ὁ βαcιλεὺc εὐχόμενοc· «κύριε, ὁ θεὸc Ἰcραὴλ, ὁ καθήμενοc ἐπὶ
τῶν Χερουβὶμ, cὺ εἶ ὁ θεὸc μόνοc.» μή τι τῷ δευτέρῳ κατα-
λείπει χώραν; | ἀλλ' εἰ θεὸc ἐκ θεοῦ καθ' ὑμᾶc ὁ λόγοc ἐcτὶ 276E
καὶ τῆc οὐcίαc ἐξέφυ τοῦ πατρὸc, θεοτόκον ὑμεῖc ἀνθ' ὅτου
τὴν παρθένον εἶναί φατε; πῶc γὰρ ἂν τέκοι θεὸν ἄνθρωποc
οὖcα καθ' ὑμᾶc; καὶ πρόc γε τούτῳ λέγοντοc ἐναργῶc θεοῦ
? Deut. 32, 39 «ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἔcτι πάρεξ ἐμοῦ cώζων», ὑμεῖc cωτῆρα τὸν
ἐξ αὐτῆc | εἰπεῖν τετολμήκατε; 277A

1 τοῦτο non vertit O | 2 ὅτι μέντοι κτἑ.: *quod dicit quidem, apud deū & in principio, sufficit quod hoc testimoniū dederit*: O | 3 ὁμολογεῖ κτἑ. M: *confitetur eadem cum Mose?* O | 4 μωcέωc M | 5 φαcὶν scripsi: φηcὶν M *inquit* O | 6 ἰδοῦ M | 8 cυγκατακλιθεῖcα M: *simul uocata* (cυγκατακληθεῖcα!) O | 9 περὶ ταύτηc scripsi: περὶ τούτου M *de illo* O | 11 comma post καλοῦντεc posui: punctum AO | εἰ μή που φηcὶ M: *Sed non dicit* O | 13 post κτίcεωc signum interrogationis posui: punctum MAO | 14 οὐδὲ ἕν M: *nihil* O | τίc M | 19 Χερουβὶμ M: *Cherubin* O | 20 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | ὑμᾶc Aubertus *uos* O: ἡμᾶc M | 23 ὑμᾶc scripsi: ἡμᾶc M *nos* O.

6 ἕξει Iulianus et LXX cod. Alex. (A) et Sinait. (S): λήψεται reliqui LXX codd. | 14 οὐδὲ ἕν Iulianus et NT: sed οὐδὲν Sinait. pr. m. (ℵ*) | 16 κύριε ante ἐκτὸc adi LXX | 18 κύριε Iulianus et LXX Alex. (A) et Sin. (S.): κύριοc LXX | Cαβαώθ post κύριε adi LXX | 19 cὺ εἶ ὁ θεὸc μόνοc Iulianus et LXX, sed cυ θεοc μονοc ει LXX cod. Alex. (A) | 24 ἐγώ εἰμι κτἑ.: num contractum ex Deut. 32, 39:

290B Ὅτι δὲ Μωυςῆς ὀνομάζει θεοὺς τοὺς ἀγγέλους, ἐκ τῶν
290C ἐκείνου λόγων ἀκούςατε· «ἰδόντες δὲ οἱ | υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς Gen. 6, 2
θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαί εἰςιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυ-
ναῖκας ἀπὸ παςῶν ὧν ἐξελέξαντο.» καὶ μικρὸν ὑποβάς· «καὶ Gen. 6, 4
μετ᾿ ἐκεῖνο ὡς ἂν εἰςεπορεύοντο οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ πρὸς τὰς
θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγεννῶςαν ἑαυτοῖς· ἐκεῖνοι ἦςαν
οἱ γίγαντες οἱ ἀπ᾿ αἰῶνος οἱ ὀνομαςτοί.» ὅτι τοίνυν τοὺς
ἀγγέλους φηςὶν, εὔδηλόν ἐςτι καὶ ἔξωθεν οὐ προςπαρακεί-
μενον, ἀλλὰ καὶ δῆλον ἐκ τοῦ φάναι, οὐκ ἀνθρώπους, ἀλλὰ
γίγαντας γεγονέναι παρ᾿ ἐκείνων. δῆλον γὰρ, ὡς, εἴπερ ἀν-
290D θρώπους ἐνόμιζεν αὐτῶν εἶναι | τοὺς πατέρας, ἀλλὰ μὴ κρείττο-
νος καὶ ἰςχυροτέρας τινὸς φύςεως, οὐκ ἂν ἀπ᾿ αὐτῶν εἶπε
γεννηθῆναι τοὺς γίγαντας· ἐκ γὰρ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου μίξεως
ἀποφήναςθαί μοι δοκεῖ τὸ τῶν γιγάντων ὑποςτῆναι γένος. ὁ δὴ
πολλοὺς υἱοὺς ὀνομάζων θεοῦ καὶ τούτους οὐκ ἀνθρώπους,
ἀγγέλους δὲ, τὸν μονογενῆ λόγον θεὸν ἢ υἱὸν θεοῦ ἢ ὅπως

1 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 6 ἑαυτοῖς M: *illis* O | 8 F εὔδηλόν ἐςτϊ etiam B 1 (F adi B 2), sed ita, ut legi facile potuerit ἄδηλόν: ergo F εὔδηλον B 2 mg | εὔδηλόν ἐςτι κτέ.: *sed ex eo quod dicitur manifestum, quia non omnes* (sic), *sed gigantes factos ab his dicit* O | 11 ἀλλὰ μὴ M: *et non* O | 13 γεννῆθῆναι M | γὰρ M: *unde* O | 16 λόγον F· ἢ υἱὸν θῦ B 1 (F adi B 2) F θεὸν ἢ υἱὸν θεοῦ B 2 mg.

ἴδετε ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔςτι θεὸς πλὴν ἐμοῦ· ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήςω, πατάξω κἀγὼ ἰάςομαι, καὶ οὐκ ἔςτιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου? | 2 οἱ Iulianus et LXX (cf. de Lagarde l. l.) A (cod. Alex.) Є (Bodleianus saec. VIII) c (ed. complutensis) m (cod. monac. gr. 9) r (basiliensis) t (uindob. theol. gr. 3) z (zittauiensis): om. LXX | υἱοὶ ut Iulianus LXX abcmrtz: ἄγγελοι AЄ | Aquila apud b υιοι των θεων, Symmachus ibidem οι υιοι των δυναςτευοντων . r mg ακυ τῶν ἐθνῶν: cυ τῶν δυναςτευόντων | 6 ἑαυτοῖς LXX Acmrtz: αὐτοῖς a (ed. ald.) b (romana) αὐτοῖς Є | 7 τοὺς ἀγγέλους φηςὶν κτέ.: διαμέμνηται καὶ ἀγγέλων ὁ κράτιςτος Ἰουλιανὸς καὶ ἀκραςίας εἰς τοῦτο καθικέςθαι φηςὶν αὐτούς, ὡς καὶ γυναίων ὥραις οὐκ οἶδ᾿ ὅπως ἐπιπηδᾶν καὶ ταῖς τῶν ςωμάτων ἐπιθυμίαις πρὸς τὰς παρὰ φύςιν αὐτοῖς ἡδονὰς ςεςαγηνεῦςθαι δεινῶς 295 E 7 | 8 ἔξωθεν οὐ προςπαρακείμενον κτέ.: Quid? Quod Cyrillus ἔξωθέν γε μὴν inquit καὶ αὐτὸς προςγεγράφθαι διϊςχυρίςατο «οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ», καίτοι τῆς ἐν μέςῳ καὶ ἀληθεςτέρας γραφῆς ἐχούςης «οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ» 296 C 9 | 14 ὁ δὴ πολλοὺς υἱοὺς κτέ.: παυςάςθω λέγων· ὁ δὴ πολλοὺς υἱοὺς ὀνομάζων θεοῦ καὶ τούτους οὐκ ἀνθρώπους, ἀγγέλους δὲ (δε M), τὸν μονογενῆ λόγον θεὸν (deū O θῡ M) ἢ υἱὸν θεοῦ ἢ ὅπως καλεῖται (M: *uocatur* O): εἴπερ ἐγίνωςκεν, οὐκ ἂν εἰς ἀνθρώπους ἐμήνυςε: διαμεμήνυκεν, ὦ ςοφὲ κτέ. 294 C 7.

ἂν αὐτὸν καλεῖτε εἴπερ ἐγίνωσκεν, οὐκ ἂν εἰς ἀνθρώπους
ἐμήνυσεν; ὅτι δὲ | οὐ μέγα τοῦτο ἐνόμιζεν, ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ 290E
Exod. 4, 22 φησιν· «υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ»; τί οὐχὶ καὶ περὶ τοῦ
Ἰησοῦ ταῦτ᾽ ἔφη Μωυσῆς; ἕνα καὶ μόνον ἐδίδασκε θεόν, υἱοὺς
δὲ αὐτοῦ πολλοὺς τοὺς κατανειμαμένους τὰ ἔθνη. πρωτότοκον
δὲ υἱὸν ⟨θεοῦ⟩ ἢ θεὸν λόγον ἤ τι τῶν ὑφ᾽ ὑμῶν ὕστερον
ψευδῶς συντεθέντων οὔτε ᾔδει κατ᾽ ἀρχὴν οὔτε ἐδίδασκε φανε-
ρῶς. αὐτοῦ τε Μωυσέως καὶ τῶν ἄλλων ἐπηκούσατε προφη-
Deut. 6, 13 τῶν. | ὁ οὖν Μωυσῆς πολλὰ τοιαῦτα καὶ πολλαχοῦ λέγει· «κύ- 291A
ριον τὸν θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.» πῶς
οὖν ὁ Ἰησοῦς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις παραδέδοται προστάττων
Matth. 28, 19 «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς
εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος»,
εἴπερ καὶ αὐτῷ λατρεύειν ἔμελλον; ἀκόλουθα δὲ τούτοις καὶ
ὑμεῖς διανοούμενοι μετὰ τοῦ πατρὸς θεολογεῖτε τὸν υἱόν. |

Cyrilli verba: οὐ γάρ τοι φησὶ (sc. ὁ Ἰουλιανὸς) τοῖς Μωυσέως 298A
νόμοις ὁμολογεῖν τὰ Χριστιανῶν οὔτε μὴν ⟨αὐτοὺς⟩ τοῖς Ἰουδαίων ἔθεσι
διαζῆν ἀξιοῦν, καίτοι τῶν παρ᾽ Ἕλλησιν αὐτοῖς συμπεφωνηκότων. |
ἔθεσι γὰρ καὶ νόμοις οὐχ ἑτέροις μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς κεχρῆσθαί φησι 298B
τούτους τε κἀκείνους, πλὴν δύο που μόλις ἢ τριῶν, τοῦ μὴ εἰδέναι θεοὺς
ἑτέρους καὶ τῆς παρ᾽ αὐτοῖς ἡπατοσκοπικῆς ὠνομασμένης θυσίας. ⟨τί δὲ⟩

1 οὐκ ἂν κτέ.: *non inter homines recensuisset. Quod autem hoc non magni fecisset* O | 3 post Ἰσραήλ signum interrogationis posui | 4 ἔφη M: *dixisset* O | ἕνα M: *At quia Moyses unum* O | 5 τοὺς κατανειμαμένους τὰ ἔθνη M: *dispersos in gentes* O | ἔθνη superscripsit M | 6 θεοῦ adieci: om MO | ἤ τί τῶν* οὔτε M* ὑφ᾽ ὑμῶν ὕστερον ψευδῶς συντεθέντων, οὔτε ᾔδει κατ᾽ ἀρχὴν M mg | 7 οὔτε ᾔδει κτέ.: *manifestum quod neq3 sciuit illud, In principio: neq3 docuit* O | 8 μωσέως M | ἐπηκούσατε scripsi: ἐπακούσατε M *audite* O | 9 μωσῆς M | πολλαχοῦ scripsi cf. test.: πανταχοῦ M *ubique* O | 11 παραδέδοται M: *tradidit* O | 13 εἰς τὸ ὄνομα M: *in nomine* O | 14 ἀκόλουθα M: *non sequentia* O | 16 μωσέως M *Mosi* O | 17 μὴν non vertit O | αὐτοὺς adieci: om MO | 21 τῆς παρ᾽ αὐτοῖς usque ad χρῆμα: (*praeter*) *sacrificium, quod praecipue apud illos nominatur* O | post θυσίας punctum posui | τί δὲ adieci: om MO.

4 ἕνα καὶ μόνον κτέ.: οἴεται δὲ ἴσως — ἕνα μὲν καὶ μόνον ὠνομάσθαι θεὸν διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως (Μωσέως MA), ἥκιστά γε μὴν τὸν περί γε τοῦ υἱοῦ συνεισκεκομίσθαι λόγον 291 B 7 | ἰσχυρίζεται μὲν γὰρ ἀμνημονῆσαι τοῦ λόγου παντελῶς αὐτὸν καὶ οὐκ εἰδέναι τῷ θεῷ καὶ πατρὶ συνυπάρχοντα τὸν υἱόν, διαμεμνῆσθαι δὲ μᾶλλον πολλῶν ἑτέρων θεῶν ἤτοι πολιούχων ἀγγέλων τῶν τὰ ἔθνη κατανειμαμένων, καθά φησιν αὐτός 291 C 8 | 9 ὁ οὖν Μωυσῆς κτέ.: οὐ κατέδειξας (sc. ὦ Ἰουλιανὲ) εἰπεῖν· ὁ οὖν Μωυσῆς (Μωσῆς MA) πολλὰ τοιαῦτα καὶ πολλαχοῦ λέγει· «κύριον usque ad τοῦ ἁγίου πνεύματος; 294 D 10.

τὸ χρῆμα, ἐπεὶ τά γε ἕτερα κοινὰ καὶ ἀπαραλλάκτως ἔχειν ἀμφοῖν δια-
τείνεται; παρὰ μὲν γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις ἄριστον ἡ περιτομή· Αἰγυπτίων
δὲ τοὺς ἱερωτέρους τῶν τεμενιτῶν καὶ πρός γε τούτοις Χαλδαίους καὶ
298 C Σαρακηνοὺς οὐκ ἀπαράδεκτον ποιεῖσθαί φησιν | αὐτήν. τετιμῆσθαι δὲ
καὶ τῶν θυσιῶν τοὺς τρόπους ἐν ἴσῳ φησίν, οἷον ἀπαρχάς, ὁλοκαυτισμούς,
ὁμολογίας, χαριστήρια καί, κατά γε τὸ αὐτῷ δοκοῦν, τιμητήρια, καθα-
298 E ρισμοὺς καὶ ὑπὲρ ἁγνείας. | καὶ γοῦν τὸν ἱεροφάντην ᾠήθη Μωυσέα
μιαροῖς καὶ ἀποτροπαίοις δαίμοσι θυσίας ἐπιτελεῖν καί, τὸ ἔτι τούτων
ἀφορητότερον, αὐτὸν ἔφη τὸν νομοθέτην ἐφεῖναι ἱερεῖ τοῦτο δρᾶν, ἵν'
αὐτὸς ἑαυτῷ τἀναντία θεσμοθετῶν ἁλίσκηται πρὸς ἡμῶν. ἔφη μὲν γάρ·
«ὁ θυσιάζων θεοῖς ἑτέροις ἐξολοθρευθήσεται, πλὴν κυρίῳ μόνῳ.» εἰ δέ, Exod. 22, 20
καθά φησιν αὐτός, ὁρᾶται προστεταχὼς καὶ ἀποτροπαίοις δαίμοσι καθιε-
299 A ροῦν τὰ νενομισ | μένα, τίνα τρόπον ἡμᾶς ἐξίστησι τοῦ κακοῦ καὶ οὐχὶ
δὴ μᾶλλον αὐτὸς ταῖς εἰς τοῦτο σαφῶς ἐφίστησι τρίβοις; ὑπὲρ δὲ ἀπο-
τροπαίων ἐπάκουσον πάλιν ὅσα λέγει· «καὶ λήψεται δύο τρά- Levit. 16, 5
γους ἐξ αἰγῶν περὶ ἁμαρτίας καὶ κριὸν ἕνα εἰς ὁλοκαύτωμα.
299 B καὶ προσ | άξει ὁ Ἀαρὼν τὸν μόσχον τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας Levit. 16, 6
τὸν περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ οἴκου αὐ-
τοῦ. καὶ λήψεται τοὺς δύο τράγους καὶ στήσει αὐτοὺς ἔναντι Levit. 16, 7
κυρίου παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. καὶ ἐπι- Levit. 16, 8
θήσει Ἀαρὼν ἐπὶ τοὺς δύο τράγους κλῆρον ἕνα τῷ κυρίῳ καὶ
κλῆρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ», ὥστε ἐκπέμψαι αὐτόν, φησίν,
ἀποπομπήν, ⟨καὶ⟩ ἀφεῖναι αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον. ὁ μὲν οὖν τῷ

1 punctum post χρῆμα positum in comma mutavi | post δια-τείνεται signum interrogationis posui | 2 αἰγύπτων M αἰγύπτων B 1 ἴσως. αἰγυπτίων B 1 uel 3 *Aegyptiorum* O | 5 φησίν non vertit O | ὁλοκαυτισμοὺς Aubertus: ὁλοκαυτησμούς M | 7 ὑπὲρ ἁγνείας scripsi: ὑπὲρ ἀγνοίας M *pro ignorantia* O | μωσέα M | 9 ἱερεῖ scripsi: (ἐφεῖναί) οἱ M *sibi* O | 10 ἁλίσκηται Aubertus: ἁλίσκεται M | 13 καὶ οὐχὶ κτέ.: *et non manifeste in eos semitas constituit?* O | 14 ἰουλιαν M mg *Iulianus* O | ἀπὸ τροπαίων M: (*de*) *emissariis* O | 18 τὸν περὶ ἑαυτοῦ non vertit O | περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ M: *pro se et pro domo sua* O | 21 κλήρους om MO: adi Spanhemius | 22 αὐτὸν post ἐκπέμψαι non vertit O | 23 καὶ ante ἀφεῖναι adi

11 ἑτέροις Iulianus et LXX cod. Alex. (A): θανάτῳ reliqui LXX codd. | 14 ὑπὲρ δὲ ἀποτροπαίων κτέ.: ἀποτρόπαιον μὲν οὖν τὸν ἀπο-πομπαῖον ἀποκαλεῖ 299 C 9 | 15 Levit. 16, 5: καὶ παρὰ τῆς συναγωγῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ λήψεται δύο χιμάρους ἐξ αἰγῶν περὶ ἁμαρτίας καὶ κριὸν ἕνα εἰς ὁλοκαύτωμα | 17 ὁ Ἀαρὼν: Ἀαρὼν LXX | 18 τὸν περὶ ἑαυτοῦ: αὐτοῦ LXX | 19 τράγους: χιμάρους LXX | 21 τρά-γους: χιμάρους LXX | κλήρους ante κλῆρον ἕνα exhibent LXX codd. praeter A (Alex.) et B (Vatic.) | 23 ὁ μὲν οὖν τῷ ἀπο-

ἀποπομπαίῳ πεμπόμενος οὕτως ἐκπέμπεται. **τὸν δέ γε ἕτερον**
Levit. 16, 15 τράγον φηςί· «καὶ ϲφάξει | τὸν τράγον τὸν περὶ τῆς ἁμαρ- 299C
τίας τοῦ λαοῦ ἔναντι κυρίου, καὶ εἰςοίςει τοῦ αἵματος αὐτοῦ
ἐςώτερον τοῦ καταπετάςματος, καὶ ῥανεῖ τὸ αἷμα ἐπὶ τὴν βάςιν
Levit. 16, 16 τοῦ θυςιαςτηρίου, καὶ ἐξιλάςεται ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀπὸ τῶν ἀκα-
θαρςιῶν τῶν υἱῶν Ἰςραὴλ καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν περὶ
παςῶν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.» | ὡς μὲν οὖν τοὺς τῶν θυςιῶν 305B
ἠπίςτατο τρόπους Μωυςῆς, εὔδηλόν ἐςτί που διὰ τῶν ῥηθέν-
των. ὅτι δὲ οὐχ ὡς ὑμεῖς ἀκάθαρτα ἐνόμιςεν αὐτὰ [εἶναι],
Levit. 7, 10 πάλιν ἐκ τῶν ἐκείνου ῥημάτων ἐπακούςατε· «ἡ δὲ ψυχή, ἥτις
ἐὰν φάγῃ ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆς θυςίας τοῦ ςωτηρίου, ὅ ἐςτι
κυρίου, καὶ ἡ ἀκαθαρςία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, ἀπολεῖται ἡ ψυχὴ
ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς.» αὐτὸς οὕτως εὐλαβὴς ὁ Μωυςῆς
περὶ τὴν τῶν ἱερῶν ἐδωδήν. | προςήκει δὴ λοιπὸν ἀναμνηςθῆναι 305D

Aubertus *et* O: om M | 1 ἐκ πέμπεται M, neque tamen quicquam inter κ et π erasum est | 7 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 9 ἀκάθαρτα ἐνόμιςεν αὐτὰ scripsi propter hiatum; cf. prolegg. p. 160: ἀκάθαρτα αὐτὰ ἐνόμιςεν εἶναι M | αὐτὰ post ἐνόμιςεν non vertit O | εἶναι M: β- α- *esse* O | 10 ῥημάτων ἐκείνου M | 11 ἐὰν non vertit O | 13 αὐτὸς οὕτως usque ad ἱερῶν ἐδωδὴν non vertit O | μωςῆς M | 14 τοῦ αὐτοῦ M mg *Iulianus* O | προςήκει δὴ λοιπὸν M: *Conueniebat ultro* O.

πομπαίῳ πεμπόμενος κτέ.: οὐ γάρ τοι, καθά φηςιν ὁ κράτιςτος Ἰουλιανός, ἀποπομπαίῳ τινὶ καὶ ἀποτροπαίῳ δαίμονι τὸν ἔξω μεμενηκότα τῆς ςφαγῆς ἀνεῖςθαι προςτέταχεν, ἐκαλεῖτο δὲ μᾶλλον αὐτὸς ὁ ἀποπομπαῖος 301 E 7 | αὐτὸς γάρ φηςιν Ἰουλιανός· ὁ μὲν οὖν τῷ ἀποπομπαίῳ πεμπόμενος usque ad περὶ παςῶν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. οὐκοῦν εἰ τοςαύτην οἴεται τὴν ἐνέργειαν ἐνεῖναι τοῖς αἵμαςι τῶν ςφαζομένων τράγων, ὡς καὶ ἁπάςης ἀκαθαρςίας καὶ μέντοι καὶ ἀδικίας ἐλευθεροῦν δύναςθαι τοὺς ὑπὲρ ὧν ἐςφάζοντο, ἀνθ' ὅτου κτέ. 304 A 4 | πῶς κινδυνεύειν ἐχρῆν τοὺς ἡμαρτηκότας, καί τοι πρὸς ἀπόνιψιν ἁπάςης ἀκαθαρςίας ἀποχρώςης αὐτῆς τῆς τοῦ τράγου ςφαγῆς ἤγουν τοῦ αἵματος; 304 C 3 | ἀνθ' ὅτου φηςὶν ὁ θεςμοθετήςας, αὐτὸν ἐξιλάςεςθαι ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀπὸ τῶν ἀκαθαρςιῶν τῶν υἱῶν Ἰςραὴλ καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν 304 D 3 | 2 τράγον: χίμαρον LXX | τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας Iulianus et LXX codd. A (Alex.) et B (Vatic.): τὸν περὶ ἁμαρτίας LXX codd. rel. | 3 τοῦ λαοῦ: τὸν περὶ τοῦ λαοῦ LXX | 4 καὶ ῥανεῖ *usque ad* θυςιαςτηρίου: καὶ ποιήςει τὸ αἷμα αὐτοῦ ὃν τρόπον ἐποίηςε τὸ αἷμα τοῦ μόςχου, καὶ ῥανεῖ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἱλαςτήριον κατὰ πρόςωπον τοῦ ἱλαςτηρίου LXX | 5 ἐπὶ τῶν ἁγίων cf. Origenes Hexapl. ed. Field I 1 p. 195a: Levit. XVI, 16 עַל־הַקֹּדֶשׁ. β'. τὸ ἅγιον. Ἄλλος· περὶ τῶν ἁγίων: τὸ ἅγιον LXX | 9 ὅτι δὲ οὐχ ὡς ὑμεῖς κτέ.: οὐχ ὡς ἀκαθάρτων ἀπεςχήμεθα τῶν κατὰ νόμον 365 C 3.

305E τῶν ἔμ | προcθεν, ὧν ἕνεκεν ἐρρήθη καὶ ταῦτα. διὰ τί γὰρ ἀποcτάντεc ἡμῶν οὐχὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων ἀγαπᾶτε νόμον οὐδὲ ἐμμένετε τοῖc ὑπ' ἐκείνου λεγομένοιc; ἐρεῖ πάντωc τιc ὀξὺ βλέπων· οὐδὲ γὰρ Ἰουδαῖοι θύουcιν. ἀλλ' ἔγωγε ἀμβλυώττοντα δεινῶc αὐτὸν ἀπελέγξω, πρῶτον μὲν, ὅτι μηδὲ τῶν ἄλλων τι τῶν παρὰ τοῖc Ἰουδαίοιc νενομιcμένων ἐcτὶ καὶ ὑμῖν ἐν φυλακῇ· δεύτερον δὲ, ὅτι θύουcι μὲν ἐν ἀδράκτοιc Ἰουδαῖοι καὶ νῦν ἔτι
306A πάντα ἐcθίου | cιν ἱερὰ καὶ κατεύχονται πρὸ τοῦ θῦcαι καὶ τὸν δεξιὸν ὦμον διδόαcιν ἀπαρχὰc τοῖc ἱερεῦcιν, ἀπεcτερημένοι δὲ τοῦ ναοῦ, ἤ, ὡc αὐτοῖc ἔθοc λέγειν, τοῦ ἁγιάcματοc, ἀπαρχὰc τῷ θεῷ τῶν ἱερείων εἴργονται προcφέρειν. ὑμεῖc δὲ οἱ τὴν καινὴν θυcίαν εὑρόντεc, οὐδὲν δεόμενοι τῆc Ἱερουcαλὴμ, ἀντὶ τίνοc οὐ θύετε; καίτοι τοῦτο μὲν ἐγὼ πρὸc ὑμᾶc ἐκ περιουcίαc
306B εἶπον, ἐπεί μοι τὴν ἀρχὴν ἐρρέθη βουλομένῳ δεῖξαι τοῖc ἔθνε | cιν ὁμολογοῦνταc Ἰουδαίουc ἔξω τοῦ νομίζειν ἕνα θεὸν μόνον.

1 ἐρρήθη M: *sunt* O | διατί M | 3 τοῖc ὑπ' ἐκείνου λεγομένοιc M: *quae in illa* (sc. *lege*) *dicta sunt* O | τίc M: *aliquis* O | 4 γὰρ *non vertit* O | 5 αὐτὸν post δεινῶc posui propter hiatum cf. prolegg. p. 160: post ἀμβλυώττοντα pos M | μηδὲ M | μηδὲ usque ad νενομιcμένων: *neque aliud quidem quod a Iudaeis lege cautum* O | ἄλλων τί M | 6 παρὰ τοῖc ἰουδαίοιc M: F περὶ τοῖc ἰουδαίοιc B 1 (F adi B 2) F παρὰ τοῖc ἰѹδαίοιc B 2 mg | καὶ ante ὑμῖν non vertit O | 7 δεύτερον δὲ M: *deinde* O | ἐν ἀδράκτοιc Aubertus, qui in var. lect. «Oecolampadius» inquit «legit ἀδράκτοιc» *in propriis* O (cf. Hesych. s. v. ἄδρακτον· ἴδιον): ἀδράττοιc M | 8 θύcαι M | 10 τοῦ ἁγιάcματοc M: (*destituti*) *sanctificatione* O | 11 τῶν ἱερείων M: *sacerdotum* O | οἱ τὴν καινὴν κτέ.: *inuento nouo sacrificio non ultra indigentes Hierusalem* O | 15 ἔξω M: *uno excepto* O.

1 διὰ τί γὰρ ἀποcτάντεc κτέ.: διαπυνθάνεται (διαπυνθάναται M) λέγων· διὰ τί (διατί M) γὰρ ἀποcτάντεc ἡμῶν οὐχὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων ἀγαπᾶτε νόμον οὐδὲ ἐμμένετε τοῖc ὑπ' ἐκείνου λεγομένοιc καὶ ἀντὶ τίνοc οὐ θύετε; 306 C 4 | ὅτι — τὴν τοῖc Ἰουδαίοιc ἀνεπιτήδευτον πολιτείαν κατορθοῦν ᾑρήμεθα, —, ἐν αἰτίᾳ ποιεῖται τὰ καθ' ἡμᾶc 313 B 8 | ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸν τοῦ πανcόφου Μωυcέωc (Μωcέωc MA) κατακεκομίcθαι νόμον πρὸc ἡμῶν ἰcχυρίζεται 313 E 1 | 3 ἐρεῖ πάντωc τιc κτέ.: οὔκουν (scripsi: οὐκοῦν MA) ἐπεί τοι πέπαυται τοῦ θύειν ὁ Ἰcραὴλ, τοῦ θύειν ἡμᾶc ἀπεcχήμεθα 312 B 1 | 9 ἀπεcτερημένοι δὲ τοῦ ναοῦ κτέ.: ἐπειδὴ δέ φηcι τῶν κατὰ τὸν νόμον ἱερουργιῶν καταλῆξαι τὸν Ἰcραὴλ, ὡc οὐκ ἐξὸν αὐτῷ τοῦτο δρᾶν, εἰ τῶν Ἱεροcολύμων ἀπονοcφίζοιτο, κτέ. 312 B 7 | 12 ἀντὶ τίνοc οὐ θύετε 306 C 7 | 14 τοῖc ἔθνεcιν ὁμολογοῦνταc Ἰουδαίουc κτέ.: cυμφέρεται τὰ Ἑλλήνων τοῖc Ἰουδαίων ἔθεcιν ἄνω τε καὶ κάτω διατεινόμενοc πλὴν ἑνόc, οἱ μὲν γὰρ, φηcίν, ἑνὶ μόνῳ λατρεύουcι θεῷ, οἱ δὲ καὶ πλείουc εἶναί φαcιν 314 A 5.

ἀποπομπαίῳ πεμπόμενος οὕτως ἐκπέμπεται. **τὸν δέ γε ἕτερον**
Levit. 16, 15 **τράγον φηςί· «καὶ ϲφάξει** | τὸν τράγον τὸν περὶ τῆς ἁμαρ- 299C
τίας τοῦ λαοῦ ἔναντι κυρίου, καὶ εἰςοίςει τοῦ αἵματος αὐτοῦ
ἐςώτερον τοῦ καταπετάςματος, καὶ ῥανεῖ τὸ αἷμα ἐπὶ τὴν βάςιν
Levit. 16, 16 τοῦ θυςιαςτηρίου, καὶ ἐξιλάςεται ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀπὸ τῶν ἀκα-
θαρςιῶν τῶν υἱῶν Ἰςραὴλ καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν περὶ
πακῶν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.» | ὡς μὲν οὖν τοὺς τῶν θυςιῶν 305B
ἠπίςτατο τρόπους Μωυςῆς, εὔδηλόν ἐςτί που διὰ τῶν ῥηθέν-
των. ὅτι δὲ οὐχ ὡς ὑμεῖς ἀκάθαρτα ἐνόμιςεν αὐτὰ [εἶναι],
Levit. 7, 10 πάλιν ἐκ τῶν ἐκείνου ῥημάτων ἐπακούςατε· «ἡ δὲ ψυχή, ἥτις
ἐὰν φάγῃ ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆς θυςίας τοῦ ςωτηρίου, ὅ ἐςτι
κυρίου, καὶ ἡ ἀκαθαρςία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, ἀπολεῖται ἡ ψυχὴ
ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς.» αὐτὸς οὕτως εὐλαβὴς ὁ Μωυςῆς
περὶ τὴν τῶν ἱερῶν ἐδωδήν. | προςήκει δὴ λοιπὸν ἀναμνηςθῆναι 305D

Aubertus *et* O: om M | 1 ἐκ πέμπεται M, neque tamen quicquam inter κ et π erasum est | 7 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 9 ἀκάθαρτα ἐνόμιςεν αὐτὰ scripsi propter hiatum; cf. prolegg. p. 160: ἀκάθαρτα αὐτὰ ἐνόμιςεν εἶναι M | αὐτὰ post ἐνόμιςεν non vertit O | εἶναι M:
β- α-
esse O | 10 ῥημάτων ἐκείνου M | 11 ἐὰν non vertit O | 13 αὐτὸς οὕτως usque ad ἱερῶν ἐδωδὴν non vertit O | μωςῆς M | 14 τοῦ αὐτοῦ M mg *Iulianus* O | προςήκει δὴ λοιπὸν M: *Conueniebat ultro* O.

πομπαίῳ πεμπόμενος κτέ.: οὐ γάρ τοι, καθά φηςιν ὁ κράτιςτος Ἰουλιανός, ἀποπομπαίῳ τινὶ καὶ ἀποτροπαίῳ δαίμονι τὸν ἔξω μεμενηκότα τῆς ςφαγῆς ἀνεῖςθαι προςτέταχεν, ἐκαλεῖτο δὲ μᾶλλον αὐτὸς ὁ ἀποπομπαῖος 301 E 7 | αὐτὸς γάρ φηςιν Ἰουλιανός· ὁ μὲν οὖν τῷ ἀποπομπαίῳ πεμπόμενος usque ad περὶ παςῶν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. οὐκοῦν εἰ τοςαύτην οἴεται τὴν ἐνέργειαν ἐνεῖναι τοῖς αἵμαςι τῶν ςφαζομένων τράγων, ὡς καὶ ἁπάςης ἀκαθαρςίας καὶ μέντοι καὶ ἀδικίας ἐλευθεροῦν δύναςθαι τοὺς ὑπὲρ ὧν ἐςφάζοντο, ἀνθ' ὅτου κτέ. 304 A 4 | πῶς κινδυνεύειν ἐχρῆν τοὺς ἡμαρτηκότας, καί τοι πρὸς ἀπόνιψιν ἁπάςης ἀκαθαρςίας ἀποχρώςης αὐτῆς τῆς τοῦ τράγου ςφαγῆς ἤγουν τοῦ αἵματος; 304 C 3 | ἀνθ' ὅτου φηςὶν ὁ θεςμοθετήςας, αὐτὸν ἐξιλάςεςθαι ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀπὸ τῶν ἀκαθαρςιῶν τῶν υἱῶν Ἰςραὴλ καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν 304 D 3 | 2 τράγον: χίμαρον LXX | τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας Iulianus et LXX codd. A (Alex.) et B (Vatic.): τὸν περὶ ἁμαρτίας LXX codd. rel. | 3 τοῦ λαοῦ: τὸν περὶ τοῦ λαοῦ LXX | 4 καὶ ῥανεῖ *usque ad* θυςιαςτηρίου: καὶ ποιήςει τὸ αἷμα αὐτοῦ ὃν τρόπον ἐποίηςε τὸ αἷμα τοῦ μόςχου, καὶ ῥανεῖ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἱλαςτήριον κατὰ πρόςωπον τοῦ ἱλαςτηρίου LXX | 5 ἐπὶ τῶν ἁγίων cf. Origenes Hexapl. ed. Field I 1 p. 195a: Levit. XVI, 16 עַל־הַקֹּדֶשׁ. β'. τὸ ἅγιον. Ἄλλος· περὶ τῶν ἁγίων: τὸ ἅγιον LXX | 9 ὅτι δὲ οὐχ ὡς ὑμεῖς κτέ.: οὐχ ὡς ἀκαθάρτων ἀπεςχήμεθα τῶν κατὰ νόμον 365 C 3.

305E τῶν ἔμ | προcθεν, ὧν ἕνεκεν ἐρρήθη καὶ ταῦτα. διὰ τί γὰρ
ἀποcτάντεc ἡμῶν οὐχὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων ἀγαπᾶτε νόμον οὐδὲ
ἐμμένετε τοῖc ὑπ' ἐκείνου λεγομένοιc; ἐρεῖ πάντωc τιc ὀξὺ
βλέπων· οὐδὲ γὰρ Ἰουδαῖοι θύουcιν. ἀλλ' ἔγωγε ἀμβλυώττοντα
δεινῶc αὐτὸν ἀπελέγξω, πρῶτον μὲν, ὅτι μηδὲ τῶν ἄλλων τι
τῶν παρὰ τοῖc Ἰουδαίοιc νενομιcμένων ἐcτὶ καὶ ὑμῖν ἐν φυλακῇ·
δεύτερον δὲ, ὅτι θύουcι μὲν ἐν ἀδράκτοιc Ἰουδαῖοι καὶ νῦν ἔτι
306A πάντα ἐcθίου | cιν ἱερὰ καὶ κατεύχονται πρὸ τοῦ θῦcαι καὶ τὸν
δεξιὸν ὦμον διδόαcιν ἀπαρχὰc τοῖc ἱερεῦcιν, ἀπεcτερημένοι δὲ
τοῦ ναοῦ, ἢ, ὡc αὐτοῖc ἔθοc λέγειν, τοῦ ἁγιάcματοc, ἀπαρχὰc
τῷ θεῷ τῶν ἱερείων εἴργονται προcφέρειν. ὑμεῖc δὲ οἱ τὴν
καινὴν θυcίαν εὑρόντεc, οὐδὲν δεόμενοι τῆc Ἱερουcαλὴμ, ἀντὶ
τίνοc οὐ θύετε; καίτοι τοῦτο μὲν ἐγὼ πρὸc ὑμᾶc ἐκ περιουcίαc
306B εἶπον, ἐπεί μοι τὴν ἀρχὴν ἐρρέθη βουλομένῳ δεῖξαι τοῖc ἔθνε | cιν
ὁμολογοῦνταc Ἰουδαίουc ἔξω τοῦ νομίζειν ἕνα θεὸν μόνον.

1 ἐρρήθη M: *sunt* O | διατί M | 3 τοῖc ὑπ' ἐκείνου λεγομένοιc M: *quae in illa* (sc. *lege*) *dicta sunt* O | τίc M: *aliquis* O | 4 γὰρ *non vertit* O | 5 αὐτὸν post δεινῶc posui propter hiatum cf. prolegg. p. 160: post ἀμβλυώττοντα pos M | μηδὲ M | μηδὲ usque ad νενομιcμένων: *neque aliud quidem quod a Iudaeis lege cautum* O | ἄλλων τί M | 6 παρὰ τοῖc ἰουδαίοιc M: F περὶ τοῖc ἰουδαίοιc B 1 (F adi B 2) F παρὰ τοῖc ἰȣδαίοιc B 2 mg | καὶ ante ὑμῖν non vertit O | 7 δεύτερον δὲ M: *deinde* O | ἐν ἀδράκτοιc Aubertus, qui in var. lect. «Oecolampadius» inquit «legit ἀδράκτοιc» *in propriis* O (cf. Hesych. s. v. ἄδρακτον· ἴδιον): ἀδράττοιc M | 8 θύcαι M | 10 τοῦ ἁγιάcματοc M: (*destituti*) *sanctificatione* O | 11 τῶν ἱερείων M: *sacerdotum* O | οἱ τὴν καινὴν κτέ.: *inuento nouo sacrificio non ultra indigentes Hierusalem* O | 15 ἔξω M: *uno excepto* O.

1 διὰ τί γὰρ ἀποcτάντεc κτέ.: διαπυνθάνεται (διαπυνθάναται M) λέγων· διὰ τί (διατί M) γὰρ ἀποcτάντεc ἡμῶν οὐχὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων ἀγαπᾶτε νόμον οὐδὲ ἐμμένετε τοῖc ὑπ' ἐκείνου λεγομένοιc καὶ ἀντὶ τίνοc οὐ θύετε; 306 C 4 | ὅτι — τὴν τοῖc Ἰουδαίοιc ἀνεπιτήδευτον πολιτείαν κατορθοῦν ᾑρήμεθα, —, ἐν αἰτίᾳ ποιεῖται τὰ καθ' ἡμᾶc 313 B 8 | ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸν τοῦ πανcόφου Μωυcέωc (Μωcέωc MA) κατακεκομίcθαι νόμον πρὸc ἡμῶν ἰcχυρίζεται 313 E 1 | 3 ἐρεῖ πάντωc τιc κτέ.: οὔκουν (scripsi: οὐκοῦν MA) ἐπεί τοι πέπαυται τοῦ θύειν ὁ Ἰcραὴλ, τοῦ θύειν ἡμᾶc ἀπεcχήμεθα 312 B 1 | 9 ἀπεcτερημένοι δὲ τοῦ ναοῦ κτέ.: ἐπειδὴ δέ φηcι τῶν κατὰ τὸν νόμον ἱερουργιῶν καταλῆξαι τὸν Ἰcραὴλ, ὡc οὐκ ἐξὸν αὐτῷ τοῦτο δρᾶν, εἰ τῶν Ἱεροcολύμων ἀπονοcφίζοιτο, κτέ. 312 B 7 | 12 ἀντὶ τίνοc οὐ θύετε 306 C 7 | 14 τοῖc ἔθνεcιν ὁμολογοῦνταc Ἰουδαίουc κτέ.: cυμφέρεται τὰ Ἑλλήνων τοῖc Ἰουδαίων ἔθεcιν ἄνω τε καὶ κάτω διατεινόμενοc πλὴν ἑνόc, οἱ μὲν γὰρ, φηcίν, ἑνὶ μόνῳ λατρεύουcι θεῷ, οἱ δὲ καὶ πλείουc εἶναί φαcιν 314 A 5.

ἐκεῖνο γὰρ αὐτῶν μὲν ἴδιον, ἡμῶν δὲ ἀλλότριον, ἐπεὶ τά γε ἄλλα
κοινά πωϲ ἡμῖν ἐϲτι, ναοί, τεμένη, θυϲιαϲτήρια, ἁγνεῖαι, φυ-
λάγματά τινα, περὶ ὧν ἢ τὸ παράπαν οὐδαμῶϲ ἢ μικρὰ δια-
φερόμεθα πρὸϲ ἀλλήλουϲ. | Cyrilli verba: τῆϲ ἐν ἀμφοῖν δόξηϲ 314A
ἡμαρτηκέναι νομίζει (sc. ὁ Ἰουλιανὸϲ) τὰ καθ' ἡμᾶϲ (sc. τοὺϲ Χριϲτιανοὺϲ)
διά τοι τὸ μή τε θεοὺϲ προϲίεϲθαι πολλοὺϲ, | μήτε μὴν ἕνα κατὰ τὸν 314B
νόμον, τρεῖϲ γε μὴν ἀνθ' ἑνὸϲ ὁμολογεῖν.

Ἀνθ' ὅτου περὶ τὴν δίαιταν οὐχὶ τοῖϲ Ἰουδαίοιϲ ὁμοίωϲ 314C
ἐϲτὲ καθαροί, πάντα δὲ ἐϲθίειν ὡϲ λάχανα χόρτου δεῖν φατε
Act.10,15 Πέτρῳ πιϲτεύϲαντεϲ, ὅτι, φαϲίν, εἶπεν ἐκεῖνοϲ· «ἃ ὁ θεὸϲ ἐκα-
θάριϲε, ϲὺ μὴ κοίνου»; τί τούτου τεκμήριον, ὅτι πάλαι μὲν
αὖ | τὰ ἐνόμιζεν ὁ θεὸϲ μιαρά, νυνὶ δὲ καθαρὰ πεποίηκεν αὐτά; 314D
Μωυϲῆϲ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν τετραπόδων ἐπιϲημαινόμενοϲ πᾶν τὸ
Levit. 11, 3 διχηλοῦν, φηϲίν, ὁπλὴν καὶ ἀναμαρυκίζον μαρυκιϲμὸν καθαρὸν
εἶναι, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον ἀκάθαρτον εἶναι. εἰ μὲν οὖν ὁ χοῖροϲ
ἀπὸ τῆϲ φανταϲίαϲ Πέτρου νῦν προϲέλαβε τὸ μαρυκᾶϲθαι, πειϲθῶ-
μεν αὐτῷ· τεράϲτιον γὰρ ὡϲ ἀληθῶϲ, εἰ μετὰ τὴν φανταϲίαν
Πέτρου προϲέλαβεν αὐτό. εἰ δὲ ἐκεῖνοϲ ἐψεύϲατο ταύτην
ἑωρακέναι, ἵν' εἴπω καθ' ὑμᾶϲ, τὴν ἀποκάλυψιν | ἐπὶ τοῦ βυρ- 314E
ϲοδεψίου, τί ἐπὶ τηλικούτων οὕτω ταχέωϲ πιϲτεύϲομεν; τί γάρ
⟨ὁ Μωυϲῆϲ⟩ ὑμῖν ἐπέταξε τῶν χαλεπῶν, εἰ ἀπηγόρευϲεν ἐϲθίειν

2 *ut* ante ναοί adi O | *et* ante φυλάγματα adi O | 3 περὶ ὧν usque ad πρὸϲ ἀλλήλουϲ: *in quibus nihil omnino inter nos differimus* O | 5 τὰ καθ' ἡμᾶϲ M: *nos* O | 6 μὴν non vertit O | 8 *Iulianus* O | 9 χόρτου non vertit O | δεῖν M: *licere* O | 10 φαϲὶν scripsi: φηϲὶν M: non vertit O | 11 τί τούτου usque ad πεποίηκεν αὐτά;: *Quae huius cōiectura? Olim quidē deus putauit quaedam immunda, nunc autem munda fecit.* O | 13 ἐπὶ τῶν τετραπόδων M: *de omnibus* O | 15 εἶναι post ἀκάθαρτον non vertit O | 16 νῦν non vertit O | 17 τεράϲτιον γὰρ ὡϲ ἀληθῶϲ, εἰ: *miraculum enim, quod uere* O | 19 βυρϲοδεψείου M | 20 ἐπιτηλικούτων M | 21 ὁ Μωυϲῆϲ adieci: om MO | τῶν χαλεπῶν M: *tam graue* O.

8 ἀνθ' ὅτου περὶ τὴν δίαιταν κτἑ.: τεθαύμακαϲ οὖν, εἰπέ μοι, τὰ Ἰουδαίων καὶ καθαρίωϲ (M: καθαρῶϲ A) αὐτοῖϲ τὰ περὶ τὴν δίαιταν ἠϲκῆϲθαι φῂϲ καὶ τῆϲ παρ' αὐτοῖϲ εὐϲιτίαϲ ἡττῆϲθαι Χριϲτιανοὺϲ; 314 E 7 | 9 ὡϲ λάχανα χόρτου: βρώϲιμα δὲ πάντα αὐτοῖϲ (sc. Χριϲτιανοῖϲ) ὡϲ λάχανα χόρτου 316 A 10 | 10 ἐκαθάριϲε: ἐκαθάριϲεν NT | 11 τί τούτου τεκμήριον κτἑ.: οὐκοῦν οὐ ποτὲ μὲν ὁ νομοθέτηϲ καθαρὸν οἶδε τὸν ὗν ἤγουν τὰ ἕτερα, ποτὲ δὲ οὐχὶ 319 B 2 | 13 Levit. 11, 3: πᾶν κτῆνοϲ διχηλοῦν ὁπλὴν καὶ ὀνυχιϲτῆραϲ ὀνυχίζον δύο χηλῶν καὶ ἀνάγον μηρυκιϲμὸν ἐν τοῖϲ κτήνεϲι, ταῦτα φάγεϲθε | 15 εἰ μὲν οὖν ὁ χοῖροϲ κτἑ.: οὐκοῦν εἰ καὶ μὴ πρόϲεϲτιν ὑῒ τὸ μαρυκᾶϲθαι τυχόν, ἀλλ' οὐκ ἀκάθαρτον, ἐδώδιμον δὲ μᾶλλόν ἐϲτι τὸ ζῷον 319 B 9.

πρὸς τοῖς ὑείοις τά τε πτηνὰ καὶ τὰ θαλάττια, ἀποφηνάμενος
ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα πρὸς ἐκείνοις ἐκβεβλῆςθαι καὶ ἀκάθαρτα
319D πεφηνέναι; | ἀλλὰ τί ταῦτα ἐγὼ μακραλογῶ λεγόμενα παρ'
αὐτῶν, ἐξὸν ἰδεῖν, εἴ τινα ἰςχὺν ἔχει; λέγουςι γὰρ τὸν θεὸν
ἐπὶ τῷ προτέρῳ νόμῳ θεῖναι τὸν δεύτερον. ἐκεῖνον μὲν γὰρ
γενέςθαι πρὸς καιρὸν περιγεγραμμένον χρόνοις ὡριςμένοις, ὕςτε-
ρον δὲ τοῦτον ἀναφανῆναι διὰ τὸ τὸν Μωυςέως χρόνῳ τε καὶ
τόπῳ περιγεγράφθαι. τοῦτο ὅτι ψευδῶς λέγουςιν, ἀποδείξω
cαφῶς, ἐκ μὲν τῶν Μωυςέως οὐ δέκα μόνας, ἀλλὰ μυρίας παρε-
319E χόμενος μαρ | τυρίας, ὅπου τὸν νόμον αἰώνιόν φηςιν. ἀκούετε
δὲ νῦν ἀπὸ τῆς ἐξόδου. «καὶ ἔςται ἡ ἡμέρα αὕτη ὑμῖν μνη- Exod. 12, 14
μόςυνον, καὶ ἑορτάςατε αὐτὴν ἑορτὴν κυρίῳ εἰς τὰς γενεὰς
ὑμῶν. νόμιμον αἰώνιον ἑορτάςατε αὐτήν. ἀπὸ δὲ τῆς ἡμέρας Exod. 12, 15
τῆς πρώτης ἀφανιεῖτε ζύμην ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑμῶν.» **Desunt nonnulli veteris testamenti loci eiusdem argumenti.** ⟨. . . . . .⟩, |
320A πολλῶν ἔτι τοιούτων παραλελειμμένων, ἀφ' ὧν τὸν νόμον τοῦ
Μωυςέως αἰώνιον ἐγὼ μὲν εἰπεῖν διὰ τὸ πλῆθος παρῃτηςάμην·
ὑμεῖς δὲ ἐπιδείξατε, ποῦ τὸ παρὰ τοῦ Παύλου μετὰ τοῦτο τολ-
μηθὲν εἴρηται, ὅτι δὴ «τέλος νόμου Χριςτός». ποῦ τοῖς Ἑβραίοις Rom. 10, 4

1 πρὸς τοῖς ὑείοις M: *suilia* O | τε ante πτηνὰ non vertit O | 2 ὑπὸ τοῦ θεοῦ M: *doctus à deo* O | 3 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | ἀλλὰ τί ταῦτα usque ad ἰςχὺν ἔχει;: *Sed quid ego prolixo sermone utor? Quae ab illis dicuntur, nunquid roboris habeant uidere licet.* O | παρ' αὐτῶν Aubertus *ab illis* O: παρ' αὐτὸν M | 5 ἐπὶ τῷ προτέρῳ νόμῳ θεῖναι τὸν δεύτερον: *in secunda lege posuisse aliud* O | πρωτέρω M | 6 περιγεγραμμένον M: *conscriptam* O | ὕςτερον M: *postea* O | 8 *Sed* ante τοῦτο adi O | 9 ἐκ μὲν τῶν Μωυςέως scripsi: ἐκ μὲν τοῦ Μωςέως M *ex Moyse* O | 10 ἀκούετε κτέ.: *Audite igitur ex libro Exodi* O | 11 αὕτη M: *ista* O | 12 ἑορτάςατε M: *celebrabitis* O | 13 ἑορτάςατε αὐτὴν M: *celebrabitis istud* O | 15.16 ante πολλῶν ἔτι haec fere adicienda esse mihi videntur: ἱκανὰς δὲ δοκῶ μοι χρήςεις ἤδη παρατεθεῖςθαι cf. prolegg. p. 120 | 16 τοῦ αὐτοῦ M mg *Iulianus* O | ἀφ ὧν κτέ.: *a quibus lex Mose aeterna dicitur, & propter multitudinem dicere cauebo.* O | 17 Μωςέως M | 18 colon ante ὑμεῖς posui: comma pos A | ποῦ scripsi propter hiatum cf. prolegg. p. 160: ποῦ εἴρηται ποῦ εἴρηται M *ubi dictum sit* O | τὸ παρὰ τοῦ Παύλου μετὰ τοῦτο (μετατοῦτο M) τολμηθὲν: *quod Paulus post haec ausus fuit* O | 19 εἴρηται h. l. adieci.

10 αἰώνιον: ὠνομάςθαι (A: ὠνομᾶςθαι M) φαμὲν τὸν νόμον 320E 7 | αἰώνιος τοίνυν ὁ νόμος 322 B 3 | 11 αὕτη ὑμῖν Iulianus et LXX cod. Alex.: ὑμῖν αὕτη LXX | 12 τὰς γενεὰς Iulianus et LXX cod. Alex.: πάςας τὰς γενεὰς LXX | 13 ἑπτὰ ἡμέρας ἄζυμα ἔδεςθε ante ἀπὸ δὲ adi LXX | 19 Rom. 10, 4: τέλος γὰρ νόμου Χριςτὸς | ποῦ τοῖς Ἑβραίοις ὁ θεὸς ἐπηγγείλατο κτέ.: ἐπειδὴ

ὁ θεὸϲ ἐπηγγείλατο νόμον ἕτερον | παρὰ τὸν κείμενον; οὐκ 320B
ἔϲτιν οὐδαμοῦ, οὐδὲ τοῦ κειμένου διόρθωϲιν. ἄκουε γὰρ τοῦ
Deut. 4, 2 Μωυϲέωϲ πάλιν· «οὐ προϲθήϲετε ἐπὶ τὸ ῥῆμα, ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφελεῖτε ἀπ' αὐτοῦ. φυλάξαϲθε τὰϲ ἐντολὰϲ κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν, ὅϲα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν ϲήμερον»
? καὶ «ἐπικατάρατοϲ πᾶϲ ὃϲ οὐκ ἐμμένει πᾶϲιν.» ὑμεῖϲ δὲ τὸ μὲν ἀφελεῖν καὶ προϲθεῖναι τοῖϲ γεγραμμένοιϲ ἐν τῷ νόμῳ μικρὸν ἐνομίϲατε, τὸ δὲ παραβῆναι τελείωϲ αὐτὸν ἀνδρειότερον τῷ παντὶ
καὶ μεγαλοψυχό | τερον, οὐ πρὸϲ ἀλήθειαν, ἀλλ' εἰϲ τὸ πᾶϲι πιθα- 320C
νὸν βλέποντεϲ. | Cyrilli verba: διαμέμνηται δὲ (sc. ὁ Ἰουλιανὸϲ) καὶ 324E
τῆϲ τῶν ἁγίων ἀποϲτόλων ἐπιϲτολῆϲ, ἣν γεγράφαϲιν οἰκονομικῶϲ μονονουχὶ
Act. 15, 28 καὶ ἀρτιθαλῆ τὴν διάνοιαν ἔχουϲι τοῖϲ ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοιϲ. «ἔδοξε
γάρ» ἔφαϲκον «τῷ ἁγίῳ | πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεϲθαι 325A
Act. 15, 29 ὑμῖν βάροϲ πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγκεϲ, ἀποϲχέϲθαι ὑμᾶϲ εἰδωλοθύτου καὶ πορνείαϲ καὶ πνικτοῦ καὶ αἵματοϲ.» ἐπιϲημαίνεται δὲ καί φηϲιν, ὡϲ οὐκ ἔδοξεν ἐν τούτοιϲ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τὸν Μωυϲέωϲ χρῆναι παρα-
λύεϲθαι νόμον. | καταϲκώπτει δὲ πρὸϲ τούτοιϲ τὸν ⟨τῶν⟩ ἁγίων ἀποϲτό- 325C
λων ἔκκριτον Πέτρον ὁ γεννάδαϲ, καὶ ὑποκριτὴν εἶναί φηϲι καὶ ἐληλέγχθαι διὰ τοῦ Παύλου, ὥϲ ποτε μὲν τοῖϲ Ἑλλήνων ἔθεϲι διαζῆν ϲπουδάζοντα, ποτὲ δὲ τοῖϲ Ἰουδαίων. |

1 signum interrogationis post κείμενον pos M: punctum O | 2 *promittit* post διόρθωϲιν adi O | 3 Μωϲέωϲ M | 7 προϲθῆναι M | μικρὸν M: *parum* O | 8 δὲ ante παραβῆναι non vertit O | ἀνδρειότερον M: *uirile* O | 9 μεγαλοψυχότερον M: *magnanimum* O | *arbitramini* post μεγαλοψυχότερον adi O | 11 ἣν γεγράφαϲιν κτέ.: *quam dispensatiue scripserunt, quasi tenerum & nouitiū sensum habentibus ijs quae ex gentibus uocati erant* O | 14 πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγκεϲ scripsi: *praeter haec necessaria* O: πλὴν τῶν ἐπάναγκεϲ M | 16 Μωϲέωϲ M | 17 καταϲκόπτει M | δὲ post καταϲκώπτει non vertit O | τῶν ante ἁγίων adieci: om M | 18 ὁ γεννάδαϲ non vertit O | ἐληλέχθαι M | 19 τοῖϲ ante Ἑλλήνων ex τοῖϲ τοῖϲ corr M.

δέ φηϲιν ὁ τῶν ἱερῶν γραμμάτων κατήγοροϲ μήτε νόμον ἕτερον ἐπαγγείλαϲθαί που τοῖϲ ἐξ Ἰϲραὴλ τὸν τῶν ὅλων θεὸν μήτε μὴν ἐπανόρθωϲίν τινα τοῖϲ διὰ Μωυϲέωϲ (Μωϲέωϲ MA) τεθεϲπιϲμένοιϲ ἐπενεγκεῖν κτέ.: 323 E 4 | 3 ἐπὶ Iulianus: πρὸϲ LXX | 4 φυλάξαϲθε: φυλάϲϲεϲθε LXX | 5 θεοῦ ὑμῶν Iulianus et LXX cod. Alex.: θεοῦ ἡμῶν LXX | 12 ἔδοξεν NT | 13 τῷ ἁγίῳ πνεύματι NT ed. Elzev. a. 1624 et ed. Steph. a. 1550: τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ NT | μηδὲν πλέον ἐπιτίθεϲθαι ὑμῖν βάροϲ: φάϲκοντεϲ δὲ τὸ «μηδὲν πλέον ὑμῖν ἐπιτίθεϲθαι βάροϲ» ἐδίδαϲκον κτέ. 325 B 2 | 14 πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγκεϲ NT | ἀποϲχέϲθαι: ἀπέχεϲθαι NT | ὑμᾶϲ om NT | εἰδωλοθύτου *usque ad* αἵματοϲ: εἰδωλοθύτων καὶ αἵματοϲ καὶ πνικτῶν (πνικτοῦ ed. Elz. et Steph.) καὶ πορνείαϲ NT | 15 ἐπιϲημαίνεται δὲ κτέ.: ἐδόκει δὴ οὖν τῷ πνεύματι φυλάττεϲθαι παρ' αὐτῶν ἥκιϲτα μὲν τὸν νόμον κτέ. 325 B 6.

327A Οὕτω δέ ἐcτε δυcτυχεῖc, ὥcτε οὐδὲ τοῖc ὑπὸ τῶν ἀποcτόλων ὑμῖν παραδεδομένοιc ἐμμενενήκατε· καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ δυccεβέcτερον ὑπὸ τῶν ἐπιγινομένων ἐξειργάcθη. τὸν γοῦν Ἰηcοῦν οὔτε Παῦλοc ἐτόλμηcεν εἰπεῖν θεὸν οὔτε Ματθαῖοc οὔτε Λουκᾶc οὔτε Μάρκοc. ἀλλ' ὁ χρηcτὸc Ἰωάννηc,
327B αἰcθόμενοc ἤδη | πολὺ πλῆθοc ἑαλωκὸc ἐν πολλαῖc τῶν Ἑλληνίδων καὶ Ἰταλιωτίδων πόλεων ὑπὸ ταύτηc τῆc νόcου, ἀκούων δὲ, οἶμαι, καὶ τὰ μνήματα Πέτρου καὶ Παύλου λάθρᾳ μὲν, ἀκούων δὲ ὅμωc αὐτὰ θεραπευόμενα πρῶτοc ἐτόλμηcεν εἰπεῖν. μικρὰ δὲ εἰπὼν περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιcτοῦ, πάλιν ἐπανάγων ἐπὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ κηρυττόμενον λόγον «καὶ ὁ λόγοc» φηcὶ Joh. 1, 14

με
1 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 2 ἐμμενήκατε M | 3 ὑπὸ τῶν ἐπιγινομένων ἐξειργάcθη M: *quàm se res habeant extēderitis* O | 4 τὸν γοῦν Ἰηcοῦν M: *Unde Iesum* O | 6 ἤδη non vertit O | ἑαλωκὸc Aubertus: ἑαλωκὼc M | 7 καὶ Ἰταλιωτίδων non vertit O | ὑπὸ ταύτηc τῆc νόcου Aubertus *hoc morbo* O: ὑπὸ τῆc νόcου M | 8 καὶ post οἶμαι non vertit O | Πέτρου καὶ Παύλου M: *Pauli et Petri* O | 9 αὐτὰ θεραπευόμενα: *circūferri* O | 10 δὲ M: *et* O.

1 οὐδὲ τοῖc ὑπὸ τῶν ἀποcτόλων κτέ.: ἡμᾶc — αὐτοῖc ἀντεπενηνέχθαι φηcὶ τοῖc ἁγίοιc μυcταγωγοῖc καὶ πεποιῆcθαι μὲν παρ' οὐδὲν (A: παρουδὲν M) τὴν ἀποcτολικὴν παράδοcιν, τραπέcθαι δὲ μᾶλλον καὶ τοῦτο ἀκαταψέκτωc ἥπερ ἂν ἡμᾶc ἀποφέροιτο ⟨τὸ⟩ (τὸ adieci: om MA) δοκοῦν 326 B 2 | ποῖον, εἰπέ μοι, τῶν ἀποcτολικῶν ἐνταλμάτων ἢ μικρὸν ἢ μέγα πρὸc ἡμῶν οὐ τετήρηται; τί πρὸc τὸ χεῖρον παρεβιβάcθη παρά γε τῶν μετ' ἐκείνουc τὴν τοῦ λόγου χρείαν ἐγκεχειριcμένων παρὰ θεοῦ —; 327 C 8 | 4 τὸν γοῦν Ἰηcοῦν κτέ.: διημάρτηκε τἀληθοῦc καὶ τοῦτο εἰcάπαν· οὐ γὰρ δὴ φάναι ὡc εἴη θεὸc ὁ Χριcτὸc οὔτε Παῦλον οὔτε Μάρκον οὔτε Ματθαῖον οὔτε Λουκᾶν 327 E 9 | Χριcτὸν καὶ θεὸν ἐπὶ πάνταc καὶ μὴν καὶ εὐλογητὸν εἰc τοὺc αἰῶναc, ἀμήν, εἶναί φηcιν (sc. ὁ Παῦλοc) 328 B 7 | φωνὰc μὲν οὖν ἤδη παρηγάγομεν τοῦ θεcπεcίου Παύλου caφῶc καὶ ἀναμφιcβητήτωc θεὸν ὀνομάζοντοc τὸν τῶν ὅλων cωτῆρα Χριcτόν. δεῖν δὲ οἶμαι καὶ τὰc τῶν ἑτέρων παραθέcθαι χρήcειc, δι' ὧν ὡc θεοῦ διαμέμνηνται τοῦ Χριcτοῦ. ἔφη τοίνυν ὁ Ματθαῖοc κτέ. 329 A 3 | καὶ ταυτὶ μὲν ἡμῖν ὁ Ματθαῖοc —. Μάρκοc γε μὴν διὰ τῶν αὐτῶν ἐννοιῶν εἶπε πανταχοῦ καὶ τοῖc τοῦ Ματθαίου cυμφέρεται λόγοιc 320 A 2 | καὶ ὁ θεcπέcιοc (M: ὁ adi A) Λουκᾶc πεφρόνηκεν οὕτω περὶ αὐτοῦ 330 E 2 | Λουκᾶc τε καὶ Ματθαῖοc καὶ μέντοι καὶ Μάρκοc — θεὸν ὠνόμαζον αὐτόν 331 D 8 | 5 ἀλλ' ὁ χρηcτὸc Ἰωάννηc κτέ.: ὁ cοφὸc Ἰωάννηc ἐν ἀρχῇ τὸν λόγον εἶναί φηcι (M: φηcιν A) καὶ θεὸν εἶναι καὶ (καὶ M: om A) πρὸc (τὸν adi A) θεόν, εἶτα μετὰ τοῦτο γενέcθαι καὶ cάρκα, τοῦτ' ἔcτιν ἄνθρωπον 328 E 4 | 7 ἀκούων δέ, οἶμαι, καὶ τὰ μνήματα κτέ.: οὐ γάρ τοι, καθά φηcιν αὐτόc, θεραπεύονταc τιναc τὰ τῶν ἁγίων μνήματα τεθεαμένοc, Παύλου γέ (scripsi: τέ MA) φημι καὶ Πέτρου, προήχθη (sc. ὁ Ἰωάννηc) λέγειν, ὡc εἴη θεὸc Ἰηcοῦc Χριcτόc 331 C 7 | 9 πρῶτοc ἐτόλμηcεν εἰπεῖν: ἀλλ' οὐδὲ πρῶτοc ἔφη θεὸν εἶναι τὸν Ἰηcοῦν 331 D 6 | 11 καὶ ὁ λόγοc κτέ.: διατείνεται μὲν εἰπεῖν τὸν θεcπέcιον εὐαγγελιcτὴν «καὶ ὁ λόγοc cὰρξ

«cάρξ ἐγένετο καὶ ἐcκήνωcεν ἐν ἡμῖν», τὸ δὲ ὅπωc οὐ λέγει
αἰcχυνόμενοc. οὐδαμοῦ δὲ αὐτὸν οὔτε Ἰηcοῦν οὔτε | Χριcτόν, 327C
ἄχριc οὗ θεὸν καὶ λόγον ἀποκαλεῖ, κλέπτων δὲ ὥcπερ ἠρέμα
καὶ λάθρᾳ τὰc ἀκοὰc ἡμῶν, Ἰωάννην φηcὶ τὸν βαπτιcτὴν ὑπὲρ
Χριcτοῦ Ἰηcοῦ ταύτην ἐκθέcθαι τὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἄρ' οὗτόc
ἐcτιν, ὃν χρὴ πεπιcτευκέναι θεὸν εἶναι λόγον. | ἀλλ' ὅτι μὲν 333B
τοῦτο περὶ Ἰηcοῦ Χριcτοῦ φηcιν Ἰωάννηc, οὐδὲ αὐτὸc ἀντι-
λέγω. καίτοι δοκεῖ τιcι τῶν δυccεβῶν ἄλλον μὲν Ἰηcοῦν εἶναι
Χριcτόν, | ἄλλον δὲ τὸν ὑπὸ Ἰωάννου κηρυττόμενον λόγον. 333C
οὐ μὴν οὕτωc ἔχει. ὃν γὰρ αὐτὸc εἶναί φηcι θεὸν λόγον, τοῦ-
τον ὑπὸ Ἰωάννου φηcὶν ἐπιγνωcθῆναι τοῦ βαπτιcτοῦ Χριcτὸν
Ἰηcοῦν ὄντα. cκοπεῖτε οὖν, ὅπωc εὐλαβῶc, ἠρέμα καὶ λεληθότωc
ἐπειcάγει τῷ δράματι τὸν κολοφῶνα τῆc ἀcεβείαc οὕτω
τέ ἐcτι πανοῦργοc καὶ ἀπατεών, ὥcτε αὖθιc ἀναδύεται προcτι-
Joh. 1, 18 θείc· «θεὸν οὐδεὶc ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴc υἱόc, ὁ ὢν ἐν
τοῖc κόλποιc τοῦ πατρόc, ἐκεῖνοc ἐξηγήcατο.» πότερον οὖν
οὗτόc | ἐcτιν ὁ θεὸc λόγοc cὰρξ γενόμενοc, ὁ μονογενὴc υἱόc, 333D
ὁ ὢν ἐν τοῖc κόλποιc τοῦ πατρόc; καὶ εἰ μὲν αὐτόc, ὅνπερ

1 τὸ δὲ ὅπωc κτἑ.: *Quo autem pacto, nescio, turbatus, dicit nusquam ipsum uel Iesum uel Christum ad hoc usque extollere, ut illum deum & Verbum uocet* O | οὐ λέγει *alij* B 2 mg: λέγειν M | 3 ὥcπερ non vertit O | 5 ἄρ' scripsi propter hiatum cf. prolegg. p. 160: ἄρα M | 6 πεπιcτευκέναι M: *credi* O | ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | μὲν τοῦτο non vertit O | 8 τιcι τῶν δυccεβῶν M: *quibusdam impijs* O | μὲν Ἰηcοῦν non vertit O | 10 οὐ μὴν οὕτωc ἔχει M: *Caeterum sic habet* O | 11 φηcιν M | 12 ὄντα non vertit O | ὅπωc εὐλαβῶc, ἠρέμα καὶ λεληθότωc M: *uere reuerentur, quod placide & clanculum* O | λεληθότωc Aubertus: λεληθότοc M | 13 τῶ δράματι superscrips M | 14 τε post οὕτω non vertit O | ὥcτε κτἑ.: *adeóque rursus se apparat & addit* O | 15 ἐν τοῖc κόλποιc M: *in sinu* O | 16 του M.

ἐγένετο», οὐ μὴν ἔτι καὶ ὅπωc, αἰcχυνόμενον, οἶμαί που. οὐδαμοῦ δέ φηcιν αὐτὸν οὔτε Ἰηcοῦν οὔτε Χριcτόν, ἄχριc οὗ θεὸν ⟨καὶ⟩ (καὶ adieci *et* O: om MA) λόγον ἀποκαλεῖ 331 E 3 | cf. 332 C 8 ad p. 224, 4 | λίαν ἐπὶ καιροῦ καὶ Χριcτὸν ὀνομάζει καὶ Ἰηcοῦν 332 D 7 | 4 Ἰωάννην φηcὶ τὸν βαπτιcτὴν κτἑ: τίνα τοίνυν εὐηγγελίζετο ἀνὰ πᾶcαν τὴν Ἰουδαίαν ὁ θεcπέcιοc βαπτιcτήc; ἆρ' οὐχὶ τὸν Ἰηcοῦν —; 330 E 9 | φηcὶ ταῖc Ἰωάννου (sc. τοῦ βαπτιcτοῦ) φωναῖc ἀβαcανίcτωc ἐπιθαρρήcαντα (sc. Ἰωάννην τὸν εὐαγγελιcτήν) τὸν ἐπί γε τοῦ μονογενοῦc ποιήcαcθαι λόγον, οὐ μὴν ἔτι καὶ Χριcτὸν αὐτὸν ἤγουν Ἰηcοῦν ὀνομάcαι (scripsi *nominasse* O: ὠνόμαcε MA) 332 C 8 | 14 αὖθιc ἀναδύεται κτἑ.: οὐ ταῖc ἑαυτοῦ φωναῖc ἀντεγηγερμένον εὑρήcομεν τὸν θεcπέcιον εὐαγγελιcτήν, κἂν εἰ λέγει θεὸν μὴ ἑωρᾶcθαι πώποτε, οὐδέ, ἐπείπερ τεθεάμεθα τὸν Ἰηcοῦν, —, ψευδοεπὴc εἴη ἂν (M: οὐκ ἂν εἴη A) ὁ τῆc ἀληθείαc ὑπαcπιcτὴc 334 C 8 | 15 ἑώρακε: ἑώρακεν NT | ἐν τοῖc κόλποιc: εἰc τὸν κόλπον NT.

οἶμαι, ἐθεάcαcθε δήπουθεν καὶ ὑμεῖc θεόν. ἐcκήνωcε γὰρ ἐν Joh. 1, 14
ὑμῖν καὶ ἐθεάcαcθε τὴν δόξαν αὐτοῦ. τί οὖν ἐπιλέγειc, ὅτι
θεὸν οὐδεὶc ἑώρακε πώποτε; ἐθεάcαcθε γὰρ ὑμεῖc εἰ καὶ μὴ
τὸν πατέρα θεὸν, ἀλλὰ τὸν θεὸν λόγον. εἰ δὲ ἄλλοc ἐcτὶν ὁ
μονογενὴc υἱόc, ἕτεροc δὲ ὁ θεὸc λόγοc, ὡc ἐγώ τινων ἀκήκοα
τῆc ὑμετέραc αἱρέcεωc, ἔοικεν οὐδὲ ὁ Ἰωάννηc αὐτὸ τολ-
μᾶν ἔτι. |
335 B Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ κακὸν ἔλαβε παρὰ Ἰωάννου τὴν ἀρ-
χήν· ὅcα δὲ ὑμεῖc ἑξῆc προcευρήκατε, πολλοὺc ἐπειcάγοντεc
τῷ πάλαι νεκρῷ τοὺc προcφάτουc νεκροὺc, τίc ἂν πρὸc ἀξίαν
335 C βδελύξαιτο; πάντα ἐπληρώcατε τάφων καὶ μνη | μάτων, καίτοι
οὐκ εἴρηται παρ' ὑμῖν οὐδαμοῦ τοῖc τάφοιc προcκαλινδεῖcθαι
καὶ περιέπειν αὐτούc. εἰc τοῦτο δὲ προεληλύθατε μοχθηρίαc,
ὥcτε οἴεcθαι δεῖν ὑπὲρ τούτου μηδὲ τῶν γε Ἰηcοῦ τοῦ Ναζω-
ραίου ῥημάτων ἀκούειν. ἀκούετε οὖν, ἅ φηcιν ἐκεῖνοc περὶ
τῶν μνημάτων· «οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖc καὶ Φαριcαῖοι ὑποκρι- Matth. 23, 27
ταὶ, ὅτι παρομοιάζετε τάφοιc κεκονιαμένοιc· ἔξωθεν ὁ τάφοc
φαίνεται ὡραῖοc, ἔcωθεν δὲ γέμει ὀcτέων νεκρῶν καὶ πάcηc
335 D ἀκαθαρcίαc.» εἰ τοίνυν ἀκαθαρcίαc Ἰη | cοῦc ἔφη πλήρειc εἶναι

1 δήπουθεν M: *alicubi* O | ἐν ὑμῖν M: *in nobis* O | 3 ἐθεάcαcθε γὰρ ὑμεῖc non vertit O | 5 υἱόc scripsi *filius* O: θεὸc M | 6 ὑμετέραc Aubertus (*de*) *uestra* O: ἡμετέραc M | ἔοικεν κτέ.: *uidetur neque Ioannes hoc dicere ausus* O | 8 ἰουλι^{αν} M mg *Iulianus* O | 10 τῷ πάλαι νεκρῷ M: *ad antiquum illum mortuum* O | 11 βδελύξαιτο scripsi: βδελύξηται M | πάντα ἐπληρώcατε τάφων καὶ μνημάτων M: *Omnia monumenta implestis* O | 14 μηδὲ M: *neque* O | 15 ἐκεῖνοc M | 19 πλήρειc εἶναι scripsi propter hiatum cf. prolegg. p. 160: εἶναι πλήρειc M.

1 Joh. 1, 14: ἐcκήνωcεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεαcάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ | 11 πάντα ἐπληρώcατε τάφων καὶ μνημάτων κτέ.: ὁ κράτιcτοc Ἰουλιανὸc κατακέκραγεν οὐκ ὀρθῶc τῆc Χριcτιανῶν ἐπιεικείαc, εἰ περὶ πολλοῦ πεποίηνται τὴν εἰc τοὺc ἁγίουc μάρτυραc αἰδῶ καὶ τιμὴν 336 E 3 | 16 οὐαὶ ὑμῖν κτέ.: οὐ γάρ τοι τάφων ἀποφοιτᾶν προcτέταχεν, καίπερ εἰδὼc αὐτοὺc ὀcτέων νεκρῶν μεcτοὺc καὶ πάcηc ἀκαθαρcίαc· τάφοιc δὲ μᾶλλον κεκονιαμένοιc ἀφομοιοῦν ἐδόκει τὸν εἴρωνα καὶ ὑποκριτὴν τῶν Φαριcαίων δῆμον 337 A 11 | 17 ἔξωθεν: οἵτινεc ante ἔξωθεν ut Iulianus om ℵ* (Sinait. m. 1) | ἔξωθεν κτέ.: ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔcωθεν δὲ γέμουcιν κτέ. NT. | 19 ἀκαθαρcίαc Ἰηcοῦc κτέ.: τὰc μὲν οὖν τῶν cωμάτων θήκαc οὐκ ἀπηλλάχθαι φαμὲν ἀκαθαρcίαc 335 D 10 | ἀλλὰ γὰρ ναί, φηcὶ (M: φηcὶν A), φευκτέον τοὺc τάφουc, οὓc καὶ αὐτὸc ὁ Χριcτὸc ἀκαθαρcίαc ἔφη μεcτούc. ᾔδει δὲ οὕτω τὸν τεθνεῶτα βδελυρόν, ὥcτε οὐδὲ ἐφῆκε τῷ μαθητῇ θάπτειν τὸν πατέρα 337 A 5 | τῷ γε μὴν τῷ μαθητῇ τὸ χρῆναι δὴ μᾶλλον κατακολουθεῖν εἰπεῖν, ἐφεῖναι δὲ θάπτειν τοὺc τεθνεῶταc ἑτέροιc, ἐδίδαξεν κτέ. 337 B 7.

τοὺϲ τάφουϲ, πῶϲ ὑμεῖϲ ἐπ᾿ αὐτῶν ἐπικαλεῖϲθε τὸν θεόν; Cyrilli
verba: προϲεπάγει δὲ (sc. ὁ Ἰουλιανὸϲ) τούτοιϲ, ὅτι καὶ μαθητοῦ τινοϲ λέ-
Matth. 8, 29 γοντοϲ «κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου»,
Matth. 8, 22 αὐτὸϲ ἔφη· «ἀκολούθει μοι καὶ ἄφεϲ τοὺϲ νεκροὺϲ θάπτειν τοὺϲ ἑαυτῶν
νεκρούϲ.» | τούτων οὖν οὕτωϲ ἐχόντων, ὑμεῖϲ ὑπὲρ τίνοϲ προϲ- 339 E
καλινδεῖϲθε τοῖϲ μνήμαϲι; ἀκοῦϲαι βούλεϲθε τὴν αἰτίαν; οὐκ
Is. 65, 4 ἐγὼ φαίην ἄν, ἀλλ᾿ Ἡϲαΐαϲ ὁ προφήτηϲ· «ἐν τοῖϲ μνήμαϲι
καὶ ἐν τοῖϲ ϲπηλαίοιϲ κοιμῶνται δι᾿ ἐνύπνια.» | ϲκοπεῖτε οὖν, 340 A
ὅπωϲ παλαιὸν ἦν τοῦτο τοῖϲ Ἰουδαίοιϲ τῆϲ μαγγανείαϲ τὸ ἔρ-
γον, ἐγκαθεύδειν τοῖϲ μνήμαϲιν ἐνυπνίων χάριν. ὃ δὴ καὶ τοὺϲ
ἀποϲτόλουϲ ὑμῶν εἰκόϲ ἐϲτι μετὰ τὴν τοῦ διδαϲκάλου τελευ-
τὴν ἐπιτηδεύϲανταϲ ὑμῖν τε ἐξ ἀρχῆϲ παραδοῦναι τοῖϲ πρώ-
τοιϲ πεπιϲτευκόϲι, καὶ τεχνικώτερον ὑμῶν αὐτοὺϲ μαγγανεῦϲαι,
τοῖϲ δὲ μεθ᾿ ἑαυτοὺϲ ἀποδεῖξαι δημοϲίᾳ τῆϲ μαγγανείαϲ ταύτηϲ
καὶ βδελυρίαϲ τὰ ἐργαϲτήρια.

Ὑμεῖϲ δέ, ἃ μὲν ὁ θεὸϲ ἐξ ἀρχῆϲ ἐβδελύξατο καὶ διὰ 343 C
Μωυϲέωϲ καὶ τῶν προφητῶν, ἐπιτηδεύετε, προϲάγειν δὲ ἱερεῖα
βωμῷ καὶ θύειν παρῃτήϲαϲθε. πῦρ γάρ, φαϲίν, οὐ κάτειϲιν,

2 δὲ M: *item* O | 5 ἰουλια^{N} M mg m. 2 (Bessarionis) *Iulianus* O | προϲκαλινδεῖϲθε Aubertus: προϲκαλινδεῖϲθαι M | 6 ἀκοῦϲαι usque ad ἐν τοῖϲ μνήμαϲι prius om, dein in margine scrips M | 12 παραδοῦναι M: *tradiderunt* O | 13 καὶ τέχνικώτερον ὑμῶν αὐτοὺϲ μαγγανεῦϲαι: *ut & ipsi uobis imponerent* O | F τεχνικώτερον B 1 (F B 2) F τέρον B 2 mg | ὑμῶν coniecit Aubertus: *uobis* O: ἡμῖν M | αὐτοὺϲ scripsi: αὐτοὶ M *ipsi* O | 16 ἰουλι^{αν} M mg *Iulianus* O | 17 μωϲέωϲ M | 18 φαϲὶν scripsi *dicunt* O: φηϲιν M.

7 Ἡϲαΐαϲ ὁ προφήτηϲ κτέ.: πρὸϲ βεβαίωϲιν, ὧν ψεύδεται, τὰϲ Ἡϲαΐου προτείνει φωνάϲ, ᾠήθη δὲ δι᾿ αὐτῶν ἀπελέγχειν δύναϲθαι τοὺϲ τῷ θείῳ νόμῳ παιδαγωγουμένουϲ, ὡϲ εἴη φίλον αὐτοῖϲ τὸ προϲκαλινδεῖϲθαι μνήμαϲι καὶ ὀνείρων ἐπιθυμεῖν 341 A 11 | 8 δι᾿ ἐνύπνια: διὰ ἐνύπνια LXX | 10 ὃ δὴ καὶ τοὺϲ ἀποϲτόλουϲ κτέ.: οἵ γε μὴν θεϲπέϲιοι μαθηταὶ ποῦ παρέδοϲαν (M: παρέδωκαν A) ἡμῖν ἐλεγχέτω παρελθών, ὅτι καὶ μνήμαϲιν ἐγκαλινδεῖϲθαι χρὴ καὶ τὰϲ περὶ τῶν τεθνεώτων ὁράϲειϲ αἰτεῖν ἤγουν τὰ ἐνύπνια 340 B 3 | 17 προϲάγειν δὲ ἱερεῖα κτέ.: ὁ τῆϲ ἀποϲταϲίαϲ Ἰουλιανὸϲ κατὰ τῆϲ εὐϲεβείαϲ γράφων — ἔδοξέν τι ϲοφὸν καὶ δυϲεπιτίμητον αἰτιᾶϲθαι Χριϲτιανούϲ, ὅτι μὴ ζωοθυϲίαιϲ τὸ θεῖον γεραίρουϲιν Photius quaest. Amphil. 109 Hergenr. (Patrol. Gr. cur. Migne vol. CI. p. 101 D | ἐπειδὴ δέ φηϲιν, ὡϲ ἀπεϲπούδαϲται παρ᾿ ἡμῖν τὸ ταῖϲ δι᾿ αἱμάτων κεχρῆϲθαι θυϲίαιϲ, οἴεται δὲ ἴϲωϲ τῆϲ τοιαύτηϲ ἡμᾶϲ ἀπεϲχῆϲθαι λατρείαϲ, ὅτι μὴ πῦρ κάτειϲιν ἐξ οὐρανοῦ, φαμὲν κτέ. 344 B 2 | ἀνεπιτήδευτον δὲ τὸ βουθυτεῖν ἐϲχήκαμεν, οὐκ ἐπεί τοι πῦρ οὐ καθίηϲι θεόϲ, ἀλλ᾿ ὅτι κτέ. 344 B 7 | ὁ αὐτὸϲ δ᾿ ἂν εἴη λόγοϲ καὶ ἐπί γε τοῖϲ θύμαϲι τοῖϲ προτεθυμένοιϲ δι᾿ Ἡλίου (ἡλιοὺ M) ποτέ. καθίει γὰρ δὴ καὶ τότε τὸ πῦρ ὁ τῶν ὅλων θεὸϲ κτέ. 345 A 7 | οὔκουν (M: οὐκοῦν A), ὅτι μὴ κάτειϲι τὸ πῦρ, τὸ μηλοϲφαγεῖν παραιτούμεθα 345 B 1 | καὶ εἰ τέθυκεν

ὥσπερ ἐπὶ Μωυσέως τὰς θυσίας ἀναλίσκον. ἅπαξ τοῦτο ἐπὶ Levit. 9, 24
343 D Μωυ | σέως ἐγένετο καὶ ἐπὶ Ἡλίου τοῦ Θεσβίτου πάλιν μετὰ 1 Reg. 18, 38
πολλοὺς χρόνους. ἐπεί, ὅτι γε πῦρ ἐπείσακτον αὐτὸς ὁ Μωυσῆς
εἰσφέρειν οἴεται χρῆναι καὶ Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης ἔτι πρὸ τούτου,
δηλώσω διὰ βραχέων. Cyrilli verba: ἀπομνημονεύσας (sc. ὁ Ἰουλιανὸς)
346 E τῆς ἐπί γε τῷ Ἰσαὰκ ἱστορίας κτέ. | καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ
τῶν υἱῶν Ἀδὰμ ἀπαρχὰς τῷ θεῷ διδόντων, «ἐπεῖδεν ὁ θεὸς» Gen. 4, 4
347 A φησὶν «ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ. ἐπὶ | δὲ Κάιν Gen. 4, 5
καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε. καὶ ἐλύπησε τὸν Κάιν
λίαν, καὶ συνέπεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος ὁ Gen. 4, 6
θεὸς τῷ Κάιν· ἵνα τί περίλυπος ἐγένου, καὶ ἵνα τί συνέπεσε
τὸ πρόσωπόν σου; οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ Gen. 4, 7

1 μωσέως M | *dicitur de coelo* post Μωυσέως adi O | 2 μωσέως M | ἐπὶ Ἡλίου: cf. prolegg. p. 157 | ἡλίου M | μετὰ πολλοὺς χρόνους non vertit O | 3 ἐπεί, ὅτι κτέ.: *alioqui ignem scilicet alienum inferre lex prohibet. Vsum aūt Abraham patriarchā igne alieno, manifestabo paucis* O | 5 ἰουλι^αν M mg *Iulianus* O | 9 καὶ καὶ ante ἐπὶ M | 11 ἱνατί M | ἱνατί M.

Ἀβραάμ, πῦρ ἐπείσακτον, ὥς φησι, τοῖς θύμασιν ἐνιεὶς καὶ οὐχὶ δὴ πάντως τὸ ἐξ οὐρανοῦ, πρὸς ἡμᾶς τοῦτο παντελῶς οὐδέν. παραιτουμένοις μὲν γὰρ τὸ καθιεροῦν τῷ θεῷ τὰ τῷ νόμῳ διηγορευμένα καὶ πρόφασιν ποιουμένοις τῆς εἰς τοῦτο ῥᾳστώνης τὸ μὴ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καθικνεῖσθαι τὸ πῦρ, παρεκόμισεν ἂν εἰς ἔλεγχον εὐσθενῆ τοῦ τῶν θείων ἡμᾶς ἀλογῆσαι νόμων τὸ ἐπεισάκτῳ πυρὶ κεχρῆσθαι τὸν Ἀβραάμ. ἐπειδὴ δὲ κτέ. 346 B 8 | ᾠήθη μὲν οὖν ἀποχρήσειν αὐτῷ πρὸς ἐπικουρίαν ἧς πεποίηται καθ᾽ ἡμῶν διαβολῆς, ὅτι θύειν ἡμῖν Ἰουδαϊκῶς ἀπεσπούδασται, τὸ ἀποφῆναι μὲν θύοντα τὸν Ἀβραάμ, οὐ μὴν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καθιγμένον τοῖς θύμασιν ἐπιπτῆναι τὸ πῦρ, ἔξωθεν δὲ μᾶλλον εἰσκεκρίσθαι 347 D 2 | 5 ἀπομνημονεύσας κτέ.: εἰ δὲ κριὸς ἐδείχθη τῷ Ἀβραάμ, ὃν δὴ καὶ τέθυκεν ἀντὶ Ἰσαάκ, φαμὲν κτέ. 346 B 3 | 6 καὶ οὐ τοῦτο μόνον κτέ.: ἀπομνημονεύσας δὲ (sc. ὁ Ἰουλιανὸς) τῆς ἐπί γε τῷ Ἰσαὰκ ἱστορίας, δέχεται πάλιν εἰς παράδειγμα τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἄβελ καὶ δὴ καί φησιν, ὡς κἀκεῖνοι θύοντες οὐκ ἐξ οὐρανοῦ μᾶλλον ἐσχήκασι πῦρ, ἀλλ᾽ ἔξωθεν αὐτοὶ προσεκομίζοντο τοῖς βωμοῖς. πολυπραγμονεῖ δὲ πρὸς τούτῳ, τίς ὁ ἐπ᾽ ἀμφοῖν ἐστι λόγος — τὴν μὲν γὰρ τοῦ Ἄβελ θυσίαν ἐπαινεῖ θεός, ἀπαράδεκτον δὲ τὴν τοῦ Κάιν ἐποιήσατο —, καὶ ὅτι ἂν ἕλοιτο δηλοῦν τὸ «οὐκ ἐὰν (ἂν MA) ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες; ἡσύχασον.» πειρᾶται δὲ λόγον ἐφαρμόττειν τοιόνδε τινὰ τοῖς θεωρήμασι (M: θεωρήμασιν A). ζῶντι γάρ, φησί, τῷ θεῷ θυμηρεστέρα πάντως ἡ διὰ ζῴων ἐστὶ θυσία τῆς ἐξ ὡρίμων καὶ ἀπὸ γῆς. 343 D 5 | ἐπεισφέρει δὲ τῷ πρώτῳ τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἄβελ 347 E 1 | 9 ταῖς θυσίαις LXX A (Alex.) D (Cottonianus) a (Aldina) b (Romana) c (Complutensis anni 1514) m (cod. Monac. Gr. 9) r (cod. Basil.) t (Vindob. theol. Gr. 3) z (Zillan.): τοῖς δώροις E (Bodleianus) cf. Genes. Gr. ed. de Lagarde, ut etiam in iis quae sequuntur | ἐλύπησε τὸν Κάιν LXX acmz: ἐλύπησεν τὸν Κάιν AEr ἐλυπήθη Κάιν b ἐλύπησε κύριος ὁ θεὸς τῶι Κάιν t | 10 τὸ πρόσωπον LXX cmtz: τῷ προσώπῳ AEabr.

διέλῃς, ἥμαρτες;» ἀκοῦςαι οὖν ἐπιποθεῖτε, τίνες ἦςαν αὐτῶν
Gen. 4, 3 αἱ προςφοραί; «καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἀνήνεγκε Κάιν ἀπὸ
Gen. 4, 4 τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυςίαν τῷ κυρίῳ. καὶ Ἄβελ ἤνεγκε καὶ
αὐτὸς | ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων καὶ ἀπὸ τῶν
στεάτων αὐτῶν.» ναὶ, φαςὶν, οὐ τὴν θυςίαν, ἀλλὰ τὴν διαίρε- 347B
Gen. 4, 7 ςιν ἐμέμψατο πρὸς Κάιν εἰπών· «οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προςενέγκῃς,
ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες;» τοῦτο ἔφη τις πρὸς ἐμὲ τῶν
πάνυ ςοφῶν ἐπιςκόπων· ὁ δὲ ἠπάτα μὲν ἑαυτὸν πρῶτον, εἶτα
καὶ τοὺς ἄλλους. ἡ γὰρ διαίρεςις μεμπτὴ κατὰ τίνα τρόπον
ἦν, ἀπαιτούμενος, οὐκ εἶχεν, ὅπως διεξέλθῃ, οὐδὲ, ὅπως πρὸς
ἐμὲ ψυχρολογήςειε. βλέπων δὲ αὐτὸν ἐξαπορούμενον, «αὐτὸ
τοῦτο», εἶ | πον «ὃ ςὺ λέγεις, ὁ θεὸς ὀρθῶς ἐμέμψατο. τὸ
μὲν γὰρ τῆς προθυμίας ἴςον ἦν ἀπ' ἀμφοτέρων, ὅτι δῶρα 347C
ὑπέλαβον χρῆναι καὶ θυςίας ἀναφέρειν ἀμφότεροι τῷ θεῷ.
περὶ δὲ τὴν διαίρεςιν ὁ μὲν ἔτυχεν, ὁ δὲ ἥμαρτε τοῦ ςκοποῦ.
πῶς καὶ τίνα τρόπον; ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων τὰ μέν
ἐςτιν ἔμψυχα, τὰ δὲ ἄψυχα, τιμιώτερα δὲ τῶν ἀψύχων ἐςτὶ τὰ
ἔμψυχα τῷ ζῶντι καὶ ζωῆς αἰτίῳ θεῷ, καθὸ καὶ ζωῆς μετείληφε
καὶ ψυχῆς οἰκειότερα — διὰ τοῦτο τῷ τελείαν προςάγοντι θυ-
ςίαν ὁ θεὸς ἐπηυφράνθη.» |

Νυνὶ δὲ ἐπαναληπτέον ἐςτί μοι πρὸς αὐτούς· διὰ τί γὰρ 351A
cf. Rom. 4, 11. 12 οὐχὶ περιτέμνεςθε; «Παῦλος», φαςὶν, «εἶπε περιτομὴν καρδίας,

4 καὶ ante ἀπὸ ex ἀλλ corr M | 5 φαςὶν scripsi: φηςὶν M *inquit* O | 10 post ἦν punctum pos O | ἀπαιτούμενος M: *Sed is a quo ratio petebatur* O | ὅπως διεξέλθῃ M: *quo effugeret* O | ὅπως ante πρὸς M: *quod* O | 11 ψυχρολογήςειε scripsi: ψυχρολογήςει M | post ἐξαπορούμενον punctum pos O | 13 ἴςον M | 16 πῶς καὶ τίνα τρόπον M: *Quomodo?* O | 18 θῶ superscrips M | μετείληφε καὶ ψυχῆς οἰκειότερα M: *participium habuerunt, ac animae magis familiaria sunt* O | 19 διατοῦτο M.

2 ἀνήνεγκε: ἤνεγκε LXX, sed ἤνεγκεν LXX AEr | 5 ναί, φαςίν, οὐ τὴν θυςίαν κτἑ.: φάςκοντος ἀνδρὸς ἁγίου, πρόφαςιν γενέςθαι τοῦ ςυμβεβηκότος τὴν διαίρεςιν, οὐ προςίεται μὲν τοὺς λόγους κτἑ. 348 A 6 | περὶ τὴν διαίρεςιν τὴν ἀπότευξιν τῷ Κάιν γενέςθαι ςυμβέβηκε, οὐκ ἂν οἶμαί τις διεψεύςατο λέγων 349 C 8 | 16 ἐπειδὴ γὰρ τῶν κτἑ.: ἐπειδὴ γάρ, φηςί, Ζωὴ καὶ Ζωοποιὸς ὁ θεός, ταῖς τῶν ἐμψύχων προςαγωγαῖς ἐπιγάννυται καὶ οὐχὶ τοῖς ἀψύχοις καὶ ἀπὸ γῆς 348 A 10 | πῶς ἀπόβλητον ἐποιεῖτο (sc. ὁ θεὸς) τὴν διά γε τοῦ Κάιν θυςίαν, ὅτι μὴ μᾶλλον δι' ἐμψύχων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀψύχων ἐπράττετο; 349 B 3 | 21 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | Νυνὶ δὲ non vertit O | ἐςτί non vertit O | διατί M | 22 φαςὶν scripsi: φηςὶν M inquit O.

ἀλλ᾿ οὐχὶ τῆς σαρκὸς δεδόσθαι † καὶ τοῦτο εἶναι † τῷ Ἀβραάμ.
οὐ μὴν ἔτι τὰ κατὰ σάρκα ἔφη καὶ ⟨δεῖ⟩ πιστεῦσαι τοῖς ὑπ᾿
αὐτοῦ καὶ Πέτρου κηρυττομένοις λόγοις οὐκ ἀσεβέσιν.» ἄκουε
δὲ πάλιν, ὅτι τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν ὁ θεὸς λέγεται †
351 B δοῦναι εἰς διαθήκην καὶ | εἰς σημεῖον τῷ Ἀβραάμ· «καὶ αὕτη Gen. 17, 10
ἡ διαθήκη, ἣν διατηρήσεις ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν καὶ ἀνὰ
μέσον τοῦ σπέρματός σου εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. καὶ περιτμηθήσεσθε Gen. 17, 11
τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ
μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τοῦ σπέρματός σου.»
ἐπιφέρει δὲ (sc. ὁ Ἰουλιανὸς) τούτοις, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τηρεῖσθαι δεῖν
ἔφη τὸν νόμον, ποτὲ μὲν λέγων «οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς Matth. 5, 17
351 C προφή | τας, ἀλλὰ πληρῶσαι», ποτὲ δὲ αὖ· «ὃς ἐὰν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν Matth. 5, 19
τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος
κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.» ὅτε τοίνυν, ὅτι προσήκει
τηρεῖν τὸν νόμον, ἀναμφισβητήτως προστέταχε (sc. ὁ Χριστὸς)
καὶ τοῖς μίαν παραβαίνουσιν ἐντολὴν ἐπήρτησε δίκας, ὑμεῖς, οἱ
συλλήβδην ἁπάσας παραβεβηκότες, ὁποῖον εὑρήσετε τῆς ἀπο-
λογίας τὸν τρόπον; ἢ γὰρ ψευδοεπήσει ὁ Ἰησοῦς ἤγουν ὑμεῖς
351 D 354 A πάντη καὶ πάν | τως οὐ νομοφύλακες. | «ἡ περιτομὴ ἔσται περὶ cf. Gen. 17, 13
τὴν σάρκα σου», ⟨ὁ Μωυσῆς⟩ φησι. παρακούσαντες τούτου
«τὰς καρδίας» φασὶ «περιτεμνόμεθα.» πάνυ γε· οὐδεὶς γὰρ

1 καὶ τοῦτο εἶναι M *id'q3* O: an πιστεύσαντι? | 2 καὶ non vertit O | δεῖ adieci: om MO | 3 ἀσεβέσιν scripsi: εὐσεβέσιν M *pijs* O | 4 περιτομὴν ὁ θεὸς λέγεται δοῦναι εἰς διαθήκην καὶ M: hiatus evitandi causa (cf. prolegg. p. 160) aut εἰς διαθήκην post περιτομὴν aut λέγεται δοῦναι post σημεῖον ponendum est | 6 καὶ αὕτη ἡ διαθήκη: *Hoc est testamentū* O | 8 ἐν σημείῳ M: *in signū* O | 10 τηρεῖσθαι Aubertus: τηρῆσθαι M: *seruare* O | 11 καταλύσαι M | 12 προφήτας M | ποτὲ δὲ αὖ M: *interdum uero* O | 14 ὅτε τοίνυν κτέ.: *Quando igitur dicit legem seruandam, absque dubio praecipit* O | 15 ἀναμφισβήτως M | 18 ἢ γοῦν M | 19 πάντη καὶ πάντως M: *omnino* O | *estis* post οὐ adi O | ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 20 ὁ Μωυσῆς adieci: om MO | 21 φασὶ scripsi: φησὶ M *inquit* O | γὰρ M: *scilicet* O.

5 εἰς διαθήκην κτέ.: Haec Cyrillus respexisse mihi videtur, cum εἰκαῖον οὖν ἄρα inquit τὸ περιτέμνεσθαι σαρκικῶν ἕνεκα ῥύπων, καθά φησιν αὐτὸς (sc. Iulianus) 353 A 4 | 7 μετὰ σὲ ante εἰς adi LXX | ὑμῶν: αὐτῶν LXX | 8 ἐν σημείῳ LXX Aamrtz: εἰς σημεῖον bc cf. de Lagarde l. l. | 9 σοῦ LXX z: ὑμῶν LXX | ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τοῦ σπέρματός σου om LXX praeter z | 11 Matth. 5, 17 οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι | 12 οὖν post ἐὰν adi NT | 19 Gen. 17, 13: καὶ ἔσται ἡ διαθήκη μου ἐπὶ τῆς σαρκὸς ὑμῶν | 21 τὰς καρδίας, φασί, περιτεμνόμεθα κτέ.: αἰτιᾷ τοιγαροῦν ἀνθ᾿ ὅτου τὴν θεόδοτον ἐν πνεύματι περιτομήν, εἴπερ τινὲς ὅλως τῶν τελούντων ἐν ἡμῖν

παρ᾽ ὑμῖν κακοῦργος, οὐδεὶς μοχθηρός· οὕτω περιτέμνεσθε τὰς
καρδίας. «τηρεῖν ἄζυμα καὶ ποιεῖν τὸ πάσχα οὐ δυνάμεθα»
φασίν· «ὑπὲρ ἡμῶν γὰρ ἅπαξ ἐτύθη Χριστός.» καλῶς· εἶτα
ἐκώλυσεν ἐσθίειν ἄζυμα; καίτοι, μὰ τοὺς θεούς, εἷς εἰμι τῶν | 354 B
ἐκτρεπομένων συνεορτάζειν Ἰουδαίοις, ἀεὶ ⟨δὲ⟩ προσκυνῶν τὸν
θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, οἳ ὄντες αὐτοὶ Χαλδαῖοι,
γένους ἱεροῦ καὶ θεουργικοῦ, τὴν μὲν περιτομὴν ἔμαθον Αἰγυ-
πτίοις ἐπιξενωθέντες, ἐσεβάσθησαν δὲ θεόν, ὃς ἐμοὶ καὶ τοῖς
αὐτόν, ὥσπερ Ἀβραὰμ ἔσεβε, σεβομένοις εὐμενὴς ἦν, μέγας τε
ὢν πάνυ καὶ δυνατός, ὑμῖν δὲ οὐδὲν προσήκων. οὐδὲ γὰρ τὸν
Ἀβραὰμ μιμεῖσθε, βωμούς τε ἐγείροντες αὐτῷ καὶ οἰκοδομοῦν-
τες θυσιαστήρια καὶ θεραπεύοντες ὥς | περ ἐκεῖνος ταῖς ἱερουρ- 354 C
γίαις. | ἔθυε μὲν γὰρ Ἀβραάμ, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς, ἀεὶ καὶ συνεχῶς· 356 C
ἐχρῆτο δὲ μαντικῇ τῇ τῶν διαττόντων ἄστρων· Ἑλληνικὸν

1 *enim* post οὐδεὶς adi O | οὕτω περιτέμνεσθε κτέ.: *Ita circũcidimini corda, bene seruando azyma, & faciendo pascha* O | 3 φασίν Aubertus: φησίν M *inquit* O | καλῶς ante εἶτα posui: ante τηρεῖν p. 230, 4 pos MO | 4 ἐσθίειν non vertit O | signum interrogationis post ἄζυμα posui | εἷς εἰμι κτέ.: *unus sim cõuersorũ, ut celebrem cũ Iudaeis* O | 5 δὲ adieci: om MO | 6 οἳ Aubertus *qui* O: ὃν M | ὄντες αὐτοὶ non vertit O | αὐτοὶ scripsi: οὗτοι M | 9 ὥσπερ Ἀβραὰμ ἔσεβε usque ad μιμεῖσθε: F ὥσπερ ἀβραὰμ ἔσεβε μιμεῖσθε M B 1 (F adi B 2) ὥσπερ ἀβραὰμ ἔσεβε usque ad μιμεῖσθε B 2 mg: *sicut Abraham coluit, colũt, propitius fuit, quum magnus sit ualde & potẽs, uobis autem non fauens. Non enim Abraham imitantes* O | 11 τε post βωμοὺς non vertit O | ἐγείροντες M: *erigitis* O | καὶ οἰκοδομοῦντες Aubertus *nec aedificãtis* O: καὶ οἰκοδομοῦν M | 12 θεραπεύοντες M: *seruitis* O | ἐκεῖνος Aubertus: ἐκεῖνοι M *illi* O | 13 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | καὶ post ἀεὶ non vertit O | 14 μαντικῇ κτέ.: *uaticinandi arte & obseruatione cursus astrorũ* O.

τῆς εὐαγοῦς πολιτείας οὐ τοιαύτην ἀνῃρημένοι ταῖς σφῶν αὐτῶν κεφαλαῖς ἀνόνητον ἀποφαίνουσι τὸ οὕτω τριπόθητον —; 355 A 1 | οὐδεὶς γὰρ παρ᾽ ὑμῖν κακοῦργος κτέ.: ἀλλὰ γὰρ πλεῖστοι, φησίν, ἐν ὑμῖν οἱ κακοῦργοι καὶ μοχθηροί 354 C 10 | 2 τηρεῖν ἄζυμα κτέ.: αἰτιᾶται δὲ πρὸς τούτοις, ὡς μήτε σαββατίζοντας μήτε μὴν Ἰουδαϊκῶς καταθύοντας τὸν ἀμνὸν μήτε μὴν ἄρτους ἀζύμους ἐσθίοντας ἐπ᾽ αὐτῷ 351 D 1 | 3 ὑπὲρ ἡμῶν κτέ.: τέθυται γὰρ παρ᾽ ἡμῶν ὁ Χριστός 355 B 2 | 5 ἀεὶ δὲ προσκυνῶν κτέ.: ὑποπλάττεται δὲ τὸ δοκεῖν εἶναί τις εὐσεβὴς καί φησι σέβειν μὲν τὸν θεὸν Ἀβραάμ, εἶναι δὲ τοῦτον (δὲ τοῦτον scripsi: τε MA *que* O | μέγαν καὶ δυνατὸν 355 E 6 | 10 οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀβραὰμ μιμεῖσθε κτέ.: ὅτι δὲ βωμοὺς οὐκ ἐγείροντες ἱερουργοῦμεν τῷ θεῷ κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, αἰτιᾶται πάλιν ἡμᾶς· οὐ γὰρ δὴ ⟨ἡμᾶς⟩ (adieci: om MA) μιμεῖσθαί φησιν αὐτὸν 356 A 6 | 13 ἔθυε μὲν γὰρ Ἀβραὰμ κτέ.: φιλοθύτης μὲν οὖν καὶ εὐσεβὴς ἄγαν ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, πλὴν οὐ κατά γε τὸν Ἑλλήνων νόμον ἐποιεῖτο τὰς ἱερουργίας 357 A 6 | 14 ἐχρῆτο δὲ μαντικῇ κτέ.: οἴεται δὲ ἴσως καὶ μαντικῇ κεχρῆσθαι τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς τῶν ἄστρων περιεργάζεσθαι δρό-

ἴcωc καὶ τοῦτο. οἰωνίζετο δὲ μειζόνωc. ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπί- cf. Gen. 4, 43 sqq.
τροπον τῆc οἰκίαc εἶχε cυμβολικόν. εἰ δὲ ἀπιcτεῖ τιc ὑμῶν,
356D αὐτὰ | δείξω caφῶc τὰ ὑπὲρ τούτων εἰρημένα Μωυcῇ· «μετὰ Gen. 15, 1
δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη κυρίου λόγοc πρὸc Ἀβραὰμ λέγων
ἐν ὁράματι τῆc νυκτόc· μὴ φοβοῦ, Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπεραcπίζω cου.
ὁ μιcθόc cου πολὺc ἔcται cφόδρα. λέγει δὲ Ἀβραάμ· δέcποτα, Gen. 15, 2
τί μοι δώcειc; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνοc, ὁ δὲ υἱὸc Μαcὲκ
τῆc οἰκογενοῦc μου κληρονομήcει με. καὶ εὐθὺc φωνὴ τοῦ Gen. 15, 4
θεοῦ ἐγένετο πρὸc αὐτὸν λέγοντοc· οὐ κληρονομήcει cε οὗτοc,
356E ἀλλ' ὃc ἐξελεύcεται ἐκ coῦ, οὗτοc κληρονομήcει cε. ἐξή | γαγε Gen. 15, 5
δὲ αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον εἰc τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθ-
μηcον τοὺc ἀcτέραc, εἰ δυνήcῃ ἐξαριθμῆcαι αὐτούc. καὶ εἶπεν·
οὕτωc ἔcται τὸ cπέρμα cου. καὶ ἐπίcτευcεν Ἀβραὰμ τῷ θεῷ Gen. 15, 6
καὶ ἐλογίcθη αὐτῷ εἰc δικαιοcύνην.» εἴπατέ † μοι ἐνταῦθα, τοῦ
χάριν ἐξήγαγεν αὐτὸν καὶ τοὺc ἀcτέραc ἐδείκνυεν ὁ χρηματίζων
ἄγγελοc ἢ θεόc; οὐ γὰρ ἐγίνωcκεν ἔνδον ὤν, ὅcον τι τὸ πλῆ-
θόc ἐcτι τῶν νύκτωρ ἀεὶ φαινομένων καὶ μαρμαρυccόντων
357A ἀcτέ | ρων; ἀλλ', οἶμαι, δεῖξαι τοὺc διᾴττονταc αὐτῷ βουλό-

1 *erat* post τοῦτο adi O | μειζόνωc M: *magis* O | ἀλλὰ M: *quandoquidē* O | 2 *adiutorem* post cυμβολικὸν adi O | 3 αὐτὰ M: *ipse* O | μωcῇ M | τὰ ὑπὲρ κτέ.: *per ea quae a Mose dicta sunt* O | μωcῇ M | 4 τὰ ῥήματα non vertit O | 5 ἐγὼ ὑπεραcπίζω cου: *ego protector tuus* O | 7 δὲ ante υἱὸc M: *&* O | 8 τοῦ θεοῦ M: *domini* O | 10 δὲ superscrips M | 11 εἰ δυνήcῃ M: *si potes* O | 14 εἴπατε κτέ.: *Dicite mihi hoc* O | μοι ἐνταῦθα M: propter hiatum (cf. prolegg. p. 160) μοι aut delendum aut post ἐνταῦθα ponendum est | 15 ὁ χρηματίζων M: *oraculum dans* O | 16 οὐ — ἐγίνωcκεν M: *non ignorabat* O | 18 post ἀcτέρων punctum pos O | ἀλλ', οἶμαι, κτέ.: *sed opinor ostendisse ea quae hunc mouebantur, ut verba euidentiorē fidem haberent* O.

μουc, ὥc τι τῶν ἀναγκαίων ἔcθ' ὅτε καταcημαίνονταc. Ἑλληνικῆc δὲ τοῦτό ἐcτιν ἐμβροντηcίαc ἔγκλημα 357 B 4 | τῇ διᾳττόντων (scripsi: διὰ τῶν MA: non vertit O) ἀcτέρων μαντικῇ κεχρῆcθαι λέγων τὸν Ἀβραὰμ 357 B 6 | 1 τὸν ἐπίτροπον τῆc οἰκίαc εἶχε cυμβολικόν: cυμβολικὸν δὲ αὐτῷ καὶ οἰκέτην εἶναί φηcιν 360 D 5 | μὴ λεγέτω cυμβολικὸν τὸν κτέ. 361 C 2 | 4 Ἄβραμ LXX | λέγων ante ἐν ὁράματι pos LXX z, ante μὴ φοβοῦ LXX: λέγον LXX mt cf. de Lagarde l. l. | 5 τῆc νυκτόc ut Iulianus LXX amtz | Ἄβραμ LXX | 6 Ἄβραμ LXX | κύριε post δέcποτα ut Iulianus om LXX cmtz | 8 οὗτοc Δαμαcκὸc Ἐλιέζερ post μοῦ adi LXX | τοῦ θεοῦ: θεοῦ LXX cmt κυρίου abr om z | 9 λέγοντοc: λέγουcα LXX, sed λέγων Dc | 11 ἔξω post αὐτὸν adi LXX | δὴ post ἀνάβλεψον ut Iulianus om LXX crz | 13 Ἄβραμ LXX | 18 ἀλλ', οἶμαι, δεῖξαι τοὺc διᾴττονταc κτέ.: εἴρηται δὲ οὐδαμοῦ, καὶ τοὺc τῶν ἀcτέρων διᾴττονταc κατιδεῖν αὐτὸν ἤγουν τὸ ἐπαγγελθὲν διακυροῦνταc (A: διατηροῦνταc M) τοῖc δρόμοιc —. τί γάρ, εἰ κέκληται πρὸc τὸ ἰδεῖν αὐτούc, ἵν' ἐπὶ καιροῦ τε καὶ εὐαφόρμωc λέγηται πρὸc

μενος, ἵνα τῶν ῥημάτων ἐναργῆ πίστιν παράσχηται τὴν πάντα
κραίνουσαν καὶ ἐπικυροῦσαν οὐρανοῦ ψῆφον. | ὅπως δὲ μή τις 358C
ὑπολάβῃ βίαιον εἶναι τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν, ἐφεξῆς ὅσα πρόσ-
Gen. 15, 7 κειται παραθεὶς αὐτῷ πιστώσομαι. γέγραπται γὰρ ἑξῆς· «εἶπε
δὲ πρὸς αὐτόν· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ χώρας Χαλ-
δαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην κληρονομῆσαι αὐτήν.
Gen. 15, 8 εἶπε δέ· δέσποτα κύριε, κατὰ τί γνώσομαι, ὅτι κληρονομήσω
Gen. 15, 9 αὐτήν; εἶ | πε δὲ αὐτῷ· λάβε μοι δάμαλιν τριετίζουσαν καὶ 358D
αἶγα τριετίζουσαν καὶ κριὸν τριετίζοντα καὶ τρυγόνα καὶ περι-
Gen. 15, 10 στεράν. ἔλαβε δὲ αὐτῷ πάντα ταῦτα καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα·
καὶ ἔθηκεν αὐτὰ ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις· τὰ δὲ ὄρνεα οὐ διεῖλε.
Gen. 15, 11 κατέβη δὲ ὄρνεα ἐπὶ τὰ διχοτομήματα καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς
Ἀβραάμ.» τὴν τοῦ φανέντος ἀγγέλου πρόρρησιν ἤτοι θεοῦ
διὰ τῆς οἰωνιστικῆς ὁρᾶτε κρατυνομένην, οὐχ, ὥσπερ παρ' ὑμῖν,
ἐκ παρέργου, μετὰ θυσιῶν δὲ τῆς μαντείας ἐπιτελουμένης;
φησὶ δὲ, ὅ | τι τῇ τῶν οἰωνῶν ἐπιπτήσει βεβαίαν ἔδειξε τὴν 358E
ἐπαγγελίαν. ἀποδέχεται δὲ τὴν πίστιν [τοῦ] Ἀβραὰμ προσ-
επάγων, ὅτι ἀληθείας ἄνευ πίστις ἠλιθιότης ἔοικέ τις εἶναι καὶ
ἐμβροντησία. τὴν δὲ ἀλήθειαν οὐκ ἔνεστιν ⟨ἰδεῖν⟩ ἐκ ψιλοῦ

2 ἰουλιανοῦ M mg *Iulianus* O | 3 τὴν τοιαύτην M: *illam* O | ἐφεξῆς non vertit O | 4 αὐτῷ non vertit O | 5 ὁ ἐξά γων (sic) ex ὁ ἐξαγαγών corr M: *qui eduxi* O | 7 ὅτι M: *hoc quod* O | 14 παρ' ὑμῖν scripsi: ὑμεῖς M *uos* O | 15 τῆς μαντείας ἐπιτελουμένης M: *& uaticinium perfeci* O | signum interrogationis post ἐπιτελουμένης posui | 16 φησὶ δὲ usque ad ἀποδέχεται δὲ M: *Dicit autem, & auium aduolatu cōfirmatam ostenderit promissionem, & approbans* O | 17 Ἀβραὰμ scripsi: τοῦ ἀβραὰμ M *Abrahae* O | 18 ἀληθείας ἄνευ scripsi propter hiatum cf. prolegg. p. 160: ἄνευ ἀληθείας M | 19 ἀλήθειαν M: *ueritas* O | ἰδεῖν adieci: om MO.

αὐτὸν· «οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου;» ὁ δὲ πανάριστος οὑτοσὶ —· ἀλλ', οἶμαι, δεῖξαι τοὺς διᾴττοντας αὐτῷ βουλόμενος, ἵνα τῶν ῥημάτων ἐναργῆ πίστιν παράσχηται τὴν πάντα κραίνουσαν καὶ ἐπικυροῦσαν οὐρανοῦ ψῆφον.» πάνυ γε· οὐ γὰρ λανθάνει ὑμᾶς τῶν ἐσομένων οὐδὲν τοὺς τῶν ἀστέρων διᾴττοντας καὶ τὴν πάντα κραίνουσαν οὐρανοῦ ψῆφον ἐκδεδιδαγμένους 357 D 1 | καθά φησιν ὁ τῆς ἀληθείας ἐνστάτης, τὴν πάντα κραίνουσαν οὐρανοῦ ψῆφον τῇ τῶν ἀστέρων κινήσει μανθάνοντες 358 A 5 | οὐ γάρ τοι τοὺς διᾴττοντας τῶν ἀστέρων, ἀλλὰ τὸ πλῆθος αὐτῷ παραδεδεῖχθαί φαμεν 358 B 8 | 5 εἰμι ut Iulianus LXX rz: om LXX | 6 αὐτὴν ut Iulianus LXX Drz: om LXX | 12 ἐπὶ τὰ σώματα ante ἐπὶ adi LXX | αὐτῶν post διχοτομήματα adi LXX | 15 μετὰ θυσιῶν κτέ.: παρελήφθη μᾶλλον εἰς ὅρκου χρείαν τὰ διχοτομήματα, καὶ οὐ, καθά φησιν αὐτός, τοῖς τῆς μαντείας ἐν τάξει γεγόνασι θυσιῶν 360 B 7 | 18 ὅτι ἀληθείας ἄνευ κτέ.: ἐπειδὴ δέ φησιν «ἄνευ γὰρ ἀληθείας πίστις ἠλιθιότης ἔοικέ τις εἶναι καὶ ἐμβροντησία», φαμὲν κτέ. 360 C 7.

ῥήματος, ἀλλὰ χρή τι καὶ παρακολουθῆςαι τοῖς λόγοις ἐναργὲς
σημεῖον, ὃ πιστώσεται γενόμενον τὴν εἰς τὸ μέλλον πεποιημέ-
361D νην προαγόρευσιν. | Cyrilli verba: δεδόςθαι γε μὴν καὶ αὐτῷ φησιν
(sc. ὁ Ἰουλιανὸς) ὀρνίθων φωνὰς διδασκούσας, ὅτι τοῖς τῆς βασιλείας
351D ἐνιζήσει θάκοις. | πρόφασις ὑμῖν τῆς ἔν γε τούτῳ ῥᾳστώνης
περιλέλειπται μία, τὸ μὴ ἐξεῖναι θύειν ἔξω γεγονόσι τῶν
324C Ἱεροσολύμων, | καίτοι Ἡλίου τεθυκότος ἐν τῷ Καρμηλίῳ, | 1. Reg. 18, 19 sqq.
324D καὶ οὐκ ἔν γε τῇ ἁγίᾳ πόλει.

2 ὃ πιστώσεται usque ad προαγόρευσιν M: *quo quod factum est credatur, & praedictio adimplenda esse non dubitetur* O | 3 αὐτῷ scripsi *sibi* O: αὐτῷ M | 4 διδασκούσας M: *quibus edoctus est* O | 6 ἔξω κτέ.: *ijs, qui sunt extra Hierusalem* O | καίτοι Ἡλίου κτέ.: malignitatis Cyrillianae, quam prolegg. p. 123 statui, exemplum luculentissimum exstat p. 296 C 9; cf. test. ad p. 215, 8 | καίτοι Ἡλίου τεθυκότος: *Quamuis dicat Eliam sacrificasse* | 7 ἠλιοὺ ex ἠλιοῦ corr M | καρμηλίω M: Carmelo O.

3 δεδόςθαι γε μὴν κτέ.: ὦ σοφωτάτων αὐτοῦ προφητῶν. προεσήμηναν αὐτῷ περὶ τῶν οὕτω σεπτῶν καὶ ἐξῃρημένων πραγμάτων αἱ κιττῶν που τάχα καὶ κοψίχων φωναί, προσθήσω δὲ καὶ χαραδριούς· λαλίστατον γὰρ ὅτι μάλιστα τὸ στρουθίον. ἀλλὰ τοῖς μὲν τὰ ἴσα (ἶσα MA) φρονεῖν ἑλομένοις αὐτῷ αἱ πτηνῶν ἀγέλαι παρατρυζέτωσαν τὸ δοκοῦν 361 D 6.

Fragmenta libri II.[1])

Ex Cyrilli libro XI.

1.

Hieronymus comm. in Matth. lib. I. cap. III. (VII. 11, Vall.[2]):
Matth. 1, 16 Iacob autem genuit Ioseph. Hoc loco obiecit nobis Iulianus Augustus dissonantiam evangelistarum, cur evangelista Matthaeus
Luc. 3, 23 Ioseph dixerit filium Iacob et Lucas eum filium Heli.

2.

Cyrillus frg. 3:
Matth. 2, 2 Stella autem illa non ex numero harum ordinariarum erat neque ἑωcφόροc, ut iste (sc. Iulianus) eam dicit.

Ex Cyrilli libro XII.

3.

Iulianus apud Theod. Mops. comm. in N. T. ed. Fritzsche p. 18, 3:
cf. Matth. 24, 5 Τοιαῦτα πολλάκιc ἐγίνετο καὶ γίνεται, καὶ πῶc ταῦτα cυντελείαc cημεῖα;

4.

Iulianus apud Theod. Mops. p. 13, 11:
Exod. 24, 28 Μωυcῆc ἡμέραc τεccαράκοντα νηcτεύcαc ἔλαβε τὸν νόμον,
1 Reg. 19, 8 Ἡλίαc δὲ τοcαύταc νηcτεύcαc θείων αὐτοψιῶν ἔτυχεν· Ἰηcοῦc
Matth. 4, 2 δὲ τί μετὰ τοcαύτην νηcτείαν ἔλαβεν;

Testimonia. 2 Cf. prolegg. p. 129 nro. 1 | 7 Cf. prolegg. p. 127 nro. 2 | 12 Cf. prolegg. p. 128 nro. 4 | 17 Cf. prolegg. p. 129 nro. 6 | 19 ἔλαβε τὸν νόμον κτέ.: οὐκ ἴcον τῷ λαβεῖν νόμον καὶ θεοπτίαc τὸ λαβεῖν εὐαγγέλιον —; Th. M. p. 13, 14.

1) Hanc in fragmentorum collectionem non recepta sunt, quae ex Cyrilli et Theodori fragmentis de sententiis Iulianeis *conicienda* esse exposui in prolegomenon capite altero p. 125—137.

5.

Theodorus Mops. p. 14, 19:

Τί δὲ θαυμάζεις (sc. ὦ Ἰουλιανέ), ὅτι, μὴ ὄντος ὄρους ὑψηλοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγεται ὁ διάβολος ἀναγαγεῖν αὐτὸν (sc. τὸν Ἰησοῦν) εἰς ὄρος Matth. 4, 8
ὑψηλὸν λίαν;

6.

Iulianus apud Theod. Mops. p. 15, 2:

⟨Καὶ⟩ πῶς εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ τὸν Ἰησοῦν ἀνήγα- Matth. 4, 5
γεν ὄντα ἐν τῇ ἐρήμῳ;

7.

Iulianus apud Theod. Mops. p. 16, 8:

Ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα προσεύχεται ὁ Ἰησοῦς, οἷα ἄνθρωπος Luc. 22, 42
ἄθλιος συμφορὰν φέρειν εὐκόλως οὐ δυνάμενος, καὶ ὑπ' ἀγγέ-
λου θεὸς ὢν ἐνισχύεται. τίς δὲ καὶ ἀνήγγειλέ σοι, Λουκᾶ, περὶ Luc. 22, 43
τοῦ ἀγγέλου [ὅπου], εἰ καὶ γέγονε τοῦτο; οὐδὲ οἱ τότε παρόν-
τες εὐχομένῳ κατιδεῖν οἷοί τε ἦσαν· ἐκοιμῶντο γάρ. διὸ καὶ Luc. 22, 45
ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς
λύπης καὶ εἶπε· «τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε» Luc. 22, 46
καὶ τὰ ἑξῆς· εἶτα· «καὶ ἔτι αὐτοῦ τοῦτο λαλοῦντος, ἰδοὺ Luc. 22, 47
ὄχλος πολὺς καὶ Ἰούδας.» διὸ οὐδὲ ἔγραψεν Ἰωάννης, οὐδὲ γὰρ εἶδε.

Varietas Scripturae. 8 καὶ adieci | Ἰησοῦν scripsi: κύριον Th. M. cf. prolegg. p. 129 sq. | 9 ὁ διάβολος post ἀνήγαγεν adi Th. M. cf. prolegg. p. 129 sq. | 12 φησὶν (sc. Iulianus) post προσεύχεται adi Th. M. | ἄνθρωπος ἄθλιος scripsi propter hiatum cf. prolegg. p. 160: ἄθλιος ἄνθρωπος Th. M. | 15 ὅπου delevi | 16 κατιδεῖν scripsi propter hiatum cf. prolegg. p. 160: ἰδεῖν Th. M.

1 Cf. prolegg. p. 129 nro. 6 | 6 Cf. prolegg. p. 129 nro. 6 | 8 πῶς κτέ.: οὐκ ἐπ' ἀπολείψει τῆς ἐρήμου εἰς τὸ πτερύγιον ἀνήγετο ⟨θεόν⟩ Th. M. p. 15, 4 | 10 Cf. prolegg. p. 130 nro. 7 | 12 προσεύχεται κτέ: εὔχεται καὶ ἐνισχύεται ὑπὸ ἀγγέλου Th. M. p. 16, 25 | 14 τίς δὲ καὶ ἀνήγγειλέ σοι κτέ.: μαθεῖν δὲ τὸν Λουκᾶν περὶ τοῦ ἀγγέλου πολλαχόθεν ἦν δυνατόν Th. M. p. 17, 10 | 15 οὐδὲ οἱ τότε κτέ.: οὐχ ἅμα τῷ εὔχεσθαι τὸν Ἰησοῦν καθεύδοντες οἱ μαθηταὶ παραδέδονται, ἵνα μηδὲ θεάσωνται τὸν ἄγγελον Th. M. p. 17, 17 | 18 εἶπε: εἶπεν αὐτοῖς NT | 19 Luc. 22, 47: ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας | 20 διὸ οὐδὲ ἔγραψεν Ἰωάννης κτέ.: οὐκ ἔγραψε δὲ τοῦτο Ἰωάννης εἰδὼς Th. M. p. 17, 14.

Ex Cyrilli libro XIV.

8.

Cyrillus frg. 18:

Matth. 28, 1 Scribit evangelistas sanctos sibi contradicere, cum dicant: Maria Magdalena et altera Maria, secundum Matthaeum, vespere sabbati cum Marc. 16, 2 lucescit prima sabbati venerunt in sepulcrum; secundum Marcum Matth. 28, 2 autem, postquam illuxit solque ortus est. Et apud Matthaeum angelum Marc. 16, 8 Matth. 28, 8 viderunt et apud Marcum iuvenem; et apud Matthaeum exierunt et Marc. 16, 8 nuntiaverunt discipulis de surrectione Christi et apud Marcum tacuerunt nemini quicquam dicentes. Propter quae vituperationem infert scripturis sanctorum et dicit eos stare adversus semet ipsos.

Ex Cyrilli libro XV.

9.

Inscriptio fragmenti 20 Cyrilliani:

S. Cyrilli ex libro XV. adversus Iulianum, cum Iulianus in ludibrium verteret id, quod Dominus noster manducabat et bibebat.

Ex Cyrilli libro XVI.

10.

Inscriptio fragmenti 31 Cyrilliani:

S. Cyrilli ex libro XVI. adversus Iulianum Apostatam, cum Matth. 5, 17 Christum vituperasset, quod dixisset, se, ut legem adimpleret, venisse Matth. 5, 19 eumque, qui unum de mandatis istis minimis solvisset et sic homines docuisset, mininum appellatum iri.

Iulianus:

Matth. 12, 8 Solvit sabbatum; nam «dominus» inquit «sabbati est filius Matth. 15, 11 hominis»; et: «non quod intrat in os, coinquinat hominem, cum lex cibos coinquinet».

Ex Cyrilli libro XVII.

11.

Cyrillus frg. 39:

Ἐπιπλήττει εἰκῇ (sc. ὁ Ἰουλιανὸϲ) τοῖϲ ὑπέρ γε τῶν ἐν. ἀδικίαιϲ παρακαλοῦϲι θεὸν καὶ ἀφαμαρτάνειν τοῦ εἰκότοϲ ᾠήθη καὶ λέγει τοὺϲ ἐποικτείρονταϲ τοὺϲ κακούργουϲ κακούϲ.

2 Cf. prolegg. p. 131 nro. 12 | 13 Cf. prolegg. p. 132 nro. 13 | 18 Cf. prolegg. p. 133 nro. 18 | 29 Cf. prolegg. p. 138 nro. 21.

Ex Cyrilli libri XVIII.

12.

Iulianus apud Photium, quaest. Amphil. 101 Hergenr. = 100 Oeconom.:

Ἀκούcατε καλοῦ καὶ πολιτικοῦ παραγγέλματοc· «πωλήcατε Luc. 12, 33 τὰ ὑπάρχοντα καὶ δότε πτωχοῖc· ποιήcατε ἑαυτοῖc βαλάντια μὴ παλαιούμενα.» ταύτηc τίc εἰπεῖν ἔχει πολιτικωτέραν τῆc ἐντολῆc; εἰ γὰρ πάντεc coι πειcθεῖεν, τίc ὁ ὠνηcόμενοc; ἐπαινεῖ τίc ταύτην τὴν διδαcκαλίαν, ἧc κρατυνθείcηc οὐ πόλιc, οὐκ ἔθνοc, οὐκ οἰκία μία cυcτήcεται; πῶc γὰρ πραθέντων ἁπάντων οἶκοc ἔντιμοc ⟨εἶναι⟩ δύναταί τιc ἢ οἰκία; τὸ δὲ, ὅτι πάντων ὁμοῦ τῶν ἐν τῇ πόλει πιπραcκομένων, οὐκ ἂν εὑρεθεῖεν οἱ ἀγοράζοντεc, φανερόν ἐcτι καὶ cιωπώμενον.

13.

Inscriptio fragmenti 48 Cyrilliani:

Cum Iulianus Christianos irrideret, quod martyres colerent, dixit (sc. Cyrillus) hoc modo.

Ex incertis Cyrilli libris.

14.

Cyrillus p. 168 A:

Τὸν Ἔcδραν ἀπὸ γνώμηc ἰδίαc προcεπενεγκεῖν τινα (sc. Mosis libris) διατείνεται (sc. Iulianus).

15.

Hieronymus comm. in Osee lib. III. cap. XI. (vol. VI. p. 123 Vall.[2]):

Hunc locum in septimo volumine Iulianus Augustus, quod adver- Os. 11, 1
sum nos, id est Christianos evomuit, calumniatur et dicit: Quod de
Israel scriptum est, Matthaeus evangelista ad Christum transtulit, Matth. 2, 15
ut simplicitati eorum, qui de gentibus crediderant, illuderet.

3 De codicibus Photianis cf. Hergenroetherum in Mignii patrol. Gr. vol. CI. p. 13 sqq. Accedit codex Athous saec. XIII. expressus in editione Oeconomi Athenis a. 1858 publici iuris factae | 9 τίc Hergenroether: τιc Oeconomus | 11 εἶναι adieci | δύναταί τιc scripsi: δύναταί τι cod. Athous, Monac. 551: δύναταί τε cod. Coisl. 270 Taurin. 31, Vatic. 1923 | ἢ δύναταί τε ante ἢ οἰκία adi Monac. 551 | ἢ οἰκία: ἡ οἰκία Monac. 551.

2 Cf. prolegg. p. 134 nro. 22 | 6 ὑμῶν post ὑπάρχοντα adi NT | πτωχοῖc: ἐλεημοcύνην NT | 14 Cf. prolegg. p. 134 nro. 23 | 19 Cf. prolegg. p. 135 nro. 26 | 23 Cf. prolegg. p. 136 nro. 27.

16.

Hieronymus comm. in Matth. lib. I. cap. IX. (vol. VII. p. 50 Vall.[2]):

Matth. 9, 9 Arguit in hoc loco Porphyrius et Iulianus Augustus vel imperitiam historici mentientis vel stultitiam eorum, qui statim secuti sunt salvatorem, quasi irrationabiliter quemlibet vocantem hominem sint secuti.

1 Cf. prolegg. p. 138 nro. 28.

Fragmenta libri III.

17.

Cyrillus p. 250 B:

Τεύξεσθαι δὲ προσδοκῶσι (sc. οἱ Χριστιανοί) καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐν Χριστῷ· ὃ δὴ μάλιστα διαγελᾷ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρός, ὥσπερ οὐκ ἐνὸν τῷ πάντα ἰσχύοντι θεῷ καὶ θανάτου κρείττονα ἀποφῆναι τὸν λόγῳ φθορᾶς ὑποκείμενον κατὰ ἰδίαν φύσιν.

18.

Suidas s. v. ἀπόνοια:

καὶ αὖθις Ἰουλιανός·

cf. 1 Thess. 4, 13 sqq. τὸ μὴ προϊδέσθαι τό τε δυνατὸν καὶ τὸ ἀδύνατον ἐν πράγμασι τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας ἐστὶ σημεῖον.

10 δὲ M: *q3* O | 12 F οὐκ ἐνὸν M B 2 mg (F om M): F οὐκενον B 1 (F adi B 2) | 13 τὸν M: *quod* O | 17 προϊδέσθαι Bernhardy: προείδεσθαι Suidae codd., praeter Paris. Reg. 2625 (A), qui προείδεσθαι exhibet | 18 πράγμασι Suid. A: πράγματι reliqui Suidae codd.

8 Cf. prolegg. p. 136 sq. | 14 Cf. prolegg. p. 137.

INDICES.

I. INDEX FRAGMENTORVM.

Cyr. Alex. ed. Aub. pag.	Iulianus ed. Neumann pag.	cf. prolegomenon pag.
39 AB	163	104
41 E	163	104
42 AE	163	104
43 AB	164	104
44 AB	167	106
49 AB	170	109
49 CDE	171	109
52 BC	165	104
57 BCDE	172	109
58 AB	172	109
58 C	173	109
58 D	174	109
65 ABC	174	109
65 DE	175	109
66 A	175	109
69 B	165	105
69 CD	166	105
75 AB	167	106
86 A	168	106
89 AB	168	107
93 DE	168	107
94 A	169	107
96 CD	169	108
99 D	175	109
99 E	176	109
100 A	176	109
100 B	177	110
100 C	178	110
106 ABC	177	110
106 D	178	110
106 DE	179	111
115 DE	179	111
116 AB	180	111
131 BC	180	111
131 D	181	111
134 DE	181	111
135 A	181	111
135 BC	182	111
135 D	183	111
137 E	183	111
138 A	183	111
138 BCD	184	111
141 C	184	111
141 D	185	111
143 AB	185	111
143 CDE	186	111
146 A	186	111
146 B	187	111
148 BC	187	111
152 BCD	188	112
155 CDE	189	112
159 E	189	112. 113
160 B	190	112. 113
160 DE	190	112
161 AB	191	112. 113
168 A	237	135
168 B	191	112
168 C	192	112
171 DE	192	113
172 A	192	113
176 ABC	193	113
178 A	193	114
178 BC	194	114
184 BC	194	114
190 C	195	114
191 CD	195	114
191 DE	199	115
193 BCD	195	114
194 B	195	114
194 CD	196	114
197 C	196	114
198 B	196	114
198 CD	197	114
200 AB	197	114
201 E	198	114. 115
202 A	198	114. 115

Cyr. Alex. ed. Aub. pag.	Iulianus ed. Neumann pag.	cf. prolegomenon pag.	Cyr. Alex. ed. Aub. pag.	Iulianus ed. Neumann pag.	cf. prolegomenon pag.
205 E	199	115	298 AB	216	119
206 A	199	115	298 CE	217	119
206 B	200	115	299 AB	217	119
209 DE	200	115. 116	299 C	218	119
210 A	201	115. 116	305 BD	218	119
213 ABC	201	116	305 E	219	119
218 ABC	202	116	306 AB	219	119
221 E	202	116	314 AB	220	119
222 A	203	116	314 CDE	220	120
224 CD	203	116	319 DE	221	120
224 E	204	116	320 A	221	120
229 C	204	116	320 BC	222	120
229 DE	205. 206	116	324 CD	233	122. 123
230 A	206	116	324 E	222	120
233 E	205	cf. add. et corr. ad p. 116 l. 27	325 AC	222	120
			327 AB	223	121
			327 C	224	121
235 BC	206	116	333 BCD	224	121
235 D	207	116	335 BCD	225	121
238 AB	207	118	339 E	226	121
238 CDE	208	118	340 A	226	121
245 A	208	118	343 C	226	121
245 BCD	209	118	343 D	227	121
249 D	210	118	346 E	227	121
250 B	238	118. 136	347 A	227	121
253 AB	210	118	347 BC	228	121
253 CD	211	118	351 A	228	122
253 E	212	118	351 BC	229	122
261 E	212	118	351 D	229. 233	122. 123
262 BC	213	118	354 A	229	122
262 DE	214	118	354 BC	230	122
276 E	214	118	356 C	230	122
277 A	214	118	356 DE	231	122
290 BCD	215	119	357 A	231	122
290 E	216	119	358 CDE	232	122
291 A	216	119	361 D	233	122. 123

Cyr. Alex. c. Iul. fg. 3	234	127
„ „ „ fg. 18	236	131
„ „ „ fg. 20	236	132
„ „ „ fg. 31	236	133
„ „ „ fg. 39	236	133
„ „ „ fg. 48	237	134
Hieron. comm. in Osee lib. III. c. XI.	237	136
„ „ in Matth. lib. I. c. III.	234	129
„ „ lib. I. c. IX.	238	138
Photius quaest. Amphil. 101 Herg.	237	134
Suidas s. v. ἀπόνοια	238	137
Theodor. Mops. comm. in N. T. ed. Fritzsche p. 13	234	128
„ „ p. 14	235	129
„ „ p. 15	235	129
„ „ p. 16	235	130
„ „ p. 18	234	128

II. INDEX SCRIPTORVM.

III. INDEX NOMINVM.

IV. ADDENDA ET CORRIGENDA.

P. 11 adn. 1 pro εἰσὶ δὲ οἱ leg. εἰσὶ δὲ οἳ.

P. 13, 10 pro *annos* leg. *anno*.

P. 22 sq. De digressione, quae est de aetate Macarii Magnetis Theodorus Noeldeke per litteras haec mecum communicavit: 'Zu S. 22 sq. bemerke ich, dass ich mich Ihrer Folgerung nicht anschliessen möchte. Von dem Prinzen Behwar (?) wissen wir nur, dass er weit von der Hauptstadt in Pârs sass, und dass die Differenz mit ihm durch die Gesandtschaft ausgeglichen ist. Ob es überhaupt Blutvergiessen gegeben, ist ganz zweifelhaft. Dass es nun gar zu einer Zerstörung der Hauptstadt gekommen sein soll, ist in keiner Weise wahrscheinlich. Das wäre doch schwerlich von der dem König Jazdegerd I. so feindlichen Tradition unbemerkt gelassen. Dazu war Jazdegerd I. nach allen Zeichen einer der mächtigsten Könige, dem so etwas nicht leicht passiert wäre, oder aber, der so etwas nicht leicht nöthig gehabt hätte (wenn er nämlich selbst der Zerstörer gewesen sein sollte). Ich glaube daher nicht an diese ganze Annahme. Welche Confusion der gute Macarius anstellt, kann ich freilich nicht bestimmt sagen; dass er überhaupt Confusion macht, ist klar (auf alle Fälle wäre ja die „spurlose“ Vernichtung eine fürchterliche Uebertreibung), und da lohnt es sich kaum der Mühe, ihm hier nachzugehen. Ich denke, das μέχρι τοῦ νῦν ist nicht zu pressen. Oder aber er hörte von einer Seite Babylon (= Ctesiphon) als Hauptstadt nennen und von der anderen Seite, Babylon (das wirkliche) sei gänzlich verödet, und combinierte das nun auf seine Weise.' Quae epistulae verba ubi legi, facere non potui, quin Noeldekio adsentirer.

Ad p. 24 l. 17 sqq. Fritzschii sententiam etiam Henricus Kihn secutus est in libro nuper edito, qui inscribitur 'Theodor von Mopsuestia und Iunilius Africanus als Exegeten. Freiburg i. B. 1880' p. 56.

Ad p. 24 adn. 2. Fragmentorum Muenterianorum nunc cognovi exemplum quod exstat in bibliotheca universitatis Halensis.

P. 64 fg. 1. οἴησις γὰρ προκοπῆς ἐκκοπή. Pro ἐκκοπὴ scribendum est ἐγκοπή; cf. Heracliti fragmenta ed. Bywater p. 51 fg. CXXXIV.

P. 64 fg. 2. Οἴησις προκοπῆς ἐκκοπή· scribe ἐγκοπή.

P. 82, 8 pro εἰκῆ leg. εἰκῇ.

P. 109, 15 pro γεννητὰ leg. γενητά.

P. 109, 21 pro εἰ leg. εἰ δή.

P. 112, 22 pro ὑποβλητὸν leg. ὑπόβλητον.

P. 113, 7 pro λόγων leg. λέγων.

P. 116, 27 ante 'Dein' haec omissa sunt: Iam vero ubi nunc lacuna invenitur, exstabat procul dubio etiam Hebraici sacrae scripturae sermonis vituperatio, de qua Cyrillus p. 233 E.

P. 123, 1 pro Καρμήλῳ leg. Καρμηλίῳ.

P. 124, 8 dele vocem Lacuna.

P. 127, 11 dele voces cum alios.

P. 129, 18 pro Μωυσῆσε leg. Μωυσῆς.

P. 130, 21 adde: Luc. 22, 41—47.

P. 144, 23 pro Ro·anski leg. Rożanski.

P. 200, 12 pro ἐκ leg. ἐξ.

In test. ad p. 201, 7 pro ὣς leg. ὡς.

Versibus a Iuliano ex veteris testamenti versione LXX depromptis subieci scripturae varietatem, ubi textus Iulianeus discrepat a LXX editione Sixtina, quam Paulus de Lagarde in sua Genesis editione et Constantinus de Tischendorf repetiverunt. Neque tamen recte iudicare possumus de LXX locis Iulianeis, dum deest editio LXX iusto apparatu critico instructa; quam ut absolvere liceat optamus viro de veteris testamenti versionibus tot numeris merito, quot nemo eorum qui nunc sunt, Paulum dico de Lagarde. Ad eos sane locos, quos e Genesi Iulianus hausit, plenam adponere potuimus scripturae varietatem ex uberrimis Lagardii thesauris depromptam; noluimus idcirco, quod verebamur, ut, si quis minus curiose editionis nostrae apparatu uteretur, in reliquis veteris testamenti libris scripturae discrepantiam aeque integram esse falso opinaretur, ac quam ex Genesi Lagardiana mutuari liceret. — Novi testamenti versus a Iuliano vituperatos cum octava Tischendorfii editione contuli.

V. ELENCHVS.

Platonis opera omnia, recensuit, prolegomenis et commentariis instruxit *G. Stallbaum*. X voll. (21 Sectiones.) 8. mai. 1836—61.

				M. Pf.
Vol. I.	Sect. 3.	Symposium c. ind. Ed. III. 1852		2.25
„ II.	„ 1.	Gorgias. Ed. III. 1861		2.40
„ II.	„ 2.	Protagoras c. ind. Ed. III. ed. *Kroschel*. 1865		1.80
„ III.	„	Politia sive de republica libri decem. 2 voll. Ed. II.		7.50
„ III.	„ 1.	Politia lib. I.—V. 1858		4.20
„ III.	„ 2.	lib. VI.—X. 1859		3.30
„ IV.	„ 1.	Phaedrus. Ed. II. 1857		2.40
„ IV.	„ 2.	Menexenus, Lysis, Hippias uterque, Io. Ed. II. 1857		2.70
„ V.	„ 1.	Laches, Charmides, Alcibiades I. II. Ed. II. 1857		2.70
„ V.	„ 2.	Cratylus cum. ind. 1835		2.70
„ VI.	„ 1.	Euthydemus. 1836		2.10
„ VI.	„ 2.	Meno et Euthyphro itemque incerti scriptoris Theages, Erastae, Hipparchus 1836. [Vergr.]		4.20
„ VII.	„	Timaeus et Critias. 1838. [Vergriffen.]		5.40
„ VIII.	„ 1.	Theaetetus. Ed. II. rec. *Wohlrab*. 1869		3.—
„ VIII.	„ 2.	Sophista. 1840		2.70
„ IX.	„ 1.	Politicus et incerti auctoris Minos. 1841		2.70
„ IX.	„ 2.	Philebus. 1842		2.70
„ X.	„ 1.	Leges. Vol. I. lib. I.—IV. 1858		3.60
„ X.	„ 2.	lib. V.—VIII. 1859		3.60
„ X.	„ 3.	lib. IX.—XII. et Epinomis. 1860		3.60

Sophoclis tragoediae, rec. et explan. *E. Wunderus*. 2 voll. 8 mai. 1847—1875 . . . 9.60

Einzeln:

Vol. I.	Sect. 1.	Philoctetes. Ed. IV. ed. *Wecklein*		1.50
„ I.	„ 2.	Oedipus rex. Ed. V. ed. *Wecklein*		
„ I.	„ 3.	Oedipus Coloneus. Ed. III.		1.80
„ I.	„ 4.	Antigona. Ed. V. ed. *Wecklein*		1.50
„ II.	„ 1.	Electra. Ed. III.		1.20
„ II.	„ 2.	Aiax. Ed. III.		1.20
„ II.	„ 3.	Trachiniae. Ed. II.		1.20

Thucydidis de bello Peloponnesiaco libri VIII., explan. *E. F. Poppo*. 4 voll. 8. mai. 1843—1875.

Einzeln:

Vol. I.	Sect. 1.	Lib. I.	Ed. II.	3.—
„ I.	„ 2.	„ II.	Ed. II.	2.25
„ II.	„ 1.	„ III.	Ed. II. ed. *J. M. Stahl*	2.40
„ II.	„ 2.	„ IV.	Ed. II. ed. *J. M. Stahl*	2.70
„ III.	„ 1.	„ V.	Ed. II. ed. *J. M. Stahl*	2.40
„ III.	„ 2.	„ VI.	Ed. II. ed. *J. M. Stahl*	2.40
„ IV.	„ 1.	„ VII.		1.50
„ IV.	„ 2.	„ VIII.		1.50

Xenophontis Cyropaedia, comment. instr. *F. A. Bornemann*. 8. mai. 1838. . . 1.50

——— Memorabilia (Commentarii), illustr. *R. Kühner*. 8. mai. 1858. Ed. II. . . . 2.70

——— Anabasis (expeditio Cyri min.), illustr. *R. Kühner*. 1852. . . 3.60

Einzeln à 1 Mk. 80 Pf.

Sect. I. lib. I.—IV.

„ II. „ V.—VIII.

——— Oeconomicus, rec. et explan. *L. Breitenbach*. 8. mai. 1841. . 1.50

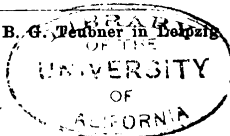
——— Agesilaus ex ead. recens. 8. mai. 1843. . . 1.20

——— Hiero ex ead. rec. 8. mai. 1844. . . —.75

——— Hellenica, Sect. I. (lib. I. II.), ex ead. rec. Ed. II. 8. mai. 1880.

——— ——— Sect. II. (lib. III.—VII.), ex ead. rec. 8. mai. 1863. 4.80

Druck von B. G. Teubner in Leipzig

U.C. BERKELEY LIBRARIES
C038716607

B674
C6
1880
Julianus
178493

